ALDOUS
HUXLEY

SURÎSUL GIOCONDEI

elu

The Rest Cure
The Claxtons
} din vol. BRIEF CANDLES—1957 prima apariţie 1930

The Gioconda Smile
The Tillotson Banquet
} din vol. MORTAL COILS—1958 prima apariţie 1922

Little Mexican
Fard
The Portrait
Young Archimedes
} din vol. LITTLE MEXICAN—1959 prima apariţie 1924

The Bookshop } din vol. LIMBO — 1962 prima apariţie 1920

Two or Three Graces
Half-Holiday
The Monocle
Fairy Godmother
} din vol. TWO OR THREE GRACES — 1963 prima apariţie 1926

Copyright by Chatto & Windus London

Aldous Huxley

Surîsul Giocondei

Traducere şi prefaţă de
MARGARETA BĂRBUŢĂ

Editura pentru Literatură Universală
Bucureşti — 1966

Coperta de
V. Socoliuc

Vasta operă pe care Aldous Huxley a lăsat-o la moartea sa recentă — 1963 — poartă semnul unei personalități proteice, cu o uluitoare capacitate de diversificare a preocupărilor, sfîșiată de contradicții fundamentale, dar în același timp, unitară și consecventă în tendințele sale esențiale, manifestate de-a lungul anilor.

Caracterul paradoxal al personalității lui Huxley a fost astfel definit de Jocelyn Brooke[1]*, unul dintre cercetătorii operei sale: „un intelectual cu o profundă neîncredere în intelect, un senzualist cu un dezgust înnăscut pentru trup, un om religios prin natură, care rămîne un raționalist impenitent". Contradicțiile personalității și operei lui Huxley sînt însă departe de a se opri aici. În bună măsură ele sînt fructul unei epoci pline de contraste, de răsturnări și prefaceri, o epocă zguduită de două războaie mondiale, de nașterea unei lumi noi și de zvîrcolirile agonizante ale lumii vechi. Pe planul acesta, opera lui Huxley exprimă starea de spirit a unei bune părți a intelectualității burgheze, dezorientată și căutînd cu aviditate un punct de sprijin în universul mobil din jurul ei. De altfel, cele mai valoroase pagini ale bogatei opere huxleyene sînt tocmai acelea în care scriitorul a căutat să surprindă, cu exactitatea științifică a unui cercetător, atmosfera specifică a vremii sale, mișcările sufletești și reacțiile la evenimente ale oamenilor din preajmă. Cînd însă a încercat să pătrundă în adîncul lucrurilor, căutînd cauzele răului și remediile sale a eșuat în neputință. Instrumentele de cercetare ale scriitorului devenit filozof și sociolog s-au dovedit insuficiente. În loc să-și*

[1] Jocelyn Brooke, *Aldous Huxley*, Longmans Green & Co London, 1954.

perfecționeze instrumentele, să-și reconsidere poziția de plecare dobîndind un unghi de vedere mai adecvat fenomenului cercetat, el s-a afundat în vîrtejul confuziilor și, înlocuind cercetarea științifică cu extazul mistic, a lunecat în impas. Debutînd în literatură sub semnul realismului, în spiritul tradiției satirice a lui Swift, Sterne și Butler, Huxley a evoluat sub imperiul crescînd al concepțiilor sale mistice, ajungînd în cele din urmă la totală derută.

*

Anglia în care a crescut și s-a maturizat Huxley trecea prin prefaceri economice și sociale care și-au pus o amprentă vizibilă asupra vieții spirituale a epocii. Era o Anglie slăbită din punct de vedere economic, o Anglie a cărei supremație mondială pe plan industrial încetase, așa cum încetase rolul său de „bancher al lumii" ; o Anglie care trecuse, în pragul secolului, prin proba războiului cu Burii, probă de foc a puterii aparent inebranlabile a imperiului ; o Anglie în care, sub influența evenimentelor politice, a dezvoltării relațiilor sociale și a evoluției științifice, credința în temeliile de nezdruncinat ale statului și instituțiilor sale — constituția, biserica, familia — începuse să se clatine. Totul era pus sub semnul îndoielii. Conformismul epocii victoriene dăduse naștere unei reacții, care supunea la o verificare severă toate adevărurile aparent eterne, moștenite de la înaintași. Primul război mondial și urmările sale — crizele economice, creșterea șomajului, sentimentul general de dezamăgire față de promisiunile antebelice rămase neîndeplinite, teama generală de un nou război și teama burgheziei în fața creșterii mișcării muncitorești mondiale, întinderea fascismului — iată cîteva elemente esențiale care și-au spus cuvîntul în formarea spirituală a generației contemporane cu Huxley și a lui Huxley însuși. Datele personale ale biografiei lui Huxley ca și influențele multiple exercitate asupra lui de literatura și curentele filozofice ale vremii, între care intuiționismul lui Bergson și freudismul, constituie de asemenea factori de seamă în determinarea profilului său spiritual.

Aldous Leonard Huxley s-a născut în 1894 la Godalming, în Surrey, dintr-o familie de intelectuali, celebră prin filiațiune și ramificații. Bunicul său a fost ilustrul savant naturalist Thomas Henry Huxley ; tatăl său Leonard Huxley era profesor de limba greacă și directorul revistei „Cornhill Magazine", *mama sa era nepoata scriitorului Matthew Arnold. După moartea timpurie a mamei sale, el a fost crescut de o mătușă din aceeași ramură a familiei, scriitoarea liberală Humphry Ward Este fratele lui Julian Huxley, biolog și eseist cunoscut, laureat al premiului Nobel.*

Cu asemenea antecedente și incidențe familiale, nu e de mirare că tînărul Aldous și-a format de timpuriu o cultură solidă și a manifestat

o înclinație permanentă spre cercetarea științifică. A studiat la Eton și la Ballial College—Oxford și, terminînd studiile, a fost un timp profesor la Eton, după care s-a dedicat literaturii. O boală gravă de ochi contractată la 16 ani l-a orbit aproape total vreme de un an și jumătate, lăsîndu-i după aceea o mare defecțiune a vederii de care a suferit pînă tîrziu, cînd a început să practice exercițiile pentru orbi ale doctorului Bates perfecționate de discipolii acestuia (vezi The Art of Seeing „Arta de a vedea" — în care Huxley expune întreaga sa experiență în acest domeniu sub forma unui studiu de psihologie vizuală). Aceasta l-a împiedicat de altfel să practice medicina pentru care se pregătise. Și dacă am folosi metoda sa proprie în stabilirea relațiilor dintre biologic și spiritual — metodă pe care a întrebuințat-o în eseurile despre Baudelaire și Pascal, în volumul publicat sub titlul Do what You will („Fă ce vrei") — am fi înclinați să credem că această infirmitate a avut partea ei de influență în cristalizarea atitudinii față de viață și de oameni a scriitorului.

Atmosfera literară în care a debutat Hexley purta semnele dezagregării spirituale a lumii burgheze.

Primii scriitori englezi de orientare realist-critică ai secolului al XX-lea — John Galsworthy și H. G. Wells între alții — semnalau în romane de factură foarte diferită, de la pictura de moravuri la hiperbola fantastică, contradicțiile și inadvertențele societății capitaliste. Haosul civilizației burgheze fusese pus în lumină încă în primele romane ale lui D. H. Lawrence The White Peacock, Sons and Lovers, The Rainbow („Păunul alb", „Fii și amanți", „Curcubeul"), care lua poziție față de efectul de dezumanizare, de anihilare a personalității umane în condițiile industrializării și tehnicismului, pledînd pentru instaurarea forței vitale, revivificatoare, a instinctului sexual (sub influența lui Freud), James Joyce publicase primele povestiri sub titlul Cei din Dublin și romanul Portretul artistului în tinerețe și pregătea marea odisee modernă a burghezului Bloom (Ulysse). In Franța, Proust era în plină Căutare a timpului pierdut cu ajutorul „fluxului conștiinței"; în Italia, Pirandello urmărea consecvent operația de dezintegrare a personalității sub imperiul relativismului, căutînd felurit adevărul sub jocul aparențelor. T. S. Eliot își publicase primele versuri negativiste afirmînd un pesimism total și dezolant. G. B. Shaw își continua seria pieselor de critică virulentă la adresa orînduirii și instituțiilor burgheze, în numele umanismului.

In această ambianță spirituală complexă și contradictorie, ale cărei influențe pot fi ușor detectate în opera sa, Aldous Huxley apare ca un exponent tipic al acelei tinere generații de intelectuali burghezi, dezorientați de pierderea idealurilor secolului al XIX-lea, și de zguduirea provocată de primul război mondial, așa-numita „generație pierdută". Războiul

a lăsat urme adînci în conştiinţa lui Huxley, dîndu-i impresia unei răsturnări şi prăbuşiri totale a ordinei existente a lucrurilor, a pierderii tradiţiilor, credinţelor, valorilor spirituale. Lumea i se pare tînărului Huxley un carusel — după cum spune în poemul în proză cu acest titlu — din care nu poate sări, pentru că se învîrteşte prea repede.

Atitudinea antirăzboinică va rămîne, de altfel, una din trăsăturile constante ale personalităţii lui Huxley, ea manifestîndu-se de-a lungul anilor fie sub forma unor teorii pacifiste mai mult sau mai puţin închegate, de o eficienţă mai mult decît discutabilă însă, fie sub forma unor acţiuni concrete ale scriitorului în cadrul mişcării mondiale de apărare a păcii.

Duşman al gesturilor patetice şi al pozelor romantice convenţionale, Huxley adoptă la început atitudinea ironică-zeflemistă sub care îşi ascunde tulburarea. Prima fază a creaţiei sale se desfăşoară sub semnul scepticismului şi al unei ironii necruţătoare, care ajunge pînă la cinism. În această perioadă Huxley a scris cele mai bune pagini ale literaturii sale, pagini de observaţie lucidă şi acidă, în care gustul pentru exactitatea ştiinţifică se împleteşte cu daruri de poet şi mai ales de umorist, pe linia celor mai bune tradiţii ale literaturii satirice engleze din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea.

A debutat cu un volumaş de versuri The Burning Wheel *(„Roata în flăcări" — Oxford 1916) în care se simte influenţa simboliştilor francezi, continuînd cu un alt volum de versuri în 1918* The Defeat of Youth and other Poems *(„Înfrîngerea tinereţii şi alte poeme"). Alte volume de versuri* Leda *în 1920 şi* The Cicadas and other Poems *(„Greierii şi alte poeme") în 1931 încheie cariera de poet a lui Huxley, caracterizată printr-un conţinut satiric şi epigramatic.*

Primele culegeri de nuvele, Limbo, *publicată în 1920, şi* Mortal Coils *(„Lanţuri mortale") în 1922, dezvăluie capacitatea inventivă a lui Huxley, îndeosebi pe linia comică, şi darul său de observator lucid al realităţii.*

Crome Yellow *(„Galben de Crom") apărut în 1921 deschide seria romanelor lui Huxley în genul romanului „de conversaţie", în care intriga se pierde sub bogăţia dialogurilor, adevărate dezbateri de idei, întrerupte de lungi digresiuni, constînd aici din incursiuni în trecutul familiei Winbush, proprietara castelului Crome, în care se petrece acţiunea. Roman de tinereţe,* Crome Yellow *prefigurează viitoarele romane şi scrieri ale lui Huxley, atît prin personajele sale, aparţinînd aristocraţiei intelectuale, şi marii burghezii, cît şi prin temele dezbaterilor, pe care le vom întîlni ulterior dezvoltate, în diferite variante, în multe opere.*

Romanele următoare — Antic Hay *(„Dans grotesc") în 1923,* Those Barren Leaves *(„Frunzele acelea golaşe") 1924 şi celebrul* Point Counter Point

(„Contrapunct") 1927—1928 continuă seria începută cu Crome Yellow, de comentare a fenomenelor și problemelor epocii de pe poziția ironic-critică a unui sceptic bîntuit de neliniști. Ceea ce fusese doar schițat în primul roman, începe să capete contur precis, atît în ce privește darurile lui Huxley de observator precis al realității, cît și limitele sale, provenind din interpretarea eronată a sensurilor sociale.

În acești ani Huxley a desfășurat și o bogată activitate de eseist, dăruindu-se cu o egală pasiune studiilor de estetică, filozofie, sociologie, religie. Reținem atenția culegerile publicate sub titlul Proper Studies (1927) și Do what you will (1929).

Însemnările din călătoriile pe care le întreprinde în acest timp Along the Road („Pe drum") 1925, Jesting Pilate („Pilat glumind") 1926, Beyond the Mexique Bay („Dincolo de Golful Mexic") 1934 exprimă, o dată cu lărgirea enciclopedică a orizontului cunoștințelor sale, și procesul de cristalizare a unor opinii și concepții.

Tot în această primă perioadă încearcă să scrie și teatru, dar fără mare succes.

Faza a doua a activității sale poartă amprenta unor preocupări mai susținute pentru problemele politice și filozofice. Atitudinea sceptic-contemplativă se colorează cu nuanțe didactice și profetice, pe măsură ce Huxley crede că a găsit remediile relelor sociale și morale constatate. În romane subiectul e din ce în ce mai mult un pretext pentru expunerea propriilor teorii cu privire la prezentul și viitorul omenirii, sau dispare aproape cu totul sub masa divagațiilor sociologic-filozofice. Viziunea asupra lumii e din ce în ce mai sumbră, mai lipsită de perspectivă. Remediile pe care Huxley le preconizează sînt rodul unor concepții idealist-subiectiviste. Scriitorul se apropie treptat de mistica orientală.

Din această perioadă reținem cunoscutul roman fantastico-satiric Brave New World („Mîndră lume nouă"), publicat în 1932, în care omenirea viitorului apare sub forma unui mecanism perfect organizat din punct de vedere tehnic și biologic, dar lipsită de cele mai elementare sentimente umane, — precum și Eyeless in Gaza („Orb în Gaza"), în care Huxley își expune pentru prima dată ideile cu privire la mijloacele de realizare a unei păci generale, pe calea autoperfecționării individului.

Numeroase articole cu caracter pacifist publicate în acest interval aduc argumente în același sens.

Chiar după trecerea sa în America și stabilirea în California, primul roman publicat cu titlul After Many a Summer Dies the Swan („După mulți ani lebăda moare") — 1939 — conține, în digresiunile sale numeroase, noi argumente pentru desăvîrșirea morală a omului, ca o condiție fundamentală a desăvîrșirii societății, de data aceasta de pe o poziție

predominant mistică. Este de altfel romanul care marchează începutul celei de a treia faze a evoluției lui Huxley, fază dominată de concepții mistice, de tendințe evazioniste, de căutarea drumului spre comunicarea directă cu divinitatea, spre eliberarea de „eu".

În Time must Have a Stop („Timpul trebuie să se oprească") scris în 1944—1945, tendința spre speculația abstractă, intelectualistă, în descrierea proceselor mintale ale unui om mort și pledoaria spre asceză spirituală, copleșesc elementele de realism care amintesc de primele opere ale scriitorului.

Opere cu caracter istoric-religios, ca The Grey Eminence („Eminența cenușie" — în 1941 — biografia părintelui Joseph, colaborator al cardinalului Richelieu) și The Devils of Loudun („Diavolii din Loudun" — 1952 — un studiu ciudat de teologie aplicată, asupra unui caz de posesiune demonică din secolul al XVII-lea), mărturisesc încercările lui Huxley de a găsi, pentru orientarea sa, puncte de sprijin în trecutul îndepărtat. Aceste încercări se concentrează în lucrarea intitulată The Perennial Philosophy („Filozofia veșnică" — 1945), o cuprinzătoare antologie, bogat comentată, a scrierilor mistice apărute de-a lungul veacurilor, cu scopul găsirii unui „suprem numitor comun", a unui sistem filozofic, care să includă și să depășească toate diferitele metode prin care oamenii au încercat de-a lungul istoriei să ajungă la o comunicare directă cu dumnezeirea. Condusă cu scrupulozitate științifică în ceea ce privește exactitatea documentului, cercetarea în concepția ei dominantă eșuează în confuzie.

Obsedat de teama unui nou război, în care armele atomice, bacteriologice, chimice ar duce la distrugerea totală a omenirii, Huxley publică în 1949 romanul Ape and Essence („Maimuța și esența"), o viziune apocaliptică a unei omeniri redusă la starea de primitivism a unor triburi răzlețe, de monștri degenerați, și totodată o pledoarie pentru detașarea individului de tot ceea ce constituie esența temporală a eului, pentru ieșirea din timp, din viața reală, din orice relație umană, în vederea comunicării cu veșnicia, cu divinitatea. Pe aceeași linie de alternanță a sarcasmului crud cu pledoaria mistică se înscriu ultimele opere ale lui Huxley, romane și eseuri, dintre care amintim: The Genius and the Goddess („Geniul și Zeița" — 1955 — satirizare a moravurilor intelectualității americane, a lumii savanților atomiști, ajungînd la aceleași concluzii pesimiste cu privire la natura umană); Heaven and Hell („Cerul și iadul") 1956, Adonis and the Alphabet („Adonis și alfabetul"). The Doors of Perception („Porțile percepțiunii") apărut în 1954, constituie un fel de punct culminant al cercetărilor lui Huxley în direcția extazului mistic. Pierzîndu-și speranța de a realiza comunicarea cu veșnicia pe cale

naturală, Huxley ajunge să facă experiențe cu diferite stupefiante, dintre care mescalina i se pare cel mai eficace în stimularea glandelor suprarenale, considerate de Huxley drept centru al stărilor extatice. Iată cea mai absurdă și paradoxală încheiere a unei activități de cercetare și acumulare științifică îndreptată însă nu spre realitate, ci în afara acesteia.

Island *(„Insula"), ultima utopie scrisă înainte de moarte — în 1962 — repetă de fapt cu vigoare reînnoită strigătul de alarmă al lui Huxley față de pericolul unei catastrofe nucleare, pe care l-am întîlnit și în alte lucrări ale sale.*

*

Chiar și după această simplă trecere în revistă a operelor principale lăsate de Aldous Huxley ne putem da seama cît de insuficientă este caracterizarea citată asupra naturii paradoxale a scriitorului.

Încă din primele opere publicate, Huxley manifestă o deosebită predilecție pentru anumite teme și tipuri umane, care cu timpul vor deveni motive fundamentale ale creației sale, circulînd cu diferite variante în mai multe lucrări. Le întîlnim schițate în Crome Yellow, *ca și în primele culegeri de nuvele și în eseuri.*

În Crome Yellow *(traducerea „Galben de Crom" redă foarte incomplet savoarea de calambur a titlului original, deoarece Crome este și numele castelului în care are loc întîlnirea prietenească a personajelor romanului), eroul principal este Denis Stone, un tînăr scriitor la începutul carierei sale, alter-ego al lui Huxley însuși la vîrsta scrierii romanului și prefigurare a altor eroi-scriitori, romancieri sau altă dată sociologi, prin care Huxley își va marca adesea prezența în mijlocul personajelor sale. Denis este un tip de intelectual timid, bîntuit de neliniști și îndoieli cu privire la creația lui, sfîșiat lăuntric de conflictul între pasiunea pentru frumoasa Anne și neputința de a se manifesta liber și neinhibat de complexe, ca Ivor, tînărul frumos și sportiv pe care îl invidiază. Lumea romanului este lumea aristocrației și a burgheziei intelectuale, pe care o vom întîlni și mai tîrziu, o lume înclinată spre glorificarea trecutului nobil și spre deprecierea prezentului tulbure, privit cu scepticismul și indiferența devenite dominante ale stării de spirit după primul război mondial.*

„Detașamentele negre și cafenii (ale poliției — n. n.) hărțuiesc Irlanda; ...fasciștii semeți își măcelăresc compatrioții săraci: toate acestea ni se par firești. De la război încoace nimic nu ne mai miră" — spune Scogan, raisonneur-*ul romanului. Prin gura acestuia, Huxley își exprimă și îndoieli cu privire la capacitatea rațiunii de a învinge instinctul („E umilitor să te gîndești cît de neputincioasă este rațiunea pură"), și speranța*

vagă că odată şi odată, prin unirea oamenilor inteligenţi, puterea va intra în mîna acestora, creîndu-se aşa-numitul Guvern al Raţiunii.

Pornind de la o interpretare fantezistă a stadiului postbelic al societăţii, Scogan face prevestiri de viitor, prefigurînd astfel lumea depersonalizată din Brave New World : *„...o generaţie impersonală va înlocui sistemul hidos al naturii. În vaste incubatoare ale statului, rînduri peste rînduri de sticle gravide vor furniza lumii populaţia de care are nevoie. Sistemul familiei va dispărea ; societatea, subminată chiar de la bază, va trebui să-şi găsească temelii noi, iar Eros, frumos în libertatea sa iresponsabilă, va zbura ca un fluture sprinţar din floare în floare."*

Pînă una alta însă, Eros face ravagii în lumea personajelor huxleyene. Puse în circulaţie prin teoria freudistă a subconştientului şi a instinctului sexual considerat de Freud drept sursă principală a energiei creatoare, problemele sexuale deveniseră subiect de discuţie liberă în unele romane ale lui H. G. Wells şi obiect principal în romanele lui D. H. Lawrence, întîmpinate la apariţie cu imense scandaluri. Istoria a restabilit locul lui Lawrence în literatura contemporană, apreciindu-i meritele reale în cruciadă purtată împotriva puritanismului, ca şi calităţile sale literare evidente. Lawrence a greşit însă profund atunci cînd acuzînd civilizaţia capitalistă, a luat criza acesteia drept criză a omenirii în general şi cînd a încercat să preconizeze în locul „civilizaţiei mecanice" întoarcerea la libertatea personalităţii, la manifestarea liberă, primară, a instinctelor.

Antimaşinismul şi antiintelectualismul lui Lawrence, precum şi preocuparea acestuia pentru relaţiile sexuale libere, pentru redobîndirea libertăţii naturale a fiinţei umane au fost preluate de Aldous Huxley şi dezvoltate în mai multe lucrări.

Erau de altfel idei ale epocii şi nu e de mirare că Huxley le-a reflectat în opera sa. Piesa RUR *de Karel Capek, în care scriitorul ceh prevesteşte ravagiile dezvoltării tehnice şi salvarea neamului omenesc de la pieire prin redescoperirea sentimentului dragostei apăruse în 1920, ca un reflex al aceleiaşi concepţii.*

Purtătorul de cuvînt al ideilor lui Huxley despre caracterul monstruos al civilizaţiei mecanice, ucigătoare a personalităţii umane este Marc Rampoon, pictorul din Contrapunct *în care mulţi contemporani l-au văzut chiar pe D. H. Lawrence.*

Om al epocii şi al mediului său, fidel studiilor de biologie întreprinse în tinereţe şi continuate, Huxley a manifestat un interes pentru discuţia eliberată de prejudecăţi asupra problemelor sexului. Dar păstrînd în el evidente reticenţe puritane el a complicat totdeauna lucrurile, oscilînd între manifestarea liberă a instinctului natural şi refulările provenite dintr-o sete nepotolită de puritate şi spiritualitate. De aici lanţul eroilor

săi chinuiți, zbătîndu-se între dorința fizică și asceza spirituală, între instinct și rațiune, între dragostea carnală pe care o abhoră și cea spirituală pe care nu o pot realiza în absolut.

Primul din seria acestor eroi este Guy Lambourne din nuvela Happily ever After *(„Și-au trăit fericiți mereu după aceea") publicată în prima culegere. Scena din grădina luminată de lună, în care Guy, împins de dorință; o sărută pe Marjorie, retrăgîndu-se apoi imediat, chinuit de remușcări pentru gestul josnic, profanator pe care-l comisese, prefigurează o scenă asemănătoare, cu urmări catastrofale, din romanul* Orb în Gaza. *Măcinat de chinuri din pricina dorinței fizice care-l stăpînește în prezența iubitei sale logodnice Joan și pe care nu și-o poate domina întotdeauna, Brian cedează la un moment dat ispitei și o sărută. Plăcerea sărutului este însă întunecată de dezgustul pentru propria sa slăbiciune, sentimentul vinovăției este atît de puternic, încît se autopedepsește trăind departe de Joan, și făcînd zilnic kilometri întregi și eforturi fizice epuizante pentru a-și smulge din trup dorința. Descoperind că ceea ce el respectase mai mult decît orice pe lume fusese pîngărit de cel mai bun prieten al lui, Brian se sinucide. Tot un fel de sinucidere poate fi socotită și hotărîrea lui Calamy, îndrăgostitul din* Those Barren Leaves, *de a se retrage în vîrf de munte pentru a practica ascetismul, și a rezolva astfel dilema sex-spirit din care nu putea ieși. Theodore Gumbril, eroul romanului precedent* Antic Hay *(„Dans grotesc") avusese aceeași atitudine de dezgust față de sexualitate, dar izbutise să-și impună o acceptare filozofică indiferentă, ca în fața unui rău inevitabil. Sălbatecul John din* Brave New World, *care se exprimă în versuri de Shakespeare, își aplică pedepse corporale de o crudă violență, demne de cei mai fanatici adepți ai ascetismului, pentru a-și elimina și cele mai suave zvîcniri de dorință pentru frumoasa și „pneumatica" Lenina, complet nedumerită de izbucnirile și chinurile ciudatului ei adorator.*

Toate aceste sfîșieri și oscilări între extreme au la bază concepția dualistă de evidentă proveniență idealistă, a lui Huxley despre ființa umană. Pentru el, cea mai dificilă încercare a omului este aceea de a stabili un echilibru între cei doi poli ai existenței sale : spiritul și trupul.

„A fi un om complet, echilibrat, e o întreprindere dificilă, dar singura care ne-a fost dată. Nimeni nu-ți cere să fii altceva decît un om. Un om, auziți. Nu un înger, nici un demon. Un om e o ființă care merge cu gingășie pe o frînghie bine întinsă, avînd la un capăt al balansoarului său inteligența, conștiința și tot ceea ce ține de spirit, iar la capătul celălalt trupul și instinctul și tot ceea ce e inconștient, pămîntean și misterios. În echilibru, ceea ce e diabolic de greu" — spune un erou din Contrapunct.

Greutatea stabilirii acestui echilibru pare să constituie problema de căpetenie a celor mai multe personaje huxleyene, care oscilează cînd spre un capăt, cînd spre celălalt capăt al frînghiei. Cînd excesul se află la capătul spiritului, personajul apare dominat exclusiv de înclinațiile spre o viață intelectuală, spre speculații abstracte, raționaliste, ca Philip Quarles din Contrapunct. *Cînd balanța se înclină de cealaltă parte, dorința de satisfacere a instinctului sexual capătă uneori forme violente, de cinism exacerbat, ca la Lucy Tantamount din același roman, sau de pervertire monstruoasă ca la bătrînul milionar Stoyte din romanul* După mulți ani... *un erotic depravat, obsedat de frica de moarte.*

Sfîșierea omului între pasiune și rațiune, între trup și suflet, i se pare lui Huxley a fi condiția fundamentală a existenței umane, lege de bază a naturii, pe care el o aplică apoi, în mod cu totul eronat, și în interpretarea vieții sociale. Că Huxley a crezut cu convingere în adevărul acestei teze o dovedește epigraful romanului Contrapunct, *prin versurile poetului Fulke Greville :*

„Oh, wearisome condition of humanity,
Born under one law, to another bound,
Vainly begot and yet forbidden vanity
Created sick, commanded to be sound.
What meaneth nature by these diverse laws
Passion and reason, self-division's cause?" [1]

Huxley reia versul „Born under one law, to another bound — *ivit sub sceptrul legii și alteia supus"* — *în romanul* Eyeless in Gaza, *în care dualitatea ființei umane concepută drept cauză a dezbinării lumii, servește ca punct de plecare pentru elaborarea unei întregi teorii pacifiste, bazată pe o confuză interpretare a raportului dintre unitate și diversitate.*

Problema unității și a diversității lumii mai fusese atinsă de Huxley într-unul dintre primele sale eseuri, ca și în încheierea volumului de reportaje de călătorie intitulat Jesting Pilate, *ca o simplă constatare despre unitatea oamenilor în imensa lor diversitate. De data aceasta Huxley își exprimă limpede concepția idealistă, după care unitatea oame-*

[1] Al omenirii, o, cutremurat destin,
Ivit sub sceptrul legii și alteia supus,
Orgoliu de prisos și încă nedeplin,
Născut bolnav și vlaga atunci i s-a impus.
Ce gînd are natura cu legile-i contrare
Cînd inima și mintea țin sufletu-n vîlvoare ?

nilor, a vieții, a lumii în general constă în spiritualitatea din care se naște totul.

„Unitate a vieții. Unitate demonstrată chiar în distrugerea unei vieți prin altă viață. Viața și tot ceea ce există nu fac decît una..."

„Fiecare organism e unic. Unic, și totuși unit cu toate celelalte organisme în identitatea părților sale ultime; unic, deasupra unui substrat de identitate fizică..." S-ar zice că Huxley a recunoscut legea dialectică a conexiunii universale, numai că la baza acestei conexiuni și interdependențe el nu pune materia, ci spiritul. Datorită acestui fapt, el consideră diversitatea, diviziunea, drept condiție necesară a vieții, dar o condiție tragică, deoarece „starea de separațiune constituie un rău. Răul este deci condiția vieții, condiția conștiinței, a cunoașterii binelui și răului". Eroul romanului Orb în Gaza, *Anthony Beavis, o altă imagine a lui Huxley însuși, descoperă după infinite tribulațiuni, căutări și îndoieli, soluția pe care o crede salvatoare pentru destinul omului și, de aci, pentru destinul omenirii întregi: de a cere de la sine imposibilul, de a ajunge pe calea unei autoeducări dificile, de o viață întreagă, poate de o durată mai lungă chiar decît mai multe vieți... „pas cu pas, spre experiența de a nu mai fi complet separat, ci de a fi unit în adîncuri cu celelalte vieți, cu restul a tot ceea ce este. Unit în pace... O pace care, printr-un paradox straniu, este substanța și sursa furtunii de la suprafață. Născute din pace, talazurile distrug totuși pacea, o distrug, dar sînt necesare; căci fără furtuna de la suprafață nu ar fi existență, nu ar fi cunoașterea binelui, nu ar fi efortul de a opri frenezia nestăvilită a răului; fără ea n-am mai redescoperi calmul din adînc, nu ne-am da seama că substanța frenezie este aceeași cu substanța păcii..."*

Divagațiile acestea, cu care se încheie romanul, constituie punctul de plecare al unui întreg sistem de idei, pe care Huxley îl expune în lucrarea Ends and Means *(„Scopuri și mijloace") cu privire la cauzele și remediile răului din lume, și unde întîlnim teze fundamentale huxleyene. Considerînd că pricina esențială a răului — reprezentat prin războaie, prin noua civilizație mecanică, prin degradarea relațiilor umane — se află în natura umană, concepție biologistă pe care au împărtășit-o alți scriitori contemporani, Huxley preconizează drept remediu pentru perfecționarea societății, perfecționarea individului, realizarea omului ideal. Omul ideal, după Huxley, este „omul liber de orice atașament. Liber de orice atașament față de senzațiile sale și de dorințele sale trupești. Liber de orice atașament față de pofta sa de putere și de posesiuni. Fără atașament pentru obiectele dorințelor sale diferite. Fără atașament pentru mînia și ura sa, fără atașament pentru amorurile sale exclusive. Fără atașament pentru avere, glorie socială. Fără atașament, chiar pentru știință, artă,*

speculație abstractă, filantropică". Nonatașamentul, nonviolența, cultul omului „liber" preocupat de autoperfecționarea sa, în vederea perfecționării societății, de propovăduirea cunoașterii de sine în vederea unei înțelepte și raționale folosiri a resurselor sale, spre comunicarea cu o realitate spirituală subiacentă sau transcendentă lumii fenomenelor — reprezintă puncte de contact ale concepției despre lume a lui Huxley cu filozofia orientală, către care s-a îndreptat în ultima parte a vieții sale, folosind diferite practici religioase fără însă a se declara adeptul unei religii precise.

„Totuși — așa cum spune R. M. Albérès în L'Aventure intellectuelle du XX-e siècle *— Huxley convertit la ascezele brahmanice rămîne un intelectual iremediabil, amator de contemplație mai mult decît contemplativ, comentator al misticilor mai mult decît el însuși mistic."*

Prevestirile funebre ale lui Marc Rampion din Contrapunct *cu privire la dezvoltarea primejdioasă a tehnicii și a științei, pînă la dezumanizarea omului, căpătaseră viață în antiutopia* Mîndra lume nouă, *în care sub o aparență fericită, omenirea trăia redusă la funcțiile biologice, împărțită în clase sociale pe baza unei precondiționări biologice și în condiții de perfecțiune tehnică, în care orice urmă de viață spirituală complexă era exclusă.* Noua vizită în Mîndra lume nouă *apărută în 1958 îi dă prilej lui Huxley să-și expună, sub forma unui sistem închegat de data aceasta, ideile cu privire la societate și la viitorul omenirii. Huxley renunță aici la forma romanului. De o aparentă rigoare științifică, lucrarea constituie de fapt un compendiu de observații parțiale juste îmbinate cu erori de interpretare, caracteristic pentru întreaga operă a lui Huxley, căruia i-ar putea sluji drept testament.*

Huxley n-a înțeles marxismul și nici lupta de clasă. El n-a acceptat niciodată posibilitatea transformării societății prin revoluție. De pe pozițiile individualismului burghez, el a atacat comunismul. Aceste erori esențiale, pe care le întîlnim în numeroase opere ale lui, capătă în Brave New World Revisited *o pseudofundamentare teoretică, orientată în direcția salvgardării bazelor democrației burgheze. După expunerea factorilor care, după el, amenință să arunce omenirea în prăpastia războaielor — factori între care suprapopulația, supraorganizarea (aceeași marotă a dezvoltării tehnicii pînă la automatizarea completă a omului și la concentrarea și centralizarea puterii), propaganda (pe care o analizează sub multiple aspecte, nu lipsite de interes), Huxley ajunge la aceleași concluzii idealiste cu privire la rolul* educației individului *— și anume „educarea pentru libertate" adică educarea în vederea unei vieți eliberate de constrîngerile și denaturările pe care actuala societate, prin organizarea și tehnicitatea ei, le impune omului — drept singur mijloc*

pentru salvarea societății umane. Rămîn însă din această carte paginile în care Huxley demască mașina de propagandă a dictaturii fasciste, precum și acelea în care el descrie mijloacele de propagandă perfecționate, folosite în statul capitalist de azi în toate domeniile vieții, de la comerț pînă la campania electorală, exercitînd o presiune continuă asupra conștiințelor, atrofiind gîndirea și simțirea. Sînt pagini de observație ascuțită, de ironie cruntă, care-l amintesc pe Huxley din primele opere, un Huxley preocupat de exactitatea detaliului, de precizia termenilor, calități care-l făcuseră pe Edmond Jaloux să-l numească cu oarecare ironie depreciativă „un fanatic al adevărului". [1]

Fanatismul pentru adevăr, manifestat de Huxley din tinerețe, explicat prin întreaga sa formație științifică și prin atmosfera în care a crescut, a fost din păcate călăuzit de o concepție greșită, care a determinat caracterul contradictoriu, paradoxal al operei sale : o operă care cercetează și reproduce cu exactitate scrupuloasă detaliile obiectului, dar care așază obiectul cercetat, lumea, cu capul în jos. În aceasta constă, după părerea noastră, contradicția esențială a personalității sale.

Din întreaga operă a lui Huxley rămîn valabile tocmai acele pagini în care, fără a se pierde în speculații abstracte, scriitorul operează cu idei și imagini rezultate din observațiile sale precise cu privire la realitatea din jurul lui. Realitatea cercetată de Huxley nu este prea vastă și nici prea variată. Huxley și-a mărginit observațiile la lumea burgheziei intelectuale pe care a cunoscut-o bine. Eroii romanelor sale, după cum am văzut, sînt uneori variante ale unor tipuri fixe circulînd din roman în roman, ca întruchipări ale ideilor pe care le reprezintă sau ca ipostaze ale autorului însuși.

Huxley a teoretizat chiar metoda de creare a unor personaje-idei, cînd a scris în Contrapunct : *„Caracterul fiecărui personaj trebuie să se afle, pe cît posibil, indicat în ideile al căror purtător de cuvînt este". De aceea în romane întîlnirile dintre personaje dau naștere unor dezbateri de idei pe teme filozofice, estetice, sociale, mai mult decît unor înfruntări de caractere. Aceasta și face de altfel ca galeria de personaje a romanelor lui Huxley să ne apară ca un sistem de corespondențe tipologice aidoma sistemului de corespondențe tematice din întreaga sa operă, cu circulație de leitmotiv.*

Atunci cînd sînt prinse „pe viu", personajele sale capătă o viață independentă, originală, impunîndu-se cititorului prin realismul contururilor,

[1] A. Huxley. *Deux ou trois Graces*, prof. Edmond Jaloux. Paris, Librairie Stock, 1931.

ca acel Burlap, redactorul-şef din Contrapunct, *în care cinismul şi cruzimea se ascund sub o poză de înaltă spiritualitate şi rafinament intelectual, şi care pare să-l fi avut drept model pe redactorul-şef al revistei „Athenaeum", la care Huxley a colaborat în tinereţe.*

Portretul lui Everard Webley, şeful partidului „Englezilor liberi" din acelaşi roman, în care Huxley a surprins cu luciditate şi fină ironie demagogia cu aparenţe atrăgătoare a conducătorului fascist, reprezintă de asemenea o pictură „după natură", modelul său fiind însuşi Mosley, viitorul şef al partidului fascist din Anglia.

Vasta simfonie a epocii, pe care Huxley şi-a propus să o realizeze în Contrapunct *— expunîndu-şi cu acest prilej şi teoria despre muzicalizarea romanului — trăieşte astăzi prin realismul cu care recompune atmosfera specifică a aristocraţiei intelectuale, acei „high-brow" care formaseră o castă aparte în Anglia dintre cele două războaie, şi din care Huxley însuşi făcuse parte. Dar romanul e minat de artificiozitatea construcţiei şi, mai ales, de caracterul limitat al viziunii lui Huxley în conturarea unor reprezentanţi ai forţelor sociale în luptă.*

De cele mai multe ori, forma romanului îi slujeşte lui Huxley drept pretext pentru vehicularea unor teorii şi idei generale. Cînd această formă nu-l satisface, scriitorul sparge adesea mulajul, intervenind cu digresiuni sau cu adevărate disertaţii.

*

Caracterul artificios şi discursiv al romanelor, care le dă adesea un aspect greoi şi obositor, lipseşte din nuvelele lui Huxley, în care se manifestă în schimb din plin calităţile sale de observator realist, de portretist viguros, de umorist acid. Privite astăzi, în ansamblul bogatei producţii literare a lui Aldous Huxley, nuvelele ne apar ca partea cea mai puţin caducă a operei sale, aducînd o contribuţie preţioasă şi originală la proza engleză contemporană.

Scrise în prima perioadă a activităţii lui Huxley (culegerile au apărut în 1920, 1922, 1924, 1926 şi 1930) nuvelele oferă imagini succinte ale societăţii dintre cele două războaie, portrete vii din marea şi mica burghezie a epocii, uneori chiar şi scurte incursiuni în straturile inferioare ale societăţii, în lumea sărăciei şi a mizeriei, pe care nu o întîlnisem în romane. Eroul povestirii Sîmbătă după-amiază, *de pildă, tînărul sărac, nevoit să-şi socotească fiecare bănuţ muncit şi incapabil să-şi cumpere o pereche de ghete noi, e o figură rară în literatura lui Huxley. Lumea iluziilor în care se complace şi sordida sa aventură îl apropie totuşi de tipul psihologic al timidului refulat, cunoscut din alte opere.*

Există unele permanențe în atitudinea lui Huxley față de viață, ca și în predilecția lui pentru anumite teme, pe care le întîlnim și în nuvele și în romane, ca elemente constante ale personalității scriitorului.

Pasiunea pentru muzică, de pildă, își găsește în nenumărate pagini din opera lui Huxley o expresie emoționantă și în același timp notația exactă, științifică, a cunoscătorului. Muzica este capabilă să miște conștiințele de cea mai diversă structură, de la rafinatul aventurier al senzației pure, ajuns pînă la crima sadică (Spandrel din Contrapunct*) pînă la sufletul curat și fragil al micului Arhimede din nuvela cu același nume. Și nu orice muzică : Beethoven, Bach și Mozart. Așa cum în literatură Shakespeare este numele care-l face pe Huxley să vibreze, iar în artele plastice, se pare că pictura italiană a Renașterii. Respectul pentru cultura și arta clasică, independent de faptul că reprezintă o manifestare a aceleiași atitudini de negare a realității contemporane lui, justifică disprețul lui Huxley față de snobii intelectuali, față de adepții curentelor moderniste și de toți aceia care mimează cultura și rafinamentul din snobism, pozînd în intelectuali superiori. Paginile în care descrie atmosfera saloanelor intelectuale, sînt scrise cu un sarcasm biciuitor, în care dezgustul se amestecă cu ironia. În* Monoclul, *serata organizată de eleganta Hermione se desfășoară într-o atmosferă de vid intelectual și de plictis. Iar banchetul organizat de lordul Badgery în cinstea relicvei decrepite a artei britanice care e bătrînul Tillotson (în* Banchetul Tillotson), *pune în lumină meschinăria și turpitudinea unei lumi cu aparențe strălucitoare.*

Huxley nu ezită să descopere cinismul și egoismul care stau la baza unor fapte caritabile ale oamenilor din clasele avute. Căci cum altfel poate fi interpretată aceeași petrecere, organizată de lordul Badgery pentru ajutorarea nefericitului de Tillotson, valoare reală, pierdută însă în indiferența totală a societății ? Cum altfel ar putea fi înțeleasă descinderea din limuzină a doamnei Escobar, jucînd rolul „zînei celei bune" pe lîngă săraci, din plăcerea de a se ști adulată ?

Parvenitismul social, fenomen specific atmosferei de după primul război mondial, nu scapă de ochiul necruțător al lui Huxley. Unul dintre reprezentanții săi este și mîndrul stăpîn al conacului, care vrea să-și înnobileze avuția recent acumulată, prin opere ale „maeștrilor vechi" (în Portretul). *Cît despre familia Claxton, ținta satirei lui Huxley este aici mai complexă, căci, o dată cu parvenitismul, el atacă o racilă mai adîncă, față de care a manifestat și altă dată mînie și dispreț : ipocrizia, poza de înaltă spiritualitate sub care se ascund cele mai abjecte mobiluri. Nu amintește oare doamna Claxton de cele trei fete din istoria familiei de nobili din* Crome Yellow, *care mîncau pe ascuns pentru a-și întreține*

aparenţelor de diafană asceză? Iată încă una din numeroasele corespondenţe tipologice ale operei lui Huxley.

Nuvelele cuprind ample sau succinte portrete psihologice, ale unor personaje în care-l recunoaştem pe Huxley din unele romane. Două sau trei graţii este, de altfel, aproape un roman, nu numai prin întindere, ci şi prin amploarea naraţiunii şi profunzimea analizei. Este unul dintre cele mai reuşite portrete realizate de Huxley, de fapt un adevărat studiu de caracter feminin, privit sub aspectul reacţiilor mimetice provocate de sentimentul iubirii. Personalitatea lui Grace nu are contururi de sine stătătoare. Ea se defineşte în raport cu personalitatea omului pe care îl iubeşte. Drama lui Grace, în dragostea ei pentru Kingham, este de a fi iubită în aspectul ei accidental, împrumutat, de femeie fatală, aspect care nu-i aparţine, şi pe care-l adoptase drept reacţie la o dragoste nefericită. Kingham însuşi se disprețuieşte pe sine pentru această dragoste nedemnă. E un erou tipic huxleyan, care se zbate între polii extremi ai pasiunii carnale şi ai spiritualităţii. Dar în clipa în care Grace îşi leapădă personalitatea împrumutată în prima ei ipostază, devenind femeia devotată şi iubitoare care n-ar mai stîrni în Kingham nici o contrarietate, pasiunea acestuia se stinge, destinul său fiind acela de a iubi ceea ce disprețuieşte — altă teză huxleyană cu privire la relaţiile sexuale.

Mai puţin dramatică şi mai superficială în analiză, Cura de odihnă urmăreşte totuşi cu destulă acurateţe evoluţia pasiunii gingaşei Moira pentru frumosul gigolo italian Nino, pînă la încheierea tragică, o dată cu descoperirea iluziei în care trăise pînă atunci.

Ironia nu-l părăseşte nici o clipă pe Huxley în analizele sale psihologice. Viaţa lăuntrică a eroinelor sale e disecată cu minuţiozitatea unui giuvaergiu şi cu răceala unui chirurg. Tonul povestirii sugerează mereu un zîmbet ironic, chiar atunci cînd sensul întîmplării povestite atinge tragicul. Pentru a nu se înduioşa, el adaogă o notă uşor comică personajelor sale tragice — ca de pildă bătrînul Tillotson cu divagaţiile sale despre trecut sau cu sughiţurile sale însoţite de „Eructavit cor meum". Intr-o singură povestire, nota tragică sună curat, sfîşietor, fără adăogiri groteşti: la moartea micului Guido, o dată cu care se stinge un viitor mare savant, ucis de pofta de posesiune nestăvilită a stăpînei casei (în Micul Arhimede). In schiţa Fard surîsul ironic al lui Huxley se opreşte îngheţat în faţa revelaţiei supremei cruzimi.

Arta portretistică a lui Huxley urmează uneori linia marilor moralişti francezi. Portretul pisălogului, prezentat în linii generale la începutul povestirii Două sau trei graţii şi ilustrat apoi prin două variante con-

crete : Beddley, soțul lui Grace, pisălogul agresiv și Hubert, prietenul povestitorului, pisălogul lipicios, atinge desăvîrșirea.

Spre deosebire de romane, care păcătuiesc de cele mai multe ori prin prolixitate și o construcție dezlînată, nuvelele dovedesc o stăpînire matură a artei compoziției, a gradării mijloacelor, a folosirii contrastului și întorsăturii de efect. Surîsul Giocondei *poate servi drept exemplu în această privință. Portretul aparent benign al domnișoarei Janet Spence, ironizată la început doar pentru snobismul ei de parvenită intelectuală și pentru nevinovatele ei cochetării de fată bătrînă față de domnul Hutton, crește treptat în proporții, dezvăluind dimensiunile unui monstru abject și periculos. Aventura sinistră a lui Hutton reflectă prin absurdul ei prețul unei vieți trăită sub semnul iresponsabilității. Și totul e realizat cu o mare economie de mijloace, prin povestirea aproape nudă a evenimentelor, pînă la mărturisirea finală a crimei, cutremurătoare prin laconismul ei.*

Mica mexicană *schițează declinul unei întregi clase, vechea aristocrație italiană, în cîteva momente cheie ale întîlnirilor povestitorului cu reprezentanții familiei Tirabassi. Și toate acestea sînt aduse în atenția cititorului sub pretextul amintirilor pe care i le trezește povestitorului vechea sa pălărie mexicană, fără nici un fel de generalizare sau de comentariu. Evoluția pereților împodobiți cu fresce, din ce în ce mai părăginiți în cele din urmă din pricina ravagiilor războiului și a răscoalei țăranilor reprezintă în mod simbolic o întreagă epocă istorică. Și chiar dacă Huxley manifestă încă de aici o anumită neînțelegere față de sensul istoriei, în mod obiectiv el face operă realistă.*

Prin tot ceea ce le apropie și ceea ce le desparte de restul operei lui Huxley, nuvelele întregesc personalitatea contradictorie a acestui scriitor, care și-a început cariera sub semnul marilor succese, dar a cărui vogă s-a stins cu mulți ani înainte ca el să-și fi încheiat activitatea. Și nu întîmplător. Publicul a simțit că scriitorul dăduse tot ce avea mai bun în prima jumătate a vieții sale și că nu mai avea nimic nou de spus.

MARGARETA BĂRBUȚA

Cura de odihnă

Era o femeie scundă, cu părul negru şi cu ochii de un albastru-cenuşiu, foarte mari, care atrăgeau atenţia pe faţa mică şi palidă. Un chip de fetiţă, cu trăsături fine şi delicate, dar consumat înainte de vreme, pentru că doamna Tarwin avea numai 28 de ani ; iar ochii mari, larg deschişi, erau în continuă mişcare şi de o strălucire plină de nelinişti. „Moira are nervi", explica soţul ei cînd lumea îl întreba de ce venise singur. Nervi care nu puteau suporta tensiunea Londrei sau a New Yorkului. Trebuia să meargă să se liniştească la Florenţa. Un fel de cură de odihnă. „Biata de ea !" adăuga domnul Tarwin cu o voce brusc învăluită de sentiment ; şi faţa, de obicei de o inteligenţă uscată, i se lumina de unul dintre zîmbetele acelea fulgerătoare care-i erau caracteristice — atît de melancolice, de duioase şi de fermecătoare. Aş spune chiar prea fermecătoare, încît te simţeai stînjenit. Îşi aprindea farmecul şi melancolia aşa cum se aprinde lumina electrică. Clic ! şi deodată chipul se ilumina. Şi apoi, clic ! lumina se stingea din nou, şi redevenea cercetătorul ştiinţific de o inteligenţă uscată. Tema lui de studiu era cancerul.

Biata Moira ! Nervii ei ! Era plină de capricii şi de obsesii. De pildă, cînd închiriase vila de pe coastă la Bellosguardo, ceruse să i se dea voie să taie chiparoşii din fundul grădinii. „Prea seamănă a cimitir", îi tot repeta ea bătrînului *signor* Bargioni. Bătrînul Bargioni era fermecător, dar încăpăţînat. N-avea de loc de gînd să-şi sacrifice chiparoşii. Aceştia întregeau cu tuşa finală perfecţiunea celei mai încîntătoare pri-

velişti din toată Florenţa ; prin fereastra dormitorului vedeai domul şi campanila lui Giotto profilîndu-se printre coloanele întunecate ale chiparoşilor. Cu o neobosită elocinţă încercă să o convingă că în privelişteа chiparoşilor nu era nimic funebru. Dimpotrivă, pentru etrusci (această mică mărturie arheologică fusese născocită de el sub impulsul momentului), chiparosul era un simbol al bucuriei ; sărbătorile echinocţiului de primăvară se încheiau cu dansuri în jurul copacului sfînt. E adevărat, Boecklin [1] plantase chiparoşi în a sa Insulă a morţilor. Dar, în definitiv, Boecklin... Şi dacă doamnei Tarwin copacii i se păreau deprimanţi, n-avea decît să planteze nasturtium care să se caţăre pe ei. Sau trandafiri. Trandafirii, pe care grecii...

— Foarte bine, foarte bine, răspunse Moira Tarwin în grabă. Să lăsăm chiparoşii.

Glasul acela, năvala aceea copleşitoare de erudiţie şi de englezească stîlcită ! Bătrînul Bargioni era într-adevăr îngrozitor. Dacă l-ar mai fi ascultat încă o clipă, ar fi început să ţipe. Cedase din pură autoapărare.

— *E la Tarwinne ?* [2] întrebă *signora* Bargioni cînd soţul ei se întoarse acasă.

El dădu din umeri.

— *Una donnina pinttosto sciocca* [3], fu verdictul lui.

Cam proastă. Bătrînul Bargioni nu era singurul care gîndise astfel. Dar era unul dintre cei nu prea numeroşi care considerau prostia ei drept un defect. Cei mai mulţi dintre oamenii care o cunoşteau erau încîntaţi de prostia ei ; o adorau cu zîmbetul pe buze. În raport cu statura aceea micuţă, cu ochii aceia, cu faţa gingaşă de copil, prostia ei stîrnea devotamente materne şi iubiri protectoare. Avea darul de a-i face pe bărbaţi să se simtă, prin contrast, într-un mod agreabil, mari, superiori şi inteligenţi. Şi spre norocul, sau poate spre nenorocul ei, Moira îşi petrecuse viaţa printre bărbaţi care erau într-adevăr inteligenţi sau, cum se spune, superiori. Bătrînul *sir* Watney Croker, bunicul ei, la care locuise încă de la 5 ani (pentru că tatăl şi mama muriseră amîndoi de

[1] *Arnold Boecklin* (1827—1901), pictor elveţian, autor de peisaje şi compoziţii mitologice printre care se numără şi *Insula morţilor*.

[2] Cum e doamna Tarwin ? (it.)

[3] O femeiuşcă mai curînd prostuţă (it.)

tineri), era unul dintre cei mai de seamă savanţi medici ai vremii sale. Monografia lui, publicată în tinereţe, despre ulcerul duodenal a rămas pînă azi lucrarea clasică în această temă. Între două ulcere duodenale, *sir* Watney găsea răgazul să-şi adore, să-şi răsfeţe şi să-şi răzgîie nepoata. Alături de prinderea fluturilor şi de metafizică, ea era marota lui. Timpul trecea ; Moira creştea, cronologic. Dar *sir* Watney continua s-o trateze ca pe un copil răsfăţat, continua să fie încîntat de ciripitul ei de păsărică, de candorile şi impertinenţele ei de *enfant terrible*. O încuraja, aproape că o silea să-şi menţină infantilismul. Îl amuza să o menţină copil, în ciuda vîrstei. O iubea copilăroasă, şi numai aşa putea s-o iubească. Toate ulcerele acelea duodenale probabil că lăsaseră urme asupra sensibilităţii lui, i-o deformaseră oarecum, îi opriseră creşterea şi o menţineau într-o stare de nematuritate, ca şi pe Moira. În adîncurile fiinţei sale nespecializate, neprofesionale, *sir* Watney era el însuşi puţin copil. Preocuparea prea susţinută pentru duoden împiedicase dezvoltarea deplină a laturii sale instinctuale. Cine se aseamănă se adună ; bătrînul copil Watney iubea în Moira copilul şi dorea să o menţină în permanentă copilărie. Cei mai mulţi prieteni împărtăşeau gusturile lui *sir* Watney. Doctori, judecători, demnitari, fiecare membru al cercului lui *sir* Watney era o persoană eminentă în profesie, un specialist recunoscut. A fi invitat la un dineu la el acasă însemna un privilegiu. În aceste împrejurări solemne Moira fusese totdeauna prezentă, de la vîrsta de 17 ani, singura femeie la masă. Nu chiar o femeie, explica *sir* Watney : ci un copil. Specialiştii veterani se purtau toţi cu ea ca nişte unchi îngăduitori. Cu cît era mai copilăroasă, cu atît le plăcea mai mult. Moira le dădea porecle de răsfăţ. Profesorul Stagg, de pildă, neohegelianul, era unchiul Bonzo ; domnul judecător Gidley era Giddy Goat [1]. Şi aşa mai departe. Cînd o tachinau, ea le întorcea vorba obraznic. Cum mai rîdeau ! Cînd începeau să discute despre Absolut sau despre perspectivele industriale ale Angliei, ea intervenea cu cîte o exclamaţie sau o observaţie atît de delicios nelalocul ei, încît cu toţii izbucneau într-un rîs nestăvilit. Fermecător ! Şi a doua zi povestea circula printre colegii de la tribunal,

[1] Capră zăpăcită — personaj din poveştile pentru copii.

la spital sau printre amicii intimi de la „Ateneum". În cercurile ştiinţifice sau profesionale, Moira se bucura de o adevărată celebritate. În cele din urmă încetase nu numai să mai fie femeie ; aproape că încetase să mai fie copil. Devenise un fel de mascotă.

La orele nouă şi jumătate părăsea sufrageria, şi conversaţia se întorcea din nou la ulcere, şi la realitate, şi la procesul evolutiv.

— Ţi-ar plăcea s-o ţii în casă ca pe o jucărie, spusese John Tarwin după ce uşa se închisese în urma ei, în prima seară cînd luase masa la *sir* Watney.

Profesorul Broadwater fu de acord. Urmă o clipă de tăcere, pe care o întrerupse tot Tarwin.

— Care e părerea dumneavoastră, întrebă el, aplecîndu-se înainte, cu expresia aceea de inteligenţă uscată pe chipul încordat, cu trăsături ascuţite, care e părerea *dumneavoastră* despre valabilitatea experienţelor cu tumori grefate artificial, în opoziţie cu tumorile naturale ?

Tarwin n-avea decît 33 de ani şi părea şi mai tînăr printre veteranii musafiri ai lui *sir* Watney. Făcuse pînă acum treabă bună, explicase *sir* Watney oaspeţilor săi înainte de sosirea tînărului, şi existau toate motivele să se aştepte şi mai mult de la el. Un om interesant, de altfel. Călătorise peste tot, Africa tropicală, India, America de Nord şi de Sud. Bine situat. Fără a fi legat de vreo funcţie academică pentru a-şi cîştiga existenţa. Lucrase aici la Londra, în Germania, la institutul „Rockefeller" din New York, în Japonia. Ocazii de invidiat. Iar despre venitul lui particular se putea vorbi la nesfîrşit.

— Oh, iată-te, Tarwin ! Bună seara. Nu, n-ai întîrziat de loc. Domnul judecător Gidley, profesorul Broadwater, profesorul Stagg şi — vai de mine, nu te observasem, Moira, eşti prea ultramicroscópică — nepoata mea.

Tarwin îi zîmbi aplecîndu-se. Era într-adevăr încîntătoare.

Ei bine, se împliniseră cinci ani de cînd erau căsătoriţi, se gîndea Moira, pudrîndu-se în faţa oglinzii. Venea Tonino la ceai, aşa că îşi schimbase rochia. Prin fereastra din spatele oglinzii privirea îi alunecă în jos, printre chiparoşi, pînă spre Florenţa — o îngrămădire de acoperişuri cafenii şi, deasupra lor, drept în mijloc, turnul de marmură şi domul uriaş, înalt, care parcă străpungea cerul. Cinci ani. Fotografia

lui John, încadrată în rama de voiaj, în piele, o făcuse să se gîndească la căsătoria lor. De ce o ţinea acolo pe măsuţa de toaletă ? Din puterea obişnuinţei, probabil. Pentru că, de fapt, nu s-ar fi putut spune că fotografia îi amintea de zile deosebit de fericite. Dimpotrivă. Simţea acum că săvîrşea ceva nu prea cinstit ţinînd fotografia acolo. Prefăcîndu-se că-l iubeşte, cînd de fapt nu-l iubea... Privi din nou fotografia. Profilul era ascuţit şi aprig. Tînărul şi înfocatul cercetător ştiinţific fixa cu privirea încordată o tumoare. Îi plăcea mai mult în postura de cercetător ştiinţific decît atunci cînd avea suflet, sau cînd era poet ori îndrăgostit. Părea îngrozitor să gîndească aşa, dar acesta era adevărul : cercetătorul ştiinţific era de o calitate mai bună decît fiinţa umană.

O ştiuse dintotdeauna, sau, mai degrabă, nu o ştiuse, ci o simţise. Fiinţa umană o făcuse întotdeauna să se simtă cam stînjenită. Cu cît era mai uman, cu atît se simţea ea mai stînjenită. Desigur, n-ar fi trebuit să se mărite cu el. Dar i-o ceruse cu atîta stăruinţă ; şi apoi avea atîta vitalitate ; toţi vorbeau atît de frumos despre Tarwin ; ei îi plăcea cum arată ; şi apoi părea să ducă o viaţă atît de plăcută, colindînd tot globul ; şi Moira se săturase să fie mereu o mascotă pentru veteranii bunicului. Se adunaseră multe asemenea motive mărunte. Şi-şi închipuise că dacă le îmbină, vor face laolaltă cît un motiv mare, convingător. Dar nu se întîmplase aşa ; făcuse o greşeală.

Da, cu cît era el mai uman, cu atît se simţea ea mai stingherită. Modul neplăcut în care îşi aprindea lumina frumosului zîmbet ! O aprindea deodată, pentru a o stinge din nou, tot atît de neaşteptat, cînd discuţia atingea un subiect serios, ca filozofia sau cancerul. Şi apoi glasul lui, cînd vorbea despre natură, sau dragoste, sau Dumnezeu, sau ceva asemănător, cum se lăsa învăluit de sentiment ! Modul uşor emoţionat şi inutil vibrant în care spunea : „La revedere !“ „Ca un cîine dintr-un tablou de Landseer“, îi spusese ea o dată, înainte de a se fi căsătorit, rîzînd şi imitînd în glumă prea adînc simţitul său „la revedere, Moira“. Batjocura îl jignise. John se mîndrea cu sufletul şi sentimentele sale în aceeaşi măsură în care se mîndrea cu intelectul ; cu respectul faţă de natură şi poeticele sale suspine de iubire, ca şi cu cercetările în domeniul tumorilor. Goethe era personajul său literar şi istoric preferat. Poet şi om de ştiinţă, profund gîn-

ditor şi pasionat îndrăgostit, artist în gîndire şi în viaţă, iată un rol bogat, în care John se vedea pe sine însuşi. O puse să citească *Faust* şi *Wilhelm Meister*. Moira se strădui din toate puterile să simuleze entuziasmul pe care nu-l simţea. În sinea ei îl socotea pe Goethe un farsor.

— N-ar fi trebuit să mă mărit cu el, spuse către imaginea sa din oglindă, clătinînd din cap.

John era în aceeaşi măsură amatorul de jucării, ca şi educatorul iubitor. Uneori copilăriile Moirei îl încîntau aşa cum îl încîntaseră pe *sir* Watney şi pe veteranii lui. Atunci rîdea la fiecare naivitate sau obrăznicie rostită de ea, de parcă ar fi fost o glumă cît se poate de spirituală şi de bun-gust, şi nu numai că rîdea, dar atrăgea atenţia tuturor, provocînd-o la noi infantilisme şi povestind despre năzdrăvăniile ei oricui era gata să le asculte. Era, totuşi, mai puţin entuziasmat atunci cînd Moira se arăta copilăroasă pe socoteala lui, cînd asemenea prostii compromiteau în vreun fel demnitatea sau interesele *lui*. În aceste cazuri îşi pierdea cumpătul, o făcea proastă, îi spunea că ar trebui să-i fie ruşine. După care, controlîndu-se, devenea grav, patern, pedagogic. Moira era silită să simtă, în mod jalnic, că nu e demnă de el. Şi în cele din urmă îşi aprindea zîmbetul şi ştergea totul cu dezmierdări care o lăsau ca de piatră.

„Şi cînd te gîndeşti, medită Moira, îndepărtînd puful de pudră, cînd te gîndeşti că am cheltuit atîta timp şi energie ca să rămîn alături de el."

Cîte lucrări ştiinţifice citise, cîte rezumate de medicină şi fiziologie, cîte manuale de una şi de alta (nici nu-şi mai putea aminti numele ştiinţei), ca să nu mai vorbim de toate prostiile acelea îngrozitoare ale lui Goethe ! Şi apoi, de cîte ori trebuise să iasă tocmai cînd avea migrenă sau era obosită ! De cîte ori se întîlnise cu oameni care o plictiseau, dar care, după părerea lui John, erau „realmente atît de interesanţi şi importanţi !" De cîte ori călătorise şi trebuise să ia parte la plimbări extrem de obositoare, să viziteze străini distinşi şi pe soţiile lor, mai puţin distinse ! Îi venea greu să reziste, chiar şi fiziceşte — picioarele îi erau atît de mici, iar John era totdeauna atît de grăbit. Mintea ei, în ciuda tuturor eforturilor, se afla totdeauna cu o sută de mile în urmă.

— Îngrozitor ! spuse cu voce tare.

Toată căsnicia ei fusese într-adevăr îngrozitoare. De la îngrozitoarea lună de miere, petrecută la Capri, cînd o silise să meargă prea mult, prea repede, să urce dealul, numai ca să-i citească fragmente din Wordsworth[1] cînd ajunseră la *Aussichtspunkt*[2]; îngrozitoarea lună de miere, cînd îi vorbise despre dragoste şi făcuse dragoste mult prea des, şi-i spusese toate numele latineşti ale plantelor şi fluturilor, de la acea îngrozitoare lună de miere şi pînă în momentul cînd, acum patru luni, nervii o lăsaseră cu desăvîrşire şi doctorul spusese că are nevoie de linişte, departe de John. Îngrozitor! Viaţa aproape o ucisese. Şi nici nu fusese (începuse, în sfîrşit, să-şi dea seama), nici nu fusese de fapt viaţă. Fusese numai o activitate galvanică, asemănătoare cu smucitura piciorului unei broaşte moarte cînd îi atingi nervul cu o pilă electrică. Nu viaţă, ci moarte galvanizată.

Îşi aminti de ultima lor ceartă, chiar înainte de a-i fi spus doctorul să plece. John i se aşezase la picioare, cu capul pe genunchii ei. Şi capul lui începuse să chelească! Moira suporta cu greu să se uite la firele lungi de păr, lipite de-a curmezişul creştetului. Şi pentru că era obosit de toată munca aceea la microscop, obosit şi în acelaşi timp (dat fiind că, slavă Domnului! nu mai făcuse dragoste cu ea de mai bine de două săptămîni) drăgăstos, după cum i se putea citi în privire, devenise foarte sentimental şi îi vorbea cu glasul lui cel mai vătuit despre iubire şi frumos şi despre necesitatea de a fi ca Goethe. Îi vorbise pînă cînd ea simţise că îi vine să ţipe. În cele din urmă nu mai putuse răbda.

— Pentru Dumnezeu, John, îi spusese cu o voce gata să-i scape de sub control, încetează!

— Ce s-a întîmplat? Se uitase în sus spre ea întrebător, afectat.

— Cum poţi vorbi aşa?! Era indignată. Tu n-ai iubit niciodată pe nimeni în afară de tine. Nici n-ai simţit frumuseţea vreunui lucru. Nu mai mult decît farsorul ăla bătrîn, Goethe. Tu ştii ce *ar trebui* să simţi cînd e vorba de o femeie, sau de un peisaj; ştii ce simt oamenii cei mai buni.

[1] *William Wordsworth* (1770—1850), poet romantic englez.
[2] Punctul de unde se desfăşoară panorama; belvedere (germ.)

Şi te apuci în mod deliberat să simţi acelaşi lucru, din capul tău.

John se simţise rănit în inima vanităţii sale.

— Cum poţi spune aşa ceva ?

— Pentru că e adevărat, e adevărat ! Trăieşti numai din cap. Şi mai e şi un cap chel, adăugase ea şi începuse să rîdă, fără să se mai poată abţine.

Ce scenă urmase ! Ea continuase să rîdă tot timpul cît el urla ; nu se mai putuse stăpîni.

— Eşti isterică, îi spusese în cele din urmă.

Apoi îşi redobîndise calmul. Biata copilă, era bolnavă. Cu o sforţare, îşi aprinsese pe faţă expresia de duioşie paternă şi se dusese să-i aducă sărurile.

O ultimă trăsătură de ruj pentru colorarea buzelor, şi iat-o ! era gata. Coborî în salon, unde îl găsi pe Tonino, care sosise — totdeauna sosea mai devreme — şi aştepta. Se ridică la intrarea ei, se înclină asupra mîinii întinse şi i-o sărută. Moira era totdeauna încîntată de bunele lui maniere înflorite, excesiv meridionale. John era mereu prea preocupat să fie agerul cercetător ştiinţific sau poetul cu vocea învăluită pentru a avea şi bune maniere. Nu socotea că politeţea e un lucru prea important. La fel cu îmbrăcămintea. Se îmbrăca prost, cu perseverenţă. Tonino, în schimb, era un model de eleganţă vestimentară căutată. Costumul acela gri-deschis, cravata de culoarea levănţicăi, pantofii combinaţi din piele albă de căprioară şi lac — o minune !

Una dintre plăcerile sau dintre primejdiile călătoriilor în străinătate este aceea că îţi pierzi conştiinţa de clasă. Acasă, oricîtă bunăvoinţă ai avea, nu poţi să o uiţi. Obişnuinţa te face să te recunoşti pe dată cu oamenii din propria ta categorie socială, ca oamenii care vorbesc aceeaşi limbă. Un cuvînt, un gest sînt suficiente ; locul omului e fixat. În străinătate, însă, nu-ţi recunoşti atît de uşor semenii. Urmările cele mai puţin evidente ale educaţiei — toate rafinamentele mai subtile, nuanţele mai fine de vulgaritate — scapă observaţiei tale. Accentul, inflexiunile glasului, vocabularul, gestica nu-ţi spun nimic. Între un duce şi un funcţionar la asigurări, între profitor şi nobilul de ţară, ochiul şi urechea ta, neexperimentate, nu pot observa nici o deosebire. Moirei, Tonino îi apărea ca floarea caracteristică a nobilimii italiene. Ştia, desi-

gur, că nu era prea bine situat; dar, în definitiv, o mulțime de oameni dintre cei mai drăguți sînt săraci. Vedea în el ceva asemănător cu fiul cel mic al unuia dintre nobilii englezi scăpătați, unul dintre tinerii aceia care dau anunțuri cu cereri de serviciu în rubrica denumită „Coloana agoniei" din *Times*. „Studii medii, înclinații sportive; acceptă orice fel de post de încredere, bine plătit." Ar fi fost îndurerată, indignată și surprinsă dacă l-ar fi auzit pe bîtrînul Bargioni descriindu-l, după prima lor întîlnire, ca *il tipo del parrucchiere napoletano* — tipul de frizer napolitan. *Signora* Bargioni clătină din cap, presimțind scandalul care avea să vină, și se bucură în taină.

De fapt, Tonino nu era frizer. Era fiul unui capitalist, de mică anvergură, e drept, dar un capitalist autentic. Vasari senior era proprietarul unui restaurant la Pozzuoli și intenționa să deschidă un hotel. Tonino fusese trimis să studieze industria turistică la un prieten al familiei care conducea unul dintre cele mai bune localuri din Florența. După ce avea să învețe toate tainele meseriei, urma să se întoarcă la Pozzuoli și să devină directorul pensiunii reîntinerite, pe care tatăl său propunea, cu modestie, să o boteze „Grand Hotel Ritz-Carlton". Deocamdată hoinărea neobosit prin Florența. Pe doamna Tarwin o cunoscuse în mod romantic, pe șosea. Conducînd singură mașina, după cum îi era obiceiul, Moira dăduse peste un cui. O înțepătură. Nimic nu e mai ușor decît schimbarea unei roți — nimic, vreau să spun, dacă ai suficientă forță musculară pentru a desface șuruburile care țin fixată pe axă roata înțepată. Moira nu avea. Cînd Tonino se apropie, la zece minute după accident, ea ședea pe scara mașinii, aprinsă la față și ciufulită în urma efortului făcut, și plîngea.

Una signora forestiera. [1]

În seara aceea, la cafenea, Tonino își povesti aventura cu o satisfacție plină de îngîmfare. În mica burghezie în mediul căreia fusese crescut, o „doamnă străină" era o ființă aproape fantastică, o făptură de o bogăție fabuloasă, excentrică, independentă. *Inglese*, precizase el. *Giovane* și *bella, bellissima* [2]. Auditorii săi se arătau neîncrezători; din anumite motive,

[1] O doamnă străină (it.)
[2] Englezoaică... Tînără... frumoasă, foarte frumoasă (it.)

frumusețea nu e ceva obișnuit la exemplarele de feminitate engleză văzute în țări străine. *Ricca* [1], adăugă el. Asta suna mai puțin improbabil în sine; doamnele străine erau toate bogate, aproape prin definiție. Cu lux de amănunte și cu sentiment, Tonino descrise mașina pe care o conducea Moira, vila luxoasă în care locuia.

Cunoștința lor se transformase repede în prietenie. Acum venea în casă pentru a patra sau a cincea oară într-un interval de două săptămîni.

— Cîteva biete flori, spuse tînărul pe un ton de molatică și insinuantă scuză, și își scoase la iveală mîna stîngă, pe care o ținuse ascunsă la spate. În mînă avea un buchet de trandafiri albi.

— Oh, ce drăguț din partea dumitale! exclamă Moira în italiana ei stîlcită. Ce încîntător! (John nu ducea flori nimănui, niciodată; considera lucrurile acestea ca lipsite de sens.) Îi zîmbi lui Tonino pe deasupra florilor: Îți mulțumesc de mii de ori.

Făcînd un gest de protest, el îi înapoie zîmbetul. Dinții îi străluceau ca niște perle egale. Ochii lui mari erau luminoși, de culoare închisă, umezi și oarecum lipsiți de expresie, ca ai unei căprioare. Era grozav de drăguț.

— Roze albe pentru o roză albă, spuse el.

Moira rîse. Complimentul era ridicol; totuși îi plăcu.

Complimentele nu erau singurul lucru pe care Tonino putea să-l facă. Se pricepea să fie util. Peste cîteva zile, cînd Moira se hotărî să transforme holul și sufrageria pe care le găsea cam întunecoase, Tonino se dovedi de neprețuit. El se tocmi cu decoratorul, tot el făcu scandal cînd lucrările se tărăgănară, el explică lucrătorilor noțiunile cam ciudate ale Moirei despre culori și tot el supraveghe munca.

— Dacă n-ai fi fost dumneata, îi spuse Moira cu recunoștință, cînd lucrarea fu definitivată, aș fi fost trasă pe sfoară în mod îngrozitor și n-ar fi ieșit nimic ca lumea.

Era o mîngîiere atît de mare, se gîndi ea, să ai lîngă tine un om care să nu aibă mereu altceva mai important de făcut sau la care să se gîndească; un om care să-și petreacă timpul fiindu-ți folositor și ajutîndu-te. Ce mîngîiere! Și ce schim-

[1] Bogată (it.)

bare ! Cînd era cu John, ea trebuia să rezolve toate problemele practice, obositoare. John avea munca lui, şi munca lui trecea înaintea tuturor celorlalte probleme, inclusiv confortul soţiei. Tonino nu era decît un om obişnuit, cu nimic supraomenesc nici în persoana, nici în funcţiile lui. Era o mare uşurare.

Puţin cîte puţin, Moira ajunse să se bizuie pe el în orice împrejurare. Se făcuse universal folositor. Se ardeau siguranţele, Tonino le înlocuia. Viespile îşi făceau cuib în căminul din salon, Tonino le nimicea în mod eroic cu sulf. Însă specialitatea lui rămînea economia domestică. Crescut într-un restaurant, ştia tot ce trebuia ştiut în domeniul mîncării, băuturii şi preţurilor. Cînd carnea nu era bună, se ducea la măcelar şi-i arunca biftecul tare în nas, pur şi simplu. Reducea conturile exorbitante ale zarzavagiului. Făcuse un aranjament prietenesc cu un om de la piaţa de peşte pentru ca Moira să poată avea cel mai bun soi de sol şi roşioară. El îi cumpăra vinul, uleiul, *en gros*, în damigene uriaşe de sticlă ; şi Moira, care de la moartea lui *sir* Watney nu-şi putuse permite să bea un vin mai ieftin decît „Pol Roger, 1911" şi să gătească altfel decît cu unt de import, se desfăta în lungi conversaţii cu el pe teme casnice, despre economisirea unui *penny* la un sfert de litru sau de un şiling sau doi la cîteva kilograme. Pentru Tonino preţul şi calitatea mîncării şi a băuturii erau probleme de cea mai mare importanţă. A scoate o sticlă de Chianti la cinci lire şi nouăzeci, în loc de şase lire, însemna, pentru el, o adevărată victorie ; iar victoria devenea un triumf dacă se putea dovedi că vinul conţinea mai mult de patrusprezece la sută alcool. Moira nu era nici lacomă, nici zgîrcită din fire. Educaţia îi consolidase tendinţele naturale. Avea dezinteresul acelora care n-au cunoscut niciodată lipsa de bani în casă ; şi indiferenţa ei totală faţă de plăcerile mesei nu fusese niciodată tulburată de grija gospodinei pentru gusturile şi digestiile altora. Niciodată. Pentru că *sir* Watney ţinuse o menajeră de profesie, iar alături de John Tarwin, care, oricum, abia observa ce mănîncă şi socotea că femeile trebuie să-şi petreacă timpul făcînd lucruri mai importante şi de un nivel intelectual mai ridicat decît să domnească asupra bucătăriilor, trăise cea mai mare parte a vieţii lor conjugale în hoteluri sau pensiuni, sau în camere mobilate şi într-o stare cronică de excursie. Tonino

o făcu să descopere lumea pieţelor şi a bucătăriei. Obişnuită încă să gîndească, la fel ca şi John, că viaţa domestică şi cotidiană era cu totul neinteresantă, Moira rîse la început de seriozitatea cu care Tonino se preocupa de carne şi de fiecare bănuţ. Dar după cîtva timp începu să se molipsească de entuziasmul lui aproape religios pentru gospodărie ; începu să descopere că, în definitiv, carnea şi banul erau interesante, că erau reale şi importante — mult mai reale şi mai importante, de pildă, decît să-l citeşti pe Goethe, cînd îl socoteşti un plicticos şi un flecar. Îngrijită cu duioşie de cei mai capabili avocaţi şi agenţi de bursă, averea răposatului *sir* Watney aducea un venit fix de cinci la sută fără impozite. Dar alături de Tonino, Moira putea să-şi uite bilanţul bancar. Coborînd de pe Muntele Sinai al finanţelor, pe care fusese urcată atît de sus deasupra pămîntenilor de rînd, descoperi, alături de dînsul, preocupările sărăciei. Erau ciudat de interesante şi pasionante.

— Ce preţuri cer pe peşte la Florenţa ! spuse Tonino, după un moment de tăcere, cînd tema trandafirilor albi fusese epuizată. Cînd mă gîndesc cît de ieftine sînt caracatiţele la Napoli ! E scandalos !

— Scandalos ! repetă Moira ca un ecou, cu o indignare tot atît de sinceră.

Stătură de vorbă la nesfîrşit.

În ziua următoare cerul nu mai era albastru, ci de un alb tulbure. Nu mai era soare, ci numai o strălucire difuză, care nu arunca umbre. Peisajul se întindea cu totul lipsit de viaţă sub privirea moartă şi incoloră a cerului. Era o căldură înăbuşitoare, fără pic de adiere de vînt, aerul devenise aproape irespirabil şi parcă îneca totul în vată. Moira se trezi cu migrenă şi cu senzaţia că nervii începuseră s-o ia razna, să trăiască pe cont propriu. Erau ca nişte păsări închise în colivie, fîlfîind, tresărind şi zbătîndu-se la cea mai mică alarmă ; iar trupul ostenit, îndurerat, era colivia. Împotriva propriei ei voinţe şi intenţii, se pomeni bruftuind-o pe cameristă şi vorbindu-i urît. Trebui să-i dăruiască o pereche de ciorapi ca s-o împace. După ce se îmbrăcă, îi veni chef să scrie cîteva scrisori ; dar tocul îi făcu o pată de cerneală pe degete, ceea ce o înfurie atît de rău, încît aruncă pe fereastră obiectul blestemat. Tocul se sparse în bucăţi, lovindu-se de pietrele pavajului. Nu mai avea cu ce să scrie ; ce îngro-

zitor! Își spălă cerneala de pe mîini și își luă ghergheful să brodeze. Dar degetele îi erau amorțite. Și peste toate, se mai și înțepă cu acul. Oh, cum o mai durea! Ochii i se umplură de lacrimi; începu să plîngă. Și o dată ce începuse, nu se mai putea opri. Assunta intră după cinci minute și o găsi hohotind.

— Dar ce s-a întîmplat, *signora*? întrebă ea, îmblînzită și înduioșată în urma darului.

Moira scutură din cap.

— Pleacă de aici, îi spuse scurt.

Fata stărui.

— Pleacă de aici, repetă Moira.

Cum ar fi putut să-i explice ce-i cu ea, cînd singurul lucru care i se întîmplase era o înțepătură la deget? Nu se întîmplase nimic. Și, totuși, toate erau împotriva ei, toate.

Aceste toate care erau împotriva ei se concretizară în cele din urmă în vreme. Chiar atunci cînd sănătatea îi fusese în cea mai bună stare, Moira simțise totdeauna în mod chinuitor apropierea tunetului. Nervii ei încordați aveau o sensibilitate cu totul neobișnuită. Lacrimile, furiile și disperările acestei zile îngrozitoare aveau o cauză pur meteorologică. Dar asta nu le făcea mai puțin violente și dureroase. Orele trecură în tristețe. Îngroșat de norii negri uriași, amurgul se lăsă într-o liniște înăbușitoare și plină de prevestiri, iar noaptea veni înainte de vreme. Cerul era luminat spre răsărit de reflexele unor fulgere îndepărtate, care izbucneau dincolo de linia orizontului. Crestele Apeninilor se profilau întunecate în palidele licăriri de-o clipă ale aburului argintiu și piereau din nou în tăcere; liniștea plină de așteptare era neclintită. Copleșită de teamă — căci furtunile o înspăimîntau — Moira ședea la fereastră, privind dealurile întunecate cum se iveau o clipă din beznă pe fundalul de argint, pentru ca apoi să piară din nou, privind cum se iveau și cum pierceau. Fulgerele brăzdau cerul; și apoi, pentru prima oară, auzi apropiindu-se tunetul, departe și stins, ca vuietul mării într-o scoică. Moira se înfioră. Ceasornicul din hol bătu ora 9 și, ca și cum sunetul acesta ar fi fost un semnal pus dinainte la cale, o pală de vînt scutură deodată copacul de magnolia aflat la încrucișarea aleilor din grădina de jos. Frunzele lungi și țepene se frecară unele de altele cu un zgomot de oase. Fulgeră din nou. La lumina scurtă de-o clipă văzu cei doi chiparoși fu-

nebri răsucindu-se şi zbătîndu-se ca apucaţi de o dureroasă disperare. Şi apoi, deodată, furtuna se dezlănţui cutremurătoare, de parcă ar fi fost drept deasupra capului. În faţa potopului îngheţat care se revărsa cu violenţă, Moira se trase înapoi şi închise fereastra. O fîşie albă de foc în zigzag fulgeră îngrozitor chiar în spatele chiparoşilor. Tunetul care-i urmă imediat dădu impresia despicării şi prăbuşirii unei bolţi solide. Moira fugi de la fereastră şi se aruncă pe pat. Îşi acoperi faţa cu mîinile. În mugetul neîntrerupt al ploii, tunetul bubuia şi se reverbera ; apoi iar bubuia, transmiţîndu-şi sunetul de-a rostogolul în noapte, în toate direcţiile. Toată casa se cutremura. În ramele ferestrelor sticla se zgudui, zăngănind ca geamurile unui autobuz vechi pe un drum bolovănos.

— O, Doamne, o, Doamne ! repeta Moira.

În vuetul asurzitor vocea suna stinsă, lipsită de vlagă, jalnică.

„Dar e stupid să te sperii." Îşi amintea de vocea lui John, de felul lui plin de superioritate de a o încuraja cu voioşie. „Există o posibilitate la mie ca să fii atinsă. Şi în orice caz, ascunzîndu-ţi capul, nu împiedici fulgerul să..."

Cum îl ura văzîndu-l atît de raţional şi de just !

— O, Doamne ! Încă un fulger. Doamne, Doamne, Doamne...

Şi apoi, deodată, se întîmplă ceva îngrozitor : lumina se stinse. Printre genele întredeschise, nu mai văzu licărul sîngeriu translucid, ci un întuneric deplin. Descoperindu-şi faţa, deschise ochii şi privi neliniştită în jur : întunericul era total. Bîjbîi după comutatorul de lîngă pat, îl găsi, îl întoarse o dată, încă o dată ; întunericul rămase de nepătruns.

— Assunta ! strigă ea.

Pătratul ferestrei deveni brusc tabloul surprinzător al grădinii profilate pe fundalul mov-albicios al cerului şi al ploii torenţiale strălucitoare.

— Assunta !

Vocea îi fu înecată de o trosnitură care părea să fie însăşi explozia acoperişului.

— Assunta ! Assunta !

Cuprinsă de panică, străbătu, împleticindu-se, odaia întunecoasă ca un mormînt şi ajunse la uşă. Un nou fulger îi descoperi clanţa. Deschise.

— Assunta!

Vocea suna în gol deasupra prăpastiei negre a scărilor. Tunetul explodă din nou deasupra ei. Cu o trosnitură şi un zăngănit de sticlă spartă, una dintre ferestrele camerei se deschise. O rafală de vînt rece îi zburli părul. Un teanc de hîrtii îşi luară zborul şi se rotiră cu aripi foşnitoare prin întuneric. Una îi atinse obrazul ca o fiinţă vie şi se duse. Scoase un ţipăt. Uşa se trînti. O luă la fugă pe scări, cuprinsă de spaimă, de parcă duşmanul era pe urmele ei. În hol o găsi pe Assunta şi pe bucătăreasă, care veneau spre ea, aprinzînd chibrituri în mers.

— Assunta, luminile! O apucă pe fată de braţ.

Îi răspunse numai tunetul. Cînd zgomotul se mai potoli, Assunta îi lămuri că toate siguranţele se arseseră şi în toată casa nu era nici o lumînare. Nici o lumînare, şi nu mai aveau decît o singură cutie de chibrituri.

— Bine, dar o să rămînem pe întuneric! ţipă Moira isteric.

Prin cele trei ferestre cu reflexe negre ale holului, trei imagini diferite ale grădinii şiroind de apă îşi făcură apariţia şi într-o clipită dispărură. Vechile oglinzi veneţiene de pe pereţi străluciră o clipă, căpătînd viaţă, ca nişte ochi morţi care s-ar fi deschis deodată.

— Pe întuneric, repetă ea cu o stăruinţă aproape demenţială.

— Au! strigă Assunta şi dădu drumul chibritului care începuse să-i ardă degetele.

Tunetul se dezlănţui asupra lor dintr-un întuneric pe care pierderea luminii îl făcuse şi mai compact, şi mai deznădăjduit.

Cînd telefonul începu să sune, Tonino se afla în camera direcţiei din hotelul lui, jucînd cărţi cu cei doi fii ai proprietarului şi cu încă un prieten.

— Cineva doreşte să vă vorbească, *signor* Tonino, spuse ajutorul de portar. O doamnă. Rînji cu înţeles.

Tonino arboră un aer demn şi ieşi din cameră. Cînd se întoarse după cîteva minute, îşi ţinea într-o mînă pălăria, iar cu cealaltă îşi încheia haina de ploaie.

— Scuzaţi-mă, spuse el. Trebuie să plec.

— Să pleci? exclamară ceilalţi, neîncrezători. Dincolo de ferestrele oblonite furtuna mugea ca o cataractă şi exploda sălbatic. Unde? întrebară ei. De ce? Eşti nebun?

Tonino ridică din umeri, de parcă n-ar fi avut nici o importanţă că ieşea pe un asemenea uragan, de parcă ar fi fost obişnuit cu aşa ceva. „*La signora forestiera*“, explică el, purtîndu-le pică pentru curiozitatea lor ; doamna Tarwin îl rugase să vină imediat la Bellosguardo. Siguranţele... nici o lumînare în toată casa... complet în întuneric... foarte neliniştită... nervi...

— Dar pe o noapte ca asta... Doar nu eşti electrician.

Cei doi fii ai proprietarului vorbeau în cor. Simţeau, cu indignare, că Tonino se lăsa exploatat.

Dar cel de-al treilea tînăr se lăsă pe spate pe scaun şi rîse.

— Vai, *caro*, vai, spuse el. Şi apoi adăugă, făcîndu-i lui Tonino un semn cu degetul, în chip de cunoscător : *Ma fatti pagare per il tuo lavoro.* Dar să te plătească pentru osteneala ta. Berto era cunoscut ca un mare cuceritor, un specialist încercat în strategie amoroasă, un expert de mare clasă. Măcar profită de ocazie !

Ceilalţi îşi uniră rîsetele cu rîsul lui cam neplăcut. Tonino rînji la rîndul său şi dădu din cap aprobator.

Taxiul gonea pe străzile umede şi pustii, împroşcînd ca o fîntînă călătoare. Tonino şedea în întunericul maşinii, meditînd la sfatul lui Berto. Era drăguţă, desigur. Dar — de ce oare ? — nu i se prea întîmplase să se gîndească la ea ca la o amantă posibilă. Se purtase cu ea într-un mod curtenitor şi politicos din principiu şi în virtutea obişnuinţei, dar fără să urmărească realmente a o cuceri ; şi cînd ea nu-i răspunsese în acelaşi fel, nici nu se sinchisise. Dar poate că ar fi trebuit să se sinchisească, ar fi trebuit să stăruie. În lumea lui Berto se considera o plăcută performanţă sportivă să faci tot ce poţi pentru a seduce pe oricare femeie. Bărbatul cel mai demn de admiraţie e acela care are la activul său cel mai mare număr de femei. E chiar încîntătoare, continuă Tonino în sinea lui, încercînd să-şi stimuleze entuziasmul pentru performanţa sportivă. Ar fi o victorie cu care s-ar putea mîndri. Cu atît mai mult cu cît era o străină. Şi foarte bogată. Se gîndi cu mulţumire lăuntrică la automobilul mare, la casă, la servitori, la argintărie. „*Certo,* îşi spuse el încîntat de sine, *mi vuol bene.*“ Desigur că ţinea le el, nu încăpea nici o îndoială. Îşi mîngîie gînditor faţa netedă, muşchii îi vibrară uşor la atingere. Îşi zîmbea singur pe întuneric ; naiv, cu un zîmbet ingenuu de prostituată. „*Moira,* spuse el

cu voce tare. *Moira.* Ciudat nume. *Strano, quel nome. Piuttosto ridicolo.*“ [1]

Chiar Moira îi deschise uşa. Stătuse la fereastră, cu ochii aţintiţi afară, şi aşteptase, aşteptase.

— Tonino ! şi întinse amîndouă mîinile spre el ; nu simţise niciodată atîta bucurie la vederea cuiva.

În spatele lui, în timp ce sătea acolo în uşa deschisă, cerul căpătă pentru o clipă o culoare violet-alburie. Poalele hainei de ploaie îi fluturară în bătaia vîntului ; o adiere umedă trecu pe lîngă el, atingînd apoi cu degete reci faţa Moirei. Cerul se întunecă din nou. Tonino trînti uşa în urmă-i. Întunericul îi învălui.

— Tonino, ce drăguţ din partea dumitale că ai venit. Zău, prea...

Tunetul care o întrerupse era parcă sfîrşitul lumii. Moira se înfioră.

— Oh, Doamne ! scînci ea.

Şi apoi, fără să ştie cum, se pomeniră ea plîngînd, cu obrazul lipit de vesta lui, iar Tonino sprijinind-o şi mîngîind-o pe păr. Fulgerul următor îi indică poziţia canapelei. În întunericul care urmă o conduse prin cameră, apoi se aşezară, şi Tonino începu să-i sărute faţa udă de lacrimi. Moira se lăsa liniştită în braţele lui, destinsă, ca un copil speriat care şi-ar fi găsit, în sfîrşit, mîngîiere. Tonino o ţinea în braţe şi o săruta încet, iar şi iar.

— *Ti amo, Moira,* şopti el. Şi era adevărat. Ţinînd-o în braţe, atingînd-o pe întuneric, o iubea. *Ti amo.* Cît de adînc ! *Ti voglio un bene immenso* [1], continuă el, cu o pasiune şi o duioşie profundă şi caldă, născute brusc din întuneric şi din contactul uşor, pe nevăzute.

Zăcea lipită de el, făcîndu-şi simţită greutatea şi căldura fremătătoare. Trupul i se arcuia şi Tonino îl simţea tare sub mînă, obrajii îi erau rotunzi şi reci, pleoapele catifelate şi tremurînde şi ude de lacrimi, gura atît de moale, atît de moale sub atingerea buzelor lui.

— *Ti amo, ti amo...*

[1] Ciudat numele ăsta. Mai curînd caraghios.(it.)
[1] Te iubesc, Moira... Te iubesc... Ţin imens la tine. (it.)

Iubirea îi tăia respirația, și simțea un fel de scobitură în adîncul ființei, o sete de tandrețe pătimașă, care tînjea să fie ostoită, care nu putea fi potolită decît de ea, un vid care o atrăgea spre el, în el, care o absorbea așa cum un vas gol absoarbe cu frenezie apa. Liniștită, cu ochii închiși, atît de liniștită, Moira zăcea în brațele lui, lăsîndu-se absorbită de setea lui de tandrețe, lăsîndu-se atrasă în golul plin de dorințe al inimii lui, fericită să fie pasivă, să se lase în voia dulcii lui patimi arzătoare.

„*Fatti pagare, fatti pagare.*" Amintirea cuvintelor lui Berto îl transformă brusc din îndrăgostit într-un *sportsman* al amorului, obligat să-și mențină o reputație și să bată recorduri. „*Fatti pagare.*" Riscă un gest de dezmierdare mai intimă. Dar Moira tresări atît de înfiorată de atingere, încît își retrase mîna, rușinat de el însuși.

— *Ebbene*, întrebă Berto mai tîrziu cu o oră, cînd se întoarse, ai reparat siguranțele?

— Da, am reparat siguranțele.

— Și ți-ai primit plata?

Tonino arboră zîmbetul de *sportsman* al amorului.

— Un mic avans, răspunse, și pe dată îi fu silă de el însuși pentru cuvintele pe care le rostise, îi fu silă de ceilalți pentru rîsetele lor.

De ce se abătea din drum și strica ceea ce fusese atît de frumos? Pretextînd o migrenă, urcă în camera lui. Furtuna trecuse, luna strălucea acum pe cerul înseninat. Deschise fereastra și privi afară. Arno își mîna la vale apele de cerneală și argint-viu. Jos, pe stradă, bălțoacele licăreau ca niște ochi vii. Fantoma lui Caruso cînta la un gramofon, departe, de cealaltă parte a apei. „*Stretti, stretti nell'estasi d'amor...*"[1] Tonino era profund emoționat.

În dimineața următoare cerul era albastru, soarele arunca scîntei pe frunzele lucioase ale magnoliei, aerul era calm, potolit. Așezată la măsuța de toaletă, Moira se uita afară și se întreba neîncrezătoare dacă furtunile există cu adevărat. Dar plantele erau frînte și trîntite la pămînt; potecile presărate cu frunze și petale smulse. Așadar, în ciuda aerului blînd și a soarelui strălucitor, grozăviile nopții trecute nu

[1] Înlănțuiți, înlănțuiți în extazul dragostei... (it.)

fuseseră doar un vis urît. Moira oftă şi începu să-şi perie părul. Din rama lui de piele, profilul lui John Tarwin o înfrunta, privind ţintă la o tumoare imaginară. Moira îşi peria părul cu mişcări mecanice, cu ochii aţintiţi asupra portretului. Apoi, deodată, întrerupîndu-şi ritmul mişcărilor, se ridică, apucă rama de piele şi, străbătînd odaia, o aruncă sus pe garderobul înalt, unde nu mai putea s-o vadă. Aşa ! Se aşeză din nou pe scaun şi îşi continuă periatul, cu o senzaţie de uşurare şi teamă totodată.

După ce se îmbrăcă, se duse cu maşina în oraş şi petrecu o oră în magazinul de bijuterii „Settepassi". Cînd plecă de acolo, negustorul o conduse cu plecăciuni, ca pe o prinţesă, pînă spre Lungarno.

— Nu, nu fuma din astea, îi spuse lui Tonino în după-amiaza aceleiaşi zile, cînd el întinse mîna să ia o ţigaretă din cutia de argint aflată pe poliţa căminului din salon. Am cîteva ţigări egiptene, din cele care-ţi plac. Le-am luat anume pentru dumneata.

Şi, zîmbind, îi întinse un pacheţel.

Tonino se pierdu în mulţumiri, în prea multe mulţumiri, după obiceiul lui. Dar cînd rupse hîrtia şi descoperi aurul lucios al unui portţigaret mare, nu putu decît să se uite la ea cu o uimire încurcată şi plină de întrebări.

— Nu-l găseşti drăguţ ? întrebă ea.

— Minunat ! Dar e... Ezită. E pentru mine ?

Moira rîse încîntată de încurcătura lui. Nu-l mai văzuse niciodată încurcat. Era întotdeauna tînărul de lume sigur de sine, hotărît şi inatacabil în armura lui de bune maniere meridionale. Îi admira carapacea elegantă. Dar o amuza să-l prindă o dată fără ea, să-l vadă stînjenit, roşindu-se şi bîlbîindu-se ca un copil. O amuza şi o încînta. Îi plăcea şi mai mult acum, cînd îl vedea doar ca pe un biet băieţandru, dar în acelaşi timp politicos şi priceput să se poarte în societate.

— Pentru mine ? îl maimuţări ea rîzînd. Îţi place ? Tonul i se schimbă. Deveni grav. Am dorit să ai ceva care să-ţi amintească de noaptea trecută.

Tonino îi luă mîinile şi i le sărută în tăcere. Moira îl primise cu o veselie atît de degajată, cu atîta dezinvoltură, — de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic — încît tandrele aluzii la întîmplările nopţii trecute (pe care şi le pregătise

cu grijă. în timp ce urca dealul) rămăseseră nerostite. Se temuse să nu spună ceva nepotrivit, care ar fi jignit-o. Dar acum vraja fusese ruptă, şi chiar de Moira.

— Faptele bune nu trebuie date uitării de cel care le face, continuă Moira, lăsîndu-şi mîinile într-ale lui. De fiecare dată cînd vei lua o ţigară din portţigaretul ăsta, ai să-ţi aminteşti cît de drăguţ şi de bun ai fost cu o mică nebună, proastă şi caraghioasă ca mine.

Tonino avusese timpul să-şi recapete bunele maniere.

— Am să-mi amintesc de cea mai adorabilă, de cea mai frumoasă... Ţinîndu-i încă mîinile, o privi o clipă în tăcere, semnificativ. Moira îi întoarse zîmbetul. Moira!

Şi i se aruncă în braţe. Închise ochii şi rămase inertă în încercuirea strînsă a braţelor lui, rămase moale şi pasivă, lipită de trupul viguros.

— Te iubesc, Moira. Şoapta îşi trimitea răsuflarea caldă pe obrazul ei. *Ti amo.*

Şi deodată buzele lui erau din nou pe ale ei, sărutîndu-i-le cu violenţă, cu nerăbdare. Printre sărutări, cuvintele şoptite îi atingeau pătimaş urechile: „*Ti amo pazzamente... piccina... tesoro... amore... cuore...*“ [1] Rostită în italieneşte, dragostea lui căpăta o forţă şi o adîncime cu totul deosebite. Lucrurile descrise într-o limbă străină capătă totdeauna un anumit colorit straniu.

— *Amami, Moira, amami. Mi ami un po?* [2] Devenise stăruitor. Puţin, Moira, mă iubeşti puţin?

Deschise ochii şi se uită la el. Apoi, cu o mişcare bruscă, îi luă capul între mîini, îl trase în jos spre ea şi-l sărută pe gură.

— Da, şopti. Te iubesc. Şi apoi îl împinse uşor, îndepărtîndu-l. Tonino vru să o sărute din nou. Dar Moira scutură din cap şi alunecă de lîngă el. Nu, nu, i se adresă ea cu un ton rugător, dar hotărît. Nu strica totul acum.

Zilele trecură, fierbinţi şi polcite. Vara era aproape. Privighetorile cîntau nevăzute în răcoarea serii.

— *L'usignuolo* [3], şopti Moira pentru sine, ascultînd cîntecul. *L'usignuolo.*

[1] Te iubesc nebuneşte... micuţo... comoară... dragoste... inimă... (it.)
[2] Iubeşte-mă Moira, iubeşte-mă. Mă iubeşti un pic? (it.)
[3] Privighetoare (it.)

Pînă şi privighetorile erau ceva mai bune în Italia. Soarele apusese. Şedeau în micul chioşc de vară din capătul grădinii şi se uitau la priveliştea peste care se lăsa încet întunericul. Zidurile albe ale fermelor şi vilelor de pe coastă răsăreau surprinzător de limpezi pe fundalul umbrit al măslinilor, ca încărcate de un tîlc nou şi straniu. Moira suspină.

— Sînt atît de fericită, spuse ea. Tonino îi luă mîna. Caraghios de fericită.

Pentru că, la urma urmei, se gîndi ea, *era* cam caraghios să fie atît de fericită, fără vreun motiv temeinic. John Tarwin o învăţase să creadă că nu poţi fi fericit decît atunci cînd faci ceva „interesant" (cum spunea el), sau cînd te întîlneşti cu oameni care „să merite". Tonino nu era de loc o persoană deosebită, slavă Domnului ! Şi a organiza picnicuri nu e un lucru tocmai „interesant", în sensul atribuit de John acestui cuvînt ; nici a vorbi despre calităţile diferitelor mărci de automobile ; nici a-l învăţa pe Tonino să conducă ; nici a merge după cumpărături ; nici a discuta despre problema perdelelor noi pentru salon ; şi nici a şedea în chioşcul de vară fără a spune un cuvînt. Cu toate acestea, sau tocmai din pricina aceasta, era fericită cum nu mai fusese niciodată.

— Caraghios de fericită, repetă ea.

Tonino îi sărută mîna.

— Şi eu sînt fericit.

Şi nu o spunea numai din politeţe. În felul lui, era sincer fericit cu ea. Oamenii îl invidiau văzîndu-l în maşina aceea mare şi galbenă, alături de Moira. Arăta atît de drăguţă şi de elegantă şi mai era şi străină ; era mîndru să fie văzut umblînd cu ea. Şi pe urmă, portţigaretul, şi bastonul montat în aur, cu mîner de agată, pe care ea i-l dăruise de ziua lui... În afară de asta, ţinea într-adevăr la ea, într-adevăr, într-un fel cam încîlcit, era îndrăgostit de ea. Nu fără motiv o ţinuse în braţe şi o mîngîiase în noaptea cu tunete. Ceva din duioşia aceea adîncă şi pătimaşă, născută brusc din noapte şi din contactul lor cald şi nevăzut, stăruia încă în el, stăruia chiar şi după ce dorinţa fizică pe care i-o stîrnise atunci fusese satisfăcută prin substituire. (Şi sub îndrumarea pricepută a lui Berto dorinţele îi fuseseră satisfăcute pe deplin, şi destul de des.) Dacă n-ar fi fost comentariile ironice ale lui Berto cu privire la natura platonică a relaţiilor cu Moira, ar fi fost pe deplin mulţumit.

— *Alle donne*, generaliza Berto în mod sentenţios, *piace sempre la violenza.* Femeile doresc să fie violentate. Nu ştii să te porţi în dragoste, dragul meu băieţaş.

Şi îşi expunea performanţele, dîndu-le drept exemple de urmat. După Berto, dragostea era un fel de răzbunare crîncenă pe femei pentru crima de a-şi fi păstrat puritatea.

Stimulat de ironiile prietenului său, Tonino mai făcu o tentativă de a obţine plata integrală pentru repararea siguranţelor în noaptea furtunii. Dar faţa îi fu atît de zgomotos pălmuită, iar tonul cu care Moira îl ameninţă că n-o să-l mai vadă niciodată dacă nu se cuminţeşte fu atît de convingător serios, încît nu-şi mai reînnoi atacul. Se mulţumi să o privească trist şi să se plîngă de cruzimea ei. Dar în ciuda faptului că uneori se îmbufna, era fericit cu ea. Fericit ca un motan la gura sobei. Automobilul, casa, frumuseţea şi eleganţa ei străină, cadourile minunate pe care ea i le dăruia, toate îl făceau să toarcă fericit.

Treceau zilele şi săptămînile. Moirei i-ar fi plăcut ca viaţa să se scurgă mereu aşa, ca un rîu luminos şi vesel, cu eventualele insuliţe de calmă sentimentalitate, dar fără să devină vreodată primejdios de adînc sau învolburat, fără căderi, vîrtejuri sau precipitări. Ar fi dorit ca existenţa ei să rămînă pentru totdeauna ceea ce era în momentul acela — un fel de joc cu un partener plăcut şi capabil a-i provoca emoţii, un joc de-a viaţa şi dragostea. Oh, dacă această recreaţie fericită ar fi putut dura veşnic!

John Tarwin fu cel care decretă că nu se poate. „*Participînd congres citologic Roma mă opresc cîteva zile în drum. Sosesc joi. Dragoste John.*" Acesta era textul telegramei pe care Moira o găsi întorcîndu-se la vilă într-o seară. O citi şi se simţi deodată deprimată şi neliniştită. De ce voia să vină? Avea să strice totul. Seara luminoasă îşi pierdu strălucirea; fericirea care o inundase pe cînd se întorcea cu Tonino din plimbarea aceea minunată prin Apenini se scurse din ea. Întunericul ce-o invadă stinse frumuseţea albastră-aurie a munţilor, ofili florile colorate, înăbuşi vorbele şi rîsul din timpul zilei. „De ce vrea să vină?" Se întreba mereu, disperată şi înciudată. „Şi ce se va întîmpla, ce se va întîmpla?" Simţi că i se face frig, că-şi pierde răsuflarea, că aproape i se face rău de atîta teamă şi nelinişte.

Chipul lui John, cînd o zări aşteptîndu-l în staţie, se lumină instantaneu, cu toţi cei o sută de waţi tandreţe şi farmec.

— Draga mea! Glasul îi era catifelat şi tremurător.

Se aplecă spre ea; înţepenită, Moira se lăsă sărutată. Observă cu scîrbă că unghiile lui erau murdare.

Perspectiva de a lua masa singură cu John o înspăimîntase; îl invitase pe Tonino la cină. Şi apoi dorea ca John să-l întîlnească. Dacă ar fi tăinuit existenţa lui Tonino faţă de John, ar fi însemnat să recunoască ceva necinstit în relaţiile cu el. Şi doar nu era nimic. Dorea ca John să-l întîlnească aşa, firesc, ca un lucru cu totul normal. Dacă Tonino avea să-i placă sau nu lui John, cînd aveau să se întîlnească, era altă chestiune. Moira avea îndoielile ei. Şi realitatea i le-a justificat. John începuse prin a protesta auzind că invitase un oaspete. Prima lor seară, cum de se gîndise la una ca asta? Vocea îi tremură — blăniţă înfiorată de o adiere. Moira fu silită să asculte un adevărat potop de sentimente. Dar în cele din urmă, cînd ora mesei sosi, John îşi stinse patosul şi redeveni cercetătorul studios. Arzînd de curiozitate, cu o inteligenţă exactă, John îl asaltă pe oaspete cu întrebări despre toate lucrurile interesante şi importante aflate la ordinea zilei în Italia. Care era situaţia politică reală? Cum funcţiona noul sistem de educaţie? Ce gîndeau oamenii despre reforma codului penal? Asupra tuturor acestor probleme Tonino era, fără îndoială, mult mai puţin bine informat decît interlocutorul său. Italia pe care o cunoştea el era Italia prietenilor lui şi a familiei, a prăvăliilor şi a cafenelelor, a fetelor şi a luptei zilnice pentru bani. Toată acea Italie, istorică şi impersonală, despre care John citea cu atîta pătrundere în revistele de înalt nivel, îi era cu totul necunoscută. Răspunsurile la întrebările lui John erau copilăresc de prosteşti. Moira asculta în tăcere, amuţită de suferinţă, chinuită.

— Ce ai *putut* găsi la băiatul ăsta? întrebă soţul după ce Tonino îşi luase rămas bun. M-a uimit cît de neinteresant poate fi.

Moira nu răspunse. Urmă o tăcere. John îşi aprinse deodată zîmbetul său marital, plin de duioşie, protector, cuceritor.

— E timpul să ne culcăm, iubita mea, îi spuse.

Moira se uită la el şi îi văzu în ochi expresia aceea pe care o cunoştea atît de bine şi de care se temea.

— Iubita mea, repetă el, şi cîinele din tabloul de Landseer se arătă înamorat.

O cuprinse cu braţele şi se aplecă să o sărute pe obraz. Moira se cutremură, dar în tăcere, deznădăjduită, neştiind cum să scape. O conduse în dormitor.

După ce John o lăsă, zăcu trează, pînă tîrziu în noapte, amintindu-şi de izbucnirile lui pătimaşe şi de sentimentalismele lui cu o oroare pe care trecerea timpului părea să o fi mărit. Somnul veni în cele din urmă să o elibereze.

Fiind arheolog, bătrînul *signor* Bargioni era fără tăgadă „interesant".

— Dar mă plictiseşte de moarte, spuse Moira a doua zi, cînd soţul ei propuse să-i facă o vizită. Ce glas are ! Şi cum nu-i mai tace gura ! Şi barba aceea ! Şi nevastă-sa !

John se înroşi de mînie.

— Nu fi copil, izbucni el, uitînd cît de mult îl încîntau copilăriile ei atunci cînd nu-i contraziceau distracţiile sau interesele. În definitiv, insistă, nu cred că există om în viaţă care să ştie mai multe despre antichitatea toscană.

Totuşi, în ciuda Toscanei antice, John fu nevoit să-şi facă vizita singur. Petrecu o oră foarte instructivă, flecărind despre arhitectura romană şi despre regii lombarzi. Dar chiar înainte de plecare, conversaţia luă oarecum un alt curs ; în treacăt, ca din întîmplare, fu pomenit numele lui Tonino. *Signora* stăruise că trebuie să pomenească despre el. Ignoranţa, protestase soţul ei, e o binefacere. Dar *signora* Bargioni era amatoare de scandal, şi aflîndu-se la o vîrstă înaintată, fiind urîtă, pizmaşă şi rea, se simţea cuprinsă de o indignare justiţiară împotriva soţiei tinere şi de o simpatie ipocrită pentru soţul probabil injuriat. Bietul Tarwin, insistase ea, trebuie să fie prevenit. Şi astfel, plin de tact, fără a da impresia că spune ceva deosebit, bătrînul lăsă aluziile să-i scape.

Întorcîndu-se spre Bellosguardo, John medita, nu prea în apele lui. Nu-şi putea închipui că Moira fusese, sau era pe cale să se dovedească necredincioasă. Asemenea lucruri nu i se puteau întîmpla lui. Era evident însă că Moirei îi plăcea neinteresantul tînăr ; dar, în definitiv, în ciuda infantilismului ei, Moira era o fiinţă umană civilizată. Fusese prea

bine crescută ca să facă vreo prostie. Pe lîngă asta, se gîndi el, amintindu-şi de seara precedentă, amintindu-şi de toţi anii căsătoriei lor, era lipsită de temperament ; nu ştia ce e pasiunea, era cu totul lipsită de senzualitate. Infantilismul ei înnăscut avea să-i întărească principiile. Pe copii te poţi bizui în ceea ce priveşte puritatea ; dar nu (şi asta îl neliniştea pe John Tarwin) nu şi în înţelepciunea vieţii. Moira n-avea să-şi îngăduie o aventură amoroasă ; dar putea lesne să se lase trasă pe sfoară. Bătrînul Bargioni fusese foarte discret şi rezervat ; dar, din cîte îşi putuse da seama, era evident că-l considera pe tînăr un aventurier. John se încruntă în timpul mersului şi-şi muşcă buza.

Ajungînd acasă, îi găsi pe Moira şi pe Tonino supraveghind montarea noilor huse de creton la scaunele din salon.

— Fii atent, fii atent, îi spunea Moira tapiţerului în momentul cînd intra el pe uşă. La auzul paşilor lui, se întoarse. Cînd îl văzu, un nor păru să-i întunece faţa senină, dar făcu un efort pentru a-şi păstra veselia. Vino şi tu să vezi, John, îl chemă ea. Parcă ar îmbrăca o femeie bătrînă şi foarte grasă într-o rochie prea strîmtă. E caraghios !

Dar John nu zîmbi la spiritul ei ; chipul îi era de o gravitate împietrită. Se apropie ţeapăn de scaun, salută scurt din cap pe Tonino şi pe tapiţer şi rămase acolo, în picioare, observîndu-le munca, de parcă ar fi fost un străin, un străin ostil. Privelişlea Moirei şi a lui Tonino rîzînd şi vorbind împreună stîrnise în el o furie bruscă şi violentă. „Mic aventurier scîrbos", îşi spuse cu înverşunare în dosul măştii glaciale.

— E un material drăguţ, nu-i aşa ? spuse Moira.

John răspunse printr-un mormăit.

— Şi foarte modern, adăugă Tonino. Magazinele de aici sînt foarte moderne, continuă el, vorbind cu acea insistenţă susceptibilă la modernism caracteristică locuitorilor unei ţări foarte bogată în monumente, dar mai puţin înzestrată cu camere de baie.

— Adevărat ? spuse John cu sarcasm.

Moira se încruntă.

— N-ai idee de cît folos mi-a fost Tonino, spuse ea cu o anumită căldură.

Plin de exuberanţă, Tonino începu să nege că i-ar fi îndatorată în vreun fel. John Tarwin îl întrerupse :

— O, nu mă îndoiesc că ţi-a fost de folos, spuse el cu acelaşi ton sarcastic şi cu un uşor zîmbet de dispreţ.

Urmă o tăcere stînjenită. Apoi Tonino îşi luă rămas bun. Îndată ce plecă, Moira se întoarse spre soţul ei. Chipul îi era palid, buzele îi tremurau.

— Cum îţi permiţi să vorbeşti aşa cu un prieten de-al meu ? întrebă cu o voce pe care mînia o făcea nesigură.

John luă foc.

— Pentru că voiam să mă descotorosesc de acest individ, îi răspunse, şi masca îi căzu, chipul lui nu mai oglindea decît furie. E dezgustător să vezi un tip ca ăsta dînd tîrcoale casei. Un aventurier. Care-ţi exploatează prostia. Care trăieşte pe spinarea ta.

— Tonino nu trăieşte pe spinarea mea. Şi, în definitiv, ce ştii tu despre asta ?

John ridică din umeri.

— Lucrurile se află.

— Aha, bestiile alea bătrîne, nu-i aşa ? Îi ura pe soţii Bargioni, îi *ura*. În loc să-i fii recunoscător lui Tonino pentru că mă ajută ! Ceea ce e mai mult decît ai făcut tu vreodată, John. Tu, cu tumorile tale blestemate şi cu nenorocitul acela ramolit de Faust ! Dispreţul din vocea ei era nimicitor. Tu, care m-ai lăsat în voia soartei. Şi cînd cineva se apropie de mine şi se poartă pur şi simplu omeneşte şi cuviincios, îl insulţi. Şi te apucă un val de gelozie furioasă pentru că îi sînt recunoscătoare, aşa cum e normal să fiu.

John avusese timpul să-şi recompună masca.

— Nu mă apucă nici un fel de gelozie, spuse el, înfrînîndu-şi mînia şi vorbind rar, cu răceală. Numai că nu vreau să te laşi dusă de nas de un papiţoi frumos şi brunet din mahalalele Neapolelui.

— John !

— Chiar dacă te duce de nas în mod platonic, urmă el. Şi sînt sigur că aşa e. Dar nu vreau să am pe lîngă mine nici măcar un papiţoi platonic. Vorbea cu răceală, răspicat, cu intenţia deliberată de a o răni cît mai tare. Cît a stors pînă acum de la tine ?

Moira nu răspunse, ci se întoarse şi fugi din cameră.

Tonino tocmai ajunsese în vîrful colinei, cînd un claxonat puternic şi insistent îl făcu să se întoarcă. O maşină mare, galbenă, se afla chiar în spatele lui.

— Moira ! strigă uluit.

Maşina se opri alături de el.

— Urcă-te ! porunci ea aproape sfidătoare, ca şi cum ar fi fost supărată pe el.

Făcu ceea ce i se spunea.

— Dar unde aveai de gînd să te duci ? întrebă Tonino.

— Nu ştiu. Oriunde. S-o luăm pe şoseaua spre Bologna, spre munte.

— Dar n-ai pălărie, obiectă el, nici haină.

Ea rîse şi, punînd maşina în mişcare, o porni în mare viteză.

John îşi petrecu seara în singurătate. Începu să-şi facă reproşuri. „N-ar fi trebuit să-i vorbesc atît de brutal", gîndi el cînd auzi de plecarea precipitată a Moirei. Cîte lucruri duioase şi încîntătoare avea să-i spună la întoarcere, pentru a-şi repara asprimea cuvintelor. Şi pe urmă, după ce ea se va fi împăcat, o să-i vorbească blînd, părinteşte, despre pericolul de a avea prieteni răi. Numai anticipînd cele ce avea să-i spună, chipul lui se lumină de un zîmbet frumos. Dar cînd, cu trei sferturi de oră întîrziere faţă de ora obişnuită a cinei, se aşeză singur la masă în faţa unei mîncări încălzite de mai multe ori, dispoziţia i se schimbase. „Dacă vrea să facă mutre, îşi spuse el, foarte bine, n-are decît." Pe măsură ce trecea timpul, inima i se împietrea. Bătu miezul nopţii. Mînia începu să-i fie domolită de oarecare teamă. Nu cumva i se întîmplase ceva ? Era îngrijorat. Cu toate acestea, se culcă, respectîndu-şi cu fermitate principiile. După douăzeci de minute auzi pasul Moirei pe scară şi apoi uşa camerei ei închizîndu-se. Se întorsese, nu se întîmplase nimic ; în mod pervers, simţea acum şi mai multă pică împotriva ei pentru că era teafără. Avea să vină oare să-i spună noapte bună ? Aşteptă.

În timpul acesta, cu gîndul dus, cu mişcări mecanice, Moira se dezbrăca. Se gîndea la tot ce se întîmplase pe planul veşniciei de cînd plecase ea de acasă. Ce minunat apus de soare în munţi ! Versantul de vest, poleit cu o lumină trandafirie, iar dedesubtul lor, prăpastia de umbră albăstruie. Stătuseră acolo în tăcere şi priviseră cu ochi mari.

— Sărută-mă, Tonino, şoptise ea deodată, şi atingerea buzelor lui făcu să-i furnice pe sub piele un curent şerpuitor de delicioasă tulburare.

Se lipise de el ; îi simţise trupul puternic şi solid ; îi simţise pe obraz bătaia inimii ca pe ceva cu o viaţă de sine stătătoare. Tic, tic, tic... şi viaţa care bătea nu era viaţa acelui Tonino pe care ea îl cunoştea, acel Tonino care rîdea şi făcea complimente şi aducea flori ; era viaţa unei puteri tainice şi de sine stătătoare. O putere cu care individul familiar Tonino se găsea din întîmplare legat, dar de care era aproape străin. Se înfiorase uşor. O putere tainică şi înfricoşătoare. Dar frica aceasta exercita o atracţie asemenea unei prăpastii întunecoase care te ademeneşte.

— Sărută-mă, Tonino, sărută-mă.

Lumina pălise ; munţii îşi pierduseră contururile, contopindu-se cu cerul.

— Mi-e frig, spusese ea în cele din urmă, tremurînd. Să mergem.

Cinaseră într-un han micuţ, sus, între cele două trecători. Cînd plecaseră de acolo, era noapte. Tonino îi petrecuse braţul în jurul mijlocului şi o sărutase pe gît, la ceafă, acolo unde buzele simţeau asprimea părului tuns scurt.

— O să mă faci să intru cu maşina în şanţ, spusese ea rîzînd.

Dar lui Tonino nu-i ardea de rîs.

— Moira, Moira... repeta el, şi în glas îi suna disperarea. Moira !

În cele din urmă, la rugămintea lui chinuită, ea opri maşina. Coborîră. Sub castani, ce întunecime !

Moira lăsă să-i alunece ultimul veşmînt şi, goală, în faţa oglinzii, îşi cercetă imaginea. Trupul palid părea acelaşi dintotdeauna, dar în realitate era diferit, era nou, abia atunci se născuse.

John continua să aştepte, dar soţia nu veni. „Foarte bine, lasă, îşi spuse cu o mînie înciudată, care se deghiza într-o divină şi impersonală seninătate justiţiară, n-are decît să facă mutre dacă aşa vrea. Se pedepseşte singură.“ Stinse lumina şi se pregăti să doarmă. A doua zi dimineaţă plecă la Roma, la Congresul de citologie, fără să-şi ia rămas bun; asta avea s-o înveţe minte. Dar prima reacţie a Moirei cînd auzi că a plecat fu un : „Slavă Domnului ! “ Şi apoi, deodată, simţi că-i e puţin milă de el. Bietul John ! Era ca o broască moartă, galvanizat, zvîcnind, dar fără viaţă. Îl găsea de-a dreptul înduioşător. Ea era atît de bogată în fericire,

încît îşi putea permite să-i fie milă de el. Şi într-un fel îi era chiar recunoscătoare. Dacă n-ar fi venit, dacă nu s-ar fi purtat atît de inadmisibil, nimic nu s-ar fi petrecut între Tonino şi ea. Bietul John ! Cu toate acestea, cazul lui era fără speranţă.

Zilele luminoase treceau una după alta. Dar viaţa Moirei nu mai curgea ca rîul limpede şi domol care fusese înainte de venirea lui John. Acum era un rîu tumultuos, cu adîncimi şi întunecimi. Nici iubirea nu mai era un joc cu un partener plăcut ; era violentă, copleşitoare şi aproape înspăimîntătoare. Tonino deveni pentru ea un fel de obsesie. Era obsedată de el — de chipul, de dinţii albi şi de părul negru, de mîinile, de membrele şi de trupul lui. Dorea să fie cu el, să-i simtă apropierea, să-l atingă. Petrecea ore întregi mîngîindu-i părul, zburlindu-i-l, aşezîndu-i-l apoi în cele mai năstruşnice feluri, drept în sus, sau cu breton, sau cu şuviţele răsucite ca nişte coarne. Şi cînd izbutea să obţină vreun efect deosebit de hazos, bătea din palme şi rîdea, rîdea pînă cînd lacrimile începeau să-i curgă pe obraz.

— Dacă ai putea să te vezi acum ! striga.

Jignit de rîsul ei, Tonino protesta cu o expresie caraghioasă de demnitate ofensată :

— Te joci cu mine de parcă aş fi o păpuşă.

Rîsul pierea de pe chipul Moirei şi, cu o seriozitate sălbatică, aproape crudă, se apleca spre el şi-l săruta în tăcere, cu violenţă, din nou şi din nou.

Cînd era absent, continua totuşi să-l simtă alături, nedespărţit de ea ca o conştiinţă vinovată. Momentele de singurătate erau meditaţii nesfîrşite pe aceeaşi temă : Tonino. Uneori, dorul de prezenţa lui tangibilă era prea dureros pentru a putea fi suportat. Neţinînd seama de dispoziţiile lui, călcîndu-şi propriile promisiuni, îi telefona, chemîndu-l să vină la ea, sau pleca să-l caute cu maşina. O dată, pe la miezul nopţii, Tonino fu chemat din camera lui de la hotel printr-un mesaj care spunea că o doamnă doreşte să-i vorbească. O găsi stînd în maşină.

— N-am putut să mă stăpînesc, pur şi simplu nu m-am putut stăpîni ! strigă ea, ca să se scuze şi să-i potolească mînia.

Tonino nu se lăsă înduplecat. Să vină după el aşa, în toiul nopţii ! Era o nebunie, era scandalos ! Moira şedea şi

asculta, palidă, cu buzele tremurînde şi ochii în lacrimi. În cele din urmă tăcu şi el.

— Dar dacă ai şti, Tonino, şopti Moira, dacă ai şti numai... Îi luă mîna şi i-o sărută cu umilinţă.

Cînd Berto auzi veştile cele bune (căci Tonino îi povesti de îndată totul, plin de mîndrie), fu curios să afle dacă *la signora forestiera* era atît de rece cum se spunea că sînt femeile din nord.

— *Macchè!*[1] protestă Tonino cu putere. Dimpotrivă.

Vreme îndelungată cei doi tineri sportivi discutară despre problema temperamentelor amoroase şi o discutară la nivel tehnic, profesionist.

Extazurile lui Tonino nu erau tot atît de excesive ca ale Moirei. Lui i se mai întîmplaseră asemenea lucruri. La Moira, satisfacţia nu diminuase pasiunea, ci mai curînd, satisfacţia fiind pentru ea un lucru atît de nou, atît de organic zguduitor, i-o înteţise. Dar ceea ce dăduse impuls pasiunii ei o diminuase pe a lui. Tonino obţinuse ceea ce dorise; dorinţa lui născută noaptea, prin atingere (potolită între timp şi micşorată prin numeroasele aventuri amoroase organizate cu Berto), fusese împlinită. Moira nu mai însemna pentru el ceva ce dorea şi nu putea să obţină, ci ceva posedat, cunoscut. Cedîndu-i, se coborîse la nivelul tuturor celorlalte femei cu care făcuse el dragoste; nu mai era decît un punct în palmaresul bogat al sportivului.

Atitudinea lui faţă de Moira suferi o schimbare. Familiaritatea începu să-i tocească politeţea; comportarea sa deveni deodată conjugală. Cînd o revedea după oarecare absenţă, îi spunea: „*Ebbene, tesoro?*"[2] pe un ton degajat, lipsit de romantism, şi o bătea o dată, de două ori pe spate sau pe umăr, aşa cum se bate, în chip de mîngîiere, un cal. Îi dădu voie să-şi rezolve singură comisioanele, şi chiar pe ale lui. Moira era fericită să-l slujească. Dragostea ei apărea, cel puţin într-unul din aspecte, aproape umilitoare. Îi era devotată ca un cîine. Tonino găsea adoraţia Moirei foarte plăcută atîta timp cît se exprima în dusul şi adusul cu maşina, în acceptarea sugestiilor lui şi în cadourile pe care ea i le făcea.

[1] Ce idee! (it.)
[2] Ei bine, comoară? (it.)

— Dar nu trebuie, iubita mea, n-ar trebui, protesta de fiecare dată cînd îi dăruia cîte ceva.

Cu toate acestea, acceptă un ac de cravată cu perlă, o pereche de butoni de diamant şi sidef, un ceas cu un lanţ de aur şi platină. Dar devotamentul Moirei se exprima şi în alte feluri. Iubirea cere tot atît de mult cît dă. Moira dorea atît de multe — inima lui, prezenţa fizică, dezmierdările, confidenţele, timpul lui, fidelitatea lui. Era tiranică în adoraţia ei umilitoare. Îl otrăvea cu devotamentul. Tonino era plictisit şi iritat de iubirea ei excesivă. Atotştiutorul Berto, căruia îi împărtăşi necazurile lui, îl sfătui să adopte o linie forte. „Femeile, declară el, trebuie ţinute la locul lor cu fermitate. Te iubesc cu atît mai mult cu cît te porţi mai urît."

Tonino îi urmă sfatul şi, pretextînd că are de lucru şi diverse obligaţii sociale, îşi reduse numărul vizitelor. Ce uşurare să scape de stăruinţa ei sîcîitoare! Neliniştită, Moira îi dărui o ţigaretă de chihlimbar. El protestă, pînă la urmă o primi, dar nu-i dădu în schimb mai multă prezenţă. O pereche de butoni cu diamante nu avu un efect mai bun. Tonino vorbea vag şi grandilocvent despre cariera lui şi despre necesitatea de a munci fără răgaz; asta era scuza că nu venea mai des să o vadă. Într-o după-amiază Moirei îi stătuse pe limbă să-i spună că *ea* avea să fie cariera lui, că avea să-i dea tot ce doreşte, dacă... Dar amintirea cuvintelor odioase ale lui John o făcu să se stăpînească. Era înspăimîntată la gîndul că i-ar fi putut primi fără împotrivire oferta.

— Rămîi cu mine astă-seară, îl imploră ea, aruncîndu-i braţele în jurul gîtului.

Tonino se lăsă sărutat.

— Aş dori să pot rămîne, spuse el cu ipocrizie. Dar am de rezolvat o chestiune importantă în seara asta.

Chestiunea importantă era să joace biliard cu Berto.

Moira îl privi o clipă în tăcere; apoi, luîndu-şi mîinile de pe umerii lui, se întoarse. Îi citise în ochi o oboseală care semăna cu dezgustul.

Vara trecea; dar în sufletul Moirei nu mai exista strop de strălucire care să rivalizeze cu soarele. Îşi petrecea zilele într-o suferinţă care alterna între nelinişte şi apatie. Nervii începură din nou să-şi ducă viaţa irresponsabilă, indepen-

dentă de viaţa ei. Fără nici o pricină temeinică şi împotriva propriei voinţe, se pomenea apucată de o furie nestăpînită, sau plîngînd, sau rîzînd. Cînd venea Tonino la ea, aproape întotdeauna, în ciuda tuturor hotărîrilor, era supărată foc sau lăcrima isteric. „De ce mă port aşa? se întreba cu disperare. De ce spun asemenea lucruri? O să-l fac să mă urască." Dar data următoare cînd venea Tonino, se purta exact în acelaşi fel. Parcă ar fi fost stăpînită de un duh rău. Şi nu numai mintea îi era bolnavă. Cînd alerga prea repede pe scară, inima părea că îşi opreşte o clipă bătăile şi i se făcea negru înaintea ochilor. Aproape zilnic o durea capul, îşi pierduse pofta de mîncare, nu putea digera ceea ce mînca. Pe chipul ei micuţ şi supt, ochii păreau enormi. Privindu-se în oglindă, se găsi hidoasă, bătrînă, respingătoare. „Nu-i de mirare că mă urăşte", gîndi ea, şi ceasuri întregi rumega şi rumega gîndul că fiziceşte devenise dezgustătoare pentru Tonino, dezgustătoare la vedere, la atingere, stricînd aerul cu suflarea. Ideea deveni o obsesie, chinuitoare şi umilitoare la maximum.

— *Questa donna!*[1] se plîngea Tonino cu un oftat, cînd se întorcea de la ea.

De ce nu o părăsea, atunci? Berto era pentru măsurile tari. Tonino protesta, spunînd că n-are suficient curaj; biata femeie, ar fi fost prea nefericită. Dar în realitate îi făcea plăcere şi o masă bună, şi să se plimbe într-o maşină scumpă, şi să adauge suplimente luxoase la garderoba proprie. Se mulţumea doar să se plîngă şi să fie un martir creştin. Într-o seară, vechiul său prieten Carlo Menardi i-o prezentă pe sora lui. După această cunoştinţă, Tonino îşi suportă martiriul cu şi mai puţină răbdare decît înainte. Luisa Menardi avea numai 17 ani, era proaspătă, sănătoasă, provocător de drăguţă, cu nişte ochi negri mobili care spuneau o mulţime de lucruri şi cu o limbă îndrăzneaţă. Întîlnirile de afaceri ale lui Tonino deveniră mai numeroase decît oricînd. Moira era lăsată să cugete în singurătate pe tema cumplită a respingătoarei ei făpturi.

Apoi, aproape brusc, purtarea lui Tonino suferi o nouă schimbare. Deveni iarăşi stăruitor de duios, de atent, afec-

[1] Femeia asta! (it.)

tuos. În loc să se crispeze, dînd din umeri cu indiferenţă la lacrimile ei, în loc să răspundă cu supărare la supărarea isterică, se arăta răbdător, de o blîndeţe plină de dragoste şi voie bună. Treptat, printr-un fel de contaminare spirituală, deveni şi ea drăgăstoasă şi blîndă. Aproape cu sila — căci duhul rău din ea era duşmanul vieţii şi al fericirii — Moira se ridică din nou la lumină.

„Dragul meu fiu — scrisese Vasari-senior în elocventa şi neliniştitoarea sa scrisoare — eu nu sînt dintre aceia care, în slăbiciunea lor, se plîng de soartă; toată viaţa mea a fost un lung act de credinţă şi de nestrămutată voinţă. Dar există lovituri sub care şi omul cel mai puternic trebuie să se clatine, lovituri care..." Scrisoarea sporovăia mai departe pagini întregi în acelaşi stil. Faptul grozav de neplăcut care răsărea de sub elocinţă era că tatăl lui Tonino făcuse speculaţii la bursa din Napoli, speculaţii care dăduseră greş. La întîi ale lunii următoare era obligat să plătească cincizeci de mii de franci peste ceea ce ar fi putut aduna. „Grand Hotel Ritz-Carlton" era pierdut; avea să fie nevoit să-şi vîndă chiar restaurantul. Putea oare Tonino să facă ceva?

„E cu putinţă? se întreba Moira cu un suspin de fericire. Pare prea frumos ca să fie adevărat."

Se aplecă spre el; Tonino o sărută pe ochi şi-i spuse vorbe dezmierdătoare. Era o noapte fără lună; pe cerul albastru-întunecat străluceau puzderie de stele; şi, asemeni unui alt univers înstelat cuprins de un delir demenţ, licuricii se zbenguiau printre măslini, scînteind şi dispărînd alternativ.

— Iubito, spuse Tonino cu voce tare, şi se întrebă dacă acesta ar fi momentul prielnic pentru a vorbi. *Piccina mia...*[1]

În cele din urmă se hotărî să mai amîne lucrurile cu o zi sau două. Peste o zi, două, socoti el, n-o să mai fie în stare să-i refuze nimic.

Socotelile lui Tonino se dovediră exacte. Moira îi dădu banii nu numai fără ezitare, dar chiar cu bucurie, cu zel. Unica rezistenţă porni numai din partea lui, cînd îi primi. Era aproape cu ochii scăldaţi în lacrimi cînd luă cecul, şi erau lacrimi de emoţie autentică.

[1] Micuţa mea (it.)

— Eşti un înger, spuse Tonino, şi vocea îi tremură. Ne-ai salvat pe toţi.

Moira plînse de-a binelea pe cînd îl săruta. Cum putuse John să afirme lucrurile acelea urîte? Plîngea şi era fericită. Un serviciu de perii cu mîner de argint însoţi ceeul, tocmai ca să demonstreze că banii nu schimbaseră nimic în relaţiile dintre ei. Tonino înţelese delicateţea intenţiei şi fu mişcat.

— Eşti prea bună pentru mine, stărui el, prea bună. Se simţea ruşinat.

— Hai să facem mîine o plimbare lungă, propuse Moira.

Tonino aranjase să se ducă cu Luisa şi cu fratele ei la Prato. Dar emoţia era atît de puternică, încît se simţi gata să accepte invitaţia Moirei şi s-o sacrifice pe Luisa.

— Foarte bine, începu el, şi apoi deodată se răzgîndi. În definitiv, cu Moira putea să iasă oricînd. Dar rareori avea norocul să se plimbe cu Luisa. Îşi lovi fruntea şi făcu o mutră disperată. Dar unde-mi sînt gîndurile! strigă el. Mîine îl aşteptăm pe directorul companiei de hoteluri din Milano.

— Şi trebuie să fii şi tu acolo?

— Vai!

Era prea trist. Cît de trist, Moira îşi dădu seama pe deplin abia a doua zi. Nu se simţise niciodată atît de singură, nu tînjise niciodată cu atîta ardoare după prezenţa şi afecţiunea lui. Nesatisfăcute, dorinţele deveneau o insuportabilă nelinişte. Sperînd să scape de singurătatea şi plictiseala de care se umpluseră casa, grădina, peisajul, Moira scoase maşina şi porni la întîmplare, fără să ştie încotro. O oră mai tîrziu, se pomeni la Pistoia, şi Pistoia era la fel de odioasă ca oricare alt loc; conduse maşina spre casă. La Prato era un bîlci. Drumul era aglomerat, aerul încărcat cu nori de praf şi cu zgomotul muzicii de fanfară. Pe un cîmp, lîngă intrarea în oraş, căluşeii se învîrteau scînteind în amurg. Un cal care se năpustise în drum încurca circulaţia. Moira opri maşina şi privi în jur la mulţime, la scrîncioburi, la caruselele în mişcare; se uita cu o duşmănie rece şi plină de dezgust. Odios! Şi deodată iată-l pe Tonino călare pe o lebădă, în cel mai apropiat carusel, cu o fată îmbrăcată în muselină roză, aşezată în faţa lui, între aripile albe şi gîtul arcuit. Ridicîndu-se şi coborîndu-se în învîrtire, lebăda dispăru din vedere. Fanfara cînta mai departe: „*Dar tata,*

bietul tata, nimic n-a căpătat". Lebăda apăru din nou. Fata în roz se uita înapoi, peste umăr, zîmbind. Era foarte tînără, de o frumuseţe vulgară, strălucind şi plesnind de sănătate. Buzele lui Tonino se mişcară ; ce-i spunea oare în dosul zidului de zgomot ? Tot ce înţelese Moira era că fata rîdea ; rîsul acela era ca o explozie de viaţă tînără şi senzuală. Tonino îşi întinse mîna şi-i apucă braţul brun, gol. Ca o planetă ondulatoare, lebăda se roti din nou, dispărînd din vedere. Între timp, calul nărăvaş fusese domolit, circulaţia începu să se restabilească. În spatele ei, un claxon suna insistent. Dar Moira nu se clinti. Ceva din sufletul ei cerea ca durerea să se repete şi să se prelungească. „Tuuu, tuuu, tuuu !" Nu dădu nici o atenţie. Ridicîndu-se şi coborînd, lebăda răsări încă o dată din eclipsă. De data aceasta Tonino o văzu. Ochii li se întîlniră ; rîsul îi pieri brusc de pe chip.

— *Porco madonna !*[1] zbieră şoferul înfuriat din spatele ei. Nu poţi să-i dai drumul ?

Moira puse maşina în mişcare şi ţîşni înainte pe drumul prăfos.

Cecul era la poştă ; mai era încă timp, se gîndi Tonino, să oprească expedierea.

— Eşti foarte tăcut, îl necăji Luisa pe drumul de întoarcere spre Florenţa. Fratele ei şedea în faţă, la volan ; n-avea ochi la ceafă. Dar Tonino şedea lîngă ea ţeapăn ca un manechin. De ce eşti atît de tăcut ?

Tonino se uită la ea cu o faţă gravă şi încremenită, insensibilă la provocările vesele şi jucăuşe. Oftă ; apoi, făcînd o sforţare, zîmbi cam absent. Mîna fetei se afla pe genunchii lui, cu palma în sus, părînd să sufere de inactivitate. Conştient de ceea ce se aştepta de la el, Tonino îşi întinse mîna şi i-o apucă.

La şase jumătate Tonino rezema de zidul vilei Moirei motocicleta împrumutată. Cu sentimentul cuiva pe cale de a suferi o operaţie primejdioasă, sună.

Moira zăcea pe pat, se întinsese acolo îndată ce intrase în casă ; era încă îmbrăcată cu haina de şofer, nu-şi scosese nici pantofii. Arborînd o veselie uşoară, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic neobişnuit, Tonino intră aproape dezinvolt.

[1] Injurătură in limba italiană.

— Culcată ? spuse el pe un ton de surpriză şi îngrijorare. Nu cumva te doare capul ?

Cuvintele lui căzură, ridicole şi triviale, în abisuri de tăcere. Cu inima strînsă, se aşeză pe marginea patului şi puse o mînă pe genunchiul ei. Moira nu făcu nici o mişcare, zăcea doar cu faţa întoarsă, absentă şi inertă.

— Ce este, draga mea ? o mîngîie el ca s-o liniştească. Sper că nu eşti supărată că am fost la Prato, nu ? continuă cu vocea neîncrezătoare a cuiva care e sigur de un răspuns negativ.

Moira continuă să tacă. Tăcerea aceasta era aproape mai rea decît izbucnirea la care se aşteptase el. Cu disperare, ştiind că nu-i ajută cu nimic, continuă să vorbească despre vechiul lui prieten Carlo Menardi, care venise cu maşina să-l caute ; pentru că directorul companiei de hoteluri plecase îndată după prînz, cu totul pe neaşteptate, şi pentru că fusese sigur că Moira lipsea de acasă, cedase în cele din urmă şi plecase să se plimbe cu Carlo şi cu grupul lui. Fără îndoială, dacă s-ar fi gîndit că Moira era acasă, i-ar fi cerut să meargă cu ei. Pentru el, prezenţa Moirei ar fi însemnat totul.

Glasul îi era dulce, insinuant, încărcat de scuze. „Un papiţoi brunet din mahalalele Neapolelui." Cuvintele lui John îi răsunau în amintire. Aşadar, lui Tonino nu-i păsase nici odată de ea, ci numai de banii ei. Femeia cealaltă... Văzu din nou rochia aceea roz, de o nuanţă mai deschisă decît pielea netedă, bronzată ; mîna lui Tonino pe braţul gol, brun ; strălucirea aceea a ochilor şi a dinţilor care rîdeau. Şi în tot acest timp el îi vorbea, îi vorbea mereu, insinuant ; pînă şi glasul lui era o minciună.

— Pleacă, îi spuse în cele din urmă, fără să-l privească.

— Dar, draga mea...

Aplecîndu-se deasupra ei, încercă să-i sărute obrazul întors. Moira se răsuci spre el şi, cu toată puterea, îl lovi în faţă.

— Drac împielițat ! urlă Tonino, înfuriat de durerea pricinuită de lovitură. Îşi scoase batista şi şi-o apăsă pe buza sîngerîndă. Foarte bine, atunci. Vocea îi tremura de mînie : Dacă vrei să plec, am să plec. Cu plăcere.

Ieşi din cameră cu paşi greoi. Uşa pocni în urma lui.

Dar poate, se gîndi Moira ascultîndu-i sunetul paşilor pe cînd cobora scara, poate că nu fusese chiar atît de rău cît i se păruse ; poate îl judecase greşit. Se ridică ; pe cuvertura

galbenă era o mică pată rotundă — o picătură din sîngele lui. Ea îl lovise.

— Tonino ! strigă, dar casa rămase tăcută. Tonino !

Continuînd să-l cheme, alergă în jos pe scară, străbătu holul, ieşi spre poartă. Ajunse tocmai la timp ca să-l vadă ieşind pe motocicletă. Conducea cu o singură mînă ; cu cealaltă îşi apăsa încă batista pe gură.

— Tonino, Tonino !

Dar el nu auzi, sau nu vru să audă. Motocicleta se făcu nevăzută. Şi pentru că el plecase, pentru că era supărat, pentru că buza îi sîngera, Moira se convinse deodată că îl acuzase pe nedrept, că ea fusese singura vinovată. Într-o stare de agitaţie dureroasă, necontrolată, alergă spre garaj. Era necesar să-l ajungă din urmă, să-i vorbească, să-i ceară iertare, să-l implore să vină înapoi. Puse maşina în mişcare şi porni.

— Într-o zi, o prevenise John, ai să te rostogoleşti peste parapet dacă nu bagi de seamă. E o cotitură primejdioasă.

Ieşind pe uşa garajului, învîrti volanul mai mult decît de obicei. Dar prea nerăbdătoare să fie cu Tonino, apăsă în acelaşi timp pe accelerator. Profeţia lui John se împlini. Maşina ajunse prea aproape de marginea parapetului ; pămîntul uscat se fărîmiţă şi alunecă sub roţile dinafară. Maşina se înclină îngrozitor, se clătină un timp pe punctul de suspensie şi porni înainte. Dacă n-ar fi fost copacul, s-ar fi făcut praf, rostogolindu-se pe pantă. Aşa, însă, maşina lunecă mai puţin de un metru şi se opri, aplecîndu-se ca beată într-o parte, cu flancul rezemat de trunchiul copacului. Zguduită, dar aproape fără să se fi lovit, Moira se căţără peste marginea maşinii şi sări jos.

— Assunta ! Giovanni !

Servitoarea şi grădinarul veniră în fugă. Cînd văzură ce se întîmplase, începu o babilonie de exclamaţii, întrebări, comentarii.

— Nu puteţi să o urcaţi din nou pe şosea, stărui Moira pe lîngă grădinar.

Pentru că era necesar, absolut necesar să-l vadă imediat pe Tonino.

Giovanni clătină din cap :

— Ar trebui cel puţin patru oameni, cu pîrghii şi cu doi cai.

— Atunci telefonează după un taxi ! îi porunci ea Assuntei şi alergă în casă.

Dacă mai rămînea o clipă cu oamenii aceia zgomotoşi, avea să înceapă să urle. Nervii îşi începuseră din nou viaţa independentă ; strîngînd din pumni, încercă să-i readucă la ordine.

Ajungînd sus în camera ei, se aşeză în faţa oglinzii şi începu să se fardeze metodic şi meticulos (voinţa se impunea în felul acesta asupra nervilor). Îşi puse puţin roşu pe obrajii palizi, îşi coloră buzele, se pudră. „Trebuie să arăt onorabil", se gîndi ea şi-şi puse cea mai elegantă pălărie. Dar nu mai venea taxiul odată ? Se lupta cu nerăbdarea. „Geanta. O să am nevoie de bani pentru taxi." Era încîntată de sine văzîndu-se atît de prevăzătoare, cu un spirit practic atît de rece, în ciuda nervilor. „Da, desigur, geanta."

Dar unde era geanta ? Îşi amintea atît de limpede că o aruncase pe pat cînd se întorsese din plimbare. Nu era acolo. Se uită sub pat ; geanta nu era nici acolo. Ar fi fost posibil să n-o fi pus de loc pe pat ? Dar nu se afla nici pe măsuţa de toaletă, nici pe poliţa căminului, nici pe vreunul dintre rafturi sau într-unul din sertarele garderobului. Unde, unde, unde ? Şi deodată îi veni un gînd îngrozitor. Tonino... Era cu putinţă ? Secundele treceau. Posibilitatea deveni o certitudine înspăimîntătoare. Un hoţ şi un... Cuvintele lui John îşi trimiseseră ecoul în capul ei. „Un papiţoi brunet din mahalalele Neapolelui, papiţoi brunet din mahalalele..." Şi un hoţ pe deasupra. Geanta era împletită din fir de aur şi avea în ea peste patru mii de lire. Un hoţ, un hoţ... Stătea acolo liniştită, încordată, ţeapănă, cu ochii încremeniţi. Apoi ceva se frînse, ceva păru că se prăbuşeşte înlăuntrul ei. Scoase un ţipăt, ca apucată de o durere bruscă, insuportabilă.

Zgomotul împuşcăturii îi aduse pe toţi sus, în fugă. O găsiră zăcînd cu faţa în jos de-a curmezişul patului, respirînd încă slab. Muri înainte de sosirea doctorului din oraş. Într-un pat cum era al ei, aşezat într-un alcov, era dificil să-i aranjeze cadavrul. Cînd îl scoaseră din adîncul alcovului, se auzi căzînd un obiect greu, metalic. Assunta se aplecă să vadă ce căzuse.

— E geanta doamnei ; pesemne că s-a înţepenit între pat şi perete.

Ce viaţă frumoasă duceau membrii familiei Claxton în mica lor căsuţă dinafara oraşului, ce viaţă spiritualizată! Pînă şi pisica era vegetariană, cel puţin în mod oficial — da, pînă şi pisica! De aceea purtarea micuţei Sylvia putea fi considerată ca absolut de neiertat. Pentru că, la urma urmei, Sylvia era o fiinţă omenească şi avea 6 ani, pe cînd Pussy, motanul, avea numai 4, şi nu era decît un animal. Şi dacă Pussy putea să se mulţumească doar cu zarzavaturi şi cartofi şi lapte şi, din cînd în cînd, cu cîte o bucăţică de unt vegetal ca delicatesă — Pussy, care avea sînge de tigru în vine — atunci de la Sylvia te puteai aştepta desigur să se abţină de a mînca slănină pe furiş. Mai ales în casa altora. Dar ceea ce a dat întîmplării un caracter atît de deosebit şi de penibil pentru Claxtoni era faptul că totul se petrecuse sub acoperişul Judithei. Se duseseră la Judith pentru prima oară după căsătoria lor. Martha Claxton se cam temea de sora ei, se temea de limba ei ascuţită, de rîsul ei, de libertăţile pe care şi le lua. Iar din pricina soţului ei, era puţin geloasă pe soţul Judithei. Cărţile lui Jack Bamborough nu erau numai apreciate; ele aduceau şi bani. Pe cînd bietul Herbert... „arta lui Herbert este prea *interiorizată*, explica soţia lui, prea intelectuală pentru a putea fi înţeleasă de multă lume". Îi era ciudă pe succesul lui Jack Bamborough; prea era deplin. Nu s-ar fi prăpădit atîta cu firea dacă ar fi făcut grămezi de bani în ciuda dispreţului criticii; sau dacă l-ar fi aprobat critica, iar el, în schimb,

n-ar fi cîştigat nimic. Dar să cîştigi şi elogii şi o mie pe an, era prea mult. Nu era drept să tragă foloase din ambele părţi, în timp ce Herbert nu vindea niciodată nimic şi era cu totul necunoscut. În ciuda tuturor acestor lucruri, acceptase, în cele din urmă, invitaţia pe care Judith i-o făcuse de mai multe ori. În definitiv, trebuie să-i iubeşti pe sora ta şi pe bărbatul surorii tale. Şi apoi, toate hornurile căsuţei de la marginea oraşului aveau nevoie de o scuturătură bună, iar acoperişul prin care pătrundea ploaia trebuia reparat. Invitaţia Judithei sosi tocmai la timp. Martha o acceptă. Şi iată că Sylvia s-a apucat să comită fapta aceea absolut de neiertat. Coborînd la micul dejun înaintea celorlalţi, fetiţa furase de pe farfurie o felie din slănina cu care mătuşa şi unchiul ei îşi începeau în mod invariabil ziua. Sosirea mamei o împiedicase s-o mănînce pe loc ; trebuise s-o ascundă. După mai multe săptămîni, pe cînd Judith căuta ceva în bufetul italian cu incrustaţii, o mică pată de grăsime, uscată într-unul din sertare, constitui o mărturie grăitoare a crimei. Ziua trecuse, dar Sylvia nu mai găsise nici un prilej pentru a duce la capăt ultragiul început. Abia seara, în timp ce i se făcea baie frăţiorului ei Paul, izbuti să pună din nou mîna pe felia acum sleită şi lipicioasă. Cu o grabă vinovată, urcă în fugă scara şi ascunse slănina sub pernă. Cînd luminile se stinseră, o mîncă. Dimineaţa petele de grăsime şi o fărîmă de şorici ronţăit o trădară. Judith izbucni în hohote de rîs nestăvilit.

— E ca în grădina paradisului, rosti ea cu efort între două explozii de veselie. Cărarea din grădina cunoaşterii Binelui şi a Răului. Dar dacă îngrădeşti slănina cu imperative categorice şi cu mistere, la ce te poţi aştepta, dragă Martha ?

Martha continuă să surîdă, cu zîmbetul ei de dulce bunăvoinţă iertătoare. Dar în sinea sa era grozav de furioasă : fetiţa îi făcuse de rîs pe toţi în faţa Judithei şi a lui Jack. I-ar fi plăcut să-i tragă o chelfăneală. Dar în loc de asta — pentru că nu trebuie să fii aspru cu un copil, nu trebuie să-l laşi să vadă că eşti supărat — discută cu Sylvia, îi explică, făcu apel, mai mult mîhnită decît mînioasă, la cele mai bune sentimente ale ei.

— Tăticul şi cu mine credem că nu e bine să facem animalele să sufere, cînd putem mînca zarzavaturi care nu suferă de loc.

— De unde ştii că zarzavaturile nu suferă? întrebă Sylvia, lansîndu-şi întrebarea cu ciudă.

Chipul i se urîţise de o furie neagră.

— Noi credem că nu e bine, draga mea, continuă doamna Claxton, făcîndu-se că nu observă întreruperea. Şi sînt convinsă că şi tu ai gîndi la fel dacă ţi-ai da seama. Ia gîndeşte-te, scumpa mea: pentru a se ajunge la slănina aceasta, un biet porc a trebuit să fie ucis. Să fie *ucis*, Sylvia. Gîndeşte-te la asta. Un biet purcel nevinovat, care nu făcuse nimănui nici un rău.

— Dar eu nu pot să sufăr porcii! strigă Sylvia. Supărarea ei explodă într-o cruzime bruscă; ochii, cu privirea fixă, încremenită într-o îndărătnicie posomorîtă, îi scînteiară întunecat. Îi urăsc, urăsc, *urăsc!*

— Ai dreptate, spuse mătuşa Judith, care intrase pe nepusă masă tocmai în toiul predicii. Ai perfectă dreptate. Porcii *sînt* dezgustători. De aceea i-au şi numit oamenii porci.

Martha fu mulţumită să se întoarcă în căsuţa de la marginea oraşului şi la viaţa lor frumoasă, fericită, să scape de rîsul lipsit de respect al Judithei şi de reproşul viu al succesului lui Jack. În căsuţa lor ea conducea, ea era stăpîna destinelor familiei. Prietenilor care veneau în vizită le spunea, cu zîmbetul ei caracteristic: „Simt că, în felul nostru şi la o proporţie redusă, noi am clădit Ierusalimul pe pămîntul verde şi plăcut al Angliei".

Afacerea cu fabrica de bere fusese pusă în mişcare de străbunicul Marthei. Berea „Postgate" era un cuvînt familiar în Cheshire şi Derbyshire. Venitul Marthei din averea familiei era cam de şapte sute de lire pe an. Viaţa de înaltă spiritualitate şi atitudinea dezinteresată a Claxtonilor erau florile unei plante economice cu rădăcinile scăldate în bere. Dacă n-ar fi fost setea muncitorilor englezi, Herbert ar fi trebuit să-şi consume timpul şi energia muncind pentru a cîştiga bani, în loc să ducă o existenţă închinată frumosului. Berea şi faptul că se căsătorise cu Martha îi dădeau posibilitatea să cultive arta şi religia, să se distingă într-o lume grosolană ca un apostol al idealismului.

— E ceea ce se numeşte diviziunea muncii, spunea Judith rîzînd. Unii beau. Martha şi cu mine gîndim. Sau, cel puţin, credem că gîndim.

Herbert era unul dintre oamenii aceia pe care nu-i vezi niciodată fără un rucsac în spate. Chiar şi pe Bond Street, în rarele ocazii cînd se ducea la Londra, arăta de parcă ar fi fost gata să facă o ascensiune pe Mont Blanc. Rucsacul este un semn de înaltă spiritualitate. Pentru teutonii sau anglo-saxonii moderni, curaţi la suflet şi deschişi la minte, rucsacul este ceva tot atît de senzaţional ca şi crucea pentru franciscani. Cînd Herbert trecea cu picioarele lui lungi, în pantaloni bufanţi, cu faţa încadrată ca într-un vîrtej exploziv de barba-i blondă, cu rucsacul burdușit de cantităţile uriaşe de praz şi de varză necesare pentru hrana unei familii pur vegetariene, ştrengarii chicoteau, puştancele se prăpădeau de rîs. Herbert nu le dădea atenţie sau le zîmbea iertător în barbă şi cu un fel de amuzament studiat. Toţi avem de purtat micul nostru rucsac. Herbert şi-l purta pe al lui nu doar cu resemnare, ci cu semeţie, în chip sfidător, băgîndu-se parcă în nasul oamenilor ; şi o dată cu rucsacul, îşi purta în acelaşi chip şi celelalte semne ale deosebirii, ale diferenţierii sale faţă de omenirea de rînd, necioplită : barba învăluitoare, pantalonii bufanţi, cămaşa à la Byron. Era mîndru de această diferenţiere.

— O, ştiu că ne consideraţi ridicoli, le spunea el prietenilor lui din lumea vulgar materialistă, ştiu că rîdeţi de noi ca de nişte ţicniţi.

— Ba nu rîdem, răspundeau prietenii, minţind cu politeţe.

— Şi totuşi, dacă n-ar exista ţicniţii, continua Herbert, unde aţi fi acum şi ce aţi face ? V-aţi bate copiii şi aţi chinui animalele şi aţi spînzura oamenii pentru furtul unui şiling şi aţi face tot felul de alte lucruri îngrozitoare, pe care le făceau cei de altădată.

Era extrem de mîndru ; se ştia superior. La fel era şi Martha. În ciuda blajinului zîmbet creştinesc, rămînea convinsă de superioritatea ei. Zîmbetul acela era pecetea vieţii ei spirituale. Variantă mai binevoitoare a surîsului Monei Lisa, zîmbetul acesta îi arcuia aproape permanent buzele subţiri şi decolorate într-un semicerc de dulce şi iertătoare

milosîrdie, altoind peste posomoreala naturală a chipului un prisos de blîndeţe. Acest zîmbet era produsul unor ani îndelungaţi de înverşunată abnegaţie, de neclintită aspiraţie spre sublim, de dragoste hotărîtă şi conştientă pentru duşmanii ei şi pentru omenire. Şi pentru Martha termenii erau de fapt identici ; omenirea, deşi ea n-ar fi admis în ruptul capului, *era* duşmanul ei. O simţea ostilă, şi *de aceea* o iubea, în mod conştient şi conştiincios ; o iubea pentru că o ura.

În cele din urmă, obişnuinţa îi fixase surîsul pe chip într-un mod indivizibil. Surîsul rămînea acolo, strălucind mereu, ca farurile unui automobil aprinse fără rost şi lăsate să ardă, inutil, la lumina zilei. Chiar şi atunci cînd era deprimată sau clocotea de mînie, chiar atunci cînd se lupta cu încăpăţînare de catîr să-şi impună voinţa, surîsul era neclintit. Încadrată de buclele prerafaelite de păr cenuşiu, faţa cu trăsături greoaie, mohorîte, de o paloare indecisă continua să radieze insolit de o dragoste iertătoare pentru întreaga omenire, odioasă şi ostilă ; numai în ochii cenuşii dăinuia o dîră a emoţiilor, pe care Martha şi le reprima cu grijă.

Averea fusese făcută de străbunic şi de bunic. Prin naştere şi prin educaţie, tatăl ei devenise seniorul ţinutului. Fabricarea berei era numai fundalul tulbure, dar avantajos, al unor activităţi mai distinse, de sportiv, cultivator, crescător de cai şi de rododendroni, membru al Parlamentului şi al celor mai selecte cluburi londoneze.

Cea de-a patra generaţie era în mod evident coaptă pentru ARTĂ şi înaltă intelectualitate. Şi prompt şi punctual, adolescenta Martha îl descoperi pe William Morris, îi descoperi pe Tolstoi şi pe Rodin, dansul popular şi pe Lao-Ţe. Cu tenacitate, cu toată puterea voinţei sale, porni la cucerirea înaltei spiritualităţi, la asediul şi capturarea sublimului. Nu mai puţin prompt decît sora ei, adolescenta Judith descoperi literatura franceză şi fu uşor entuziasmată (pentru că îi stătea în fire să ia lucrurile uşor şi cu veselie) de Manet şi de Daumier şi chiar, în măsura justă, de Matisse şi Cézanne. Cu timpul, fabricarea berei duce aproape în mod infailibil la impresionism şi la teozofie. Dar spre culmile spirituale duc alte căi ; şi Herbert călătorise pe una dintre

aceste căi diferite. Printre strămoşii lui Herbert nu exista nici un fabricant de bere. El venea dintr-o pătură mai de jos, în orice caz mai săracă, a societăţii. Tatăl lui ţinea o prăvălie de manufactură în Nantwich. Domnul Claxton era un om subţirel şi slab, căruia îi plăceau discuţiile şi ceapa murată. Firea lui suferise de pe urma indigestiei, iar complexul cronic de inferioritate făcuse din el un răzvrătit şi un pisălog domestic. În pauzele lucrului citea cărţi socialiste şi ateiste şi-şi cicălea nevasta, care se refugia într-o pioşenie nonconformistă. Herbert era un băiat inteligent, cu mare pricepere la examene. La şcoală se purta bine. Acasă erau foarte mîndri de el, mai ales că era unicul copil.

— Ţine minte vorbele mele, spunea tatăl lui, strălucind profetic în sfertul de oră de beatitudine pe care-l gusta între sfîrşitul mesei şi începutul indigestiei, băiatul ăsta o să facă ceva de seamă.

Cîteva minute mai tîrziu, la primele ghiorăieli şi convulsii ale crizei, zbiera furios la el, îl plesnea şi-l dădea afară din cameră.

Pentru că nu era tare la jocuri, Herbert se răzbuna pe rivalii lui mai atletici prin lectură. După-amiezile acelea petrecute în biblioteca publică în locul terenului de fotbal, sau acasă, cu una dintre cărţile revoluţionare ale tatălui lui, au constituit începutul diferenţierii şi al superiorităţii sale faţă de ceilalţi. Cînd l-a cunoscut Martha, diferenţierea era de ordin politic, şi superioritatea era anticreştină. Superioritatea ei era îndeosebi artistică şi spirituală. Martha avea un caracter mai puternic ; în scurtă vreme, interesul lui Herbert pentru socialism trecu pe planul al doilea faţă de interesul pentru artă, iar anticlericalismul căpătă o nuanţă de religiozitate orientală. Ceea ce era foarte natural.

Nu la fel de natural însă, era faptul de a se fi căsătorit, şi chiar de a se fi întîlnit. Nu e uşor ca progeniturile fabricanţilor de bere, proprietari de pămînt, şi ale negustorilor de manufactură, proprietari de prăvălioare, să se întîlnească şi să se căsătorească.

Minunea fu înfăptuită de William Morris şi de dans. S-au cunoscut într-un anume parc din suburbia Nantwich, unde Mr. Winslow, conferenţiarul de ştiinţă popularizată, prezida asupra tropăielilor şi unduielilor solemne ale celor care reprezentau partea cea mai bună a tineretului din Cheshire-

East. Spre această grădină periferică Martha venea cu trăsura, de la țară, iar Herbert cu bicicleta, din High Street. Se întîlniră ; restul îl făcu iubirea.

Pe atunci Martha avea 24 de ani și, în stilul ei palid și greoi, nu era lipsită de frumusețe. Herbert avea cu un an mai mult și era un tînăr înalt și deșirat, cu trăsături pronunțate și acviline, totuși de o blîndețe neobișnuită („o oaie în costum de vultur", îl descrisese odată Judith) și cu un păr foarte blond. Barbă nu avea de loc pe vremea aceea. Necesitatea economică îl împiedica deocamdată să-și pună în evidență distincția și superioritatea. În biroul de licitații publice în care Herbert lucra ca funcționar, o barbă ar fi apărut tot atît de imposibilă ca și pantalonii bufanți, cămașa cu gulerul deschis și simbolul acela evident și exterior al harului lăuntric, care era rucsacul. Pentru Herbert lucrurile acestea deveniră posibile numai atunci cînd căsătoria și cele șapte sute de lire anuale ale Marthei îl eliberară de chinurile ineluctabile ale necesităților economice. În zilele vieții sale petrecute la Nantwich, tot ce își putea permite era o cravată roșie și unele opinii personale.

Iubirea Marthei era mai puternică decît a lui. Îl adora în tăcere, cu o patimă aproape feroce în intensitatea ei inflexibilă — îi adora trupul debil, mîinile delicate, cu degete lungi, fața acvilină, aerul acela, care altora le părea fals, de distincție și inteligență, totul, tot ce era al lui. „I-a citit pe William Morris și pe Tolstoi — își notase ea în jurnal — este unul dintre puținii oameni întîlniți de mine care simte *răspundere* pentru ceva. Toți ceilalți sînt îngrozitor de frivoli, de egocentriști și de indiferenți. Ca Nero, care cînta în timp ce Roma ardea. El nu este așa. El este conștient, el își dă seama, el acceptă povara. De aceea îmi place." Cel puțin, de aceea credea că-i place. Dar în realitate patima ei se îndrepta de fapt asupra ființei fizice Herbert Claxton. Ca un nor întunecat, încărcat de tunete, atîrna asupră-i, plină de amenințare, gata să explodeze peste el în fulgerele pasiunii și voinței ei dominatoare. Herbert era încărcat doar cu o parte a curentului electric pe care îl declanșase în Martha. Pentru că Martha îl iubea, o iubea și el. Și vanitatea lui era satisfăcută ; deosebirile de clasă și de avere erau privite de Herbert cu dispreț doar în teorie.

Berarii, proprietari de pămînt, se îngroziră cînd auziră de la Martha că are de gînd să se mărite cu fiul unui prăvăliaş. Împotrivirea lor nu făcu decît să întărească hotărîrea Marthei de a-şi urma propriul drum. Chiar dacă nu l-ar fi iubit, s-ar fi măritat cu el din principiu, tocmai pentru că tatăl lui *era* negustor şi pentru că toată treaba asta cu clasele i se părea o aiureală. Şi apoi Herbert avea talent. Ce fel de talent, ar fi fost cam greu de precizat. Dar orice fel de talent ar fi fost, se irosea în biroul de licitaţii. Venitul anual de şapte sute de lire avea să-i dea un cîmp de acţiune. Era pur şi simplu de datoria ei să se mărite cu el.

— Un om e un om, şi gata, îi spuse ea tatălui, citînd, în speranţa de a-l convinge, din poetul lui favorit; ea însă îl găsea pe Burns prea greoi şi lipsit de spiritualitate.

— Şi o oaie e o oaie, replică domnul Postgate, şi o ploşniţă e o ploşniţă, şi gata şi gata !

Martha se posomorî, se înroşi de furie şi se îndepărtă fără să mai spună nimic. Mai tîrziu cu trei săptămîni, ea şi aproape pasivul Herbert erau căsătoriţi.

Ei bine, acum Sylvia avea 6 ani şi ceva, micul Paul, copil plîngăreţ şi cu polipi, tocmai împlinise 5, iar Herbert, sub influenţa soţiei, descoperise cu totul pe neaşteptate că talentul lui era într-adevăr artistic şi devenise un pictor cu o recunoscută reputaţie de totală incapacitate de a se descurca în viaţă. Cu fiecare confirmare a lipsei de succes, îşi arbora mai sfidător ca oricînd scandalosul rucsac, pantalonii bufanţi şi barba la fel de scandaloasă. În acelaşi timp, Martha vorbea despre caracterul interiorizat al artei lui Herbert. Erau în stare să se convingă singuri că numai superioritatea lor îi împiedica să dobîndească recunoaşterea binemeritată. Lipsa de succes a lui Herbert devenea chiar o dovadă (deşi, poate, nu chiar forma cea mai satisfăcătoare de dovadă) a acestei superiorităţi.

— Dar va veni şi timpul lui Herbert, afirma Martha profetic. Va veni, cu siguranţă.

Între timp, căsuţa lor din Surrey se umpluse pînă la refuz cu tablouri nevîndute. Erau tablouri alegorice, pictate plat într-un temperat stil indian timpuriu, de pe vremea cînd modelele orientale umblau lacome după busturi, talii de

viespe şi şolduri de amforă, neglijînd sobrietatea respectabilă a lui Puvis de Chavannes [1].

— Şi te rog, Herbert — aceasta fusese povaţa Judithei la despărţire, pe cînd stăteau pe peron, aşteptînd trenul care avea să-i ducă înapoi, la casa lor dinafara oraşului — te implor : încearcă să fii ceva mai indecent în pictura ta. Nu mai fi atît de scandalos de pur. Nici nu ştii cît de fericită m-ai face dacă ai putea fi o dată obscen. Cu adevărat obscen.

Era o adevărată uşurare, se gîndea Martha, să te depărtezi de aşa ceva. Judith era într-adevăr prea... Dar buzele ei surîdeau, mîna se agita de rămas bun.

— Ce plăcut e să ne întoarcem în căsuţa noastră dragă ! strigă ea, pe cînd trăsura de la gară îi ducea, hurducăind pe maidan, spre poarta grădinii. Nu-i aşa că e plăcut ?

— Plăcut ! spuse Herbert, ca un ecou conştiincios al entuziasmului ei cam forţat.

— Plăcut ! repetă micul Paul, cam înfundat din pricina polipilor.

Era un copil cuminte cînd nu plîngea, şi totdeauna făcea şi spunea ceea ce se aştepta din partea lui.

Sylvia privi cu un ochi critic, prin fereastra trăsurii, casa lungă şi joasă dintre copaci.

— Casa mătuşii Judith e mai frumoasă, conchise ea cu hotărîre.

Martha îşi întoarse spre fetiţă lumina blîndă a surîsului.

— Casa mătuşii Judith e mai mare, spuse ea, şi mai grandioasă. Dar aici sîntem acasă, draga mea. Acesta este căminul nostru.

— Ei şi ? insistă Sylvia. Mie îmi place mai mult casa mătuşii Judith.

Martha îi surîse iertătoare şi dădu din cap.

— Ai să înţelegi ce vreau să spun cînd ai să fii mai mare, stărui ea.

Ciudat copil, îşi spunea în gînd, un copil dificil. Nu ca Paul, cu care era atît de uşor să te înţelegi. Prea uşor. Paul accepta orice recomandare, făcea tot ce i se spunea, îşi

[1] *Pierre Puvis de Chavannes* (1824—1898), pictor muralist francez, renumit prin armonia şi discreţia coloritului.

schimba culoarea după ambianța spirituală. Sylvia era altfel. Avea voința ei proprie. Paul semăna cu tatăl lui. Martha vedea în fetiță ceva din propria ei încăpățînare, din propria ei pasiune și hotărîre. Dacă voința ar fi putut fi bine îndrumată... Din păcate, era adesea atît de ostilă, de potrivnică, de îndărătnică. Martha se gîndi la întîmplarea aceea penibilă, petrecută cu cîteva luni înainte, cînd Sylvia, cuprinsă de un acces de furie pentru că nu i se dăduse voie să facă ceea ce dorise, îl scuipase pe tatăl ei în obraz. Herbert și Martha căzură de acord că fetița trebuie pedepsită. Dar cum ? Desigur, nu bătută ; bătaia era în afară de orice discuție. Important era ca fetița să-și dea seama că făptuise un lucru foarte urît. În cele din urmă hotărîră că cel mai bine ar fi ca Herbert să stea de vorbă cu ea foarte serios (dar foarte blînd, firește) și apoi să o lase să-și aleagă ea singură pedeapsa. Conștiința ei să hotărască. Părea o idee excelentă.

— Sylvia, aș vrea să-ți spun o poveste, i se adresă Herbert în seara aceea, luînd-o pe genunchi. Despre o fetiță, cu un tătic care o iubea foarte, foarte mult.

Sylvia se uită la el bănuitoare, dar nu spuse nimic.

— Și într-o zi fetița aceea, care uneori era cam neastîmpărată, deși nu cred să fi fost chiar o fetiță rea, a făcut un lucru pe care nu trebuia să-l facă. Și tăticul ei i-a spus să nu facă așa. Și ce crezi că a făcut fetița ? L-a scuipat pe tăticul ei în obraz. Și tăticul ei a fost foarte trist. Pentru că fetița lui făcuse un lucru urît, nu-i așa ?

Sylvia consimți scurt din cap, cu neîncredere.

— Și cînd cineva face un lucru rău, trebuie pedepsit, nu-i așa ?

Copilul dădu din nou din cap. Herbert era încîntat ; cuvintele lui își făcuseră efectul ; conștiința fetiței era mișcată. Schimbă o privire cu Martha peste capul fetiței.

— Dacă tu ai fi fost tăticul acela, continuă el, și fetița pe care o iubeai atît de mult te-ar fi scuipat în obraz, ce-ai fi făcut tu, Sylvia ?

— Aș fi scuipat-o și eu, răspunse Sylvia, aprigă și fără șovăire.

Amintindu-și scena, Martha oftă. Sylvia era un copil dificil, Sylvia era o problemă, fără îndoială. Trăsura trase în fața porții ; Claxtonii coborîră și dădură jos bagajele.

Insuficient plătit, vizitiul făcu scandalul obişnuit. Purtîndu-şi rucsacul, Herbert îi întoarse spatele cu o răbdare plină de demnitate. Se obişnuise cu scenele de acest fel ; era un martiriu cronic. Datoria neplăcută de a plăti îi revenea întotdeauna lui. Martha procura doar banii. Dar cu cîtă silă, sporită an de an ! El se afla întotdeauna între ciocanul celor prost plătiţi şi nicovala avariţiei Marthei.

— Patru mile de drum, şi doi *penny* bacşiş ! urlă vizitiul în spatele lui Herbert, care se depărta, acoperit de rucsac.

Martha îi reproşă pînă şi cei doi *penny*. Dar convenienţa cerea să se dea ceva. Convenienţele sînt ceva stupid ; dar pînă şi copiii spiritului trebuie să facă oarecare compromis cu lumea. În cazul acesta, Martha era gata să facă un compromis în valoare de doi *penny*. Dar nu mai mult. Herbert ştia că ar fi fost foarte supărată dacă el ar fi dat mai mult. Nu pe faţă, desigur, nu explicit. Martha nu-şi pierdea niciodată în mod vizibil cumpătul, nici zîmbetul. Dar dezaprobarea iertătoare ar fi apăsat greu asupra lui zile întregi. Şi zile întregi ar fi găsit pretexte de economii, pentru a compensa extravaganţa absurdă a unui bacşiş de şase *penny* în loc de doi. De cele mai multe ori, economiile ei atingeau mîncarea, iar justificarea lor era întotdeauna de ordin spiritual. A mînca e ceva grosolan ; a trăi bine e incompatibil cu a gîndi profund ; e îngrozitor să te gîndeşti la sărmanii flămînzi în timp ce tu te îndopi cu lăcomie. Urma o reducere a untului, a legumelor mai gustoase şi a fructelor mai alese. Mesele aveau să se compună cu din ce în ce mai multă exclusivitate din supă de zarzavat, cartofi, varză, pîine. Numai după ce risipa iniţială fusese compensată de mai multe sute de ori, Martha începea să-şi mai îmblînzească ascetismul. Herbert nu cuteza niciodată să se plîngă. După cîte o perioadă din acestea de trai simplu, multă vreme avea grijă să evite alte extravaganţe, chiar dacă economiile lui îl aduceau, ca acum, într-un conflict penibil şi umilitor cu cei cărora li se aplicau.

— Pe viitor, strigă vizitiul, am să pun o taxă în plus pentru favoriţi !

Herbert trecu pragul şi închise uşa în urma lui. Scăpase ! Îşi scoase rucsacul şi-l depuse cu grijă pe un scaun. Brută necioplită, vulgară ! Dar bine că scăpase numai cu doi *pe-*

nny. Martha n-o să aibă de ce să se vaite sau să reducă raţia de mazăre ori de fasole. Într-un fel delicat şi spiritual lui Herbert îi plăcea să mănînce mult. Şi Marthei îi plăcea, într-un fel pătimaş şi violent. Tocmai de aceea devenise vegetariană, de aceea economiile ei se efectuau totdeauna pe socoteala stomacului — tocmai pentru că îi plăcea atît de mult mîncarea. Suferea cînd se priva de o îmbucătură gustoasă. Dar, într-un anumit sens, îşi iubea suferinţa mai mult decît îmbucătura. Autorefuzîndu-se, îşi simţea întreaga fiinţă invadată de o senzaţie de putere ; suferind, se simţea fortificată, voinţa îi era întărită, energia sporită. Instinctele zăgăzuite se învălmăşeau, acumulîndu-se în dosul zidului de mortificaţie voluntară, încărcîndu-se cu disponibilităţi de forţă. În lupta dintre instincte, dragostea Marthei pentru forţă era în general destul de solidă ca să-i învingă lăcomia ; în ierarhia plăcerilor, bucuria de a-şi exercita voinţa personală, conştientă, era mai intensă decît bucuria de a mînca, fie chiar şi o baclava sau căpşune cu frişcă. Dar nu totdeauna ; se întîmpla uneori ca, învinsă de o bruscă dorinţă irezistibilă, Martha să cumpere şi să devoreze, într-o singură zi, un pfund întreg de bomboane de ciocolată, repezindu-se asupra dulciurilor cu aceeaşi năvalnică violenţă care caracterizase prima ei pasiune pentru Herbert. O dată cu trecerea timpului şi cu potolirea patimii fizice pentru soţul ei, după naşterea celor doi copii, orgiile Marthei în lumea ciocolatei deveniră mai frecvente. Părea că energia ei vitală e silită, prin închiderea canalului sexual, să-şi găsească o ieşire explozivă în lăcomie. După fiecare orgie de acest fel, Martha vădea totdeauna tendinţa de a deveni mai severă decît de obicei în ascetismul ei spiritual.

La trei săptămîni după întoarcerea familiei Claxton în mica lor casă de la marginea oraşului, izbucni războiul.

— Războiul a schimbat mulţi oameni, observa Judith în cel de-al treilea an. Pe unii i-a făcut de nerecunoscut. Dar pe Herbert şi pe Martha, de loc. Pe ei i-a făcut şi mai asemănători cu ei înşişi decît erau înainte. Ciudat. Clătină din cap. Foarte ciudat.

Dar de fapt nu era de loc ciudat ; era inevitabil. Războiul nu putea decît să intensifice ceea ce fusese caracteristic

herbertian şi marthian în Herbert şi Martha. Războiul le-a ascuţit sentimentul de sublimă superioritate, despărţindu-i şi mai mult de turma de rînd. Pentru că, în timp ce oamenii de rînd făceau războiul, luptau şi munceau pentru a învinge, Herbert şi Martha dezaprobau războiul în mod deschis şi, din motive în parte budiste, în parte internaţional socialiste, în parte tolstoiene, refuzau să aibă de-a face în vreun fel cu lucrul acela blestemat. În mijlocul nebuniei universale, aproape numai ei singuri rămăseseră cu mintea întreagă. Iar superioritatea lor era dovedită şi aureolată în chip divin prin persecuţie. După aprobarea Legii recrutării, dezaprobarea neoficială fu urmată de represiunea oficială. Herbert ridică o obiecţie de conştiinţă. Fu trimis să lucreze pămîntul în Dorset, ca un martir, o fiinţă deosebită, de o superioară spiritualitate. Actul unui brutal birou de recrutare îl scosese definitiv din rîndurile omenirii de rînd. La această hotărîre Martha participase indirect. Dar ceea ce o neliniştea cel mai mult pe plan spiritual nu era atît persecuţia din timpul războiului, cît instabilitatea financiară a perioadei de război, creşterea preţurilor în perioada de război. În primele săptămîni de învălmăşeală fusese cuprinsă de panică ; îşi închipui că toţi banii erau pierduţi, se vedea pe sine însăşi, cu Herbert şi copiii flămînzi şi fără casă, cerşind din poartă în poartă. Concedie imediat cei doi servitori şi reduse hrana familiei la o raţie de închisoare. Timpul trecu, şi banii continuară să intre în casă ca şi înainte. Dar Martha era atît de încîntată de economiile pe care le realizase, încît nu mai vru să se întoarcă la vechiul mod de viaţă.

— La urma urmei, argumentă ea, nu e nici o plăcere să ai în casă nişte străini care să te servească. Şi apoi, de ce-ar fi ei obligaţi să ne servească ? Doar sînt tot atît de buni ca şi noi. (Era un tribut ipocrit adus doctrinei creştine ; în realitate, îi socotea infinit inferiori.) Numai pentru că din întîmplare noi putem să-i plătim, trebuie să ne servească ? Asta m-a făcut întotdeauna să mă simt ruşinată şi stingherită. Pe tine nu, Herbert ?

— Întotdeauna, spuse Herbert, care întotdeauna era de acord cu soţia lui.

— Şi apoi, continuă ea, cred că fiecare trebuie să-şi facă munca lui. Nu trebuie să pierzi contactul cu micile şi umi-

lele realităţi ale vieţii. Eu m-am simţit realmente mai fericită de cînd am început să mă ocup de gospodărie, tu nu?

Herbert dădu din cap.

— Şi pentru copii e atît de bine. Îi învaţă să fie modeşti şi să servească pe alţii...

Renunţarea la servitori îi aduse anual o economie de o sută cincizeci de lire. Dar economiile la mîncare fură curînd contrabalansate de rezultatele lipsei de alimente şi ale inflaţiei. Cu fiecare creştere a preţurilor, entuziasmul Marthei pentru spiritualitatea ascetică devenea şi mai fierbinte, şi mai profund. Ca şi convingerea ei că trimiţîndu-i la un pension scump, copiii aveau să iasă nişte răzgîiaţi şi nişte mondeni.

— Herbert şi cu mine avem mare încredere în educaţia primită acasă, nu-i aşa, Herbert?

Şi Herbert era de acord că aveau, într-adevăr, o foarte mare încredere.

Educaţia primită în familie, fără guvernantă, stăruia Martha. De ce să-ţi laşi copiii sub influenţa unor străini? Poate chiar o influenţă rea. În orice caz, nu acea influenţă pe care ai fi dorit-o. Oamenii angajau guvernante pentru că fugeau de greutăţile muncii de educare a copiilor. Fără îndoială că *era* o muncă grea, cu atît mai grea cu cît idealurile tale erau mai înalte. Dar nu merita oare să faci sacrificii pentru copiii tăi? Punînd această întrebare, surîsul Marthei se curbase într-un semicerc de o suavitate mai mare ca oricînd. Fără îndoială că merita.

— Munca e o plăcere permanentă, nu-i aşa, Herbert?

Căci ce ar putea fi mai plăcut, de o mai profundă satisfacţie sufletească decît să-ţi ajuţi propriii tăi copii să crească frumos, să-i îndrumi, să le modelezi caracterele în forme ideale, să le conduci gîndurile şi dorinţele pe drumurile cele mai nobile? Bineînţeles, nu prin vreun sistem de constrîngere; copiii nu trebuie să fie niciodată constrînşi; arta educaţiei constă în a-i convinge pe copii să se muleze singuri în formele cele mai ideale, a le arăta cum să fie ei înşişi meşterii făurari ai propriilor lor fiinţe, a-i înflăcăra cu entuziasm pentru ceea ce Martha denumea cu satisfacţie „autosculptură".

În ce-o privea pe Sylvia, fu nevoită să admită că această artă a educaţiei era greu de pus în practică. Sylvia nu

voia să se sculpteze; în orice caz, nu în formele pe care Martha şi Herbert le considerau a fi cele mai frumoase. Era lipsită într-un mod descurajant de acel simţ al frumuseţii morale pe care soţii Claxton se bizuiau ca mijloc de educaţie. Ei îi repetau că e urît să fie nepoliticoasă, să nu asculte, să spună cuvinte grosolane şi să mintă. Că e frumos să fie blîndă şi politicoasă, ascultătoare şi sinceră. „Dar nu-mi pasă dacă e urît", le întorcea Sylvia. La asta nu se putea răspunde decît cu bătaia; şi bătaia era împotriva principiilor Claxtonilor.

Frumuseţea estetică şi intelectuală părea să însemne tot atît de puţin pentru Sylvia ca şi frumuseţea morală. Cu cîtă greutate o făcuseră să se ocupe de pian! Mama ei considera acest lucru cu atît mai de neînţeles cu cît Sylvia era în mod evident înzestrată cu simţ muzical; la doi ani şi jumătate fusese în stare să cînte *Trei şoareci orbi*, cu melodie. Dar nu voia să înveţe notele. Mama îi vorbi despre un băieţel minunat, pe care-l chema Mozart. Sylvia îl ura pe Mozart. „Nu, nu!" ţipa ea ori de cîte ori mama pomenea numele detestat. „Nu vreau să aud!" Şi ca să fie sigură că n-o să audă, îşi vîra degetele în urechi. Totuşi, pe la 9 ani putea să cînte *Ţăranul vesel* de la început pînă la sfîrşit, fără nici o greşeală. Martha încă mai spera să facă din ea muzicianul familiei. Cît despre Paul, el era viitorul Giotto; hotărîseră că moştenise talentul tatălui. Îşi acceptă cariera cu aceeaşi docilitate cu care consimţise să înveţe literele alfabetului. În schimb, Sylvia refuza pur şi simplu să citească.

— Dar gîndeşte-te, îi spunea Martha în extaz, cît de *minunat* va fi cînd vei putea să deschizi orice carte şi să citeşti toate lucrurile frumoase pe care le-au scris oamenii!

Ademenelile rămaseră fără efect.

— Îmi place mai mult să mă joc, spunea Sylvia cu încăpăţînare, cu expresia aceea de îndărătnică îmbufnare care ameninţa să devină la fel de cronică precum zîmbetul mamei.

Credincioşi principiilor lor, Herbert şi Martha o lăsau să se joace; dar era o mare mîhnire pentru ei.

— Îi întristezi atît de tare pe tăticul şi pe mămica ta, îi spuneau, încercînd să facă apel la cele mai bune sentimente

ale fetiței. Atît de tare! Nu vrei să încerci să citești, ca să-i faci fericiți pe mămica și pe tăticu?

Copilul le răspunse printr-o expresie întunecată de încăpățînare cruntă și scutură din cap.

— Numai ca să ne faci plăcere, se rugară ei. Ne întristezi atît de tare.

Sylvia se uită pe rînd la chipurile de o blîndețe funebră și izbucni în plîns.

— Răilor! hohoti ea fără șir. Răilor! Plecați de-aici! Îi ura pentru că erau triști, pentru că o întristau și pe ea. Plecați, plecați de-aici! țipă cînd încercară să o liniștească.

Plîngea nemîngîiată; dar de citit, tot nu voi să citească.

Paul era în schimb foarte maleabil și se lăsa ușor condus. Încet (pentru că, din pricina polipilor, nu era un băiat prea inteligent), dar cît se poate de docil, învăță să citească micile istorioare de tipul *Epurașul ușa rupe* și altele asemenea.

— Ia auzi cît de frumos citește Paul, spunea Martha, cu speranța de a trezi în Sylvia spiritul de emulație.

Dar Sylvia se mulțumea să facă o mutră disprețuitoare și ieșea din cameră. În cele din urmă învăță singură să citească, pe ascuns, în cîteva săptămîni. Mîndria părinților pentru această performanță se potoli cînd descoperiră motivele care o îndemnaseră la un asemenea efort.

— Ce-i cărțulia asta oribilă? întrebă Martha, ținînd în mînă un exemplar din *Nick Carter și asasinii de pe bulevardul Michigan*, pe care îl descoperise, ascuns cu grijă, sub rufăria de iarnă a Sylviei. Coperta reprezenta imaginea unui om aruncat de pe acoperișul unui zgîrîie-nori de către o gorilă.

Copila îi smulse cartea din mîini.

— E o carte grozavă! replică ea, înroșindu-se din pricina mîniei pe care sentimentul de vinovăție o făcuse și mai puternică.

— Draga mea, spuse Martha, zîmbind pe deasupra supărării, nu trebuie să smulgi așa cartea. E *urît* să smulgi din mînă.

— Nu-i nimic.

— Dă-mi voie, te rog, să mă uit la ea.

Martha întinse mîna. Surîdea, dar fața palidă îi era foarte hotărîtă, ochii porunceau. Sylvia o înfruntă, scuturîndu-și capul cu încăpățînare.

— Nu, nu vreau să te uiţi.

— Te rog, se rugă mama, mai blîndă şi mai poruncitoare decît oricînd. Te rog!

În cele din urmă, izbucnind brusc într-un plîns furios, Sylvia îi întinse cartea şi fugi în grădină.

— Sylvia, Sylvia! o chemă mama ei.

Dar copilul nu voi să se întoarcă. Să stea de faţă, în timp ce mama îi viola tainele vieţii ei intime, ar fi fost de nesuportat.

Din pricina polipilor, Paul părea să fie, şi aproape era, un imbecil. Fără a fi o adeptă a practicilor băbeşti, Martha nu avea încredere în medici; îndeosebi chirurgii nu-i plăceau, poate pentru că erau atît de scumpi. Lăsă polipii lui Paul neextirpaţi, pînă cînd aceştia crescuseră şi se copseseră în nasul lui. Din noiembrie pînă în mai făcu mereu ba o răceală, ba angină, ba otită. Iarna anului 1921 fu deosebit de rea pentru Paul. Începu cu o gripă, care dădu în pneumonie, în timpul convalescenţei luă pojar, iar pe la Anul nou făcu o infecţie la urechea mijlocie, care ameninţa să-l lase surd de-a binelea. Medicul prescrise categoric operaţie, tratament, convalescenţă în Elveţia, la mare altitudine şi la soare. Martha ezită să-i urmeze prescripţia. Ajunsese să fie atît de ferm convinsă de sărăcia ei, încît nu vedea cum şi-ar fi putut permite să facă ceea ce indicase medicul. Neştiind cum să procedeze, îi scrise Judithei. Două zile mai tîrziu, aceasta sosi.

— Vrei să omori băiatul? o întrebă cu asprime. De ce nu l-ai scos pînă acum din gaura asta împuţită şi umedă?

În cîteva ore pusese totul la punct. Herbert şi Martha aveau să plece imediat, cu băiatul. Aveau să călătorească direct la Lausanne cu vagonul de dormit.

— Dar nu e neapărat necesar vagonul de dormit, obiectă Martha. Uiţi (zîmbi ea sublim) că sîntem nişte oameni simpli.

— Nu ţin minte decît că însoţiţi un copil bolnav, spuse Judith, şi biletele pentru vagonul de dormit fură cumpărate.

La Lausanne băiatul avea să fie operat pe loc. (Telegramă scumpă, cu răspuns plătit, către clinică; biata Martha suferea.) Şi cînd o să se simtă destul de bine, urma să fie internat la un sanatoriu la Leysin. (Altă telegramă, pe care o plăti, totuşi, Judith. Martha a uitat să-i dea banii înapoi.)

Între timp, Martha şi Herbert aveau să caute un hotel bun, unde Paul urma să se mute cu ei îndată ce se termina tratamentul. Aveau să stea acolo cel puţin şase luni, ba chiar un an. În acest timp, Sylvia va locui la mătuşa ei. În felul acesta, Martha putea economisi o mulţime de bani. Iar Judith avea să încerce să găsească un chiriaş pentru casa lor de la marginea oraşului.

— Ce sălbatici! îi spuse Judith soţului ei. N-am mai văzut asemenea canibal ca Sylvia.

— Aşa se întîmplă cînd ai părinţi vegetarieni, mi se pare.

— Biata fetiţă! urmă Judith, cu o milă plină de indignare. Uneori îmi vine s-o înec pe Martha, ca pe o nebună criminală. Să-şi crească copiii fără să-i lase măcar o dată să se apropie de alt copil de vîrsta lor! E scandalos! Şi apoi să le împuiezi capul cu spiritualitate, Isus, frumuseţe şi alte asemenea aiureli! Să nu vrea să-i vadă jucîndu-se, ci ocupîndu-se numai de artă! Şi să fie mereu blîndă, chiar cînd e furioasă! E înspăimîntător, de-a dreptul înspăimîntător! Şi e atît de proastă! Cum de nu vede că cel mai sigur mijloc de a face dintr-un copil un diavol este să-l creşti ca pe un înger? Ei, lasă...

Oftă şi tăcu gînditoare; ea nu avusese copii, şi dacă doctorii aveau cumva dreptate, nici nu putea să aibă.

Săptămînile trecură şi, treptat, mica sălbatică se civiliză. Primele lecţii au fost lecţii de arta cumpătării. Mîncarea, care la Bamboroughs' House era bună şi abundentă, fusese la început o cumplită ispită pentru un copil deprins cu austerităţile vieţii spirituale.

— Mîine o să fie mai mult, spunea Judith cînd copilul mai cerea o porţie de budincă. După cum ştii, tu nu eşti şarpe; nu poţi să înmagazinezi prisosul de mîncare de azi pentru mesele de săptămîna viitoare. Singurul lucru pe care poţi să-l faci cu atîta mîncare e să te îmbolnăveşti.

La început Sylvia stăruia, scîncea şi plîngea ca să i se dea mai mult. Dar din fericire, cum observă Judith faţă de soţul ei, din fericire, avea ficatul sensibil. Proorocirile mătuşii se adeveriră cu extremă exactitate. După trei sau patru accese de bilă, Sylvia învăţă să-şi stăpînească lăcomia. Următoarea lecţie avu drept obiect supunerea. Se deprinsese să-şi asculte părinţii cu încetineală şi cu bombăneli. Din

principiu, Herbert şi Martha nu porunceau niciodată, ci sugerau numai. Era un sistem care aproape îi impusese copilului obiceiul de a spune nu, în mod automat, la orice propunere i s-ar fi făcut. „Nu, nu, nu!" începea ea regulat, şi apoi treptat se lăsa convinsă, înduplecată sau înduioşată de expresia de tristeţe a părinţilor, pînă ajungea la o acceptare întîrziată şi în general silnică. Supunîndu-se cu mare întîrziere, nutrea un resentiment obscur faţă de cei care nu o siliseră să se supună imediat. Ca şi celor mai mulţi copii, i-ar fi plăcut să fie eliberată prin constrîngere de responsabilitatea propriilor acţiuni: era supărată pe tatăl şi pe mama ei fiindcă o sileau să consume atîta voinţă pentru a li se împotrivi, atîta cantitate de emoţie dureroasă pentru ca, în cele din urmă, să-şi lase voinţa înfrîntă. Ar fi fost mult mai simplu dacă ei ar fi stăruit de la început, dacă ar fi forţat-o să asculte imediat, scutind-o astfel de orice chin şi efort spiritual. Simţea o ciudă amară şi nedesluşită împotriva felului cum apelau necontenit le cele mai bune sentimente ale ei. Nu era drept, nu era frumos. Ei n-aveau nici un drept să surîdă şi să o ierte şi să o facă să se simtă o păcătoasă, umplînd-o de tristeţe prin propria lor tristeţe. Simţea că într-un fel profitau cu cruzime de ea. Şi, din perversitate, tocmai pentru că nu-i plăcea să-i vadă trişti, îşi ieşea din fire în mod deliberat şi începea să spună şi să facă lucrurile care puteau să-i mîhnească cel mai mult. Unul dintre trucurile ei preferate era să-i ameninţe că va merge pe scîndura de peste ecluză. Între iazul calm şi valurile puţin adînci ale rîului, apa domoală devenea pentru o clipă aprigă. Încorsetată într-un canal îngust de cărămidă nămoloasă, o cataractă de şase picioare se rostogolea cu vuiet neîncetat într-o baltă neagră şi agitată. Era un loc îngrozitor. Cît de des o rugaseră părinţii să nu se joace lîngă stăvilar! Ameninţarea ei îi făcea să-şi repete recomandările; o implorau să fie cuminte.

— Nu, n-am să fiu cuminte! ţipa Sylvia şi o lua la fugă spre ecluză.

Dacă în realitate nu se aventurase niciodată la mai puţin de cinci yarzi de urlătoare, motivul era că spaima pentru propria-i persoană era chiar mai mare decît a părinţilor. Dar se apropia atît cît o ţinea curajul, din plăcerea (plăcere pe care o ura) de a o auzi pe maică-sa clamîndu-şi cu jale

tristeţea de a avea o fetiţă atît de neascultătoare, atît de egoist nepăsătoare faţă de primejdii. Încercă acelaşi truc cu mătuşa Judith.

— Am să mă duc singură în pădure, ameninţă într-o zi, încruntîndu-se.

Spre marea ei surpriză, în loc să o roage să fie cuminte şi să nu-i mîhnească pe cei mari, fugind după primejdii, cá o neascultătoare, Judith dădu doar din umeri.

— N-ai decît să te duci, dacă vrei să faci pe proasta, îi spuse ea, fără să ridice ochii de pe o scrisoare.

Înciudată, Sylvia plecă; dar se sperie pomenindu-se singură în pădurea uriaşă. Numai mîndria o împiedică să se întoarcă imediat. După două ore, fu adusă de un vînător, udă, murdară, cu faţa pătată de lacrimi şi zgîriată.

— Ce noroc, îi spuse Judith soţului ei, ce noroc grozav că proasta asta mică a plecat singură şi s-a rătăcit!

Ordinea firească a lucrurilor era rînduită împotriva infracţiunilor copilului. Dar Judith nu se bizuia numai pe ordinea firească a lucrurilor pentru a-şi întări autoritatea; ea prevedea şi anumite sancţiuni. Supunerea trebuia să fie promptă, altfel şi represaliile erau prompte. O dată Sylvia reuşi să stîrnească într-adevăr mînia mătuşii ei. Scena o impresionă adînc. După o oră, se strecură cu teamă şi umilinţă spre locul unde şedea Judith.

— Îmi pare rău, mătuşă Judith, spuse ea, iartă-mă, şi izbucni în lacrimi.

Pentru prima oară cerea iertare în mod spontan.

Lecţiile care i-au folosit cel mai mult Sylviei au fost cele învăţate de la alţi copii. După un oarecare număr de experienţe nereuşite şi uneori dureroase, învăţă să se joace şi să se poarte ca un egal printre egali. Pînă acum trăise aproape exclusiv printre oameni maturi, ca o fiinţă inferioară din punct de vedere cronologic, într-o stare de permanentă rebeliune şi de lupte de *guerilla*. Viaţa ei fusese un lung *risorgimento*[1] împotriva unor austrieci iertători şi a unor prea blînzi Bourboni, care zîmbeau frumos. Cu micii Carter din josul străzii şi cu copiii Holmes de peste drum se văzu de-

[1] Aluzie la mişcarea pentru eliberarea naţională, unificarea şi dobîndirea independenţei Italiei, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

odată obligată să se adapteze la democraţie şi la o guvernare parlamentară. La început a fost greu ; dar cînd, în cele din urmă, mica anarhistă îşi însuşi arta purtărilor alese, fu mai fericită decît fusese vreodată. Adulţii exploatau sociabilitatea copiilor pentru scopurile lor educative. Judith punea în scenă spectacole de teatru de amatori ; se organiză o reprezentaţie de tineret cu *Visul unei nopţi de vară*. Doamna Holmes, care avea aptitudini muzicale, canaliză înclinaţia copiilor de a face gălăgie, spre muzica vocală. Doamna Carter îi învăţă dansuri populare. În cîteva luni Sylvia căpătase toată pasiunea aceea pentru o viaţă spirituală superioară pe care mama ei încercase în zadar să i-o insufle în ani de zile. Îi plăcea poezia, îi plăcea muzica, îi plăcea să danseze — e adevărat, o plăcere mai mult platonică ; pentru că Sylvia era una dintre fiinţele acelea născute neîndemînatice şi lipsite de sensibilitate estetică, a căror pasiune pentru artă este sortită să rămînă pentru totdeauna neconsumată. Iubea arta cu ardoare, dar fără putinţă de realizare ; totuşi, nu era nefericită, pentru că încă nu-şi dădea seama, poate, de lipsa de perspectivă a pasiunii ei. Îi plăcea chiar şi aritmetica şi geografia, istoria Angliei şi gramatica franceză, prinsă, împreună cu copiii Carter, de la formidabila guvernantă a acestora, lucru pe care-l aranjase Judith.

— Îţi aduci aminte cum era la început, cînd a venit ? îl întrebă într-o zi Judith pe soţul ei.

El dădu din cap, comparînd în minte mica sălbatică încruntată, venită cu nouă luni înainte, şi copila senină, de o seriozitate gravă, care tocmai ieşise din cameră.

— Mă simt ca un îmblînzitor de lei, continuă Judith, cu un rîs în care se ascundea multă dragoste şi multă mîndrie. Dar ce e de făcut, Jack, cînd leul trage spre anglicanism ? Dolly Carter se pregăteşte de confirmare, şi Sylvia s-a molipsit de la ea. Judith oftă : Bănuiesc că în mintea ei noi doi sîntem sortiţi iadului.

— Ar fi ea însăşi osîndită dacă n-ar gîndi aşa, răspunse Jack, filozof. Ba ar fi chiar mai grav, pentru că ea ar fi osîndită în *această* lume. Ar însemna o lacună teribilă în caracterul ei dacă la vîrsta asta n-ar crede în asemenea aiureli.

— Dar ce te faci, adăugă Judith, dacă va continua să creadă ?

*

Marthei nu-i plăcuse Elveţia poate pentru că fiziceşte îi pria prea bine. Simţea că e aproape necuviincios să se bucure de o sănătate atît de perfectă, cum i se întîmpla acum, la Leysin. Cînd cineva se simte atît de dominat de dispoziţii animalice, e dificil să mai fie profund preocupat de suferinţele omenirii, de Dumnezeu, Buddha, viaţa de înaltă spiritualitate şi altele asemenea. Se pătrundea ea însăşi de egoismul firesc, nepăsător al trupului ei sănătos. În clipele cînd se trezea la luciditate, cu conştiinţa faptului că timp de ore sau chiar zile întregi nu se gîndise la nimic decît la plăcerea de a sta la soare, de a respira aerul înmiresmat de sub pini, de a cutreiera cîmpiile, culegînd flori şi admirînd peisajul, pornea o campanie de intensificare a vieţii spirituale ; dar după scurtă vreme, soarele şi aerul tare şi luminos erau mai puternice decît ea şi se lăsa din nou să cadă într-o ruşinoasă şi iresponsabilă stare de pură voluptate.

— Am să fiu bucuroasă, spunea mereu, cînd Paul se va însănătoşi şi ne vom întoarce în Anglia.

Herbert era de acord cu ea, în parte din principiu, pentru că, redus la o stare de inferioritate economică şi morală, era întotdeauna de acord cu ea, şi în parte pentru că şi el, deşi mai sănătos decît oricînd, găsea Elveţia nesatisfăcătoare din punct de vedere spiritual. Într-o ţară în care toată lumea purta pantaloni bufanţi, cămaşă cu gulerul descheiat şi rucsac, o asemenea îmbrăcăminte nu mai era un semn al superiorităţii sau al distincţiei. La Leysin scandalul produs de un joben ar fi fost echivalent cu scandalul crucii, aşa însă, se simţea de un ortodoxism lipsit de distincţie.

La cincisprezece luni după plecarea din ţară, Claxtonii se întoarseră în casa lor dinafara oraşului. Martha răci şi făcu o criză de lumbago ; lipsit de exerciţiile de alpinism, Herbert era pe cale să cadă din nou pradă atacurilor vechiului său duşman, constipaţia cronică. Debordau de spiritualitate.

Se întoarse şi Sylvia acasă, şi în primele săptămîni nu ştiu să spună altceva decît mătuşa Judith în sus, mătuşa Judith în jos, la mătuşa Judith făceam aşa, mătuşa Judith nu mă

punea niciodată să fac asta. Cu un surîs încîntător, dar cu inima clocotind de o ciudă nemărturisită, Martha spunea: „Scumpa mea, eu nu sînt mătuşa Judith". Îşi ura de-a binelea sora pentru că izbutise acolo unde ea dăduse greş.

„Ai făcut minuni cu Sylvia, îi scrise ea Judithei. Herbert şi cu mine îţi vom purta întotdeauna o mare recunoştinţă." Acelaşi lucru îl spunea şi în conversaţiile cu prietenii.

— O să-i fim întotdeauna recunoscători, nu-i aşa, Herbert?

Şi Herbert confirma cu promptitudine că-i vor fi întotdeauna recunoscători. Dar cu cît îi purta surorii o mai mare, mai îndatorată şi chiar mai exagerată recunoştinţă, cu atît o ura mai mult, cu atît mai înciudată era pe succesul şi influenţa Judithei asupra copilului. E adevărat, fusese o influenţă bună, fără nici o îndoială; dar tocmai pentru că fusese atît de bună, Martha se revolta împotriva ei. Pentru ea era insuportabil gîndul că frivola Judith, atît de lipsită de spiritualitate, să fi fost în stare să influenţeze copilul cu mai mult succes decît o făcuse ea vreodată. O lăsase pe Sylvia prostcrescută şi neascultătoare, năzuroasă şi plină de o ură rebelă faţă de tot ceea ce admirau părinţii ei; întorcîndu-se, o găsise binecrescută, politicoasă, interesată în mod pasionat de muzică şi poezie, intens preocupată de problemele de religie recent descoperite. Era de nesuportat. Martha se aşternu cu răbdare pe muncă pentru a submina influenţa surorii sale asupra copilului. Însăşi opera Judithei îi făcea sarcina mai uşoară. Pentru că, datorită Judithei, Sylvia era acum maleabilă. Contactul cu copiii de vîrsta ei o făcuse mai tandră, mai blîndă şi mai sensibilă, îi înmuiase egocentrismul sălbatic şi o făcuse receptivă la influenţele dinafară. Apelul la cele mai bune sentimente ale ei putea fi făcut acum cu certitudinea unui răspuns pozitiv în locul unuia negativ, rebel. Martha făcu acest apel în mod perseverent, cu abilitate. Calul ei de bătaie (folosit cu o frumoasă resemnare, desigur) era sărăcia familiei. Dacă mătuşa Judith făcea şi îşi îngăduia multe lucruri care nu se făceau şi nu erau îngăduite în casa lor de la marginea oraşului, pricina se afla în situaţia materială mai bună a mătuşii Judith. Ea putea să-şi permită multe luxuri de care Claxtonii trebuiau să se lipsească.

— De fapt, eu şi cu tatăl tău nu regretăm că ne lipsim de ele, stărui Martha. Dimpotrivă. A nu fi bogat e mai

curînd o binecuvîntare. Îţi aminteşti ce spunea Isus despre oamenii bogaţi?

Sylvia îşi amintea şi cădea pe gînduri. Martha îşi dezvolta tema; a putea să-ţi îngădui plăceri de lux şi a te deda acestor frivolităţi are drept urmare o coborîre a nivelului spiritual al vieţii tale, o alunecare în vulgaritate. E atît de uşor să devii monden. Sensul nemărturisit al acestor teze era, desigur, că mătuşa Judith şi unchiul Jack fuseseră corupţi de mondenitate. Din fericire, sărăcia îi ferise pe membrii familiei Claxton de primejdie — sărăcia şi, de asemenea, stăruia Martha, meritele voinţei lor. Căci, fără îndoială, chiar în timpurile acestea dificile, şi-ar fi putut permite să ţină măcar o servitoare; dar preferaseră să se lipsească, „pentru că, vezi tu, e mai bine să serveşti pe alţii decît să fii servit". Isus spusese că drumul Mariei e mai bun decît drumul Marthei.

— Dar eu sînt o Martha, accentuă Martha Claxton, care încearcă din toate puterile să fie şi o Marie. Martha şi Maria — aceasta e calea cea mai bună. Calea slujirii practice şi a contemplaţiei. Tatăl tău nu face parte dintre artiştii aceia care se rup în mod egoist de orice contact cu faptele mărunte ale vieţii. E un creator, dar e atît de lipsit de trufie, încît e gata să îndeplinească şi cel mai umil serviciu.

Într-adevăr, bietul Herbert n-ar fi putut refuza să îndeplinească şi cel mai umil serviciu dacă Martha i l-ar fi poruncit.

— Unii artişti, continuă Martha, nu se gîndesc decît la succesul imediat, nu lucrează decît cu gîndul la profit şi la aplauze.

Dar tatăl Sylviei, dimpotrivă, era unul dintre aceia care lucrează fără a se gîndi la public, numai pentru plăcerea de a crea adevărul şi frumosul.

Aceste predici şi altele asemănătoare, perseverent repetate cu variaţiuni şi în toate registrele emoţionale, avură un efect profund asupra minţii Sylviei. Cu tot zelul specific pubertăţii, Sylvia dorea să fie bună, dezinteresată şi să atingă un înalt nivel de spiritualitate, ardea de dorinţa de a se sacrifica. Îi era indiferent pentru ce se sacrifica, atîta vreme cît cauza era nobilă. Mama ei îi oferise acum cauza. Se dărui acestei cauze cu toată energia încăpăţînată proprie

firii ei. Cu cîtă ardoare exersa la pian! Cu cîtă tenacitate citea pînă la capăt chiar şi cărţile cele mai aride! Ţinea un caiet de note, în care îşi copia cele mai inspirate pasaje din lecturile zilnice; şi un altul, în care îşi însemna hotărîrile bune şi, o dată cu ele, într-un jurnal plin de nelinişti şi de permanente remuşcări, eşecurile încercărilor de a-şi respecta hotărîrile, abaterile de la graţia divină. „Lăcomie. Promis să mănînc o singură renclodă. Am luat patru la prînz. Mîine nici una. *O.G.H.M.T.B.G.*"

— Ce înseamnă *O.G.H.M.T.B.G.*? întrebă într-o zi Paul, răutăcios.

Sylvia se înroşi puternic.

— Mi-ai citit jurnalul! strigă ea. Bestie, bestie ce eşti!

Şi deodată se repezi asupra fratelui, ca o scorpie. Cînd scăpă de ea, lui Paul îi sîngera nasul.

— Dacă-l mai răsfoieşti vreodată, te omor! Şi cum stătea acolo, cu dinţii strînşi şi nările fremătînde, cu părul fluturînd în jurul feţei palide, dădea impresia că e în stare s-o facă. Te omor! repeta ea.

Şi furia îi era justificată: *O.G.H.M.T.B.G.* însemna: „*O, God, help me to be good*" [1].

În seara aceea se duse la Paul şi-i ceru iertare.

*

Mătuşa Judith şi unchiul Jack se întorseseră din America, unde stătuseră aproape un an întreg.

— Desigur, du-te negreşit, spusese Martha cînd sosi scrisoarea prin care Judith o invita pe Sylvia să petreacă la Londra cîteva zile. Nu trebuie să pierzi o asemenea ocazie, de a te duce la Operă şi la toate concertele acelea minunate.

— Dar e bine să mă duc, mamă? întrebă Sylvia şovăind. Vreau să spun că n-aş vrea să mă duc şi să mă distrez singură. Mi se pare oarecum...

— Ba trebuie să te duci, o întrerupse Martha. Era atît de sigură acum de Sylvia, încît nu se mai temea de Judith! O muziciană ca tine are nevoie să asculte *Parsifal* şi *Flautul fermecat*. Aveam de gînd să te duc chiar eu anul viitor,

[1] O, Doamne, ajută-mă să fiu bună.

dar dacă s-a ivit prilejul anul acesta, trebuie să profiţi. Cu recunoştinţă, adăugă ea, îndulcindu-şi surîsul.

Sylvia plecă. La *Parsifal* se simţi ca la biserică, ba chiar mai mult. Sylvia ascultă cu o emoţie pioasă, care însă era întreruptă din cînd în cînd de senzaţia nelalocul ei, nedemnă chiar, dar, vai, atît de dureroasă ! că rochia, ciorapii şi pantofii ei se deosebeau îngrozitor de cei purtaţi de o fată de aceeaşi vîrstă, pe care o observase în rîndul din spate. I se păruse că fata îi întorcea privirea în batjocură. Sfîntul Graal fu întîmpinat cu o explozie de clopote şi un vuiet armonios. Sylvia se simţi ruşinată că se gîndea la nişte lucruri atît de nedemne în prezenţa marelui mister. Şi cînd, în antract, mătuşa Judith îi oferi o îngheţată, refuză aproape cu indignare. Mătuşa Judith fu surprinsă.

— Parcă îţi plăcea mult îngheţata.

— Dar nu acum, mătuşă Judith. Nu acum.

Îngheţată în biserică — ce sacrilegiu ! Se strădui să se gîndească la sfîntul Graal. Însă imaginea unor pantofi verzi de saten şi a unei splendide flori artificiale de culoare mov flutură prin faţa privirii ei lăuntrice.

A doua zi se duseră după cumpărături. Era o dimineaţă frumoasă şi senină de început de vară. Vitrinele magazinelor de textile din Oxford Street înfloriseră în culori palide, pastelate. Manechinele de ceară se pregăteau parcă toate să plece la Ascot, la Henley, se gîndeau de pe acum la logodnicul de la Eton sau Harrow. Trotuarele gemeau de lume ; aerul era încărcat de o uriaşă larmă difuză, ca de o ceaţă deasă. Autobuzele colorate în roşu şi auriu aveau înfăţişare regală, iar soarele scînteia cu o strălucire opulentă şi lunecoasă pe aripile lustruite ale limuzinelor în zbor. O mică procesiune de şomeri trecu încet pe lîngă ele, precedată de o fanfară care intona cîntece vesele, de parcă oamenii ar fi fost tare fericiţi că sînt şomeri, de parcă ar fi fost o adevărată plăcere să fie flămînzi.

Sylvia nu fusese de aproape doi ani la Londra, şi mulţimea aceasta de oameni, zgomotul, bogăţia nemăsurată de lucruri ciudate şi frumoase, etalate în vitrine strălucitoare, totul i se urcă la cap. Se simţea şi mai emoţionată decît se simţise la *Parsifal.*

Timp de o oră colindară prin magazinul „Selfridge".

— Şi acum, Sylvia, spuse în cele din urmă mătuşa Judith, după ce bifase rînd pe rînd toate articolele de pe lunga ei listă, acum poţi să-ţi alegi dintre rochiile astea pe cea care-ţi place mai mult.

Arătă cu mîna de jur împrejur. În faţa lor se întindea o întreagă expoziţie de modele de vară pentru domnişoare. De culoarea liliacului, a albăstrelei şi a ghiocelului, portocalii şi verzi, albastre şi violete, albe, înflorate, pestriţe, un lan întreg de rochii tinereşti.

— Care-ţi place mai mult, repetă mătuşa Judith. Sau dacă preferi o rochie de seară...

Pantofi verzi de saten şi o floare mov. Fata o privise batjocoritor. Era nedemn, nedemn.

— Nu, zău, mătuşă Judith. Se înroşi, se bîlbîi : Zău, n-am nevoie de rochie. Zău.

— Un motiv în plus ca s-o cumperi, dacă n-ai nevoie de ea. Pe care o preferi ?

— Nu, zău. Nu pot, nu...

Şi deodată, spre uimirea nedumerită a mătuşii Judith, izbucni în lacrimi.

*

Era anul 1924. Casa de la marginea oraşului se încălzea la soarele blînd al sfîrşitului de aprilie. Prin ferestrele deschise ale salonului străbăteau sunetele exerciţiilor Sylviei. Cu încăpăţînare, cu un fel de furie nestăvilită, încerca să stăpînească valsul în re bemol de Chopin. Sub degetele ei conştiincioase şi lipsite de sensibilitate, cadenţa şi nostalgia ritmului de vals deveneau de un sentimentalism greoi, ca un solo de corn cîntat la pian, care ar fi răzbit dintr-o cîrciumă ; iar rapida fluturare a semioptimilor din pasajele contrastante devenea la Sylvia un fîlfîit de fluturi mecanici, o zbatere de aripi de tinichea. Cînta şi iar cînta, şi iar o lua de la început. În desişurile aflate de cealaltă parte a pîrîului care străbătea grădina, păsările îşi vedeau de treabă, nestingherite. Frunzuliţele tinere ale copacilor apăreau ca nişte duhuri de frunze, aproape imateriale, dar vii ca tot atîtea flăcărui în vîrful ramurilor./ Herbert şedea pe un trunchi de copac în mijlocul pădurii şi-şi făcea exerciţiile de respiraţie yoga, însoţite de autosugestie, pe care le consi-

dera atît de prielnice pentru constipaţia lui. Astupîndu-şi nara dreaptă cu degetul arătător, inspira adînc pe nara stîngă, adînc, mai adînc, pînă cînd număra patru bătăi de inimă. Apoi îşi ţinea respiraţia timp de şaisprezece bătăi, şi în fiecare interval dintre două bătăi îşi spunea foarte repede : „Nu sînt constipat, nu sînt constipat". După ce făcea această afirmaţie de şaisprezece ori, îşi astupa nara stîngă şi expira, timp de opt bătăi, prin nara dreaptă. După care începea din nou. Nara stîngă era cea mai favorizată, pentru că ea inspira o dată cu aerul o mireasmă proaspătă de ghiocei, de frunze şi de pămînt reavăn. În apropiere, pe un scaun pliant, Paul desena un stejar. Artă cu orice preţ ; o artă frumoasă, înălţătoare, dezinteresată. Paul era necăjit. Un afurisit de copac bătrîn, ce rost avea să-l deseneze ? De jur împrejurul lui, tecile verzi, ascuţite, ale zambilelor sălbatice îşi făceau loc să iasă, spărgînd mulajul de ţărînă întunecată. Una străpunsese o frunză moartă şi o ridicase în aer, înfiptă în ea. Încă vreo cîteva zile însorite, şi fiecare mugur avea să se spargă, dînd la iveală o floare albastră. Paul se gîndea că data viitoare cînd maică-sa o să-l trimită din nou cu bicicleta la Godalming după cumpărături, o să încerce să încarce socotelile cu doi şilingi în loc de unul, cum făcuse data trecută. Aşa o să-şi poată cumpăra ciocolată şi să se ducă şi la cinema ; poate chiar şi nişte ţigări, deşi ar putea fi primejdios...

— Ei, Paul, spuse tatăl, după ce luase o doză suficientă din medicamentul său mistic, cum merge ?

Se ridică de pe trunchiul de copac şi străbătu poiana spre locul unde se afla băiatul. Trecerea timpului îl schimbase foarte puţin pe Herbert ; barba explozivă era încă la fel de blondă, silueta tot atît de subţire, capul nu dădea semne de chelie. Numai dinţii îi îmbătrîniseră vizibil ; surîsul îi era decolorat şi fragmentat.

— Bine, dar trebuie să se ducă neapărat la dentist, insistase Judith pe lîngă sora ei, ultima dată cînd se întîlniseră.

— Nu vrea să se ducă, răspunsese Martha. N-are de loc încredere în ei. (Probabil, însă, că repulsia de a se despărţi de suma de bani necesară avea o oarecare legătură cu lipsa de încredere în dentişti a lui Herbert.) Şi apoi, continuă ea, Herbert nici nu prea dă atenţie unor lucruri atît de pur materiale, de natură fizică. El trăieşte atît de mult în lumea

numenelor [1], încît abia îşi mai dă seama de cea a fenomenelor [2]. De fapt, nici nu-şi mai dă seama.

— Ei bine, ar trebui să-şi dea seama, răspunse Judith. Asta e tot ce pot să-ţi spun.

Era indignată.

— Cum merge ? repetă Herbert şi-şi puse mîna pe umărul băiatului.

— E îngrozitor de greu să redai coaja, răspunse Paul pe un ton mînios, plîngăreţ.

— Tocmai de aceea merită şi mai mult să te străduieşti s-o redai, stărui Herbert. Răbdarea şi munca, asta-i tot ce contează. Ştii care-i definiţia pe care a dat-o un om mare geniului ?

Paul ştia foarte bine definiţia pe care a dat-o un om mare geniului ; dar definiţia i se părea atît de stupidă şi o insultă personală la adresa lui însuşi, încît nu răspunse, ci dădu doar din cap. Tatăl lui îl plictisea de moarte.

— Geniul, urmă Herbert, răspunzîndu-şi singur la întrebare, geniul este capacitatea infinită de a te strădui.

În clipa aceea Paul îşi detesta tatăl.

— Un-doi-trei, un-doi-trei...

Sub degetele Sylviei, fluturii mecanici continuau să-şi bată aripile de metal. Avea chipul încordat, hotărît, mînios ; omul mare al lui Herbert ar fi descoperit în ea geniu. În spatele ei, ţeapăn şi încordat, maică-sa umbla de colo colo, scuturînd praful cu un pămătuf de pene. Timpul o îngroşase şi o înăsprise ; avea un mers greoi. Părul începuse să-i încărunţească. După ce sfîrşi de şters praful, sau, mai bine zis, cînd obosi, se aşeză. Sylvia continua să-şi trimită soloul de corn în ritmul valsului. Martha închise ochii.

— Splendid, splendid ! murmură şi surîse cu cel mai frumos surîs al ei. Cînţi splendid, draga mea.

Era mîndră de fiica ei. Nu numai ca muziciană, ci şi ca făptură umană. Şi cînd te gîndeşti ce necazuri avusese cu Sylvia pe vremuri...

— Splendid !

[1], [2] Referire la teoria lui Immanuel Kant conform căreia *numenul* este „lucrul în sine", categorie incognoscibilă şi transcedentală, iar *fenomenul* este constituit de obiectele perceptibile prin simţuri, obiectele experienţei.

Se ridică în cele din urmă şi intră în dormitorul ei. Descuind un dulap, scoase o cutie de fructe glasate şi mîncă nişte cireşe, o prună şi trei caise. Herbert se întorsese în camera de lucru şi reluase tabloul, tabloul neterminat, reprezentînd *Europa şi America la picioarele Mamei India*. Paul scoase o praştie din buzunar, alice din punga de piele şi trase într-o pasăre care se căţăra ca un şoarece pe stejarul din partea cealaltă a poienii.

— Drace! făcu el cînd pasărea zbură nevătămată.

Dar cea de-a doua lovitură fu mai norocoasă. Urmă o explozie de pene zburătoare, cîteva ţipete subţirele. Paul dădu fuga şi găsi un cintezoi zăcînd în iarbă. Avea penele însîngerate. Înfiorat de un fel de emoţie amestecată cu dezgust, Paul ridică trupul mic. Ce cald era! Ucidea pentru prima oară. Ce lovitură straşnică! Dar n-avea pe nimeni cu care să poată vorbi despre asta. Sylvia nu era bună pentru aşa ceva: uneori era aproape mai rea decît mama. Scormoni pămîntul cu o creangă ruptă, făcu o gaură şi îngropă acolo micul cadavru, de teamă ca nu cumva să-l găsească cineva şi să-şi pună întrebarea cum fusese ucisă pasărea. Ar fi fost furioşi dacă ar fi aflat! Se duse la masă simţindu-se grozav de mulţumit de sine. Dar faţa i se lungi cînd se uită în farfurie.

— Numai blestemata asta de mîncare rece?

— Paul, Paul... îi spuse tatăl cu reproş.

— Unde-i mama?

— Mama nu mănîncă astăzi, răspunse Herbert.

— Cu toate astea, bombăni Paul, ar fi putut să-şi dea osteneala să ne gătească ceva cald.

Sylvia şedea fără să-şi ridice privirea din farfuria cu salată de cartofi şi mînca în tăcere.

— Domnişoara Spence va coborî imediat, domnule.

— Mulţumesc, răspunse domnul Hutton, fără să se întoarcă.

Fata din casă a Janetei Spence era atît de urîtă — urîtă dinadins, cu răutate, ucigător de urîtă, aşa i se părea întotdeauna — încît nu putea suporta să o privească mai mult decît era nevoie. Uşa se închise. Rămas singur, domnul Hutton se sculă şi începu să se plimbe prin odaie, uitîndu-se cu ochi gînditori la obiectele familiare pe care le conţinea.

Fotografii de statui greceşti, fotografii ale forumului roman, reproduceri colorate ale unor capodopere italiene, toate bine conservate şi bine cunoscute. Biata Janet, draga de ea, ce pedantă, ce parvenită intelectuală! Gustul ei adevărat era ilustrat prin acuarela aceea executată de artistul de bulevard, pe care dăduse o jumătate de coroană (şi treizeci şi cinci de şilingi pentru ramă). De cîte ori o auzise spunînd povestea, pierzîndu-se în explicaţii asupra frumuseţilor acelei măiestre imitaţii de cromolitografie! „Un adevărat Artist, pe stradă", şi cînd rostea aceste cuvinte, puteai auzi majuscula *A* din artist. Îţi dădea a înţelege că o parte din gloria lui intrase în Janet Spence atunci cînd îi întinsese jumătatea de coroană pentru copia cromolitografiei. Asta implica o apreciere faţă de propriul ei gust şi spirit pătrunzător. Un maestru autentic pentru o jumătate de coroană. Biata, draga de Janet!

Domnul Hutton se opri în faţa unei oglinzi mici, dreptunghiulare. Dîndu-se puţin înapoi pentru a putea avea imaginea întreagă a feţei sale, îşi trecu un deget alb, manichiurat, peste mustaţă. Era tot atît de ondulată, de un castaniu tot atît de proaspăt ca şi acum douăzeci de ani. Părul său îşi păstra culoarea şi nu dădea încă nici un semn de calviţie — doar o uşoară înălţare a frunţii. „Shakespeareană", se gîndi domnul Hutton cu un surîs, pe cînd îşi examina întinderea netedă şi lucioasă a frunţii.

Alţii ne ocolesc întrebarea, tu eşti liber... Paşi pe mare... Majestate... Shakespeare, ar trebui să trăieşti acum. Ba nu, ăsta era Milton, nu ? Milton, *Doamna lui Cristos*. El n-avea nici o doamnă. El era ceea ce femeile numesc un bărbat viril. De aceea le plăcea — pentru mustaţa lui castanie ondulată şi pentru parfumul discret de tutun. Domnul Hutton zîmbi din nou, îi plăcea să facă haz pe propria lui socoteală. Doamna lui Cristos ? Nu, nu ! El era Cristosul doamnelor. Foarte drăguţ, foarte drăguţ. Cristosul doamnelor. Domnul Hutton ar fi dorit să aibă lîngă el pe cineva căruia să-i poată spune poanta. Din păcate, biata Janet n-ar fi putut-o aprecia, vai !

Îşi îndreptă trupul, îşi netezi părul şi-şi reluă plimbarea. Dracu să-l ia de forum roman ! Nu putea să sufere fotografiile acelea îngrozitoare.

Deodată îşi dădu seama că Janet Spence e în cameră, în picioare, lîngă uşă. Domnul Hutton tresări, de parcă ar fi fost prins cu vreo faptă ruşinoasă. Apariţiile acestea tăcute şi spectrale erau un dar special al Janetei Spence. Te pomeneşti că fusese acolo tot timpul şi-l văzuse privindu-se în oglindă. Imposibil ! Şi, totuşi, neliniştea rămase.

— O, m-ai luat prin surprindere, zise domnul Hutton, recăpătîndu-şi zîmbetul şi înaintînd spre ea cu mîna întinsă.

Şi domnişoara Spence surîdea : cu surîsul ei de Giocondă, cum îl numise el odată, flatînd-o cu ironie. Domnişoara Spence luase complimentul în serios, şi de atunci încerca mereu să fie la înălţimea lui Leonardo da Vinci. Continuă să surîdă în tăcere, în timp ce domnul Hutton îi strîngea mîna ; asta făcea parte din programul Gioconda.

— Sper că te simţi bine, zise domnul Hutton. Arăţi splendid.

Ce față ciudată avea! Gura aceea mică, pe care poza Giocondei o încreștea în chip de botișor, cu o gaură rotundă la mijloc, de parcă era gata să fluiere, semăna cu un toc privit din față (pe la capătul în care intră peniță). Deasupra gurii, un nas frumos croit, ușor acvilin. Ochi mari, lucioși, negri, de mărimea, strălucirea și culoarea care par să predispună la ulcioare și, uneori, la conjunctivită. Erau ochi frumoși, dar invariabil gravi. Tocul putea să-și facă jocul de Giocondă, dar ochii nu-și alterau niciodată seriozitatea. Deasupra lor, o pereche de sprîncene negre, îndrăznețe arcuite, îngroșate cu creionul, dădeau un surprinzător aer de putere, ca de matroană romană, părții superioare a feței. Părul îi era negru și tot atît de roman: de la sprîncene în sus era Agrippina.

— M-am gîndit să trec puțin pe aici în drum spre casă, urmă domnul Hutton. Ah, ce plăcut e să te întorci aici, și arătă cu o mișcare circulară a mîinii florile din vaze, soarele și verdeața care se vedeau prin fereastră. E bine să te întorci la țară după o zi încărcată de treburi în oraș.

Domnișoara Spence, care se așezase, îi făcu semn să ia loc alături de ea.

— Nu, zău, nu `pot să stau! protestă domnul Hutton. Trebuie să mă duc acasă, să văd cum se simte biata Emily. Azi-dimineață era cam indispusă. Totuși, se așeză. Blestematele astea crize de ficat! Mereu o chinuie. Femeile...

Se întrerupse și tuși, ca să acopere ceea ce era să spună. Fusese pe cale să declare că femeile cu digestia proastă n-ar trebui să se mărite; dar observația era prea crudă și de fapt nici n-o socotea adevărată. Pe deasupra, Janet Spence credea în focul veșnic și în legăturile spirituale.

— Speră să se simtă destul de bine, adăugă el, pentru a te primi mîine la noi, la prînz. Poți să vii? Vino! Zîmbi convingător. Este și invitația mea, știi doar...

Ea își coborî privirea, și domnul Hutton crezu că descoperă chiar o ușoară îmbujorare a obrajilor. Era un tribut; își mîngîie mustața.

— Mi-ar face plăcere să vin în cazul cînd crezi că Emily se va simți destul de bine ca să poată primi un musafir.

— Fără îndoială. O să-i facă bine. O să ne facă bine la amîndoi. În viața conjugală trei înseamnă adesea o societate mai bună decît doi.

— O, eşti cinic.

Domnul Hutton simţea totdeauna dorinţa de a emite un „hau-au-au" ori de cîte ori era rostit acest ultim cuvînt. Îl enerva mai mult decît oricare altul din vocabular. Dar în loc să latre, se grăbi să protesteze:

— Nu, nu! Nu spun decît un trist adevăr. Ştii doar că realitatea nu se ridică totdeauna la înălţimea idealului. Dar asta nu mă împiedică să cred mai departe în ideal. Într-adevăr, cred cu pasiune — idealul unei căsătorii între două persoane în deplin acord. Cred că e realizabil. Sînt sigur că e.

Făcu o pauză semnificativă şi o privi cu o expresie ştrengărească. O fecioară de 36 de ani, dar încă neofilită; avea farmecul ei. Şi avea ceva într-adevăr enigmatic. Domnişoara Spence nu răspunse nimic, dar continuă să surîdă. Din cînd în cînd, domnul Hutton se sătura de Gioconda. Se ridică.

— Acum trebuie neapărat să plec. Rămîi cu bine, misterioasă Gioconda.

Surîsul deveni mai intens, concentrîndu-se, parcă, într-un bot şi mai ascuţit. Domnul Hutton făcu un gest în stil *Cinquecento* şi-i sărută mîna întinsă. Făcea acest lucru pentru prima oară; actul păru să nu întîmpine împotrivire.

— Aştept ziua de mîine.

— Da?

Drept răspuns, domnul Hutton îi mai sărută o dată mîna, apoi se întoarse să plece. Domnişoara Spence îl însoţi pînă la uşă.

— Unde ţi-e maşina? întrebă ea.

— Am lăsat-o la poartă, la capătul aleii.

— Vin să te conduc pînă acolo.

— Nu, nu! Domnul Hutton avea un ton glumeţ, dar hotărît. Nu trebuie să faci aşa ceva. Îţi interzic.

— Dar mi-ar face plăcere să vin! protestă domnişoara Spence, aruncînd spre el un rapid surîs tip Gioconda.

Domnul Hutton îşi ridică mîna.

— Nu! repetă el.

Şi-apoi, cu un gest care parcă trimitea un sărut din zbor, începu să alerge în jos pe alee, uşor, pe vîrfurile degetelor, cu paşi lungi şi săltăreţi, ca un băiat. Se simţea mîndru de această fugă; era minunat de tinerească. Totuşi, se bucura că aleea nu e mai lungă. La ultima cotitură, înainte de a ieşi din cîmpul vizual al casei, se opri şi se întoarse. Domnişoara

Spence stătea încă pe trepte, cu surîsul Giocondei pe buze. El îşi flutură mîna, şi de data aceasta îi trimise în mod deschis şi hotărît un sărut. Apoi, reluîndu-şi încă o dată magnificul galop, coti după ultimul grup întunecos de copaci. O dată ajuns în afara unghiului de vedere al casei, îşi domoli salturile, aducîndu-le la trap şi în cele din urmă la mers. Îşi scoase batista şi începu să-şi şteargă ceafa pe sub guler. Ce nebuni, ce nebuni! Mai fusese oare pe lume un neghiob ca biata Janet Spence? Nici unul, afară de el însuşi. Hotărît lucru, el era un nebun mai dăunător, pentru că el, cel puţin, era conştient de nebunia lui şi totuşi persista în ea. De ce persista? Ah, ce problemă mai e şi el, ce problemă mai sînt şi alţi oameni!

Ajunsese la poartă. Un automobil mare, cu o înfăţişare luxoasă, se afla pe marginea şoselei.

— Acasă, M'Nab. Şoferul îşi atinse şapca. Şi opreşte în drum, la răspîntie, ca de obicei, adăugă domnul Hutton, deschizînd portiera maşinii. Ei? făcu el, vorbind în întunericul care domnea înăuntru.

— Oh, Ursuleţule, ai lipsit o veşnicie!

Cuvintele fuseseră rostite de o voce proaspătă şi copilăroasă. Vocalele prezentau o foarte uşoară alterare de tip *cockney*.

Domnul Hutton îşi aplecă trupul mare şi se aruncă în maşină cu sprinteneala unui animal care se reîntoarce în vizuină.

— Zău? zise el, închizînd uşa. Maşina se puse în mişcare. Probabil că ţi-a fost tare dor de mine dacă ţi s-a părut timpul atît de lung.

Se lăsă pe spate pe canapeaua joasă; o caldă duioşie îl învălui.

— Ursuleţule... şi cu un suspin de mulţumire, un căpşor fermecător se lăsă pe umărul domnului Hutton.

Vrăjit, el se uită oblic în jos, spre chipul rotund de copil.

— Ştii, Doris, tu semeni cu un tablou al Louisei de Kéroual [1]. Îşi trecu degetele prin grămada de păr buclat.

— Cine e Louise de Kera-cum-ai-zis? vorbi Doris de la o distanţă infinită.

[1] *Louise de Kéroual* (1649—1734), ducesă de Portsmouth, favorită a regelui Carol al II-lea al Angliei.

— A fost, vai! *Fuit.* Toţi o să fim într-o zi „a fost". Pînă atunci...

Domnul Hutton acoperi cu sărutări chipul de copil. Maşina gonea lin. Spinarea lui M'Nab se vedea prin fereastra din faţă, de o imobilitate de piatră, ca spinarea unei statui.

— Mîinile tale, şopti Doris. Oh, nu trebuie să mă atingi. Îmi dau şocuri electrice.

Domnul Hutton o adora pentru candida imbecilitate a cuvintelor pe care le rostea. Cît de tîrziu în viaţă îşi descoperă omul propriul trup!

— Electricitatea nu e în mine, ci în tine. O sărută din nou, şoptindu-i numele de mai multe ori: Doris, Doris, Doris.

Denumirea ştiinţifică a şoarecelui-de-mare, se gîndea în timp ce săruta gîtul pe care ea i-l oferea, alb şi întins, ca gîtul unei victime în aşteptarea cuţitului de jertfă. Şoarecele-de-mare era un cîrnat cu blană strălucitoare: foarte specific. Sau poate că Doris era castravetele-de-mare, care se întoarce pe dos în momentele de alarmă? Va trebui să se mai ducă o dată la Napoli, să vadă acvariul. Fiinţele astea marine sînt fabuloase, neverosimil de fantastice.

— Of, Ursuleţule! (Numai zoologie; dar el, cel puţin, era un animal de uscat. Micile lui glume, săracele!) Ursuleţule, sînt atît de fericită!

— Şi eu, zise domnul Hutton.

Era oare adevărat?

— Dar aş vrea să ştiu dacă e bine. Spune-mi, Ursuleţule, e bine sau e rău?

— Ah, draga mea, asta m-am tot întrebat şi eu în ultimii treizeci de ani.

— Fii serios, Ursuleţule. Vreau să ştiu dacă e bine, dacă e bine că sînt aici cu tine şi că ne iubim şi că atunci cînd mă atingi îmi dai şocuri electrice.

— Bine? Ei, sigur că e mai bine să ai şocuri electrice decît refulări sexuale. Citeşte-l pe Freud; refulările sînt de la Diavol.

— Of, nu vrei să mă ajuţi! De ce nu eşti niciodată serios? Dacă ai şti numai cît de nenorocită sînt uneori, cînd mă gîndesc că nu e bine ce fac. Ştii, poate că există un iad, şi toate celelalte. Nu ştiu ce să fac. Cîteodată mă gîndesc că ar trebui să nu te mai iubesc.

— Dar ai putea? întrebă domnul Hutton, încrezător în forţa de seducţie şi în mustaţa sa.

— Nu, Ursuleţule, tu ştii că n-aş putea. Dar aş putea să fug, aş putea să mă ascund de tine, aş putea să mă încui în casă şi să mă forţez să nu mai vin la tine.

— Prostuţă mică! O strînse şi mai tare în braţe.

— Oh, Doamne, sper că nu e ceva rău. Şi uneori nici nu-mi pasă dacă e.

Domnul Hutton fu mişcat. Avea o anumită afecţiune protectoare pentru această mică fiinţă. Îşi lipi obrazul de părul ei, şi aşa, înlănţuiţi, rămaseră tăcuţi, în timp ce maşina, legănîndu-se şi săltînd uneori, din pricina vitezei, părea să înghită cu lăcomie şoseaua albă şi gardurile vii, prăfuite, care o întîmpinau.

— La revedere, la revedere.

Maşina se urni din nou, cîştigă viteză, dispăru la o cotitură, şi Doris rămase în picioare lîngă stîlpul de la răspîntie, încă ameţită şi fără putere din pricina moliciunii pe care i-o dădeau sărutările şi atingerea electrică a acelor mîini blînde. Trebui să-şi tragă adînc răsuflarea, să-şi vină în fire de-a binelea, pentru a avea putere să pornească pe jos spre casă. Avea de mers o jumătate de milă, în care putea născoci minciunile necesare.

Singur, domnul Hutton se pomeni deodată prada unei plictiseli ucigătoare.

II

Doamna Hutton stătea întinsă pe sofaua din buduar şi făcea o pasienţă. În ciuda căldurii acelei seri de iulie, în cămin ardea focul. Un cîine negru de Pomerania, sleit de căldură şi de ostenelile digestiei, dormea în faţa sobei dogorîtoare.

— Pfui! Nu e prea cald aici? întrebă domnul Hutton intrînd în cameră.

— Ştii doar că trebuie să stau la căldură, dragă. Vocea părea că nu mai are mult pînă să izbucnească în plîns. Sînt atît de friguroasă!

— Sper că te simţi mai bine astă-seară.

— Mă tem că nu prea.

Conversaţia stagnă. Domnul Hutton se rezemă cu spatele de sobă. Se uită în jos la cîinele care zăcea la picioarele lui, şi cu vîrful pantofului drept rostogoli animalul, frecîndu-i pieptul alb, lăţos, şi burta. Căţelul zăcea într-un extaz inert. Doamna Hutton îşi continua pasienţa. Ajungînd la un *impasse*, schimbă poziţia unei cărţi, scoase alta din pachet şi continuă jocul. Pasienţele ei ieşeau totdeauna.

— Doctorul Libbard crede că în vara asta trebuie să plec la Llandrindod Wells.

— Ei bine, pleacă, draga mea, pleacă negreşit.

Domnul Hutton se gîndea la întîmplările după-amiezii: cum se dusese cu Doris la pădurea suspendată, cum lăsase maşina să-i aştepte sub umbra copacilor, iar ei se plimbaseră pe dealul de cretă, sub arşiţa soarelui, în care nu se simţea nici o adiere de vînt.

— Trebuie să beau apele de acolo pentru ficat şi crede că ar trebui să-mi fac masaje şi un tratament electric.

Cu pălăria în mînă, Doris prinsese patru fluturi albaştri, care dansau în jurul unei flori de scaiete cu o mişcare asemănătoare văpăilor unui foc albastru. Focul albastru izbucni şi se risipi într-un vîrtej de scîntei; Doris îi vînase rîzînd şi ţipînd ca un copil.

— Sînt sigur că o să-ţi facă bine, dragă.

— Mă întrebam dacă ai să vii şi tu cu mine, dragă. Doamna Hutton se uită la el rugătoare. Ştii, călătoria, pleda ea. Numai gîndul la călătorie e un adevărat coşmar. Nu ştiu dacă am s-o pot suporta. Şi tu ştii că nu pot să dorm în hoteluri. Şi apoi bagajul, şi toate plictiselile. Nu pot să plec singură.

— Dar n-ai să fii singură. Ai să iei menajera cu tine.

Vorbea iritat. Femeia bolnavă uzurpa locul celei sănătoase. Era tîrît înapoi din amintirea colinei însorite şi a fetei sprintene şi vesele, înapoi spre această odaie nesănătoasă, supraîncălzită şi spre ocupanta ei plîngăreaţă.

— Nu cred că am să fiu în stare să plec.

— Dar trebuie, draga mea, dacă aşa spune doctorul. Şi apoi, o schimbare o să-ţi facă bine.

— Eu nu cred.

— Dar Libbard crede, şi el ştie ce spune.

— Nu, nu pot nici să mă gîndesc. Sînt prea slăbită. Nu pot să plec singură.

Doamna Hutton scoase o batistă din geanta ei de mătase neagră şi o duse la ochi.

— E o prostie, draga mea, trebuie să faci efortul ăsta.

— Mai bine să mă lăsaţi în pace, să mor aici.

Acum plîngea de-a binelea.

— O, Doamne! Hai, fii cuminte. Ascultă-mă, te rog. Doamna Hutton suspină şi mai violent. Of, ce e de făcut?

Înălţă din umeri şi ieşi din cameră.

Domnul Hutton îşi dădea seama că nu acţionase cu toată răbdarea necesară; dar nu se putuse stăpîni. Încă din anii tinereţii descoperise cum nu numai că nu simţea compătimire pentru cei săraci, slabi, bolnavi sau infirmi, ci efectiv îi ura. Odată, pe cînd îşi pregătea diploma, petrecuse trei zile într-o misiune în East End. Se întorsese plin de un dezgust profund şi iremediabil. În loc să simtă milă, simţea scîrbă pentru cei nefericiţi. Ştia că nu e o emoţie prea onorabilă, şi la început îi fusese ruşine de ea. În cele din urmă trăsese concluzia că e ceva temperamental, inevitabil şi nu se mai frămîntase. Emily fusese sănătoasă şi frumoasă cînd se însurase cu ea. Pe atunci o iubea. Dar acum era vina lui că ea evoluase astfel?

Domnul Hutton cină singur. Mîncarea şi băutura îl făcură mai binevoitor decît fusese înainte de masă. Ca să repare greşeala de a fi arătat exasperare, urcă în camera soţiei şi se oferi să-i citească. Ea fu mişcată, acceptă oferta cu recunoştinţă, iar domnul Hutton, care era deosebit de mîndru de accentul său, sugeră o lectură uşoară în limba franceză.

— Franceză? Îmi place atît de mult limba franceză.

Doamna Hutton vorbea despre limba lui Racine de parcă ar fi fost o mîncare de mazăre.

Domnul Hutton dădu fuga în bibliotecă şi se întoarse cu un volum galben. Începu să citească. Efortul de a pronunţa perfect îi absorbi întreaga atenţie. Dar cît de bun era accentul lui! Valoarea acestui accent părea să sporească şi calitatea romanului pe care-l citea.

La capătul a cincisprezece pagini, un sunet neîndoielnic îi atrase atenţia. Ridică ochii de pe carte. Doamna Hutton adormise. Rămase nemişcat un timp, privind cu o curiozitate lipsită de emoţie chipul adormit. Odinioară fusese frumos; odinioară, acum multă vreme, priveliştea acestui chip, amintirea lui îl tulburau cu o emoţie mai adîncă, poate,

decît orice altă emoţie pe care o mai simţise înainte sau după aceea. Acum însă era plin de riduri şi cadaveric. Pielea era foarte întinsă pe umerii obrajilor, peste puntea nasului ascuţit, ca de pasăre. Ochii închişi erau înfundaţi în nişte găuri adînci, cu marginile osoase. Razele lămpii, care îi izbeau figura dintr-o parte, îi subliniau cu lumină şi umbră cavităţile şi protuberanţele. Era figura unui Crist mort de Morales [1].

Le squelette était invisible
Au temps heureux de l'art païen. [2]

Se înfioră puţin şi ieşi din cameră pe vîrful picioarelor.

În ziua următoare doamna Hutton coborî la dejun. Avusese unele palpitaţii neplăcute în timpul nopţii, dar acum se simţea mai bine. Şi apoi voia să-şi onoreze oaspetele. Domnişoara Spence îi ascultă văicărelile în legătură cu Llandrindod Wells şi-şi exprimă din plin compasiunea, dăruindu-i sfaturi din belşug. Orice spunea ea era spus totdeauna cu o mare intensitate. Se apleca înainte, ţintea, ca să zic aşa, ca o puşcă, şi-şi descărca cuvintele: „Bang!" Încărcătura lua foc în sufletul ei, şi cuvintele ieşeau şuierînd pe ţeava îngustă a gurii. Era o mitralieră care-şi ciuruia gazda cu compasiune. Domnul Hutton suferise bombardamente similare, mai ales cu un caracter literar sau filozofic — bombardamente cu Maeterlinck [3], cu Mrs. Besant [4], cu Bergson [5], cu William James [6]. Astăzi, proiectilele erau medicale. Vorbea despre insomnii, se întindea apoi asupra virtuţilor drogurilor inofensive şi specialiştilor binefăcători. Sub

[1] *Luis de Morales* (1509—1586), pictor spaniol, autor de tablouri religioase.

[2] Scheletul era invizibil
În vremurile fericite ale artei păgîne (fr.).

[3] *Maurice Maeterlinck* (1862—1949), cunoscut scriitor şi autor dramatic belgian.

[4] *Doamna Annie Besant* (1847—1933), preşedinta sectei teozofice din Anglia, autoare a unor tratate de teozofie.

[5] *Henri Bergson* (1859—1941), filozof francez, promotor al intuiţionismului.

[6] *William James* (1840—1910), filozof american, unul dintre promotorii pragmatismului.

ploaia bombardamentului, doamna Hutton se deschidea ca o floare sub razele soarelui.

Domnul Hutton le privea în tăcere. Spectacolul pe care-l oferea Janet Spence trezea totdeauna în el o curiozitate neobosită. Nu era atît de romantic încît să-şi închipuie că fiecare chip maschează o fizionomie lăuntrică frumoasă sau stranie, că flecăreala oricărei femei e ca un fel de abur care pluteşte peste tainice genuni. De pildă, soţia lui şi Doris; nu erau nimic mai mult decît ceea ce păreau să fie. Dar cu Janet Spence lucrurile se schimbau. Aici puteai fi sigur că dincolo de surîsul Giocondei şi de sprîncenele romane exista un chip cam ciudat. Singura întrebare era: Ce se ascundea, de fapt, acolo? Domnul Hutton nu putuse niciodată să afle.

— Dar, în definitiv, poate că nici nu trebuie să pleci la Llandrindod, spunea domnişoara Spence. Dacă te faci bine repede, doctorul Libbard o să te lase să nu pleci.

— Aşa sper şi eu. Într-adevăr, astăzi mă simt efectiv mai bine.

Domnul Hutton se ruşină. Oare cît de mult o împiedica lipsa lui de simpatie să se simtă în fiecare zi bine? Dar se linişti gîndindu-se că totul nu era să te simţi bine, ci să fii bine. Simpatia nu vindecă un ficat bolnav şi nici o inimă slăbită.

— Draga mea, eu n-aş mînca din strugurii ăştia dacă aş fi în locul tău, zise el, deodată grijuliu. Ştii că Libbard ţi-a interzis tot ce are pieliţe şi sîmburi.

— Dar îmi plac atît de mult, protestă doamna Hutton, şi apoi astăzi mă simt foarte bine.

— Nu fi tiran, zise domnişoara Spence, uitîndu-se întîi la el şi apoi la soţia lui. Las-o pe biata bolnavă să ia ce-i place; o să-i facă bine.

Îşi puse mîna pe braţul doamnei Hutton şi i-l mîngîie cu afecţiune de cîteva ori.

— Îţi mulţumesc, draga mea.

Doamna Hutton se servi cu struguri.

— Bine, să nu mă certi pe mine dacă ai să te simţi din nou rău.

— Te cert eu vreodată, dragă?

— Nici n-ai pentru ce să mă certi, răspunse în joacă domnul Hutton. Sînt un soţ desăvîrşit.

După dejun stătură în grădină. Din insula de umbră adunată sub chiparos, se uitară peste întinderea netedă a peluzei, pe care straturile de flori străluceau cu o scînteiere metalică.

Domnul Hutton respiră o dată adînc, sorbind aerul cald şi parfumat.

— E bine să trăieşti, rosti el.

— Numai să poţi trăi, adăugă soţia, întinzînd în soare o mînă palidă, noduroasă.

O servitoare aduse cafeaua ; serviciul de argint şi ceştile mici, albastre, fură aşezate pe o măsuţă pliantă, lîngă grupul de scaune.

— Vai, doctoria mea ! exclamă doamna Hutton. Fugi şi adu-mi-o, Clara, te rog. Sticla albă de pe dulap.

— Mă duc eu, zise domnul Hutton. Tot trebuie să-mi iau ţigările.

Alergă spre casă. În prag se întoarse o clipă. Fata traversa încet peluza. Soţia lui şedea pe scaunul de grădină şi se trudea să-şi deschidă umbrela albă de soare. Domnişoara Spence era aplecată deasupra mesei şi turna cafeaua în ceşti. Pătrunse în întunericul răcoros al casei.

— Îţi place cafeaua cu zahăr ? întrebă domnişoara Spence.

— Da. Te rog chiar să-mi pui mai mult. Am s-o beau după doctorie, ca să-i taie gustul.

Doamna Hutton se lăsă pe spate în scaun, coborînd apărătoarea de soare astfel încît să-i acopere viziunea cerului arzător.

În spatele ei, domnişoara Spence umbla cu ceştile de cafea, făcînd un clinchet uşor.

— Ţi-am pus trei linguriţe pline. Asta o să ia gustul rău. Şi uite şi doctoria.

Domnul Hutton apăruse din nou, ducînd un pahar de vin, pe jumătate plin cu un lichid incolor.

— Are un miros delicios, zise el, întinzîndu-i paharul.

— Numai mirosul e aşa. Trase pe gît o înghiţitură mare, se cutremură şi făcu o strîmbătură. Uf, e îngrozitoare ! Daţi-mi cafeaua !

Domnişoara Spence îi dădu ceaşca ; doamna Hutton sorbi puţin.

— Ai făcut-o ca siropul. Dar e foarte bună după doctoria aia înfiorătoare.

La trei şi jumătate doamna Hutton se plînse că nu se mai simţea atît de bine ca pînă atunci şi se duse în casă să se culce. Soţul ei era să zică ceva despre struguri, dar se abţinu ; victoria unui „ţi-am spus eu" era prea ieftină. În schimb, se arătă plin de compasiune şi-i dădu braţul pînă în casă.

— Puţină odihnă o să-ţi facă bine, îi spuse. De altfel, eu nu mă întorc decît după cină.

— De ce ? Unde te duci ?

— Am promis că mă duc astă-seară la Johnson. Trebuie să discutăm despre memorialul de război, ştii tu.

— Oh, aş dori să nu te duci. Doamna Hutton aproape plîngea. Nu poţi să rămîi acasă ? Nu-mi place să stau singură.

— Dar, draga mea, am promis — de cîteva săptămîni. (Ce pacoste să fie silit să mintă în halul ăsta.) Acum trebuie să mă duc înapoi, să mă ocup de domnişoara Spence.

O sărută pe frunte şi ieşi iar în grădină. Domnişoara Spence îl primi într-o încordare maximă.

— Soţia dumitale e îngrozitor de bolnavă, zise îndreptîndu-şi tirul spre el.

— Mi s-a părut că s-a înviorat cînd ai venit.

— Era numai ceva nervos, pur nervos. Am supravegheat-o îndeaproape. Cu o inimă în asemenea stare şi cu digestia ruinată — da, ruinată — se poate întîmpla orice.

— Libbard n-are o părere atît de sumbră despre sănătatea bietei Emily.

Domnul Hutton ţinu deschisă poarta care ducea din grădină spre şosea ; maşina domnişoarei Spence se afla lîngă intrarea principală.

— Libbard nu-i decît un medic de ţară. Ar trebui să consultaţi un specialist.

El nu-şi putu ţine rîsul.

— Ai o pasiune macabră pentru specialişti.

Domnişoara Spence ridică mîna în semn de protest.

— Vorbesc serios. Cred că biata Emily e într-o stare foarte proastă. Se poate întîmpla orice în orice clipă.

O ajută să se urce în maşină şi închise uşa. Şoferul puse motorul în mişcare şi se urcă la locul său, gata să pornească.

— Să-i spun să pornească ? Nu mai avea nici un chef să continue conversaţia.

Domnişoara Spence se aplecă înainte şi trase un surîs de Giocondă în direcţia lui.

— Ţine minte, te aştept curînd să-mi faci o vizită.

El rînji mecanic, produse un sunet politicos şi, pe cînd maşina se urnea, flutură din mînă. Era fericit că e singur.

După cîteva minute plecă şi domnul Hutton. Doris îl aştepta la răspîntie. Au luat masa de seară împreună, la douăzeci de mile distanţă de casă, la un hotel de pe şosea. Era o masă proastă şi scumpă, din acelea care se pregătesc numai în hotelurile de ţară frecventate de automobilişti. Domnul Hutton fu revoltat, dar Doris se arătă mulţumită. Se mulţumea întotdeauna cu puţin. Domnul Hutton comandă o marcă nu prea bună de şampanie. Ar fi preferat să-şi petreacă seara în biblioteca lui.

Cînd plecară spre casă, Doris era puţin ameţită şi grozav de drăgăstoasă. În maşină era foarte întuneric, dar privind înainte, pe lîngă forma nemişcată a lui M'Nab, puteau să vadă un univers luminos şi îngust de forme şi culori, dezgropat din noapte de felinarele electrice.

Trecuse de 11 cînd domnul Hutton sosi acasă. Doctorul Libbard îl întîmpină în hol. Era un om mic de statură, cu mîinile delicate şi trăsături frumoase, aproape feminine. Avea ochi căprui, mari şi melancolici. Obişnuia să piardă o grămadă de timp la patul pacienţilor, exprimînd tristeţe prin ochii aceia şi vorbind cu o voce tristă, joasă, fără să spună ceva deosebit. Persoana lui răspîndea un miros plăcut, hotărît antiseptic, dar în acelaşi timp de o suavitate discretă şi atrăgătoare.

— Libbard ! făcu domnul Hutton surprins. Dumneata aici ? Soţia mea se simte rău ?

— Am încercat să vă aducem mai devreme, răspunse vocea blîndă, melancolică. Se credea că sînteţi la domnul Johnson, dar acolo nu se ştia nimic de dumneavoastră.

— Nu, n-am putut ajunge. Am avut o pană, răspunse iritat domnul Hutton — era plicticos să fii prins cu minciuna.

— Soţia dumneavoastră voia neapărat să vă vadă.

— Bine, pot să mă duc acum.

Domnul Hutton se îndreptă spre scară.

Doctorul Libbard îi puse o mînă pe braţ.

— Mi-e teamă că e prea tîrziu.

— Prea tîrziu ? Îşi făcu de lucru cu ceasul : nu voia să iasă din buzunar.

— Doamna Hutton a murit acum o jumătate de oră.

Vocea rămase egală în blîndeţea ei, melancolia ochilor nu se adînci. Doctorul Libbard vorbea despre moarte aşa cum ar fi vorbit despre un meci local de *cricket*. Totul era la fel de zadarnic şi la fel de jalnic.

Domnul Hutton se pomeni gîndindu-se la cuvintele lui Janet Spence: „În orice clipă, în orice clipă". Grozavă dreptate avusese.

— Ce s-a întîmplat? întrebă el. Din ce pricină?

Doctorul Libbard îi dădu explicaţii. O insuficienţă cardiacă, provocată de un violent atac de greaţă, pricinuit la rîndul său de faptul că a mîncat ceva de natură iritantă.

— Struguri? sugeră domnul Hutton.

Foarte probabil. Fusese prea mult pentru inimă. Avusese o maladie valvulară cronică: ceva cedase din pricina efortului. Totul se terminase; probabil că nu suferise mult.

III

— Păcat că au ales pentru înmormîntare tocmai ziua meciului dintre Eton şi Harrow, zicea bătrînul general Grego, stînd cu jobenul în mînă la umbra gardului viu şi ştergîndu-şi faţa cu batista.

Domnul Hutton auzi observaţia şi îşi înăbuşi cu greu dorinţa de a-i aplica generalului o severă corecţie fizică. I-ar fi plăcut să lovească bestia asta bătrînă drept în mutra mare şi roşie. O imensă dudă monstruoasă, mînjită cu făină! Nu exista nici un respect pentru morţi? Nu-i păsa nimănui? În teorie, nici lui nu-i păsa prea mult; morţii cu morţii. Dar aici, la marginea gropii, se pomenise plîngînd de-a binelea. Biata Emily, odinioară fuseseră chiar fericiţi. Acum zăcea în fundul unei gropi de şapte picioare. Şi Grego se mai plîngea că nu s-a putut duce la meciul Eton-Harrow!

Domnul Hutton privi de jur împrejur grupurile de siluete negre care alunecau încet, încet din cimitir spre şirul de trăsuri şi de maşini adunate afară, în şosea. Pe fondul strălucitor al ierbii, al florilor şi frunzişului de iulie, aveau o înfăţişare îngrozitor de străină şi de nenaturală. Se gîndi cu plăcere că şi toţi aceşti oameni vor muri în curînd.

În seara aceea domnul Hutton stătu pînă tîrziu în bibliotecă şi citi viaţa lui Milton. Nu avusese nici un motiv special pentru a-l alege pe Milton ; era prima carte care-i căzuse în mînă, atîta tot. Cînd termină, trecuse de miezul nopţii. Se sculă din fotoliu, deschise uşa de sticlă şi ieşi afară, pe mica terasă pavată. Noaptea era liniştită şi senină. Domnul Hutton se uită la stele şi la golurile dintre ele, îşi coborî privirile spre peluzele întunecate şi spre florile incolore ale grădinii, apoi le lăsă să hoinărească mai departe, pe întinderea neagră-cenuşie sub lumina lunii.

Începu să cugete cu un fel de violenţă tulbure. Iată, acolo erau stelele, aici Milton. Un om poate fi oarecum stăpînul stelelor şi al nopţii. Măreţie, noblеţe. Dar există oare o deosebire reală între nobil şi ignobil ? Milton, stelele, moartea şi el însuşi — el însuşi. Sufletul, trupul, natura superioară şi inferioară. Poate că era ceva aici, în definitiv. Milton avea un dumnezeu alături şi o justificare. El ce avea ? Nimic, chiar nimic. Numai sînii mici ai lui Doris. Ce sens aveau toate astea ? Milton, stelele, moartea şi Emily în mormîntul ei, Doris şi el, mereu el...

Ah, ce fiinţă uşuratică şi dezgustătoare era ! Totul îl convingea de acest lucru. Simţea că e un moment solemn. Spuse cu voce tare : „Vreau, vreau !“ Sunetul propriei lui voci în beznă era cutremurător, i se părea că rostise jurămîntul infernal care-i leagă chiar pe zei : „Vreau ! Vreau !“ Mai fusesră în trecut zile de Anul nou şi aniversări solemne, cînd simţise aceeaşi căinţă şi îşi amintea de hotărîri asemănătoare luate atunci. Toate se risipiseră în vînt, hotărîrile acestea pieriseră ca fumul, în neant. Dar acesta era un moment mai măreţ decît oricînd, şi el rostise un jurămînt mai înfricoşător. În viitor avea să fie altfel. Da, va trăi sub imperiul raţiunii, va fi sîrguincios, îşi va tempera apetiturile, îşi va dedica viaţa unui scop nobil. Aşa hotărîse, şi aşa avea să fie.

Se văzu practic petrecîndu-şi dimineţile cu preocupări agricole, călărind pe cîmpuri alături de administrator, urmărind ca pămîntul să fie lucrat după cele mai bune metode moderne — însilozare, îngrăşăminte artificiale, recoltă continuă şi toate celelalte. Restul zilei avea să fie dedicat studiului serios. Iată, de pildă, cartea pe care de atîta vreme avusese de gînd s-o scrie — *Efectul maladiilor asupra civilizaţiei.*

Domnul Hutton se culcă umil şi pocăit, dar cu senzaţia că harul divin se pogorîse asupra lui. Dormi şapte ore şi jumătate, iar cînd se trezi, văzu splendida strălucire a soarelui. Emoţiile serii precedente fuseseră transformate de odihna unei nopţi în obişnuita lui bună dispoziţie. Numai la oarecare timp după întoarcerea la viaţa conştientă îşi aminti de hotărîrea din seara trecută, de jurămîntul suprem. În lumina soarelui, Milton şi moartea păreau oarecum altfel. Cît despre stele, ele nu erau prezente. Dar hotărîrile erau bune ; chiar şi la lumina zilei îşi putea da seama de asta. Puse să i se înşeueze calul după micul dejun şi călări de-a lungul fermei cu administratorul. După-prînz citi scrierea lui Tucidide despre ciuma din Atena. Seara făcu vreo cîteva însemnări despre malaria în sudul Italiei. În timp ce se dezbrăca, îşi aduse aminte că în cartea cu glume de Skelton era o anecdotă bună cu maladia transpiraţiei. Ar fi făcut o însemnare despre asta, dar n-avea un creion la-ndemînă.

În cea de-a şasea zi a noii sale vieţi, domnul Hutton găsi în corespondenţă un plic, a cărui adresă purta scrisul acela de o vulgaritate specifică pe care-l recunoscu a fi al lui Doris. Îl deschise şi începu să citească. Nu ştia ce să spună ; cuvintele erau atît de nepotrivite. Soţia lui să moară aşa, şi atît de brusc, era îngrozitor. Domnul Hutton oftă, dar interesul i se învioră oarecum cînd citi mai departe.

„Moartea e atît de înspăimîntătoare, încît nu mă gîndesc niciodată la ea dacă pot. Dar cînd se întîmplă cîte un lucru ca ăsta, sau cînd sînt bolnavă sau deprimată, nu pot să nu-mi aduc aminte că moartea e aici, atît de aproape şi mă gîndesc la toate lucrurile urîte pe care le-am făcut, şi la tine şi la mine şi mă întreb ce se va întîmpla şi sînt tare speriată. Sînt atît de singură, Ursuleţule, şi atît de nefericită şi nu ştiu ce să fac. Nu pot să scap de ideea că am să mor şi sînt atît de nenorocită şi disperată fără tine. N-am vrut să-ţi scriu ; voiam să aştept pînă cînd termini doliul, cînd ai să poţi să vii din nou să mă vezi, dar eram atît de singură şi de tristă, Ursuleţule, încît a trebuit să-ţi scriu. N-am putut să mă împiedic. Iartă-mă, te doresc atît de mult ! N-am pe nimeni pe lume decît pe tine. Eşti atît de bun şi blînd şi înţelegător ; nimeni nu e ca tine. N-am să uit niciodată cît de bun şi de drăguţ ai fost cu mine şi eşti atît de inteligent şi ştii atît de multe încît nu pot să înţeleg cum ţi-a venit să-mi dai atenţie, eu sînt atît de

proastă şi neînsemnată, cu atît mai puţin să mă placi şi să mă iubeşti, căci mă iubeşti un pic, nu-i aşa, Ursuleţule ?"

Domnul Hutton fu cuprins de ruşine şi remuşcări. Să i se mulţumească astfel, să fie adorat pentru că sedusese fata, era prea mult ! Nu fusese decît o aventură stupidă. Stupidă, idioată : n-avea altfel cum s-o definească. Pentru că, la urma urmei, se alesese cu prea puţină plăcere. Făcînd un bilanţ complet, fusese probabil mai mult plictisit decît amuzat. Odinioară se crezuse un hedonist. Dar a fi hedonist implică un anumit proces de gîndire, o alegere deliberată a unor plăceri cunoscute, o respingere a unor dureri cunoscute. Dar asta o făcuse fără raţiune, împotriva raţiunii. Pentru că ştia dinainte — atît de bine, atît de bine ! — că nu se putea alege cu nici o plăcere şi cu nici un interes din aventurile astea nenorocite. Şi totuşi, de fiecare dată cînd îl apuca o poftă, ceda, încurcîndu-se mereu în aceeaşi situaţie stupidă. Aşa fusese cu Maggie, camerista soţiei lui, cu Edith, fata de la fermă, cu doamna Pringle, cu chelneriţa din Londra şi cu altele — păreau să fie zeci. Totul fusese atît de banal şi de plicticos. Ştia că aşa o să fie, totdeauna ştia. Şi totuşi, şi totuşi... Nimic nu se învaţă din experienţă.

Biata Doris ! O să-i scrie drăguţ, s-o consoleze, dar n-o s-o mai vadă. Un servitor veni să-l anunţe că îl aştepta calul gata înşeuat. Se urcă pe cal şi porni. În dimineaţa aceea bătrînul administrator fu mai enervant decît de obicei.

*

Cinci zile mai tîrziu, Doris şi domnul Hutton şedeau împreună pe cheiul de la Southend ; Doris, în muselină albă, cu garnitură trandafirie, radia fericire ; domnul Hutton, cu picioarele întinse pe scaunul înclinat, îşi împinsese pălăria panama pe ceafă şi încerca să se simtă ca un turist. În aceeaşi noapte, în timp ce Doris dormea, caldă şi vie, alături de el, domnul Hutton încercă din nou, în clipa aceea de întuneric şi sleire fizică, emoţia aproape cosmică de care fusese cuprins cu mai puţin de două săptămîni înainte, în seara cînd luase marea lui hotărîre. Şi iată că jurămîntul solemn de atunci luase drumul atîtor altor hotărîri. Iraţionalul triumfase ; la primul pinten al dorinţei, cedase. Era incurabil, incurabil.

Timp îndelungat stătu culcat, cu ochii închişi, rumegîndu-şi umilinţa. Fata se mişcă prin somn. Domnul Hutton se întoarse şi o privi. Lumina slabă care se strecura printre perdelele pe jumătate trase era suficientă pentru a lăsa să i se vadă braţul gol, umărul, gîtul şi grămada întunecată de păr pe pernă. Era frumoasă, atrăgătoare. De ce stătea el acolo, plîngîndu-şi păcatele ? Ce importanţă avea ? Dacă e incurabil, aşa să fie ; n-are decît să tragă toate foloasele de pe urma acestei incurabilităţi. Se simţi deodată năpădit de o victorioasă senzaţie de iresponsabilitate. Era liber, ameţitor de liber. Într-un fel de exaltare, trase fata spre el. Ea se trezi uluită, aproape speriată sub violenţa sărutărilor lui.

Furtuna dorinţei se prelungi într-un fel de veselie senină. Întreaga atmosferă părea să freamăte într-un hohot enorm de rîs tăcut.

— Ar putea cineva să te iubească atît cît te iubesc eu, Ursuleţule ?

Întrebarea sună stins prin depărtate lumi de iubire.

— Cred că ştiu pe cineva care mă iubeşte tot atîta, răspunse domnul Hutton. Rîsul subteran se umfla, se ridica, creştea, gata să spargă suprafaţa tăcerii şi să răsune.

— Cine e ? Spune-mi. Ce vrei să spui ?

Vocea răsunasc de foarte aproape ; încărcată de suspiciune, de teamă, de indignare ; aparţinea acestei lumi imediate.

— A-ah !

— Cine ?

— N-ai să ghiceşti niciodată.

Domnul Hutton prelungi jocul pînă cînd începu să devină plicticos, şi apoi rosti numele :

— Janet Spence.

Doris se arătă neîncrezătoare.

— Domnişoara Spence, de la conac ? Fata aia bătrînă ?

Era prea ridicol. Domnul Hutton rîse şi el.

— Dar e adevărat, zise. Mă adoră. (Oh, ce glumă uriaşă ! Se va duce s-o vadă îndată ce se va întoarce, s-o vadă şi s-o cucerească.) Cred că vrea să se mărite cu mine, adăugă el.

— Dar tu n-ai să... tu n-ai de gînd...

Aerul trosnea pur şi simplu de haz. Domnul Hutton rîse în hohote.

— Am de gînd să mă însor cu tine, zise el.

I se părea cea mai bună glumă pe care o făcuse în viaţa lui.

Cînd domnul Hutton plecă din Southend, era din nou un om însurat. Se înţeleseră ca, deocamdată, faptul să rămînă secret. În toamnă aveau să plece împreună în străinătate şi lumea avea să fie informată. Între timp el trebuia să se întoarcă la fermă şi Doris acasă la ea.

A doua zi după întoarcere, domnul Hutton se duse pe jos, după-amiază, să-i facă o vizită domnişoarei Spence. Îl primi cu vechiul ei surîs de Giocondă.

— Te aşteptam să vii.

— N-am putut suporta depărtarea, răspunse cu galanterie domnul Hutton.

Se aşezară în chioşcul de vară. Era un loc plăcut — un mic templu de stuc vechi, arcuit printre tufişuri dese de verdeaţă perenă. Domnişoara Spence îşi pusese amprenta pe el atîrnînd deasupra scaunului o reproducere în alb şi albastru după della Robbia [1].

— Mă gîndesc să plec la toamnă în Italia, zise domnul Hutton. Se simţea ca o sticlă de bere, gata să explodeze de efervescenţă hazlie.

— Italia... Domnişoara Spence închise ochii în extaz. Şi eu mă simt atrasă într-acolo.

— Şi de ce nu te laşi trasă ?

— Nu ştiu. Nu ai totdeauna energia şi iniţiativa să pleci singur.

— Singur... (Ah, sunetul ghitarelor şi al cîntecelor din gîtlej !) Da, nu prea are haz să călătoreşti singur.

Domnişoara Spence se lăsă pe spate în scaun, fără să vorbească. Ochii îi erau tot închişi. Domnul Hutton îşi mîngîie mustaţa. Tăcerea se prelungi un timp care păru foarte lung.

Rugat să rămînă la cină, domnul Hutton nu refuză. Hazul abia acum începea. Masa fu aşezată în *loggia*. Printre arcadele acesteia, priviră grădina în pantă, se uitară în jos spre vale şi apoi spre dealurile mai îndepărtate. Lumina scăzu ; zăpuşeala şi tăcerea erau copleşitoare. Un nor uriaş urca în sus pe cer, iar în depărtare tunetul îşi încerca bubuitul. Tunetul ajunse mai aproape, se stîrni vînt, şi primele picături de ploaie începură să cadă. Masa fu strînsă. Domnişoara

[1] *Luca della Robbia* (1400—1481), sculptor florentin, decorator al catedralei din Florenţa, celebru prin lucrările sale în teracotă emailată.

Spence şi domnul Hutton şedeau mai departe în întunericul crescînd.

Domnişoara Spence rupse lunga tăcere spunînd pe un ton meditativ :

— Cred că oricine are dreptul la puţină fericire, dumneata nu crezi ?

— Cu siguranţă.

Oare unde voia să ajungă ? Nimeni nu face generalizări despre viaţă decît dacă are de gînd să vorbească despre sine însuşi. Fericire ! Privi înapoi, la propria lui viaţă, şi văzu o existenţă veselă, placidă, netulburată de nici o durere mare, de nici o neplăcere sau nelinişte. Avusese totdeauna bani şi libertate, fusese în stare să-şi ofere multe dintre lucrurile pe care le dorise. Da, presupunea că fusese fericit, mai fericit decît mulţi oameni. Dar acum nu era numai fericit ; descoperise în iresponsabilitate secretul veseliei. Era pe punctul de a spune ceva despre fericirea lui, cînd domnişoara Spence continuă :

— Oameni ca dumneata şi ca mine au dreptul să fie fericiţi măcar o dată în viaţă.

— Ca mine ? zise domnul Hutton surprins.

— Bietul Henry ! Soarta n-a fost prea bună cu nici unul dintre noi.

— Oh, cu mine putea să fie mai rea.

— Eşti vesel. E o dovadă de curaj din partea dumitale. Dar să nu crezi că nu pot să văd dincolo de mască.

Domnişoara Spence vorbea din ce în ce mai tare, pe măsură ce ploaia cădea cu forţă din ce în ce mai sporită. Din cînd în cînd tunetul îi întrerupea aserţiunile. Vorbi mai departe, strigînd ca să acopere zgomotul :

— Te-am înţeles atît de bine şi de-atîta vreme !

Un fulger o dezvălui, încordată şi hotărîtă, aplecată spre el. Ochii ei erau două guri de tun, adînci şi ameninţătoare. Întunericul o învălui din nou.

— Erai un suflet stingher în căutarea unui suflet tovarăş. Am simpatizat cu dumneata în această singurătate. Căsătoria dumitale...

Tunetul îi tăie fraza. Glasul domnişoarei Spence se auzi din nou rostind cuvintele :

— ...nu putea fi o tovarăşă de viaţă pentru un om de talia dumitale. Aveai nevoie de un suflet pereche.

Un suflet pereche — el! Un suflet pereche! Era prea fantastic ca să poată fi crezut. „Georgette Leblanc, fost suflet pereche al lui Maurice Maeterlinck." Văzuse asta într-un ziar acum cîteva zile. Aşadar, astfel şi-l plăsmuise Janet Spence în închipuirea ei — ca pe un suflet pereche. Iar pentru Doris era un model de bunătate şi cel mai inteligent om din lume. Şi în realitate, efectiv, ce era el? Cine ştie?

— Inima mea ţi-a ieşit în întîmpinare. Eu puteam să te înţeleg; şi eu eram tot singură. Domnişoara Spence îi puse mîna pe genunchi. Ai fost atît de răbdător. Alt fulger. Domnişoara Spence continua să fie încordată, primejdios de încordată. Nu te-ai plîns niciodată. Dar am putut să ghicesc, am putut să ghicesc.

— Ce minunat din partea dumitale!

Aşadar, era *une âme incomprise*[1]. Numai o intuiţie feminină...

Tunetul trosni şi bubui, apoi pieri, şi nu rămase decît răpăitul ploii. Tunetul era rîsul lui, hiperbolizat, exteriorizat. Fulger şi trăsnet, iată-le din nou, drept deasupra lor.

— Nu simţi că ai în tine ceva înrudit cu furtuna asta?

Putu să şi-o închipuie aplecîndu-se înainte pe cînd rostea aceste cuvinte. Pasiunea îl face pe om asemenea elementelor.

Care era pionul lui acum? Evident, ar fi trebuit să spună „da" şi să rişte un gest lipsit de echivoc. Dar deodată domnul Hutton se sperie. Efervescenţa se domolise. Femeia era serioasă, grozav de serioasă. Fu înspăimîntat.

— Pasiune? Nu, răspunse el cu disperare. Eu n-am pasiuni.

Dar intervenţia lui rămase ori neauzită, ori nebăgată în seamă, deoarece domnişoara Spence continuă cu o exaltare crescîndă, vorbind atît de repede şi totuşi într-o şoaptă de o atît de fierbinte intimitate, încît domnului Hutton îi fu foarte greu să deslueascâ ce spunea. Din cît îşi putu da seama, îi povestea viaţa ei. Fulgerele erau acum mai puţin dese şi intervalele de întuneric mai lungi. Dar la fiecare străfulgerare o vedea ţintind mereu spre el, trăgînd înainte cu o înspăimîntătoare intensitate. Întuneric, ploaie, şi apoi, tranc! iată chipul ei acolo, lîngă el. O mască palidă, de o

[1] Un suflet neînţeles (fr.).

albeaţă verzuie; ochii mari, ţeava strîmtă a gurii, sprîncenele grele. Agrippina, sau, poate, nu era mai curînd, ba da, nu era mai curînd George Robey [1] ?

Începu să înjghebe planuri absurde de evadare. Ar fi putut să sară deodată, pretinzînd că a văzut un bandit — „Hoţii ! Hoţii !“ — şi să se repeadă în noapte în urmărirea hoţului. Sau să spună că se simte rău, un atac de cord ? Sau că a văzut o stafie — stafia lui Emily — în grădină ? Absorbit de aceste urzeli copilăreşti, încetase să mai dea atenţie cuvintelor domnişoarei Spence. Strîngerea spasmodică a mîinii ei îl trezi la realitate.

— Te-am stimat pentru asta, Henry, spunea ea.

Pentru ce îl stimase ?

— Căsătoria este o legătură sfîntă, şi respectul pentru soţie, chiar cînd căsătoria era, ca în cazul tău, nefericită, m-a făcut să te respect şi să te admir şi... să îndrăznesc oare să rostesc cuvîntul ?

„Oh, hoţul ! Stafia din grădină !“ Dar era prea tîrziu.

— ...da, să te iubesc, Henry, cu atît mai mult. Dar acum sîntem liberi, Henry.

Liberi ? În întuneric se simţi o mişcare, şi domnişoara Spence îngenunche pe podea, lîngă scaunul lui.

— Oh, Henry, Henry, şi eu am fost nefericită.

Braţele ei îl înconjurară, şi din tremurul trupului înţelese că plîngea. Părea că e un credincios care cere, plîngînd, îndurare.

— Nu trebuie, Janet, se împotrivi el. Lacrimile acelea erau îngrozitoare, îngrozitoare. Nu acum, nu acum ! Trebuie să fii calmă ; trebuie să te culci.

O mîngîie pe umăr, apoi se sculă, desprinzîndu-se din îmbrăţişare. O lăsă ghemuită pe podea, lîngă scaunul pe care şezuse el.

Bîjbîi ca să-şi găsească drumul prin hol, şi, fără a se mai opri să-şi caute pălăria, ieşi din casă, dîndu-şi infinită osteneală să închidă uşa principală în urma lui, fără zgomot. Norii se risipiseră, şi luna strălucea pe cerul senin. Drumul era plin de băltoace, şi zgomotul apei curgătoare străbătea

[1] *George Robey* (1869—1919), actor englez de music-hall.

prin canaluri şi burlane. Domnul Hutton păşea plescăind, fără să-i pese că se udă.

Cît de sfîşietor hohotise! Alături de mila şi remuşcarea pe care amintirea le trezea în el, simţi şi o oarecare nemulţumire: de ce nu putuse şi ea să joace jocul pe care-l practica el, jocul acela amuzant, fără complicaţii sentimentale? Da, dar el ştiuse tot timpul că ea nu va juca, nu va putea juca acest joc, ştiuse şi totuşi perseverase.

Ce spusese ea despre pasiune şi elemente? Ceva absurd de banal, dar adevărat, adevărat. Asta era ea, un nor întunecat şi încărcat de tunete, iar el, ca un absurd, mic Benjamin Franklin, înălţase un zmeu drept în inima pericolului. Şi acum se plîngea că jucăria lui atrăsese fulgerul.

Probabil că şi acum mai stătea îngenuncheată lîngă scaunul acela de pe terasă, plîngînd.

Dar de ce nu fusese în stare să continue jocul? De ce îl părăsise iresponsabilitatea, lăsîndu-l subit treaz într-o lume rece? N-avea răspuns la nici una dintre întrebări. O singură idee ardea, fermă şi luminoasă, în mintea lui — ideea fugii. Trebuia să plece imediat.

IV

— La ce te gîndeşti, Ursuleţule?

— La nimic.

Urmă o tăcere. Domnul Hutton rămase nemişcat, cu coatele pe parapetul terasei, cu bărbia în pumni, privind peste Florenţa. Închiriase o vilă în vîrful uneia dintre colinele de la sudul oraşului. De pe o mică terasă înălţată la capătul grădinii, privirea luneca în jos, peste o lungă vale fertilă, spre oraş, şi dincolo de acesta, spre masa pustie a lui Monte Morello, iar mai la răsărit, spre Fiesole, colina populată, punctată cu case albe. Totul era limpede şi luminos în soarele de septembrie.

— Eşti necăjit de ceva?

— Nu, mulţumesc.

— Spune-mi, Ursuleţule!

— Dar nu-i nimic de spus, draga mea. Domnul Hutton se întoarse, zîmbi şi mîngîie mîna fetei. Cred că mai bine te-ai duce să-ţi faci siesta. Aici e prea cald pentru tine.

— Foarte bine, Ursuleţule. Vii şi tu ?
— După ce-mi termin ţigara.
— Bine. Dar grăbeşte-te şi termin-o, Ursuleţule.

Încet, mai mult împotrivindu-se, Doris coborî treptele terasei şi se îndreptă spre casă.

Domnul Hutton continua să contemple Florenţa. Simţea nevoia să fie singur. Uneori îi făcea bine să scape de Doris şi de rîvna neobosită a pasiunii ei. Nu cunoscuse niciodată chinurile iubirii neîmpărtăşite, dar acum încerca chinul de a fi iubit. Aceste ultime săptămîni fuseseră o perioadă de neplăcere crescîndă. Doris era mereu cu el, ca o obsesie, ca o conştiinţă vinovată. Da, era bine să fii singur.

Scoase din buzunar un plic şi-l deschise cam în silă. Ura scrisorile ; totdeauna conţineau ceva neplăcut, acum, de cînd se recăsătorise. Asta era de la sora lui. Îşi trecu privirea peste insultătoarele adevăruri intime care o compuneau. Cuvintele „grabă necuviincioasă", „sinucidere socială", „nici nu s-a răcit bine în groapă", „persoană de condiţie inferioară", toate erau acolo. Deveniseră inevitabile în orice comunicare primită de la o rudă bine intenţionată şi cu o gîndire sănătoasă. Enervat, era gata să rupă în bucăţi scrisoarea stupidă, cînd privirea îi căzu pe o frază de la sfîrşitul paginii a treia. Inima îi bătu cu o violenţă neplăcută cînd o citi. Era prea monstruos ! Janet Spence umbla pe unde putea şi spunea tuturor că şi-a otrăvit soţia ca să se însoare cu Doris. Ce răutate infernală ! Om cu o fire blîndă de felul lui, domnul Hutton se pomeni tremurînd de furie. Cu o satisfacţie copilărească, începu s-o înjure.

Apoi deodată văzu latura ridicolă a situaţiei. Ce idee, că ar fi putut ucide pe cineva numai pentru a se căsători cu Doris ! Dacă ar bănui ei cît de ucigător de plictisit era ! Biata Janet ! Încercase să fie rea, nu izbutise decît să-şi arate prostia.

Un zgomot de paşi îi atrase atenţia ; se uită în jurul lui. În grădină, sub mica terasă, servitoarea casei culegea fructe. Napolitană, rătăcită nu se ştie cum tocmai în miazănoapte, la Florenţa, era un exemplar al tipului clasic, puţin degradat. Profilul părea să fie luat de pe o monedă siciliană dintr-o epocă de criză. Trăsăturile, sculptate abundent pe linia marii tradiţii, exprimau o prostie aproape desăvîrşită. Cel mai frumos lucru la ea era gura ; mîna caligrafică a naturii o arcuise într-o expresie îndărătnică de catîr... Sub îmbrăcă-

mintea neagră, hidoasă, domnul Hutton ghicea un trup voinic, masiv şi tare. Pînă acum se uitase la ea cu un vag interes şi o vagă curiozitate. Astăzi curiozitatea se contură şi se concentră în dorinţă. O idilă à la Teocrit[1]. Iată femeia ; din păcate, el nu semăna tocmai exact cu un păzitor de capre de pe colinele vulcanice. O strigă.

— Armida !

Zîmbetul cu care îi răspunse era atît de provocător, atestînd o virtute atît de şubredă, încît domnul Hutton se sperie. Din nou se afla pe marginea prăpastiei — chiar pe margine. Trebuia să se tragă înapoi, oh ! repede, repede, pînă nu era prea tîrziu. Fata continua să-l privească.

— *Ha chiamato ?*[2] întrebă ea în sfîrşit.

Prostie sau raţiune ? Oh, acum nu mai avea de ales. De fiecare dată, tîmpenia.

— *Scendo*[3], vorbi el din nou spre ea.

Douăsprezece trepte duceau din grădină spre terasă. Domnul Hutton le numără. Jos, jos, jos, jos... Îşi văzu propria imagine coborînd dintr-un cerc al infernului într-altul, dintr-o întunecime bîntuită de vînt şi grindină într-un abis de noroi împuţit.

V

Multe zile la rînd, cazul Hutton îşi găsi loc pe prima pagină a ziarelor. Nu mai existase un atît de popular proces de omor de cînd George Smith pusese în umbră războiul european înecîndu-şi cea de-a şaptea logodnică într-o baie caldă. Imaginaţia publicului fu zguduită de această poveste despre un omor adus la lumină la mai multe luni după data crimei. Lumea simţea că aici are de-a face cu una dintre acele întîmplări atît de demne de reţinut pentru că sînt atît de rare, care explică în mod limpede căile Domnului spre om. Un om

[1] *Teocrit*, poet grec născut la Siracusa în anul 300 sau 310 î.e.n. Autor al unor *Epigrame* şi *Idile*, a fost creatorul genului bucolic sau pastoral.

[2] M-aţi chemat ? (it.).

[3] Cobor (it.).

păcătos fusese împins de o patimă neîngăduită să-şi ucidă soţia. Luni de zile trăise în păcat şi se crezuse în siguranţă, pentru ca, în cele din urmă, să fie tîrît într-un mod şi mai groaznic în prăpastia pe care singur şi-o pregătise. Crima se cere scoasă la lumină, şi aici era tocmai un asemenea caz. Cititorii ziarelor aveau posibilitatea să urmărească fiecare mişcare a mîinii lui Dumnezeu. Întîi fuseseră nişte zvonuri vagi, dar stăruitoare, printre vecini, în cele din urmă poliţia intrase în acţiune. Au urmat apoi ordinul de exhumare, examinarea post-mortem, ancheta, mărturia experţilor, verdictul juriului anchetator, procesul, condamnarea. De data aceasta providenţa îşi făcuse datoria în mod evident, cu toptanul, didacticist, ca într-o melodramă. Ziarele aveau dreptate să facă din cazul acesta hrana intelectuală principală a unui sezon întreg.

Prima senzaţie a domnului Hutton, cînd a fost chemat din Italia ca să depună mărturie la anchetă, a fost indignarea. Era monstruos, scandalos ca poliţia să ia în serios o bîrfeală răuvoitoare, derizorie. Cînd ancheta avea să se termine, el avea să deschidă acţiune pentru persecuţie răuvoitoare împotriva şefului poliţiei ; avea s-o dea în judecată pe femeia Spence pentru calomnie.

Ancheta se deschise ; dovada uluitoare fu scoasă la lumină. Experţii examinaseră corpul şi găsiseră urme de arsenic ; erau de părere că răposata doamnă Hutton murise otrăvită cu arsenic.

Otrăvită cu arsenic... Emily murise otrăvită cu arsenic ? După aceea, domnul Hutton află cu surprindere că în sera lui era destul insecticid preparat cu arsenic ca să poată otrăvi o armată întreagă.

Abia acum, aproape brusc, îşi dădu seama : era un proces montat împotriva lui. Îl privea fascinat cum creşte, creşte, ca o monstruoasă plantă tropicală. Îl învăluia, îl înconjura ; era pierdut într-o pădure încîlcită.

Cînd fusese administrată otrava ? Experţii căzură de acord că trebuie să fi fost înghiţită cam cu opt sau nouă ore înaintea morţii. Pe la ora prînzului ? Da, pe la ora prînzului. Fu chemată Clara, fata din casă. Ea îşi amintea că doamna Hutton îi ceruse să se ducă şi să-i aducă doctoria. Domnul Hutton se oferise să se ducă în locul ei ; se dusese singur. Domnişoara Spence — ah, amintirea furtunii,

fața albă, încordată, cît de oribile erau toate! — domnișoara Spence confirmă declarația Clarei și adăugă că domnul Hutton se întorsese cu doctoria turnată deja într-un pahar de vin, nu în sticlă.

Indignarea domnului Hutton se evaporă. Fu dezorientat, înfricoșat. Totul era prea fantastic pentru a fi luat în serios, și totuși coșmarul acesta devenea un fapt, se întîmpla aievea.

M'Nab îi văzuse sărutîndu-se adeseori. În ziua morții doamnei Hutton îi dusese la plimbare. Putuse să-i vadă reflectați în parbriz, și uneori cu coada ochiului.

Ancheta fu întreruptă pînă a doua zi. În seara aceea Doris se culcă cu o migrenă. Cînd se duse în camera ei, după cină, domnul Hutton o găsi plîngînd.

— Ce este?

Se așeză pe marginea patului ei și începu s-o mîngîie pe păr. Multă vreme fata nu răspunse, și el continuă s-o mîngîie mecanic, aproape inconștient; uneori chiar se apleca și-i săruta umărul gol. Avea totuși propriile lui probleme la care să se gîndească. Ce se întîmplase? Cum fusese posibil ca o bîrfeală stupidă să se adeverească? Emily murise otrăvită cu arsenic. Era absurd, imposibil. Ordinea lucrurilor fusese răsturnată, și el se afla la cheremul unei iresponsabilități. Ce se întîmplase? Ce avea să se întîmple? Fu întrerupt în mijlocul gîndurilor.

— E vina mea, e vina mea! izbucni deodată Doris în hohote. N-ar fi trebuit să te iubesc; nu trebuia să te las să mă iubești. De ce m-am mai născut pe lume?

Domnul Hutton nu spuse nimic, dar se uită în tăcere la forma copleșită de suferință care zăcea pe pat.

— Dacă au să-ți facă ceva, mă omor.

Se ridică în pat, îl ținu o clipă la distanță cu brațul întins și-l privi cu un fel de violență, de parcă n-avea să-l mai vadă niciodată.

— Te iubesc, te iubesc, te iubesc! Îl trase spre ea, inert și pasiv, îl cuprinse, se lipi de el. N-am știut asta. De ce ai făcut-o?

Domnul Hutton îi desfăcu brațele din jurul lui și se ridică în picioare. Fața îi deveni foarte roșie.

— Se pare că iei drept un fapt dovedit că mi-am omorît soția, zise el. E prea caraghios, zău. Drept ce mă luați toți? Drept un erou de cinema? Începuse să-și iasă din sărite. Toată

exasperarea, toată frica şi dezorientarea din ziua aceea se transformaseră într-o mînie violentă împotriva ei. Totul e o prostie infernală! N-aveţi nici o idee despre mentalitatea unui om civilizat? Arăt eu ca un om care umblă teleleu şi ucide lumea? Cred că ţi-ai închipuit că eram atît de nebuneşte îndrăgostit de tine încît puteam să comit orice aberaţie. Cînd o să înţelegeţi voi, femeile, că noi nu ne îndrăgostim nebuneşte? Tot ceea ce cerem e o viaţă tihnită, pe care voi nu ne lăsaţi s-o avem. Nu ştiu ce dracu m-a împins să mă însor cu tine. N-a fost decît o farsă stupidă şi infernală. Şi acum umbli prin lume şi spui că sînt un ucigaş. N-am să suport asta.

Domnul Hutton păşi spre uşă. Ştia că a spus nişte lucruri oribile, lucruri odioase, pe care trebuia să le dezmintă imediat. Dar nu voia. Închise uşa în urma lui.

— Ursuleţule! Întoarse clanţa, limba ţăcăni pe loc. Ursuleţule!

Vocea care ajunse la el prin uşa închisă era profund deznădăjduită. Să se întoarcă? Trebuie să se întoarcă. Atinse clanţa, apoi îşi retrase degetele şi se depărtă repede. La jumătatea drumului în jos pe scară se opri. Să nu încerce ea să facă vreo prostie — să se arunce pe fereastră sau Dumnezeu ştie ce! Ascultă cu atenţie, nu se auzi nimic. Dar şi-o închipui foarte limpede, mergînd în vîrful picioarelor prin odaie, ridicînd şasiul ferestrei cît de sus se putea, aplecîndu-se afară în aerul rece al nopţii. Ploua uşor. Sub fereastră se întindea terasa pavată. Cît era pînă jos? Douăzeci şi cinci sau treizeci de picioare? O dată, pe cînd mergea pe Piccadilly, un cîine sărise de pe o fereastră a etajului trei, la Ritz, îl auzise izbindu-se de asfalt. Să se întoarcă? Să-l ia dracu dacă se întoarce! O ura.

Şezu multă vreme în bibliotecă. Ce se întîmplase? Ce se întîmpla? Întorcea întrebarea pe toate feţele şi nu putea găsi nici un răspuns. Să presupunem că acest coşmar se prelungeşte pînă la capăt, pînă la oribila concluzie. Îl aştepta moartea. Ochii i se umplură de lacrimi; voia cu atîta patimă să trăiască. „Numai să poţi să trăieşti.“ Biata Emily, şi ea dorise asta. Îşi aminti: „Numai să poţi să trăieşti“. Mai existau încă în lumea asta uimitoare atîtea locuri nevizitate, atîţia oameni plăcuţi şi ciudaţi, încă necunoscuţi, atîtea femei frumoase pe care nici măcar nu le văzuse. Uriaşii boi albi vor continua să-şi tragă carele pe drumurile Toscanei, chiparoşii vor creşte

mai departe, drepți ca niște coloane spre cerul albastru ; dar el nu va mai fi pe lume ca să-i vadă. Și dulcile vinuri din sud — „Lacrima lui Cristos“ și „Sîngele lui Iuda“ — alții le vor bea de-acum înainte, nu el. Alții vor merge pe îngustele și întunecoasele intervaluri dintre rafturile cu cărți din „London Library“ [1], adulmecînd aroma prăfuită a literaturii bune, scormonind cu privirea titluri ciudate, descoperind nume necunoscute, explorînd granițele unor vaste domenii de cunoaștere. El o să zacă într-o groapă în pămînt. Și de ce ? De ce ? Simțea în mod neclămurit că se săvîrșea un fel de justiție cu totul neobișnuită. În trecut fusese ușuratic, imbecil și irresponsabil. Acuma, soarta se juca cu el tot atît de ușuratic, de irresponsabil. Erau chit, și Dumnezeu, în definitiv, exista.

Simți că îi vine să se roage. Acum patruzeci de ani avea obicciul să îngenuncheze în fiecare seară lîngă pat. Formula nocturnă a copilăriei sale se ivi dintr-o cămăruță de multă vreme nedeschisă a memoriei. „Doamne, binecuvîntează pe tata și pe mama, pe Tom și pe Cissie și pe Baby, pe *mademoiselle* și pe doica, și pe toți cei pe care-i iubesc, și ajută-mă să fiu un băiat cuminte. Amin.“ Toți muriseră, toți, afară de Cissie.

Păru că mintea i se alină și i se înseninează ; o mare liniște se pogorî asupra spiritului său. Urcă să-i ceară iertare lui Doris. O găsi zăcînd în așternut, la piciorul patului. Lîngă ea, pe podea, se afla o sticlă albastră de liniment, cu eticheta : „A nu se bea“ ; părea să fi băut cam jumătate din ea.

— Nu m-ai iubit, atîta spuse cînd deschise ochii și-l găsi aplecat deasupra ei.

Doctorul Libbard sosi la timp pentru a preveni orice urmări serioase.

— Nu mai trebuie să faceți una ca asta, zise doctorul pe cînd domnul Hutton lipsea din cameră.

— Și ce-o să mă împiedice ? întrebă Doris, sfidătoare.

Doctorul Libbard o privi cu ochii lui mari și triști.

— Nimic nu vă poate împiedica, răspunse doctorul. Numai dumneavoastră și copilul dumneavoastră. Nu e oare o nenorocire pentru copil să nu fie lăsat să vină pe lume pentru că dumneavoastră vreți să părăsiți lumea ?

Doris rămase tăcută un timp.

[1] Biblioteca Centrală din Londra.

— Bine, şopti. N-am să mai fac.

Domnul Hutton şezu lîngă patul ei tot restul nopţii. Acum se simţea într-adevăr criminal. Un timp oarecare se convinse că o iubeşte pe copila asta vrednică de milă. Moţăind pe scaun, se trezi deodată ţeapăn şi îngheţat şi se pomeni parcă uscat, stors de orice emoţie. Nu mai era acum decît un înveliş uscat, obosit şi plin de suferinţă. La ora 6 se dezbrăcă şi se culcă să doarmă cîteva ore. În aceeaşi după-amiază juriul acuzator pronunţă verdictul de „crimă cu premeditare", şi domnul Hutton fu reţinut pentru proces.

VI

Domnişoara Spence nu se simţea bine. Apariţiile în public în boxa martorilor fuseseră chinuitoare, şi cînd totul se sfîrşi, era direct epuizată. Dormea prost şi suferea de indigestie nervoasă. Doctorul Libbard o vizita la fiecare două zile. Discuta foarte mult cu el, mai ales despre cazul Hutton... Indignarea ei morală era în continuă fierbere. Nu e îngrozitor să te gîndeşti că te-a vizitat un criminal în propria ta casă? Nu e extraordinar că ai putut să te înşeli atît de multă vreme în ceea ce priveşte caracterul cuiva? (Dar ea avusese de la început o mică bănuială.) Şi apoi, fata cu care se încurcase — ce condiţie de jos, abia mai mult decît o prostituată. Vestea că cea de a doua doamnă Hutton aştepta un copil — copilul postum al unui criminal condamnat şi executat — revoltător, era ceva scandalos, o necuviinţă! Doctorul Libbard îi răspundea blînd şi vag şi-i prescria bromură.

Într-o dimineaţă o întrerupse în mijlocul tiradei obişnuite.

— De altfel, zise el cu vocea lui blîndă, melancolică, presupun că de fapt dumneata ai otrăvit-o pe doamna Hutton.

Domnişoara Spence îl privi ţintă cîteva clipe cu nişte ochi enormi, şi apoi spuse calm:

— Da.

După care începu să plîngă.

— În cafea, nu-i aşa?

Ea păru să recunoască. Doctorul Libbard îşi scoase tocul rezervor şi, cu caligrafia lui limpede, meticuloasă, scrise o reţetă pentru un somnifer.

Banchetul Tillotson

Tînărul Spode nu era un snob ; era prea inteligent pentru asta, prea organic cumsecade. Nu, nu era snob ; cu toate acestea, nu-şi putea stăpîni un sentiment de încîntare la gîndul că avea să cineze, singur şi în intimitate, cu lordul Badgery. Era un eveniment deosebit în viaţa lui, simţea că însemna un pas înainte spre succesul final, succesul social, material şi literar, pentru dobîndirea căruia venise la Londra, ferm hotărît. Cucerirea şi captivarea lui Badgery constituia o mişcare strategică aproape esenţială în această campanie.

Edmund, al patruzeci şi şaptelea baron Badgery, era un urmaş direct al acelui Edmund supranumit Le Blayreau, care debarcase pe solul Angliei în suita lui Wilhelm Cuceritorul. Înnobilată de William Rufus, familia Badgery fusese una dintre foarte puţinele familii baroniale care supravieţuiseră Războiului celor două Roze şi tuturor celorlalte tulburări şi evenimente din istoria Angliei. Erau un neam cu o judecată sănătoasă şi bogat în rod. Nici un Badgery nu luptase niciodată în vreun război, nici un Badgery nu se angajase vreodată în politică. Se mulţumiseră să trăiască şi să-şi propage specia într-un uriaş castel de stil normand, crenelat, înconjurat de trei şanţuri de apărare. Ieşeau de acolo numai pentru a-şi cultiva proprietatea şi pentru a-şi încasa dările. În secolul al XVIII-lea, cînd viaţa devenise ceva mai sigură, membrii familiei Badgery începuseră să se aventureze afară, în societatea civilizată. Boiernaşii neciopliţi înfloriră, devenind nişte *grands seigneurs*, protectori ai artelor, virtuozi ei înşişi. Aveau o

moşie mare, erau bogaţi ; şi o dată cu dezvoltarea procesului de industrializare, crescură şi bogăţiile lor. Satele de pe moşie se transformară în oraşe industriale, zăcăminte de cărbune, nebănuite înainte, fură descoperite sub întinderile bărăganurilor sterpe. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, familia Badgery se număra printre cele mai bogate familii ale nobilimii engleze. Cel de-al patruzeci şi şaptelea baron dispunea de un venit de cel puţin două sute de mii de lire pe an. Urmînd marea tradiţie a familiei Badgery, el refuzase să se amestece în politică sau în război. Se îndeletnicea cu colecţionarea de tablouri ; se interesa de activitatea teatrală ; era prietenul şi protectorul oamenilor de litere, al pictorilor, al muzicienilor. Într-un cuvînt, o persoană cu deosebită greutate în lumea aceea specifică în care tînărul Spode se hotărîse să-şi facă drum.

Spode terminase de curînd universitatea. Simon Gollamy, redactorul-şef la *World's Review*[1] („Cea mai bună dintre lumile posibile"), îl cunoscuse — era mereu în căutare de talente tinere — îşi dăduse seama de aptitudinile tînărului şi îl angajase critic de artă la revista sa. Lui Gollamy îi plăcea să aibă în jurul lui oameni tineri, apţi pentru învăţătură. Vanitatea îi era măgulită de faptul de a avea discipoli, ba mai mult încă, îi venea mai uşor să conducă gazeta cu nişte colaboratori supuşi decît cu nişte oameni pe care vîrsta îi făcuse încăpăţînaţi şi lipsiţi de maleabilitate. Spode se descurcase destul de bine în noua muncă. În orice caz, articolele lui fuseseră destul de inteligente pentru a stîrni interesul lordului Badgery. Lor le datora, de fapt, cinstea de a se afla astă-seară în sufrageria casei Badgery.

Întărit de numeroasele sortimente de vinuri şi de un pahar de *brandy* vechi, Spode se simţea mai încrezător şi mai la largul lui decît se simţise toată seara. Badgery nu era o gazdă prea comodă. Avea un obicei neliniştitor de a schimba subiectul oricărei conversaţii care ar fi durat mai mult de două minute. De pildă, Spode se simţise grozav de umilit cînd gazda, tăindu-i scurt ceea ce el considerase, plin de mîndrie, că e o subtilă şi strălucitoare alocuţiune despre arta barocă, rătăcise cu privirea prin odaie şi-l întrebase brusc dacă-i plac

[1] *Revista lumii.*

papagalii. Se înroşise şi se uitase la el cu ochi bănuitori, închipuindu-şi că omul vrea să-l ia peste picior. Dar nu ; faţa albă, plină, hanovriană a lui Badgery exprima o desăvîrşită bunăcredinţă. În ochii lui mici, verzui, nu se vedea pic de răutate. De bună seamă că dorea sincer să ştie dacă lui Spode îi plac papagalii. Tînărul îşi înghiţi necazul şi răspunse că îi plac. Badgery îi povesti atunci o anecdotă cu papagali. Spode era gata să-l întrerupă, povestindu-i una şi mai bună, cînd gazda începu să vorbească despre Beethoven. Şi jocul continuă. Spode îşi întrerupea într-una conversaţia pentru a răspunde cerinţelor gazdei. În răstimp de zece minute făcuse cîte un spirit mai mult sau mai puţin reuşit la adresa lui Benvenuto Cellini, a reginei Victoria, pe tema sportului, a lui Dumnezeu, lui Stephen Phillips şi a arhitecturii maure. Lordul Badgery se gîndi că e un tînăr încîntător şi deosebit de inteligent.

— Dacă ţi-ai băut cafeaua, spuse el ridicîndu-se de la masă, să mergem să-ţi arăt tablourile.

Spode sări cu vioiciune de pe scaun, şi abia atunci îşi dădu seama că întrecuse un pic măsura la băutură. Trebuia de acum înainte să fie prudent, să vorbească cu băgare de seamă, să-şi mişte picioarele cu atenţie, unul după altul.

— Casa asta e îndesată pînă în tavan cu tablouri, se plînse lordul Badgery. Săptămîna trecută am pus să care un vagon întreg la ţară ; şi tot au mai rămas prea multe. Strămoşii mei au ţinut să-şi aibă portretele făcute de Romney [1]. Ce artist oribil, nu-i aşa ? De ce să nu-l fi ales pe Gainsborough [2], sau chiar pe Reynolds [3] ? E o mare mîngîiere să ştii că n-ai să mai ai niciodată ocazia să le vezi. Bănuiesc că ştii totul despre vechii hitiţi ?

— Păi... răspunse tînărul, cu modestia cuvenită.

— Atunci ia uită-te la ăsta, şi-i arătă un cap enorm de piatră, care se afla într-o ladă lîngă uşa sufrageriei. Nu este grec, nici egiptean, nici persan şi nici altceva ; şi dacă nu e un vechi hitit, atunci nu ştiu ce ar putea să fie. Asta îmi

[1] *George Romney* (1734—1802), cunoscut pictor portretist englez.

[2] *Thomas Gainsborough* (1727—1788), celebru pictor englez, autor al unor portrete pline de graţie.

[3] *Joshua Reynolds* (1723—1792), pictor portretist englez, renumit pentru coloritul său.

amintește de o poveste cu lordul George Sanger, regele circului... și fără a-i lăsa lui Spode timpul necesar pentru a examina relicva hitită, îl conduse spre uriașa scară interioară, întrerupînd din cînd în cînd istorisirea anecdotei pentru a-i atrage atenția asupra unui nou obiect demn de curiozitate sau de admirație.

— Îmi închipui că vă sînt cunoscute pantomimele lui Deburau [1], nu ? prinse Spode ocazia, îndată ce anecdota se termină. Ardea de dorința de a-și etala cunoștințele despre Deburau — Badgery îi dăduse o deschidere perfectă cu povestea ridicolului Sanger. Ce om desăvîrșit, nu-i așa ? Făcea...

— Aceasta e galeria mea principală, spuse lordul Badgery, deschizînd de perete canatul unei înalte uși pliante. Trebuie să-ți cer scuze. Arată ca o sală de patinaj pe rotile. Bîjbîi după întrerupătoarele electrice și deodată se făcu lumină, o lumină care descoperi o imensă galerie, prelungită pe o mare distanță, conform cu toate legile perspectivei. Cred că ai auzit de bietul tatăl meu, continuă lordul Badgery. Era puțin scrîntit, știi ; un fel de geniu mecanic, cu un șurub defect. În odaia aceasta avea o cale ferată — jucărie. Făcea un haz grozav cînd se tîra de-a bușilea pe dușumea după tren. Și toate tablourile fuseseră îngrămădite în pivniță. Nici nu pot să-ți spun în ce hal erau cînd am dat de ele : pe tablourile lui Botticelli începuseră să crească ciupercile. Uite, de acest Poussin [2] sînt chiar mîndru ; l-a pictat pentru Scarron [3].

— Admirabil ! exclamă Spode, făcînd cu mîna un gest în aer ca pentru a modela o formă pură. Cît de strălucită este linia acestor copaci și a figurilor înclinate ! Și felul cum sînt captate parcă, și stăvilite de această unică formă divină, care le opune o mișcare contrară ! Și draperiile...

Dar lordul Badgery pornise mai departe, și acum stătea în fața unei mici Fecioare sculptate în lemn, datînd din secolul al XV-lea.

[1] *Gaspard Deburau* (1796—1846) și fiul său Charles (1829—1873), celebri mimi francezi, creatori ai tipului *Pierrot*.

[2] *Nicolas Poussin* (1594—1665), ilustru pictor francez, maestru al școlii clasice.

[3] *Paul Scarron* (1610—1660), poet și scriitor francez, a cultivat genul burlesc ; prin comediile sale este un precursor al lui Molière.

— Şcoala din Reims, explică el.

„Făcură" galeria în mare viteză. Badgery nu îngădui oaspetelui să zăbovească mai mult de patruzeci de secunde în faţa nici unei opere de artă. Lui Spode i-ar fi plăcut să petreacă clipe de reculegere şi de linişte în faţa unora dintre aceste lucrări încîntătoare. Dar nu-i fu îngăduit.

După ce străbătură toată sala, intrară într-o cameră micuţă, care se deschidea din galerie. În faţa privelişţii pe care i-o dezvăluiră luminile, lui Spode i se tăie respiraţia.

— Parcă ar fi o scenă din Balzac, exclamă el. *Un de ces salons dorés où se déploie un luxe insolent.* [1] Nu-i aşa ?

— Este camera mea „secolul XIX", explică Badgery. Îmi place să cred că e cel mai reuşit lucru în genul acesta, cu excepţia apartamentelor de stat de la Windsor.

Spode parcurse odaia în vîrful picioarelor, examinînd cu uimire toate obiectele din sticlă, bronz aurit, porţelan, pene, mătase brodată şi pictată, din mărgele, de ceară, obiecte de cele mai fantastice forme şi culori, toate aceste produse ciudate ale unei tradiţii decadente, care ticseau odaia. Pe pereţi se aflau tablouri — un Martin,[2], un Wilkie [3], un Landseer [4] tînăr, mai mulţi Etty [5], un Haydon [6] mare, o acuarelă mică şi drăguţă cu o fată de Wainewright [7] — elevul lui Blake şi otrăvitorul cu arsenic — şi mulţi alţii. Dar tabloul care-i reţinu atenţia lui Spode fu o pînză de mărime mijlocie, care-l reprezenta pe Troilus intrînd călare în Troia, întîmpinat cu flori şi cu aplauze de o mulţime entuziastă, şi absent (puteai să-ţi dai seama după expresia lui) la orice, în afară de ochii

[1] Unul dintre saloanele acelea aurite unde se desfăşoară un lux provocător (fr.).

[2] *Henri Martin* (1860—1943), pictor francez, autor de tablouri decorative.

[3] *David Wilkie* (1785—1841), pictor englez, remarcabil pentru tablourile sale înfăţişînd scene din popor.

[4] *Edwin Landseer* (1802—1873), pictor animalier englez.

[5] *William Etty* (1787—1849), pictor englez, cunoscut pentru nudurile sale.

[6] *Benjamin Robert Haydon* (1786—1846), pictor englez, autor de tablouri cu teme biblice şi istorice.

[7] *Thomas Griffiths Wainewright* (1794—1852), ziarist, pictor şi critic de artă englez. Pentru a-şi putea achita datoriile băneşti, şi-a otrăvit cumnata, soacra, unchiul şi un prieten. În 1837 a fost arestat şi condamnat la închisoare pe viaţă.

Cresidei, care-l privea de sus de la o fereastră, cu Pandarus zîmbind peste umărul ei.

— Ce tablou absurd şi fermecător ! exclamă Spode.

— Ah, mi l-ai dibuit pe Troilus ! Lord Badgery era încîntat.

— Ce culori vii, armonioase ! Ca la Etty, dar nu atît de ostentativ elegante. Şi are un aer de energie care-mi aminteşte un tablou de Haydon. Numai că Haydon n-ar fi putut să facă niciodată ceva de un gust atît de desăvîrşit. De cine e ? Spode se întoarse întrebător către gazda sa.

— Eşti îndreptăţit să-ţi aminteşti de Haydon, răspunse lord Badgery. E opera unui elev al său, Tillotson. Aş fi dorit să pun mîna pe mai multe lucrări de-ale lui. Dar se pare că nimeni nu ştie nimic despre el. Şi se mai pare că a dat foarte puţine lucrări.

De data aceasta întrerupse tînărul.

— Tillotson, Tillotson... îşi duse mîna la frunte. O cută îi schimonosi caraghios faţa rotundă, cu trăsături dulci. Nu... ba da, am găsit ! Aruncă o privire triumfătoare pe sub fruntea senină ca de copil. Tillotson, Walter Tillotson... omul e încă în viaţă !

Badgery zîmbi.

— Ştii, tabloul acesta a fost pictat în 1846.

— Păi, se potriveşte. Să zicem că s-a născut în 1820 şi că a pictat capodopera la douăzeci şi şase de ani, iar acum sîntem în 1913 ; ar însemna că n-are decît nouăzeci şi trei de ani. Nici măcar atît de bătrîn cît a fost Tizian.

— Dar nu s-a mai auzit nimic despre el de prin 1860, protestă lordul Badgery.

— Exact. Cînd i-aţi pomenit numele, mi-am amintit de o descoperire pe care am făcut-o zilele trecute, pe cînd cercetam notele biografice pentru necrologuri din arhiva gazetei *World's Review*. (Cel puţin o dată pe an trebuie aduse la zi, ca nu cumva să rămîi descoperit dacă vreuna din păsările astea ramolite îşi ia zborul pe nepusă masă.) Ei bine, acolo — îmi aduc aminte cît de uluit am fost — printre notiţele acelea, am găsit biografia lui Walter Tillotson. Completată cu toate datele pînă în 1860, apoi urma un spaţiu gol, în care nu se mai afla decît o notiţă scrisă cu creionul, datînd din primii ani ai secolului nostru, şi prin care se anunţa întoarcerea lui din Orient. Anunţul mortuar nu se afla acolo. De unde trag

concluzia evidentă : moşul n-a murit încă. A fost oarecum trecut cu vederea.

— Bine, dar e extraordinar ! exclamă lordul Badgery. Trebuie să-l găseşti, Spode, trebuie să-l găseşti. Am să-i comand să-mi facă o frescă de jur împrejurul acestei camere. De atîta vreme visez zadarnic la acest lucru — un artist autentic din secolul al nouăsprezecelea, care să-mi decoreze camera asta. Oh, trebuie să-l găsim imediat, da, imediat !

Lordul Badgery măsura odaia în sus şi-n jos într-o stare de mare agitaţie.

— Pot să-mi imaginez ce-i trebuie acestei camere ca să devină perfectă, continuă el. Trebuie date la o parte toate lăzile astea şi acoperit tot peretele cu o frescă reprezentînd pe Hector şi Andromaca, sau colectarea arenzilor, sau pe Fanny Kemble în chip de Belvidera în „Apărarea Veneţiei", sau altceva în genul ăsta, cu condiţia să fie în stilul măreţ al deceniului al patrulea şi al cincilea. Iar aici aş vrea un peisaj cu o perspectivă frumoasă spre depărtări, sau ceva arhitectural şi grandios, ca, de pildă, Banchetul lui Balthazar. Apoi o să scoatem şemineul ăsta stil Adam [1] şi o să-l înlocuim cu ceva mauro-gotic. Iar pe pereţii ăştia am să pun oglinzi, ba nu ! stai să văd...

Căzu într-o tăcere meditativă, din care se smulse în cele din urmă strigînd :

— Bătrînul, bătrînul ! Spode, trebuie să găsim fiinţa asta uluitoare. Şi nu sufla nimănui o vorbă. Tillotson va fi taina noastră. Oh, e prea minunat, e de necrezut ! Gîndeşte-te la frescă.

Chipul lordului Badgery se însufleţise de-a binelea. Vorbise despre un singur subiect timp de aproape un sfert de oră.

II

Trei săptămîni mai tîrziu, lord Badgery fu trezit din picoteala lui obişnuită de după-amiază de sosirea unei telegrame. Mesajul era scurt. „Găsit — Spode." O expresie de plăcere

[1] *Robert Adam* (1728—1792), arhitect şi decorator englez, cunoscut pentru decoraţiile sale de interior, într-un stil clasicizant.

şi de înţelegere dădu un aer omenesc chipului pămîntiu de pe urma exceselor al lordului Badgery.

— Nici un răspuns, spuse el.

Valetul ieşi cu paşi vătuiţi, fără zgomot.

Lordul Badgery închise ochii şi începu să mediteze. Găsit! Ce cameră o să-şi facă! Unică în lume. Frescele, căminul, oglinzile, plafonul... Şi un omuleţ bătrîn şi stafidit, căţărat pe schele, sprinten şi viu ca o maimuţică din acelea cu favoriţi de la grădina zoologică, avea să picteze, să picteze într-una... Fanny Kemble în chip de Belvidera, Hector şi Andromaca, şi de ce nu ducele de Clarence în butoi [1], ducele de Malmsey [2], butoiul de Clarence... Lordul Badgery adormise.

Spode nu zăbovi multă vreme în urma telegramei. Ajunse la Badgery House pe la orele 6. Lordul Badgery se afla în camera stil „secolul XIX", de unde se apucase să scoată, cu propriile mîini, tot calabalîcul. Spode îl găsi înfierbîntat şi abia trăgîndu-şi suflarea.

— Ah, iată-te! spuse lordul Badgery. Vezi că am şi început să pregătesc totul pentru sosirea distinsului oaspete. Spune-mi imediat tot ce ştii despre el.

— E chiar mai bătrîn decît credeam, începu Spode. Anul acesta împlineşte nouăzeci şi şapte de ani. S-a născut în 1816. De necrezut, nu-i aşa? Ah, am început cu sfîrşitul!

— Începe de unde vrei, replică Badgery bine dispus.

— N-o să vă povestesc toate peripeţiile urmăririi. Nici nu vă închipuiţi prin cîte am trecut umblînd după el. A fost un fel de roman cu Sherlock Holmes, foarte bine ticluit, chiar prea bine ticluit. Într-o zi am să scriu o carte despre asta. Dar, oricum, tot l-am găsit pînă la urmă.

— Unde?

— Într-un fel de mahala cu aer respectabil din Holloway, mai bătrîn, mai sărac şi mai singur decît aş fi putut să-mi închipui vreodată că e cu putinţă. Am aflat cum de a fost posibil să fie dat uitării, cum de a ajuns să alunece din viaţă aşa cum s-a întîmplat. Cîndva, prin anii 60—70, i-a trăsnit

[1] *George, duce de Clarence* (1449—1479), frate al regelui Eduard al IV-lea al Angliei. Fiind condamnat la moarte pentru participarea la un complot împotriva regelui, a cerut să fie înecat într-un butoi cu vin.

[2] *Malmsey* — cunoscută varietate de vin.

prin cap să plece în Palestina, ca să caute culoare locală pentru tablourile lui religioase. Ei bine, s-a dus la Ierusalim, şi de acolo mai departe, spre Muntele Liban, şi mai departe, tot mai departe, pînă cînd, ajungînd undeva prin mijlocul Asiei Mici, a încremenit acolo. A încremenit acolo cam vreo patruzeci de ani.

— Dar ce a făcut în tot acest timp ?

— Oh, a pictat, a format o misiune, a convertit trei turci, l-a învăţat pe paşa din partea locului noţiuni elementare de engleză, de latină, de perspectivă şi Dumnezeu ştie ce a mai făcut ! Apoi, cam prin 1904, se pare că şi-a dat seama că a cam început să îmbătrînească şi că lipsise o vreme cam îndelungată de acasă. Aşa că a făcut cale-ntoarsă în Anglia, numai pentru a afla că toţi cei pe care-i cunoscuse muriseră, că negustorii noi de tablouri nu auziseră niciodată de el şi nu voiau să-i cumpere tablourile şi că el însuşi nu era decît un bătrîn caraghios. A căpătat un post de profesor de desen la o şcoală de fete din Holloway, şi de atunci a rămas acolo, din ce în ce mai bătrîn, din ce în ce mai slab, mai orb şi mai surd şi, în general, mai ramolit, pînă cînd, în cele din urmă, l-au dat afară de la şcoală. Cînd l-am găsit, toată averea lui erau zece lire. Locuieşte într-un fel de vizuină întunecoasă, într-un subsol plin de gîndaci. Cînd cele zece lire se vor termina, cred că se va stinge şi el acolo, în tăcere.

Badgery îşi ridică mîna albă în semn de protest.

— Destul, destul ! Găsesc literatura destul de deprimantă. Consider că cel puţin viaţa trebuie să fie mai veselă. I-ai spus că vreau să-mi picteze odaia ?

— Dar nu mai poate să picteze. E prea orb şi prea damblagit.

— Nu mai poate să picteze ? exclamă Badgery revoltat. Atunci la ce mai trăieşte ?

— Ei, dacă o luaţi aşa... începu Spode.

— În cazul ăsta, frescele mele s-au dus. Vrei să suni ?

Spode sună.

— Cu ce drept îşi continuă Tillotson existenţa dacă nu mai poate să picteze ? urmă lordul Badgery cu iritare. La urma urmei, asta era singura lui justificare pentru a ocupa un loc sub soare.

— N-are prea mult soare în subsolul lui.

Valetul apăru în uşă.

— Pune pe cineva să mute lucrurile astea înapoi la locul lor, porunci lordul Badgery, cuprinzînd cu o mişcare circulară lăzile răvăşite, grămezile de sticlărie şi porţelan cu care acoperise podeaua, tablourile desprinse de pe perete. Mergem în bibliotecă, Spode, acolo e mai comod.

O luă înainte prin galeria lungă şi apoi în jos, pe scară.

— Îmi pare rău că bătrînul Tillotson v-a dezamăgit atît de mult, spuse Spode mişcat.

— Să vorbim despre altceva ; nu mă mai interesează.

— Dar nu credeţi că ar trebui să facem ceva pentru el ? Nu mai sînt decît zece lire între el şi azil. Şi dacă aţi fi văzut gîndacii din subsolul lui !

— Destul, destul ! Am să fac tot ce vei crede de cuviinţă.

— Mă gîndeam că am putea organiza o subscripţie printre iubitorii de artă.

— Nu există aşa ceva, declară Badgery.

— Nu ; dar există o mulţime de oameni care vor subscrie din snobism.

— Numai dacă le oferi ceva pentru banii lor.

— Într-adevăr. La asta nu m-am gîndit. Spode tăcu cîteva clipe. Am putea da o masă în cinstea lui. „Banchetul Tillotson. Decan al Artei Britanice. O legătură cu Trecutul.“ Vă daţi seama cum o să apară în ziare ? Am să dau un cartuş la *World's Review*. Asta o să-i atragă pe snobi.

— Şi o să invităm o grămadă de artişti şi de critici — pe toţi cei ce nu se pot înghiţi între ei. O să fie nostim să-i vedem ciondănindu-se. Badgery rîse. Apoi chipul i se întunecă din nou. Totuşi, adăugă el, o să fie un surogat destul de jalnic pentru frescele mele. Rămîi la masă, desigur.

— Bine, dacă doriţi. Mulţumesc foarte mult.

III

Se stabili ca „Banchetul Tillotson“ să aibă loc peste trei săptămîni. Spode, care fu însărcinat cu pregătirile, se dovedi un excelent organizator. Închirie marea sală de banchete de la „Café Bomba“ şi îl îmbrobodi atît de bine pe administrator,

încît scoase de la acesta un dineu de cincizeci de persoane cu doisprezece şilingi de cap, inclusiv vinul. Lansă invitaţii şi adună subscripţii. Scrise un articol despre Tillotson în *World's Review*, unul dintre acele articole spirituale, încîntătoare, redactate pe tonul protector şi uşor zeflemist cu care se vorbeşte îndeobşte despre oamenii mari din 1840. Nu îl neglijă nici pe Tillotson. Se ducea aproape în fiecare zi la Holloway, ca să asculte povestirile nesfîrşite ale bătrînului despre Asia Mică, despre Marea Expoziţie din 51 şi despre Benjamin Robert Haydon. Îi era sincer milă de această relicvă a altor vremuri.

Camera domnului Tillotson se afla cam la zece picioare sub nivelul solului din South Holloway. O lumină slabă, cenuşie, oprită de zăbrele, îşi croia drum cu greutate prin ochiurile de geam devenite opace din pricina murdăriei şi se stingea, ca o picătură de lapte căzută într-o călimară, printre umbrele străvechi ale pivniţei. Locul era îmbîcsit de mirosul acru de gips umed şi de lemnărie care a început să putrezească din temelii. O brumă de mobilier amestecat — adică un pat, un lavoar combinat cu un scrin, o masă şi un scaun sau două — se pierdea în colţurile întunecoase ale vizuinii, abia cutezînd să-şi anunţe contururile. În acest loc venea acum Spode aproape în fiecare zi, aducîndu-i bătrînului veşti despre mersul pregătirilor banchetului. În fiecare zi îl găsea pe domnul Tillotson şezînd în acelaşi loc, sub fereastră, şi scăldîndu-se parcă în ochiul minuscul de lumină. „E cel mai bătrîn dintre cei care au avut vreodată păr cărunt", se gîndea Spode uitîndu-se la el. Numai că ţeasta chelă a lui Tillotson mai păstra doar cîteva fire de păr. Cînd auzea bătaia în uşă a vizitatorului, domnul Tillotson se întorcea pe scaun şi îşi aţintea în direcţia sunetului ochii nesiguri, care clipeau des. De fiecare dată se pierdea în scuze pentru întîrzierea cu care îşi recunoştea vizitatorul.

— N-am vrut să fiu nepoliticos, spunea el, după ce întreba cine-i acolo. Să nu credeţi că am uitat cine sînteţi. Dar e atît de întuneric, şi vederea mea nu mai este ce a fost. După aceea chicotea uşor şi, arătînd spre grilajul de dincolo de fereastră, spunea: Ah, locul ăsta s-ar potrivi pentru cineva cu vedere bună. De aici pot fi văzute bine gleznele femeilor. E o poziţie admirabilă.

Era în ajunul marelui eveniment. Spode venise ca de obicei, iar domnul Tillotson îşi făcu cu promptitudine mica glumă cu gleznele, la care Spode rîse la fel de prompt.

— Ei bine, domnule Tillotson, spuse el, după ce ecourile glumei se stinseră, mîine vă veţi face reintrarea în lumea artei şi a modei. Veţi constata unele schimbări.

— Toată viaţa mea am avut parte de un noroc extraordinar, spuse domnul Tillotson, şi Spode îşi dădu seama după expresia lui că era sincer, că uitase de gaura întunecoasă şi de gîndacii negri şi de cele zece lire aproape terminate care-l mai despărţeau de azil. Ce şansă nemaipomenită ca dumneata să fi dat de mine tocmai acum! Desigur că banchetul acesta îmi va redobîndi locul în lume. O să am bani şi, în scurtă vreme — cine ştie? — am să pot vedea destul de bine ca să mă apuc din nou de pictat. Ştii, am impresia că ochii mei au început să vadă mai bine. Ah, viitorul e foarte luminos.

Domnul Tillotson îşi ridică privirea şi chipul încreţit într-un surîs şi clătină din cap pentru a-şi sublinia cuvintele.

— Credeţi în viaţa viitoare? întrebă Spode, şi îndată se îmbujoră de ruşine pentru cruzimea vorbelor sale.

Dar domnul Tillotson era prea bine dispus pentru a le prinde semnificaţia.

— Viaţa viitoare, repetă el. Nu, nu cred în aşa ceva, nu mai cred din 1859. *Originea speciilor* mi-a schimbat modul de a gîndi. N-am nevoie de viaţă viitoare, mulţumesc! Desigur, dumneata nu-ţi aminteşti agitaţia de atunci. Eşti foarte tînăr, domnule Spode.

— Da, acum nu mai sînt atît de bătrîn, răspunse Spode. Ştiţi doar cît de matur se crede un elev sau un student. Acum sînt destul de bătrîn ca să ştiu că sînt tînăr.

Spode era pe punctul de a-şi dezvolta micul paradox, cînd îşi dădu seama că domnul Tillotson nu-l asculta. Îşi notă poanta, pentru a o folosi într-un mediu mai capabil de a-i aprecia subtilităţile.

— Vorbeaţi despre *Originea speciilor*, spuse el.

— Da? făcu domnul Tillotson, trezindu-se din visare.

— Despre efectul ei asupra credinţei dumneavoastră, domnule Tillotson.

— De fapt, așa e. Mi-a zdruncinat credința. Dar îmi amintesc de un pasaj minunat din Poetul Laureat[1], unde se spune că mai multă credință este în îndoiala cinstită, crede-mă, decît în toată... în toată... am uitat exact în ce, dar înțelegi sensul. Oh, erau timpuri grele pentru religie. Îmi pare bine că maestrul meu Haydon nu le-a mai apucat. El era un om de mare credință. Îmi amintesc cum umbla în sus și în jos prin studioul său din Lisson Grove, cîntînd, zbierînd și rugîndu-se totodată. Aproape că mă speria. Oh, dar era un om admirabil, un om mare! Poți să zici ce vrei, dar unul ca el n-o să mai avem. Ca de obicei, Bardul are dreptate. Dar toate acestea au fost demult, cu mult înaintea dumitale, domnule Spode.

— Ei, nu mai sînt atît de bătrîn cum eram, spuse Spode, sperînd ca de data asta să-și vadă paradoxul apreciat.

Dar domnul Tillotson continuă, fără să observe întreruperea:

— A trecut multă, multă vreme. Și totuși, cînd mă uit înapoi, mi se pare că totul a fost acum o zi sau două. E ciudat cum fiecare zi poate părea atît de lungă și cum mai multe zile adunate laolaltă pot să pară mai scurte decît o oră. Cît de limpede pot să-l văd pe bătrînul Haydon învîrtindu-se în sus și în jos! Mult mai limpede, zău, decît te văd pe dumneata, domnule Spode. Ochii amintirii nu se încețoșează. Dar vederea mea merge mai bine, te asigur; pe zi ce trece e mai bine. În curînd am să pot vedea gleznele femeilor. Rîse ca un clopoțel dogit, unul dintre clopotele acelea, își spunea Spode, care sună cu mult zăngănit de sîrme în odăile îndepărtate ale servitorilor din casele vechi. Și foarte curînd, continuă domnul Tillotson, am să pictez din nou. Ah, domnule Spode, am un noroc grozav! Cred în el, mă bizui pe el. Și, în definitiv, ce e norocul? Nu e decît un alt nume pentru providență, în ciuda *Originii speciilor* și a altora asemenea. Ce multă dreptate avea Laureatul cînd spunea că mai multă credință e în îndoiala cinstită, crede-mă, decît în toată... ăă... toată... ă... ei, știi dumneata.

[1] Titlu acordat de casa regală engleză poeților care țineau de curte. Primul care a purtat acest titlu a fost *Ben Jonson*. Pasajul citat este din *Alfred Tennyson* (1809—1892).

Dumneata, domnule Spode, eşti pentru mine un trimis al providenţei. Venirea dumitale a însemnat o cotitură în viaţa mea şi începutul unor zile mai fericite pentru mine. Ştii, unul dintre primele lucruri pe care le voi face după ce-mi voi recăpăta situaţia va fi să-mi cumpăr un arici.

— Un arici, domnule Tillotson ?

— Pentru gîndaci. Nimic nu e mai bun ca un arici pentru stîrpirea gîndacilor. O să mănînce la gîndaci pînă o să se îmbolnăvească şi o să moară de indigestie. Asta îmi aduce aminte de vremea cînd i-am spus bietului Haydon, marele meu maestru — în glumă, bineînţeles — că ar trebui să trimită pentru frescele noului palat al Parlamentului o schiţă reprezentîndu-l pe regele John murind din cauza excesului de ţipari. După cum i-am spus, în analele libertăţii engleze, pieirea providenţială şi exemplară a unui tiran e un eveniment de mare însemnătate.

Domnul Tillotson rîse din nou, făcînd să sune micul clopoţel din casa pustie — o mînă fantomatică trăgea şnurul soneriei din salon, şi valeţii fantomatici răspundeau la apelul subţire, spart.

— Îmi amintesc că a rîs, a rîs în felul lui obişnuit, grandios, ca un taur. Dar, vai, a fost o lovitură teribilă pentru el cînd i-au fost respinse schiţele, o lovitură teribilă ! Asta a fost prima şi principala cauză a sinuciderii lui.

Domnul Tillotson se opri. Urmă o lungă tăcere. Spode simţea o emoţie ciudată, fără să ştie prea bine de ce, în faţa acestui om atît de firav, atît de bătrîn, pe trei sferturi mort trupeşte, iar sufleteşte atît de plin de viaţă şi de speranţă răbdătoare. Se simţea ruşinat. La ce-i folosea tinereţea şi inteligenţa ? Se văzu deodată pe sine ca pe un băieţaş speriind păsările cu o huruitoare — huruindu-şi inteligenţa zgomotoasă, agitîndu-şi braţele într-o permanentă şi zadarnică activitate, fără o clipă de odihnă în strădania de a goni păsările ce încercau mereu să-şi facă sălaş în mintea lui. Şi ce păsări ! Înaripate şi frumoase, toate acele gînduri senine, toate credinţele şi emoţiile care-şi fac cuib numai în minţile împăcate în umilinţă. Pe aceşti graţioşi musafiri se străduia el din toate puterile să-i alunge pentru totdeauna. Dar bătrînul acesta, cu aricii lui şi cu îndoielile lui cinstite şi cu toate celelalte, avea o minte ca o cîmpie înfrumuseţată de

un liber du-te-vino, de îndrăzneţele popasuri ale unei mulţimi de făpturi albe, cu aripi luminoase. Se simţea ruşinat. Dar era oare posibil să-ţi schimbi viaţa ? Nu era cam absurd să riști o convertire ? Spode ridică din umeri.

— Am să vă fac curînd rost de un arici... spuse el. Desigur că la „Whiteley's" trebuie să aibă cîţiva.

Înainte de a pleca în seara aceea, Spode făcu o descoperire gravă. Domnul Tillotson n-avea frac. Era absurd să crezi că s-ar fi putut confecţiona unul într-un timp atît de scurt, şi, pe lîngă asta, ce cheltuială inutilă !

— Va trebui să împrumutăm un frac, domnule Tillotson. Ar fi trebuit să mă gîndesc la asta mai înainte.

— Vai de mine, vai de mine ! Domnul Tillotson fu puţin mîhnit de această nenorocită descoperire. Să împrumutăm un frac ?

Spode dădu fuga să ceară sfat la Badgery House. În mod surprinzător, lordul Badgery se arătă la înălţimea situaţiei.

— Spune-i lui Boreham să vină la mine, îi porunci el valetului care răspunsese la sonerie.

Boreham era unul dintre acei lachei străvechi care se oploşesc pe viaţă, din generaţie în generaţie, în casele celor mari. Avea acum peste optzeci de ani şi era încovoiat, uscat, supt de vreme.

— Toţi bătrînii au cam aceeaşi înălţime, spuse lordul Badgery. Era o teorie consolatoare. Ah, iată-l ! Ai cumva un frac de prisos, Boreham ?

— Am unul vechi, *my lord*, pe care nu l-am mai purtat — staţi puţin — din nouă sute şapte sau nouă sute opt.

— E tocmai ce ne trebuie. Ţi-aş fi foarte recunoscător, Boreham, dacă ai putea să mi-l împrumuţi pe o zi pentru domnul Spode, aici de faţă.

Bătrînul ieşi şi reapăru curînd, purtînd pe braţ un foarte vechi costum negru. Ridică haina şi pantalonii pentru a fi examinate. La lumina zilei arătau jalnic.

— Nici nu vă puteţi închipui, *sir*, i se adresă Boreham cu un aer dispreţuitor lui Spode, nici nu vă puteţi închipui cît de uşor se pătează lucrurile cu grăsime şi cu sos şi cu alte asemenea. Oricît de atent aţi fi, *sir*, oricît de atent.

— Îmi închipui. Spode era plin de simpatie.

— Oricît de atent aţi fi, *sir*.

— Dar la lumina lămpilor or să arate foarte bine.

— Foarte bine, într-adevăr, repetă lordul Badgery. Mulţumesc, Boreham ; joi le primeşti înapoi.

— Oricînd, cu plăcere, *my lord*, vă asigur.

Bătrînul se înclină şi dispăru.

În după-amiaza zilei celei mari, Spode cără la Holloway un pachet în care se afla fracul scos din uz al lui Boreham şi toate accesoriile necesare, sub formă de cămăşi şi gulere. Datorită întunericului şi propriei sale vederi slabe, domnul Tillotson nu-şi dădu seama, din fericire, de cusururile costumului. Era într-o stare de extremă agitaţie nervoasă. Numai cu oarecare greutate reuşi Spode să-l împiedice a se găti pe loc, deşi nu era decît ora 3.

— Uşurel, domnule Tillotson, uşurel. N-avem de ce să plecăm mai înainte de şapte şi jumătate, ştiţi doar.

Spode îl părăsi după vreo oră, şi îndată ce se asigură că a ieşit din cameră, domnul Tillotson începu să se pregătească de banchet. Aprinse lampa de gaz şi două lumînări şi, clipind miop la imaginea care-l întîmpina din mica oglindă aflată pe scrin, se apucă de treabă, cu toată ardoarea unei fete care s-ar fi gătit pentru primul bal. La ora 6, după ultimele retuşuri, nu era de loc nesatisfăcut.

Începu să măsoare pivniţa în sus şi în jos, îngînîndu-şi cîntecul vesel care fusese atît de popular în anii lui de bărbăţie :

„Oh, oh, Anna Maria Jones !

A tamburinei, a ţimbalului şi-a flăcăilor regină !"

Spode sosi peste o oră în „Rolls-Royce"-ul de rezervă al lordului Badgery. Deschizînd uşa la beciul bătrînului, se opri o clipă în prag, cu ochii căscaţi de uimire. Domnul Tillotson stătea în picioare, lîngă şemineul rece, cu un cot sprijinit de poliţa căminului, cu un picior încrucişat peste celălalt, într-o atitudine plină de distincţie şi noblete. Lumina lumînării reflectîndu-se pe figura lui, îi adîncea fiecare trăsătură, fiecare rid într-o umbră întunecată, intensă — părea neînchipuit de bătrîn. Capul lui arăta nobil şi patetic. Pe de altă parte, costumul foarte uzat al lui Boreham era pur şi simplu bufonesc. Jacheta fracului era prea lungă la mîneci şi la coadă, pantalonii se învălureau la glezne în nişte cute uriaşe. Unele pete de grăsime erau vizibile chiar şi la lumina lumînării. Cravata albă, pentru care domnul Tillotson îşi dăduse atîta chinuitoare ostenealâ şi pe care, în semiorbirea sa, o crezuse

desăvîrşită, atîrna necrezut de şleampătă. Îşi încheiase vesta în aşa fel încît un nasture rămăsese văduv de butonieră şi o butonieră fără nasture. Peste plastronul cămăşii se întindea panglica verde, latã, a unui ordin necunoscut.

— „A tamburinei, a ţimbalului şi a flăcăilor regină", încheie domnul Tillotson cu o voce ca un bîzîit de ţînţar, înainte de a-şi saluta musafirul. Ei, Spode, iată-te! După cum vezi, m-am şi îmbrăcat. Îmi place să cred că fracul îmi vine foarte bine, aproape de parcă ar fi fost făcut pe măsura mea. Sînt plin de recunoştinţă pentru domnul care a avut amabilitatea să mi-l împrumute; îl voi purta cu cea mai mare grijă. E foarte primejdios să împrumuţi cuiva haine. „Căci cel ce împrumută pierde-ades şi pe sine şi pe-amic." Bardul are totdeauna dreptate.

— Numai puţin, spuse Spode. Un mic retuş la vesta dumneavoastră.

Îi descheie veşmîntul hîit şi îl încheie din nou, mai simetric.

Domnul Tillotson fu puţin jignit că fusese prins cu o greşeală atît de stupidă.

— Mulţumesc, mulţumesc, spuse el împotrivindu-se, încercînd să scape de valetul său. E foarte bine, lasă; pot s-o fac şi singur. O scăpare prostească. Îmi place să cred că fracul îmi vine foarte bine.

— Şi poate cravata s-ar putea... începu să-l ispitească Spode.

Dar bătrînul nici nu vru să audă:

— Nu, nu, cravata e în regulă. Ştiu să leg o cravată, domnule Spode. Cravata e în regulă. Las-o aşa cum e, te rog.

— Îmi place deoraţia dumneavoastră.

Domnul Tillotson îşi privi încîntat plastronul cămăşii.

— Ah, ai observat decoraţia. N-am mai purtat-o de multă vreme. Mi-a fost dată de Marea Poartă, ştii, pentru servicii aduse în războiul ruso-turc. Este „Ordinul castităţii", clasa a doua. Ştii, clasa întîi se dă numai capetelor încoronate — capetelor încoronate şi ambasadorilor. Şi numai paşii de rangul cel mai înalt o primesc pe a doua. A mea e clasa a doua. Clasa întîi se dă numai capetelor încoronate...

— Desigur, desigur, făcu Spode.

— Crezi că arăt cum trebuie, domnule Spode? întrebă domnul Tillotson, puţin neliniştit.

— Admirabil, domnule Tillotson, admirabil! Ordinul e magnific.

Figura bătrînului se lumină din nou.

— Îmi place să cred, spuse el, că acest costum împrumutat îmi vine foarte bine. „Căci cel ce împrumută pierde-ades şi pe sine şi pe-amic", ştii. Şi Bardul are totdeauna dreptate.

— Uf, uite un gîndac afurisit! exclamă Spode.

Domnul Tillotson se aplecă şi se uită ţintă la podea.

— Îl văd, spuse el şi călcă pe o bucăţică de cărbune, care se sfărîmă sub piciorul lui, făcîndu-se praf. Am să cumpăr neapărat un arici.

Era timpul de plecare. O droaie de băieţi şi fetiţe se adunase în jurul maşinii enorme a lordului Badgery. Şoferul, care simţea că erau în joc onoarea şi demnitatea sa, se prefăcea că nu-i bagă în seamă pe copii şi şedea ţeapăn ca o statuie, privind ţintă spre veşnicie. La vederea lui Spode şi a domnului Tillotson, care ieşeau din casă, izbucni un chiot de admiraţie, amestecat cu batjocură. Urletul se transformă într-o tăcere uluită cînd cei doi se urcară în maşină.

— La „Bomba", indică Spode.

„Rolls-Royce"-ul scoase un suspin uşor şi se puse în mişcare. Copiii începură din nou să chiuie şi alergară pe lîngă maşină într-o agitaţie frenetică. Atunci, domnul Tillotson se aplecă înainte şi, cu un gest de o incomparabilă noblеţe, aruncă în mijlocul furnicarului de plozi ultimele trei monede de aramă pe care le mai avea.

IV

În sala mare de la „Bomba" societatea începuse să se adune. Oglinzile înalte, cu rame aurite, reflectau o neobişnuită colecţie de figuri. Academicieni de vîrstă mijlocie aruncau priviri bănuitoare tinerilor, pe care-i suspectau, de altfel destul de justificat, că ar fi iconoclaşti, organizatori de expoziţii post-impresioniste. Critici de artă rivali, puşi deodată faţă în faţă, tresăreau de ură reţinută. Doamna Nobes, doamna Cayman şi doamna Mandragore, aceste ne-

obosite vînătoare de curiozităţi din lumea artelor, se pomeniră pe neaşteptate una în faţa alteia în această menajerie bine garnisită, unde fiecare sperase să poată vîna singură, şi spumegară de mînie. În mijlocul acestei mulţimi de vanităţi ce se detestau reciproc, lordul Badgery evolua cu o suavitate care părea inconştientă de orice duşmănie şi ură. Se distra grozav. Îndărătul greoaiei măşti de ceară a chipului său adăpostit de nasul hanovrian, cu ochii mici, porcini, lipsiţi de strălucire, şi cu buzele groase şi palide, pîndea un drăcuşor răutăcios, gata să se tăvălească de rîs.

— Ce drăguţ din partea dumneavoastră că aţi venit, doamnă Mandragore, pentru a cinsti trecutul artistic al Angliei. Şi cît de bine îmi pare să văd că aţi adus-o şi pe scumpa doamnă Cayman. Şi nu cumva e şi doamna Nobes aici ? Ba da ! N-o observasem mai înainte... Ce plăcere ! Ştiam că putem conta pe dragostea dumneavoastră pentru artă.

Şi se depărtă în grabă, pentru a prinde ocazia de a-l prezenta pe eminentul sculptor *sir* Herbert Herne strălucitului critic tînăr care-l numise în presa publică „un zidar monumental".

O clipă mai tîrziu, majordomul se apropie de uşa salonului aurit şi anunţă, tare şi solemn : „Domnul Walter Tillotson !" Condus din urmă de tînărul Spode, domnul Tillotson intră în salon cu paşi rari şi şovăielnici. În strălucirea luminilor, pleoapele i se zbăteau puternic, chinuitor, ca aripile unei molii prinse în capcană, peste ochii săi înceţoşaţi. O dată intrat, se opri şi îşi îndreptă ţinuta cu conştiinţa demnităţii cucerite. Lordul Badgery se grăbi să-i iasă în întîmpinare şi îi apucă mîna.

— Fiţi binevenit, domnule Tillotson. Vă urez bun venit în numele artei engleze !

Domnul Tillotson îşi înclină capul în tăcere. Era prea emoţionat pentru a putea răspunde.

— Aş dori să vă prezint cîţiva colegi mai tineri, care s-au adunat aici în cinstea dumneavoastră.

Lord Badgery prezentă pe fiecare dintre cei aflaţi în sală bătrînului pictor, care se înclina, strîngea mîini, scotea mici sunete din gîtlej, dar se simţea incapabil să vorbească. Doamna Nobes, doamna Cayman şi doamna Mandragore spuseră, toate trei, lucruri încîntătoare.

Masa era servită ; adunarea luă loc pe scaune. Lord Badgery se aşeză în capul mesei, avîndu-l pe domnul Tillotson în dreapta şi pe *sir* Herbert Herne în stînga. Luînd contact cu bucătăria gustoasă a „Bombei" şi cu vinurile „Bombei", domnul Tillotson mîncă şi bău din plin. Avea apetitul unuia care trăise timp de zece ani numai cu legume şi cartofi, printre gîndaci. După al doilea pahar de vin, începu să vorbească, brusc şi năvalnic, de parcă un stăvilar ar fi fost ridicat.

— În Asia Mică, începu el, există obiceiul ca, atunci cînd eşti invitat la masă, să sughiţi în semn de saturaţie şi de apreciere. *Eructavit cor meum*[1], cum zice Psalmistul ; şi el era oriental.

Spode aranjase astfel încît să stea lîngă doamna Cayman ; avea nişte planuri legate de ea. Era, fără îndoială, o femeie imposibilă, dar bogată şi utilă ; voia s-o îmbrobodească pentru a o face să cumpere cîteva tablouri ale tinerilor lui prieteni.

— Într-o pivniţă ? spunea doamna Cayman. Cu gîndaci ? Vai, e îngrozitor ! Bietul bătrîn ! Şi are nouăzeci şi şapte de ani, aşa ai spus, nu ? E zguduitor ! Sper ca măcar subscripţia să fie destul de mare. Desigur, fiecare ar dori să dea cît mai mult. Dar ştiţi cum e, sînt atîtea cheltuieli, şi viaţa e atît de grea acum.

— Ştiu, ştiu, spuse Spode cu simpatie.

— Şi totul din cauza muncitorimii, explică doamna Cayman. Fără îndoială, mi-ar plăcea, pur şi simplu, să-l invit la masă uneori. Dar, vezi, îl simt prea bătrîn, prea *farouche*[2] şi *gâteux*[3], n-ar fi de loc o plăcere pentru el, nu-i aşa ? Aşadar, acum lucrezi cu domnul Gollamy ? Ce om fermecător, talentat, cu conversaţia plăcută...

„*Eructavit cor meum*", repetă domnul Tillotson pentru a treia oară. Lordul Badgery încercă să-l scoată din tema etichetei turceşti, dar în zadar.

Pe la nouă şi jumătate o atmosferă de blîndeţe vinificată trimisese la culcare urile şi suspiciunile dinainte de masă. *Sir* Herbert Herne descoperise că tînărul cubist de lîngă el nu

[1] S-a vărsat inima mea (lat.).
[2] Sălbăticit (fr.).
[3] Ramolit, prostit (fr.).

era lipsit de inteligenţă şi că ştia într-adevăr o grămadă surprinzătoare de lucruri despre vechii maeştri. La rîndul lor, tinerii îşi dăduseră seama că cei mai bătrîni nu erau chiar atît de răi ; nu erau decît foarte proşti şi patetici. Numai în sufletul doamnei Nobes, al doamnei Cayman şi al doamnei Mandragore ura domnea încă neostoită. Fiind doamne şi de modă veche, nu băuseră vin aproape de loc.

Clipa discursurilor sosi. Lordul Badgery se ridică în picioare, spuse ceea ce se aştepta din partea lui şi făcu apel la *sir* Herbert pentru a ţine toastul serii. *Sir* Herbert tuşi, zîmbi şi începu. Într-o cuvîntare care ţinu douăzeci de minute, el povesti anecdote despre Gladstone, lordul Leighton, *sir* Alma Tadema şi răposatul episcop de Bombay ; făcu trei calambururi, cită din Shakespeare şi Whittier, fu spiritual, fu elocvent, fu grav... La sfîrşitul alocuţiunii sale, *sir* Herbert îi înmînă domnului Tillotson o pungă de mătase conţinînd cincizeci şi opt de lire şi zece şilingi, suma totală a subscripţiei. Se bău cu urale în sănătatea bătrînului.

Domnul Tillotson se sculă cu greu în picioare.

Pielea uscată ca de reptilă a feţei sale era îmbujorată ; cravata îi era mai strîmbă decît oricînd ; panglica verde a „Ordinului castităţii", clasa a doua, alunecase în sus pe pieptul şifonat şi pătat al cămăşii.

— *Mylord*, doamnelor şi domnilor, începu el cu vocea sugrumată şi apoi izbucni de-a binelea în plîns.

Era un spectacol dureros şi patetic. Un sentiment de adîncă stinghereală îi cuprinse pe toţi cei care priveau la epava aceea de om tremurîndă, stînd acolo, plîngînd şi bolborosind. Părea că o adiere a vîntului morţii suflase brusc peste sală, risipind aburul de vin şi fumul de tutun, stingînd rîsetele şi flacăra lumînărilor. Privirile pluteau nesigure, neştiind pe ce să se fixeze. Lordul Badgery, cu o mare prezenţă de spirit, îi oferi bătrînului un pahar cu vin. Domnul Tillotson începu să-şi vină în fire. Oaspeţii îl auziră murmurînd cîteva cuvinte răzleţe.

— Această mare cinste... copleşit de gentileţe... acest banchet magnific... nu sînt obişnuit... în Asia Mică... *eructavit cor meum*.

Ajuns aici, lordul Badgery îl trase cu putere de o aripă a lungii cozi a fracului. Domnul Tillotson se opri, mai sorbi o

înghiţitură de vin şi apoi continuă, redobîndindu-şi coerenţa şi energia :

— Viaţa artistului e grea. Munca lui nu seamănă cu munca altor oameni, care poate fi făcută mecanic, pe de rost şi aproape, aş spune, în somn. Ea cere din partea lui un consum permanent de spirit. Artistul dăruieşte mereu tot ce are mai bun în el, şi în schimb primeşte multă bucurie, e adevărat — multă glorie, poate — dar din binefacerile materiale, foarte puţin. Sînt optzeci de ani de cînd mi-am pus viaţa pentru prima oară în slujba artei ; optzeci de ani, şi aproape fiecare dintre anii aceştia mi-a adus o dovadă nouă şi dureroasă a ceea ce spuneam : viaţa de artist e o viaţă grea.

Această neaşteptată deviere spre o vorbire raţională făcu să crească senzaţia generală de stinghereală. Se ivise dintr-o dată necesitatea de a-l lua pe bătrîn în serios, de a-l considera o fiinţă umană. Pînă atunci nu fusese nimic altceva decît un obiect de curiozitate, o mumie îmbrăcată într-un frac absurd, cu o panglică verde peste pieptul cămăşii. Oamenii se pomeniră regretînd că nu subscriseseră ceva mai mult. Cincizeci şi opt de lire şi zece şilingi nu era o sumă uriaşă. Dar din fericire pentru liniştea sufletească a adunării, domnul Tillotson se opri, sorbi din nou din vin şi începu să se arate demn de sine însuşi, luînd-o razna.

— Cînd mă gîndesc la viaţa acestui om mare, Benjamin Robert Haydon, unul dintre cei mai mari oameni pe care Anglia i-a dat vreodată...

Auditoriul scoase un suspin de uşurare ; totul era aşa cum trebuia să fie. Urmă o izbucnire zgomotoasă de bravo şi de aplauze. Domnul Tillotson îşi roti ochii tulburi împrejurul sălii şi zîmbi recunoscător figurilor zărite ca prin ceaţă.

— Acest om mare, Benjamin Robert Haydon, continuă el, pe care sînt mîndru să-l numesc maestrul meu şi care, spre bucuria inimii mele, trăieşte încă în amintirea şi stima dumneavoastră, acest om mare, unul dintre cei mai mari pe care Anglia i-a dat vreodată, a dus o viaţă atît de jalnică, încît nu pot să mă gîndesc la ea fără să lăcrimez.

Şi cu nesfîrşite repetiţii şi divagaţii, domnul Tillotson relată biografia lui B. R. Haydon, arestările pentru datorii, bătălia cu Academia, victoriile, eşecurile lui, disperarea, sinuciderea. Bătu ora zece şi jumătate. Domnul Tillotson pe-

rora încă împotriva juriului stupid şi plin de prejudecăţi care respinsese schiţele lui Haydon pentru decorarea noului palat al Parlamentului, în favoarea unor mîzgălitori germani fără valoare.

— Acest om mare, unul dintre cei mai mari pe care Anglia i-a dat vreodată, acest mare Benjamin Robert Haydon, pe care sînt mîndru să-l numesc maestrul meu şi care, spre marea mea bucurie, trăieşte încă în amintirea şi stima dumneavoastră, la această insultă inima lui mare s-a frînt ; era cea mai grea lovitură. El, care se zbătuse toată viaţa pentru recunoaşterea artistului de către stat, el, care adresase petiţii fiecărui prim-ministru, inclusiv ducelui de Wellington, timp de treizeci de ani, rugîndu-i să-i folosească pe artişti la decorarea clădirilor publice, el, căruia i se datora în mod neîndoios planul de decorare pentru palatul Parlamentului... Domnul Tillotson pierdu şirul sintaxei şi începu o nouă frază : Era cea mai grea lovitură dintre toate, era ultimul fir de pai. Viaţa de artist e o viaţă grea.

La 11, domnul Tillotson vorbea despre prerafaeliţi. La şi un sfert, luase iar de la început toată povestea lui B. R. Haydon. La douăsprezece fără douăzeci şi cinci se prăbuşi pe scaun, aproape fără grai. Cea mai mare parte a oaspeţilor plecaseră ; puţinii rămaşi se grăbiră să-şi ia rămas bun. Lordul Badgery îl conduse pe bătrîn pînă la uşă şi-l încărcă în „Rolls-Royce"-ul de rezervă. Banchetul Tillotson se sfîrşise ; fusese o seară plăcută, dar cam prea lungă.

Spode porni pe jos spre apartamentul său din Bloomsbury, fluierînd uşor. Felinarele electrice din Oxford Street aruncau reflexe pe suprafaţa lucioasă a trotuarelor : canaluri de bronz-întunecat. Cîndva avea să folosească imaginea asta într-un articol. Doamna Cayman fusese îmbrobodită cu deplin succes. „*Voi, che sapete*", fluieră el, puţin cam fals, dar nu-şi dădu seama.

Cînd proprietăreasa domnului Tillotson veni în dimineaţa următoare să-l vadă, îl găsi pe bătrîn zăcînd pe pat, complet îmbrăcat. Părea foarte bolnav şi foarte, foarte bătrîn ; fracul lui Boreham era într-o stare de plîns, iar panglica verde a „Ordinului castităţii" era distrusă. Domnul Tillotson zăcea foarte liniştit, dar nu dormea. Auzind zgomotul paşilor, deschise puţin ochii şi gemu slab. Proprietăreasa privi ameninţător spre el.

— Dezgustător ! spuse ea. Dezgustător am spus. La vîrsta dumitale !

Domnul Tillotson gemu din nou. Cu mare efort, trase din buzunarul pantalonilor o pungă mare de mătase, o deschise şi scoase o liră.

— Viaţa de artist e o viaţă grea, doamnă Green, spuse el, întinzîndu-i moneda. Vreţi să trimiteţi după un doctor ? Nu mă simt prea bine. Şi, vai, ce-am să fac cu hainele astea ? Ce-am să-i spun domnului care a fost atît de bun să mi le împrumute ? „Cel ce împrumută pierde-ades şi pe sine şi pe-amic.“ Tot Bardul are dreptate.

Mica mexicană

Negustorul o numea, drăgăstos, o mică mexicană; şi poate că, pentru o mexicană, era într-adevăr mică. Dar în această Europă a noastră, în care spaţiul este limitat, iar scara măsurilor mai mică, mica mexicană era fantastică, un uriaş printre pălării. Atîrna acolo, în mijlocul vitrinei magazinului de pălării, ca o imensă aureolă neagră, bună pentru un rege al demonilor. Dar nici un demon nu trecu în dimineaţa aceea pe străzile Ravennei; ci numai cel mai blînd dintre turiştii literari. Era pe vremea cînd pălăriile foarte mari mi se păreau ispititoare, şi această aureolă a întunericului era sortită să coboare pe nedemnul meu cap. Pe capul meu; pentru că îndată ce am văzut pălăria, am dat fuga în prăvălie, am încercat-o, am constatat că mărimea e potrivită şi am cumpărat-o, fără să mă tocmesc, la preţ pentru străini. Am părăsit prăvălia cu mica mexicană pe cap, şi umbra mea pe pavajul Ravennei deveni aidoma umbrei unui băţ de umbrelă deschisă.

Mica mexicană e foarte veche acum, roasă de molii şi învierzită. Dar o mai păstrez şi azi. Din cînd în cînd chiar, de dragul unor vechi amintiri, o port. Draga mexicană întruchipează pentru mine o întreagă epocă din viaţa mea! Reprezintă emanciparea şi primul an de universitate. Simbolizează descoperirea atîtor lucruri noi, idei noi, senzaţii noi — a literaturii franceze, a alcoolului, a picturii moderne, a lui Nietzsche, a iubirii, a metafizicii, a lui Mallarmé, a sindicalismului şi a Dumnezeu mai ştie ce! Dar

mai presus de orice o prețuiesc pentru că îmi amintește de prima dată cînd am descoperit Italia. Mica mea mexicană îmi readuce în minte toate emoțiile, și uimirile, și entuziasmele pure din acea primă călătorie în Italia, la începutul toamnei lui 1912: la Urbino, Rimini, Ravenna, Ferrara, Modena, Mantua, Verona, Vicenza, Padua, Veneția, primele mele impresii despre toate aceste nume de poveste se află, ca niște giuvaeruri strînse într-o pălărie, în calota micii mexicane. O să mă lase vreodată inima s-o arunc?

Și apoi, fără îndoială, vine la rînd Tirabassi. Fără mica mexicană, n-aș fi făcut niciodată cunoștință cu Tirabassi. Cu mica și sobra mea pălărie englezească, nu m-ar fi luat niciodată drept pictor. Și, în consecință, n-aș fi văzut niciodată frescele, n-aș fi stat de vorbă cu bătrînul conte, n-aș fi auzit niciodată de *colombella*[1]. Niciodată... Cînd mă gîndesc la asta, mica mexicană mi se pare mai prețioasă decît oricînd.

Era desigur tipic pentru Tirabassi să presupună, după mărimea pălăriei mele, că trebuie să fiu pictor. El avea o minte precisă de militar, care refuza să accepte vaga dezordine a lumii. Își eticheta, clasa și limita o dată pentru totdeauna universul; și cînd obiectele clasificate ieșeau afară din clasoarele lor și-și rupeau etichetele de la gît, Tirabassi era zăpăcit și necăjit. În orice caz, pentru el a fost evident, din prima clipă cînd m-a văzut în restaurantul din Padua, că trebuie să fiu pictor. Toți pictorii poartă pălării negre, cu boruri largi. Eu purtam mica mexicană. *Ergo*, eram pictor. Era silogistic, de o logică implacabilă.

Trimise chelnerul să mă întrebe dacă vreau să-i fac onoarea de a lua cafeaua cu el, la masa lui. În prima clipă trebuie să mărturisesc că am fost puțin alarmat. Ce putea să vrea de la mine acest tînăr și chipeș locotenent de cavalerie? Cele mai absurde bazaconii îmi trecură prin minte: săvîrșisem, cu totul inconștient, vreo necuviință îngrozitoare; călcasem pe coadă onoarea locotenentului și avea de gînd să mă provoace la duel. Alegerea armelor, m-am gîndit eu repede, îmi va reveni mie. Dar ce, Doamne, ce să aleg? Săbii? Nu învățasem scrima. Pistoale? Odată, trăsesem de șase ori la

[1] Porumbiță. (it.)

rînd într-o sticlă şi ratasem fiecare împuşcătură. Va mai fi timp să scriu o scrisoare, două, să fac un fel de testament în legătură cu bunurile mele personale ? Din această nelinişte sufletească mă eliberă chelnerul, care se întoarse o clipă mai tîrziu cu caracatiţa mea friptă. Locotenentul-conte — îmi explică el într-o şoaptă confidenţială — avea o vilă pe Brenta, nu departe de Stia. O vilă — îşi întinse în lături mîinile într-un gest larg — plină de tablouri. Plină, plină, plină. Şi dorea neapărat ca eu să le văd, deoarece era sigur că mă interesează pictura. O, desigur, am zîmbit eu cam prosteşte, întrucît chelnerul părea să aştepte din partea mea o confirmare imediată, desigur, mă interesa pictura ; chiar foarte mult. În cazul acesta, zise chelnerul, contele va fi încîntat să mă ducă să văd tablourile. Mă lăsă apoi, încă zăpăcit, dar înseninat. În orice caz, nu eram chemat pentru a face foarte dificila alegere între săbii şi pistoale.

L-am examinat pe locotenentul conte pe furiş ori de cîte ori nu se uita în direcţia mea. Înfăţişarea lui nu era tipic italiană (dar, de fapt, ce înseamnă tipic italian ?). Adică nu avea părul negru-albăstrui, ochii ca mura, pielea oacheşă şi nasul acvilin. Dimpotrivă, avea un păr gălbui ca inul, ochi cenuşii, nasul cîrn şi pielea pistruiată. Cunoşteam o mulţime de tineri englezi care ar fi putut fi fraţii mai puţin vioi ai contelui Tirabassi.

Cînd veni timpul să mă duc la masa lui, mă primi cu cea mai aleasă politeţe, cerîndu-mi scuze pentru modul neceremonios în care făcuse cunoştinţă cu mine.

— Dar cum eram sigur că vă interesează arta, adăugă el, m-am gîndit că mă veţi ierta cînd veţi vedea cele ce vreau să vă arăt.

Nu m-am putut împiedica să mă întreb de ce era atît de sigur contele de interesul meu pentru artă. Abia mai tîrziu am înţeles, cînd am plecat împreună din restaurant ; pentru că, la plecare, în timp ce-mi puneam pălăria, el arătă cu un surîs spre mica mea mexicană.

— Se poate vedea că sînteţi un adevărat artist.

Am rămas descumpănit, neştiind ce să-i răspund.

După ce schimbarăm politeţile preliminare, locotenentul se lansă imediat, în întregime spre profitul meu, după cît am putut vedea, într-o conversaţie despre artă.

— În ziua de azi, zise el, noi, italienii, nu prea acordăm interes artei. Vedeţi, într-o ţară modernă... Dădu din umeri, lăsîndu-şi şi fraza neterminată. Dar eu nu cred că e drept. Eu ador arta. Pur şi simplu o ador. Cînd îi văd pe străini umblînd cu ghidurile în mînă, stînd cîte o jumătate de oră în faţa unui tablou, uitîndu-se întîi în carte, apoi la tablou — şi aici îmi prezentă cea mai strălucitor de desăvîrşită imitaţie a unui preot anglican care „face" în mod conştiincios capela Mantegna : mai întîi o privire aruncată în ghidul imaginar, ţinut deschis în amîndouă mîinile, apoi o ridicare a feţei spre o frescă închipuită, cu mişcarea unui pui de găină care bea apă, o privire lungă printre pleoapele întredeschise, deschiderea gurii şi, în sfîrşit, o întoarcere a ochilor din nou spre paginile inspirate ale *Baedekerului* — cînd îi văd, mă simt ruşinat pentru noi, italienii.

Contele vorbea foarte serios, simţind, fără îndoială, că talentul lui de mim îl împinsese cam prea departe.

— Şi dacă ei stau o jumătate de oră ca să privească tabloul, eu mă duc şi stau acolo o oră întreagă. Asta înseamnă să înţelegi marea artă. Altfel nu se poate. Se lăsă pe spate în scaun şi sorbi din cafea. Din nefericire, adăugă el după o clipă, nu avem prea mult timp.

Am fost de acord cu el.

— Cînd cineva poate veni în Italia doar pentru o lună încheiată, ca mine...

— Ah, măcar de-aş putea să călătoresc prin lume ca dumneavoastră ! Contele oftă. Dar iată-mă aici, ferecat în oraşul acesta nenorocit. Şi cînd mă gîndesc la enormul capital care atîrnă pe pereţii casei mele...

Se opri, clătinînd din cap. Apoi, schimbînd tonul, începu să-mi vorbească despre casa lui de pe Brenta. Totul părea prea frumos ca să fie adevărat. Carpi [1], da, puteam să cred că are nişte fresce de Carpi ; aproape oricine le putea avea. Dar o sală de Veronese, dar camere întregi de Tiepolo [2], toate în aceeaşi casă, asta părea de necrezut. Nu

[1] *Ugo da Carpi* (1450—1523), pictor şi gravor italian, discipol al lui Raphael.

[2] *Giovanni Battista Tiepolo* (1693—1770), pictor şi gravor italian, autor al unor tablouri cu teme religioase, remarcabile prin luminozitatea şi transparenţa coloritului.

puteam să nu gîndesc că entuziasmul pentru artă îl împinsese pe conte prea departe. Dar, în orice caz, mîine aveam să fiu în stare să judec eu însumi; contele mă invitase să iau dejunul la el.

Ieşirăm din restaurant. Încă stînjenit de aluziile la mica mea mexicană, mergeam tăcut alături de el pe strada cu arcade.

— Vă voi prezenta tatălui meu, zise contele. Şi el adoră artele.

Mai mult decît oricînd m-am simţit ca un escroc. Mă furişasem, cîştigînd sub aparenţe false încrederea contelui; pălăria mea era o minciună. Simţeam că trebuie să fac ceva pentru a spulbera neînţelegerea. Dar contele mi se plîngea de tatăl său cu atîta foc, încît nu aveam nici o posibilitate să-mi strecor mica mea explicaţie. Mărturisesc că nu ascultasem prea atent la cele ce îmi spunea. În timpul unui an la Oxford auzisem atîţia tineri plîngîndu-se de taţii lor! Prea puţini bani, prea mult amestec în treburile lor — povestea era banală. Şi pe deasupra, pe atunci, eu priveam cu o înaltă atitudine filozofică lucrurile de felul acesta. Pretindeam că nu mă interesează oamenii — numai cărţile, numai ideile. Ce prost poate să fie omul la vîrsta asta!

— *Eccoci*[1], zise contele. Ne-am oprit în faţă la „Café Pedrochi". Vine totdeauna aici să-şi ia cafeaua.

Şi, de fapt, în care alt loc s-ar fi putut duce să-şi ia cafeaua? Cine, în Padua, s-ar duce în altă parte?

L-am găsit aşezat pe terasă, la capătul cel mai îndepărtat al clădirii. M-am gîndit că nu mai văzusem niciodată un domn în vîrstă cu o înfăţişare mai plăcută. Bătrînul conte avea o faţă roşcovană, bătută de vreme, cu mustăţile albe răsucite galant în sus şi cu un barbişon alb în stilul grandios *Risorgimento* al lui Victor Emmanuel al II-lea. Sub sprîncenele albe, stufoase, şi aşezaţi în mijlocul unei urzeli de riduri fine, ochii erau căprui şi luminoşi, ca ai unui prihor. Nasul lung părea să fie de o mai mare utilitate practică decît nasul omenesc obişnuit, fiind făcut parcă anume pentru adulmecări de o mare fineţe critică, pentru cercetări şi scormoniri delicate. Îndesat şi voinic,

[1] Iată-ne ajunşi. (it.)

şedea cu toată greutatea pe scaun, cu genunchii depărtaţi, cu mîinile împreunate pe măciulia bastonului, purtîndu-şi pîntecele cu demnitate, aş spune aproape cu noblеţe, înaintea lui. Era îmbrăcat într-un costum de in alb — vremea fiind încă foarte călduroasă — iar pălăria lui gri, cu boruri largi, stătea înclinată strengăreşte pe ochiul stîng. Era o adevărată desfătare să te uiţi la el; părea atît de desăvîrşit, de perfect în felul lui.

Tînărul conte mă prezentă.

— Domnul este englez, *signor*... şi se întoarse spre mine pentru nume.

— Oosselay, am spus eu, ştiind din experienţă că numai în felul acesta numele meu le putea fi mai accesibil italienilor.

— *Signor* Oosselay, continuă tînărul conte, este artist.

— Ei, nu chiar artist, începui eu, dar nu mă lăsă să sfîrşesc.

— Şi este un mare amator de artă veche, adăugă tînărul. Mîine îl iau la Dolo, să vadă frescele. Sînt convins că au să-i placă.

Ne-am aşezat la masa bătrînului conte; m-a privit cu un ochi critic şi a dat din cap.

— *Benissimo*, spuse. Apoi adăugă: Să sperăm că veţi putea face ceva pentru a ne ajuta să vindem lucrurile alea.

Am tresărit surprins. M-am uitat oarecum perplex la tînărul conte. Acesta se încrunta mîniat la tatăl său. Era evident că bătrînul spusese ceea ce nu trebuia; după cît am ghicit, vorbise prea devreme. În orice caz, prinse semnalul fiului şi alunecă senin pe altă pistă.

— Fantezia arzătoare a lui Tiepolo, începu el emfatic, splendoarea rece, impasibilă a lui Veronese le veţi vedea la Dolo puse faţă în faţă.

Ascultam cu atenţie, în timp ce bătrînul domn îşi ţinea mai departe discursul evident pregătit. Cînd termină, tînărul conte se sculă; trebuia să se întoarcă la cazarmă la două şi jumătate. Am dat şi eu semn de plecare; dar bătrînul îşi puse mîna pe braţul meu.

— Rămîneţi cu mine, îmi zise el. Conversaţia dumneavoastră e o adevărată încîntare! şi cum nu încetase aproape nici o clipă să vorbească de cînd îl văzusem, l-am putut crede lesne.

Cu gestul unei doamne care îşi ridică fustele pentru a le feri de noroi (şi era vremea cînd fustele încă mai trebuiau ridicate), tînărul conte îşi ridică sabia care atîrna şi păşi măreţ, foarte milităros, strălucitor şi scînteietor, ca un ostaş pe scenă, şi pieri în lumina soarelui.

Ochii vii ca de pasăre ai bătrînului îl urmăriră.

— Băiat bun, Fabio, zise el, întorcîndu-se, în sfîrşit, spre mine. Un fiu cumsecade.

Vorbea cu afecţiune; dar mi s-a părut că în zîmbetul, în tonul vocii lui era un grăunte de amuzament, de ironie. Parcă ar fi adăugat, prin implicaţie: „Dar, în definitiv, băieţii buni sînt proşti că sînt atît de buni". În ciuda indiferenţei mele prefăcute, m-am pomenit grozav de curios în legătură cu domnul acesta bătrîn. Iar el, la rîndu-i, nu era de loc omul care să lase pe cineva aflat în tovărăşia lui să rămînă multă vreme într-o splendidă izolare. Se strădui să-mi trezească interesul pentru problemele sale. Îmi spuse totul despre ele — sau, în orice caz, totul despre unele dintre ele — dînd drumul la mărturisiri cu o uimitoare lipsă de reticenţă. Imediat după prietenul intim, de încredere, omul complet străin este cel mai bun confident cu putinţă. Nu există voiajor comercial, cu o înfăţişare cît de cît atrăgătoare, care în zilele sale petrecute în tren, în serile petrecute în saloanele hotelurilor comerciale, să nu fi fost făcut depozitarul a o mie de secrete intime, chiar şi în Anglia. Iar în Italia, Dumnezeu ştie cîte li se povestesc voiajorilor comerciali, în Italia. Chiar eu, un străin, vorbind prost limba şi nu prea priceput să duc o conversaţie cu străini, am auzit tot felul de lucruri ciudate în vagoanele de clasa a doua ale trenurilor italiene... Şi aici, pe terasa „Pedrochi", aveam să aud lucruri ciudate. O uşă avea să fie întredeschisă, şi prin deschizătura ei aveam să arunc o privire asupra unor vieţi necunoscute.

— Nici nu ştiu, continuă bătrînul domn, ce m-aş face fără el. Conduce moşia pur şi simplu admirabil.

Şi se întinse la vorbă în lungi digresiuni asupra prostiei ţăranilor, incompetenţei şi necinstei administratorilor, capriciilor vremii, răspîndirii filoxerei, preţului ridicat al îngrăşămintelor. Concluzia întregului era că de cînd Fabio preluase treburile moşiei, totul mersese bine, pînă şi vremea se îndreptase.

pre proporţiile familiilor de buni catolici.) Fata cea mai mare avea tocmai vîrsta potrivită pentru Fabio. N-avea bani, desigur; dar era o fată cuminte şi drăguţă, foarte bine crescută şi religioasă. Religioasă, lucru foarte important, pentru că era esenţial ca Fabio să aibă o familie mare — ca să-i fixeze mai adînc rădăcinile, explică bătrînul conte — deoarece cu femeile astea tinere moderne, crescute departe de biserică, nu puteai fi niciodată sigur că vor avea copii. Da, religia ei era ceva foarte important; cercetase el cu grijă acest lucru înainte de a o alege. Ei bine, următoarea mişcare importantă a fost, desigur, ca Fabio să fie împins s-o aleagă. Fusese o problemă echivalentă cu a duce calul la apă şi a-l face să bea. Oh, o treabă foarte grea şi delicată! Pentru că Fabio era foarte mîndru de independenţa lui; şi încăpăţînat ca un catîr. Nimeni să nu se amestece în treburile lui, nimeni să nu-l silească să facă ceea ce nu voia el să facă. Şi era atît de susceptibil, atît de îndărătnic, încît adesea nu făcea ceea ce ar fi dorit numai din pricină că altcineva îi sugerase să facă acel lucru. Aşa încît puteam să-mi închipui — bătrînul conte îşi desfăcu larg mîinile în faţa mea — ce treabă grea şi delicată fusese. Numai un diplomat uns cu toate alifiile ar fi putut izbuti. El izbutise făcîndu-i să se întîlnească foarte des şi vorbind, în acelaşi timp, despre nereuşita căsătoriilor pripite, despre inutilitatea nevestelor sărace, despre inconvenientul nevestelor de origine modestă. Metoda a acţionat ca o vrajă; în patru luni Fabio era logodit; peste două luni era însurat, şi după zece luni avea un fiu şi moştenitor. Şi acum era fixat, înrădăcinat. Bătrînul domn chicoti, şi mi s-a părut că ascult chicotitul unui bătrîn tiran cu părul alb din *Quattrocento*, care se felicită pentru vreo lovitură politică deosebit de ingenioasă — o cetate bogată obligată prin înşelătorie să se predea, un rival primejdios ademenit prin vorbe frumoase într-o cursă şi închis. Bietul Fabio, mă gîndeam eu; şi de asemenea, ce risipă de talent!

Da, continuă bătrînul conte, acum n-o să mai plece niciodată. Nu era ca fratele lui mai mic, Lucio. Lucio era un pezevenghi, un *furbo*, viclean, n-avea pic de conştiinţă. Dar Fabio ştia ce înseamnă datoria şi căuta să trăiască neclintit conform principiilor. O dată ce se angajase, avea să-şi ţină angajamentul, cu încăpăţînare, cu toată tenacitatea de ca-

tîr a caracterului său. Ei, acum locuia la moşie, în casa cea mare, pictată, de la Dolo. Trei zile pe săptămînă venea la Padua pentru îndatoririle sale militare, iar restul timpului şi-l dedica moşiei. Moşia aducea acum mai mult decît adusese înainte. Dar Dumnezeu ştie, se plîngea bătrînul, că e destul de puţin. Pîine şi ulei, vin şi lapte, pui şi vaci erau din belşug, ba chiar să mai pui şi deoparte. Fabio putea să aibă şi o familie de cincizeci de membri, şi n-ar fi murit de foame. Dar bani lichizi nu erau destui.

— În Anglia, încheie contele, sînteţi bogaţi. Dar noi, italienii... Clătină din cap.

Următorul sfert de oră l-am petrecut încercînd să-l conving că nu toţi englezii eram milionari. Dar în zadar. Datele mele statistice, bazate pe însemnările oarecum imperfecte ale domnului şi doamnei Sidney Webb [1], n-aveau nici o putere de convingere. În cele din urmă am renunţat.

În dimineaţa următoare Fabio îşi făcu apariţia la uşa hotelului meu într-un „Fiat" mare, foarte vechi şi foarte zgomotos. Era maşina bună la toate a familiei, hîrbuită, zgîriată şi murdărită de ani întregi de serviciu. Fabio o conducea cu o strălucită şi sprintenă dezinvoltură. Străbăturăm oraşul ca fulgerul, ţîşnind dintr-o parte a străzii înguste în cealaltă, cu o nesocotire a regulilor de circulaţie care într-o ţară pedantă ca Anglia ar fi însemnat cel puţin o amendă de cinci lire şi un talon ridicat. Dar aici, carabinierii, care păşeau cu gravitate doi cîte doi pe sub arcade, ne-au lăsat să trecem fără observaţii. Pe dreapta sau pe stînga, în definitiv ce importanţă avea?

— De ce ţii deschis tubul de eşapament? am strigat eu în zgomotul asurzitor al motorului.

Fabio dădu uşor din umeri.

— *E piu allegro cosi* [2], răspunse el.

N-am mai spus nimic. Un englez cu nervii zdruncinaţi nu prea poate spera să cîştige mare simpatie din partea unui membru al acestei rase viguroase, căreia îi place zgomotul şi pe care lipsa de confort o încîntă.

[1] *Sidney Webb* (1859—1947), om politic şi economist englez. Împreună cu soţia sa, *Beatrice Potter*, a scris tratate de economie industrială şi istorie a administraţiilor.

[2] E mai vesel aşa (it.)

Ieşirăm curînd din oraş. Tîrînd în urma noastră o trombă albă de praf învolburat şi cu motorul bubuindu-şi exploziile ca o baterie de mitraliere, goneam pe şoseaua Fusina. De o parte şi de alta se întindea cîmpul cultivat. Şoseaua era mărginită de şanţuri, şi dincolo de acestea, în locul gardurilor vii, se ridicau rînduri de butuci cu viţe încărcate de struguri atîrnînd ca ghirlande de la arac la arac. Albiţi de praf, ciorchini, fructe şi frunze atîrnau acolo, ca operele unui giuvaergiu lucrate în metal forjat, atîrnau ca nişte ornamente cu fructe şi frunze împletite în jurul marginilor unei mari cupe de argint. Gonirăm mai departe. Curînd, la dreapta noastră apăru Brenta, adînc cufundată între malurile albiei sale. Şi iată-ne la Strà. Prin porţi mari, bogate în stucaturi fabuloase, prin tuneluri de umbră tainică, întrezărirăm imagini fugare ducînd spre inima parcului. Iată, timp de o clipă, statuile de pe acoperişul vilei se profilară pe cer şi dispărură. Merserăm mai departe. La dreapta şi la stînga, pe fiecare mal al rîului, prindeam din cînd în cînd licărirea unui conac încîntător, vesel şi strălucitor chiar şi în ruină. Mici chioşcuri de grădină baroce mă priveau de peste ziduri ; şi printre porţile mari, la capătul unor alei de chiparoşi prăfuiţi, faţadele frivole şi grandiloc-vente se înălţau în aer, sfidînd toate regulile, aproape cu un fel de umor. Mi-ar fi plăcut să parcurg drumul încet, să mă opresc ici şi colo, să privesc, să gust totul în tihnă, dar Fabio privea cu dispreţ orice viteză sub cincizeci de kilometri pe oră şi trebuia să mă mulţumesc cu licăririle fugare şi zgîrcite. Mă gîndeam, în timp ce hurducăiam în fruntea dezastrului nostru de praf alb, că în vilele acestea venea Casanova să-şi petreacă vara, seducînd cameristele, cucerind marchizele înspăimîntate în *calèches*[1], pe furtună, îmbrobodind cu prezicerea viitorului şi magia lui neagră pe bătrînii senatori cu mintea înceată ai Veneţiei. Splendid şi fericit escroc ! În ciuda detaşării mele afişate, îl invidiam. Şi, de fapt, ce era această faimoasă detaşare decît o expresie deghizată a invidiei, pe care succesele şi cutezanţele unui Casanova trebuie neapărat să o stîrnească în orice suflet timid şi neîncrezător ? Dacă trăiam într-o superbă izolare,

[1] Caleşti. (fr.)

era pentru că îmi lipsea cutezanţa de a face război şi chiar de a lega alianţe stînjenitoare. Eram absorbit în aceste plăcute gînduri de autocondamnare, cînd maşina încetini cursa şi se opri în faţa unei uriaşe porţi impunătoare. Fabio claxonă nerăbdător; se auzi un tropăit de paşi grăbiţi, zgomot de zăvoare trase, şi poarta sări în lături. La capătul unei alei scurte se înălţa casa, foarte mare şi gravă, foarte castă şi austeră. Era mult mai veche decît celelalte vile pe care le întrezărisem în drum. Faţada ei n-avea nimic frivol, nici o grandiloovenţă neobişnuită. Un mare bloc de cărămidă stucată; un portic central, la care duceau nişte trepte, încununat de un masiv pediment; un rînd de statui rigide pe balustrada de deasupra cornişei. Era un stil palladian [1], executat corect, chiar cu răceală. Fabio trase maşina în faţa uşii. Coborîrăm. În vîrful scării stătea o femeie tînără, care ţinea în braţe un copil cu părul roşu. Era contesa, cu fiul moştenitor.

Contesa mi-a făcut o impresie foarte plăcută. Era înaltă şi zveltă, cu doi-trei *inch* mai înaltă decît soţul ei, cu părul negru, pieptănat spre spate şi împletit într-un coc pe ceafă; ochi negri, lucitori, nehotărîţi şi melancolici, ca ochii unui animal blînd; o piele brună şi transparentă ca un chihlimbar închis. Purtarea ei era blîndă şi lipsită de emfază. Rareori gesticula; n-am auzit-o niciodată ridicînd glasul. Vorbea, de fapt, foarte puţin. Bătrînul conte îmi spusese că nora sa e religioasă, şi din înfăţişarea ei mi-am putut da seama că aşa era. Se uita la tine cu privirea calmă şi îndepărtată a cuiva a cărui viaţă se desfăşoară în cea mai mare parte în adîncuri lăuntrice.

Fabio îşi sărută soţia, apoi, aplecîndu-se spre copil, făcu o strîmbătură îngrozitoare şi scoase un urlet de leu. Totul era făcut din dragoste; dar biata făptură micuţă se trase înapoi, înspăimîntată. Fabio rîse şi-l ciupi de ureche.

— Nu-l necăji, zise contesa cu blîndeţe. O să-l faci să plîngă.

Fabio se întoarse spre mine.

[1] În stilul lui *Andrea Palladio* (1518—1580), arhitect din Renaşterea italiană, constructor a numeroase vile, denumite „deliciile palladiene".

— Așa se întîmplă cînd lași un băiat în grija femeilor. Plînge din orice. Să intrăm, schimbă el vorba. În prezent folosim numai două-trei camere la parter și bucătăria la subsol. Restul e gol. Nu știu cum izbuteau bătrînii să-și țină deschise palatele. Eu nu pot. Dădu din umeri.

Intrarăm în casă printr-o ușă din dreapta porticului.

— Aici sînt salonul și sufrageria noastră — combinate.

Era o cameră mare și frumoasă, de proporții nobile — un dublu cub, am bănuit eu — cu tocurile ușilor sculptate în marmoră și cu un cămin magnific, flancat de două nimfe, pe ai căror umeri arcuiți se sprijinea o poliță înclinată, incrustată cu blazoane și cu ghirlande de frunze. În jurul pereților era o friză pictată în *grisaille*[1]; într-un talmeș-balmeș grațios de cornuri ale abundenței și panoplii, se înclinau zeițe, șerpuiau și zburau heruvimi. Mobilierul era de o stranie amestecătură. În jurul unei mese de sufragerie din secolul al XVI-lea, o piesă de arhitectură în lemn de stil palladian, erau așezate opt scaune în stilul „Sécession" vienez din 1905. Un mare ceas cu cuc din Berna, în formă de *chalet* elvețian, atîrna pe perete între două scrinuri din lemn de nuc, așezate pe pilaștri și cu pedimente care le dădeau înfățișarea unor mici temple, avînd niște statuete cu caracter eroic în nișele dintre stîlpi. Și apoi tablourile de pe pereți, cretoanele cu care erau acoperite fotoliile! Totuși, am admirat totul, plin de tact — noul, ca și vechiul.

— Și acum, zise contele, să trecem la fresce!

L-am urmat, trecînd printr-un cadru de ușă din marmoră, și m-am pomenit deodată în marea sală centrală a vilei. Contele se întoarse spre mine.

— Iată! zise el, zîmbind triumfător, cu aerul cuiva care a reușit să scoată un iepure dintr-o pălărie goală, și, într-adevăr, privelișteа era destul de uluitoare.

Pereții imenși ai încăperii erau acoperiți în întregime de fresce, pentru care n-aveam nevoie de multă judecată critică sau de cunoaștere pentru a-mi da seama că erau opera autentică a lui Veronese. Paternitatea era evidentă, pal-

[1] Pictură decorativă, executată în tonuri de cenușiu, pentru a da imaginea reliefului.

pabilă. Cine altul ar fi putut picta grupurile acelea de figuri plasate într-o unduire armonioasă, în strălucitul cadru arhitectural? Cine altul decît Veronese ar fi putut îmbina o asemenea splendoare cu asemenea răceală, atîta bogăţie extravagantă cu o atît de rafinată suavitate?

— *E grandioso*, i-am spus contelui.

Şi era într-adevăr. Grandios, nu exista alt cuvînt. O bogată arcadă triumfală înconjura odaia, pe fiecare perete apărînd patru sau cinci arcuri. Prin arcuri se putea vedea o grădină; şi acolo, pe un fundal de chiparoşi, de statui şi de munţi albăstrui pierduţi în zare, grupuri de doamne şi domni veneţieni petreceau într-o atmosferă gravă. Sub un arc făceau muzică, sub altul erau văzuţi şezînd în jurul unei mese, ciocnind pahare cu vin roşu, în timp ce un maur mititel, îmbrăcat într-o livrea galbenă cu verde, le oferea de jur împrejur cana de argint. În panoul următor personajele urmăreau o luptă între o maimuţă şi un motan. Pe peretele din faţă, un poet îşi citea versurile în faţa adunării, iar lîngă el, Veronese însuşi — autoportretul era uşor de recunoscut — stătea la şevalet, făcînd portretul unei blonde opulente, îmbrăcată în satin roz. La picioarele artistului zăcea cîinele lui; doi papagali şi o maimuţă erau cocoţaţi pe balustrada de marmoră la jumătatea distanţei.

Mă desfătam privind.

— Să posezi asemenea minunăţii! am exclamat, mînat de entuziasm. Te invidiez.

Contele făcu o mică strîmbătură şi rîse.

— Să mergem să-l vedem şi pe Tiepolo? întrebă el.

Trecurăm prin două camere vesele, pictate de Carpioni — satiri alergînd după nimfe printr-o pădure romantică şi pe malurile unei mări, o foarte excentrică răpire a sirenelor de către centauri — şi păşirăm peste un prag în acel splendid univers, delicat şi în acelaşi timp de o extravagantă violenţă, sălbatic şi subtil ordonat, pe care l-a creat Tiepolo în ultimele zile ale picturii italiene, cu atîta măiestrie şi forţă magică. Era povestea lui Eros şi Psyche, care se desfăşura în trei camere mari în şir, întinzîndu-se pînă la tavan, unde, pe un cer palid, împestriţat cu nori albi şi aurii, zeităţile respective se legănau, coborînd şi urcînd prin empireu, cu aerul acela că se simt foarte în elementul lor,

care în natură pare să aparţină doar peştilor, poate cîtorva insecte înaripate şi păsărilor.

Fabio se lăudase faţă de mine că în faţa unei picturi poate sta să privească mai mult decît orice străin. Dar eu stăteam şi admiram de atîta amar de vreme aceste fantezii tulburătoare, încît, în cele din urmă, îşi pierdu răbdarea.

— Voiam să-ţi arăt ferma înainte de prînz, zise el uitîndu-se la ceas. Tocmai ar fi timpul.

L-am urmat fără chef.

Ne-am uitat la vaci, la cai, la taurul de rasă, la curcani. Ne-am uitat la căpiţele de fîn, înalte şi subţiri ca nişte ţigări de foi puse în picioare. Ne-am uitat la sacii cu grîu din hambar. În lipsă de alt comentariu mai bun, i-am spus contelui că îmi amintesc de sacii cu grîu din hambarele englezeşti ; părea încîntat.

Clădirile fermei erau rînduite în jurul unei ogrăzi imense. Explorasem trei laturi ale acestei *piazza* ; acum sosirăm la a patra, ocupată de o clădire lungă şi joasă, străbătută de nişte arcade rotunde, şi, spre surpriza mea, complet goală.

— Ce este asta ? am întrebat, intrînd.

— Nu *este* nimic, răspunse contele. Dar ar putea, într-o zi, să devină... *chi sa*[1] ?

Rămase o clipă tăcut, cugetînd încruntat, cu expresia lui Napoleon pe insula Sfînta Elena — visînd la viitor, regretînd ocaziile trecute, pentru totdeauna pierdute. Faţa lui pistruiată, de obicei strălucitoare ca un bec, deveni neobişnuit de întunecată. Apoi deodată izbucni, blestemînd viaţa, înjurînd soarta, exprimîndu-şi dorinţa fierbinte de a pleca şi de a înfăptui ceva, în loc să stea aici, să-şi irosească timpul. Ascultam, scoţînd din cînd în cînd cîte un sunet, în semn de simpatie. Ce puteam să fac ? Şi apoi, spre stupoarea mea, am aflat că puteam să fac ceva, că se aştepta din partea mea să fac ceva. Mi se cerea să-l ajut pe conte să-şi vîndă frescele. Ca artist, era evident că trebuie să fiu în relaţii cu patroni bogaţi, cu muzee, cu milionari. Văzusem frescele ; puteam să le recomand în mod

[1] Cine ştie (it.)

cinstit. Iar acum exista metoda aceea perfecţionată de transmutare a frescelor pe pînză. Pereţii puteau fi uşor jupuiţi de picturi, pînzele puteau fi făcute sul şi transportate la Veneţia. Iar de acolo era cel mai uşor lucru din lume să fie încărcate pe puntea unui vapor şi duse mai departe. Cît despre preţ, dacă putea să scoată un milion şi jumătate de lire (italiene), cu atît mai bine ; dar ar fi luat chiar şi un milion, chiar şi trei sferturi. Şi mi-ar fi dat mie zece la sută comision...

Şi după aceea, după ce avea să-şi vîndă frescele, ce voia să facă ? „În primul rînd, spuse cu un zîmbet triumfător, avea să transforme clădirea asta goală în care ne aflam acum într-o modernă fabrică de brînză." Cu o jumătate de milion putea să pornească binişor afacerea, şi apoi, folosind mîna de lucru ieftină, feminină, din satele din jur, putea fi aproape sigur că va scoate imediat profituri grase. În cîţiva ani socotea că ar fi ajuns să scoată optzeci sau o sută de mii pe an cu brînzeturile lui. Şi atunci, ah, atunci avea să fie independent, avea să fie în stare să plece, să vadă lumea. Avea să se ducă în Brazilia şi în Argentina. Un om întreprinzător şi cu capital putea oricînd să se descurce acolo. Avea să se ducă la New York, la Londra, la Berlin, la Paris. Nu exista lucru pe care nu l-ar fi putut face.

Dar între timp frescele se aflau încă pe pereţi, frumoase, fără îndoială (căci, îmi aminti contele, el adora arta), dar inutile ; un capital imens, nefolositor. În timp ce cu fabrica lui de brînză...

Ne întoarserăm încet spre casă.

Am fost din nou la Veneţia în luna septembrie a anului următor, 1913. Cred că în toamna aceea erau în Veneţia şi mai multe perechi de germani veniţi în luna de miere, şi mai multe grupuri de păsări călătoare, cu rucsacuri, decît fuseseră înainte. În orice caz, erau prea mulţi pentru mine, aşa că mi-am făcut bagajul şi am luat trenul spre Padua.

Iniţial n-avusesem de gînd să-l revăd pe tînărul Tirabassi. Nici nu ştiam cît de încîntat ar fi fost să mă vadă. Pentru că frescele, după cîte ştiam, se aflau încă în bună stare pe pereţi, iar fabrica de brînză plutea încă în nebuloasa viitorului, în imaginaţie. Îi scrisesem de mai multe ori, spunîndu-i că făceam tot ce-mi stătea în putinţă, dar că,

deocamdată etc., etc., etcetera. E adevărat că nu-i prea dădusem speranţă. Îl lămurisem de la început că relaţiile mele printre milionari erau limitate, că nu cunoşteam nici un director de muzeu din America şi că n-aveam nimic de-a face cu negustorii internaţionali de pictură. Cu toate acestea, încrederea contelui în mine rămăsese neclintită. Cred că mica mexicană era aceea care-i inspira atîta încredere. Dar acum, după scrisorile mele, după ce trecuse atîta timp şi eu nu făcusem nimic, putea să se simtă dezamăgit, decepţionat de mine. De aceea n-am făcut nici un pas în căutarea lui. Dar întîmplarea îmi contrazise hotărîrea. În a treia zi a şederii mele în Padua, am dat peste el în stradă. Sau mai degrabă el a dat peste mine.

Era aproape 6 şi mă plimbam în jos spre Piazza del Santo. La ora aceea, cînd lumina asfinţitului se umple de culoare, iar umbrele sînt lungi şi profunde, biserica cea mare, cu cupolele, turlele şi campanilele ei capătă o înfăţişare mai fantastică şi mai orientală decît oricînd. Umblasem în jurul bisericii, şi acum stăteam la picioarele statuii lui Donatello, privind în sus spre întunecatul bărbat de bronz, spre animalul cu pas greoi, cînd îmi dădui brusc seama că cineva se afla foarte aproape în spatele meu. Am făcut un pas în lături şi m-am întors. Era Fabio. Purtînd pe chip faimoasa lui expresie de preot turist, privea fix statuia, cu gura căscată, ca un peşte în căutare de aer. Am izbucnit în rîs.

— Aşa arătam ? am întrebat.

— Întocmai ! Rîse şi el. Te pîndesc de vreo zece minute cum dai tîrcoale bisericii. Voi, englezii ! Zău... Clătină din cap.

Urcarăm împreună pe Via del Santo, vorbind în timp ce mergeam.

— Îmi pare rău că n-am izbutit să fac ceva în legătură cu frescele, am spus eu. Dar crede-mă... M-am pornit pe explicaţii.

— Poate, într-o zi... Fabio era încă optimist.

— Ce mai face contesa ?

— O, foarte bine, în împrejurările date. Ştii că a mai născut un băiat, trei sau patru luni după ce ai fost la noi.

— Da ?

— Acum aşteaptă încă unul.

Mi s-a părut că Fabio vorbeşte cu oarecare tristeţe. Mai mult decît oricînd am admirat agerimea bătrînului conte. Dar îmi părea rău pentru fiu că n-avea un cîmp mai larg de exercitare a calităţilor lui.

— Şi tatăl dumitale? am întrebat. Îl vom găsi, ca de obicei, la „Pedrochi“?

Fabio rîse.

— Nu, zise el în mod semnificativ. A zburat.

— Zburat?

— Plecat, pierit, dispărut.

— Dar unde?

— Cine ştie? Tata e ca rîndunicile — vine şi pleacă. În fiecare an... Numai că migraţia lui nu e regulată. Uneori pleacă primăvara, uneori toamna, alteori vara... Într-o bună dimineaţă valetul intră în cameră, ca de obicei, ca să-l cheme, şi el nu-i acolo. A dispărut. Ar putea să fi murit. Dar n-a murit. Fabio rîse. După două sau trei luni, intră iar în casă, de parcă s-ar întoarce dintr-o plimbare în grădina botanică. „Bună seara. Bună seara“. Fabio imită glasul şi ţinuta bătrînului conte, pufnind pe nas ca un cal de curse, răsucindu-şi vîrfurile unei mustăţi albe imaginare. „Ce face mama? Ce fac fetele? Cum au mers strugurii anul ăsta? Puf, puf! Ce face Lucio? Şi cine dracu a lăsat murdăria asta în biroul meu?“

Fabio scoase un urlet indignat, care-i făcu pe plimbăreţii de pe Via Roma să întoarcă, miraţi, capul spre noi.

— Şi unde se duce? am întrebat eu.

— Nimeni nu ştie. Mama obişnuia să-l întrebe odinioară. Dar a renunţat curînd. Nu folosea la nimic. „Unde ai fost, Ascanio?“ „Draga mea, mi-e teamă că recolta de lămîi va fi foarte săracă anul acesta.“ Puf, puf! Şi cînd mama îl pisa, el se înfuria şi trîntea uşile... Ce-ai zice de un aperitiv?

Uşile deschise de la „Pedrochi“ ne invitau. Am intrat, am ales o masă retrasă şi ne-am aşezat.

— Dar ce bănuieşti că face bătrînul domn cînd pleacă?

— Ah! Şi făcînd gestul bogat în semnificaţii pe care-l admirasem atît de mult la tatăl lui, tînărul conte îşi duse degetul la nas şi-mi făcu încet şi solemn cu ochiul stîng.

— Vrei să spui...

Fabio dădu din cap.

— E o văduvioară aici, în Padua. Cu degetul întins, tînărul conte descrise în aer o linie ondulată. Drăguță și durdulie. Ochi negri. Am observat că în general pare să lipsească din oraș tocmai în timpul cînd bătrînul își face migrațiile. Dar, desigur, s-ar putea să fie o simplă coincidență.

Chelnerul ne aduse vermutul. Tînărul conte sorbi, dus pe gînduri. Veselia pierise de pe chipul lui deschis, luminos.

— Și în timpul ăsta, continuă domol și cu glasul schimbat, eu stau aici, îngrijind de moșie, pentru ca bătrînul să poată colinda lumea cu porumbița lui — *la sua colombella.* (Expresia mă izbi, ca deosebit de bine găsită.) Oh, fără îndoială, e nostim, continuă tînărul conte. Dar nu e drept. Dacă n-aș fi căsătorit, aș lichida totul și mi-aș încerca norocul în altă parte. L-aș lăsa pe el să se îngrijească singur de toate. Dar cu o soție și doi copii — în curînd trei copii — cum pot să merg la risc? Oricum, atîta timp cît rămîn aici, e mîncare din belșug. Singura mea speranță, adăugă după o scurtă pauză, sînt frescele.

Ceea ce implica, m-am gîndit atunci, că eram singura lui speranță; îmi părea rău pentru el.

În primăvara anului 1914 am trimis doi americani bogați să cerceteze vila lui Fabio. Nici unul dintre ei n-a făcut vreo ofertă pentru cumpărarea frescelor; m-ar fi mirat dacă ar fi făcut. Dar Fabio prinse curaj în urma sosirii lor.

„Simt — mi-a scris el — că acum a fost făcut un început. Americanii aceștia se vor întoarce în țara lor și vor povesti prietenilor. În curînd va fi o adevărată procesiune de milionari care vor veni să vadă frescele. Deocamdată, viața este aceeași dintotdeauna. Ba parcă mai proastă. Fetița noastră, pe care am botezat-o Emilia, s-a născut luna trecută. Soția mea a suferit mult și e încă departe de a se simți bine, ceea ce e foarte sîcîitor. (Părea un adjectiv cam ciudat în situația dată. Dar venind de la Fabio, l-am înțeles; el era unul dintre oamenii aceia excesiv de sănătoși pentru care orice fel de boală e misterioasă, inexplicabilă și mai ales teribil de plicticoasă și enervantă.) Alaltăieri tatăl meu a dispărut din nou. N-am avut încă timp să aflu dacă și *colombella* a dispărut. Fratele meu Lucio a izbutit să capete de la el o motocicletă, mai mult decît am reușit eu vreodată.

Dar eu n-am fost niciodată unul dintre cei care îşi pun în mişcare toată diplomaţia pentru a obţine un lucru, cum face el... În ultima vreme m-am ocupat foarte îndeaproape de problema fabricii de brînză şi nu sînt sigur dacă n-ar fi mai avantajos să pun pe picioare în locul ei o ţesătorie de mătase. Cînd vei veni data viitoare, îţi voi expune totul mai amănunţit."

Dar a trecut multă vreme pînă să văd din nou Padua şi pe conte... Războiul puse capăt vizitelor mele anuale în Italia şi, din diverse motive, chiar după ce se sfîrşi, n-am putut să plec din nou în sud atît de curînd cît aş fi dorit. Numai în toamna anului 1921 m-am îmbarcat iar în expresul de Veneţia.

Italia în care m-am pomenit acum nu-mi mai era de loc familiară, ci o Italie de violenţă şi de sînge. Fasciştii activau de zor. Huruind în fruntea furtunilor de praf, camioanele, încărcate cu cete de băieţoi care cîntau, goneau pe drumurile ţării în căutarea aventurii şi a bolşevismului ascuns. Cînd treceau, stăteai cuminte în şanţ, şi prin norii de praf, prin zgomotul motorului, zbura în aer cîte o frîntură de cîntec: „*Giovinezza, giovinezza, primavera di bellezza*[1]..."

Unde decît în Italia s-ar fi putut pune asemenea cuvinte într-un cîntec politic? Şi apoi proclamaţiile, manifestele, denunţurile, apelurile! Fiecare gard şi fiecare zid gol era tapisat cu ele. Între gară şi cafeneaua „Pedrochi" am păşit printr-o întreagă bibliotecă de asemenea tipărituri. „Cetăţeni! aşa începeau. Un vînt de eroism reînvie astăzi sufletul aproape asfixiat al nefericitei noastre Italii, copleşită de aburii otrăviţi ai bolşevismului şi bălăcindu-se în josnică umilinţă la picioarele naţiunilor." Şi cele mai multe se încheiau cu trimiteri la Dante. Le citeam cu nespus amuzament.

Am ajuns, în sfîrşit, la „Pedrochi". Pe terasă, aşezat exact în colţul în care îl văzusem prima oară cu ani înainte, se afla bătrînul conte. Mă privi imobil cînd îl salutai, fără să mă recunoască. Am început să-i explic cine sînt; după o clipă, mă întrerupse brusc, aproape nerăbdător, pretinzînd

[1] „Tinereţe, tinereţe, primăvară a frumuseţii" — cîntec fascist italian.

că acum îşi aminteşte foarte bine. Mă îndoiam că îşi amintea cu adevărat ; dar era prea mîndru pentru a recunoaşte că uitase. Mă invită să iau loc la masa lui.

La prima vedere, de la distanţă, mi se păruse că nu îmbătrînise nici măcar cu o zi de cînd îl văzusem ultima dată. Dar mă înşelasem. Din stradă nu văzusem decît înclinarea şmecherească a pălăriei, sclipirea mustăţii şi a barbişonului său alb ; genunchii depărtaţi, nobila protuberanţă a pîntecelui. Dar acum, privindu-l de aproape şi pe îndelete, am văzut că era de fapt cu totul alt om. Sub pălăria înclinată, faţa lui avea o roşeaţă nesănătoasă ; carnea se muiase şi făcea pungi. În albul ochilor, decolorat şi parcă îngeţoşat de vîrstă, micile vinişoare sparte apăreau roşii. Iar ochii, lipsiţi de strălucire, păreau să privească fără interes ceea ce vedeau. Umerii îi erau încovoiaţi ca sub o povară, şi cînd îşi duse ceaşca la buze, mîna îi tremură atît de tare, încît o picătură de cafea se vărsă pe masă. Era acum un om bătrîn, bătrîn şi obosit.

— Ce face Fabio ? am întrebat ; nu mai aveam veşti de la el din 1916.

— O, Fabio e bine, răspunse bătrînul conte. Fabio e foarte bine. Ştii, are acum şase copii. Bătrînul domn clătină din cap şi îmi zîmbi fără urmă de ironie. Părea să fi uitat motivele pentru care îşi dăduse atîta osteneală să găsească o bună catolică pentru a şi-o face noră. Şase, repetă el. Şi apoi, ştii, s-a purtat foarte bine în război. Noi, Tirabassi, am fost întotdeauna nişte războinici.

Plin de mîndrie, îmi povesti despre faptele vitejeşti şi suferinţele lui Fabio. Rănit de două ori, promovat în mod special pe cîmpul de luptă, decoraţii splendide, acum era maior.

— Şi îndatoririle lui militare îl mai ţin încă în Padua ?

Bătrînul domn dădu din cap, şi deodată pe faţa lui apăru ceva asemănător vechiului zîmbet.

— O mică *combinazione* de-a mea, zise el şi chicoti.

— Şi moşia ?

O, mergea foarte bine, ţinînd seama de împrejurări. În timpul războiului treburile se cam încurcaseră, cînd Fabio fusese pe front. Şi apoi, după aceea, avuseseră de furcă mult cu ţăranii ; dar Fabio şi cu fasciştii lui puneau acum totul în ordine.

— Cu Fabio acolo, zise bătrînul domn, n-am nici o grijă. Şi se porni apoi să-mi povestească din nou, de la început, despre faptele de vitejie ale lui Fabio în timpul războiului.

A doua zi am luat tramvaiul spre Strà, şi după o oră petrecută în chip plăcut în vilă şi în parc, am plecat pe jos, pe îndelete, spre Dolo. Mi-a trebuit multă vreme pînă să ajung acolo, deoarece de data aceasta am putut să mă opresc şi să admir cît am dorit toate priveliştile fermecătoare din drumul meu. Casanova mi se părea acum mult mai puţin demn de invidiat decît mi se păruse cînd trecusem pe acolo ultima oară. Am observat acest lucru privind atent în sinea mea. Eram cu nouă ani mai bătrîn.

Poarta era deschisă ; am intrat. Casa era acolo, la fel de gravă şi de masivă ca întotdeauna, dar mai deteriorată decît o văzusem ultima dată. Obloanele aveau nevoie de vopsea, şi ici-colo stucatura se cam jupuise. M-am apropiat. Din casă se auzea larma veselă a copiilor care rîdeau şi ţipau. Am presupus că familia se juca de-a v-aţi-ascunselea, sau de-a trenul, ori vreun joc la modă, de-a fasciştii şi comuniştii. Pe cînd urcam treptele porticului, am putut auzi zgomotul unor picioruşe alergînd pe dalele podelelor ; în camerele goale paşii şi ţipetele stîrneau ecouri stranii. Şi apoi, deodată, din camera de zi din dreapta se auzi vocea lui Fabio strigînd cu furie :

— Oh, pentru Dumnezeu, potoleşte-i odată pe blestemaţii ăştia de copii ! Apoi se plînse enervat : Cum vrei să fac socoteli cu toată hărmălaia asta în jurul meu ?

Urmă pe dată o tăcere adîncă şi parcă nefirească ; apoi zgomotul unor picioruşe care se îndepărtau pe vîrfuri, cîteva şoapte, un mic rîs nervos. Am sunat.

Uşa îmi fu deschisă de contesă. Rămase o clipă şovăitoare, întrebîndu-se cine sînt ; apoi îşi aduse aminte, zîmbi şi îmi întinse mîna. Am observat că slăbise foarte tare, şi pe chipul ei supt, ochii păreau mai mari. Expresia lor era tot atît de blîndă şi de senină ca întotdeauna ; părea să mă privească de la o mare depărtare.

— Fabio va fi încîntat să vă vadă, spuse ea, conducîndu-mă pe uşa de la dreapta porticului direct în camera de zi.

Fabio şedea la masa în stil palladian, în faţa unei grămezi de hîrtii, şi-şi muşca un capăt al creionului.

Chiar şi în uniforma de serviciu gri-verzuie, tînărul conte arăta elegant, ca un soldat pe scenă. Faţa îi era încă pistruiată, ca a unui băiat, dar cu pielea adînc brăzdată ; arăta mult mai bătrîn decît atunci cînd îl văzusem ultima oară — mai bătrîn decît era în realitate. Veselia lui deschisă, strălucirea radioasă pieriseră. Chipul lui, cu trăsături specifice cîrnilor, purta o expresie caraghioasă şi nepotrivită de melancolie cronică. E adevărat că se lumină o clipă cînd am apărut eu ; cred că era sincer bucuros să mă vadă.

— *Caspita !* repeta el mereu. *Caspita !* (Era expresia lui favorită de uimire, un cuvînt ciudat, de modă veche.) Cine s-ar fi gîndit ? După atîta vreme !

— Şi cu toată veşnicia războiului, am adăugat eu.

Dar cînd prima reacţie de surpriză şi de bucurie se topi, expresia de melancolie reveni.

— Văzîndu-te din nou, mă apucă *spleen*-ul, zise el. Călătoreşti mereu ; liber să te duci oriunde doreşti. Dacă ai şti ce viaţă am dus aici...

— Ei, oricum, am spus, simţind că trebuie să protestez într-un fel, pentru contesă, oricum, s-a terminat şi aţi scăpat. Asta e ceva.

— O, eşti tot atît de rău ca Laura ! zise contele iritat.

Se uită la soţia lui, de parcă ar fi sperat ca ea să spună ceva. Dar contesa cosea mai departe, fără măcar să ridice privirea. Contele mă luă de braţ.

— Hai cu mine, zise el pe un ton aproape mînios. Să ieşim puţin pe afară.

Resemnarea religioasă a soţiei, răbdarea, seninătatea ei îl iritau, după cît am văzut, ca o dojană — tacită, într-adevăr, şi lipsită de intenţie, dar nu mai puţin dureroasă.

Pe potecile năpădite de buruieni a ceea ce fusese altădată, în zilele trecutei splendori, grădina, ne îndreptarăm încet spre fermă. Cîţiva arbuşti creşteau în dezordine pe marginea cărărilor ; pe vremuri aici fuseseră garduri vii, tăiate frumos. Aplecat peste un bazin secat, un triton sufla într-o scoică fără apă. Panorama se sfîrşea cu două răpiri — Pluto şi Proserpina, Apollo şi Daphne — zvîrcolindu-se cu disperare pe fondul cerului.

— L-am văzut ieri pe tatăl dumitale, am spus eu. Pare îmbătrînit.

— Aşa şi trebuie, răspunse Fabio pe un ton ucigător. Are şaizeci şi nouă de ani.

Am simţit stingherit că subiectul devenise prea serios pentru o conversaţie uşoară. Aş fi vrut să întreb de *colombella*; în împrejurările date am hotărît că e mai înţelept să nu vorbesc nimic despre ea. Mi-am înfrînat curiozitatea. Mergeam acum pe sub streaşina clădirilor fermei.

— Vacile arată a fi foarte sănătoase, am spus eu cu politeţe, uitîndu-mă printr-o uşă deschisă.

În penumbra dinăuntru, şase crupe cenuşii, tencuite cu baligă uscată, se prezentau în şir; şase cozi lungi zvîcneau agitate dintr-o parte într-alta. Fabio nu făcu nici un comentariu; scoase doar un mormăit.

— În orice caz, continuă el domol, după o nouă tăcere, nu mai are prea mult de trăit. Îmi vînd partea mea şi o şterg în America de Sud, cu sau fără familie.

Era o ameninţare împotriva propriului său destin, o ameninţare a cărei zădărnicie ar fi trebuit s-o cunoască. Se înşela singur ca să-şi poată menţine curajul.

— Ei, am spus eu, găsind un prilej mai bun pentru a schimba vorba, dar văd că ai pornit totuşi o fabrică. Ocolisem pînă în partea cea mai îndepărtată a curţii. Prin ferestrele clădirii lungi şi joase, care, la ultima mea vizită, nu era locuită, am văzut formele complicate ale unor maşini, aşezate pe două rînduri de-a lungul întregii clădiri. Război? Aşadar, te-ai hotărît împotriva brînzeturilor? Şi frescele?

M-am întors întrebător spre conte. Mi-era o teamă teribilă că, reintrînd în casă, am să găsesc sala cea mare văduvită de picturile lui Veronese şi că o pată uriaşă de gips alb se va afla pe locul unde altădată fusese povestea lui Eros şi a lui Psyche.

— Oh, frescele sînt încă acolo, adică ce a rămas din ele. Şi, în ciuda chipului alungit al lui Fabio, am fost încîntat la această veste. L-am convins pe tata să vîndă ceva din proprietăţile lui din Padua şi am pornit ţesătoria asta acum doi ani. Tocmai la timp, adăugă Fabio, pentru revoluţia comunistă.

Bietul Fabio, n-avea noroc. Ţăranii îi luaseră fabrica şi încercaseră să pună stăpînire pe pămînt. Timp de trei săptămîni trăise la vilă în stare de asediu, apărînd locul, cu

douăzeci de fascişti veniţi în ajutor împotriva tuturor ţăranilor din regiune. Primejdia fusese înlăturată ; dar maşinile erau distruse şi, oricum, nici vorbă nu putea fi să le pornească din nou ; atmosfera era încă prea încărcată. Şi ceea ce făcea lucrurile şi mai rele pentru Fabio era faptul că fratele său Lucio, care căpătase şi el un mic capital de la bătrîn, plecase în Bulgaria şi îl investise într-o fabrică de şireturi de ghete. Era singura fabrică de şireturi din ţară, şi Lucio se umpluse de bani. Era liber ca păsările cerului, bogat şi cu o frumoasă amantă, turcoaică pe deasupra. Pentru Fabio, turcoaica reprezenta, evident, ultima picătură.

— *Una Turca, un vera Turca*[1] repeta el, dînd din cap. Femeia păgînă simboliza în ochii lui tot ce era exotic, neobişnuit, lipsit de obligaţii conjugale ; tot ceea ce nu era familie ; tot ce era departe de Padua şi de moşie.

— Şi erau nişte maşini atît de frumoase, zise Fabio, oprindu-se o clipă pentru a privi înăuntru prin ultima fereastră din şirul cel lung. Nu ştiu ce să fac : să le vînd, sau să aştept pînă ce se termină toate astea, ca să le repar şi să pornesc din nou. Ridică din umeri, descumpănit. Sau să las lucrurile să meargă de la sine pînă ce moare bătrînul.

Cotirăm după colţ şi începurăm să mergem înapoi spre casă.

— Uneori, adăugă el după o tăcere, nu-mi vine să cred că o să moară vreodată.

Copiii se jucau în sala cea mare cu picturi de Veronese. Majestuoasele uşi duble care dădeau spre portic erau întredeschise ; i-am urmărit o clipă prin deschizătură, fără să fim văzuţi. Familia se orînduise în ordine de bătaie. Un băiat cu părul roşu, de vreo 10 sau 11 ani, conducea avangarda ; un băiat brun îl urma. Veneau apoi trei fetiţe, a căror mărime scădea treptat, ca perlele gradate într-un şirag ; şi, în sfîrşit, o mică făptură tofoloagă, în pantalonaşi albaştri de pînză. Toţi şase purtau pe umăr beţe de bambus şi cîntau într-un unison aproximativ un fel de chemare de trompetă pe trei note : *„All'armi i Fascisti ; a morte i Comunisti ; a basso i Socialisti"*[2], mereu şi mereu de la început.

[1] O turcoaică, o turcoaică adevărată (it.)

[2] „La arme, fascişti ; moarte comuniştilor ; jos socialiştii." (it.)

Şi cîntînd, mărşăluiau de jur împrejur, cu seriozitate, neobosiţi. Încăperea imensă, goală, răsuna ca un bazin de înot. La mare distanţă sub arcurile lor de triumf, în lumea lor senină de fantastică frumuseţe, doamnele îmbrăcate în mătase şi domnii făceau muzică, îşi beau vinul ; poetul declama, pictorul îşi apleca pensula spre şevalet ; maimuţele se căţărau pe ruinele romane, papagalii moţăiau pe balustrade. „*All'armi i Fascisti ; a morte i Comunisti...*" Mi-ar fi plăcut să stau acolo tăcut, numai ca să văd cît aveau să-şi continue copiii marşul lor milităros. Dar Fabio n-avea nimic din curiozitatea mea ştiinţifică ; sau dacă avusese vreodată, aceasta se epuizase cu multă vreme înainte de naşterea ultimului copil. După ce mă lăsă să mă desfăt o clipă cu spectacolul, deschise uşa împingînd-o şi intră. Copiii se uitară în jurul lor şi tăcură imediat. Fie din pricina firii lui mînioase, fie din cauza teoriei lui despre educaţia prin sîcîire, copiii păreau să fie de-a dreptul înfricoşaţi de tatăl lor.

— Mai departe, porunci el, mai departe !

Dar copiii n-au vrut ; era evident că nu mai puteau să continue în prezenţa lui înfricoşătoare. Se strecurară afară fără zgomot.

Fabio mă conduse de jur împrejurul camerei pictate.

— Ia uită-te aici, îmi zise, şi aici.

Unul dintre pereţii marii săli avea vreo jumătate de duzină de găuri de gloanţe. Dintr-una din cornişele pictate lipsea o bucată ; o doamnă avea chipul zdrobit îngrozitor ; peisajul avea şi el cîteva găuri, iar coada unei maimuţe fusese retezată.

— Prietenii noştri, ţăranii, au făcut-o, explică Fabio.

În sălile Carpi totul era încă în bună stare : satirii continuau să-şi urmărească nimfele, iar în sala cu centauri şi sirene, bărbaţii pe jumătate cai galopau cu aceeaşi impetuozitate spre mare, pentru a răpi femeile pe jumătate peşti. Dar povestea lui Eros şi a lui Psyche suferise îngrozitor. Panoul splendid pe care Tiepolo o pictase pe Psyche ţinînd în mînă opaiţul pentru a-şi privi misteriosul adorator nu mai era decît o pată palidă de mucegai. Iar acolo unde, pe vremuri, tînărul zeu indignat zbura spre înălţimi pentru a-şi reîntîlni neamurile olimpiene (care, din fericire, încă mai plutcau intacte printre norii de pe tavan), nu mai era nimic

altceva decît fantoma palidă a unui Cupidon zburînd, în timp ce Psyche, plîngînd jos, pe pămînt, era acum aproape invizibilă.

— Asta au făcut-o prietenii noştri, francezii, mă lămuri. Au fost încartiruiţi aici în 1918 şi nu şi-au dat osteneala să închidă ferestrele cînd ploua.

Bietul Fabio! Totul era împotriva lui. Nu puteam să-i ofer nici o mîngîiere. În toamna aceea i-am trimis un critic de artă şi încă trei americani. Dar din vizita lor nu s-a ales nimic. De fapt, avea prea mult de oferit. De un tablou poţi dispune cu uşurinţă. Dar ce poţi să faci cu o casă întreagă de picturi, ca aceea?

Lunile au trecut. Pe la Paşti, în anul următor, am primit o nouă scrisoare de la Fabio. Recolta de măsline fusese slabă. Contesa aştepta din nou un copil şi nu se simţea bine de loc. Cei doi copii mai mari zăceau bolnavi de pojar, iar penultimul avea ceea ce italienii numesc „tuse măgărească". Se aştepta ca toţi copiii să se molipsească de amîndouă bolile, rînd pe rînd. Acum se îndoia că va mai merita să-şi repună vreodată în funcţiune războaiele, situaţia comerţului cu mătase nu mai era atît de bună ca la sfîrşitul anului 1919. Ah, dacă s-ar fi ţinut de brînzeturi, aşa cum avusese de gînd! Lucio făcuse cincizeci de mii de lire printr-o simplă speculaţie norocoasă. Dar turcoaica, infidelă, fugise cu un român. Bătrînul conte îmbătrînea cu repeziciune; cînd îl văzuse Fabio ultima dată, povestise aceeaşi anecdotă de trei ori într-un interval de zece minute. Cu aceste două veşti bune — şi-mi închipui că pentru el erau singurele puncte luminoase în negura care-l înconjura — Fabio îşi încheia scrisoarea. M-am întrebat mirat de ce se mai ostenea să-mi scrie. Probabil că simţea un fel de satisfacţie sfîşietoare înşirîndu-şi astfel necazurile.

În luna august din anul acela avea loc un festival muzical la Salzburg. Nu fusesem niciodată în Austria, de aceea mi se părea un bun prilej. M-am dus şi am avut o mare satisfacţie. În asemenea împrejurare Salzburg este tot numai mişcare. Biserici baroce se găsesc din belşug; se găsesc fîntîni în stil italian; grădini şi palate care mimează în modul lor, greoi şi extravagant, teutonic, grădinile şi palatele Romei. Şi cea mai de preţ comoară, un tunel, înalt de patruzeci de picioare, săpat printr-o stîncă abruptă — un tunel

cum numai un prinţ episcop din secolul al XVII-lea şi-ar fi putut visa, cu cîte un arc de triumf la fiecare capăt, cu pilaştri, cu pedimente frînte, cu statui, cu steme, toate sculptate direct în stîncă — o capodoperă între tuneluri şi într-un oraş în care totul, fără a fi cu adevărat valoros, e încîntător de „amuzant", ceea ce constituie trăsătura cea mai amuzantă. Oh, hotărît lucru, Salzburg e în plină mişcare.

Într-o după-amiază am urcat cu funicularul la castel. Sub zidurile fortăreţei se află o priveliştе pe care în *Baedecker* o găseşti însemnată cu o steluţă. De o parte, la picioarele tale se întinde oraşul, răspîndit în valea curbă străbătută de un rîu, ca o versiune germană, dar mai mică, a Florenţei. Din partea cealaltă a terasei priveşti spre o panoramă care n-are nici o pretenţie de italienism; e tot atît de germană prin suavitatea şi romantismul său ca o arie din *Freischütz* de Weber. În zare se văd munţii, ascuţiţi şi albaştri ca munţii dintr-o carte cu poze; iar în faţă, ajungînd pînă la piciorul stîncii aproape neverosimile, pe care sînt agăţate castelul şi terasa-berărie, se întinde o cîmpie verde, netedă, mile întregi de pajişte bogată, presărată cu vaci minuscule, ici-colo cu cîte o fermă micuţă şi limpede desenată ca o jucărie, sau, mai rar, cu cîte o îngrămădire de căsuţe de păpuşi, din mijlocul cărora se ridică sclipind o fleşă.

Şedeam comod în faţa acestui peisaj delicios şi uşor comic, sorbindu-mi berea blondă şi fără să mă gîndesc la ceva anume, cînd am auzit în spate o voce exclamînd fermecată: „*Bello, bello!*" [1] M-am întors şi am privit curios — căci mi se părea oarecum surprinzător să aud vorbindu-se acolo italieneşte — şi am văzut o femeie din genul acela de o frumuseţe planturoasă, atît de mult admirat în sud. Era o *bella grassa*, durdulie pînă la limita obezităţii şi primejdios de aproape de vîrsta mijlocie; dar, în felul ei, încă extrem de frumoasă. Chipul ei avea proporţiile unui iceberg — o cincime deasupra apei, patru cincimi dedesubt. Amplu şi înfloritor de la ochi în jos, chipul acesta era aproape cu totul lipsit de frunte; părul începea imediat deasupra sprîncenelor. Cît despre ochi, erau negri, mari şi, cel puţin pentru gustul meu, puţin cam prea galeşi. Am examinat-o într-o clipă de sus

[1] Frumos, frumos! (it.)

pînă jos şi eram gata să-mi întorc privirea, cînd însoţitorul ei, care admirase priveliştea de pe cealaltă parte, se întoarse. Era bătrînul conte.

Cred că eu eram mult mai încurcat decît el. Cînd privirile ni se întîlniră, am simţit că roşesc, ca şi cum eu aş fi colindat lumea cu o *colombella*, şi el m-ar fi surprins asupra faptului. Nu ştiam ce să fac — să zîmbesc şi să-i vorbesc, sau să întorc capul, ca şi cum nu l-aş fi recunoscut, ori să-i fac un semn din cap de la distanţă şi să dispar, discret. Dar bătrînul conte puse capăt nehotărîrii mele rostindu-mi cu glas tare numele, mirat, alergînd spre mine şi apucîndu-mă de mînă. Ce plăcere să întîlnească un vechi prieten! Tocmai aici! În locul acesta uitat de Dumnezeu, deşi era destul de ieftin, nu găseam? Mă va prezenta unei încîntătoare compatriote, o doamnă italiancă pe care o întîlnise ieri în tren venind de la Viena.

Am fost prezentat *colombellei* şi ne-am aşezat toţi la masa mea. Vorbind hotărît italieneşte, contele mai comandă de două ori bere. Am stat de vorbă. Sau mai curînd contele a vorbit; deoarece conversaţia era un monolog. Ne-a povestit anecdote din Italia de acum cincizeci de ani, ne-a imitat diferite tipuri de oameni ciudaţi pe care-i cunoscuse; ba chiar, la un moment dat, a imitat răgetul unui măgar — am uitat în ce împrejurare; dar zbieretul a rămas viu în amintirea mea. Pufnind pe nări după fiecare frază, ne-a împărtăşit vederile sale cu privire la femei. *Colombella* a protestat, ţipînd indignată, apoi s-a topit de rîs. Bătrînul conte îşi răsucea mustaţa, clipind des spre ea prin reţeaua ridurilor. Din cînd în cînd se întorcea spre mine şi-mi făcea cu ochiul.

Ascultam uluit. Acesta era omul care spusese aceeaşi anecdotă de trei ori în zece minute? M-am uitat la bătrînul conte. Tocmai se aplecase spre *colombella* şi-i şoptea în ureche ceva, care o făcu să rîdă atît de tare, încît trebui să-şi şteargă lacrimile. Întorcîndu-şi capul spre mine, contele îmi prinse privirea; ridică din umeri zîmbind, de parcă ar fi spus: „Femeile astea! Sînt nişte proaste, dar cît de încîntătoare, cît de necesare!" Acesta era oare bătrînul ostenit pe care îl văzusem cu un an înainte aşezat pe terasa cafenelei „Pedrochi"? Părea de necrezut.

— Ei, la revedere, *a rivederci.*

Trebuia să coboare înapoi în oraş. Funicularul îi aştepta.

— Sînt încîntat că te-am revăzut, spuse bătrînul conte, strîngîndu-mi mîna cu afecţiune.

— Şi eu de asemenea, am declarat. Şi mai ales sînt încîntat să văd că arătaţi atît de bine.

— Da, mă simt minunat, zise el, umflîndu-şi pieptul.

— Şi tînăr, am continuat eu. Mai tînăr decît mine! Cum aţi făcut?

— Ehei! Bătrînul conte îşi lăsă capul pe o parte, misterios.

— Cred că l-aţi vizitat pe Steinach, la Viena, am spus eu, mai mult în glumă decît în serios. V-aţi făcut o operaţie de reîntinerire.

Drept orice răspuns, bătrînul conte îşi ridică degetul arătător de la mîna dreaptă, şi-l puse întîi la buze, apoi de-a lungul nasului, şi pe cînd făcea aşa, îmi făcu cu ochiul. Apoi, strîngîndu-şi pumnul, cu degetul cel mare înţepenit în sus, făcu un gest complicat, care pentru un italian ar fi avut, desigur, o semnificaţie profundă şi vitală. Mie, însă, care nu eram prea iniţiat în limbajul semnelor, sensul exact nu mi-a fost prea clar. Dar contele nu mi-a dat nici o explicaţie verbală. Îşi scoase pălăria, continuînd să nu rostească nici o vorbă; apoi, ducîndu-şi încă o dată degetul la buze, se întoarse şi coborî în fugă, cu o sprinteneală uimitoare, cărarea care ducea spre micul vehicul al funicularului în care *colombella* îşi şi ocupase locul.

masă, își netezi șorțul, își potrivi boneta și păși afară pe coridor. Soneria bîzîi din nou cu furie — Doamna era nerăbdătoare.

— În sfîrșit, Sophie! Credeam că n-o să mai vii!

Sophie nu spuse nimic; nu era nimic de spus. Doamna stătea în fața garderobului deschis. Avea pe braț un maldăr de rochii, iar pe pat zăceau îngrămădite altele.

„*Une beauté à la Rubens*“ [1], așa îi spunea soțul în poznirile lui de tandrețe. Îi plăceau femeile masive, strălucitoare, înalte. Nuielele de trestie nu-i spuneau nimic. „Hélène Fourment“ era numele cu care o alinta.

— Într-o zi, le spunea Doamna prietenelor ei, într-o zi va trebui să mă duc neapărat la „Louvre“, să-mi văd portretul. „Hélène Fourment“. E de Rubens, știți. Extraordinar, să fi trăit o viață întreagă la Paris și să nu fi văzut măcar o dată „Louvre“. Nu găsiți?

În seara aceea era superbă. Obrajii i se îmbujoraseră; ochii albaștri străluceau cu o intensitate neobișnuită între genele lungi; părul scurt, castaniu-roșcat, i se răvășise.

— Mîine, Sophie, spuse ea pe un ton dramatic, plecăm la Roma. Mîine dimineață. Vorbind, desprinse încă o rochie din garderob și o aruncă pe pat. Din pricina mișcării, halatul i se desfăcu și dădu la iveală lenjeria brodată și o carnație albă splendidă. Trebuie să facem imediat bagajele.

— Pentru cît timp, Doamnă?

— Două săptămîni, trei luni... de unde să știu?

— Nu-i totuna, Doamnă.

— Principalul e să plecăm de aici. Nu mă mai întorc în casa asta, după tot ce mi s-a spus astă-seară, decît atunci cînd o să fiu implorată în genunchi.

— Atunci ar fi mai bine să luăm geamantanul cel mare, Doamnă; mă duc să-l aduc.

În debara era un aer greu, mirosind a praf și a piele. Geamantanul cel mare era înghesuit într-un colț îndepărtat. Fu nevoită să se aplece și să tragă tare pentru a-l scoate afară. Viermele și stelele colorate îi jucară înaintea ochilor; cînd își îndreptă trupul, îi veni ameteală.

[1] O frumusețe în stilul lui Rubens (fr.)

— Am să te ajut să împachetezi, Sophie, spuse Doamna cînd servitoarea se întoarse, trăgînd după ea geamantanul greu. Ce cap de mort avea bătrîna asta în ultima vreme! Nu putea suferi să aibă pe lîngă ea oameni bătrîni şi urîţi. Dar Sophie era atît de folositoare; ar fi fost o nebunie s-o dea afară.

— Doamna nu trebuie să se deranjeze. Sophie ştia că n-o s-o scoată niciodată la capăt dacă Doamna avea să se apuce să deschidă sertarele şi să arunce lucrurile în toate părţile. Doamna ar face mai bine să se culce. E tîrziu.

Nu, nu. N-ar fi fost în stare să doarmă. Era atît de enervată.

— Bărbaţii ăştia... Doar nu le sîntem sclave. N-ar trebui să ne trateze în felul ăsta!

Sophie împacheta. O zi întreagă în pat, într-un pat uriaş şi moale, ca al Doamnei. Să aţipeşti, să te trezeşti pentru o clipă, să aţipeşti din nou.

— Ultima lui figură, spuse Doamna cu indignare, e să-mi spună că n-are nici un ban. Pretinde să nu-mi mai cumpăr nici o rochie. E caraghios! Doar nu pot să umblu goală, nu-i aşa? Îşi desfăcu braţele. Şi ca să spună că n-are de unde, e o prostie. Are, are destul. Numai că e meschin, meschin, îngrozitor de meschin. Şi dacă măcar ar face o cît de mică treabă serioasă, în loc să scrie versuri proaste şi să le publice pe socoteala lui, ar avea bani destui, să mai pună şi deoparte. Începu să măsoare camera în lung şi-n lat. Şi apoi, continuă ea, mai e şi tatăl lui, bătrînul. Ăsta la ce mai e bun, aş vrea să ştiu? Îmi tot spune: „Trebuie să fii mîndră că ai un bărbat poet". Vorbi imitînd glasul tremurător al unui bătrîn. Doar atît mă stăpînesc, să nu-i rîd în nas. „Şi ce versuri frumoase scrie Hégésippe despre tine! Cîtă pasiune, ce foc!" Gîndindu-se la bătrîn, se strîmbă, dădu din cap, făcu un semn cu degetul, se clătină pe picioare. Şi cînd te gîndeşti că bietul Hégésippe e chel, că-şi vopseşte puţinul păr care i-a mai rămas! Rîse. Iar pasiunea despre care vorbeşte atît de mult în versurile lui nenorocite, rîse ea, e născocire curată. Dar, draga mea Sophie, unde ţi-e capul? De ce împachetezi şi oroarea asta de rochie verde, veche?

Sophie scoase rochia din cufăr fără să spună o vorbă. De ce oare își alesese femeia tocmai noaptea asta ca să arate atît de rău ? Avea chipul gălbejit și dinții vineți. Doamna se cutremură — era prea îngrozitoare. Ar trebui s-o trimită la culcare. Dar, în definitiv, împachetatul trebuia dus la capăt. Ce era de făcut ? Se simțea și mai necăjită decît înainte.

— Teribilă e viața ! Oftînd, se lăsă cu toată greutatea pe marginea patului. Arcurile elastice o legănară ușor de cîteva ori, apoi se liniștiră. Să fii măritată cu un bărbat ca ăsta ! În curînd am să fiu bătrînă și grasă. Și nu l-am înșelat niciodată. Totuși, uite cum se poartă cu mine ! Se ridică din nou și începu să umble fără rost prin cameră. Dar n-o să mai îndur așa ceva ! izbucni ea.

Se oprise în fața oglinzii lungi și își admira splendida imagine tragică. Nimeni n-ar crede, uitîndu-se la ea, că are mai mult de 30 de ani. În spatele frumoasei tragediene, văzu în oglindă o mogîldeață bătrînă, jalnică, slabă, cu chipul galben și dinții vineți, cocîrjată deasupra cufărului. Zău, prea era neplăcut. Sophie semăna cu una dintre cerșetoarele acelea care pot fi văzute, în diminețile friguroase, pe marginea trotuarului. Să treci pe lîngă ele în grabă, încercînd să nu le privești ? Sau să te oprești, să deschizi geanta și să le dai un ban, fie chiar și o bancnotă de doi franci, dacă n-ai mărunțiș ? Dar orice-ai face, te simți întotdeauna stingherit, și simți nevoia să-ți ceri scuze pentru haina ta de blană. Așa pățește cine merge pe jos. Dacă ai mașină — dar asta era încă o dovadă a meschinăriei lui Hégésippe — n-ai decît să umbli cu ferestrele închise, și nu-ți mai dai seama de nimic. Se întoarse de la oglindă.

— N-am să mai suport așa ceva, zise, încercînd să nu se mai gîndească la cerșetoare, la dinții vineți și la chipul galben. N-am să mai suport !

Se așeză pe un scaun. Dar ce-ar fi să ai un amant cu chipul galben și dinții vineți, neregulați ! Închise ochii, cutremurîndu-se la asemenea gînd. Pur și simplu te-ar îmbolnăvi. Se simți îmboldită să se mai uite o dată : ochii Sophiei aveau o culoare de plumb verzui și păreau lipsiți de viață. Ce era de făcut ? Fața femeii era un reproș, o acuzație. Și pe lîngă asta, vederea ei îi făcea pur și simplu rău. Nu fusese niciodată atît de adînc enervată.

Sophie se ridică încet, cu mare greutate ; pe față îi trecu o expresie de durere. Se duse domol către scrin, numără domol șase perechi de ciorapi de mătase și-i scoase. Se întoarse spre geamantan. Era un cadavru ambulant !

— Teribilă e viața ! repetă Doamna cu convingere. Teribilă, teribilă, teribilă !

Trebuia să trimită femeia la culcare. Dar ea singură n-avea să fie niciodată în stare să-și facă bagajul. Și era atît de important să plece mîine dimineață. Îi spusese lui Hégésippe că o să plece, iar el pur și simplu izbucnise în rîs, nu o crezuse. De data asta trebuia să-i dea o lecție. La Roma avea să se întîlnească cu Luigino. Ce băiat încîntător și mai era și marchiz ! Poate că... Dar nu se putea gîndi la altceva decît la chipul Sophiei ; ochii plumburii, dinții vineți, pielea galbenă, zbîrcită.

— Sophie, spuse ea deodată și numai cu mare greutate se stăpîni să nu țipe, ia uită-te pe măsuța mea de toaletă. Ai să vezi acolo o cutiuță de ruj „Dorin", numărul douăzeci și patru. Pune-ți puțin pe obraji. Este și un ruj de buze în sertarul din dreapta.

Își ținu cu hotărîre ochii închiși, în timp ce Sophie se ridică — oh, cît de îngrozitor îi trosneau încheieturile ! — se duse la măsuța de toaletă și rămase acolo, foșnind ușor, un timp care păru o veșnicie. Ce viață, Dumnezeule, ce viață ! Auzi pașii domoli tîrșindu-se înapoi. Deschise ochii. O, așa era mult mai bine, mult mai bine !

— Mulțumesc, Sophie. Acum arăți mult mai puțin obosită. Se ridică sprintenă. Și acum să ne grăbim. Plină de energie, se repezi la garderob. Doamne sfinte, exclamă ea cu mîinile desfăcute, ai uitat să-mi pui în geamantan rochia albastră de seară ! Cum ai putut fi atît de proastă, Sophie ?

— Tablouri, spuse domnul Bigger, doriți să vedeți cîteva tablouri ? Tocmai acum avem în galeria noastră o expoziție variată, foarte interesantă, de artă modernă. Știți, pictori francezi și englezi.

Clientul ridică mîna, scutură din cap.

— Nu, nu. Nu vreau nimic modern, declară el într-o englezească plăcută, cu accent nordic. Vreau tablouri veritabile, picturi vechi. Rembrandt și *sir* Joshua Reynolds și alții asemenea.

— Perfect ! Domnul Bigger dădu din cap. Maeștri clasici. Ah, bineînțeles că ne ocupăm și de cei vechi, ca și de cei moderni.

— De fapt, spuse celălalt, tocmai mi-am cumpărat o casă destul de mare — un conac, adăugă el cu un ton menit să facă impresie.

Domnul Bigger surîse ; tipul ăsta sărac cu duhul avea o candoare cuceritoare. Se întreba de unde o fi avut banii. „Un conac". Spusese asta într-un fel încîntător. Iată un om care și-a croit drum de la servitute la stăpînirea unui conac, de la baza lată a piramidei feudale spre vîrful îngust al acesteia. Propria lui istorie și întreaga istorie a claselor fuseseră cuprinse în accentul pus cu respect și veneraţie pe cuvîntul „conac". Dar străinul galopa mai departe ; domnul Bigger nu putea permite gîndurilor sale să zburde în voie.

— Într-o casă de stilul acesta, spunea străinul, și cu necesitatea de a-ți menține o poziție ca a mea, trebuie să ai

cîteva tablouri. Maeştri clasici, ştiţi, de-alde Rembrandt şi Cum-îi-mai-cheamă.

— Fără îndoială, zise domnul Bigger, tabloul unui clasic e un simbol al superiorităţii sociale.

— Întocmai, exclamă celălalt radios, aţi spus exact ce voiam eu să spun !

Domnul Bigger se înclină şi zîmbi. E încîntător să dai de cineva care-ţi ia în serios, cu toată gravitatea, micile ironii.

— Bineînţeles, de clasici o să avem nevoie numai jos, în sala de recepţie. Ar însemna să abuzăm de un lucru bun dacă i-am pune şi în dormitoare.

— Da, într-adevăr, ce-i prea mult strică, consimţi domnul Bigger.

— De fapt, continuă stăpînul conacului, şi fiica mea se ocupă puţin de desen. Face lucruri foarte drăguţe. Am înrămat cîteva dintre lucrările ei şi le-am atîrnat în dormitoare. Prinde bine să ai un artist în familie. Te scuteşte să mai cumperi tablouri. Dar desigur că jos trebuie să avem şi ceva vechi.

— Cred că am tocmai ce vă trebuie.

Domnul Bigger se sculă şi sună. „Fiica mea se ocupă puţin de desen", îşi închipui o persoană voluminoasă, blondă, cu mutră de chelneriţă, încă nemăritată la 31 de ani, cam trecută. Secretara apăru în uşă.

— Domnişoară Pratt, adu-mi portretul veneţian din odaia din fund. Ştii despre care vorbesc.

— Sînteţi bine instalat aici, zise stăpînul conacului. Sper că afacerile merg.

Domnul Bigger oftă.

— Criza, zise el. Noi, negustorii de artă o simţim mai tare decît toţi ceilalţi.

— Ah, criza ! Stăpînul conacului chicoti. Am prevăzut-o tot timpul. Unii păreau să-şi închipuie că vremurile bune au să dureze o veşnicie. Ce proşti ! Am vîndut tot cînd fluxul era în plin. De-aia pot acum să cumpăr tablouri.

Domnul Bigger rîse la rîndul lui. Era tocmai clientul care-i trebuia.

— Aş fi vrut şi eu să am ce vinde în timpul fluxului, zise el.

Stăpînul conacului rîse pînă ce lacrimi începură să i se rostogolească pe obraji. Încă mai rîdea cînd domnişoara

Pratt intră din nou în cameră. Ţinea înaintea ei, cu amîndouă mîinile, ca pe un scut, un tablou.

— Pune-l pe şevalet, domnişoară Pratt, zise domnul Bigger. Ei, întrebă întorcîndu-se spre stăpînul conacului, cum vi se pare?

Tabloul aşezat pe şevalet în faţa lor era un portret. Cu faţa plină, pielea albă şi pieptul învolt în rochia de mătase albastră, adînc decoltată, subiectul tabloului părea să fie o doamnă italiană foarte tipică de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. Un zîmbet uşor încîntat de sine arcuia buzele cărnoase. Într-o mînă ţinea o mască neagră, de parcă tocmai şi-o scosese după o zi de carnaval.

— Foarte drăguţ, zise stăpînul conacului, dar adăugă, cuprins de îndoială, nu prea seamănă cu Rembrandt, nu-i aşa? Totul e atît de limpede şi de luminos. În general, la adevăraţii clasici nu poţi vedea aproape nimic, sînt atît de întunecoşi şi ceţoşi.

— Foarte adevărat, zise domnul Bigger. Dar nu toţi maeştrii vechi seamănă cu Rembrandt.

— Îmi închipui.

Stăpînul conacului nu părea prea convins.

— Acesta este un veneţian din secolul al optsprezecelea. Ei pictau întotdeauna în culori luminoase. Pictorul se numeşte Giangolini. Ştiţi, a murit în plină tinereţe. Din tablourile sale nu se cunosc decît şase. Acesta e unul dintre ele.

Stăpînul conacului dădu din cap. Era în stare să aprecieze valoarea raritătii.

— Se observă de la prima vedere influenţa lui Longhi [1], urmă domnul Bigger cu uşurinţă. Iar în modul în care este pictată faţa se simte ceva din graţia molatică a lui Rosalba [2].

Stăpînul conacului se uita stînjenit de la domnul Bigger la tablou şi de la tablou la domnul Bigger. Nimic nu te pune mai mult în încurcătură decît faptul de a sta de vorbă cu cineva care are mai multe cunoştinţe decît tine. Domnul Bigger profită de acest avantaj.

[1] *Longhi (Pietro Falca*, zis) (1702—1785), pictor şi gravor veneţian, autor al unor amuzante tablouri din viaţa Veneţiei secolului al XVIII-lea.

[2] *Rosalba (Carriera Rosa Alba*, zisă) (1675—1757), pictoriţă veneţiană, autoare de pasteluri.

— E curios, continuă el, că nu se vede nimic din maniera lui Tiepolo în acest tablou. Nu credeţi ?

Stăpînul conacului aprobă din cap. Chipul lui căpătase o expresie sumbră. Colţurile gurii de copil i se lăsaseră în jos. Te aşteptai din clipă în clipă să-l vezi izbucnind în plîns.

— E plăcut, spuse domnul Bigger, domolindu-şi în sfîrşit cursa, să stai de vorbă cu cineva care se pricepe cu adevărat la pictură. Sînt atît de puţini cei care se pricep.

— Ei, n-aş putea spune că am pătruns acest domeniu în profunzime, spuse cu modestie stăpînul conacului. Dar atunci cînd văd ceva, ştiu ce-mi place. Chipul i se lumină din nou în clipa cînd se simţi pe teren mai sigur.

— Un instinct natural, zise domnul Bigger. Ăsta e un dar foarte preţios. Mi-am dat seama din clipa cînd aţi intrat în galerie, după chipul dumneavoastră, că aveţi acest dar.

Stăpînul conacului era încîntat.

— Ei, acum şi dumneata ! zise el. Simţea cum creşte, cum devine mai important. Zău ! Îşi lăsă capul pe o parte, examinînd tabloul în mod critic. Da, trebuie să spun că mi se pare o pictură foarte reuşită. Foarte reuşită. Dar, de fapt, aş fi preferat o lucrare istorică, nu ştiu dacă mă înţelegeţi. Ceva cu aer de vechime. Un portret legat de o poveste, ca, de pildă, Anne Boleyn, sau Nell Gwynn, sau ducele de Wellington, sau cam aşa ceva.

— Bine, dragă domnule, dar tocmai aveam de gînd să vă spun. Tabloul acesta are o poveste. Domnul Bigger se aplecă înainte şi-l bătu pe genunchi pe stăpînul conacului. Sub sprîncenele stufoase ochii îi sclipeau cu o bunăvoinţă amuzată. În zîmbetul lui se citea o amabilitate şireată. O poveste extraordinară este legată de acest tablou.

— Nu mai spune ! Stăpînul conacului făcu ochii mari.

Domnul Bigger se lăsă din nou pe scaun.

— Doamna pe care o vedeţi aici, spuse el arătînd portretul cu un gest larg, a fost soţia celui de-al patrulea conte Hurtmore. Familia s-a stins. Cel de-al nouălea conte a murit abia anul trecut. Am pus mîna pe tabloul acesta cînd s-a vîndut casa. E trist să vezi cum se duc casele acestea vechi, strămoşeşti.

Domnul Bigger oftă. Stăpînul conacului avea o privire solemnă, ca la biserică. Urmă o clipă de tăcere, apoi domnul Bigger continuă cu alt ton :

— După portretele care-l înfăţişează şi pe care le-am văzut, al patrulea conte pare să fi fost un tip incolor, cu o faţă prelungă, întunecată. N-ai putea să ţi-l închipui tînăr; făcea parte din genul acela de oameni care arată mereu de cincizeci de ani. Ceea ce-l interesa mai mult în viaţă erau muzica şi antichitatea romană. Există un portret al lui în care e prezentat ţinînd într-o mînă un flaut de fildeş şi cu cealaltă mînă sprijinindu-se de un fragment de sculptură romană. Şi-a petrecut jumătate din viaţă călătorind prin Italia, căutînd obiecte din antichitate şi ascultînd muzică. Pe la cincizeci şi cinci de ani a hotărît deodată că a venit vremea să se însoare. Doamna aceasta a fost aleasa lui. Domnul Bigger arătă spre tablou. Banii şi titlul lui trebuiau să compenseze numeroase cusururi. După felul cum arată, nu-ţi prea poţi închipui că *lady* Hurtmore putea fi pasionată după antichitatea romană. Şi cred că nici după teoria şi istoria muzicii nu se da în vînt. Îi plăceau toaletele, societatea, jocurile, îi plăcea să flirteze, să se distreze. Se pare că tînărul mariaj nu mergea prea bine. Totuşi, căutau să evite despărţirea publică. La un an după căsătorie, lordul Hurtmore se hotărî să viziteze din nou Italia. Au ajuns la Veneţia la începutul toamnei. Pentru lordul Hurtmore Veneţia însemna muzică nesfîrşită. Însemna concertele zilnice ale lui Galuppi[1] la orfelinatul „Misericordia". Însemna Piccini[2] la Santa Maria. Însemna opere noi la San Moise; însemna splendidele cantate dintr-o sută de biserici. Însemna concerte particulare date de amatori; însemna Porpora[3] şi cei mai buni cîntăreţi ai Europei; însemna Tartini şi cei mai mari violonişti. Pentru *lady* Hurtmore, Veneţia însemna altceva. Însemna jocurile de la Ridotto, baluri mascate, supeuri vesele — toate plăcerile celui mai distractiv oraş din lume. Trăindu-şi fiecare viaţa lui proprie, amîndoi ar fi putut să fie fericiţi la Veneţia, aproape fără sfîrşit. Dar într-o bună zi, lordului Hurtmore îi veni ideea catastrofală

[1] *Baldassare Galuppi* (1706—1785), compozitor italian, a excelat în opera comică.

[2] *Nicola Piccini* (1728—1800), compozitor italian, autor a peste şaizeci de opere, în special comice.

[3] *Nicola Porpora* (1686—1766), compozitor italian de muzică religioasă şi de cameră.

de a comanda portretul soției sale. Tînărul Giangolini îi fu recomandat ca un pictor foarte înzestrat, cu perspective. *Lady* Hurtmore începu să-i pozeze. Giangolini era frumos și cuceritor, Giangolini era tînăr. Era tot atît de expert în tehnica amorului ca și în tehnica artei. Ar fi însemnat ca *lady* Hurtmore să fie mai mult decît un simplu om ca să-i poată rezista. Dar nu era decît un om.

— Nimeni dintre noi nu e mai mult, nu-i așa ?

Stăpînul conacului își înfipse un deget între coastele domnului Bigger și rîse.

Politicos, domnul Bigger se alătură veseliei lui ; cînd acesta se potoli, continuă :

— În cele din urmă s-au hotărît să fugă împreună peste graniță. Aveau să se stabilească la Viena și să trăiască din bijuteriile familiei Hurtmore, pe care doamna avea să le împacheteze cu grijă în geamantan. Valorau peste douăzeci de mii de lire bijuteriile familiei Hurtmore ; și la Viena, sub Maria Tereza, puteai să trăiești bine dintr-un capital de douăzeci de mii. Pregătirile au mers repede. Giangolini avea un prieten care a făcut tot ce trebuia — le-a obținut pașapoarte pe nume false, le-a tocmit caii care aveau să-i aștepte pe pămînt uscat, le-a pus propria gondolă la dispoziție. Au hotărît să o șteargă în ziua cînd portretul urma să fie terminat. Ziua sosi. Ca de obicei, lordul Hurtmore își duse soția cu gondola la studioul lui Giangolini, o lăsă acolo cocoțată pe tronul cu spetează înaltă pe care poza și plecă să asculte concertul lui Galuppi la „Misericordia". Carnavalul era în toi. Chiar și în plină zi oamenii umblau mascați. *Lady* Hurtmore purta o mască de mătase neagră, pe care o vedeți acolo, în portret. Soțul ei, deși nu era un petrecăreț și disprețuia petrecerile carnavalului, prefera să se conformeze modei grotești a vecinilor decît să atragă atenția asupra lui prin neconformism. În săptămînile acelea de carnaval, lunga pelerină neagră, pălăria neagră, cu borul larg în trei colțuri, și masca de hîrtie albă, cu nasul lung, constituiau echipamentul obișnuit al oricărui domn din Veneția. Lordul Hurtmore nu ținea să bată la ochi ; purta și el același costum. Trebuie să fi fost ceva grozav de absurd și de deplasat în spectacolul oferit de acest milord englez, grav și solemn, îmbrăcat în uniforma de paiață a unui venețian vesel, mascat. „Panta-

lone[1] în hainele lui Pulcinella[2]" — așa îi spuneau între ei cei doi îndrăgostiți; bătrînul ramolit din eterna comedie, îmbrăcat ca un clovn. Ei bine, în dimineața aceea, așa cum spuneam, lordul Hurtmore sosi ca de obicei în gondola închiriată, aducîndu-și doamna. La rîndul ei, doamna aducea, ascunsă sub faldurile amplei pelerine, o cutie de piele, în care, așezate comod pe perna de mătase, se odihneau bijuteriile Hurtmore. Din cabina mică și neagră a gondolei priveau cum alunecă pe lîngă ei bisericile, palatele bogat ornamentate, casele înalte și subțiri. De sub masca de Punch[3], vocea lordului Hurtmore se auzea vorbind grav, domol, imperturbabil: „Înțeleptul părinte Martini, îi zise el, mi-a făgăduit să-mi facă cinstea de a veni să cineze cu noi mîine. Nu cred să mai existe cineva care să știe mai multă istorie a muzicii decît el. Te rog să-ți dai osteneala să faci onorurile casei". „Fii sigur că-mi voi da toată silința, domnul meu". Abia putea să-și stăpînească rîsul. Simțea că se înecă. Mîine, la vremea cinei, avea să fie departe, dincolo de graniță, dincolo de Gorizia, galopînd pe drumul spre Viena. Bietul Pantalone! Ba nu, nu-i era de loc milă de el. În definitiv, el își avea muzica lui, cioburile lui de marmură. Pe sub pelerină, apucă și mai strîns caseta cu bijuterii. Ah, gîndul la taina ei o îmbăta!

Domnul Bigger își împreună mîinile și le apăsă dramatic pe inimă. Se distra de minune. Își întoarse nasul lung, de vulpe, spre stăpînul conacului și-i zîmbi binevoitor. La rîndul lui, stăpînul conacului era numai urechi.

— Ei? întrebă el.

Domnul Bigger își desfăcu mîinile și le lăsă pe genunchi.

— Ei bine, continuă el, gondola trage la ușa lui Giangolini, lordul Hurtmore își ajută soția să coboare, o conduce în camera cea mare, de la etajul întîi, a pictorului, i-o încredințează cu obișnuita lui formulă de politețe și apoi pleacă să asculte concertul de dimineață dat la Galuppi la „Misericordia". Îndrăgostiții au la dispoziție două ceasuri pentru a-și face ultimele pregătiri. Abia dispare din vedere bătrînul Pantalone, că își face apariția folositorul prieten al

[1], [2] Personaje grotești din *Commedia dell'Arte*.

[3] Personaj popular al teatrului tradițional de păpuși englez, asemănător lui Vasilache al nostru.

pictorului, mascat şi îmbrăcat în pelerină ca oricare alt om de pe străzile şi canalurile acestei Veneţii de carnaval. Urmează îmbrăţişări şi strîngeri de mînă şi rîsete fără sfîrşit; totul a mers de minune, nici o bănuială de nicăieri. De sub pelerina doamnei Hurtmore apare caseta cu bijuterii. O deschide, în puternicele exclamaţii italieneşti de uimire şi admiraţie. Briliantele, perlele, marile smaragde Hurtmore, clipsurile de rubin, cerceii de diamant, toate aceste obiecte strălucitoare, sclipitoare sînt examinate cu dragoste, cercetate cu competenţă. „Cel puţin cincizeci de mii de ţechini", evaluează prietenul folositor. Cei doi amanţi se aruncă unul în braţele celuilalt, cuprinşi de extaz. Prietenul folositor îi întrerupe; mai sînt încă de făcut ultimele formalităţi. Trebuie să se ducă să semneze paşapoartele la Ministerul Poliţiei. Oh, o simplă formalitate, dar trebuie îndeplinită. În timpul acesta el se va duce să vîndă unul dintre diamantele doamnei, ca să procure cele necesare pentru călătorie.

Domnul Bigger se opri pentru a-şi aprinde o ţigară. Suflă un nor de fum şi continuă.

— Aşadar, plecară, toţi mascaţi şi cu pelerine, prietenul folositor într-o direcţie, pictorul şi amanta lui în cealaltă. Ah, amorul la Veneţia! Domnul Bigger îşi dădu ochii peste cap, extaziat. Aţi fost vreodată la Veneţia, îndrăgostit, domnule? îl întrebă pe stăpînul conacului.

— N-am fost niciodată dincolo de Dieppe, răspunse stăpînul conacului, clătinînd din cap.

— Ah, atunci aţi pierdut una dintre marile experienţe ale vieţii. Niciodată nu veţi putea înţelege pe deplin, în toată profunzimea, ce trebuie să fi simţit mica *lady* Hurtmore şi artistul pe cînd lunecau pe lungile canaluri, privindu-se în ochi prin găurile măştilor. Din cînd în cînd poate că se sărutau, deşi ar fi fost greu să facă acest lucru fără să-şi scoată masca, şi exista oricînd pericolul ca feţele lor descoperite să fie recunoscute de cineva prin ferestrele micii lor cabine. Nu, cred că, în general, conchise gînditor domnul Bigger, s-au mărginit să se privească. Dar în Veneţia, lunecînd de-a lungul canalurilor, poţi fi satisfăcut chiar şi numai cu privirea — numai cu privirea.

Mîngîie aerul cu mîna şi-şi lăsă vocea să se stingă în tăcere. Pufăi de cîteva ori din ţigară fără să spună nimic. Cînd reluă, vocea îi era calmă şi egală.

— Cam la o jumătate de oră după plecarea lor, o gondolă se opri la uşa lui Giangolini şi un bărbat cu mască de hîrtie, învăluit într-o pelerină neagră şi purtînd pe cap inevitabilul tricorn, coborî din ea şi urcă în camera pictorului. Era goală. Portretul surîdea pe şevalet, suav şi cu oarecare infatuare. Dar în faţa lui nu se afla nici un pictor, iar scaunul modelului era gol. Masca cu nasul lung cerceta odaia cu o curiozitate lipsită de expresie. Privirea rătăcitoare se opri în cele din urmă asupra casetei cu bijuterii, care se afla deschisă pe masă, aşa cum o lăsaseră, din neglijenţă, amanţii. Adînc înfundaţi şi umbriţi în dosul măştii groteşti, ochii zăboviră îndelung asupra obiectului. Pulcinella cu nasul lung părea să se fi cufundat în meditaţie. Peste cîteva minute se auziră paşi pe scară şi două voci care rîdeau împreună. Mascatul se întoarse şi începu să privească pe fereastră. În spatele lui uşa se deschise cu zgomot; îmbătaţi de emoţie, de o veselie iresponsabilă, amanţii dădură buzna înăuntru. „Hei, *caro amico!* Te-ai şi întors? Cum ţi-a mers cu diamantul?" Silueta în pelerină de la fereastră nu se clinti; Giangolini continuă să sporovăiască. N-avuseseră nici o bătaie de cap cu semnăturile, nimeni nu-i întrebase nimic; avea paşapoartele în buzunar. Puteau să plece imediat. *Lady* Hurtmore izbucni deodată într-un rîs nestăpînit; nu se mai putea opri. „Ce s-a întîmplat?" întrebă Giangolini, rîzînd la rîndul lui. „Mă gîndeam, pufni ea între două hohote de rîs paroxistic, mă gîndeam la bătrînul Pantalone, care stă acum la «Misericordia» şi ascultă, solemn ca o bufniţă — era cît pe-aci să se înece, şi cuvintele ieşiră stridente şi forţate, de parcă ar fi vorbit printre lacrimi — şi ascultă cantatele vechi şi plicticoase ale bătrînului Galuppi!" Bărbatul de la fereastră se întoarse: „Din nefericire, doamnă, zise el, strălucitul maestru nu s-a simţit bine azi-dimineaţă. Concertul n-a avut loc. Îşi scoase masca. Aşa încît mi-am luat libertatea de a mă întoarce mai devreme decît de obicei". În faţa lor apăru chipul prelung, cenuşiu, lipsit de zîmbet al lordului Hurtmore. Îndrăgostiţii îl priviră o clipă încremeniţi, amuţiţi. *Lady* Hurtmore îşi duse mîna la inimă; îi zvîcnise dureros în piept şi avea o senzaţie îngrozitoare la stomac. Bietul Giangolini se făcuse alb ca masca de hîrtie! Chiar în

zilele acelea de *cicisbei*[1] recunoscuți oficial drept prieteni ai casei, erau cazuri în care soții geloși și jigniți ajungeau pînă la crimă. Nu era înarmat, însă numai Dumnezeu știa ce arme de distrugere se ascundeau sub pelerina aceea neagră, enigmatică. Dar lordul Hurtmore nu făcu nici un gest brutal sau nedemn. Grav și calm, așa cum le făcea el pe toate, se duse spre masă, luă caseta cu bijuterii, o închise cu cea mai mare grijă și spunînd: „Cred că e caseta mea", o puse în buzunar și ieși din cameră. Amanții rămaseră singuri, privindu-se întrebător.

Urmă o tăcere.

— Ce s-a întîmplat apoi? întrebă stăpînul conacului.

— Deznodămîntul, răspunse domnul Bigger, clătinînd din cap cu jale. Giangolini socotise că o s-o șteargă cu cincizeci de mii de țechini. Gîndindu-se mai bine, *lady* Hurtmore nu era de loc încîntată de ideea unei iubiri într-o colibă. Hotărî în cele din urmă că locul femeii este în căminul ei, cu bijuteriile familiei. Dar oare lordul Hurtmore avea să privească problema cu aceiași ochi? Aceasta era întrebarea, îngrijorătoarea, înspăimîntătoarea întrebare. Se hotărî să se ducă și să vadă singură cum stau lucrurile. Ajunse acasă tocmai la vremea mesei. „Excelența sa ilustrisimă așteaptă în sufragerie", zise majordomul. Ușile înalte se deschiseră larg înaintea ei, doamna păși înăuntru cu un mers majestuos, cu bărbia ridicată — dar cu ce spaimă în suflet! Soțul stătea în picioare lîngă cămin. Îi ieși în întîmpinare. „Vă așteptam, doamnă", îi zise, și o conduse la locul ei. Asta a fost singura aluzie făcută vreodată la cele întîmplate. După-amiază a trimis un servitor să aducă portretul din studioul pictorului. O lună mai tîrziu, cînd au plecat spre Anglia, portretul făcea parte din bagajul lor. Povestea s-a transmis, o dată cu tabloul, din generație în generație. Eu am auzit-o de la un bătrîn prieten al familiei cînd am cumpărat tabloul, anul trecut.

Domnul Bigger aruncă mucul țigării în cămin. Era încîntat de felul cum povestise istoria.

— Foarte interesant, zise stăpînul conacului, da, da, foarte interesant. E un subiect aproape istoric, nu? N-ai

[1] Cavaleri devotați unei doamne, curtezani (it.)

scoate mai mult de la Nell Gwynn sau Anne Boleyn, nu-i aşa ?

Domnul Bigger surîse vag, cu gîndurile duse. Se gîndea la Veneţia, la contesa rusoaică cu care locuise la aceeaşi pensiune, la copacul stufos din curte, pe care-l vedea din cameră, la parfumul tare, ameţitor pe care ea îl folosea (cînd îl miroseai prima dată îţi tăia respiraţia), apoi la băile Lido, gondolele, şi domul de la Salute profilat pe cerul ceţos, arătînd întocmai aşa cum îl pictase Guardi [1]. Cît de departe în timp şi în spaţiu i se păreau toate acum ! Era abia un băieţandru pe atunci ; fusese prima lui mare aventură. Se trezi din visare tresărind.

Stăpînul conacului vorbea.

— Şi cît aţi cere pe tabloul acesta ? întrebă el. Întrebarea fusese pusă pe un ton detaşat, dezinvolt — era obişnuit cu tocmeala.

— Ei bine, spuse domnul Bigger, părăsind în silă contesa rusoaică şi paradisiaca Veneţie de acum douăzeci şi cinci de ani, am cerut o mie pentru lucrări mai puţin importante decît aceasta. Dar dumneavoastră v-aş lăsa-o cu şapte sute cincizeci.

Stăpînul conacului scoase un fluierat.

— Şapte sute cincizeci ? repetă el. E prea mult.

— Dar, dragă domnule, protestă domnul Bigger, ia gîndiţi-vă cît ar trebui să plătiţi pentru un Rembrandt de această mărime şi calitate — cel puţin douăzeci de mii. Şapte sute cincizeci nu e mult de loc. Dimpotrivă, e foarte puţin, dacă ţinem seama de importanţa tabloului pe care-l cumpăraţi. Vă pricepeţi destul de bine pentru a vă da seama că e o operă de artă valoroasă.

— Ei, nu neg acest lucru, zise stăpînul conacului. Nu spun decît că şapte sute cincizeci înseamnă o grămadă de bani. Pfui ! Ce bine-mi pare că fata mea desenează ! Ce mă făceam dacă trebuia să împodobesc dormitoarele cu tablouri de şapte sute cincizeci bucata ? Rîse.

Domnul Bigger zîmbi.

[1] *Francesco Guardi* (1712—1793), pictor italian, a înfăţişat aspecte pitoreşti din Veneţia.

— Nu trebuie să uitaţi, zise el, că faceţi o foarte bună investiţie. Veneţienii tîrzii sînt în urcare. Dacă aş avea un capital de rulat...

Uşa se deschise, şi capul blond, cîrlionţat al domnişoarei Pratt se vîrî înăuntru.

— Domnul Crowley ar dori să ştie dacă îl puteţi primi, domnule Bigger.

Domnul Bigger se încruntă.

— Spune-i să aştepte, zise el iritat. Tuşi şi se întoarse către stăpînul conacului. Dacă aş avea un capital, l-aş investi tot în veneţieni tîrzii. Pînă la ultimul penny.

Rostind aceste cuvinte, se întrebă de cîte ori le spusese clienţilor că dacă ar avea un capital, l-ar investi tot în primitivi, cubişti, sculptură neagră, gravuri japoneze...

În cele din urmă, stăpînul conacului îi scrise un cec de şase sute optzeci.

— V-aş ruga să-mi daţi o copie dactilografiată a povestirii, zise el, punîndu-şi pălăria. Ar fi plăcut să o pot povesti oaspeţilor la masă, nu-i aşa? Aş dori să am toate amănuntele, cît mai exacte.

— Fără îndoială, fără îndoială, zise domnul Bigger. Amănuntele sînt foarte importante.

Îl conduse spre uşă pe omuleţul rotofei.

— Bună ziua, bună ziua.

Plecase.

Un tînăr înalt, palid, cu favoriţi se ivi în uşă. Avea ochii negri, melancolici, o expresie, o înfăţişare generală romantică şi în acelaşi timp vrednică de milă. Era tînărul Crowley, pictorul.

— Scuză-mă că te-am făcut să aştepţi, zise domnul Bigger. Ce ai să-mi spui?

Domnul Crowley păru încurcat, ezită. Cît de urît îi era să facă acest lucru!

— De fapt, zise el în cele din urmă, mă aflu într-o grozavă criză de bani. Mă gîndeam dacă nu cumva aţi putea, dacă nu v-ar deranja, să-mi plătiţi lucrarea pe care v-am făcut-o zilele trecute. Îmi pare foarte rău că vă necăjesc aşa.

— De loc, dragul meu. (Domnul Bigger se simţi înduioşat de nefericitul tînăr care nu ştia să se descurce singur în viaţă. Bietul Crowley, era neajutorat ca un copilaş!) Ce sumă fixasem?

— Douăzeci de lire, dacă nu mă înşel, zise domnul Crowley cu sfială.

Domnul Bigger îşi scoase portmoneul.

— Să zicem douăzeci şi cinci, spuse el.

— Ah, nu, zău, nu pot primi. Mulţumesc foarte mult. Domnul Crowley roşi ca o fată. N-aţi dori cumva să vedeţi câteva din peisajele mele, domnule? întrebă el încurajat de aerul binevoitor al domnului Bigger.

— Nu, nu. Nimic personal. Domnul Bigger scuturâ din cap neînduplecat. Lucrările moderne nu aduc bani. Dar îţi cumpăr oricît de multe contrafaceri de maeştri vechi. Bătu darabana cu degetele pe umărul lucios pictat al *lady*-ei Hurtmore. Mai încearcă un venetian, adăugă el. Ăsta a avut un succes grozav.

În cele din urmă am închiriat casa pentru priveliştea pe care o oferea. E adevărat, casa avea multe cusururi. Era departe de oraş şi nu avea telefon. Chiria era neobişnuit de mare, iar instalaţia de apă foarte proastă. În nopţile vîntoase, cînd geamurile prost încadrate zăngăneau în ramele ferestrelor cu atîta furie, încît te puteai crede într-un hotel-autobuz, lumina electrică avea obiceiul să se stingă din nu ştiu ce motive tainice şi să te lase în bezna umplută de zgomote. Casa avea o splendidă cameră de baie ; dar hidroforul care ar fi trebuit să trimită în sus apa din rezervoarele cu apă de ploaie de pe terasă nu funcţiona. În fiecare toamnă, cu precizie, puţul cu apă de băut seca. Iar proprietăreasa noastră era mincinoasă şi bună de gură.

Dar acestea sînt micile neajunsuri ale oricărei case închiriate, în toată lumea. Pentru Italia nici măcar nu erau atît de grave. Am văzut o mulţime de case care le aveau pe toate acestea şi încă altele o sută, fără să aibă însă, în schimb, şi avantajele casei noastre — grădina dinspre sud şi terasa de iarnă şi de primăvară, camerele mari şi răcoroase, apărate de arşiţa verii, aerul de munte şi lipsa ţînţarilor şi, în sfîrşit, priveliştea ! Sau mai bine zis, şirul de privelişti. Pentru că în fiecare zi era altfel ; şi fără să te urneşti de acasă, aveai impresia unei necontenite schimbări de decor : toate plăcerile unei călătorii, fără ostenelile acesteia. Erau zile de toamnă cînd toate văile se umpleau de ceaţă, şi coastele Apeninilor răsăreau întunecate dintr-un lac alburiu inert. Erau

zile cînd ceaţa invada pînă şi vîrful colinei noastre şi cînd ne pomeneam învăluiţi într-un abur uşor, în care măslinii de culoarea ceţei, înşiraţi de sub ferestrele noastre şi pînă jos în vale, dispăreau ca în propria lor esenţă spirituală ; singurele lucruri stabile şi limpede conturate în lumea strîmtă şi tulbure în care ne aflam claustraţi erau cei doi chiparoşi înalţi şi negri, care creşteau pe o mică terasă proeminentă la o sută de picioare în josul colinei. Negri, ascuţiţi şi solizi, stăteau acolo ca două coloane gemene ale lui Hercule la capătul universului cunoscut ; dincolo de ei nu era decît o ceaţă palidă, iar în jurul lor, numai măslinii neguroşi.

Aşa erau zilele de iarnă ; dar erau zile de primăvară şi de toamnă, zile netulburate de nici un nor, sau — şi mai frumos — diversificate de uriaşele forme plutitoare de vapori, care se ridicau albe ca zăpada în zarea îndepărtată, dinţată de munţi purtînd capişoane de nea, şi desfăşurau treptat, pe azurul luminos, ample gesturi eroice. Şi în înaltul cerului, draperiile fluturînde, lebedele, statuile de marmură aeriene, cioplite şi lăsate neterminate de zeii obosiţi de creaţie înainte chiar de a se fi apucat de ea, lunecau somnoroase pe aripile vîntului, schimbîndu-şi forma în mişcare. Iar soarele răsărea şi apunea înapoia lor ; iar oraşul din vale aci pierea în umbră, aci scînteia între coline, ca un imens giuvaer şlefuit reflectat în propria sa lumină. Privind peste valea mai apropiată care se întindea în jos de la creasta noastră spre Arno, privind peste coasta întunecată a dealului, pe al cărui extrem promontoriu se înălţa turnul bisericii San Miniato, vedeai uriaşul dom suspendat pe pilonii săi de zid, campanila pătrată, săgeata ascuţită a bisericii Santa Croce şi turnul acoperit al Signoriei, ridicîndu-se deasupra labirintului încîlcit al caselor strălucitoare şi precis desenate, ca nişte mici bijuterii sculptate cu pietre preţioase. Totul dura o clipă. Apoi lumina lor pălea din nou, iar raza călătoare îşi alegea printre colinele albăstrii din zare un singur pisc auriu.

În unele zile aerul era umed de ploaia trecută sau de cea care se apropia, şi toate distanţele se micşorau, limpezind contururile. Măslinii se detaşau unul cîte unul pe coastele îndepărtate ; satele din zare erau frumoase şi patetice ca nişte jucării încîntătoare. Erau apoi zile în timpul verii, zile ameninţate de furtună, în care, luminoase şi însorite pe

fondul întunecat şi purpuriu al maselor de aer dens, dealurile şi casele albe aveau o strălucire fragilă, ca o splendoare muribundă în pragul unei înspăimîntătoare calamităţi.

Cît de diverse şi de schimbătoare erau colinele ! În fiecare zi şi aproape la fiecare ceas al zilei arătau altfel. Erau clipe cînd, privind peste cîmpia Florenţei, nu vedeai decît o singură siluetă, de un albastru-închis, profilată pe cer. Scena n-avea adîncime ; nu era decît o cortină suspendată, pictată plat cu simboluri ale munţilor. Şi apoi, aproape brusc, cînd trecea un nor sau cînd soarele scăpăta pînă la un anumit punct pe cer, scena plată se transforma ; şi acolo unde fusese doar o cortină pictată, erau acum dealuri rînduri-rînduri, în tonuri nuanţate gradat de la cafeniu, sau cenuşiu, sau un verde auriu pînă la albastrul zării. Forme care, cu o clipă înainte, se contopeau nedesluşit într-o masă informă, acum se despărţeau în elementele constituente. Fiesole, care păruse a fi doar un pinten ataşat la Monte Morello, se descoperea acum a fi capătul proeminent al altui sistem de coline, despărţit de bastioanele cele mai apropiate ale vecinului său mai mare printr-o vale adîncă şi umbroasă.

La amiază, în zilele de caniculă, peisajul devenea tulbure, prăfos, vag şi aproape incolor sub razele puternice ale soarelui, colinele dispăreau în faldurile palpitînde ale cerului. Dar pe măsură ce amiaza se consuma, peisajul răsărea din nou, îşi lepăda anonimatul, ridicîndu-se iarăşi din neant, căpătînd formă şi viaţă. Şi viaţa lui, pe măsură ce soarele scăpăta domol, domol de-a lungul după-amiezii, devenea mai bogată, mai intensă cu fiecare clipă. Lumina egală, însoţită de umbrele lungi, întunecate, dezvăluia, ca să zic aşa, anatomia ţinutului ; colinele — ale căror coaste dinspre apus străluceau, în timp ce versantele aflate de partea cealaltă a soarelui se cufundau adînc în umbră — deveneau masive, proeminente şi solide. Terenul, aparent neted, îşi descoperea ridicături şi adînciturі. La răsărit de vîrful colinei noastre, peste cîmpia Emeei, un imens mal stîncos îşi arunca umbra crescîndă ; şi în lumina învăluitoare a văii, un oraş întreg zăcea eclipsat de umbra aceasta. Şi pe măsură ce soarele se retrăgea la orizont, colinele mai îndepărtate se rumeneau la lumina lui caldă, pînă cînd flancurile lor poleite atingeau culoarea unor trandafiri stropiţi cu rouă ; dar văile se şi umpleau de ceaţa albăstrie a serii, care urca, urca mereu,

Văpăile se stingeau în ferestrele dinspre apus ale versantelor populate ; numai piscurile mai rămîneau luminate, pînă cînd, în cele din urmă, se stingeau şi ele. Munţii păleau şi se contopeau din nou într-o pînză plată, reprezentînd munţi pe fondul palid al cerului de seară. În scurtă vreme se făcea noapte ; şi dacă era lună plină, o fantomă a acestei scene moarte rămînea să bîntuie zarea.

Schimbător în frumuseţea sa, acest vast peisaj îşi menţinea o trăsătură constantă de umanitate şi domesticitate, care, cel puţin pentru mine, făcea din el cel mai plăcut mediu de viaţă. Zi de zi colindai prin diferitele lui frumuseţi ; dar călătoria, ca şi Marea călătorie a strămoşilor noştri, era de fiecare dată o călătorie prin civilizaţie. Cu toţi munţii, cu toate coastele abrupte şi văile adînci, peisajul toscan este dominat de locuitorii săi. Aceştia au cultivat fiecare palmă de pămînt care putea fi cultivată ; casele lor sînt răspîndite în grup compact chiar şi peste dealuri, iar văile sînt foarte populate. Solitar în vîrful muntelui, nu te simţi ca într-o pustietate. Urmele omului sînt pretutindeni vizibile, şi privind pe deasupra ţinutului, pînă departe, simţi cu satisfacţie că de veacuri, de milenii, acesta a fost al lui, supus, îmblînzit, umanizat. Vastele bărăganuri sterpe, nisipurile, pădurile cu nenumăraţi copaci sînt locuri de plimbări ocazionale, salutare pentru spiritul care nu li se supune o vreme prea îndelungată. Dar înrîuririle diabolice, ca şi cele divine, bîntuie aceste singurătăţi totale. Viaţa vegetativă a plantelor şi a lucrurilor este străină şi ostilă omului. Oamenii nu pot trăi la largul lor decît acolo unde au devenit stăpînii împrejurimilor şi unde propriile vieţi acumulate depăşesc în număr şi greutate vieţile vegetative din jur. Dezgolit de pădurile lui întunecoase, plantat, aşezat în terase şi cultivat pînă aproape de piscurile munţilor, peisajul toscan este umanizat şi sigur. Uneori, cei care trăiesc în mijlocul lui sînt apucaţi de un dor după vreun loc singuratic, neuman, fără viaţă sau populat numai de o viaţă străină. Dar dorul se ostoieşte repede, şi omul e bucuros să se întoarcă în decorul civilizat şi supus.

Casa aceasta din vîrful colinei mi s-a părut a fi un loc ideal de locuit. Pentru că aici, deşi în siguranţă în mijlocul unui peisaj umanizat, eşti totuşi singur ; poţi să fii oricît de

solitar dorești. Vecinii pe care nu-i vezi niciodată prea de aproape sînt vecinii ideali, desăvîrșiți.

Vecinii noștri cei mai apropiați, în ceea ce privește apropierea fizică, locuiau foarte aproape. De fapt, aveam două grupe de vecini, aproape în aceeași casă cu noi. Una era familia de țărani care locuia într-o clădire lungă și joasă, dependință a vilei, servind în parte drept casă de locuit, în parte drept grajduri, hambar și staul de vaci. Ceilalți vecini ai noștri — vecini intermitenți, totuși, pentru că se aventurau afară din oraș numai în zilele cu vreme frumoasă — erau proprietarii vilei, care-și rezervaseră pentru ei aripa mai mică a casei în formă de L — vreo duzină de camere — lăsîndu-ne nouă restul de optsprezece sau douăzeci.

Curioasă pereche erau proprietarii noștri ! Un soț bătrîn, cărunt, distrat, cu mers șovăielnic, de cel puțin 70 de ani ; și o *signora* de vreo 40 de ani, scundă și durdulie, cu mîini și picioare mici și grase și cu niște ochi negri, mari și întunecoși, de care se servea cu abilitatea unui comedian înnăscut. Vitalitatea ei, dacă ai fi putut s-o strunești și să o pui să facă o treabă utilă, ar fi putut alimenta un oraș întreg cu lumină electrică. Fizicienii vorbesc despre obținerea energiei din atom ; ar fi mult mai de folos și mai aproape de adevăr dacă ar descoperi o cale pentru canalizarea enormelor cantități de energie vitală care se acumulează în femeile cu temperament sangvin și fără ocupație și care, în situația actuală de imperfectă organizare socială și științifică, se irosesc în niște preocupări atît de jalnice : amestecîndu-se în treburile altora, provocînd scene sentimentale, gîndindu-se la dragoste și făcînd dragoste, sau sîcîindu-i pe bărbați pînă-i scot din sărite și-i împiedică să lucreze.

Signora Bondi își consuma, între altele, energia care-i prisosea pe spinarea chiriașilor. Bătrînul domn, comerciant în retragere, cu reputația unei desăvîrșite corectitudini, nu avea voie să aibă nici un fel de contact cu noi. Cînd ne-am dus să vedem casa, soția a fost aceea care ne-a condus peste tot. Tot ea, punîndu-și la bătaie tot farmecul și rotindu-și ochii într-un mod irezistibil, ne făcu o îmbelșugată expunere asupra calităților locuinței, cîntă osanale hidroforului, ridică în slăvi baia (de care dacă ținem seama, stărui ea, chiria apare deosebit de modestă), iar cînd am sugerat că ar fi bine să chemăm un inginer să examineze casa, ne-a rugat cu gravi-

tate, ca şi cum bunăstarea noastră ar fi fost unica ei preocupare, să nu ne risipim banii în mod inutil, pe lucruri atît de superflue.

— În definitiv, a spus ea, sîntem oameni cinstiţi. Nici în vis nu v-aş da casa altfel decît în perfectă stare. Aveţi încredere ! şi s-a uitat la mine cu o expresie rugătoare, îndurerată, în ochii superbi, de parcă m-ar fi implorat să n-o insult prin suspiciunea mea grosolană.

Şi fără a-mi mai lăsa timp să-mi continui ideea cu inginerul, începu să ne declare cu convingere că băieţelul nostru era cel mai frumos înger pe care îl văzuse ea vreodată. La sfîrşitul întrevederii cu *signora* Bondi, eram ferm hotărîţi să luăm casa.

— Încîntătoare femeie, am zis eu cînd am plecat.

Dar cred că Elizabeth nu era tot atît de convinsă ca mine.

Apoi începu episodul cu hidroforul.

În seara sosirii noastre am dat drumul la apă. Pompa scoase un huruit foarte profesional ; dar nici o picătură de apă nu curse din robinetele din baie. Ne-am uitat unul la altul cu îndoială.

— O femeie încîntătoare ? îşi ridică Elizabeth sprîncenele.

Am cerut să stăm de vorbă ; dar nu ştiu cum se făcea că bătrînul domn nu se putea niciodată întîlni cu noi, iar *signora* era în mod invariabil plecată sau suferindă. Am trimis note scrise ; au rămas toate fără răspuns. În cele din urmă ne-am dat seama că singura metodă de a intra în legătură cu proprietarii noştri, care locuiau în aceeaşi casă cu noi, era să ne ducem la Florenţa şi să le trimitem de acolo o scrisoare recomandată expres. Pentru asta trebuiau să semneze două recipise separate, şi dacă plăteam patruzeci de centime în plus, un al treilea document incriminator, care apoi ne era restituit. În felul acesta n-ar mai fi putut pretinde, aşa cum se întîmpla totdeauna cu scrisorile obişnuite sau cu notele, că nu primiseră comunicarea. În sfîrşit, am început să primim răspunsuri la plîngerile noastre. *Signora*, care scria scrisorile, ne spuse la început că era firesc ca pompa să nu funcţioneze, deoarece rezervoarele erau goale din pricina secetei îndelungate. A trebuit să merg pe jos trei mile pînă la oficiul poştal pentru a înregistra scrisoarea prin care îi aminteam că abia miercurea trecută fusese o furtună nemaipomenită şi că, prin urmare, rezervoarele erau pline mai

mult de jumătate. Răspunsul sosi : apa de baie nu fusese garantată în contract ; şi dacă doream să o am, de ce nu pusesem să se examineze pompa înainte de a lua casa ? Alt drum în oraş, pentru a o întreba pe *signora* de alături dacă îşi aminteşte cît de stăruitor ne-a rugat să avem încredere în ea şi pentru a o informa că existenţa unei băi într-o casă constituie prin ea însăşi garanţia implicită a apei de baie. Răspunsul a fost că *signora* nu poate continua să comunice cu nişte oameni care-i scriu atît de grosolan. După aceasta am încredinţat chestiunea unui avocat. Două luni mai tîrziu pompa era efectiv repusă în funcţiune. Dar a trebuit să deschidem acţiune împotriva doamnei înainte ca aceasta să capituleze. Şi ne-a costat enorm.

Într-o zi, spre sfîrşitul episodului, l-am întîlnit pe drum pe bătrînul domn, care-şi scosese la plimbare cîinele mare de Maremma sau, mai bine zis, pe care cîinele îl scosese la plimbare. Pentru că oriunde îl trăgea cîinele, bătrînul domn era silit să-l urmeze. Şi cînd cîinele se oprea ca să adulmece, sau ca să zgrepţene pămîntul, sau ca să-şi lase la o poartă cartea de vizită sau o provocare sfidătoare, bătrînul domn trebuia să aştepte, răbdător, la capătul lanţului. Cînd am trecut pe lîngă el, stătea pe marginea drumului, la cîteva sute de yarzi mai jos de casa noastră. Cîinele pufnea la rădăcina unuia din chiparoşii gemeni, care creşteau de ambele părţi ale intrării la o fermă ; am auzit animalul mîrîind indignat în sine însuşi, de parcă ar fi adulmecat o insultă intolerabilă. Bătrînul *signor* Bondi aştepta, legat de cîinele său. Înăuntrul pantalonilor gri de formă tubulară, genunchii erau uşor îndoiţi. Sprijinit în baston, privea peisajul cu o expresie tristă şi absentă. Albul ochilor bătrîni era decolorat, ca nişte mingi de biliard uzate. Pe chipul cenuşiu, brăzdat adînc, nasul apărea de un roşu dispeptic. Mustaţa albă, rărită şi îngălbenită la vîrfuri, atîrna într-o curbă melancolică. În cravata neagră purta un diamant foarte mare ; poate că asta o atrăsese pe *signora* Bondi.

Apropiindu-mă, mi-am scos pălăria. Bătrînul mă privi absent, şi abia după ce aproape trecusem de el, îşi aduse aminte cine sînt.

— Staţi, mă chemă el. Staţi ! şi se grăbi să mă ajungă.

Luat prin surprindere şi în dezavantaj — pentru că era preocupat să răspundă la ofensa depusă de un altul la ră-

dăcina chiparosului — cîinele îşi permise să se lase smucit. Prea uluit pentru a nu fi ascultător, îşi urmă stăpînul.

— Staţi !

Am stat.

— Dragă domnule, spuse bătrînul domn, apucîndu-mă de pulpana pardesiului şi suflîndu-mi în faţă într-un mod foarte neplăcut, vreau să vă cer scuze. Se uită în jurul lui, de parcă s-ar fi temut că pînă şi aici ar fi putut să-l audă cineva. Vreau să vă cer scuze, continuă el, pentru chestiunea aceea nefericită cu hidroforul. Vă asigur că de-ar fi fost numai treaba mea, aş fi pus lucrurile în ordine îndată ce aţi cerut-o. Aveaţi dreptate : o cameră de baie constituie garanţia implicită a apei de baie. Am văzut de la început că nu avem nici o şansă de cîştig dacă ajungem la tribunal. Şi pe lîngă asta, cred că un proprietar trebuie să se poarte cu chiriaşii cît mai elegant cu putinţă. Dar soţia mea, aici îşi coborî vocea, adevărul este că ei îi plac lucrurile astea, chiar atunci cînd ştie că n-are dreptate şi că o să piardă. Şi apoi, cred că spera să obosiţi de atîtea cereri şi în cele din urmă să vă rezolvaţi singuri problema. I-am spus de la început că trebuie să cedăm ; dar nici n-a vrut să audă. Ştiţi, îi plac grozav chestiile astea. Acum îşi dă totuşi seama că trebuie s-o facă. Peste două, trei zile veţi avea apă de baie. Dar am crezut că e bine să vă spun cît... Dar Maremmanul, care între timp îşi revenise din surpriza clipei precedente, o zbughi deodată, mîrîind, în sus pe drum. Bătrînul domn încercă să reţină animalul, trase de funie, se clătină nesigur pe picioare, apoi ceda şi se lăsă tîrît... ...Cît de rău îmi pare, urmă el pe cînd se depărta de mine, că această mică neînţelegere... Dar nu mai avea nici un rost. La revedere, zîmbi politicos, făcu un mic gest dispreţuitor, de parcă şi-ar fi amintit brusc de o obligaţie presantă şi n-ar mai fi avut timp să-mi explice despre ce era vorba. La revedere. Îşi scoase pălăria şi se lăsă cu totul în voia cîinelui.

O săptămînă mai tîrziu, apa începu într-adevăr să curgă, şi a doua zi după prima noastră baie, *signora* Bondi, îmbrăcată într-o rochie de atlaz de culoarea porumbelului, gătită cu toate perlele ei, ne făcu o vizită.

— Acum e pace ? întrebă ea cu o francheţe încîntătoare, pe cînd ne strîngea mîna.

Am asigurat-o că, în ceea ce ne priveşte, era desigur pace.

— Dar de ce mi-aţi scris nişte scrisori atît de violente? spuse ea, întorcînd spre mine o privire încărcată de reproş, care ar fi mişcat pînă şi pe cel mai neînduplecat răufăcător, făcîndu-l să se căiască. Şi apoi, citaţia aceea. Cum aţi *putut*? Unei doamne...

Am îngînat ceva despre pompă şi despre nevoia noastră de a face baie.

— Dar cum puteaţi aştepta să vă ascult cîtă vreme aveaţi o asemenea atitudine? De ce să nu vă purtaţi altfel — politicos, amabil? Îmi zîmbi şi-şi închise ochii, cu pleoapele fremătînde.

Am socotit că e mai bine să schimb vorba. Cînd ai dreptate, e neplăcut să fii arătat în lumina celui care n-are dreptate.

Peste cîteva săptămîni am primit o scrisoare recomandată şi prin mesager expres, prin care *signora* ne întreba dacă propunem o reînnoire a contractului (care fusese făcut numai pe şase luni) şi ne aducea la cunoştinţă că, în caz afirmativ, chiria avea să fie urcată cu 25%, avînd în vedere îmbunătăţirile efectuate. La capătul multor tocmeli, ne-am considerat norocoşi văzîndu-ne cu contractul prelungit pe un an întreg şi cu un adaos la chirie de numai 15%.

Doar de dragul peisajului ne-am împăcat cu aceste jecmăneli inadmisibile. Dar după o şedere de cîteva zile, găsisem şi alte motive pentru a îndrăgi casa. Dintre acestea, cel mai pregnant era faptul că descoperisem în copilul cel mai mic al ţăranului un admirabil tovarăş de joacă pentru băieţelul nostru. Între micul Guido — căci aşa îl chema — şi cel mai tînăr dintre fraţii şi surorile lui era un interval de şase sau şapte ani. Cei doi fraţi mai mari munceau la cîmp împreună cu tatăl lor; de la moartea mamei, întîmplată cu doi, trei ani înainte de a-i fi cunoscut noi, sora cea mai mare conducea gospodăria, iar cea mai tînără, care tocmai terminase şcoala, îi dădea ajutor, supraveghindu-l, printre picături, pe Guido, care totuşi în vremea aceea avea nevoie de foarte puţină îngrijire; pentru că avea între 6 şi 7 ani şi era precoce, sigur de el şi plin de simţul responsabilităţii, aşa cum sînt în general copiii oamenilor săraci, lăsaţi de capul lor aproape de îndată ce încep să meargă singuri.

Deşi mai mare decît micul nostru Robin cu doi ani şi jumătate — şi la vîrsta aceasta treizeci de luni echivalează cu

experienţa unei jumătăţi de viaţă — Guido nu căuta să tragă nici un profit necuvenit de pe urma superiorităţii sale fizice şi spirituale. N-am văzut niciodată un copil mai răbdător, mai îngăduitor, mai lipsit de spirit tiranic. Nu rîdea niciodată de eforturile caraghioase cu care Robin îi imita isprăvile nemaipomenite ; nu-şi bătea joc şi nu-l necăjea pe micul său tovarăş, ci îl ajuta cînd dădea de greu şi-i explica atunci cînd nu putea să înţeleagă. La rîndul său, Robin îl adora, se uita la el ca la un model, un fel de băiat minune, şi-l imita servil atît cît era în stare.

Încercările lui Robin de a-şi imita tovarăşul erau adesea extrem de caraghioase, căci printr-o obscură lege psihologică, cuvinte şi acţiuni foarte serioase în sine devin comice de îndată ce sînt copiate ; şi cu cît e mai exactă — dacă imitaţia este o copiere deliberată — cu atît e mai caraghioasă, pentru că o imitaţie şarjată a unei persoane cunoscute nu ne face să rîdem atît de mult ca una care seamănă aidoma cu originalul. Imitaţia proastă e ridicolă numai atunci cînd exprimă un devotament sincer şi grav, care nu se poate exprima altfel. Imitaţiile lui Robin erau tocmai de felul acesta. Încercările lui eroice şi nereuşite de a realiza performanţele de forţă şi de iscusinţă pe care Guido le atingea fără efort erau de un comic delicios. Iar imitaţiile sale conştiincioase, după apucăturile şi ticurile lui Guido, nu erau mai puţin amuzante. Cele mai caraghioase din toate, pentru că erau făcute cu cea mai mare seriozitate şi nu se potriveau de loc cu imitatorul, erau încercările lui Robin de a se transpune în starea meditativă a lui Guido. Guido era un copil gînditor, înclinat spre meditaţie şi momente de absenţă subită. Îl găseai uneori şezînd de unul singur într-un colţ, cu bărbia în palmă, cu cotul pe genunchi, cufundat, după toate aparenţele, în cea mai adîncă meditaţie. Dar alteori, chiar în toiul jocului, se oprea deodată şi rămînea cu mîinile la spate, încruntat, cu ochii în pămînt. Cînd se întîmpla acest lucru, Robin era cuprins de respect şi de un fel de nelinişte. Îşi privea tovarăşul într-o tăcere nedumerită.

— Guido, îl striga el încetişor. Guido !

Dar Guido era de obicei prea absorbit de gînduri ca să-i răspundă, iar Robin, nemaiavînd curajul să insiste, se strecura lîngă el şi, luîndu-şi o atitudine cît mai apropiată de cea a lui Guido — o ţinută napoleoniană, cu mîinile împreunate

la spate, sau poza lui Lorenzo Magnificul din statuia lui Michelangelo — încerca să mediteze la rîndul său. Din clipă în clipă îşi întorcea privirea luminoasă a ochilor albaştri spre copilul mai mare, pentru a se asigura dacă meditează aşa cum trebuie. Dar la capătul unui minut începea să-şi piardă răbdarea ; nu era tare la meditaţie.

— Guido ! striga el din nou, mai tare, Guido ! şi-l apuca de mînă şi încerca să-l tragă de acolo.

Uneori Guido se trezea din reverie şi se întorcea la jocul întrerupt. Alteori nu dădea nici o atenţie. Melancolic, nedumerit, Robin trebuia să se apuce singur de joacă. Iar Guido rămînea acolo aşezat, sau în picioare, tăcut ; dacă te uitai în ochii lui, te izbea frumuseţea lor calmă, de o gravitate gînditoare.

Erau nişte ochi mari, foarte depărtaţi unul de altul şi, lucru ciudat la un copil italian cu părul negru, de o culoare albastră-cenuşie, cu o palidă strălucire. Nu erau totdeauna gravi şi calmi, ca în clipele acestea de gîndire. Cînd Guido se juca, sau cînd vorbea şi rîdea, se aprindeau ; şi suprafaţa acestor palide şi limpezi lacuri de gîndire părea scuturată de unduiri scînteietoare ca fulgerele. Deasupra ochilor era o frunte frumoasă, înaltă şi boltită într-o curbă asemănătoare curbei subtile a unei petale de trandafir. Nasul era drept, bărbia mică şi uşor ascuţită, gura puţin lăsată în jos la coiţuri, cu tristeţe.

Am o fotografie cu cei doi băieţi aşezaţi alături pe parapetul terasei. Guido şade aproape în faţa obiectivului, dar cu privirea puţin coborîtă şi îndreptată într-o parte ; ţine mîinile încrucişate în poală, cu o expresie şi o atitudine gînditoare, gravă, meditativă. Este Guido într-una din stările acelea de absenţă în care cădea chiar în toiul rîsului şi jocului, brusc şi total, de parcă deodată îi trecuse prin cap să plece şi să-şi lase în urmă trupul tăcut şi frumos, ca o casă goală, în aşteptarea întoarcerii stăpînului. Alături de el şade micul Robin, cu capul întors în sus spre el, ca să-l privească, şi cu obrazul umflat de rîs ; o mînuţă ridicată în sus e prinsă în plină gesticulaţie, cealaltă îl trage pe Guido de mînecă, de parcă l-ar presa să vină la joc. Picioarele, care-i atîrnă de pe parapet, au fost surprinse de aparat în plină agitaţie de nerăbdare ; e pe punctul de a aluneca în jos şi de a da fuga să se joace de-a v-aţi ascunselea în grădină.

Toate trăsăturile esenţiale ale celor doi copii se află în acest instantaneu.

— Dacă Robin n-ar fi Robin, spunea Elizabeth, aproape că mi-aş dori să fie Guido.

Şi chiar pe vremea aceea, cînd copilul nu-mi stîrnea un interes deosebit, eram de acord cu ea. Guido mi se părea a fi unul dintre cei mai fermecători copii pe care-i văzusem în viaţa mea.

Nu numai noi îl admiram. *Signora* Bondi, cînd venea în vizită în intervalele acelea paşnice dintre certurile noastre, vorbea mereu de el.

— Ce copil frumos, frumos! exclama ea cu entuziasm. Păcat că e dintr-o familie de ţărani cărora nu le dă mîna să-l îmbrace ca lumea. Dacă ar fi al meu, l-aş purta în catifea neagră, sau cu pantalonaşi albi şi o bluză albă tricotată din mătase, cu o dungă roşie la guler şi la manşete; sau poate că un costumaş marinar alb ar fi mai drăguţ. Iar pentru iarnă, un paltonaş de blană, cu o căciuliţă din blană de veveriţă şi poate cu cizmuliţe ruseşti... Imaginaţia ei o lua razna. Şi l-aş lăsa să-i crească părul ca unui paj şi i l-aş friza un pic la vîrf. Pe frunte i-aş lăsa breton. Toată lumea ar întoarce capul şi s-ar uita după noi cînd l-aş scoate la plimbare pe Via Tornabuoni.

„Ceea ce doreşti dumneata, aş fi vrut să-i spun, nu e un copil ci o păpuşă mecanică sau o maimuţă dresată." Dar nu i-am spus-o, în parte pentru că nu puteam să-mi închipui italienii ca pe nişte păpuşi mecanice şi, în parte, pentru că nu voiam să risc să-mi mai mărească chiria cu încă 15 la sută.

— Ah, de-aş avea un băieţaş ca ăsta! oftă şi-şi lăsă în jos pleoapele, cu modestie. Ador copiii. Cîteodată mă gîndesc că ar trebui să adopt unul, bineînţeles dacă soţul meu mi-ar da voie.

În minte îmi apăru bietul domn bătrîn, tîrît pe drum de dulăul alb, şi am zîmbit în sinea mea.

— Dar nu ştiu dacă el ar fi de acord, continuă *signora.* Nu ştiu.

Tăcu o clipă, ca şi cum i-ar fi venit o nouă idee.

Cîteva zile mai tîrziu, pe cînd şedeam în grădină după prînz şi ne beam cafeaua, tatăl lui Guido, în loc să treacă pe lîngă noi, cu o înclinare a capului şi obişnuitul său salut vesel, se opri în faţa noastră şi începu să vorbească. Era un

bărbat frumos, nu prea înalt, dar bine proporţionat, cu mişcări sprintene şi elastice şi plin de viaţă. Avea o faţă brună, îngustă, cu trăsături romane, luminată de nişte ochi cenuşii de o neobişnuită inteligenţă. Păreau chiar să desfăşoare o prea mare inteligenţă cînd, aşa cum se întîmpla nu arareori, se străduia, cu o aparenţă de totală sinceritate şi de inocenţă copilărească, să te îmbrobodească sau să obţină ceva cu orice preţ. Plăcută în sine, inteligenţa apărea în asemenea împrejurări dăunătoare. Faţa putea să aibă o expresie candidă, impasibilă, aproape nătîngă ; dar în asemenea momente ochii îl dădeau de gol. Cînd străluceau aşa, ştiai că trebuie să fii prudent.

Totuşi, astăzi ochii lui n-aveau nici o scînteiere primejdioasă, Nu voia nimic de la noi, nimic de valoare, doar un sfat, adică un bun pe care el ştia că cei mai mulţi oameni sînt bucuroşi să-l împartă. Dar voia un sfat într-o problemă care pentru noi era foarte delicată : *signora* Bondi. Carlo ni se plînsese adesea de ea. Bătrînul e bun, ne spunea el, foarte bun şi cumsecade. Ceea ce însemna între altele, aş spune, că putea fi lesne dus de nas. Dar soţia lui... Ei bine, femeia era o bestie. Şi ne povestea tot felul de lucruri despre lăcomia ei nepotolită : cerea totdeauna mai mult de jumătate din produse, adică mai mult decît era cuvenit proprietarului prin legea sistemului arenzilor. Se plîngea de suspiciunea ei : îl învinuia mereu de fapte rele, îl acuza direct de furt, pe el — se bătea cu pumnii în piept — cinstea personificată. Se plîngea de zgîrcenia ei mioapă : nu voia să dea bani pe îngrăşăminte, nu voia să-i cumpere altă vacă, nu voia să instaleze lumină electrică în grajduri. Şi noi îi arătarăm simpatie, dar cu prudenţă, fără să ne exprimăm o opinie prea hotărîtă asupra problemei. Italienii sînt foarte rezervaţi în vorbire ; nu-şi dezvăluie gîndurile faţă de o persoană interesată decît atunci cînd sînt siguri că e just şi necesar şi mai ales că n-au nimic de pierdut. Trăisem destul de mult printre ei ca să ştim să le imităm prudenţa. Ceea ce-i spuneam lui Carlo tot avea să-i fie transmis *signorei* Bondi, mai curînd sau mai tîrziu. N-aveam nimic de cîştigat dacă înveninam în mod inutil relaţiile noastre cu cucoana, ci, foarte probabil, aveam să mai pierdem încă 15 la sută.

De data asta Carlo se plîngea mai puţin şi se simţea mai mult nedumerit. Se părea că *signora* îl chemase şi-l întrebase

ce părere ar avea dacă ea i-ar face o propunere — totul era foarte ipotetic, în stilul precaut al italienilor — ca să-l adopte pe micul Guido. Prima pornire a lui Carlo fusese să-i spună că nu i-ar face de loc plăcere. Dar un asemenea răspuns ar fi fost prea grosolan prin hotărîrea lui. Preferase să spună că se va gîndi. Şi acum ne cerea sfatul.

„Fă cum crezi că e mai bine", i-am răspuns noi efectiv. Dar cu toată prudenţa şi cu toată limpezimea, totodată i-am dat să înţeleagă că *signora* Bondi n-ar fi fost o foarte bună mamă vitregă pentru copil. Carlo era dispus să fie de acord cu noi. Pe lîngă asta, ţinea foarte mult la băiat.

— Din păcate, încheie el cam întunecat, dacă şi-a băgat în cap să pună mîna pe copil, o să pună totul la bătaie ca să-l aibă — totul.

După cît mi-am dat seama, şi lui i-ar fi plăcut ca fizicienii să înceapă cu femeile de temperament sangvin, lipsite de copii şi de ocupaţie, înainte de a încerca să atace atomul. Totuşi, m-am gîndit eu, privindu-l cum păşea domol pe terasă, cîntînd cît îl ţinea gura din gîtlejul lui de aramă, era destulă forţă acolo, era destulă viaţă în trupul acela elastic, înapoia ochilor cenuşii, pentru a putea lupta cu succes chiar şi împotriva energiei vitale acumulate în *signora* Bondi.

La cîteva zile după aceea, mi-au sosit din Anglia gramofonul şi cîteva cutii de discuri. Acestea ne-au adus o mare mîngîiere acolo, în vîrful muntelui, suplinind singurul lucru care ne lipsea în această solitudine de o mare rodnicie spirituală şi care constituia, de altfel, o desăvîrşită insulă pentru o familie de Robinsoni elveţieni : muzica. Nu prea ai multă muzică de ascultat, astăzi, în Florenţa. S-a dus vremea cînd Dr. Burney[1] colinda prin toată Italia ascultînd un şir nesfîrşit de opere noi, de simfonii, de cuartete şi cantate. S-au dus şi zilele cînd un muzicolog căruia numai prealuminatul părinte Martini din Bologna îi era superior putea să admire ceea ce cîntau ţăranii, iar muzicanţii ambulanţi zdrăngăneau sau scîrţîiau din instrumentele lor. Am cutreierat peninsula săptămîni întregi, şi rareori am auzit o notă care să nu fie *Salomeea* sau imnul fascist. Sărace în tot ce poate

[1] *Charles Burney* (1726—1814), organist şi muzicolog englez, autor al unei vaste istorii a muzicii.

face viaţa plăcută sau măcar suportabilă, metropolele nordice sînt bogate în muzică. Poate că e singura justificare pe care un om raţional o poate găsi pentru a trăi acolo. Celelalte atracţii — veselia organizată, oamenii, conversaţia variată, plăcerile sociale — ce sînt, în definitiv, decît o cheltuire de spirit fără nici un fel de profit ? Şi apoi frigul, întunericul, noroiul lipicios, umezeala şi murdăria... Nu, acolo unde nu te reţine nici o nevoie, muzica poate fi singura atracţie. Şi muzica, graţie ingeniosului Edison, poate fi acum cărată într-o cutie şi despachetată pe orice coclauri singuratice te-ai afla. Poţi să locuieşti la Benin, la Nuneaton sau la Tozeur, în Sahara, şi să asculţi totuşi cuartetele lui Mozart, şi selecţiuni din *Clavecinul bine temperat* şi *Simfonia a cincea*, şi cvintetul pentru clarinet de Brahms şi motetele lui Palestrina.

Carlo, care coborîse la gară cu catîrul şi căruţa pentru a lua pachetul, fu foarte interesat de maşinărie.

— O să ascultăm iar ceva muzică, zise el privindu-mă cum despachetam gramofonul şi discurile. E greu să o faci singur.

Totuşi, m-am gîndit eu, el izbutea să facă destulă. În nopţile calde îl auzeam cîntînd încetişor, acompaniindu-se la ghitară, în faţa casei ; băiatul cel mare zdrăngănea melodia la mandolină, şi uneori întreaga familie li se alătura, şi întunericul se umplea atunci de cîntarea lor pătimaşă, stridentă. De cele mai multe ori cîntau canţonete *Piedigrotta* [1] ; şi glasurile coborau, ştergîndu-se din notă în notă, urcau domol sau se repezeau cu un accent brusc suspinat de la un ton la altul. La o anumită distanţă şi sub lumina stelelor, efectul nu era de loc neplăcut.

— Înainte de război, urmă el, în timpurile normale (Carlo spera, ba chiar credea că timpurile normale erau să se întoarcă şi că viaţa avea să fie din nou tot atît de ieftină şi de uşoară ca şi înainte de potop), mă duceam şi ascultam opere la Politeama. Ah, erau grozave ! Dar acum costă cinci lire intrarea.

— Prea mult, am consimţit eu.

[1] *Piedigrotta* — localitate din Italia unde se organizează anual un festival de canţonete.

— Aveţi *Trovatore* ? întrebă el.

Am clătinat din cap.

— *Rigoletto* ?

— Mă tem că nu.

— *Bohème* ? *Fanciulla del West* ? *Pagliacci* ?

Trebui să-l dezamăgesc mai departe.

— Nici măcar *Norma* ? sau *Il Barbiere* ?

Am pus discul cu „La ci darem“ [1] din *Don Giovanni*, cîntată de Battistini. Fu de acord că Battistini cîntă bine ; dar mi-am dat seama că muzica nu-i prea plăcuse. De ce nu ? Îi venea greu să-mi explice.

— Nu seamănă cu *Pagliacci*, zise el în cele din urmă.

— Nu e palpitantă ? am sugerat eu, folosind un cuvînt cu care eram sigur că e familiarizat ; pentru că apare în orice discurs politic sau articol de fond patriotic în Italia.

— Nu e palpitantă, consimţi el.

Şi m-am gîndit că tocmai prin distanţa dintre *Pagliacci* şi *Don Giovanni*, dintre palpitant şi nepalpitant gustul muzical modern se desparte de cel vechi. Corupţia binelui la superlativ, m-am gîndit eu, înseamnă răul la superlativ, Beethoven a învăţat muzica să palpite de pasiunea lui intelectuală şi spirituală. De atunci muzica a continuat să palpite, dar de pasiunea unor oameni inferiori. M-am gîndit că, indirect, Beethoven e răspunzător pentru *Parsifal*, *Pagliacci* şi pentru *Poemul focului* ; şi mai indirect încă pentru *Samson şi Dalila* şi pentru *Ivy, cling to me* (Iederă, lipeşte-te de mine). Melodiile lui Mozart sînt poate strălucitoare, memorabile, dar ele nu palpită, nu te suspendă între cer şi pămînt, nu cufundă auditorul în extazuri erotice.

Mă tem că pentru Carlo şi copiii lui mai mari, gramofonul meu a fost mai curînd o deziluzie. Erau prea politicoşi, totuşi, ca să mi-o spună deschis ; numai că după primele zile încetară să mai arate vreun interes pentru aparat şi pentru muzica acestuia. Preferau ghitara şi propriile lor cîntări.

În schimb, Guido manifestă un interes profund. Şi nu-i plăceau melodiile vesele de dans, în ritmul viu al cărora micul nostru Robin se apuca să tropăie împrejurul camerei, pretinzînd că reprezintă un întreg regiment de soldaţi, ci îi plăcea muzica autentică. Îmi amintesc că primul disc pe

[1] Arie din opera *Don Juan* (în italiană *Don Giovanni*) de Mozart.

care l-a auzit a fost andantele din *Concertul în Re minor* pentru două viori de Bach. Era discul pe care l-am pus pe turnantă îndată ce a plecat Carlo. Mi se părea a fi bucata cea mai muzicală cu care aş fi putut să-mi înviorez mintea îndelung uscată de arşiţă — cea mai răcoroasă şi mai limpede adiere. Mişcarea tocmai îşi făcuse pregătirea şi începea să-şi desfăşoare frumuseţile pure şi melancolice în conformitate cu legile celei mai riguroase logici intelectuale, cînd cei doi copii, Guido înainte şi micul Robin urmîndu-l cu respiraţia tăiată, dădură buzna în cameră din *loggia*.

Guido se opri în faţa gramofonului şi rămase acolo în picioare, neclintit, ascultînd. Ochii lui, de un albastru-cenuşiu, se deschiseră larg ; cu un mic gest nervos pe care-l observasem adesea la el şi înainte, îşi ciupea buza de jos cu degetul mare şi cel arătător. Probabil că inspirase o dată adînc, pentru că, după ce ascultase cîteva secunde, am observat că expiră deodată cu putere şi trage din nou un suflu de aer proaspăt. Mă privi o clipă — o privire întrebătoare, uimită, vrăjită — scoase un rîs scurt, care dădu într-un fel de fior nervos, şi se întoarse din nou spre sursa incredibilelor sunete. Imitîndu-şi servil tovarăşul mai mare, Robin se plantase şi el în faţa gramofonului, în aceeaşi poziţie, trăgînd cu ochiul din cînd în cînd spre Guido, ca să se asigure că face totul, pînă şi ciupirea buzei, în modul cel mai corect. Dar după aproximativ un minut se plictisi.

— Soldaţi, zise el, întorcîndu-se spre mine. Vreau soldaţi. Ca la Londra.

Îşi amintea de muzica sincopată şi de marşurile sprintene de jur împrejurul camerei.

Mi-am dus un deget la buze.

— Pe urmă, am şoptit eu.

Robin izbuti să tacă şi să stea liniştit încă vreo douăzeci de secunde. Apoi îl apucă pe Guido de braţ, strigînd :

— Hai, Guido ! Soldaţi. *Soldati.* Hai să ne jucăm de-a soldaţii.

Atunci l-am văzut pe Guido, pentru prima oară, pierzîndu-şi răbdarea.

— Pleacă ! şopti el mînios, îl plesni pe Robin peste mîna cu care îl apucase şi-l împinse brutal la o parte. Şi se aplecă mai aproape de aparat, ca şi cum ar fi vrut

să recupereze astfel, ascultînd mai concentrat, ceea ce pierduse prin întrerupere.

Robin se uită la el mirat, așa ceva nu se mai întîmplase niciodată. Apoi izbucni în plîns și veni la mine, căutînd mîngîiere.

Cînd cei doi se împăcară și Guido se căi sincer și fu din nou drăguț cum știa el să fie, cînd muzica se opri și mintea lui se eliberă pentru a se putea gîndi iar la Robin, l-am întrebat cum i s-a părut muzica. Mi-a răspuns că i se pare frumoasă. Dar în limba italiană *bello* e un cuvînt prea vag, rostit prea des și cu prea mare ușurință pentru a însemna ceva.

— Ce ți-a plăcut mai mult? am insistat eu.

Păruse să asculte cu atîta plăcere, încît eram curios să aflu ce anume îl impresionase.

Rămase o clipă tăcut, încruntîndu-se gînditor.

— Păi, spuse în cele din urmă, mi-a plăcut partea care sună așa... Și fredonă o frază lungă. Și apoi lucrurile acelea care cîntă în același timp... dar ce sînt aceste lucruri, se întrerupse el, care cîntă așa?

— Se numesc viori, am spus eu.

— Viori, comentă dînd din cap. Ei, vioara cealaltă face așa... și fredonă din nou. Dar de ce nu poate omul să le cînte pe amîndouă deodată? Și ce se află în cutie? De unde iese zgomotul ăsta?

Copilul mă năpădise cu întrebările.

I-am răspuns cît am putut mai bine, arătîndu-i micile spirale ale discului, acul, diafragma. I-am spus să-și amintească cum tremură struna ghitarei cînd e ciupită; sunetul e o vibrație a aerului, i-am spus eu, și am încercat să-i explic cum se imprimă aceste vibrații pe discul cel negru. Guido mă asculta cu mare gravitate, dînd din cap din cînd în cînd. Aveam impresia că înțelege perfect tot ce-i spun.

În timpul acesta, însă, bietul Robin se plictisise atît de grozav, încît, de mila lui, am trimis amîndoi copiii să se joace afară, în grădină. Guido se duse ascultător, dar mi-am dat seama că ar fi preferat să rămînă în casă și să mai asculte muzică. Ceva mai tîrziu, cînd m-am uitat în grădină, Guido era ascuns în adîncitura întunecoasă a unui mare dafin și răgea ca un leu, iar Robin, rîzînd și puțin nervos, de parcă s-ar fi temut ca nu cumva zgomotul acela înspăi-

mîntător să se dovedească a fi, la urma urmei, răgetul unui leu adevărat, bătea desişul cu un băţ strigînd :

— Ieşi afară, ieşi afară ! Am să te împuşc !

După prînz, după ce Robin s-a urcat în camera lui pentru somnul de după-masă, Guido apăru din nou.

— Acum pot să ascult muzică ? întrebă el.

Şi o oră întreagă rămase acolo în faţa aparatului cu capul uşor înclinat pe o parte, ascultînd, în timp ce eu puneam discurile, unul după altul.

De atunci veni în fiecare după-amiază. În curînd îmi cunoştea toată discoteca, îşi avea preferinţele şi refuzurile lui, şi putea să-mi indice ceea ce dorea, fredonîndu-mi tema principală.

— Asta nu-mi place, spuse el despre *Till Eulenspiegel* de Strauss. Seamănă cu ceea ce cîntăm noi acasă. Nu e chiar la fel, ştiţi, dar seamănă oarecum. Înţelegeţi ?

Se uita la noi încurcat şi rugător, de parcă ne implora să înţelegem ce vrea să spună şi să-l scutim astfel de a-şi continua explicaţiile. Am dat din cap. Guido urma :

— Şi apoi, sfîrşitul pare că nu porneşte exact din început. Nu este ca bucata pe care mi-aţi cîntat-o prima oară. Fredonă cîteva măsuri din andantele *Concertului în Re minor* de Bach.

— Nu este, i-am sugerat eu, ca şi cum ai spune : „Tuturor băieţilor le place să se joace. Guido este un băiat. Deci lui Guido îi place să se joace."

Se încruntă.

— Da, poate că aşa e, zise el în cele din urmă. Aceea pe care aţi cîntat-o prima oară e mai mult aşa. Dar ştiţi, adăugă cu un respect excesiv pentru adevăr, mie nu-mi place să mă joc atît de mult cît îi place lui Robin.

Wagner făcea parte dintre compozitorii pe care nu-i agrea ; Debussy, de asemenea. Cînd am pus discul cu unul din arabescurile lui Debussy, a zis :

— De ce spune mereu acelaşi şi acelaşi lucru ? Trebuie să spună ceva nou, sau să meargă mai departe, sau să facă lucrurile să crească. Nu poate să se gîndească la altceva ?

Dar fu mai puţin drastic faţă de *După-amiaza unui faun.*

— Sună frumos, decretă el.

Mozart îi dădea satisfacţii copleşitoare. Duetul din *Don Giovanni*, care tatălui lui nu i se păruse destul de palpitant, îl încînta pe Guido. Prefera însă cuartetele şi bucăţile orchestrale.

— Îmi place muzica, spuse el, mai mult decît cîntecul. Cei mai mulţi oameni, m-am gîndit eu, preferă muzica vocală celei instrumentale ; sînt mai interesaţi de interpret decît de ceea ce interpretează şi consideră orchestra impersonală mai puţin emoţionantă decît solistul. Tuşeul pianistului este un contact uman, în timp ce doul acut al sopranei este o notă personală. Pentru acest contact, pentru această notă publicul umple sălile de concert.

Guido prefera totuşi muzica. E adevărat, îi plăcea „La ci darem" ; îi plăcea „Deh vieni alla finestra" ; „Che soave zefiretto" i se părea atît de frumoasă, încît aproape toate concertele noastre trebuiau să înceapă cu ea. Dar el prefera alte lucruri. Uvertura la *Nunta lui Figaro* era una dintre bucăţile lui favorite. Nu mult după începutul piesei este un pasaj în care primele viori urcă deodată în zbor pînă pe culmile frumosului ; cînd muzica se apropia de punctul acesta, vedeam întotdeauna cum pe chipul lui Guido se înfiripă şi creşte un surîs, iar cînd faptul se întîmpla cu precizie, bătea din palme şi rîdea tare, de plăcere.

Pe partea cealaltă a aceluiaşi disc era, întîmplător, imprimată uvertura *Egmont* de Beethoven. Aceasta îi plăcea aproape mai mult decît *Figaro*.

— Are mai multe voci, explica el.

Am fost încîntat de ascuţimea observaţiei, pentru că *Egmont* depăşeşte *Figaro* tocmai prin bogăţia orchestraţiei.

Dar ceea ce l-a tulburat aproape mai mult decît orice a fost uvertura *Coriolan*. Partea a treia din *Simfonia a cincea*, partea a doua dintr-a *Şaptea*, andantele din *Concertul Imperial* — toate aceste lucrări erau foarte aproape de inima lui. Dar nici una nu-l emoţiona atît de mult cît *Coriolan*. Într-o zi m-a făcut să i-o pun de cîteva ori la rînd, apoi a lăsat-o deoparte.

— Nu cred că aş mai vrea s-o ascult, zise el.

— De ce ?

— E prea... prea... Ezită. Prea mare, zise în cele din urmă. N-o înţeleg prea bine. Pune-o pe aceea care sună aşa... şi fredonă fraza din *Concertul în Re minor*.

— Asta îţi place mai mult? am întrebat.

Clătină din cap.

— Nu, n-aş putea spune. E mai uşoară.

— Mai uşoară? Mi se părea năstruşnic să-i aplic lui Bach acest epitet.

— O pricep mai bine.

Într-o după-amiază, pe cînd ne aflam în toiul concertului, *signora* Bondi fu condusă înăuntru. Se arătă imediat foarte drăgăstoasă cu băiatul; îl sărută, îl mîngîie pe cap, îi făcu cele mai deplasate complimente cu privire la înfăţişarea lui. Guido se feri.

— Şi îţi place muzica? întrebă *signora.*

Copilul dădu din cap.

— Cred că are talent, am spus eu. În orice caz, are o ureche muzicală minunată şi o putere de a asculta şi de a aprecia pe care n-am întîlnit-o niciodată la un copil de vîrsta lui. Avem de gînd să închiriem un pian pe care să înveţe.

O clipă mai tîrziu m-am blestemat în gînd pentru sinceritatea inoportună cu care lăudasem copilul. Fiindcă *signora* Bondi începu îndată să pretindă că dacă i s-ar încredinţa creşterea copilului, i-ar pune la dispoziţie cei mai buni profesori, i-ar cultiva talentul, ar face din el un adevărat maestru şi, pînă atunci, un copil minune. În clipa aceea sînt sigur că se şi vedea aşezată matern în faţa uriaşului „*Steinway*", îmbrăcată în mătase neagră şi împodobită cu perle, în timp ce un angelic Guido, îmbrăcat ca micul lord Fauntleroy [1], zdrăngănea de zor Liszt şi Chopin, spre desfătarea zgomotoasă a unei săli arhipline. Vedea buchetele şi toate celelalte forme elaborate de omagii florale, auzea aplauzele şi cele cîteva cuvinte bine alese cu care bătrînii maeştri, mişcaţi pînă la lacrimi, aveau să salute apariţia micului geniu. Pentru ca, dobîndirea copilului căpătase acum o importanţă primordială.

— Ai făcut-o să plece ca o adevărată pasăre de pradă, spuse Elizabeth cînd *signora* Bondi ne părăsi. Mai bine spu-

[1] Eroul romanului cu acelaş titlu, roman pentru copii aparţinînd autoarei *Frances Burnet* (1849—1925).

ne-i dată viitoare că te-ai înşelat şi că băiatul n-are nici un pic de talent muzical.

Pianul sosi în termen. După ce i-am dat un minimum de îndrumare preliminară, l-am lăsat pe Guido să se desfăşoare în voie. A început să-şi înfiripe mai întîi pentru el însuşi melodiile pe care le auzise, reconstituind armoniile în care erau întreţesute. După cîteva lecţii, înţelese rudimentele notaţiei muzicale şi putea să citească un pasaj simplu la prima vedere, deşi foarte lent. Întregul proces al cititului constituia încă pentru el ceva straniu ; dibuise oarecum literele, dar nimeni nu-l învăţase încă să citească cuvinte şi fraze întregi.

Data următoare cînd am întîlnit-o pe *signora* Bondi am folosit prilejul pentru a o convinge că Guido mă dezamăgise. Talentul lui muzical nu fusese decît o iluzie. Declară că regretă foarte mult acest lucru ; dar mi-am dat seama că nu crezuse nici o iotă. Şi-a închipuit probabil că şi noi am pus ochii pe el şi că vrem să răpim copilul minune pentru propriul nostru profit, înainte de a ridica dînsa vreo pretenţie asupra lui, lipsind-o astfel de ceea ce considera a fi aproape dreptul ei feudal. Pentru că, în definitiv, nu erau ţăranii ei ? Dacă cineva putea trage un profit adoptînd copilul, apoi acel cineva nu putea fi decît ea.

Cu tact şi multă diplomaţie, îşi reînnoi tratativele cu Carlo. Copilul, îi spuse ea franc, are geniu. Aşa îi spusese domnul acela străin, şi omul se pricepea la asemenea lucruri. Dacă tatăl o lasă să adopte copilul, ea o să-l dea la învăţătură. O să ajungă un mare artist şi va avea angajamente în Argentina, în Statele Unite, la Paris şi la Londra. O să cîştige milioane şi milioane. Ia gîndeşte-te numai la Caruso, de pildă. Bineînţeles, explică ea, o parte din milioane îi vor reveni lui Carlo. Dar mai înainte ca milioanele să înceapă să curgă, băiatul avea nevoie de învăţătură. Iar învăţătura era foarte costisitoare. În interesul lui propriu şi al copilului, trebuie s-o lase să-i poarte de grijă. Carlo îi spuse că se va mai gîndi, şi din nou apelă la noi pentru sfat. I-am sugerat că în orice caz lucrul cel mai bun e să mai aştepte puţin ca să vadă ce progrese face băiatul.

În ciuda afirmaţiilor mele faţă de *signora* Bondi, băiatul progresa admirabil. În fiecare după-amiază, în timp ce Robin dormea, venea pentru concertul şi lecţia sa. Cu cititul

avansa foarte repede ; degetele lui micuţe dobîndeau forţă şi agilitate. Dar mai interesant pentru mine era faptul că începuse să compună el însuşi mici piese. Am notat cîteva dintre ele pe loc, pe cînd le cînta, şi le mai am şi acum. Fapt care atunci mi s-a părut straniu, cele mai multe dintre ele sînt canoane. Avea o adevărată pasiune pentru canoane. Cînd i-am explicat principiile acestei forme, a fost încîntat.

— E frumos, a spus el plin de admiraţie. Frumos, frumos. Şi foarte uşor !

Cuvîntul m-a surprins din nou. La urma urmei, canonul nu e chiar atît de simplu. Începînd de atunci, îşi petrecu cea mai mare parte a timpului la pian, compunînd mici canoane pentru propria sa distracţie. Erau adesea de o ingeniozitate remarcabilă. Dar în alte genuri de muzică inventivitatea lui nu se arătă tot atît de rodnică pe cît sperasem. A compus şi a armonizat cîteva mici arii solemne în genul imnului şi alte cîteva piese mai sprintene în spiritul marşului militar. Fără îndoială că erau extraordinare ca invenţii ale unui copil. Dar o mulţime de copii pot să facă lucruri extraordinare ; toţi sîntem genii pînă la vîrsta de 10 ani. Sperasem însă că Guido e un copil care avea să devină geniu la 40 de ani ; în acest caz ceea ce era extraordinar pentru un copil obişnuit nu era destul de extraordinar pentru el.

— Nu e chiar un Mozart, am consimţit noi, ascultîndu-i micile bucăţi.

Trebuie să mărturisesc că mă simţeam aproape mîhnit. Mi se părea că la ceva mai puţin decît un Mozart nici nu merita să dai atenţie.

Nu era un Mozart. Nu. Dar era cineva tot atît de extraordinar, după cum aveam să aflu. Am făcut descoperirea într-o dimineaţă, pe la începutul verii. Şedeam la umbra caldă a balconului nostru dinspre apus şi lucram. Guido şi Robin se jucau jos, în grădiniţa îngrădită. Absorbit de lucru, nu mi-am dat seama, cred, decît după ce tăcerea se prelungise un timp apreciabil că băieţii făceau foarte puţin zgomot. Nu se auzeau nici strigăte, nici tropăituri, ci numai o convorbire liniştită. Ştiind din experienţă că liniştea copiilor acoperă de obicei cine ştie ce poznă nostimă, m-am sculat de pe scaun şi m-am uitat peste balustradă, ca să văd ce fac. Mă aşteptam să-i văd bălăcindu-se în apă, aprinzînd un foc mare sau mînjindu-se cu păcură. Cînd colo, l-am

văzut pe Guido care, cu un băţ ars, demonstra, desenînd pe pietrele netede ale cărării pavate, că pătratul ipotenuzei unui triunghi dreptunghi este egal cu suma pătratelor celorlalte două laturi.

Îngenuncheat pe pămînt, desena pe dalele pavajului cu vîrful băţului său înnegrit. Iar Robin, aşezat, din spirit de imitaţie, în genunchi alături de el, devenea din ce în ce mai nerăbdător, după cît mi-am dat seama, din pricina jocului acesta lent.

— Guido, zise el.

Dar Guido nu-i dădu nici o atenţie. Încruntîndu-se gînditor, îşi continua diagrama.

— Guido ! Copilul mai mic se aplecă şi-şi răsuci gîtul ca să-l poată privi pe Guido în faţă. De ce nu desenezi un tren ?

— Mai pe urmă, zise Guido. Vreau numai să-ţi arăt asta mai întîi. E *atît* de frumos, adăugă el mîngîietor.

— Dar eu vreau un tren ! stărui Robin.

— Într-o clipă. Aşteaptă doar o clipă.

Tonul era aproape implorător. Robin se înarmă din nou cu răbdare. Un minut mai tîrziu, Guido îşi sfîrşise ambele diagrame.

— Gata ! zise el triumfător şi-şi îndreptă spatele ca să le privească. Acum am să-ţi explic.

Şi se apucă să dovedească teorema lui Pythagora nu în modul lui Euclid, ci după o metodă mai simplă şi mai satisfăcătoare, care, după toate probabilităţile, fusese folosită de Pythagora însuşi. Desenase un pătrat şi îl secţionase, prin două perpendiculare încrucişate, în două pătrate şi două dreptunghiuri egale. Dreptunghiurile egale le împărţise, prin diagonalele lor, în patru triunghiuri dreptunghice egale. Cele două pătrate apar atunci a fi pătratele celor două laturi ale oricăruia dintre triunghiuri, afară de ipotenuză. Asta era în prima diagramă. În cealaltă, el luă cele patru triunghiuri dreptunghice în care fuseseră împărţite dreptunghiurile şi le dispuse în jurul pătratului iniţial, astfel încît unghiurile lor drepte umpleau colţurile pătratului, ipotenuzele priveau înăuntru, iar laturile mai mari şi mai mici ale triunghiurilor veneau în continuare de-a lungul laturilor pătratului (care sînt egale fiecare cu suma acestor laturi). În felul acesta, pătratul iniţial este reîmpărţit în patru tri-

unghiuri dreptunghiuri şi pătratul ipotenuzei. Cele patru triunghiuri sînt egale cu cele două dreptunghiuri ale secţionării iniţiale. Prin urmare, pătratul ipotenuzei este egal cu suma celor două pătrate — pătratele celorlalte două laturi — în care, împreună cu dreptunghiurile, pătratul iniţial fusese secţionat prima dată.

Într-un limbaj foarte puţin tehnic, dar limpede şi cu o logică de fier, Guido îşi expuse demonstraţia. Robin asculta cu o expresie de totală neînţelegere pe faţa lui senină, plină de pistrui.

— *Treno,* repeta el din cînd în cînd. *Treno.* Fă un tren.

— Imediat, implora Guido. Aşteaptă o clipă. Uită-te doar puţin la asta. *Uită-te.* Tonul lui era cînd imperios, cînd ademenitor. E atît de frumos. Şi atît de uşor.

Atît de uşor... Teorema lui Pythagora mi se păru că-mi explică preferinţele muzicale ale lui Guido. Ceea ce îndrăgisem noi nu era un mic Mozart, ci un mic Arhimede, cu o incidentală deviere muzicală, cum se întîmplă cu mulţi din această specie.

— *Treno, treno!* ţipa Robin, devenind din ce în ce mai neastîmpărat cu cît înainta expunerea.

Şi cînd Guido vru să-şi continue demonstraţia, el îşi ieşi din fire.

— *Cattivo* Guido[1] ţipă el şi începu să-l lovească cu pumnii.

— Foarte bine, zise Guido resemnat. Am să fac un tren. Şi cu băţul lui de cărbune începu să mîzgălească pietrele.

I-am privit mai departe în tăcere. Nu era un tren prea grozav. Guido putea să născocească singur şi să demonstreze teorema lui Pythagora ; dar nu era un desenator prea iscusit.

— Guido ! am chemat eu. Cei doi copii s-au întors şi s-au uitat în sus. Cine te-a învăţat să desenezi pătratele astea ?

Era de presupus, desigur, că cineva ar fi putut să-l înveţe.

— Nimeni. Scutură din cap. Apoi, puţin neliniştit, de parcă s-ar fi temut că făcuse ceva rău desenînd pătrate, începu să se scuze şi să explice. Vedeţi, zise el, mi se părea ceva atît de frumos. Pentru că pătratele astea — şi arătă cele două pătrate mici din figura întîi — sînt de aceeaşi mă-

[1] Guido, răule (it.)

rime cu acesta. Şi arătînd pătratul ipotenuzei din cea de a doua diagramă, se uită în sus la mine cu un zîmbet timid.

Am dat din cap.

— Da, e foarte frumos, am zis eu, e într-adevăr foarte frumos.

Pe chipul lui se ivi o expresie de uşurare şi încîntare. Rîse bucuros.

— Ia uitaţi-vă, să vedeţi cum e, urmă el, dornic să-mi dezvăluie taina minunată pe care o descoperise. Tăiaţi cele două pătrate lungi — voia să spună dreptunghiuri — în două felii. Şi atunci aveţi patru felii, toate la fel, pentru că, pentru că, vai, ar fi trebuit să spun asta mai înainte, pentru că aceste pătrate lungi sînt la fel, pentru că liniile astea, vedeţi...

— Dar eu vreau un tren ! se împotrivi Robin.

Rezemat de balustrada balconului mă uitam atent în jos, la copii. Mă gîndeam la acel lucru extraordinar pe care-l văzusem şi încercasem să-i prind înţelesul.

Mă gîndeam la imensele deosebiri dintre fiinţele omeneşti. Noi clasificăm oamenii după culoarea ochilor şi a părului, după forma craniilor. N-ar fi mai raţional să-i împărţim în specii intelectuale ? S-ar găsi atunci diferenţe infinit mai mari între tipurile mintale extreme decît între un boşiman şi un scandinav. Copilul acesta, mă gîndeam eu, cînd va creşte mare, va fi faţă de mine, din punct de vedere intelectual, ceea ce este un om faţă de un cîine. Şi există alţi bărbaţi şi femei care sînt, poate, faţă de mine aproape ca nişte cîini.

Poate că oamenii de geniu sînt singurii oameni adevăraţi. În toată istoria neamului omenesc n-au fost decît cîteva mii de oameni adevăraţi. Şi noi, ceilalţi, ce sîntem ? Animale educabile. Fără ajutorul oamenilor adevăraţi noi n-am fi descoperit aproape nimic. Dintre toate ideile care ne sînt familiare, aproape nici una n-ar fi putut încolţi în nişte minţi ca ale noastre. Pune sămînţa acolo, şi ea va creşte ; dar minţile noastre n-ar fi putut niciodată să o genereze în mod spontan.

Mă gîndeam că au existat naţiuni întregi de cîini ; epoci întregi în care nici un Om nu s-a născut. De la egiptenii neciopliţi, grecii au luat experienţa brută şi regulile empirice şi au făcut ştiinţă. Au trecut apoi mai bine de o mie

de ani pînă să-şi găsească Arhimede un urmaş demn de el. A existat un singur Buda, un Isus, un singur Bach despre care ştim ceva, un Michelangelo.

Oare prin simplă întîmplare, mă întrebam eu, se naşte un Om din cînd în cînd? Ce determină oare o întreagă constelaţie de asemenea Oameni să vadă lumina zilei în aceeaşi epocă şi în cadrul unui singur popor? Taine socotea că Leonardo, Michelangelo şi Rafael s-au născut atunci cînd s-au născut, fiindcă timpul era copt pentru apariţia unor mari pictori, iar decorul italian se potrivea tocmai bine pentru asta. În gura unui francez raţionalist din secolul al XIX-lea, teoria sună ciudat de mistic; dar asta n-o împiedică să fie adevărată. Dar ce se întîmplă cu cei născuţi în afara timpului? Blake [1], de pildă. Cu ei ce se întîmplă?

Mă gîndeam că băieţaşul acesta a avut norocul să se nască într-o vreme cînd va avea posibilitatea să-şi pună în valoare aptitudinile. Va găsi la îndemînă cele mai perfecţionate metode analitice; va avea în urma lui o experienţă prodigioasă. Să presupunem că s-ar fi născut în vremea cînd Stonehenge [2] se construia; ar fi putut irosi o viaţă întreagă ca să descopere rudimentele, ca să dibuie în beznă acolo unde azi va avea posibilitatea să demonstreze. Dacă s-ar fi născut în epoca cuceririi normande, ar fi avut de luptat cu toate dificultăţile preliminare create de un simbolism inadecvat; de pildă, i-ar fi trebuit ani întregi ca să înveţe arta de a împărţi MMMCCCCLXXXVIII cu MCMXIX. În zilele noastre va învăţa în cinci ani ceea ce a fost descoperit de generaţii şi generaţii de Oameni.

Şi m-am gîndit la soarta tuturor oamenilor născuţi într-o vreme atît de dezesperant de nepotrivită, încît au putut înfăptui foarte puţin sau nimic de valoare. Mă gîndeam că născut în Grecia, Beethoven ar fi trebuit să se mulţumească să cînte melodii subţirele la flaut sau la liră; în ambianţa aceea intelectuală, greu i-ar fi fost cu putinţă să-şi imagineze natura armoniei.

[1] *William Blake* (1757—1827), poet şi pictor mistic englez. Blake a început să picteze şi să scrie versuri de la vîrsta de 10 ani.

[2] Construcţie preistorică în cîmpia Salisbury, datînd probabil din epoca de bronz.

De la trenurile desenate, copiii din grădina de jos trecuseră la jocul de-a trenul. Tropăiau de zor de jur împrejur, umflîndu-şi obrajii rotunzi şi ţuguindu-şi buzele. Arătau ca simbolul angelic al vîntului. Robin pufăia, în timp ce Guido, ridicîndu-şi poalele bluzei, îşi tîrşîia picioarele în urma lui, urlînd ca sirena. Alergau înainte, trăgeau înapoi, se opreau la gări imaginare, făceau manevră, duduiau peste poduri, huruiau prin tuneluri, întîmpinau ciocniri şi deraieri. Tînărul Arhimede părea să fie tot atît de mulţumit ca şi micul barbar cu părul ca fuiorul. Acum cîteva minute se ocupase cu teorema lui Pythagora. Acum, ţiuind neobosit de-a lungul unor şine închipuite, era foarte mulţumit să-şi tîrşască picioarele înainte şi înapoi printre straturile de flori, între stîlpii terasei, intrînd şi ieşind din tunelurile întunecate ale laurilor. Faptul că vei deveni Arhimede nu te împiedică să fii între timp un copil vesel obişnuit. Mă gîndeam la acest talent straniu al lui, deosebit şi separat de restul minţii, aproape independent de experienţă. Copiii minune tipici sînt muzicieni şi matematicieni, celelalte talente se maturizează încet sub influenţa experienţei emoţionale şi a creşterii. Pînă la 30 de ani Balzac nu dovedise nimic decît incapacitate ; dar la 4 ani micul Mozart era muzician, şi o parte din opera cea mai strălucită a lui Pascal fusese încheiată înainte de a împlini 20 de ani.

Săptămînile următoare am alternat lecţiile zilnice cu lecţii de matematică. Erau mai mult idei decît lecţii, pentru că eu dădeam doar sugestii, indicam metode, şi lăsam copilul să prelucreze singur ideile în detaliu. L-am introdus astfel în algebră, arătîndu-i şi o altă demonstraţie a teoremei lui Pythagora. În această demonstraţie se trage o perpendiculară din unghiul drept pe ipotenuză, şi pornind de la faptul că cele două triunghiuri astfel create sînt asemenea între ele şi cu triunghiul iniţial, şi că deci raporturile create între laturile lor corespunzătoare sînt egale, se poate arăta în formă algebrică astfel că $c^2 + d^2$ (pătratele celorlalte două laturi) sînt egale cu $a^2 + b^2$ (pătratele celor două segmente ale ipotenuzei) $+ 2ab$; ceea ce, în fine, e uşor de arătat pe cale geometrică e egal cu $(a + b)^2$, adică pătratul ipotenuzei. Guido era tot atît de încîntat de elementele de algebră pe cît ar fi fost dacă i-aş fi dăruit o maşină acţionată cu aburi, cu o lampă de spirt metilic care să-i încăl-

zească boilerul ; poate chiar mai încîntat, pentru că mașina s-ar fi stricat și, rămînînd mereu aceeași, și-ar fi pierdut în orice caz farmecul, pe cînd elementele de algebră continuau să crească și să înflorească în mintea lui într-o neîncetată efervescență. În fiecare zi descoperea cîte ceva care i se părea nemaipomenit de frumos ; noua jucărie avea potențe inepuizabile.

În pauzele aplicării algebrei la cartea a doua a lui Euclid, făceam experiențe cu cercuri ; înfigeam bețe de bambus în pămîntul uscat, măsuram umbrele acestora la diferite ore ale zilei și trăgeam concluzii pasionante din observațiile noastre. Uneori, ca să ne distrăm, tăiam foi de hîrtie și le îndoiam astfel încît să formăm cuburi și piramide. Într-o după-amiază Guido veni purtînd grijuliu în mîinile lui mici și cam butucănoase un delicat dodecaedru.

— *E tanto bello !* [1] zise el, arătîndu-ne cristalul de hîrtie, și cînd l-am întrebat cum a izbutit să-l facă, a zîmbit doar și mi-a spus că fusese foarte ușor.

M-am uitat la Elizabeth și am rîs. Dar simțeam că ar fi fost mai potrivit din punct de vedere simbolic dacă m-aș fi lăsat în patru labe, aș fi dat din protuberanța spirituală a osului meu coccigian și-aș fi lătrat în chip de admirație uluită.

Era o vară neobișnuit de fierbinte. Pe la începutul lui iulie, micul nostru Robin, nedeprins cu temperaturile acestea ridicate, începu să arate palid și obosit ; era distrat, își pierduse pofta de mîncare și energia. Doctorul ne recomandă aer de munte. Ne-am hotărît să petrecem următoarele zece sau douăsprezece săptămîni în Elveția. Darul meu de despărțire pentru Guido au fost primele șase cărți ale lui Euclid în limba italiană. El întoarse paginile, privind figurile în extaz.

— Măcar dac-aș ști să citesc bine, zise el. Sînt atît de prost. Dar acum am să încerc cu adevărat să învăț.

Din hotelul nostru de lîngă Grindelwald i-am trimis copilului, în numele lui Robin, diferite cărți poștale ilustrate cu vaci, cu vîrfurile Alpilor, cu șaleturi elvețiene, *edelweiss* și altele asemenea. N-am primit nici un răspuns la aceste

[1] E atît de frumos ! (it.)

cărți poștale ; dar nici nu așteptam răspuns. Guido nu știa să scrie și nu exista nici un motiv ca tatăl sau surorile lui să-și dea osteneala să scrie pentru el. Nici o veste, am considerat că înseamnă veste bună. Și apoi, într-o zi, pe la începutul lui septembrie, sosi la hotel o scrisoare ciudată. Administratorul o înfipsese în avizierul cu vitrină de sticlă din hol, astfel încît toți vizitatorii o puteau vedea, și oricine ar fi crezut cu toată responsabilitatea că e a lui putea să o reclame. Trecînd pe la avizier în drum spre masă, Elizabeth se opri s-o privească.

— Dar trebuie să fie de la Guido, zise ea.

M-am dus și m-am uitat la plic peste umărul ei. Nu era timbrat, în schimb era negru de atîtea ștampile poștale. Desenate cu creionul, literele mari, nesigure, se întindeau pe toată suprafața. În primul rînd scria : AL BABBO DI ROBIN [1], și apoi urma o versiune schimonosită a numelui hotelului și localității. În jurul adresei, funcționari poștali nedumeriți zgîriaseră diverse corectări sugerate. Scrisoarea colindase cel puțin două săptămîni în sus și în jos pe tot pămîntul Europei.

„*Al babbo di Robin.*" Am rîs. Destul de frumos din partea poștașilor că au izbutit în cele din urmă s-o aducă aici.

M-am dus la biroul administratorului, i-am expus motivele care mă îndreptățeau să cer scrisoarea și, după ce am plătit suprataxa de cincizeci de centime pentru timbrul care lipsea, caseta a fost deschisă și am primit misiva. Ne-am dus la masă.

— Scrisul e formidabil, am căzut noi de acord, examinînd adresa mai de aproape. Grație lui Euclid, am adăugat. Așa se întîmplă cînd cocoloșești pasiunile dominante.

Dar cînd am deschis plicul și i-am privit conținutul, n-am mai rîs. Scrisoarea era scurtă și avea un stil aproape telegrafic : „SONO DALLA PADRONA — scria — NON MI PIACE HA RUBATO IL MIO LIBRO NON VOGLIO SUONARE PIU VOGLIO TORNARE A CASA VENGA SUBITO GUIDO [2]".

[1] Tăticului lui Robin (it.)

[2] Sînt la stăpîna nu-mi place mi-a furat cartea nu mai vreau să cînt vreau acasă veniți repede Guido (it.)

— Ce este ?

I-am întins lui Elizabeth scrisoarea.

— Femeia aia blestemată a pus gheara pe el, am spus eu.

Busturi de bărbaţi purtînd pălării de Homburg, îngeri scăldaţi în lacrimi de marmură stingînd lumînări, statui de fetiţe, heruvimi, figuri voalate, alegorii şi imagini de un crud realism — idolii cei mai stranii şi mai variaţi ne făceau semne şi gesticulau în drumul nostru. Gravate pentru veşnicie în metal şi încrustate în stînca vie, fotografiile cafenii vegheau de sub sticlă, între crucile mai umile, plăci funebre şi coloane frînte. Doamne moarte în veşminte cubiste, după moda geometrică de acum treizeci de ani — două conuri de satin negru întîlnindu-se vîrf în vîrf formau talia, iar braţele : o sferă pînă la cot şi un cilindru lustruit în jos — surîdeau funebru din ramele lor de marmură ; chipurile zîmbitoare şi mîinile albe erau singurele elemente omeneşti putînd fi recunoscute din solida geometrie a veşmintelor. Bărbaţi cu mustăţi negre, bărbaţi cu bărbi albe, bărbaţi tineri raşi complet ne priveau în faţă sau îşi întorceau privirea pentru a-şi arăta profilul roman. Copii îmbrăcaţi cu hainele lor cele mai bune deschideau ochii mari, zîmbeau plini de speranţă în aşteptarea păsăruicii care avea să iasă din cutia aparatului de fotografiat, zîmbeau sceptic, convinşi că n-o să iasă, zîmbeau în mod sîrguincios şi docil pentru că aşa li se spusese să facă. În cavouri gotice de marmură cu acoperişul ascuţit, morţii bogaţi se odihneau în izolare ; prin grilajele uşilor se puteau întrezări „Nemîngîiate“ plîngînd, genii distrate păzind taina mormîntului. Sectoarele mai puţin prospere ale majorităţii se odihneau în comunităţi, înghesuite strîns, dar adăpostite elegant sub dale netede de marmură neîntreruptă, fiecare piatră reprezentînd gura unui mormînt separat.

Cimitirele de pe continent, mă gîndeam eu pe cînd îmi croiam drum împreună cu Carlo printre morţi, sînt mai înfricoşătoare decît ale noastre, pentru că oamenii aceştia acordă morţilor mai multă atenţie decît noi. Cultul primar al cadavrelor, grija plină de dragoste pentru bunăstarea lor materială — care i-a făcut pe oamenii din vechime să-şi adăpostească morţii în piatră, în timp ce ei înşişi trăiau între chirpici şi stuf — încă mai dăinuieşte aici ; persistă aici

mai viguros, mă gîndeam eu, decît la noi. Statuile gesticulante sînt aici în proporţie de o sută faţă de una într-un cimitir englez. Sînt aici mult mai multe cavouri de familie şi mai „elegant amenajate" (cum se spune despre vapoare şi hoteluri) decît ai putea găsi acasă la noi. Şi în fiecare piatră de mormînt sînt încadrate fotografii menite să amintească osemintelor devenite pulbere în ce formă se vor reîntruchipa în ziua judecăţii de apoi ; alături de fiecare mormînt atîrnă nişte lămpiţe care vor arde cu optimism în ziua de apoi. Mă gîndeam că ei sînt mai aproape de Omul care a clădit piramidele decît noi.

— Dacă aş fi ştiut, repeta într-una Carlo, dacă măcar aş fi ştiut... Glasul lui ajungea la mine, străbătînd prin gîndurile mele, ca de la o mare distanţă. La început nici nu i-a păsat. De unde aveam să ştiu că o s-o pună atît de tare la inimă după aceea ? Şi ca m-a înşelat, m-a minţit.

L-am asigurat încă o dată că nu era vina lui. Deşi era, desigur, în parte. În parte era şi vina mea ; ar fi trebuit să prevăd această posibilitate şi oarecum să iau măsuri de apărare. Iar Carlo n-ar fi trebuit să lase copilul să plece, nici măcar temporar şi de probă, nici măcar dacă femeia ar fi exercitat presiuni asupra lui. Iar presiunile fuseseră teribile. Oamenii din familia lui Carlo munciseră pe acelaşi lot de pămînt de mai bine de o sută de ani ; şi acum *signora* Bondi îl pusese pe bătrîn să-l ameninţe că-l dă afară. Ar fi fost îngrozitor pentru ei să plece de acolo ; şi apoi nu era atît de uşor să găsească alt loc. Era limpede însă că ar fi putut rămîne, dacă îi dădeau ei copilul. Numai pentru puţin timp, la început ; numai ca să vadă cum o să meargă. N-o să fie de loc silit să stea, dacă nu-i place. Şi totul avea să fie în folosul lui Guido ; şi al tatălui lui, în definitiv. Tot ceea ce spusese englezul, că băiatul n-ar fi un muzician atît de bun cum crezuse la început era evident o minciună — numai din gelozie şi meschinărie : omul nu voia decît să-l cîştige pe Guido pentru el însuşi, asta fusese tot. Şi era evident că băiatul n-avea nimic de învăţat de la el. Ceea ce îi trebuia lui era un profesor foarte bine pregătit.

Toată energia care, dacă fizicienii şi-ar fi cunoscut interesul, ar fi pus în mişcare maşini uriaşe fu mobilizată pentru această campanie. Bătălia începu cu intensitate în-

dată după ce am plecat noi. *Signora* se gîndise fără îndoială că va avea mai multe şanse de succes dacă noi nu vom fi acolo. Şi apoi, esenţialul era să profite de prilejul care i se oferea şi să pună mîna pe copil înainte ca noi să ne fi prezentat oferta, căci pentru ea devenise evident că şi noi îl voiam tot atît cît şi dînsa.

Zi de zi îşi reînnoi atacurile. La capătul unei săptămîni, îşi trimise soţul să se plîngă de starea în care se afla via: era într-un hal fără hal, şi se hotărîse, sau aproape se hotărîse, să-i dea lui Carlo un avertisment. Cu vocea blajină şi faţa ruşinată, bătrînul domn îşi proferă ameninţările. A doua zi *signora* Bondi reveni la atac. *Il padrone*[1], declara ea, fusese în culmea furiei, dar ea personal avea să facă tot posibilul, tot ce-i sta în putinţă, ca să-l îmbuneze. Şi după o pauză semnificativă, începuse din nou să vorbească despre Guido.

În cele din urmă Carlo cedase. Femeia era prea stăruitoare şi avea prea multe atuuri în mînă. Copilul putea să se ducă să stea la ea o lună, două, de probă. După aceea, dacă îşi exprima limpede dorinţa de a rămîne, putea să-l adopte în mod legal.

La ideea de a petrece o vacanţă pe malul mării — căci aşa îi spusese *signora* Bondi, că se duc la mare — Guido fusese încîntat şi tulburat. Auzise o grămadă de lucruri despre mare de la Robin. „*Tanta acqua!*“[2] Părea aproape prea frumos, ca să fie adevărat. Şi acum iată că avea să se ducă chiar el să vadă o asemenea minune. Se despărţise de familie într-o foarte bună dispoziţie.

Dar cînd vacanţa la mare se sfîrşise, iar *signora* Bondi îl adusese înapoi în casa ei din Florenţa, băiatului începuse să-i fie dor de acasă. E adevărat că *signora* se purta cu el cu o deosebită bunătate, i-a cumpărat haine noi, l-a dus să ia ceaiul în Via Tornabuoni şi-l îndopa cu prăjituri, cu îngheţată de fragi, cu frişcă şi ciocolată. Dar îl obliga să exerseze la pian mai mult decît îi plăcea lui, şi, ceea ce era mai rău, îi luase cărţile lui Euclid, sub motiv că îşi pierdea prea mult timp cu ele. Iar cînd i-a spus că vrea să se ducă

[1] Stăpînul (it.)
[2] Atîta apă! (it.)

acasă, ea l-a tot amînat cu promisiuni şi cu scuze şi cu tot felul de minciuni. I-a spus că nu poate să plece imediat, ci îl va duce săptămîna următoare, dacă o să fie cuminte şi o să lucreze la pian foarte mult. Săptămîna următoare... Şi cînd a venit timpul, i s-a spus că tatăl lui nu vrea să-l mai primească. Şi şi-a dublat răsfăţurile, i-a dăruit lucruri scumpe şi l-a îndopat cu hrană şi mai nesănătoasă. Degeaba. Lui Guido nu-i plăcea viaţa asta nouă ; el nu voia să exerseze game, suferea de dorul cărţii, ardea de dorinţa de a fi din nou împreună cu fraţii şi surorile lui. În timpul acesta, *signora* Bondi continua să spere că timpul şi ciocolata au să-i apropie copilul ; şi pentru a ţine familia la distanţă, îi scria lui Carlo, la cîteva zile o dată, scrisori care aveau aerul că vin tot de la mare (îşi bătea capul să le trimită întîi unei prietene, care apoi le expedia înapoi la Florenţa) şi în care îi zugrăvea fericirea lui Guido în cele mai încîntătoare imagini.

Atunci mi-a scris Guido scrisoarea. Părăsit de familia lui, după cum îşi închipuia, deoarece faptul că nu-şi dădeau osteneala să vină să-l vadă, cînd se găseau atît de aproape, nu putea fi explicat decît prin ipoteza că renunţaseră la el, trebuie să se fi gîndit la mine ca la unica şi cea din urmă speranţă. Iar scrisoarea cu adresa ei fantasmagorică rătăcise pe drum aproape două săptămîni. Două săptămîni trebuie să-i fi părut cît sute de ani ; şi cum secolele au trecut unul după altul, fără îndoială că bietul copil dobîndise treptat convingerea că şi eu îl părăsisem. Nu mai rămăsese nici o speranţă.

— Am ajuns, zise Carlo.

Am ridicat privirea şi m-am pomenit în faţa unui monument enorm. Într-un fel de grotă scobită în flancurile unui bloc de calcar cenuşiu, statuia reprezentînd *Sacra Iubire*, în bronz, îmbrăţişa o urnă funerară. Săpată în piatră cu litere de bronz, o lungă legendă ne înştiinţa că nemîngîiatul Ernesto Bondi ridicase acest monument în amintirea iubitei sale soţii, Annunziata, ca un semn al nemuritoarei sale iubiri pentru aceea pe care, smulsă de lîngă el de o moarte prematură, spera s-o întîlnească în curînd sub această lespede. Prima *signora* Bondi murise în 1912. Mi-a venit în minte bătrînul tîrît de funie de către dulăul

cel alb ; şi m-am gîndit că trebuie să fi fost totdeauna un soţ foarte devotat soţiei.

— L-au înmormîntat aici.

Rămaserăm acolo, tăcuţi, multă vreme. Simţeam cum lacrimile mă năpădesc la gîndul că bietul copil zace acolo, sub pămînt. Mă gîndeam la ochii lui luminoşi şi gravi, la curba frunţii lui frumoase, la colţurile gurii lăsate în jos cu tristeţe, la expresia de plăcere care-i ilumina faţa cînd afla despre o idee nouă care-l interesa, cînd asculta o piesă muzicală îndrăgită. Şi fiinţa asta mică şi frumoasă murise, iar spiritul care sălăşluise în această formă, uluitorul spirit, fusese şi el nimicit aproape înainte de a fi început să existe.

Era îngrozitor să te gîndeşti la sentimentul de nefericire care precedase actul final, la deznădejdea copilului, la convingerea lui că fusese cu totul părăsit — îngrozitor !

— Cred că ar fi mai bine să plecăm, am spus eu în cele din urmă, atingînd braţul lui Carlo.

Stătea acolo ca un orb, cu ochii închişi, cu faţa uşor ridicată spre lumină ; dintre pleoapele închise lacrimile izvorau din belşug, rămîneau o clipă suspendate şi se rostogoleau pe obraji. Buzele îi tremurau, şi l-am văzut făcînd un efort pentru a le linişti.

— Haidem, am repetat.

Chipul lui, care rămăsese încremenit de mîhnire, se însufleţi deodată, deschise ochii, şi printre lacrimi, aceştia căpătară o strălucire violentă, de mînie.

— O omor, strigă el, o omor ! Cînd mă gîndesc la Guido, cum s-a aruncat pe fereastră, cum o fi căzut prin aer... Făcu un gest violent cu amîndouă mîinile, aducîndu-le de deasupra capului şi oprindu-le cu o zvîcnitură bruscă la înălţimea pieptului... Şi apoi s-a zdrobit. Se cutremură. E tot atît de vinovată ca şi cum l-ar fi împins chiar ea în jos. O omor ! Scrîşni din dinţi.

E mai uşor să fii mînios decît să fii trist, e mai puţin dureros. Gîndul la răzbunare aduce uşurare.

— Nu vorbi aşa, am spus eu. Nu e bine. E stupid. Ce-ai să cîştigi ?

Mai avusese asemenea izbucniri, cînd durerea devenea prea chinuitoare şi încerca să scape de ea. Mînia era calea

cea mai lesnicioasă de scăpare. Înainte de asta trebuise să-l conving să se întoarcă pe drumul mai anevoios al durerii.

— N-are rost să vorbeşti astfel, am repetat eu, conducîndu-l afară prin labirintul fantomatic al mormintelor, în care moartea pare chiar mai înspăimîntătoare decît este.

Cam pe cînd ieşisem din cimitir şi coboram de la San Miniato în jos, spre Piazzale Michelangelo, se mai calmase. Furia lui se trasformase din nou în mîhnirea din care îşi sorbise toată forţa şi amărăciunea. În Piazzale ne-am oprit o clipă ca să privim oraşul aşezat în vale, la picioarele noastre. Era o zi cu nori plutitori — în forme largi, albe, aurii, cenuşii; iar între ei, petice de un albastru subţire, transparent. Cu lanterna aproape la nivelul ochilor noştri, domul catedralei se desfăşura în toată grandoarea sa luminoasă, în amploarea şi forţa sa avîntată. Pe nenumăratele acoperişuri cafenii şi roşcate ale oraşului lumina soarelui de după-amiază se întindea placidă şi voluptuoasă, iar turnurile păreau poleite şi smălţuite cu aur vechi. M-am gîndit la toţi .Oamenii care trăiseră aici şi care lăsaseră urme vizibile ale spiritului lor, concepînd lucruri extraordinare. M-am gîndit la copilul care murise.

Părea un loc cu totul nepotrivit pentru o librărie. Toate celelalte întreprinderi comerciale de pe strada aceea urmăreau să răspundă celor mai elementare necesităţi ale sordidei aglomerări a cartierului. Strada aceasta, legătură principală între două artere, avea o viaţă şi o strălucire cu totul specială datorită circulaţiei rapide a vehiculelor în trecere. Era aproape veselă, aproape luminoasă. Dar de jur împrejur, mari întinderi de mahala colcăiau în umezeală. Locuitorii îşi făceau tîrguielile pe strada mare; treceau ţinînd în mînă pachete cu carne, care apăreau slinoase chiar prin învelişurile de hîrtie; aşterneau în faţa uşilor linoleum ieftin. Femeile, cu bonete negre şi şaluri negre, mergeau după cumpărături, tîrşindu-şi picioarele, purtînd coşuri ponosite din pai împletit. Cum să cumpere cărţi oamenii ăştia? mă întrebam. Şi, totuşi, mica prăvălie era aici, cu vitrinele montate cu rafturi, din care se vedeau cotoarele cafenii ale cărţilor. La dreapta, un mare magazin universal îşi întindea pînă în stradă mobila fabulos de ieftină; la stînga, ferestrele discrete, cu perdele, ale unui birt anunţau, cu litere albe zgîriate, avantajele meniurilor de şase *penny*. Între ele, atît de îngustă încît abia împiedica joncţiunea între mîncare şi mobilă, era mica prăvălie. O uşă şi patru metri de vitrină întunecată, asta era toată întinderea faţadei. Se vedea că literatura e un lux; îşi ocupa spaţiul ei proporţional, aici, în acest loc dedicat necesi-

tăţii. Totuşi, era o adevărată mîngîiere faptul că supravieţuia, că izbutea să supravieţuiască.

Proprietarul prăvăliei stătea în uşă, un omuleţ cu o barbă căruntă şi nişte ochi foarte activi dincolo de ramele ochelarilor care-i străjuiau nasul lung, ascuţit.

— Merge comerţul ? m-am interesat.

— Mergea mai bine pe vremea bunicului, îmi spuse el, clătinînd din cap cu tristeţe.

— Devenim din zi în zi mai filistini, am sugerat.

— Presa noastră ieftină e de vină. Efemerul copleşeşte permanentul, clasicul.

— Jurnalismul ăsta, am consimţit, sau spune-i mai degrabă cotidianism mărunt, e blestemul epocii noastre.

— Bun numai pentru... gesticulă, pocnindu-şi degetele, de parcă ar fi căutat cuvîntul.

— Pentru foc.

Bătrînul îşi sublinie triumful :

— Nu ! Pentru canal.

Am rîs cu simpatie faţă de patima lui.

— Ne potrivim la păreri într-un mod încîntător, i-am spus. Pot să arunc o privire prin comorile dumitale ?

Înăuntrul prăvăliei era o penumbră cafenie, mirosind a piele veche şi a praf, praful acela fin şi subţire care se prinde de paginile cărţilor uitate, ca un fel de apărător al tainelor lor, ca nisipul uscat al deşerturilor asiatice, pe sub care zac, încă neverosimil de intacte, comorile şi rămăşiţele de acum mii de ani. Am deschis primul volum care mi-a venit la mînă. Era un album de modă, colorat de mînă, cu măiestrie, în magenta şi purpuriu, în maro şi galben-sulf şi cafeniu-închis şi în nuanţele acelea fluide de verde pe care generaţia trecută le numise „suferinţele lui Werther". Frumuseţi în crinoline pluteau pe întinderea paginilor cu dezinvoltura unor corăbii cu pînzele sus. Picioarele erau desenate subţiri, negre şi plate, ca nişte foi de ceai ieşind cu sfială de sub jupoanele lungi. Figurile aveau forma ovală, subliniată de părul negru strălucitor, şi exprimau o puritate imaculată. M-am gîndit la siluetele noastre moderne, la tocurile arcuind talpa piciorului, la chipurile inexpresive şi zîmbetele de infatuată invitaţie. Era greu să nu fii un negativist. Eu sînt foarte uşor

impresionat de simboluri ; firea mea are ceva de Quarles [1]. Lipsindu-mi aptitudinile filozofice, prefer să-mi văd abstracţiunile în imagini concrete : pentru a înfăţişa caracterul sacru al căsătoriei şi influenţa căminului, n-aş face altceva decît să aleg două picioruşe negre şi subţiri ca foile de ceai, ieşind afară în chip graţios de sub scutul unor fuste largi, învăluitoare. Pe cînd tocurile şi tălpile perfect cambrate ar înfăţişa, desigur, contrariul.

Şirul gîndurilor îmi fu întrerupt de glasul bătrînului :

— Sper că sînteţi un cunoscător de muzică, zise el.

O, da, eram oarecum, şi-mi întinse un catastif gros.

— Aţi ascultat vreodată asta ? întrebă el.

Roberto Diavolul : nu, n-o ascultasem niciodată. Nu mă îndoiam că e o lacună în educaţia mea muzicală.

Bătrînul luă cartea şi trase un scaun din întunecatele *penetralia* [2] ale prăvăliei. Abia atunci am observat un fapt surprinzător : ceea ce mi se păruse a fi o tejghea obişnuită, la o privire neatentă, mi se relevă a fi un pian, de o formă pătrată, neobişnuită. Bătrînul se aşeză la pian.

— Trebuie să iertaţi defecţiunile de sunet, zise el, întorcîndu-se spre mine. E un vechi „Broadwood", din Georgia, ştiţi, şi şi-a făcut datoria cu prisosinţă de o sută de ani.

Deschise capacul, şi clapele galbene rînjiră spre mine din întuneric, ca dinţii unui cal bătrîn.

Bătrînul răsfoi paginile pînă găsi locul dorit.

— Muzică de balet, zise el. E frumoasă. Ascultaţi.

Mîinile lui osoase, cam tremurătoare, începură deodată să se mişte cu o sprinteneală uimitoare, şi o muzică veselă, de piruete, se ridică în aer, clincănind slab pe fondul zgomotului circulaţiei. Instrumentul hîrîia cam tare, iar volumul sunetului era subţirel, ca clipocitul unui pîrîu înghiţit de secetă ; totuşi, îşi păstrase tonul, şi melodia se desfăşura acriană, plutind ca prin ceaţă.

— Şi acum, cîntecul de beţie ! strigă bătrînul, înfierbîntîndu-se de plăcere.

[1] *Francis Quarles* (1592—1644), poet englez, autor al unor comentarii rimate asupra versetelor din *Biblie*, intitulate *Embleme divine*.

[2] Taine, ascunzişuri (lat.)

Execută o serie de acorduri care urcau modulat spre un punct culminant ; era de un efect atît de puternic, încît devenea efectiv o parodie a acelui moment de tensiune absolută în care cîntăreții își adună puterile pentru o explozie de pasiune. Și apoi, iată și corul de beție. În fața ochilor îți apăreau oameni costumați, plini de veselie din pricina sticlelor de carton goale.

Versiam, a tazza piena,
Il generoso amor... [1]

Glasul bătrînului era dogit și șuierător, dar entuziasmul lui suplinea orice defect al execuției. Nu mai văzusem niciodată un chefliu atît de inimos.

Mai întoarse cîteva pagini.

— Ah, *Valse infernale*, zise el. E bun.

Întîi se auzi un scurt preludiu melancolic, și apoi melodia, poate nu chiar atît de infernală cît te-ai fi așteptat, totuși destul de plăcută. M-am uitat peste umărul lui, ca să văd cuvintele, și am cîntat în acompaniament.

Demoni fatali,
Fantasmi d'orror,
Dei regni infernali
Plaudite al Signor. [2]

Un uriaș camion cu bere trecu, huruind ca un tunet nimicitor, și acoperi cu desăvîrșire ultimul rînd ; mîinile bătrînului continuară să se miște peste clapele galbene, gura mea se deschidea și se închidea, dar nici un sunet vocal sau instrumental nu se auzea. Părea că demonii osîndiți, oribilele fantasme, năvăliseră brusc în locul acela pașnic, retras.

M-am uitat afară prin ușa strîmtă. Circulația continua fără încetare ; bărbați și femei mergeau grăbiți, cu fețele încordate. Oribile fantasme, toți ; tărîmuri infernale de iasme

[1] Să turnăm din plin
Amorul generos... (it.)

[2] Demoni osîndiți,
Oribile fantasme,
Din tărîmuri de iasme
Pe Domnu-l slăviți (it.)

— locuinţele lor. Afară, oamenii trăiau sub tirania lucrurilor. Fiecare acţiune a lor era determinată de poruncile materiei, de bani, de uneltele comerţului lor şi de legile iraţionale ale obiceiurilor şi convenţiilor. Dar aici mi se părea că sînt eliberat de lucruri, că trăiesc la adăpost, departe de actualitate ; aici, unde un bătrîn bărbos, relicvă neverosimilă a unor alte vremuri, cînta neînfrînat muzică romanţioasă, în ciuda faptului că oribilele fantasme puteau să-i înece sunetul din cînd în cînd în larma lor.

— Aşadar, o luaţi ? Vocea bătrînului se suprapuse peste gîndurile mele. V-o dau cu cinci şilingi.

Întindea spre mine volumul gros, deteriorat — chipul lui avea o expresie de nelinişte încordată. Mi-am dat seama cît de nerăbdător era să capete cei cinci şilingi ai mei, atît de necesari, bietul om ! pentru el. N-a făcut — m-am gîndit eu cu o amărăciune nejustificată — n-a făcut decît să se producă în beneficiul meu, ca un cîine dresat. Distanţarea lui de lume, cultura lui — simple trucuri profesionale. M-a cuprins mîhnirea. Nu era decît o banală, oribilă fantasmă travestită în îngerul acestui paradis al contemplaţiei, oarecum comic. I-am dat două jumătăţi de coroană, şi el începu să împacheteze cartea în hîrtie.

— Să ştiţi, zise, că-mi pare rău să mă despart de ea. Mă ataşez de cărţile mele ; dar din păcate trebuie să le las să plece.

Oftă cu atîta evidentă sinceritate, încît m-am căit de judecata pe care o emisesem asupra lui. Era un locuitor rebel al tărîmurilor infernale, aşa cum eram eu însumi.

Afară, vînzătorii ziarelor de seară începuseră să strige : un vapor scufundat, tranşee capturate, senzaţionalul discurs al cuiva. Ne uitarăm unul la altul în tăcere — bătrînul librar şi eu. Ne-am înţeles unul pe altul fără grai. Iată-ne pe noi în particular şi iată întreaga omenire în general, toţi înfruntînd triumful hidos al lucrurilor. Materia triumfa deopotrivă în acest masacru nesfîrşit al oamenilor, ca şi în această jertfă silită a bătrînului. Şi mergînd spre casă prin Regent's Park, am simţit că materia triumfă şi asupra mea. Cartea atîrna nemaipomenit de greu şi mă întrebam la ce naiba putea să-mi folosească acasă o partitură de pian la *Roberto Diavolul*. Nu putea fi decît un lucru în plus care

să mă apese în jos și să mă împiedice ; și deocamdată era foarte, oh, îngrozitor de grea. M-am aplecat peste grilajul care înconjoară apa și, cît mai pe furiș cu putință, am dat drumul cărții în tufișuri.

Mă gîndesc deseori că cel mai bun lucrú e să nu cauți o soluție la problema vieții. E destul de greu să trăiești, fără a mai complica procesul gîndindu-te la el. Cel mai înțelept lucru, poate, e să iei drept acceptată „condiția trudnică a umanității, născută sub o lege, hărăzită alteia", și să lași lucrurile aici, fără a mai încerca să împaci incompatibilele. O, cît de absurd de dificil este totul ! Și pe deasupra, am mai pierdut și cinci șilingi, ceea ce e serios în aceste vremuri grele, după cum știți.

Cuvîntul *bore*, adică pisălog, are o etimologie dubioasă. Unele persoane de autoritate afirmă că el derivă din verbul *to bore*, care înseamnă a sfredeli. Un pisălog este o persoană care îţi sfredeleşte o gaură în minte, care îţi perforează răbdarea, făcînd-o praf şi pulbere, trecînd prin straturile de surzenie voluntară, de neatenţie, de grosolănie — pe care în zadar le pui drept pavăză — mereu şi mereu, atingîndu-ţi pînă şi ultima fibră a fiinţei. Alte autorităţi, la fel de competente, sau poate chiar mai tari, afirmă că acest cuvînt derivă din verbul francez *bourrer* : a îndopa, a satura. Dacă această etimologie e justă, înseamnă că pisălog este cineva care te îndoapă cu vorbirea lui abundentă şi înecăcioasă, care-ţi îndeasă pe gît, ca pe o găluşcă, greţoasa lui personalitate. El te îndoapă ; iar tu, ca să folosesc o metaforă modernă corespunzătoare, eşti „sătul pînă-n gît" de el. Aş vrea să cred, ceea ce e imposibil, că ambele aceste derivaţii ale cuvîntului sînt juste ; pentru că pisălogii sînt şi sfredelitori, şi înecăcioşi. Sînt şi ca bormaşina dentistului, şi ca o găluşcă seacă. Dar ei mai au o trăsătură caracteristică, pe care nu o au nici burghiele, nici găluştile : se lipesc. Iată de ce (deşi nu sînt filolog) îndrăznesc să sugerez o a treia derivaţie, de la cuvîntul *burr*, a lipi. *Burr*, *bourrer*, *bore* — a lipi, a îndopa, a sfredeli — toate trăsăturile caracteristice ale pisălogelii sînt implicate în aceste trei etimologii posibile. Fiecare dintre acestea trei poate fi cea justă.

Herbert Comfrey era mai presus de orice un pisălog lipicios. Se agăţa de oricine avea ghinionul să vină în contact cu el; se agăţa şi nu mai putea fi scuturat. Un pisălog lipicios, vegetal şi pasiv; nu un sfredel activ. Pentru că providenţa făcuse ca Herbert să nu fie deosebit de vorbăreţ; era prea leneş şi prea anemic pentru asta. Nu era decît excesiv de sociabil, ca un dulău sentimental, care nu poate suporta să rămînă singur. Ca un cîine, urma oamenii peste tot; ca să vorbim metaforic, se culca la picioarele lor în faţa focului. Şi tot asemenea unui cîine, nu vorbea. Simpla ta prezenţă îl făcea fericit; era foarte mulţumit dacă putea să tropăie pe lîngă tine sau să moţăie sub scaunul tău. Nu-ţi pretindea să-i dai atenţie; tot ce cerea el era să i se îngăduie să se bucure de mina ta bună şi să se înfrupte din căldura prezenţei tale. Dacă o dată pe săptămînă căpăta echivalentul unei mîngîieri pe cap sau un „cuţu-cuţu, Herbert", se gudura, dînd din coada sufletului, şi era absolut fericit.

Pe unii dintre prietenii mei — pe cei ageri, impacientaţi, trăind la înaltă tensiune — bietul Herbert cel gelatinos îi scotea din sărite, împingîndu-i aproape de nebunie. Pînă şi calităţile lui — firea bună, placiditatea, fidelitatea lui de neclintit — îi înfuria. Pînă şi înfăţişarea lui îi făcea să vadă roşu. Era destul numai să-i vadă faţa lată, surîzătoare, şi trupul mare, leneş, lăbărţat, pentru ca nervii lor să înceapă să tresară şi să zvîcnească, asemenea unei păsări speriate, închisă în colivie. Am cunoscut oameni care, după ce au stat trei zile în aceeaşi casă cu Herbert, şi-au făcut geamantanele pe furiş, au prins primul tren potrivit şi au călătorit sute de mile, ca să scape de el, fără să-şi lase adresa.

Pentru mine, bietul Herbert era într-adevăr plicticos, dar nu într-un mod insuportabil, exasperant. Eu am o fire răbdătoare, nervii mei nu încep să zvîcnească din te miri ce. Într-un fel, chiar îmi plăcea — era un cîine bătrîn atît de bun, de blînd, de credincios. Şi în curînd am dobîndit o asemenea dexteritate de a-l ignora cînd era de faţă şi tăcea, de a-l privi ca pe o simplă mobilă, ajungînd pînă-ntr-acolo încît uneori mă surprindeam pe punctul de a-mi pune ceaşca de cafea goală, din nebăgare de seamă, pe capul lui, pe cînd şedea pe podea lîngă mine (se aşeza pe podea,

ori de cîte ori era posibil), sau de a-mi scutura scrumul ţigării în deschizătura ispititoare dintre ceafa lui şi gulerul hainei.

De copii, Herbert şi cu mine învăţasem la aceeaşi şcoală. Dar cum clasele noastre se aflau în clădiri diferite şi el era cu doi ani mai mare decît mine (doi ani, la vîrsta aceea, înseamnă o mare superioritate), abia apucasem să vorbim unul cu altul. Şi cu toate acestea, tot în virtutea anilor noştri comuni de şcoală, intrase Herbert din nou în viaţa mea. Reintrarea lui a fost de două ori dezastruoasă. Un pisălog a intrat în existenţa mea şi, intrînd, a scos din ea, cel puţin temporar, o fiinţă care, pe lîngă orice altă calitate, era tocmai antiteza plictiselii.

Întîmplarea a avut loc la Paris, într-o cafenea din Passage du Panorama. Ne aflam acolo de vreo oră, Kingham şi cu mine, stînd de vorbă şi bînd vermut. O trăsătură caracteristică a lui Kingham era că el le făcea pe amîndouă din abundenţă : bea mult şi vorbea tot atît de mult. Caracteristice erau de asemenea reproşurile pe care mi le adresa mie, printre altele, că-mi irosesc timpul şi spiritul tocmai cu aceste două îndeletniciri.

— Şezi de pomană, zicea el, lăsînd ca fiecare gînd ce-ţi trece prin cap să ţi se scurgă fără rost în vorbe. Nu că ai avea multe gînduri, desigur, pentru că nu îndrăzneşti să gîndeşti. Faci orice ca să nu gîndeşti. Îţi creezi preocupări derizorii, alergi încoace şi încolo, vizitînd oameni care nu-ţi plac şi care nu te interesează cîtuşi de puţin, colinzi din bar în bar, bei pînă te ameţeşti, şi toate astea pentru că n-ai curajul să gîndeşti şi nu te poţi hotărî să faci un efort pentru a realiza ceva serios şi trainic. Este, pe de o parte, rezultatul lenii, iar pe de alta, al lipsei de credinţă — credinţă în ceva. *Garçon !* Comandă încă un vermut. Ăsta e marele viciu modern, continuă el, marea tentaţie a oricărui tînăr, bărbat sau femeie, înzestrat cu inteligenţă şi o conştiinţă lucidă. Tot ce e uşor, temporar distractiv şi anestezic, ispiteşte oamenii : flecăreala, băutura, amorul. Tot ce e dificil şi mare, tot ce cere gîndire şi efort, inspiră repulsie. Războiul e de vină. Ca să nu mai vorbesc de pace. Dar la asta s-ar fi ajuns în orice caz, treptat. Viaţa modernă a făcut inevitabil acest lucru. Uită-te la tinerii care

n-au avut nimic de-a face cu războiul — erau copii pe vremea aceea — sînt cei mai răi. E timpul să te oprești, e timpul să faci ceva. Nu-ți dai seama că nu mai poți continua așa ? Nu-ți dai seama ?

Se aplecă spre mine, peste masă, plin de mînie. Ura aceste vicii, pe care mi le atribuise mie, le ura cu o furie deosebită, pentru că în realitate erau ale lui. Își mărturisea astfel slăbiciunea pe care o ura în el însuși — o ura și nu putea s-o smulgă din el.

Lui Kingham îi ședea bine cînd se mînia. Avea ochii negri, frumoși și strălucitori ; părul castaniu-închis, fin și bogat ; o barbă tăiată scurt, mai roșcată decît părul, îi acoperea partea inferioară a feței, combinîndu-se în mod neobișnuit cu pielea smeadă, netedă și palidă. Avea un aer strălucitor, o anumită vioiciune. Dacă m-aș fi aprins mai iute, aș fi ars prin contact la fiecare izbucnire a lui. Fiind însă ceea ce sînt, am putut rămîne mereu rece, critic și prudent, oricît de pătimaș ar fi ars el. Cred că incapacitatea mea de a lua foc îl fascina întrucîtva. Îl scoteam din fire, dar el continua să-mi caute compania, mai ales pentru a-mi face reproșuri, pentru a-mi demonstra pătimaș cît de iremediabil pierdut eram. Tresăream sub aceste disecții ; pentru că, deși, în ceea ce mă privea, vorbea adesea la întîmplare (acuzîndu-mă, așa cum făcuse în cazul acela deosebit, de slăbiciunea pe care o simțea în sine însuși), analiza lui era adesea dureros de exactă și de pătrunzătoare. Mă înfioram, dar, cu toate acestea, mă simțeam bine în compania lui. Ne enervam profund unul pe celălalt ; dar eram prieteni.

Presupun că am zîmbit la întrebarea lui Kingham. Doamne ferește, nu sînt membru al ligii antialcoolice și nu-mi displace să-mi pierd timpul cu fleacuri agreabile. Dar în comparație cu Kingham — mai ales cu Kingham al anului 1920 — sînt un monument de hărnicie, de fermitate laborioasă, de sobrietate. Nu-mi fac nici un merit din asta ; sînt un burghez înnăscut, atîta tot. Sînt tot atît de puțin capabil să duc o viață cu totul dezordonată, pe cît sînt, să zicem, să scriu o carte bună. Kingham era născut cu ambele talente. De aici absurditatea, în ceea ce mă privea, a întrebării lui peremptorii. Nu voiam să zîmbesc ; dar pe-

semne că pe faţa mea se ivise vreo umbră de amuzament, căci Kingham deveni deodată şi mai mînios, şi mai pătimaş :

— Crezi că e glumă ? strigă el şi bătu cu pumnul în masa de marmură. Crede-mă, e ca şi păcatul împotriva Sfîntului Duh. E de neiertat. Înseamnă îngroparea talentului. S-o ia naiba de *Biblie*, adăugă el într-o paranteză furioasă, de ce oare nu se poate vorbi niciodată serios fără s-o amesteci ?

— Din întîmplare, e o carte serioasă, sugerai eu.

— Mare lucru înţelegi tu din ea ! replică Kingham. Crede-mă... continuă el cu convingere.

Dar în clipa aceea, Herbert îşi făcu a doua intrare în viaţa mea.

Simţii o mînă care mi se lăsa pe umăr, privii în sus şi văzui un străin.

— Bună, Wilkes, zise străinul. Nu-ţi mai aduci aminte de mine ?

Am privit mai atent şi am fost nevoit să recunosc că nu.

— Sînt Comfrey, explică el, Herbert Comfrey. Eram la clasa lui Dunhill, nu-ţi aduci aminte ? Tu erai la Struther, nu-i aşa ? Sau la Lane ?

La numele acestor pedagogi, care ocupaseră un loc atît de important în copilăria mea, unele tainiţe ale minţii, multă vreme închise, mi se deschiseră deodată larg, ca în faţa unui cuvînt magic. Imagini ale unor săli de clasă murdare de cerneală, terenuri de fotbal, terenuri de *cricket*, curţi unde băteam mingea, capela şcolii răsăriră tulburi, şi din mijlocul acestui haos educativ se desprinse figura greoaie a lui Comfrey de la clasa lui Dunhill.

— Ba da, spusei, şi-i luai mîna. Cu coada ochiului l-am văzut pe Kingham încruntîndu-se supărat. Cum de ţi-ai amintit de mine ?

— O, eu îi ţin minte pe toţi, răspunse Herbert.

Nu era o laudă deşartă, după cum mi-am dat seama după aceea, ţinea minte, *într-adevăr*. Îşi amintea de fiecare om pe care-l întîlnise vreodată şi de toate întîmplările cele mai mărunte din trecutul lui. Avea memoria colosală proprie persoanelor regale şi slugilor de familie, memoria acelora care nu citesc niciodată, care nu raţionează şi nu meditează şi ale căror minţi, din această pricină, au toată libertatea să zăboovească în retrospecţii.

— Nu uit niciodată chipul unui om, adăugă el şi, fără a fi invitat, se aşeză la masa noastră.

Kingham se lăsă pe spateaza scaunului, indignat. Îmi făcu semn cu piciorul pe sub masă. Mă uitai la el şi făcui o mică strîmbătură, care exprima perfecta mea neputinţă.

Am îngînat o prezentare formală. Kingham nu spuse nimic, dar se încruntă şi mai adînc pe cînd dădea mîna cu Herbert. La rîndul său, Herbert nu se arătă cu nimic mai cordial. E adevărat, zîmbea cu zîmbetul lui amabil şi incolor ; dar nu spuse nimic şi abia aruncă o privire spre Kingham. Era prea grăbit să se întoarcă spre mine şi să vorbească despre scumpa noastră şcoală. Scumpa noastră şcoală era singurul subiect care putea să-l facă pe Herbert vorbăreţ. Tema aceasta avea darul de a-l metamorfoza dintr-un pisălog gelatinos într-un sfredel de dentist activ, pătrunzător, obositor. Avea o adevărată patimă pentru şcoală şi socotea că toţi foştii colegi trebuie să se afle într-o permanentă comunicare prietenească unul cu altul. Am observat că, în genere, oamenii cu o individualitate marcantă continuă foarte rar, în viaţa lor de mai tîrziu, relaţiile din timpul primilor ani de şcoală. E şi firesc. Şansele de a fi găsit în minusculul microcosm al şcolii prieteni de genul celor pe care şi-i vor dori cînd vor fi crescut pînă la a nu mai putea fi recunoscuţi, sînt, desigur, foarte mici. Coteriile, a căror singură trăsură de unire constă în faptul că membrii lor au fost din întîmplare la aceeaşi şcoală în acelaşi timp, sînt, în general, cele mai plicticoase adunături. Şi nici n-ar putea fi altfel ; oamenii care n-au motive mai temeinice pentru a se asocia unul cu altul trebuie să fie într-adevăr incolori şi insipizi. Bietul Herbert, care socotea faptul întîmplător că într-o anumită perioadă a copilăriei noastre purtasem amîndoi şepci şi bluze cu acelaşi fel de dungi drept un motiv suficient pentru a ne lega într-o prietenie la toartă, era un specimen extrem al genului.

Am arborat o atitudine cît mai rece şi mai distantă. În zadar. Herbert vorbea fără să se mai oprească. Îmi aminteam oare de senzaţionalul meci cu Winchester din 1910 ? Şi cum fusese scărmănat bietul domn Cutler ? Dar de noaptea aceea formidabilă, cînd Pye se căţărase pe acoperişul capelei şcolii şi agăţase o oală de noapte într-una din turlele gotice ? Neliniştit, mă uitam din cînd în cînd la Kingham.

Expresia lui de mînie se transformase în dispreţ. Se răsturnase pe spate, cu ochii închişi, şi-şi legăna scaunul.

Kingham nu urmase la liceu. Nu avusese norocul (sau ghinionul) de a se naşte un *gentleman* de profesie, ereditar. Era mîndru de acest fapt şi uneori se şi lăuda cu el. Dar asta nu-l împiedica să fie dureros de sensibil faţă de orice putea fi interpretat drept o aluzie la originea lui. Era întotdeauna atent să observe jignirile venite de la *gentlemeni*. Jigniri voalate, jigniri comise chiar inconştient, fără intenţie, din pură ignoranţă, orice fel de jignire era suficientă pentru a-l face să tremure de durere şi de furie. De mai multe ori l-am văzut cum se simţea profund insultat de cuvinte spuse cu perfectă bună intenţie. Avea oare să considere insipidele amintiri ale lui Herbert despre scumpa noastră şcoală drept o jignire? Era în stare de aşa ceva. Aşteptam nervos o izbucnire şi o plecare violentă. Dar de data asta scena n-avea să se joace în public. După ce ascultă timp de cîteva minute flecăreala anecdotică a lui Herbert, Kingham se sculă, se scuză cu o politeţe ironică şi ne ură bună seara. L-am apucat de braţ.

— Mai stai.

— Mii de regrete.

Îşi puse mîna pe inimă, zîmbi, se înclină şi plecă, lăsîndu-mă (trebuie să adaug în paranteză că ăsta-i era obiceiul) să plătesc şi băutura lui.

Noi, oamenii cu liceu, furăm lăsaţi între noi.

A doua zi dimineaţă am zăcut în pat pînă tîrziu. Pe la 11, Kingham dădu buzna în odaia mea. Scena de care fusesem scutit cu o seară înainte fu jucată acum în faţa mea cu o îndoită pasiune. Alt om s-ar fi culcat cu presupusa jignire în suflet şi, la sculare, nu i-ar mai fi dat atenţie. Dar Kingham, nu. Stătuse să-şi rumege toate nemulţumirile pînă în asemenea grad, încît orice fleac căpătase proporţii enorme. Adevărul e că lui Kingham îi plăceau scenele. Îi plăcea să se scalde în emoţie — a lui sau a altuia. Se simţea împrospătat de aceste băi de pasiune; simţea că trăieşte cu adevărat, că e mai mult decît un simplu om în timp ce se bălăcea în ele. Şi otrava era atît de plină de delicii, încît se lăsa în voia ei fără să-şi dea seama de consecinţe, sau poate ar fi mai just să spun că îşi dădea seama de consecinţe (pentru că nimeni nu avea un intelect mai

lucid decît Kingham), dar că le trecea cu vederea în mod deliberat.

Cînd spun că făcea cu mare uşurinţă scene, nu înţeleg prin aceasta că simula vreodată emoţia. Era sincer impresionat de orice, sincer şi puternic, dar prea lesne. Şi simţea o adevărată plăcere să-şi cultive şi să-şi scormonească emoţiile. De pildă, ceea ce la alţi oameni ar fi fost doar o iritaţie trecătoare, ţinută în frîu prin autocontrol şi aptă de a fi uşor modificată prin impresii ulterioare, se transforma la Kingham, aproape în mod deliberat, într-o furie sălbatică, pe care nici un fel de raţionamente ulterioare nu puteau s-o domolească. Adesea, aceste izbucniri pasionate erau provocate de nişte simple erori ale celor din jur. Dar o dată pornit pe calea patimii, Kingham n-ar fi admis niciodată că e vorba de o eroare, decît dacă, fără îndoială, pasiunea lui pentru autoumilire era în clipa aceea mai puternică decît pasiunea pentru autoafirmare. Şi adesea lua atitudini emoţionale categorice faţă de oameni. O singură impresie puternică ajungea să le domine pe toate celelalte. Intelectul lui căpăta ochelari de cal, faptele cele mai evidente erau trecute cu vederea, şi pînă la noi ordine, individul cu pricina provoca în Kingham un singur grup specific de reacţii.

Pe cînd se apropia de patul meu, am văzut după expresia întipărită pe faţa sa albă că mă aşteaptă un sfert de oră greu.

— Ei bine ? spusei, afectînd o cordialitate degajată.

— Am ştiut dintotdeauna că eşti un snob intelectual, începu Kingham cu vocea joasă, încordată, trăgîndu-şi un scaun lîngă patul meu, în timp ce vorbea. Dar zău, am crezut că eşti deasupra unui snob social obişnuit, micburghez de periferie.

Făcui o strîmbătură care în romanele franţuzeşti este exprimată prin semnul :

— ?

— Ştiu că tata era instalator, urmă el, şi că am învăţat pe socoteala statului, din bursele pentru sprijinirea săracilor inteligenţi. Ştiu că vorbesc argoul *cockney*, nu limba nobilă care se învaţă la Eton sau Oxford ! Ştiu că nu sînt manierat, că mănînc urît şi că nu mă spăl regulat pe dinţi. (Nici unul dintre aceste lucruri nu era adevărat ; dar lui Kingham îi convenea, în clipa aceea, să creadă că sînt. Voia

să se simtă înjosit, pentru a putea reacţiona cu mai mare violenţă. Se insulta singur, pentru a putea să-mi atribuie mie insultele sub care se cutremura, şi astfel să aibă un pretext pentru a se supăra pe mine.) Ştiu că sînt bădăran şi fanfaron. Rostea cuvintele cu o voluptate extraordinară, de parcă s-ar fi bucurat de chinul pe care şi-l provoca singur. Ştiu că sînt un nechemat, tolerat numai pentru inteligenţa mea. Un fel de măscărici sau maimuţă dresată pentru distracţia domnilor cu carte. Ştiu toate astea şi ştiu că şi tu le ştiai. Dar credeam că nu le dai importanţă, că ne întîlnim ca fiinţe umane, nu ca specimene ale claselor sociale inferioare şi superioare. Am fost destul de prost să-mi închipui că ţii la mine, în ciuda tuturor acestor lucruri. Am crezut că mă preferi oamenilor din turma ta. Asta dovedeşte numai cît de naiv sînt. Şi cum apare un domn, un vechi coleg de şcoală, nu ? (imită în mod batjocoritor accentul ostentativ al celor educaţi în colegii, aşa cum se imită pe scena teatrului de revistă) îţi şi arunci braţele de gîtul lui, lăsîndu-l pe nenorocitul, pe soiosul nechemat de-a binelea afară !

Rîse cu cruzime.

— Dragul meu Kingham, începui, de ce te prosteşti în halul ăsta ?

Dar Kingham, care, fără îndoială, ştia tot atît de bine ca şi mine că-şi bate joc de el însuşi, îşi continuă rechizitoriul cu mai mare vehemenţă. Pornise să se prostească, şi-i plăcea. Schimbînd puţin terenul, începu să-mi spună adevăruri intime, de data aceasta adevăruri intime reale. În cele din urmă am început şi eu să mă supăr.

— Te rog să ieşi afară, spusei.

— O, încă n-am terminat.

— Şi să stai afară pînă-ţi va trece accesul de isterie. Te porţi ca o fecioară care are nevoie de măritiş.

— După cum spuneam — continuă Kingham cu voce mai blîndă, de un calm mai sinistru şi de o dulceaţă mai otrăvită pe măsură ce a mea devenise mai puternică şi mai aspră — marele tău defect e impotenţa spirituală. Moralitatea ta, arta ta nu sînt decît impotenţă organizată în sisteme. Întreaga ta concepţie de viaţă e tot impotenţă. Însăşi forţa ta — atîta cîtă este — îngrozitoarea ta rezistenţă pasivă, e bazată tot pe impotenţă.

— Ceea ce nu mă va împiedica să te arunc afară pe scări dacă nu o ştergi imediat de aici !

Una e să ştii adevărul despre tine însuţi, şi alta să-l auzi spus de altul. Nu mă ştiam un *bourgeois* natural ; dar cînd Kingham m-a numit astfel — cu cuvintele lui — mi s-a părut că aflu un adevăr nou şi teribil de neplăcut.

— Stai, lungi Kingham vorba, cu un calm exasperant, mai aşteaptă o clipă. Încă un cuvînt înainte de a pleca.

— Ieşi afară ! am strigat. Ieşi imediat afară !

Se auzi o bătaie în uşă. Uşa se deschise. Faţa lată, bolnăvicioasă a lui Herbert Comfrey privi de jur împrejurul camerei.

— Sper că nu deranjez, zise Herbert, rînjindu-ne.

— Oh, de loc, de loc ! strigă Kingham. Sări în sus şi îşi oferi scaunul cu o politeţe excesivă. Tocmai plecam. Luaţi loc. Wilkes vă aştepta cu nerăbdare. Luaţi loc, vă rog.

Şi-l împinse pe Herbert spre scaun.

— Zău... începu Herbert, protestînd politicos.

Dar Kingham i-o tăie scurt :

— Şi acum vă las împreună, pe voi, cei doi vechi prieteni, zise el. Cu bine. Cu bine. Îmi pare doar rău că n-o să mai am ocazia să-ţi spun ultimul cuvînt pe care doream să ţi-l spun.

Stînjenit, Herbert vru să se ridice.

— Mă duc, zise el. N-am ştiut... Îmi pare foarte rău.

Dar Kingham îşi puse mîinile pe umerii lui şi-l sili din nou să se aşeze.

— Nu, nu, stărui el. Rămîneţi unde sînteţi. Am plecat.

Şi luîndu-şi pălăria, ieşi în fugă din cameră.

— Ciudat tip, zise Herbert. Cine e ?

— O, un prieten, am răspuns.

Supărarea îmi trecuse şi mă întrebam cu tristeţe dacă spuneam adevărul numindu-l prieten. Şi cînd te gîndeşti că dacă nu-mi era prieten, era din pricina acestui imbecil mătăhălos de lîngă patul meu ! Îl privii pe Herbert gînditor. Îmi zîmbi — un zîmbet plin de bunătate. Nu puteai să porţi pică unui om ca ăsta.

Ruptura a fost totală, cel puţin pentru o vreme ; au trecut mai bine de doi ani pînă cînd ne-am întîlnit din nou, eu şi cu Kingham. Dar dacă îl pierdusem pe Kingham, îl cîştigasem în schimb pe Herbert Comfrey, şi încă de-a binelea. Din clipa aceea, viaţa mea la Paris nu mi-a mai

aparţinut ; a trebuit s-o împart cu Herbert. Fiind în acea perioadă liber de orice ataşament, ca un cîine fără stăpîn, s-a cramponat de mine, considerînd cu candoare că era firesc să fiu tot atît de fericit în compania lui pe cît era el într-a mea. S-a stabilit şi el în hotelul meu, şi în tot restul şederii la Paris n-am mai fost aproape niciodată singur. Ştiu, ar fi trebuit să fiu ferm cu Herbert ; ar fi trebuit să fiu aspru, să-i spun să se ducă dracului, să dau cu el de pămînt, să-l zvîrl de-a berbeleacul pe scări. Dar n-am avut inima s-o fac. Eram prea blînd. (Alt simptom al impotenţei mele spirituale ! Moralitatea mea, impotenţă sistematizată. Ştiu, ştiu.) Herbert mă sugea şi, asemenea brahmanului, care, fără să opună rezistenţă, se lasă devorat de orice lighioană sugătoare de sînge, de la ţînţar pînă la tigru, îl lăsam să mă consume bucată cu bucată. Singura mea armă era ca, din cînd în cînd, să fug de el. Din fericire, Herbert era un leneş. Nici trîmbiţa judecăţii de apoi n-ar fi reuşit să-l dea jos din pat înainte de ora 10. Cînd doream o zi de libertate, îmi comandam micul dejun pentru ora 8 şi plecam din hotel pe cînd Herbert dormea încă. Întorcîndu-mă noaptea din aceste vacanţe, îl găseam aşteptîndu-mă în camera mea, ca un cîine. Am avut întotdeauna impresia că mă aşteptase acolo toată ziua, din zori (sau, ceea ce însemna pentru el zorii, pe la prînz) şi pînă la miezul nopţii. Şi era de fiecare dată atît de sincer bucuros să mă vadă venind înapoi, încît ajungeam să mă simt aproape ruşinat, de parcă aş fi comis un act de perfidie. Începeam să mă scuz şi să-i dau explicaţii. Fusesem nevoit să plec devreme pentru a discuta cu cineva despre o chestiune ; apoi mă întîlnisem cu altcineva, care mă invitase să iau masa cu el ; şi pe urmă trebuise să mă duc la ceai la vechea şi scumpa mea prietenă *madame* Dubois ; după care făcusem o vizită scurtă lui Langlois, cu care cinasem şi mă dusesem la un concert. În sfîrşit, după cum singur putea să vadă, n-aş fi putut să mă întorc nici cu un minut mai devreme.

Toate scuzele acestea erau un răspuns la mustrările propriei mele conştiinţe. Bietul Herbert nu se plîngea niciodată, era prea fericit să mă vadă venind înapoi. Nu mă puteam împiedica să simt că fidelitatea lui neclintită îi statornicise un anumit drept asupra mea şi că eram oarecum responsabil

față de el. Era absurd, fără îndoială, era irațional și fals. Adică de ce ar fi trebuit ca eu, victima, să simt milă pentru călăul meu? Fals; și totuși așa stăteau lucrurile: îmi era milă de el. Am fost întotdeauna prea bun la suflet, mi-a lipsit cruzimea.

Sosi timpul să mă întorc la Londra. Herbert, care avea destui bani pentru a nu fi nevoit să facă ceva sau să se ducă undeva într-un timp anumit, își făcu bagajele și se urcă în același tren. A fost o călătorie foarte neplăcută, trenul era aglomerat, iar marea destul de agitată ca să mi se facă rău. Ieșind pe punte pe cînd ne apropiam de portul Dover, am constatat că Herbert arăta enervant de bine. Dacă nu mi-ar fi fost atît de rău, aș fi găsit un pretext să mă cert cu el. Dar n-aveam energia necesară. Și apoi, trebuie să recunosc, Herbert s-a dovedit extrem de folositor în problema bagajelor.

În curînd, experiența avea să mă învețe că, în loc să-mi ies din sărite din pricina bietului Herbert, ar fi trebuit să-i fiu recunoscător pentru faptul că nu era mai rău. Pentru că Herbert, în definitiv, nu era decît un pisălog lipicios, un scai pasiv. Aș fi putut tot atît de bine să fiu agățat de un pisălog activ, sfredelitor, nu numai lipicios. De pildă, Herbert ar fi putut să semene cu cumnatul său, John Peddley; și atunci n-ar fi existat pentru mine decît trei soluții: crima, sinuciderea, exilul. Eram necăjit pe Herbert pe cînd alunecam domol de-a lungul cheiului Dover. Peste cîteva ore mi-am dat seama că ar fi trebuit să-i port recunoștință că nu era mai rău decît era. Pe cheiul Doverului l-am întîlnit pe John Peddley.

Peddley era un pisălog activ, cel mai activ pe care l-am întîlnit vreodată, cred; un sfredel neobosit, un îndopător și un uscător implacabil. Vorbea fără încetare, iar cunoștințele sale în domeniile cele mai neinteresante erau într-adevăr nesfîrșite. Tot ce știu eu cu privire la sistemul bancar din Elveția, la îngrășămintele artificiale, la legea companiilor de asigurare, la creșterea porcilor, la fostul sultan al Turciei, la raționalizarea zahărului în timp de război și la o sută de alte teme similare îi datorez lui Peddley. Era înspăimîntător, da, înspăimîntător, nu există alt cuvînt. Nu cunosc ființă omenească alături de care aș petrece mai puțin bucuros o oră.

Şi, totuşi, omul era extrem de amabil şi plin de calităţi. Bun la suflet. Energic şi priceput. Chiar inteligent. Nu puteai să asculţi expunerea lui cu privire la companiile de asigurare sau la îngrăşămintele artificiale fără să-ţi dai seama că e deplin stăpîn pe subiect. Mai mult încă, un avocat cu succese, ca Peddley, nu poate fi un prost ; cel puţin, aşa ne închipuim noi, cei care nu sîntem avocaţi. Ceea ce-i dădea omului caracterul supărător era înclinaţia spre banalitate, pedanteria suficientă ; vocea ; instinctul social foarte dezvoltat; şi, în sfîrşit, lipsa de sensibilitate. Înclinaţia spre banalitate îl mîna fără greş să se intereseze de lucruri care nu interesau pe nimeni, şi chiar dacă, dintr-o eroare, se lansa pe o temă mai promiţătoare decît sistemul bancar al Elveţiei, avea darul de a face din subiectele cele mai fascinante în sine ceva profund insipid. Printr-un proces de acţiune inversă, transforma în plumb aurul cel mai pur. Pasiunea pentru autoafirmare şi un anumit instinct pedagogic îi dădură ambiţia de a fi un îndrumător al semenilor săi ; îi plăcea să-şi audă sunetul propriei voci dînd lecţii. Şi ce voce ! Nu lipsită de muzicalitate, ci puternică, tunătoare, stăruitoare. Îţi stîrnea în cap vibraţii stranii, ba chiar periculoase. Nu puteam să o ascult mai mult de cîteva minute fără să mă simt ameţit, turmentat. Dacă ar fi trebuit să trăiesc cu vocea aceasta alături, cred că într-o bună zi aş fi început să mă învîrtesc mereu, mereu, ca jucăriile acelea japoneze, şoarecii învîrtitori. Vocea lui Peddley rănea canalele semicirculare. Apoi venea sociabilitatea lui. Era o patimă, un viciu ; nu putea trăi fără tovărăşia semenilor săi. A fi singur era pentru el un mare chin. Vîna tovărăşia cu înverşunare, aşa cum fiarele sălbatice îşi vînează prada. Ciudat era însă faptul că nu părea de loc să dorească prietenie sau intimitate. După cîte ştiu eu, nu avea prieteni, în accepţia obişnuită a termenului. Dorea numai cunoştinţe şi auditori, şi nu avea decît cunoştinţe şi auditori prinşi cu arcanul. În prima perioadă a relaţiilor mele cu Peddley mă întrebam uneori ce făcea cînd simţea nevoia să-şi mărturisească sentimentele personale şi intime. Mai tîrziu am ajuns să mă îndoiesc că, îndeobşte, ar fi avut o viaţă personală despre care ar fi simţit nevoie să vorbească. Numai foarte rareori şi numai cînd vreo catastrofă îi zguduia în mod exploziv carapacea existentei sale publice, dădea la iveală şi o viaţă intimă. Cînd lucrurile

mergeau lin pe făgaşul lor obişnuit, trăia numai la suprafaţa lui publică, la birou, la club, la masa de prînz, pe deplin mulţumit atîta vreme cît cineva era de faţă ca să-l asculte vorbind. N-avea importanţă că auditorii îl ascultau cu o silă evidentă şi profundă. Ca şi Herbert — ca şi cei mai mulţi pisălogi, de altfel — mai mult de jumătate din timp, John Peddley era aproape inconştient de oamenii cărora le impunea prezenţa sa chinuitoare. Îşi dădea seama doar că erau acolo, fizic ; asta era tot. La sentimentele şi la gîndurile lor rămînea cu totul insensibil. Puterea lui izvora tocmai din această lipsă de sensibilitate, combinată cu pasionata sa sociabilitate. Putea să-şi vîneze victimele şi să le tortureze fără remuşcare. Dacă lupul ar fi sensibil la sentimentele mielului, ar putea deveni în cele din urmă vegetarian. Dar nu e sensibil. Nu-şi dă seama decît de propria lui foame şi de gustul delicios al oii. Tot aşa era şi cu John Peddley. Ignorînd teroarea pe care o inspira şi chinurile mintale pe care le stîrnea, putea să-şi urmeze cursa în mod implacabil şi cu sufletul deplin împăcat.

Primele mele impresii despre John Peddley n-au fost defavorabile. E adevărat că salutul cu care l-a întîmpinat de pe chei pe Herbert, pe cînd ne aşteptam rîndul în turma de oi omeneşti pentru a coborî pe pasarelă spre uscat, mi-a sunat, în situaţia în care mă aflam, dureros de cordial. Iar înfăţişarea sa, cînd mi l-a arătat Herbert, m-a şocat prin sănătatea ei robustă. Nici cînd Herbert a făcut prezentările n-am apreciat prea mult violenţa cu care mi-a strîns mîna şi volubilitatea zgomotoasă a expresiilor de simpatie. Dar, pe de altă parte, era foarte binevoitor şi util. A scos din buzunar o sticluţă de argint şi m-a pus să trag o înghiţitură dintr-un excelent *brandy* vechi. Observînd că eram îngheţat şi vînăt de frig, a stăruit să-mi pun haina lui de blană. S-a repezit pînă la biroul vămii şi s-a întors, într-un timp neverosimil de scurt, cu hieroglifa oficială însemnată, după cum se cuvenea, cu cretă, pe valizele noastre. Un minut mai tîrziu, ne aflam în maşina lui, rulînd cu viteză afară din Dover, de-a lungul şoselei spre Canterbury.

În clipa aceea mi-era prea rău ca să pot gîndi ; şi nu-mi dădeam aproape de loc seama că situaţia era, de fapt, cam ciudată. Peddley aşteptase pe chei, dar nu pe noi, pentru că noi nu ne anunţasem sosirea. Atunci, pe cine aşteptase ?

întrebarea a apărut, dar n-a stăruit. În mintea mea nu mai era loc pentru altceva decît pentru conştiinţa răului de mare. Am uitat să mă mai mir şi mi-am luat locul în maşină, ca şi cum ar fi fost lucrul cel mai firesc de pe lume să fim întîmpinaţi pe chei de cineva care nu ştia că vom traversa canalul. Şi aparentul firesc al situaţiei mi-a fost confirmat de purtarea însoţitorilor mei. Pentru că Peddley socotise de la început ca de la sine înţeles să mergem şi să locuim cu el, în vila lui de la ţară. Iar Herbert, pentru care un loc era la fel de bun ca oricare altul, primise invitaţia imediat. La început am protestat ; dar slab, şi mai mult din politeţe decît cu convingere. Pentru că nu era neapărat necesar să mă întorc la Londra chiar în seara aceea ; iar perspectiva acestei triste călătorii de la Dover, a drumului cu trăsura prin Londra în noaptea îngheţată şi a întoarcerii acasă în nişte camere pustii şi neîncălzite era înspăimîntătoare. Dacă acceptam invitaţia lui Peddley, aveam să mă aflu în mai puţin de o jumătate de oră într-o cameră caldă, confortabilă, odihnindu-mă, fără responsabilităţi. Pentru un călător bolnav de rău de mare, ispita era prea puternică ; i-am cedat.

— Ei bine, spuse Peddley cu căldură, cu vocea lui forte ca un trombon, ei bine, *asta* înseamnă să ai noroc. Şi îşi lăsă mîna în jos, dîndu-mi o palmă cutremurătoare pe genunchi, de parcă ar fi mîngîiat un cal. Ce mai noroc ! Să dau peste dumneata şi Herbert la debarcader ! Şi să vă iau cu mine acasă ! Cine s-ar fi gîndit ! E grozav, grozav !

Bucuria lui mi-a făcut bine ; părea atît de sinceră. Şi era sinceră într-adevăr — bucuria sinceră a unui căpcăun, care a găsit un copil dolofan rătăcit singur prin pădure.

— E nemaipomenit, continuă Peddley, ce de-a cunoştinţe poţi întîlni pe cheiul de la Dover ! Mă duc în fiecare zi acolo, cînd stau la ţară, bineînţeles ; în fiecare zi întîmpin pachebotul de după-amiază. E o soluţie grozavă cînd simţi că ţi-e urît. Ai toate avantajele unui club londonez la ţară. Şi totdeauna e destul timp pentru un taifas bun înainte de plecarea trenului. Iată de ce îmi place atît de mult districtul ăsta Kent. Încerc să-l conving pe proprietar să-mi vîndă casa. Cred că aproape l-am dat gata.

— Şi-atunci, zise Herbert, care avea un mod de a-şi întrerupe uneori obişnuita tăcere cu una dintre cugetările ace-

lea simple şi catastrofal de juste, datorită cărora copiii sînt atît de temuţi în societatea politicoasă a adulţilor, şi-atunci ai să vezi că toată lumea o să voiajeze cu avionul. O să trebuiască să vinzi casa şi să te muţi la Croydon, lîngă aeroport.

Dar Peddley nu era omul pe care să-l poată demonta chiar cel mai teribil dintre copiii teribili. Înfăşurat în insensibilitatea lui, nici nu-şi prea dădea seama de teribilismul copilului.

— Puah ! răspunse el. Nu cred în aeroplane. Niciodată n-au să fie destul de sigure, de ieftine sau de comode ca să se poată lua la întrecere cu vapoarele. Nu în zilele noastre.

Şi se ambală într-o lungă expunere despre helicoptere şi giroscoape, goluri de aer şi preţul petrolului.

Între timp eu începusem să mă întreb, oarecum alarmat, ce fel de om putea să fie această gazdă a mea atît de bună, de săritoare, de ospitalieră. Un om care, după propria sa mărturisire, se ducea la Dover în fiecare după-amiază, să întîmpine pachebotul, un om care culegea din drum cunoştinţe suferinde de rău de mare şi stătea la taifas cu ele în aşteptarea trenului ; şi care ţinea atît de mult la distracţiile lui de după-amiază pe chei, încît se simţea îndemnat să respingă cu argumente serioase, tehnice, pe proorocul călătoriilor aeriene... Hotărît lucru, un om straniu, primejdios. Şi vocea lui bubuia de zor în timpul acesta în urechile mele, pînă ce m-am simţit ameţit de sunetul ei. Prea tîrziu îmi trecu prin minte că ar fi fost, poate, mai bine dacă aş fi înfruntat cu trăsura călătoria aceea îngrozitoare, drumul acela îngheţat, întoarcerea aceea zgribulită şi inospitalieră în camerele pustii. Prea tîrziu.

Am aflat după aceea că Peddley îşi petrecea totdeauna vacanţele la încrucişări de cale ferată, în oraşe de graniţă şi în locuri cu caracter internaţional, unde era probabil să găsească o bună provizie de victime. Pentru sfîrşitul săptămînii, pentru Rusalii şi Paşte, avea casa de la ţară, lîngă Dover. De Crăciun îşi lua o săptămînă sau zece zile pe Riviera franceză. Iar în timpul verii îşi satisfăcea simultan pasiunile sociale, ca şi pasiunea pentru decorul de munte, ocupînd o poziţie strategică la graniţa franco-elveţiană, italo-franceză sau italo-elveţiană de unde putea să facă şi plimbări pe munte şi, în intervale, să întîmpine trenurile

transcontinentale. Într-un an își lua familia la Pontalier; într-altul, la Valorbes, anul următor, la Modane; în altul, la Brigue; în altul, la Chiasso. În cîțiva ani vizitase toate principalele orașe de frontieră din părțile muntoase ale Europei centrale și meridionale. Cunoștea anotimpurile cele mai prielnice ale fiecăruia. De pildă, Valorbes trebuia vizitat la începutul sezonului. Cei mai mulți englezi treceau pe acolo în drum spre Elveția în iulie și la începutul lui august. După ce îi vedea trecînd înapoi spre casă la sfîrșitul lui august, Peddley se muta pentru două săptămîni într-unul din orașele de frontieră ale Italiei, pentru a-i prinde pe turiștii din septembrie pe drumul spre Florența sau Veneția. Locul lui favorit de vînătoare în acest sezon era Modane. În jurul Modanei sînt o mulțime de locuri bune de plimbare; iar trenurile principale așteaptă aici cîte două ore și jumătate. Îmbujorat de gimnastica sănătoasă, Peddley cobora cu pași mari la ora fixă, pentru a întîmpina expresul. Victima era ochită, capturată și condusă la bufetul stației. Următoarele două ore, Peddley se desfăta cu ceea ce numea „un taifas bun".

Cercul de cunoștințe al lui Peddley era enorm. În primul rînd, practica lui de avocat îl punea în contact profesional cu o mare diversitate de oameni. Apoi veneau cluburile; era membru a trei sau patru cluburi, pe care le frecventa cu asiduitate. Și, în sfîrșit, masa lui era totdeauna ospitalieră; e uimitor ce sînt în stare să îndure chiar și oamenii cei mai bogați pentru o masă bună gratuită. Peddley era în relații de conversație cu sute, aproape mii de semeni ai săi. N-aveai de ce să te miri dacă adesea pîndea să găsească figuri cunoscute la vama din Modane. Dar fără îndoială că erau și multe zile în care nici o cunoștință nu se întîmpla să treacă spre sud. În aceste cazuri, Peddley căuta cîte un străin cu o înfățișare deosebit de disperată și-i oferea ajutor. În ceea ce-l privea pe Peddley, amabilitatea lui era absolut sinceră; rămînea cu totul inconștient de existența lupului ascuns sub pielea de oaie. Pur și simplu simțea dorința de a fi prietenos și util și, după posibilități, vorbăreț. Și util era, într-adevăr. Dar la bufet, după ce tortura vămii trecuse, ascultînd expunerea de maestru a lui Peddley asupra politicii financiare a Suediei, străinul ajungea tratat la

concluzia că ar fi preferat, în general, să dea piept cu hamalii rapaci şi cu vameşii insolenţi, singur şi fără ajutorul nimănui.

John Peddley nu apucase încă să înşire toate motivele pentru care avioanele n-au să ajungă niciodată să înlocuiască vasele în traversarea canalului, cînd sosirăm la destinaţie.

— Ah, am sosit, zise el şi-mi deschise portiera să ies. Dar după cum spuneam, adăugă, întorcîndu-se înapoi spre Herbert, marele defect al giroscoapelor este greutatea lor şi excesiva rigiditate pe care o imprimă maşinii. Îţi admit, desigur, dragul meu...

Dar am uitat ce-i admitea. Tot ce mai ţin minte este că încă îi mai admitea cînd intrarăm în salon, unde se afla doamna Peddley, cu copiii.

Din prima clipă, Grace Peddley mi s-a părut fermecătoare. De un farmec evident şi cuceritor. Şi totuşi era sora lui Herbert şi-i semăna în multe privinţe. Ceea ce nu dovedeşte decît (lucru, în definitiv, destul de limpede) că sîntem gata să tolerăm şi chiar să admirăm la persoane de sex opus însuşiri care ne irită cînd le întîlnim la persoane de acelaşi sex cu noi. Îl consideram pe Herbert un om plicticos pentru că mintea lui era ca un loc viran, pentru că era lipsit de iniţiativă, pentru că se agăţa de tine şi se lipea. Dar Grace, al cărei caracter semăna foarte mult cu al lui Herbert, mă încînta, în ciuda sau poate chiar din pricina tocmai a acelor însuşiri care mă făceau să-l trec pe fratele ei în rîndul calamităţilor minore ale existenţei mele.

Dar dragostea sau ura noastră nu sînt provocate numai de însuşirile morale şi intelectuale ale semenilor. Sînt sigur că nu l-aş fi găsit pe Herbert atît de jalnic dacă ar fi fost mai mic şi mai puţin stîngaci, mai puţin greoi la trup. Era prea mătăhălos pentru gustul meu. Fiziceşte, Grace semăna foarte puţin cu fratele ei. Era înaltă, e adevărat, dar subţire şi sprintenă în mişcări. Herbert era gras, domol şi cu plumb în picioare. La proporţiile sale greoaie şi mari, Herbert nu era lipsit de frumuseţe. Avea un profil roman, cu bărbia şi nasul nobil desenate. La o anumită distanţă, puteai să-l iei drept un formidabil om de acţiune din armatele lui Caesar. Dar cînd te apropiai destul ca să-i vezi ochii şi să citeşti expresia de pe chipul lui lat şi pretenţios, îţi dădeai

seama că dacă era cumva roman, apoi era cel mai insipid şi mai mălăieţ dintre toţi romanii.

Grace nu avea cîtuşi de puţin o înfăţişare impunătoare sau clasică. De la o distanţă oricît de mare, n-ai fi putut niciodată să o iei drept mama Gracchilor. Trăsăturile îi erau micuţe şi păreau oarecum încă nedefinite, ca trăsăturile unui copil. Un păr bogat, castaniu-roşcat — pe care, în epoca aceea, cînd moda încă le permitea femeilor să aibă păr, îl purta împletit în două cozi încolăcite în spirală peste urechi — îi sublinia paloarea feţei de copil. Doi ochi cenuşii, foarte rotunzi, larg deschişi, priveau de sub păr cu o expresie de candoare uşor nedumerită. Chipul ei era chipul unei fetiţe cam urîţele, dar foarte dulce. Şi cînd zîmbea, devenea deodată aproape frumoasă. Herbert zîmbea în acelaşi fel — un zîmbet brusc, plin de blîndeţe şi de bunătate. Din pricina acestui zîmbet era imposibil, pentru mine cel puţin, să-l tratez absolut fără menajamente. Amîndoi, frate şi soră, aveau o bunătate ciudat de vagă şi lipsită de apărare, exprimată în zîmbetul acesta, o blîndeţe duioasă şi neputincioasă, care la Herbert se nuanţa cu un fel de grosolănie rustică. Era bădăran pînă şi în bunătatea lui. Zîmbetul lui Grace era vag, dar exprima în acelaşi timp un rafinament nativ, pe care Herbert nu-l avea. Erau frate şi soră ; dar sufletul ei era de origine mai înaltă, mai aristocratică.

Bunăvoinţa neputincioasă a lui Grace ieşea cel mai limpede la iveală în practică, în raporturile cu copiii. Îi iubea, dar nu ştia cum să procedeze sau cum să se poarte cu ei. Din fericire pentru ea —şi pentru copii — îşi putea permite să ţină doici şi guvernante. N-ar fi putut niciodată să-şi crească singură copiii. Fie că aceştia ar fi murit curînd după naştere, fie că, dacă supravieţuiau primilor doi ani de hrănire dezordonată şi profund neigienică, ar fi crescut ca nişte mici sălbatici. Aşa, însă, fuseseră crescuţi foarte bine de educatoare profesioniste, erau sănătoşi şi, exceptînd purtarea faţă de mama lor, se purtau frumos. Pe mama lor, însă, o considerau ca pe o fiinţă de altă specie, o fiinţă drăgălaşă şi absolut adorabilă, dar nu una serioasă ca doica sau ca *miss* Phillips, nu o persoană adultă ; ceva mai mult decît jumătate copil, şi ceea ce nu era copil era ceva din lumea basmelor. Mama lor era zîna care îngăduia şi chiar sugera cele mai fantastice încălcări ale tuturor regulilor

obişnuite. De pildă, ea fusese aceea care născocise jocul scăldatului, în timpul verii, sub stropitoarea turnantă care uda peluza. Ea dăduse pentru prima oară ideea acelui joc minunat, atît de sever dezaprobat de *miss* Phillips, de doică şi de tatăl lor, în care îţi muşcai felia de pîine, în timpul mesei, dîndu-i forma unei flori, a unei inimi, a unui podeţ, a unei litere din alfabet, a unui triunghi, a unei locomotive. Copiii o adorau, dar n-o luau în serios, ca pe o persoană cu autoritate, şi nici măcar nu le trecea prin cap să o asculte.

— Tu eşti o fetiţă, am auzit-o o dată pe fiica ei de 4 ani explicîndu-i. Tu eşti o fetiţă, mămico. *Miss* Phillips e o doamnă bătrînă.

Grace îşi întoarse ochii mari, nedumeriţi, spre mine.

— Vezi, spuse cu disperare, dar şi cu un fel de triumf, de parcă ar fi dovedit în mod concludent un punct disputat, vezi?! Ce pot să fac cu ei?

Nu putea să facă nimic. Cînd era singură cu ei, copiii deveneau nişte mici fiare.

— Dar, copii, protesta Grace, copii! Nu trebuie, zău!

Ştia însă că ar fi putut tot atît de bine să dojenească nişte pui de urşi grizzly.

Uneori, cînd protestul suna mai puternic şi mai disperat decît de obicei, copiii se uitau la ea, părăsind o clipă şotia în care erau absorbiţi, şi-i zîmbeau liniştitor.

— E în regulă, mămico, spuneau. Totul e în regulă, să ştii.

Şi atunci mama lor renunţa, neputincioasă.

La Herbert această neputinţă ineficace mi se părea insuportabilă. Dar incapacitatea surorii lui avea un anumit stil, pînă şi stîngăcia ei avea un fel de graţie. Pentru că era stîngace, într-adevăr. Cînd venea vorba de cusut, de pildă, degetele îi erau ca de lemn. Aproape renunţase să mai încerce să coasă cînd am cunoscut-o eu. Dar încă mai socotea că din îndatoririle materne făcea parte şi aceea de a împleti fulare groase — niciodată n-a încercat ceva mai complicat decît un fular pentru copii. Împletea foarte lent, concentrîndu-şi chinuitor întreaga atenţie asupra lucrului din mînă, pînă cînd, după cîteva minute, epuizată de efortul mintal, era silită să renunţe, cu un suspin adînc, şi să se odihnească puţin. Un fular cerea luni întregi. Şi cînd era

gata, ce obiect nemaipomenit ieşea ! Un fel de năvod de lînă.

— Mă tem că nu e *prea* grozav ! spunea Grace, ţinîndu-l la distanţă, cu braţul întins. Deşi, adăuga, lăsîndu-şi capul într-o parte şi închizînd ochii pe jumătate, de parcă ar fi privit o pictură pointillistă, dacă te gîndeşti mai bine, nu e rău.

În taină, era foarte mîndră de aceste fulare, avea mîndria unui copil care a scris prima lui literă sau a brodat pe canava prima cheiţă, fără nici un ajutor din partea doicii. I se părea extraordinar că putea să facă unele lucruri singură, fără ajutor.

Această graţioasă incapacitate a ei mă amuza şi mă încînta. E adevărat că dacă ar fi trebuit să mă însor cu această incapacitate, n-aş mai fi găsit-o probabil tot atît de încîntătoare, fie şi pentru simplul motiv că n-aş fi fost niciodată în stare să-mi permit un număr suficient de servitori şi educatoare care să-i contrabalanseze efectele asupra vieţii domestice cotidiene. Şi mă tem că nici farmecul absurd al vidului ei intelectual n-ar fi supravieţuit unei intimităţi îndelungate. Căci ce prăpastie fără fund era mintea ei ! De pildă, se dovedea absolut incapabilă — şi nici o experienţă nu i-a fost de vreun folos — să înţeleagă valoarea banului. O dată era grozav de risipitoare, cheltuind lirele de parcă ar fi fost *penny*. Data următoare, supraevaluîndu-şi banii tot atît de exagerat pe cît îi subevaluase, se zgîrcea pentru fiecare *penny* cheltuit pe necesităţile elementare ale vieţii. Uneori, venind acasă de la birou, bietul Peddley afla că nu e nimic de mîncare decît linte. Alt om s-ar fi supărat şi s-ar fi manifestat violent şi exploziv ; dar Peddley, a cărui patimă pedagogică era mai puternică decît supărarea, nu-i făcea decît o mustrare raţională, sub forma unui discurs despre sensul banului şi despre adevărata natură a bogăţiei, urmată de o scurtă prelegere asupra dictelor şi teoriei caloriilor. Grace asculta cu atenţie şi supunere. Dar oricît ar fi încercat, nu putea niciodată să-şi amintească un cuvînt din tot ce spusese el ; sau mai degrabă îşi amintea parţial şi cu totul pe dos. Frazele pe care Peddley le construise pentru a face o expunere raţională erau recompuse de Grace în mintea ei şi transformate într-un adevărat talmeş-balmeş. La fel se întîmpla cu ceea ce citea. Argumentele neesenţiale

erau viu memorate, cele esenţiale, uitate. Datele n-aveau pentru ea absolut nici un sens. Biata Grace era dureros de conştientă de incapacitatea ei mintală! Dorea mai presus de orice să fie cultivată, autoritară, capabilă. Dar, deşi citea un număr însemnat de cărţi serioase — le citea şi din sinceră plăcere, dar şi din principiu — nu se alegea niciodată cu mare lucru de pe urma lor. În capul ei totul se învălmăşea. Parcă în minte i-ar fi sălăşluit un duh poznaş, care se distra făcînd ţăndări mozaicurile frumos compuse ale învăţăturii şi geniului şi recompunînd pietricelele (după ce arunca afară o bună parte din ele) în dezordinea cea mai fantastică şi năstruşnică.

Conştiinţa acestor defecte o făcea să admire în mod deosebit pe cei care se distingeau prin trăsături contrare, pozitive. Sînt sigur că această admiraţie făcuse din ea soţia lui Peddley. Era foarte tînără cînd s-a îndrăgostit de ea şi a cerut-o în căsătorie — 18 ani faţă de cei 34, sau cam aşa ceva, ai lui — foarte tînără şi (proaspăt ieşită din şcoală, cu cortegiul de căderi la examene şi de mustrări pedagogice) mai sensibilă decît de obicei faţă de propriile ei cusururi şi de meritele celor care nu-i semănau. Peddley îşi făcu intrarea în viaţa ei. Cunoştinţele sale exacte şi bine documentate despre îngrăşămintele artificiale şi sistemul bancar elveţian o uluiră. E adevărat că nu simţea un interes pasionat pentru aceste teme; dar pentru asta se dojenea pe sine, nu pe el. Peddley i se părea personificarea învăţăturii şi a înţelepciunii, atotştiutorul, o enciclopedie ambulantă.

Nu e un lucru neobişnuit ca elevele să se îndrăgostească de profesorii în vîrstă. Este tributul plătit de tinereţe — de fluşturatica, entuziasta, dar zeloasa şi pasionata tinereţe — unei minţi venerabile. Grace n-a avut noroc. Mintea cea mai venerabilă cu care venise în contact la vîrsta de 18 ani era a lui Peddley. A lui Peddley! Admira, pătrunsă de respect, înaltul, newtonianul intelect al omului, şi cînd newtonianul intelect se întinse la picioarele ei, se simţi întîi uluită — era cu putinţă ca el, Peddley, omniscientul, să se plece în faţa uneia care căzuse în chip ruşinos, de trei ori, la examenele regionale de la „Cambridge Locals"? Apoi fu măgulită şi profund recunoscătoare. Mai ales că Peddley, spre deosebire de proverbialul profesor, n-avea nici barbă sură şi nu era nici ramolit. Era în plină forţă, extrem de

activ, sănătos şi energic ; destul de arătos, de asemenea, în genul acelor mutre de oameni de afaceri întreprinzători, cu bărbia lată, care se văd pe afişe şi în ilustraţii la povestirile publicate în reviste. Lipsită total de experienţă în materie, se convinse uşor că recunoştinţa şi emoţia ei de şcoliriţă erau totuna cu pasiunea sinceră din romane. Îşi închipui că e îndrăgostită de el. Şi, de fapt, chiar dacă n-ar fi fost, n-ar fi avut mare importanţă. Curtea neobosită a lui Peddley ar fi silit-o, în cele din urmă, fără doar şi poate, să cedeze. Grace n-avea nici un pic de forţă ; cu perseverenţă se putea obţine de la ea orice. De data aceasta, însă, n-a fost nevoie de multă perseverenţă. La a doua cerere în căsătorie, l-a acceptat. Şi astfel, în 1914, cu o lună sau două înainte de izbucnirea războiului, s-au căsătorit.

O căsătorie care începea o dată cu războiul ar fi putut să fie o căsătorie stranie, neobişnuită, catastrofală. Dar în realitate, pentru familia Peddley războiul n-a avut aproape nici o însemnătate ; nu le-a atins viaţa. În primul an, John Peddley îşi fixă drept motto : „Afaceri, ca de obicei". Mai tîrziu, după ce a fost respins de la serviciul militar activ din pricina miopiei, s-a înrolat ca funcţionar temporar în administraţie ; s-a dovedit extrem de util într-o mulţime de treburi ; cînd comisiile medicale au devenit mai severe, s-a aranjat ca să fie indispensabil ca raţionalizator de zahăr ; şi s-a ales la sfîrşit cu un O.B.E. [1] În timpul acesta, Grace trăise liniştită acasă şi născuse, trei ani la rînd, trei copii. Aceştia îi dădură mereu de lucru ; războiul rămăsese ceva străin de ea. Nu fusese martoră nici la tragediile războiului, nici la farsele sale cumplite şi sordide. Cunoştea tot atît de puţin spaimele, neliniştea, durerea, pe cît cunoştea excesele nesăbuite, beţiile, plăcerile prea uşoare, orgiile dezlănţuite, care se desfăşurau paralel cu agoniile, amestecîndu-se sau alternînd cu ele. Ruptă de actualitate, Grace îşi vedea de copii ; ar fi putut tot atît de bine să trăiască în secolul al XVIII-lea.

Cînd am cunoscut-o, Grace era măritată de şase ani. Copilul ei cel mai mare avea 5 ani, cel mai mic, vreo 2. Mi-am dat seama că Peddley era încă îndrăgostit de ea — bine-

[1] Decoraţie engleză : *Order of the British Empire.*

înţeles, în felul lui. Patima violentă care-l împinsese spre o căsătorie nu prea raţională, o patimă mai mult fizică, se menţinuse. Nu mai era nebun după Grace; dar continua să fie atras de ea. În plus, obişnuinţa o făcuse să-i devină mai dragă, i-o făcuse indispensabilă; îi venea greu să-şi închipuie o existenţă fără ea. Dar cu toate acestea, între ei nu exista intimitate. Neavînd o viaţă personală proprie, după cum am spus, Peddley nu înţelegea rostul intimităţii. El nu făcea confidenţe şi nici nu cerea de la alţii. Nici nu ştia ce ar putea face cu ele atunci cînd i se ofereau necerute. Nu ştiu dacă Grace a încercat vreodată să-i facă confidenţe; dacă da, trebuie să fi renunţat repede, ca la o afacere proastă. Ai fi putut tot atît de bine să faci confidenţe unui gramofon; puteai să şopteşti cele mai tainice şi sfinte gînduri în pîlnia aparatului, dar înapoi nu-ţi venea decît o voce puternică, tunătoare, care-ţi explica politica financiară a Suediei, controlul alimentaţiei, sau legea referitoare la companiile de asigurare, conform cu discul din marele, dar totuşi limitatul, repertoriu, care se întîmpla să fie tocmai atunci aşezat pe placa turnantă. În casa spirituală a Peddleylor nu existau decît un dormitor şi o sală de conferinţe, nici un budoar sentimental pentru confidenţe, nici o cameră de studiu violată drăgălaş din cînd în cînd de o imixtiune feminină. Nimic între intimitatea fizică a dormitorului şi raporturile impersonale de la elev la profesorul cu urlet sonor din răsunătoarea sală de conferinţe. Şi încă ce conferinţe!

Grace, care încă mai credea în strălucirea intelectuală a soţului ei, continua să se blameze pentru că le găsea plicticoase. Într-adevăr, erau plicticoase pentru ea; un fapt pe care nu putea să-l nege. Practica îndelungată o învăţase să adopte un fel de surzenie mintală. Discursurile lui Peddley nu-i mai călcau pe nervi, pentru că nu le mai auzea. Am văzut-o adesea şezînd, cu ochii larg deschişi aţintiţi asupra lui Peddley, cu o expresie în aparenţă de atenţie încordată, părînd să soarbă fiecare cuvînt rostit de el. Aşa trebuie să fi stat în primele luni ale căsătoriei lor, cînd asculta într-adevăr, cînd încă mai încerca din toate puterile să fie interesată şi să memoreze corect. Numai că în zilele acelea, îmi închipui că pe faţa ei nu se văzuse niciodată o seninătate atît de desăvîrşită. Trebuie să fi apărut pe ici

pe colo mici încruntări datorite concentrării şi căscaturilor suprimate cu mari chinuri. Acum nu se mai afla decît un calm netulburat, calmul deplinei şi absolutei abstractizări.

Am descoperit-o chiar din prima seară a cunoştinţei noastre. John Peddley, căruia i se spusese, pesemne (cred că de către Herbert), că mă interesa, mai mult sau mai puţin profesional, muzica, începu, în onoarea mea, o lungă descriere a mecanismului pianolelor. Am fost destul de mişcat de acest efort vizibil de a mă face să mă simt ca acasă din punct de vedere spiritual şi, cu toate că eram ameţit de sunetul glasului lui, îmi manifestam vizibil interesul faţă de ceea ce spunea. Într-o pauză, în timp ce Peddley se servea cu legume (ce desfătare, să scapi măcar o clipă de vocea aceea înnebunitoare!), m-am întors spre Grace şi am întrebat-o cu politeţe, aşa cum e cuviincios pentru un oaspete nou, dacă şi pe ea o interesau pianolele tot atît de mult ca şi pe soţul ei. Grace tresări, de parcă aş fi trezit-o din somn, întoarse spre mine nişte ochi tulburi, cam speriaţi, şi se făcu stacojie.

— Dacă mă interesează *ce* la fel ca pe John? întrebă ea.

— Pianolele.

— Ah, pianolele... Şi rosti cuvîntul pe un ton încurcat, zăpăcit, care dovedea limpede că habar n-avea că pianolele fuseseră subiectul conversaţiei cel puţin în ultimele zece minute. Pianolele? repetă aproape cu neîncredere.

Şi tot timpul păruse atît de profund atentă.

Am admirat-o pentru această putere de a se absenta, de a se detaşa spiritualmente. Am admirat-o, dar am şi compătimit-o. Să fii obligat să trăieşti într-o ambianţă din care e necesar să te absentezi, din spirit de conservare, e într-adevăr vrednic de compătimit.

În dimineaţa următoare, profitînd de privilegiul invalidităţii, am luat micul dejun în pat. Cînd am coborît din camera mea, Peddley şi Herbert plecaseră la plimbare. Am găsit-o pe Grace singură, aranjînd florile. Ne-am salutat de dimineaţă. După expresia chipului ei, mi-am dat seama că prezenţa mea i se părea ceva extraordinar. Un străin, un intelectual, un critic muzical, ce să discute cu el? Făcîndu-şi curajos datoria, începu să-mi vorbească despre Bach. Îmi place Bach? Nu cred că a fost cel mai mare muzician?

Am răspuns cît mai bine cu putinţă ; dar oarecum, la ora aceasta de dimineaţă, se părea că sînt foarte puţine lucruri de spus despre Bach. Conversaţia începea să lîncezească.

— Şi *Clavecinul bine temperat*, continuă ea cu disperare. Ce pasaje drăguţe are !

— Şi cît de utile pentru torturarea copiilor care învaţă pianul, am răspuns tot atît de disperat. Gluma, ultima resursă.

Dar cuvintele mele atinseseră o coardă în sufletul lui Grace.

— Tortură, zise. Ăsta e cuvîntul potrivit. Îmi amintesc, cînd eram la şcoală...

Şi iată-ne, în sfîrşit, lansîndu-ne în mod fericit pe o temă interesantă, pentru că era o temă personală.

Grace ţinea tot atît la scumpa ei şcoală de demult ca şi Herbert la a lui. Dar, ca şi semenele ei, avea o scuză mai bună pentru acest sentiment. Pentru multe femei, anii petrecuţi în lumea aceea pur feminină, necomplicată, de relaţii camaraderești şi bogată în emoţii, care e lumea şcolii, sînt anii cei mai fericiţi din viaţă. Grace era una dintre aceste femei. Îşi adora şcoala ; se gîndea la anii ei de şcoală ca la epoca de aur. Desigur, la şcoală erau şi examenele, şi pedagogele severe ; dar, pe de altă parte, nu fuseseră acolo nici un Peddley, nici naşterile anuale, nici răspunderile gospodăreşti, nici îndatoriri sociale, nici bani cu care să fii cînd prea risipitor, cînd prea zgîrcit, nici servitori. Vorbea cu entuziasm, iar eu ascultam cu plăcere.

O oră şi jumătate mai tîrziu, cînd pisălogii se întoarseră, rumeni şi înfometaţi după plimbare, ne-am întrerupt cu părere de rău. Aflasem o mulţime de lucruri despre copilăria plăcutei Grace. Ştiam că făcuse o pasiune nefericită pentru cea mai tînără dintre profesoarele externe de muzică ; că una dintre prietenele ei primise o scrisoare de dragoste de la un băiat de 15 ani, care începea aşa : „Te-am văzut fotografiată în *Sketch* pe cînd te plimbai în parc cu mama dumitale. Aş putea oare uita vreodată ?“ Am mai aflat că avusese oreion timp de cinci săptămîni, că se căţărase pe acoperiş în pijama la lumina lunii, că nu juca bine *hockey*.

Din timp în timp, cei mai mulţi dintre noi simţim o nevoie, adesea urgentă şi imperioasă, de a vorbi despre noi înşine. Dorim să ne afirmăm personalitatea, să stăruim

asupra unui fapt pe care lumea din jurul nostru pare să fie în pericol de a-l uita — faptul că existăm, că noi sîntem noi. La unii oameni dorința aceasta este atît de cronică și de puternică, încît nu se pot opri să nu vorbească mereu despre ei înșiși. Decît să tacă, preferă să dea drumul la cele mai umilitoare și compromițătoare confidențe. Grace nu suferea de asemenea metehne perverse și exagerate; nu dădea dovadă de exhibiționism. Dar îi plăcea din cînd în cînd să stea de vorbă despre sufletul ei, despre viața ei trecută și viitoare. Îi plăcea să vorbească și avea prea rar ocazia s-o facă. În mine găsise un ascultător și un comentator înțelegător și sensibil. La capătul dimineții, mă privea ca pe un vechi prieten. Iar eu, la rîndul meu, o găseam încîntătoare. Atît de încîntătoare, încît de dragul ei eram gata să îndur pînă și expunerea lui John Peddley despre legea referitoare la companiile de asigurare.

La cîteva săptămîni după cunoștința noastră, ni se părea cel mai firesc lucru din lume să ne întîlnim mereu. Stăteam mult de vorbă, în aceste ocazii, despre noi înșine, despre viață și despre dragoste, subiecte care pot fi discutate cu deplină plăcere și profit numai între persoane de sex opus. Trebuie să recunosc că Grace nu avea mare lucru de spus pe nici una din aceste teme. Trăise foarte puțin și nu iubise de loc; de aceea îi era imposibil să se cunoască. Dar tocmai această ignoranță și expresia ei candidă și încrezătoare mă încîntau pe mine.

— Mă simt de pe acum bătrînă, mi se plîngea Grace. Bătrînă și sfîrșită. Ca pălăriile acelea caraghioase de pai sau mînecile bufante din colecțiile legate ale revistei *Illustrated London News*, adăuga, încercînd să se facă mai bine înțeleasă.

Am rîs.

— Ești absurd de tînără, i-am zis, nici n-ai început încă.

Grace scutură din cap și oftă.

Cînd vorbeam despre dragoste, manifesta un scepticism trist, de persoană vîrstnică.

— Oamenii fac ridicol de mult caz în legătură cu dragostea.

— Ai dreptate.

— Dar dragostea nu merită să se facă atîta caz pe seama

ei, stărui Grace. În realitate, nu merită. În cărți e altceva.

— Așa să fie? am zis eu. Ai să gîndești altfel, am adăugat, după ce vei fi așteptat două-trei ore pe cineva care n-a venit, cînd nu vei fi putut dormi întrebîndu-te unde a fost acel cineva și cu cine, și o să-ți vină să plîngi — da, să plîngi — și ai să te simți de parcă ai avea gripă.

— Ei, dar asta nu-i dragoste, replică Grace pe tonul sentențios al cuiva care are o sursă particulară și sigură de informație.

— Atunci ce e?

— Este... Grace ezită și apoi se înroși: Este... ei bine, e dorința fizică.

Nu m-am putut abține să nu rîd cu hohote.

Grace fu jignită.

— Cum, nu-i adevărat? insistă ea cu încăpățînare.

— Absolut adevărat, a trebuit să recunosc. Dar de ce nu poate să fie asta dragoste? am adăugat, sperînd să-mi lămuresc vederile ei în legătură cu acest subiect.

Grace mi le împărtăși. Erau de-a dreptul dantești. N-am putut decît să presupun că elanurile pătimașe ale lui Peddley o lăsaseră rece, chiar dezgustată.

Dar viața și iubirea nu erau singurele noastre teme de discuție. Ignoranța lui Grace și reticența mea nativă făceau imposibilă o discuție mai lungă și profitabilă asupra acestor subiecte așa dintr-o dată. În intervale, ca și John Peddley, făceam pe pedagogul. Datorită unor observații întîmplătoare ale mele, Grace află deodată despre niște lucruri a căror existență îi fusese necunoscută pînă atunci — lucruri ca pictura și literatura contemporană, muzica nouă, noile teorii asupra artei. A fost o revelație. I se părea că toate eforturile, toate străduințele ei spre cultură fuseseră irosite în van pînă atunci. Încercase cu multă sîrguință să escaladeze alt munte decît cel pe care ar fi trebuit să urce, își croise cu forța drum spre un alt sanctuar decît cel adevărat. În vîrf, dacă ar fi ajuns vreodată pînă acolo, în sfînta sfintelor, ce ar fi găsit? O colecție grotească și mîncată de molii din acele pălării de pai și mîneci bufante din colecțiile legate ale revistei *Illustrated London News*. Era înspăimîntător, era umilitor. Dar acum prinsese o licărire a altui sanctuar, tapisat de Martine, îmbo-

gătit de darurile şi parfumurile unor Poiret şi Lanvin ai spiritului; un sanctuar modern, un Olimp la modă. Era nerăbdătoare să se cațăre, să intre.

Jucînd rolul acelor nobile doamne decăzute, care, din anumite consideraţii, introduc nişte *parvenus* [1] în societatea înaltă, am pus-o pe Grace în contact cu tot ce era mai nou şi mai rafinat în lumea spiritului. I-am dat lecţii de etichetă intelectuală, am prevenit-o ca să nu facă *gaffes* [2] estetice. Ea asculta cu atenţie, şi curînd se simţi destul de bine în această lume nefamiliară — ştia ce să spună cînd întîlnea un poem dadaist, o pictură de Picasso, un cvartet de Schönberg, o sculptură de Archipenco.

Pe vremea aceea lucram în critica muzicală, şi de două-trei ori pe săptămînă o luam pe Grace cu mine la concerte. Nu mi-a trebuit mult timp ca să descopăr că avea foarte puţin simţ muzical şi nici o aptitudine pentru înţelegerea muzicii. Dar pretindea în mod ipocrit că o adoră. Şi pentru că mă plictisea de moarte să mă duc singur să ascult nişte pianişti de mîna a doua executînd aceleaşi vechi bucăţi din Liszt şi Chopin, mezosoprane de mîna a doua urlînd cu patos Schubert şi Brahms, violonişti de mîna a doua scîrţîind nemilos Tartini şi Wieniawski, mă prefăceam că cred în entuziasmul lui Grace pentru arta muzicală şi o luam cu mine la cele mai chinuitoare recitaluri. Dacă sala era goală — cum se întîmpla în general, spre gloria eternă a publicului iubitor de muzică — puteam să ocupăm locuri în fund, departe de toţi ceilalţi auditori risipiţi, şi să stăm de vorbă într-un mod plăcut în timpul întregului concert.

La început, Grace a fost foarte revoltată cînd, după ce am ascultat cu atenţie primele trei măsuri din *Du bist eine Blume* sau *Trillo del Diavolo*, am deschis conversaţia. Ea avea o tehnică perfectă a auditorului de concert şi asculta fiecare punct din program cu aceeaşi expresie de reculegere melancolică, de parcă ar fi fost în biserică. Flecăreala mea în şoaptă i se părea un sacrilegiu. Numai cînd am asigurat-o, în mod profesional şi *ex cathedra*, că marfa nu merită atenţie, a consimţit, deşi cu oarecare neîncredere, în primele zile ale

[1] Parveniţi (fr.)
[1] Gafe (fr.)

frecventării concertelor, să ia parte la conversație. În scurtă vreme, însă, se obișnui cu profanarea ; ba chiar atît de mult, încît, cînd se întîmpla ca muzica sau interpretarea să fie bune (un mic detaliu, pe care Grace nu era destul de muzicală ca să-l observe), trebuia să joc eu rolul paznicului și să alung flecăreala ei profanatoare dintr-un loc devenit deodată sfînt. În cele din urmă, se învăță să-și compună atitudinea după a mea — să arate reculegere cînd arătam eu, să flecărească atunci cînd flecăream eu.

O dată, din pură maliție, mi-am arborat cea mai încîntată expresie în timp ce un nepriceput cîrpaci îl masacra pe Rachmaninov. După ce-mi aruncă o scurtă privire cu coada ochiului, Grace trecu de asemenea la extaz, uitîndu-se țintă la pianist, așa cum sfînta Tereza se va fi uitat la ostia înălțată spre cer. Cînd tortura se termină, întoarse spre mine o pereche de ochi strălucitori, luminoși.

— Nu-i așa că a fost splendid ? mă întrebă.

Și atît de mare e puterea autosugestiei, încît Grace se delectase cu sinceritate.

— Cred că e cea mai revoltător de proastă interpretare pe care am ascultat-o vreodată, fu răspunsul meu.

Biata Grace se înroși ca focul, ochii i se umplură de lacrimi ; ca să le ascundă de mine, își întoarse fața.

— Mie mi s-a părut foarte bună, stărui ea cu eroism. Dar bineînțeles, eu nu sînt un bun judecător.

— Ah, desigur că nu a fost chiar atît de rău, mă grăbii să o liniștesc. Știi doar cum se exagerează.

La vederea chipului ei nefericit, începusem să mă căiesc din adîncul sufletului. Avusesem de gînd doar să rîd puțin de ea, cu blîndețe, și izbutisem să o jignesc adînc, cu cruzime. Aș fi dorit din toată inima să nu-i fi jucat farsa aceea stupidă. A trecut multă vreme pînă să mă ierte de-a binelea.

Mai tîrziu, cînd am cunoscut-o mai bine, am putut înțelege de ce primise cu atîta gravitate mica mea clovnerie. Gluma mea clătinase, cu bruscheță și duritate, una dintre acele încîntătoare imagini despre ea însăși pe care Grace și le plăsmuia mereu, încercînd să trăiască la înălțimea lor. Ceea ce pentru mine fusese o glumă, pentru ea fusese un fel de asasinat.

Grace era un caracter vizual înnăscut. Am descoperit, de pildă, că avea ceea ce Galton[1] numeşte „o formă a numărului". Cînd avea de făcut vreo socoteală aritmetică, ea vedea cifrele înşirate în spaţiu înaintea ochilor. Fiecare număr avea culoarea lui specială şi poziţia lui proprie în formulă. Peste sută, cifrele deveneau tulburi, de aceea îi era atît de greu să mînuiască numere mari. Diferenţa dintre trei mii, treizeci de mii şi trei sute de mii nu-i apărea imediat limpede, pentru că în cazul numerelor mari nu putea să vadă nimic, acestea pluteau în chip nedesluşit pe marginile tulburi ale formei ei de număr. Totuşi, un milion îl vedea destul de limpede; locul său era foarte sus, la stînga, deasupra capului, şi consta dintr-o grămadă enormă din plicurile acelea în care se pun banii la bancă — mii şi mii de plicuri, marcate fiecare cu litere mari, negre, formînd cuvîntul MILION. Toate procesele ei mintale erau o succesiune de imagini vizuale, şi aceste tablouri mintale erau atît de vii, încît rivalizau în claritate şi precizie cu imaginile pe care le primea prin mijlocirea ochilor. Asupra unor lucruri pe care nu le putea transforma în imagini vizuale nu putea gîndi.

Eu, însă, am un foarte slab simţ vizual. Mi-ar fi foarte greu, de pildă, să descriu din memorie mobila din odaia mea. Ştiu că sînt atîtea scaune, atîtea mese, uşi, rafturi de cărţi şi aşa mai departe, dar n-am o viziune mintală limpede despre ele. Cînd fac în minte socoteli aritmetice, nu văd numere colorate. Cuvîntul Africa nu-mi declanşează în minte, aşa cum m-a asigurat Grace că se întîmplă totdeauna cu ea, o viziune de nisip, cu palmieri şi lei. Cînd fac planuri de viitor, nu mă văd ca pe o scenă, jucînd un rol în drame imaginare. Gîndesc fără imagini, în mod abstract şi în vid. De aceea nu pot pretinde să scriu cu deplină înţelegere despre operaţiunile din mintea lui Grace. Surzii din naştere nu sînt cei mai buni judecători ai muzicii. Nu pot decît să ghicesc, să reconstitui pe calea imaginaţiei.

Atît cît am prins din convorbirile cu ea, mă face să cred că Grace avea obiceiul să „se vadă" cu putere în diverse

[1] *Francis Galton* (1822—1911), explorator şi savant englez, autor al unor expuneri asupra Africii de Sud şi al unor tratate de medicină şi fiziologie.

situaţii. Unele dintre aceste situaţii n-aveau nici o legătură cu viaţa ei reală, erau situaţiile pur închipuite şi ipotetice ale unor visuri la lumina zilei. Altele erau situaţii reale, sau, în orice caz, de o realitate potenţială. Trăindu-şi viaţa, ea se vedea trăind, jucînd în scenele banalei drame cotidiene un rol foarte hotărît şi bine conturat. Astfel, cînd pleca să se plimbe la ţară, se vedea de mai înainte plimbîndu-se — o alpinistă plină de vigoare şi neobosită energie. Cînd îl însoţea pe Peddley în expediţiile lui anuale pe Riviera, se vedea urcîndu-se în *vagon-lit* sau înotînd pe Promenade des Anglais, ca o *milady*, doamnă extrem de bogată şi semeaţă, invidiată de *canaille* [1], îndepărtată ca o stea ce străluceşte deasupra tuturor. În anumite ocazii de importanţă socială, acasă la ea, îşi făcea apariţia un personaj similar. Am văzut-o pe *milady* o dată sau de două ori în primele luni ale cunoştinţei noastre. Mai tîrziu, *milady* s-a transformat într-o *grande dame* foarte pariziană, foarte secolul XX, combinat cu XVIII. Dar despre asta, la locul cuvenit.

În aceste plăsmuiri vizuale despre ea însăşi, Grace era mult ajutată de îmbrăcăminte. În costumul pe care-l îmbrăca pentru o plimbare de două mile prin Kent ar fi putut să străbată Anzii. Şi în toate veşmintele ei, îmbrăcate pentru diferite ocazii, se observa aceeaşi acurateţe dramatică. Păcat, însă, că nu ştia să-şi schimbe şi trăsăturile o dată cu hainele. Chipul ei, fie că hoinărea de-a lungul ţărmului mării pe Riviera, fie că se pregătea, în bocanci, fustă scurtă şi pulover, pentru o ascensiune pe vreun deluşor din Kent, era mereu acelaşi — chipul unei fetiţe cam urîţele, dar foarte dulci ; un chip care se deschidea spre lume prin nişte ochi imenşi, uimiţi, şi care, din vreme în vreme, devenea brusc şi pentru scurt timp înfrumuseţat de o bunătate nedefinită, cînd zîmbea.

Imaginile plăsmuite de Grace asupra ei însăşi nu erau numai viziuni trecătoare şi ocazionale. În general exista un personaj predominant, în care se vedea în perioade de timp mai îndelungate. În timpul primilor patru ani de căsătorie, de pildă, se văzuse în chip predominant ca mamă şi gospodină. Dar incapacitatea ei evidentă de a juca cu succes oricare dintre

[1] Plebe, vulg (fr.)

aceste roluri îi răcise treptat entuziasmul pentru ele. Dorea să conducă gospodăria, se vedea agitîndu-se de colo pînă colo, cu cheile zornăind, dînd ordine servitoarelor ; dar, în practică, ori de cîte ori se ciocnea de ordinea bătrînei bucătărese iscusite, totul ieşea pe dos. Îşi iubea copiii, şi-i imagina crescînd, sănătoşi şi cuminţi, sub influenţa ei ; dar ori de cîte ori îi hrănea ea, se îmbolnăveau, iar cînd încerca să-i facă s-o asculte, se purtau ca nişte fiare. Pentru cineva care se străduia „să se vadă" în chip de matroană desăvîrşită, aproape germană, nu era de loc încurajator. În momentul cînd născu ultimul copil, Grace abandonase, de fapt, încercarea. De la început, copilul fusese încredinţat cu trup şi suflet doicilor. Şi în afară de cazurile cînd o apuca panica financiară şi interzicea să se pregătească altceva decît linte, o lăsa pe bătrîna bucătăreasă să facă ce vrea.

Cînd am întîlnit-o prima oară, Grace nu se mai vedea continuu într-un rol predominant. Înţepată de experienţa acută, matroana se dezumflase şi pierise, şi deocamdată, matroana nu avea nici un succesor. Rămasă fără un portret imaginat conform căruia să trăiască, Grace recăzuse în acea tulbure imprecizie de caracter care şi la ea şi la Herbert părea să fie starea naturală. Continua să se vadă, destul de limpede, în unele incidente ocazionale ale vieţii, ca vajnica alpinistă sau ca semeaţa *milady*. Dar nu vedea nici o figură centrală şi permanentă, căreia să i se întîmple aceste ascensiuni sau vizitele somptuoase pe Riviera. Ca să zic aşa, era o succesiune de puncte, nu o linie.

Prieteniei cu mine îi datora apariţia în conştiinţă a unei noi imagini permanente despre ea însăşi. Alături de mine, descoperi un rol nou, nu atît de important, desigur, nu atît de bogat în posibilităţi ca rolul matroanei, totuşi un rol principal feminin. Stătuse atît de multă vreme fără caracter, încît prinse cu aviditate prilejul de a-şi însuşi unul, oricît de nepotrivit ar fi fost. Şi era într-adevăr nepotrivit acest nou caracter ; ciudat şi absolut necorespunzător. Grace ajunsese să se vadă în chip de critic muzical.

Faptul se comisese prin participarea noastră la concerte — participarea noastră în mod profesional. Dacă din întîmplare n-aş fi fost ziarist, dacă ne-am fi plătit intrarea în loc să mergem gratis, pe baza permisului meu, nu i-ar fi trecut niciodată prin minte să se vadă în chip de critic.

Simplii muritori, obişnuiţi să-şi plătească plăcerile, sînt totdeauna impresionaţi la vederea unui bilet gratuit. Acel *jus primae noctis* [1] al criticului li se pare un lucru de mare preţ. Împărtăşind minunatul privilegiu, Grace ajunse să simtă că trebuie să împărtăşească şi îndatoririle de apreciere ale criticului. Se văzu distribuind elogii şi reproşuri — un auditor pasionat cînd interpretarea merita să fie ascultată, un flecar dispreţuitor cînd nu merita. Identificîndu-se cu mine — nu cu eul meu real, ci cu cel ideal, plăsmuit — se închipuia a fi arbitrul suprem al reputaţiilor muzicale. Mica mea glumă maliţioasă făcuse să se prăbuşească această plăcută imagine despre sine. Criticul din ea fusese brusc asasinat.

Pe atunci n-am înţeles de ce biata Grace păruse atît de adînc lovită. Numai în lumina celor cunoscute de mine mai tîrziu mi-am dat seama ce trebuie să fi simţit ea atunci. Şi tot mai tîrziu am putut înţelege semnificaţia acelei mici pantomime caraghioase pe care o executa regulat la intrarea noastră în sala de concert: îşi tîra picioarele cu un fel de silă, de parcă ar fi mers la o treabă plicticoasă; oftatul acela, cu pleoapele plecate, în timp ce aştepta, cu răbdare, să ni se facă controlul biletelor; aerul acela pe care-l arbora cînd ne aflam în sala de concert, sugerînd că se simte în elementul ei, că posedă locul (îmi amintesc că avea obiceiul să-şi aşeze picioarele pe scaunul din faţă); şi zîmbetul acela de dispreţ exagerat, zîmbetul acela amuzat şi blazat cu care (după ce alungase ideea că săvîrşeşte un sacrilegiu) răspundea, în timpul unei interpretări proaste, la flecăreala mea şoptită, erau mersul, răbdarea plictisită, familiaritatea posesivă, dispreţul unui critic experimentat.

Şi ce cantităţi de muzică a cumpărat ea în vremea aceea, fără să le cînte vreodată! Cîte volume de biografii şi critică muzicală a scos din bibliotecă! Şi sentinţele grave pe care le rostea la masă! „Beethoven a fost cel mai mare dintre toţi", şi aşa mai departe, în acelaşi stil. Toate acestea le-am înţeles mai tîrziu. Şi cu cît înţelegeam mai bine, cu atît regretam mai mult cruzimea micii mele glume. În chip de critic fusese atît de fericită. Gluma mea năruise această fericire. Deveni neîncrezătoare şi timidă, căpătă trac

[1] Dreptul primei nopţi (lat.)

actoricesc ; şi cu toate că n-am mai repetat niciodată farsa, cu toate că am încurajat-o mereu, după aceea, să creadă în simţul ei muzical, n-a mai putut niciodată să se vadă din toată inima în rolul de critic.

Dar ce rol sărac era rolul de critic, chiar în cele mai bune timpuri ! Era prea sec, prea intelectual şi prea impersonal, ca să dea reale satisfacţii. Că stătea în puterea mea să-i ofer un rol mult mai bun — rolul de soţie vinovată — nu mă îndoiesc şi nu mă îndoiam prea mult. E adevărat că, atunci cînd am cunoscut-o, Grace era o tînără soţie absolut virtuoasă. Dar virtutea ei nu era întemeiată pe un principiu solid, de pildă, pe dragostea profundă pentru soţ sau pe o puternică prejudecată religioasă. În orice caz, nu era o virtute care implica fiinţa ei intimă. Dacă era virtuoasă, era mai mult din întîmplare decît din principiu sau dintr-o necesitate psihologică. Nu avusese încă prilejul de a nu fi virtuoasă, asta-i tot. Prin presiuni şi dulcegării ar fi putut fi atrasă să devină infidelă, aşa cum prin presiuni şi dulcegării fusese atrasă de Peddley să-i devină soţie. Grace plutea la întîmplare pe suprafaţa vieţii, fără compas sau destinaţie precisă ; n-aveai decît s-o convingi că adulterul era Eldorado, şi ea şi-ar fi îndreptat cursa mai departe spre ţărmul magic. Chestiunea era numai să ştii cum să-i prezinţi lucrurile. Pe vremea aceea mai păstra încă prejudecăţile excelentei educaţii burgheze ; dar nu foarte adînc înrădăcinate. Nimic nu era atît de adînc înrădăcinat în Grace încît să nu poată fi smuls cu uşurinţă.

Mi-am dat seama de aceste lucruri încă de atunci. Dar n-am încercat să profit de ele. Adevărul este că, deşi Grace îmi plăcea foarte mult, n-am fost niciodată pătimaş îndrăgostit de ea. Desigur, poţi să joci într-un mod agreabil şi activ rolul „amantului", în sensul restrîns şi tehnic al termenului, fără să fii îndrăgostit pasionat. Şi dacă ambele părţi ar putea garanta întotdeauna că-şi vor menţine emoţiile în stare de echilibru, aceste mici senzualităţi sentimentale ar fi, neîndoios, cele mai fermecătoare distracţii. Dar echilibrul nu poate fi garantat niciodată. Inimile puse în balanţă încep mai devreme sau mai tîrziu, aproape inevitabil, să încline spre iubire sau spre ură. În cele din urmă, una dintre senzualităţile sentimentale se transformă într-o pasiune — n-are importanţă dacă e vorba de dorinţă

sau de dezgust — şi atunci, adio oricărei speranţe de linişte. M-aş feri să spun aşa în prezenţa lui Kingham ; dar faptul e fapt, îmi place liniştea. Pentru mine, jocul dragostei fără dragoste nu face două parale. Chiar ca simplu hedonist, m-aş fi abţinut. Şi mai aveam şi alte scrupule, scrupule pe care o pasiune copleşitoare le-ar fi înlăturat din cale, dar care erau suficiente pentru a ţine în şah o simplă atracţie senzuală. N-am fost niciodată amantul lui Grace ; nici la modul sincer, prin dreptul pasiunii, nici la modul tehnic, prin simplul accident al posesiunii fizice. Niciodată n-am fost amantul ei. Un destin ironic îmi rezervase un rol mai puţin glorios, nu rolul amantului, ci pe acela al mijlocitorului. Cu totul neintenţionat, aveam să-l joc pe binevoitorul unchi Pandarus pe lîngă Cressida, jucată de Grace. Şi au fost doi Troilus.

Primul dintre aceştia a fost nu mai puţin — sau ar trebui să spun „nu mai mult“ ? căci cît de absurd îi fusese exagerată reputaţia ! — decît Clegg, da, Clegg, pictorul Rodney Clegg. Îl cunoşteam pe Clegg de mai mulţi ani, şi într-un fel îmi plăcea, aşa cum îi place cuiva clovnul Grock, sau micul Tich, sau grupul Fratellini : ca un spectacol comic. Nu e modul cel mai indicat de a aprecia oamenii, ştiu. Dar cu Rodney acesta era unicul mod. Trebuia ori să-ţi placă, în chip de sursă de amuzament, ori să-ţi displacă în chip de fiinţă umană. În orice caz, asta a fost experienţa mea. Am încercat din toate puterile să-l cunosc, pentru ca să-mi placă în intimitate, în afara scenei, ca să zic aşa. Dar n-a folosit la nimic. În cele din urmă, am renunţat la încercare pentru totdeauna, am început să-l privesc deschis, ca pe un artist de *music-hall*, şi, în consecinţă, am dobîndit capacitatea de a mă bucura pe deplin de prezenţa lui. Ori de cîte ori mă simt ca un om de afaceri obosit, mă duc să-l văd pe Rodney Clegg.

Poate, ca amant, Rodney era oarecum diferit de eul său obişnuit. Poate că îşi lepăda vanitatea şi mondenitatea. Poate că devenea neaşteptat de umil şi de lipsit de egoism, îşi uita snobismul, nu se mai dădea în vînt după succese ieftine şi, pentru iubire, era gata să piardă o lume întreagă. Poate. Mă tem însă că, mai probabil, rămînea în mare măsură aşa cum era întotdeauna şi că numai în ochii lui Grace părea diferit de acel Rodney a cărui sporovăială şi

mici giumbuşlucuri îl distrau pe afaceristul ostenit din mine. Care era imaginea justă despre el, a ei sau a mea? Cred că nici una, nici alta.

Trebuie să fi fost în primăvara anului 1921 cînd am dus-o pe Grace pentru prima oară la studioul lui Rodney. Pentru ea, vizita era un eveniment; pentru prima oară în viaţa ei avea să vadă un om celebru. Deosebit de celebru tocmai atunci; căci presa se ocupase mult de Rodney în sezonul acela. Ultima lui expoziţie stîrnise un adevărat scandal. Cu o incompetenţă uşor dispreţuitoare, criticii îi atacaseră tablourile ca post-impresioniste, cubiste, futuriste; aruncau cu orice epitet le venea la gură. Iar tablourile fuseseră considerate şi nereuşite, şi tulburător de „moderne". Moraliştii de profesie fuseseră trimişi de către ziarele de duminică să vadă tablourile; se întorseseră clocotind de indignare profesională. Rodney era încîntat, desigur. Asta însemna glorie, şi, mai ales, o glorie perfect compatibilă cu proprietatea. Ţipetele moraliştilor profesionişti nu-i împiedicaseră vînzarea. Făcuse o afacere foarte bună.

Convertirea lui Rodney la „arta modernă", în loc să-l ruineze, fusese sursa unor profituri mărite şi a unei sporite notorietăţi. Posedînd o infailibilă cunoaştere intuitivă asupra a ceea ce dorea publicul, scornise o formulă care îmbina modernitatea cu cele mai atrăgătoare graţii ale literaturii şi pornografiei. De pildă, nimic nu putea fi mai puţin academic decît nudurile sale. Acestea erau alungite în chip monstruos; culoarea era întinsă aproape plat; nu exista nici o modelare, nici un clar-obscur realist; forma omenească era redusă la o siluetă de hîrtie. Ochii erau nişte nasturi de gheată negri şi rotunzi, sfîrcurile sînilor erau nişte mure, buzele nişte inimi stacojii, părul era reprezentat printr-un snop de linii negre şerpuitoare. Criticii de şcoală veche protestau exasperaţi, spunînd că şi un copil de 10 ani le-ar fi putut picta. Dar copilul de 10 ani care ar fi putut picta asemenea tablouri ar fi trebuit să fie un copil extrem de pervers. În comparaţie cu el, micul Hans al lui Freud ar fi fost un înger de puritate. Căci nudurile lui Rodney, deşi nerealiste, erau lascive şi voluptuoase, ba chiar de-a dreptul indecente. Ceea ce dezamăgise publicul în operele post-impresioniştilor francezi nu era atît diformitatea şi lipsa de realism, cît austeritatea respingătoare, ascetismul intelectual care elimina şi atracţia

sexuală, şi anecdota. Rodney adusese remedii acestor lipsuri. Căci atrăgătoarele lui nuditäţi lascive nu erau niciodată reprezentate în vid, ca să zic aşa, ci în tot felul de situaţii ciudate şi amuzante — luînd bilete în gări, mergînd pe bicicletă sau şezînd în cafenele, cu o orchestră de jaz negru pe fundal, bînd *crème de menthe*. Toţi oamenii care simţeau că trebuie să fie în pas cu vremea şi că e o nenorocire să nu-ţi placă arta modernă descoperiră în Rodney Clegg, spre imensa lor plăcere, un artist modern pe care puteau să-l admire cinstit şi sincer. Tablourile lui se vîndură ca plăcintele calde.

Convertirea la modernism a marcat adevăratul început al succesului lui Rodney. Nu că ar fi fost necunoscut sau dureros de sărac înainte de convertire. Un om cu aptitudinile sociale ale lui Rodney, cu instinctul lui Rodney pentru popularitate n-ar fi putut niciodată să cunoască obscuritatea sau sărăcia. Dar totul este relativ ; înainte de convertire, Rodney fusese mai obscur şi mai sărac decît merita. Nu cunoştea pe atunci nici ducese, nici milionare, nu avea depozit de bancă, ci numai un cont curent, care se umfla şi se subţia în mod capricios, ca un pîrîu de munte. Convertirea sa a schimbat toate aceste lucruri.

Cînd Grace şi cu mine i-am făcut prima vizită, el se şi afla pe drumul ascensiunii.

— Sper că nu e prea înfricoşător, îmi spuse Grace pe cînd ne îndreptam pe Hampstead spre locuinţa lui.

Era totdeauna puţin speriată de perspectiva de a întîlni oameni noi.

Am rîs.

— Depinde de ce ţi-e frică, am spus eu. De a fi tratată cu superioritate intelectuală, sau de a nu-ţi pierde virtutea. N-am auzit ca vreo femeie să-l fi găsit înfricoşător sub primul aspect.

— O, atunci e foarte bine, zise Grace, părînd uşurată.

Desigur, nu era nimic înfricoşător în înfăţişarea lui Rodney. La vîrsta de 35 de ani îşi păstrase (şi îşi cultiva cu o grijă minuţioasă) înfăţişarea unui băiat drăguţ. Era mic şi binefăcut, subţire şi foarte sprinten în mişcări. Sub o claie de păr castaniu cîrlionţat, care era totdeauna într-o stare de dezordine pitorească şi studiată, chipul lui semăna cu chipul unui heruvim vioi şi impertinent. Netedă, rotundă, aproape lipsită de cute, faţa lui îşi păstra contururile copilăreşti. (Pe

măsuţa lui de toaletă se aflau totdeauna borcane peste borcane de cremă de frumuseţe.) Ochii îi erau albaştri, luminoşi şi expresivi. Avea dinţi frumoşi, şi cînd zîmbea, două gropiţe îi apăreau în obraji.

Deschise el însuşi uşa studioului. Îmbrăcat în halatul albastru de măcelar, arăta fermecător. Instinctul te îndemna să-i mîngîi capul cîrlionţat şi să spui: „Ce dulce e, îmbrăcat aşa şi jucîndu-se de-a muncitorul!" Chiar şi eu m-am simţit îndemnat să fac un asemenea gest. Pentru o femeie, mamă potenţială a unor copii bucălaţi, tentaţia trebuie să fi fost aproape irezistibilă.

Rodney fu foarte cordial.

— Dick, bătrîne, dragul meu! zise el şi mă bătu pe umăr. (Nu-l văzusem de cîteva luni; îşi petrecuse iarna în străinătate.) Ce plăcere să te văd!

Cred că avea o simpatie sinceră pentru mine.

L-am prezentat lui Grace. El i-a sărutat mîna.

— Ce drăguţ din partea dumneavoastră că aţi venit. Şi ce inel încîntător! adăugă, privindu-i din nou mîna, pe care încă o mai ţinea într-a lui. Vă rog, daţi-mi voie să mă uit la el.

Grace zîmbi şi se înroşi de plăcere, dîndu-i inelul.

— Îl am din Florenţa, zise. Îmi pare bine că vă place.

Era, într-adevăr, o încîntătoare piesă de bijuterie veche italiană. Am reflectat cu tristeţe că o cunoşteam îndeaproape pe Grace de mai bine de şase luni şi că nici măcar nu-i observasem vreodată inelul, darmite să mai fac şi comentarii asupra lui. Nu-i de mirare că, în general, n-am avut noroc în dragoste.

Am găsit studioul ticsit de specimene ale ultimei născociri artistice a lui Rodney. Femei goale, în cizme cafenii, ducînd de zgardă dulăi; îmbrăţişîndu-se în mijlocul unei naturi moarte de sticle, ghitare şi ziare (vechea şi cunoscuta natură moartă modernă, făcută acceptabilă pentru marele public şi copios vandabilă prin introducerea unor nuduri echivoce); mai multe femei goale mergînd pe bicicletă (tema favorită a lui Rodney, patentul lui, ca să zic aşa); cîntînd la pian; prinzînd fluturi galbeni cu nişte plase mari, verzi. Rodney le scotea unul cîte unul. Din fotoliul, aşezat în faţa şevaletului, Grace le privea; chipul ei purta expresia aceea de reli-

giozitate concentrată pe care i-o observasem atît de ades în sala de concert.

— Frumos, murmură, în timp ce pînzele se succedau una după alta, foarte frumos.

Privind tablourile, m-am gîndit cu oarecare amuzament că, numai cu un an înainte, Rodney picta răstigniri melodramatice în stilul lui Tiepolo. Pe vremea aceea era un creştin înfocat. „Arta nu poate trăi fără religie, spunea el pe atunci. Trebuie să ne întoarcem la religie."

Şi, cu obişnuita lui uşurinţă, Rodney se întorsese. Oh, tablourile acelea! Erau într-adevăr scandaloase în deplina lor nesinceritate. Atît de saturate de emoţie, atît de dramatice şi atît de evident false şi goale. Simţeai că temele fuseseră abordate aşa cum le-ar fi abordat un regizor de film din unghiul de vedere al „efectului". Găseai în ele totdeauna mari întunecimi şi lumini blînde, senine, pete de culoare vie şi siluete stranii. Foarte „viguroase", aşa defineau admiratorii lui Rodney tablourile acelea, după cît îmi amintesc. Pentru gustul meu, erau cam de două ori prea viguroase.

Rodney puse altă pînză pe şevalet.

— Pe asta am botezat-o *Bicicleta pentru două persoane*, zise el.

Reprezenta o negresă şi o blondă, cu piele albă de porţelan, călărind o bicicletă tandem, pe un fundal de trandafiri uriaşi de culoare roz şi galbenă. În planul întîi, dreapta, se afla o tavă cu fructe, înclinată spre spectator, în stilul „modern" specific. Un ogar tropăia pe lîngă bicicletă.

— Într-adevăr, foarte... începu Grace extaziată. Dar negăsind nici un sinonim pentru frumos, epitetul pe care-l aplicase tuturor celorlalte tablouri, se opri şi scoase unul din acele sunete laudative neangajante, care sînt mult mai expresive decît vorbirea articulată atunci cînd nu ştii ce să-i spui unui artist despre opera lui. Se uită la mine: Nu-i aşa că e într-adevăr?... întrebă ea.

— Da, absolut... dădui eu din cap afirmativ. Apoi, cu oarecare maliţie, am spus: Spune-mi, Rodney, mai pictezi tablouri religioase? Îmi amintesc de o grandioasă *Coborîre de pe cruce* la care lucrai nu demult.

Dar maliţia mea fu dezamăgită. Rodney nu se arătă de loc încurcat de această aluzie la scheletul din dulapul lui. Rîse.

— Ah, aceea, zise el. Am terminat-o. Nimeni n-a vrut s-o cumpere. Nu poţi să slujeşti şi lui Dumnezeu şi lui Mammon.

Şi rîse din nou, din toată inima, de propriul lui spirit. Această mică glumă intră imediat în repertoriul lui permanent. Începu să aducă singur vorba despre tablourile sale religioase, ca să poată avea prilejul de a rosti fraza, cu o parodie comică la adresa onctiunii clericale la sfîrşit. În cursul săptămînilor următoare l-am auzit repetînd-o de trei sau patru ori, în diverse combinaţii.

— Dumnezeu şi Mammon, chicoti el din nou. Nu pot fi combinaţi.

— Numai zeiţele şi cu Mammon, am sugerat eu, făcînd semn cu capul în direcţia tabloului.

Mai tîrziu, am avut cinstea de a-mi auzi cuvintele încorporate în reprezentaţia lui Rodney. Avea o memorie deosebit de păstrătoare.

— Exact, zise el. Aş spune, chiar, zeiţe ale unei religii mai populare. Sînteţi credincioasă, doamnă Peddley ? Îi zîmbi, ridicînd din sprîncene. Eu sînt — un credincios fervent. Sînt *croyant* şi (îl accentuă pe „şi" cu o semnificaţie ştrengărească) *pratiquant* [1].

Grace rîse cu oarecare nervozitate, neştiind ce să răspundă.

— Bine, cred că toţi sîntem, zise ea.

Nu era obişnuită cu genul acesta de curtenie.

Rodney îi zîmbi mai impertinent ca oricînd.

— Ce fericit aş fi, zise el, dacă aş putea face o novice din dumneata.

Grace repetă rîsul nervos şi, ca să schimbe subiectul, începu să vorbească despre tablouri.

Am stat acolo cîtva timp, vorbind, bînd ceai, fumînd. M-am uitat la ceas ; se făcuse şase şi jumătate. Ştiam că Grace era invitată în seara aceea la un dineu.

— Va trebui să plecăm, i-am spus. Ai să întîrzii la dineu.

— Doamne sfinte ! strigă Grace cînd auzi cît e ceasul. Sări în sus. Trebuie să zbor. Închipuie-ţi ce-o să spună bătrîna *lady* Wackerbath dacă o fac să aştepte !

[1] În sensul : Sînt credincios şi practic credinţa (fr.)

Rîse, dar cu respiraţia tăiată ; se făcuse chiar palidă de frică anticipată.

— Rămîneţi, mai rămîneţi, imploră Rodney. Lăsaţi-o să aştepte.

— Nu îndrăznesc.

— Dar scumpă doamnă, sînteţi tînără, stărui Rodney. Aveţi dreptul — aş spune chiar datoria dacă cuvîntul n-ar fi atît de grosolan şi de brutal — de a fi nepunctuală. La vîrsta dumneavoastră trebuie să faceţi ce vă place. Vedeţi, presupun că vă place să staţi aici, adăugă în paranteză.

Grace îi înapoie zîmbetul.

— Fără îndoială.

— Ei bine, atunci rămîneţi, faceţi ce vă place ; urmaţi-vă capriciile. În definitiv, pentru asta sînteţi aici.

Rodney era foarte tare la eternul feminin.

Grace scuturâ din cap.

— La revedere. Mi-a plăcut totul foarte mult.

Rodney oftă, luă o mină tristă şi dădu încet din cap.

— Dacă v-ar fi plăcut atît de mult, zise el, tot atît de mult cît mi-a plăcut mie, nu mi-aţi spune acum la revedere. Dar dacă trebuie... Zîmbi seducător ; dinţii îi străluciră, gropiţele îşi făcură prompt apariţia. Îi luă mîna, se aplecă deasupra ei şi i-o sărută cu duioşie. Trebuie să mai veniţi, adăugă. Curînd. Şi — întorcîndu-se spre mine cu un rîs uşor şi bătîndu-mă pe umăr — fără bătrînul Dick.

— E teribil de amuzant, nu-i aşa ? se exprimă Grace un minut mai tîrziu, după ce plecasem din studio.

— Teribil, am consimţit, punînd un anumit accent pe cuvînt.

— Şi într-adevăr, continuă Grace, mi s-a părut nemaipomenit de drăguţ.

N-am făcut nici un comentariu.

— Şi un pictor minunat, adăugă.

Am simţit deodată că îl detest pe Rodney Clegg. M-am gîndit la preţioasele mele calităţi intelectuale şi sufleteşti, şi mi se părea jignitor, mi se părea scandalos şi de nesuportat ca oamenii, adică femeile în general, şi Grace în particular, să fie impresionaţi, cuceriţi şi încîntaţi de acest mic şarlatan matur, cu faţa de băieţel drăgălaş şi cu purtări obraznice, de cunoscător rafinat. Eram gata să-mi dau drumul indignării ;

dar din fericire mi-am dat seama tocmai la timp că n-aş fi reuşit decît să mă fac de rîs în mod inutil. Nimic nu e mai ridicol decît o scenă de gelozie, mai ales cînd scena e făcută de cineva care n-are nici un drept s-o facă şi nici un fel de temei. Mi-am ţinut limba. Indignarea mea împotriva lui Rodney se dezumflă ; am fost în stare chiar să rîd în sinea mea. Dar mergînd cu trăsura spre sud prin mahalalele din Camden Town, m-am uitat cu atenţie la Grace şi mi s-a părut mai fermecătoare, mai atrăgătoare ca oricînd. Mi-ar fi plăcut să-i spun acest lucru şi, spunîndu-i-l, să o sărut. Dar îmi lipsea obrăznicia necesară, n-aveam încredere în capacitatea mea de a duce încercarea amoroasă spre un rezultat fericit. N-am spus nimic, n-am riscat nici un gest. Dar m-am hotărît ca la despărţire să-i sărut mîna. Era un lucru pe care nu-l făcusem niciodată înainte. Totuşi, în ultima clipă mi-a trecut prin minte un gînd : ar putea să-şi închipuie că, sărutîndu-i mîna, nu făceam decît să-l imit prosteşte pe Rodney Clegg. Mă temeam ca nu cumva să creadă că exemplul lui îmi dăduse curaj. Ne-am despărţit cu obişnuita strîngere de mînă.

Patru sau cinci săptămîni după vizita noastră la studioul lui Rodney, am plecat în străinătate pentru şase luni, în Franţa şi Germania. Pînă atunci Grace şi Rodney se mai întîlniseră de două ori, prima oară în apartamentul meu, la ceai, iar a doua la ea acasă, unde ne invitase pe amîndoi la dejun. Rodney a fost strălucitor în ambele ocazii. Mi s-a părut chiar puţin prea strălucitor; ca un zîmbet cu dinţi falşi. Dar Grace era ameţită. Nu mai întîlnise niciodată un asemenea om. Admiraţia ei îl încînta pe Rodney.

— Inteligentă femeie, fu comentariul lui cînd ieşirăm împreună de la ea, după prînz.

Peste cîteva zile am plecat la Paris.

— Trebuie să-mi făgăduieşti că ai să-mi scrii, spuse Grace cu un glas încărcat de emoţie cînd m-am dus să-mi iau rămas bun.

Am făgăduit şi am pus-o şi pe ea să făgăduiască. Nu ştiam bine de ce trebuia să ne scriem sau despre ce o să ne scriem, cu toate acestea părea că e important să ne scriem. Scrierea de scrisori a căpătat un curios prestigiu sentimental, care, în imperiul prieteniei, o ridică deasupra simplei conversaţii ; poate pentru că la distanţă sîntem mai puţin sfioşi decît faţă

în față, poate pentru că îndrăznim să spunem mai mult în scris decît prin viu grai.

Grace fu cea dintîi care-și ținu făgăduiala.

„DRAGUL MEU DICK, îmi scria. Îți aduci aminte ce spuneai despre Mozart ? Că muzica lui pare atît de veselă la suprafață, atît de veselă și ușuratică, dar că pe dedesubt e tristă și melancolică, aproape deznădăjduită ? Cred că viața e într-adevăr așa. Totul merge înainte cu o grabă nebună ; dar la ce bun ? Și cît de trist, cît de trist e totul ! Acum să nu-ți faci iluzii, închipuindu-ți că simt astfel din pricină că ai plecat tu, deși, de fapt, îmi *pare rău* că nu ești aici, ca să vorbim despre muzică și despre oameni, despre viață și așa mai departe. Nu, nu-ți face iluzii ; pentru că într-adevăr eu așa am simțit de ani de zile, aproape dintotdeauna. Sentimentul acesta e, ca să zic așa, basul muzicii mele ; el acompaniază cu bubuitul lui tot timpul, indiferent ce se întîmplă la soprano. Gigă, menuet, mazurci, valsurile Dunării albastre ; dar basul rămîne același. Nu e un contrapunct prea bun, știu ; dar înțelegi ce vreau să spun, nu ? Copiii tocmai au plecat de lîngă mine, țipînd. Phillis a spart iepurele acela oribil de Copenhaga, pe care mătușa Eleanor mi l-a dat de Crăciun. Sînt încîntată, desigur, dar n-am voie să spun asta. Și apoi, de ce trebuie să facă mereu atîta harababură ? Trist, trist. Iar *Istoria moravurilor europene* de Lecky e și mai tristă. E o carte căreia nu reușesc să-i dau de rost. Pagina 100 pare exact la fel cu pagina 200. Nici un punct de reper. Astfel încît — știi cît de conștiincioasă sînt — trebuie s-o încep mereu de la început. E dezolant. În seara asta nu mă trage inima s-o iau din nou de la început. În schimb, îți scriu ție. Dar într-o clipă trebuie să mă duc să mă îmbrac pentru cină. Vine colaboratorul lui John ; desigur că nici un om n-are dreptul să fie atît de chel. Și *sir* Walter Magellan, care este ceva la Camera de Comerț și face bancuri ; cu *lady* M., care e atît de drăgăstoasă. Are un fel de a mă săruta, brusc și apăsat, ca o plesnitură de șarpe. Și cînd vorbește, scuipă. Mai vine și Molly Bone, care e atît de drăguță, dar de ce nu poate să se mărite ? Și soții Robson, despre care nu e nimic de spus. Dar nimic. Nimic, nimic, nimic.

Iată care-mi sînt sentimentele. Am să mă îmbrac cu vechea mea rochie neagră şi n-am să pun nici o bijuterie. Cu bine,
GRACE"

Citind scrisoarea asta, am regretat mai mult decît oricînd lipsa mea de obrăznicie şi de iniţiativă din ziua cînd ne întorceam în taxi de la studioul lui Rodney. Mi se părea acum că obrăznicia n-ar fi fost rău primită.

Am răspuns printr-o scrisoare de consolare; am scris din nou după o săptămînă; din nou după zece zile; şi din nou, cu furie, după alte două săptămîni. O scrisoare sosi în sfîrşit. Mirosea a lemn de santal, iar hîrtia era de un galben-pal. În trecut corespondenţa lui Grace fusese inodoră şi albă. Am privit-o şi am adulmecat-o cu oarecare suspiciune; apoi am deschis-o şi am citit-o.

„Sînt surprinsă, bunul meu Dick — începea scrisoarea — că nu ne cunoşti mai bine. Încă n-ai învăţat că nouă, femeilor, nu ne place sunetul cuvintelor «trebuie» şi «e necesar»? Nu putem suporta să se facă apel la simţul datoriei din noi. Iată de ce n-am răspuns la nici una dintre scrisorile tale impertinente. Erau prea pline de «trebuie să scrii» şi de «ai făgăduit». Ei, şi ce dacă am făgăduit? Asta a fost mai demult. Acum sînt altă fiinţă. Am fost mii de fiinţe diferite de atunci — renăscută cu fiecare capriciu. În sfîrşit, acum *aleg*, din pură mărinimie şi bunătate, să mă înduplec. Iată o scrisoare. Dar fereşte-te să mă mai baţi la cap, nu încerca să-mi şantajezi conştiinţa. Data viitoare pot să fiu mai crudă. E un avertisment.

Ai încercat cumva, prin descrierea distracţiilor şi petrecerilor, să mă faci să-ţi invidiez Parisul? Dacă e aşa, n-ai reuşit. Avem şi noi aici plăcerile noastre, chiar în Londra. De pildă, cel mai încîntător bal mascat, de acum cîteva zile. Ca Veneţia lui Longhi sau Cythera lui Watteau, iar pe alocuri, spre sfîrşitul nopţii, dă-mi voie să adaug că era aproape ca Veneţia lui Casanova, aproape ca galanta, *grivoise*[1] *Arcadie* a lui Boucher[2]. Dar sst! Era în Chelsea; nu-ţi spun

[1] Libertină (fr.).

[2] *François Boucher* (1703—1770), pictor şi gravor francez, celebru ca decorator de palate şi budoare.

mai mult. Ai fi în stare să năvăleşti înăuntru la dansul următor, să faci o mutră disperată pentru că orchestra nu cînta Bach, iar dansatorii nu vorbeau despre *Critica raţiunii pure*. Adevărul e, bietul meu Dick, că eşti prea solemn şi serios în plăcerile tale. Va trebui neapărat să mă ocup de tine cînd te vei întoarce. Trebuie să înveţi să fii ceva mai vesel şi mai plin de fantezie. Căci adevărul în ceea ce te priveşte e că ai rămas absurd de victorian. Eşti încă în stadiul viaţa-e-reală, viaţa-e-serioasă, viaţă-inferioară şi gîndire-superioară. Îţi lipseşte curajul propriilor instincte. Vreau să te văd mai frivol şi mai sociabil, da, mai lacom şi mai libertin, bunul meu Dick. Dacă aş fi eu atît de liberă ca tine, oh, ce mai epicureană aş fi! Căieşte-te de modul tău de viaţă, Dick, pînă nu e prea tîrziu şi pînă nu îmbătrîneşti în mod irremediabil. Atît. Mă cheamă o plăcere imperioasă.

GRACE"

Am citit de la un capăt la altul de mai multe ori această extraordinară epistolă. Dacă scrisul dezordonat, ilizibil n-ar fi fost cert al lui Grace, m-aş fi îndoit că ea era autoarea scrisorii. Acest limbaj pseudo *'dix-huitième siècle* [1], sentimentele acestea *neoroccoco* nu erau ale ei. N-o auzise niciodată întrebuinţînd cuvintele „capriciu" sau „plăcere"; nu făcuse niciodată generalizări de tipul acesta îngrozitor de facil despre „noi, femeile". Atunci ce se întîmplase cu femeia asta de la ultima ei scrisoare? Am comparat cele două scrisori. Ce putea să se fi întîmplat? Mister. Apoi, deodată, m-am gîndit la Rodney Clegg, şi unde fusese întuneric, am văzut lumină.

Trebuie să mărturisesc că lumina mi-a fost foarte neplăcută, cel puţin la prima ei licărire. Am încercat o întoarcere mult mai violentă a acelei gelozii care mă apucase cînd am auzit-o pe Grace exprimîndu-şi admiraţia faţă de talentul şi caracterul lui Rodney. Şi o dată cu gelozia, o reînnoire de o violenţă proporţională a dorinţelor mele. Un obiect indiferent pînă la un moment dat poate căpăta deodată o valoare inestimabilă în ochii noştri prin simplul fapt că a trecut în mod irevocabil din puterea noastră în posesiunea

[1] Secolul al XVIII-lea (fr.).

altcuiva. În clipa în care am bănuit că Grace a devenit amanta lui Rodney, am început să-mi închipui că sînt pătimaş îndrăgostit de ea. Mă chinuiam cu gînduri deznădăjduite despre fericirea lor; m-am blestemat pentru că lăsasem să-mi scape prilejuri care n-au să se mai întoarcă niciodată. La un moment dat m-am gîndit chiar să fug înapoi la Londra, în speranţa de a-mi smulge din ghearele lui Rodney comoara devenită deodată preţioasă. Dar călătoria ar fi costat prea mult; din fericire, eram în criză de bani. În cele din urmă m-am hotărît să rămîn unde eram. Timpul trecu şi raţiunea îmi reveni. Mi-am dat seama că pasiunea mea era în întregime imaginată, confecţionată şi autosugerată. Mi-am închipuit ce s-ar fi întîmplat dacă m-aş fi întors la Londra sub influenţa acestei pasiuni. Arzînd de flăcări artificiale, aş fi năvălit dramatic în faţa lui Grace numai pentru a descoperi, cînd m-aş fi aflat efectiv lîngă ea, că, de fapt, nu eram de loc îndrăgostit. Iubirea imaginară nu poate înflori decît la distanţă de obiectul ce-o inspiră; realitatea îngrădeşte fantezia şi o pune la locul ei. Îmi închipuisem că sînt nefericit pentru că Grace i se dăruise lui Rodney; dar am înţeles că situaţia ar fi fost infinit mai dezolantă dacă m-aş fi întors, aş fi reuşit s-o capturez pentru mine şi apoi aş fi descoperit că, oricît de mult îmi plăcea şi oricît de fermecătoare mi se părea, nu o iubeam.

Fără îndoială, era lamentabil faptul că se lăsase cucerită de un şarlatan ca Rodney; era o dovadă de prost-gust din partea ei că nu preferase să mă adore pe mine, fără speranţă, cu o pasiune neîmpărtăşită. Totuşi, era treaba ei, nu a mea. Dacă Grace simţea că poate fi fericită cu Rodney, poftim, biet idiot! Las-o să fie fericită. Şi aşa mai departe. Cu asemenea cugetări m-am alinat, întorcîndu-mă la o indiferenţă de simplu spectator. Cînd Herbert apăru peste cîteva zile la hotelul meu, am fost în stare să-l întreb aproape fără nelinişte ce noutăţi are despre Grace.

— Oh, e la fel ca de obicei, spuse Herbert.

Tîmpit patent! Am stăruit:

— Nu iese în lume mai mult decît înainte? Nu se duce la baluri şi pe la alte chestii din astea? Am auzit nişte zvonuri, că ar fi devenit „foarte mondenă".

— Se poate, zise Herbert. Eu n-am observat nimic deosebit.

Nu era nimic de făcut. Am văzut că dacă vreau să aflu ceva, va trebui să-mi folosesc propriii mei ochi şi propria mea judecată. Între timp i-am scris, spunîndu-i că sînt bucuros să aflu că e fericită şi că se distrează. Mi-a răspuns printr-un lung şi foarte afectat eseu despre „plăceri". După aceea, corespondenţa lîncezi.

Cîteva luni mai tîrziu — toomai mă întorsesem la Londra — mă aflam la o reuniune în studioul lui Rodney. Ultima capodoperă a lui Rodney ne privea de pe un şevalet plasat în capătul lungii încăperi. Era o pastişă amuzantă şi indecentă după Douanier Rousseau[1]. Compoziţia se numea *Nunta* şi reprezenta o petrecere nupţială, cu mirele şi mireasa în centru, cu rudele în picioare sau aşezate în jurul lor, grupaţi ca în faţa aparatului unui fotograf de provincie. În fundal, o coloană drapată; vizibil din carton, un pod rustic; brazi acoperiţi de zăpadă, iar pe cer, un mare dirijabil trandafiriu. Singura trăsătură excentrică a tabloului era că, în timp ce mirele şi ceilalţi domni din grup erau îmbrăcaţi cum se cuvine, în haine negre de duminică, doamnele erau goale, purtînd doar pantofi şi pălării. Cei mai buni critici erau de părere că *Nunta* reprezintă cea mai înaltă culme modernă a geniului lui Rodney. Cerea pe el patru sute cincizeci de lire, şi peste cîteva zile mi s-a spus că i-a obţinut.

Sub privirea încremenită a grupului nupţial, oaspeţii lui Rodney se distrau. Oamenii obişnuiţi şedeau, sau stăteau în picioare, sau se foiau de colo pînă colo, bînd vin alb ori *whisky*. Două doamne tinere veniseră îmbrăcate la fel, în cămaşă şi pantaloni negri de catifea, caracteristici acelor *débardeurs* ai lui Gavarni[2]. Alta fuma o pipă mică din spumă-de-mare. Intrînd în cameră, l-am auzit pe un tînăr spunînd cu voce puternică şi groasă: „Sîntem foarte moderni, zău! Din partea mea, oricine poate s-o aibă pe nevastă-mea. Nu-mi pasă. E liberă. Şi eu sînt liber. Asta numesc eu modern."

[1] *Henri Rousseau, zis le Douanier* (Vameşul) (1844—1910), celebru pictor francez, promotor al primitivismului în artă.

[2] *Gavarni (Sulpice-Guillaume Chevalier)* (1804—1866), desenator francez, a creat un tip de costum de carnaval care a stîrnit mare vogă, numit *débardeur*, întrucît imită îmbrăcămintea docherilor care descarcă cherestea.

Nu m-am putut împiedica să mă întreb de ce numea el asta modern. Mie mi se părea mai degrabă primitiv, aproape preroman. În definitiv, iubirea e o invenţie nouă; poftа promiscuă e demodată din punct de vedere geologic. Adevăraţii oameni moderni, mă gîndeam eu, sînt cei de tipul Browning.

Am dat mîna cu Rodney.

— Nu fi prea disprețuitor faţă de plăcerile noastre simple, londoneze, zise el.

Am zîmbit — mă amuza să aud de pe buzele lui cuvîntul pe care scrisorile lui Grace mi-l făcuseră atît de familiar.

— Oricum, tot atît de reuşite ca şi plăcerile Parisului, am răspuns, uitîndu-mă prin cameră.

Prin mulţime, am zărit-o pe Grace. Se mişca de la un grup la altul, avînd aerul că se simţea la largul ei din punct de vedere spiritual şi fizic. Mi-am putut da seama că în casa lui Rodney ea era considerată amfitrioană. Matroana casei, în sensul echivoc al cuvîntului. (Păcat, mă gîndeam, că nu pot împărtăşi cu Rodney gluma asta; el ar fi gustat-o mai mult decît oricine.) În pauzele conversaţiei am observat-o cu curiozitate; o comparam pe Grace din faţa ochilor mei cu imaginea acelei Grace pe care mi-o aminteam de la începutul cunoştinţei noastre. Mişcarea aceasta unduioasă în timpul mersului — aşa cum unduieşte un şarpe la fluierul îmblînzitorului — era nouă. Tot nou era şi modul de a-şi ţine mîinile — stînga pe şold, dreapta la înălţimea pieptului, cu palma în sus şi cu o ţigară între degete. Şi cînd îşi ducea ţigara la buze, avea un fel nou de a-şi întoarce faţa în sus şi de a sufla fumul aproape perpendicular în aer, era de o eleganţă boemă indescriptibilă. Semeaţa *milady* dispăruse, pentru a face loc unui nou tip de aristocrată — tipul vesel, teribil, dincolo de bine şi dincolo de rău.

Din cînd în cînd îmi ajungeau la ureche frînturi din conversaţia ei. Bîrfeli, tot felul de scandaluri; observaţii critice asupra ultimelor expoziţii de pictură; amintiri sau anticipări ale unor „petreceri perfecte"; acestea mi se păreau a fi principalele teme, toate sunîndu-mi în gura lui Grace cu totul străine. Dar faţa, faţa cu trăsături nedefinite a fetiţei dulci, dar urîţele, ochii uimiţi, zîmbetul întîmplător, atît de plin de blîndeţe şi de o bunătate nedefinită, acestea erau

încă neschimbate. Şi cînd i-am prins din zbor vocea, spunîndu-i cu graţie uneia dintre noile ei prietene despre nu ştiu care cunoştinţă comună : „E aproape prea ospitalieră ştii că ţine pat deschis, pur şi simplu“, eram gata să izbucnesc în rîs, atît de absurd de nepotrivite cu faţa, cu ochii cu zîmbetul, atît de evident împrumutate, şi nu ale ei proprii, apăreau spiritualele cuvinte.

În timpul acesta, Rodney făcea, la masă, unul din faimoasele lui desene *non-stop* — fără oprire — o figură, o scenă întreagă executată dintr-o singură trăsătură, fără să ridice creionul de pe hîrtie. Era centrul unui grup de admiratori.

— Nu-i aşa că e încîntător ?

— Colosal !

— Epatant !

Cuvintele explodau în hohote de rîs în jurul lui.

— Gata, făcu Rodney, îndreptîndu-şi spatele.

Foaia de hîrtie trecu din mînă în mînă pentru controlul general. Era neverosimil de ingenios desenul acela, reprezentînd dintr-o singură linie sinuoasă lupta dintre un taur şi trei femei-toreador goale. Fiecare dintre cei de faţă aplauda şi mai cerea şi altele.

— Ce să fac acum ? întrebă Rodney.

— Ciclişti acrobaţi, sugeră cineva.

— Fumat, fumat ! obiectă el.

— Autoportretul.

Rodney scutură din cap.

— Prea multă vanitate.

— Adam şi Eva.

— Sau de ce nu „Salmon şi Gluckstein“ ? sugeră alt cineva.

— Sau cei doisprezece apostoli.

— Am găsit ! strigă Rodney, fluturîndu-şi creionul. „Regele George şi regina Mary.“

Se aplecă deasupra blocului de schiţe şi, în cîteva minute dădu la iveală portretul dintr-o trăsătură al majestăţilor britanice. Se iscă un hohot general de rîs.

Grace fu aceea care-mi aduse foaia de hîrtie.

— Nu e minunat ? zise ea, privindu-mă cu un fel de nelinişte febrilă, de parcă ar fi dorit cu ardoare să aibă consimţămîntul meu pentru alegerea făcută, binecuvîntarea mea sacramentală.

De la întoarcerea mea, n-o văzusem decît o dată, într-un scurt moment de intimitate. Nu pomenisem atunci numele lui Rodney. Dar în seara aceea am văzut că vrea să mă ia drept confident ; mă ruga, fără cuvinte, dar într-un mod nu mai puţin grăitor, să-i spun că făcuse bine. Nu ştiu exact de ce dorea să aibă binecuvîntarea mea. Părea să mă considere un fel de bătrîn unchi Polonius înnăscut, cu părul cărunt. (O părere nu prea măgulitoare, avînd în vedere că eram cu cîţiva ani mai tînăr chiar decît Rodney.) Pentru ea, aprobarea mea era aprobarea înţelepciunii întruchipate.

— Nu-i aşa că-i minunat ? repetă ea. Cunoşti oare alt om în viaţă, poate cu excepţia lui Picasso, care ar putea improviza aşa ceva ? De haz, în joacă.

I-am întins înapoi hîrtia. Întîmplător, cu o zi înainte, aflîndu-mă în vecinătate, trecusem o clipă pe la Rodney, la studio. Cînd am intrat, desena, dar văzîndu-mă, închisese caietul şi-mi ieşise în întîmpinare. Pe cînd stăteam de vorbă, venise instalatorul, şi Rodney ieşise din studio ca să dea dispoziţii la faţa locului, în baie. M-am sculat şi m-am plimbat prin cameră, uitîndu-mă la ultimele pînze. Poate prea indiscret, am deschis şi blocul în care desena cînd am intrat. Blocul era alb, cu excepţia primelor trei-patru pagini. Acestea erau acoperite cu desene *non-stop* — fără oprire. Am numărat şapte versiuni diferite ale taurului cu toreadorii feminini şi cinci, puţin corectate şi îmbunătăţite de fiecare dată, ale regelui George cu regina Mary. M-am mirat atunci de ce o fi practicînd genul acesta curios de artă ; dar nefiind prea mult chinuit de curiozitate cu privire la această temă, am uitat să-l întreb cînd s-a întors în cameră. Acum înţelegeam.

— Extraordinar ! i-am spus lui Grace, dîndu-i înapoi hîrtia. Într-adevăr extraordinar !

Zîmbetul ei de recunoştinţă şi de plăcere era atît de frumos, încît m-am simţit ruşinat de mine însumi pentru că cunoşteam micul secret al lui Rodney.

Grace şi cu mine locuiam în Kensington ; după petrecere am condus-o acasă.

— Ei, a fost foarte nostim, am spus eu pe cînd ne urcam în taxi.

Trecusem pe lîngă o duzină de felinare pînă cînd vorbi ea.

— Ştii, Dick, spuse în cele din urmă, sînt atît de fericită !

Îşi puse mîna pe genunchiul meu ; şi în lipsa oricărui alt comentariu verbal, i-am mîngîiat-o cu duioşie. Urmă altă lungă tăcere.

— Dar de ce ne disprețuieşti tu pe toţi ? întrebă ea, întorcîndu-se brusc spre mine.

— Dar cînd am spus eu că vă disprețuiesc ? am protestat.

— Oh, lucrurile astea nu trebuie neapărat spuse. Vorbesc şi singure.

Am rîs, dar mai mult pentru că eram încurcat decît din amuzament.

— Aha, intuiţie feminină, nu ? am spus pe un ton glumeţ. Dar ai prea multă, draga mea Grace. Intuieşti lucruri care nici nu există.

— Şi totuşi ne disprețuieşti.

— Nu-i adevărat. De ce v-aş dispreţui ?

— Tocmai. De ce să ne disprețuieşti ?

— De ce ? am repetat eu.

— Da. În numele a ce ? urmă ea repede. Şi în comparaţie cu ce găseşti modul nostru de viaţă atît de demn de dispreţ ? Am să-ţi spun eu. În numele a ceva imposibil şi inuman. Şi în comparaţie cu ceva ce nu există. E stupid, cînd viaţa reală există, cu toate plăcerile ei.

Din nou cuvîntul ăsta, cuvîntul lui Rodney ! Mi se părea că Grace avea un ton special, aproape onctuos, cînd îl rostea.

— Viaţa e atît de plăcută. Atît de bogată şi de variată. Dar tu îţi întorci nasul şi găseşti că totul e searbăd şi gol. Nu-i aşa ? stărui ea.

— Nu, am replicat.

Aş fi putut să-i spun că viaţa nu înseamnă neapărat petreceri cu vin alb şi *whisky*, senzaţii publice, adulter şi bîrfeală. Aş fi putut să-i spun ; dar oricîtă grijă aş fi pus în generalizări, era evident că observaţiile mele aveau să fie interpretate (destul de just, de altfel) drept o încercare de a discredita nişte personalităţi. Şi nu voiam să mă cert cu Grace, şi nici s-o jignesc. Şi, la urma urmei, eu însumi mă duceam la petrecerile lui Rodney. Eram eu însumi complice. Gălăgia mă amuza, îmi venea greu să-mi refuz distracţia. Obiecţiunea mea era numai teoretică ; eu însumi făceam

ceea ce denunţam. N-aveam nici un drept să iau o atitudine pontificală şi să condamn.

— Nu, desigur, nu-i adevărat, am repetat.

Grace oftă.

— Bineînţeles, nu te pot obliga să recunoşti, zise ea. Dar, Doamne, adăugă cu o veselie forţată şi nefirească, nici nu-mi pasă dacă sînt dispreţuită ! Cînd eşti bogat, poţi să-ţi permiţi luxul de a fi dezaprobat pentru asta. Şi eu sînt bogată, să ştii. Fericire, plăceri, am de toate. Şi, la urma urmei, urmă ea cu un fel de violenţă persuasivă în glas, sînt femeie. Ce-mi pasă mie de ridicolele voastre principii masculine ? Fac ce-mi place, ce mă amuză.

Mi s-a părut că citatul din Rodney sună puţin fals. Urmă o tăcere.

Mă întrebam ce-o fi gîndind John Peddley despre toate acestea, sau dacă vreo bănuială despre ceea ce se întîmpla izbutise să pătrundă prin carapacea tare a insensibilităţii lui.

Ca şi cum ar fi răspuns la întrebarea mea nerostită, Grace începu din nou, cu o seriozitate nouă :

— Şi apoi, paralel se desfăşoară cealaltă viaţă a mea. Asta nu schimbă nimic, să ştii. Nici nu se ating una cu alta. Ţin la John tot atît de mult ca şi înainte. Şi la copii, bineînţeles.

Urmă o altă tăcere lungă. Deodată, nu-mi dau seama de ce, am simţit o tristeţe adîncă. Ascultînd-o pe femeia aceasta tînără vorbind despre iubitul ei, aş fi dorit să fiu şi eu îndrăgostit. Chiar şi „plăcerile" licăreau în fantezia mea cu o strălucire nouă şi ispititoare. Viaţa mea părea pustie. M-am pomenit fredonînd aria contesei din *Figaro : Dove sono i bei momenti di dolcezza e di piacer ?* [1]

Că aventura lui Grace nu schimba cu nimic sau aproape cu nimic cealaltă viaţă a ei, am avut prilejul să constat eu însumi în cursul unui *week-end* următor, petrecut cu familia Peddley în Kent. John era acolo, „în mare formă", cum zicea chiar el ; erau şi Grace, şi copiii, şi tatăl şi mama ei. Nimic nu putea fi mai domestic şi mai puţin asemănător cu serata lui Rodney, mai puţin „modern". De fapt, ar fi mai just să scriu cuvîntul acesta fără ghilimele. Pentru că întreaga

[1] Unde sînt frumoasele clipe de mîngîiere şi de plăceri ? (it.)

familie avea ceva grozav de desuet şi de inactual. Copiii erau la o distanţă geologică de actualitate, în infantilismul lor, abia ceva mai sus de stadiul pithecantropus. Iar Peddley era ca o stea, despărţită de lume prin prăpastiile fără punţi ale egoismului şi neatenţiei lui. Temele prelegerilor lui puteau fi contemporane; dar cu toate acestea, pe plan spiritual, el era atemporal, un locuitor al spaţiului alb şi îndepărtat. Cît despre părinţii lui Grace, ei erau în urmă numai cu o generaţie; dar Dumnezeu ştie cît de departe era această generaţie. Aveau opinii despre socialism şi despre moralitatea sexuală, despre nobilime şi despre ceea ce se cade sau nu se cade să facă lumea bună, opinii stabilite, imuabile, statornicite prin obişnuinţă şi devenite aproape instinctive, care le luau putinţa de a înţelege sau de a ierta lumea contemporană.

Acest lucru era adevărat îndeosebi în privinţa mamei lui Grace. Era o femeie mare şi frumoasă, de vreo 55 de ani, cu vocea limpede şi sonoră a omului obişnuit toată viaţa să dea porunci. Era foarte ocupată cu operele de binefacere şi în general cu menţinerea sărăcimii la locul ei. Spre deosebire de soţul ei, care avea ceva din depărtarea stelară a lui Peddley, ea era foarte prezentă în contemporaneitate şi, prin urmare, foarte activă şi zgomotoasă în denunţarea acesteia.

Tatăl lui Grace, care moştenise nişte bani, îşi umplea timpul liber lucrînd fără profit o mică moşie, luînd parte la şedinţe de comitat şi citind în limba persană, o cucerire de care, în felul lui liniştit, se simţea foarte mîndru. Era o manie ciudat de dezinteresată. Nu fusese niciodată în Persia şi n-avea nici cea mai slabă intenţie de a se duce acolo vreodată. Nu-l interesau de loc literatura sau istoria Persiei, şi era tot atît de fericit dacă citea în persană o carte de bucate sau operele lui Hafiz [1]. Ceea ce-i plăcea era însăşi limba. Îl delecta actul de a descifra literele nefamiliare, de a căuta cuvintele în dicţionar. Pentru el, limba persană era un fel de nesfîrşit şi complicat *puzzle* [2]. O studia singur, cu

[1] *Mohammed Hafiz* (1320—1388), unul dintre cei mai celebri poeţi ai Persiei.

[2] Joc constînd în reconstituirea de imagini prin alăturarea unor fragmente colorate, tăiate astfel încît să dea mult de lucru pentru găsirea fiecărei părţi corespunzătoare.

scopul de a-şi omorî timpul şi de a se împiedica să gîndească. Era un om vag şi nerecuperabil acest domn Comfrey. Şi avea un mod enervant de a se uita la tine pe deasupra ochelarilor, cu o expresie nedumerită, de parcă nu înţelegea ce vrei să spui ; ceea ce, de altfel, era adevărat de cele mai multe ori. Pentru că domnul Comfrey era foarte încet la minte şi pregătit pentru cunoaşterea limbii persane prin extraordinara ignorare a tuturor celorlalte probleme de sub soare. „Mai spune o dată", zicea el, cînd nu înţelegea chiar nimic.

Cît de straniu, cît de evident fantastic mi s-a părut *week-end*-ul acela. Mă simţeam de parcă aş fi fost smuls deodată din lumea contemporană şi azvîrlit pe un fel de limb.

Ultima temă a lui John Peddley era teoria lui Einstein.

— E atît de simplă, ne asigura el în prima seară, între supă şi peşte. N-am pretenţia că sînt un matematician sau ceva asemănător, dar o înţeleg foarte bine. N-ai nevoie decît de puţin bun-simţ.

Şi în următoarea jumătate de oră, bunul-simţ se manifesta zbierînd ca din gura unui trombon.

Socru-său îl privea cu îndoială pe deasupra ochelarilor.

— Vrei să mai spui o dată ? zicea el după fiecare a doua frază.

Iar John Peddley era foarte încîntat să-i facă plăcere.

La capătul celălalt al mesei, Grace şi mama ei discutau despre copii, despre îmbrăcămintea lor, despre caractere, educaţie, boli. Ardeam de dorinţa de a lua parte la conversaţie. Dar simplele probleme casnice nu erau pentru mine. Eram bărbat ; soarta mea erau John Peddley şi activitatea lui intelectuală. M-am întors din nou, în silă, spre amfitrionul meu.

— Ceea ce aş dori să-mi explici, spunea tatăl lui Grace, este cum poate timpul să se afle în unghi drept faţă de lungime, lăţime şi grosime. Unde intră el exact ? Cu două furculiţe şi un cuţit, indica cele trei dimensiuni spaţiale. Unde găseşti spaţiu pentru alt unghi drept ?

Şi John Peddley se apucă să explice. Era îngrozitor.

În timpul acesta, la cealaltă ureche a mea, mama lui Grace începuse să vorbească despre vecinii nedoriţi, care luaseră exact casa de lîngă a lor, pe Campden Hill. Un bărbat şi o femeie, care convieţuiau necăsătoriţi. Şi grădina din

spatele caselor era proprietate comună a tuturor familiilor. Ce situaţie! Lăsîndu-i pe Peddley şi pe bătrîn să găsească spaţiu pentru al patrulea unghi drept, m-am întors definitiv spre doamne. Spre folosul meu, mama lui Grace începu din nou oribila poveste de la început. Am arătat compasiunea cuvenită.

La un moment dat am prins privirea lui Grace. Mi-a zîmbit, ridicînd aproape imperceptibil din sprîncene. Această mică strîmbătură era profund semnificativă. În primele luni ale prieteniei noastre, o văzusem adesea în compania tatălui şi mamei ei, şi atitudinea pe care o manifesta în aceste ocazii mă impresionase totdeauna. Nu mai întîlnisem niciodată o femeie tînără, din generaţia maturizată în timpul războiului, care să se fi simţit atît de nestingherită alături de cei vîrstnici, atît de lipsită de constrîngeri, atît de la largul ei în atmosfera lor morală şi mintală. Îi aproba fără rezerve pe tatăl şi pe mama ei, considera vederile lor asupra vieţii drept vederile naturale, evidente, ale oricărei fiinţe umane normale. Stînjeneala care — în zilele acelea mai mult poate decît în oricare altă perioadă — îi cuprinde pe tineri cînd se află în prezenţa vîrstnicilor n-o atinsese niciodată pe Grace, după cîte îmi putusem da seama. Zîmbetul acesta de acum, trădînd indulgenţă iertătoare şi uşor dispreţuitoare, şi ridicarea din sprîncene erau simptomele unei schimbări. Grace devenise contemporană, chiar (între ghilimele) „modernă".

Totuşi, pe dinafară nu se vedea nici o schimbare. Cele două lumi erau paralele, nu se întîlneau. Nu se întîlneau nici măcar atunci cînd Rodney lua masa *en famille*, nici cînd John îşi însoţea soţia la una dintre seratele mai puţin agresiv „artistice" (care, între ghilimele, înseamnă cam acelaşi lucru cu „moderne") ale lui Rodney. Sau poate că ar corespunde mai bine adevărului dacă aş spune că lumea lui Rodney o întîlnea pe a lui John, dar lumea lui John nu o întîlnea pe a lui Rodney. Numai dacă Rodney ar fi fost un zulus, iar prietenii săi chinezi, ar fi observat John că ei erau foarte diferiţi de oamenii cu care era obişnuit să se întîlnească. Deosebirile pur spirituale care-i despărţeau erau prea mici pentru ca el să le observe. John trecea prin viaţă înconjurat de propria lui atmosferă; numai lucrurile cele mai orbitoare puteau pătrunde în mediul acela semiopac şi

pe deplin refractar. Pentru John, Rodney şi prietenii lui nu erau decît nişte oameni ca oricare alţii; oameni care puteau fi apucaţi de rever pentru a li se vorbi despre sistemul bancar elveţian, şi despre teoria lui Einstein, şi despre raţionalizarea zahărului. E adevărat că uneori i se păreau cam frivoli, purtarea lor îl şoca uneori prin bruscheţea ei necuviincioasă; şi John mai observase chiar că uneori vorbeau cam grosolan în prezenţa doamnelor, sau, dacă erau chiar doamne, în prezenţa domnilor.

— E ciudat tineretul ăsta, îmi spuse el după o seară petrecută la studioul lui Rodney. Ciudat. Dădu din cap. Nu ştiu dacă îi înţeleg prea bine.

Printr-o spărtură în atmosfera lui zărise ceva din lumea străină de dincolo, văzuse ceva nu refractat, ci aşa cum era în realitate. Dar John era lipsit de curiozitate; închise uşa din faţa vizuinii necunoscute, fără a se interesa de semnificaţia acesteia.

— Nu ştiu ce părere ai dumneata despre arta modernă, continuă el, lăsîndu-mă nesatisfăcut cu comentariile lui asupra tineretului. Dar eu spun întotdeauna astfel...

Şi mi-a spus din belşug.

Arta modernă deveni altă placă de patefon adăugată la repertoriul lui. Acesta a fost rezultatul net al întîlnirii sale cu Rodney şi cu prietenii lui Rodney.

În următoarele cîteva luni i-am văzut foarte puţin şi pe Grace şi pe Rodney. O întîlnisem pe Catherine şi eram prea preocupat de dragostea mea pentru ea ca să mai fac sau să mă mai gîndesc la altceva. Ne-am căsătorit spre sfîrşitul anului 1921 şi, treptat, viaţa mea luă din nou un curs normal.

Catherine şi Grace se împrieteniră de la început. Grace o admira pe Catherine pentru răceala ei, pentru calmul şi capacitatea ei, pentru fermitatea ei; o admira şi ţinea la ea. Afecţiunea Catherinei pentru Grace avea un caracter protector, de soră mai mare; şi, în acelaşi timp, o găsea pe Grace uşor comică. Afecţiunile nu sînt ştirbite atunci cînd sînt temperate de o undă de rîs binevoitor. Într-adevăr, aş fi gata să risc o generalizare şi să spun că orice afecţiune autentică este temperată de rîs. Pentru că afecţiunea implică intimitate; şi nu poţi veni în intimitate cu o altă fiinţă umană fără să descoperi ceva rizibil în caracterul ei sau al

lui. În romane aproape toate caracterele cu adevărat virtuoase sînt şi puţin ridicole, poate din pricină că creatorii lor le îndrăgeau atîta. Catherine a văzut jocul — un joc cam patetic — al lui Grace. Dar n-a iubit-o mai puţin din pricina asta, ba poate chiar mai mult. Pentru că jocul ei era atrăgător ; era un fel de infantilism care stîrnea rîsul.

La vremea căsătoriei mele, Grace juca rolul eternului feminin cu mai multă ardoare ca oricînd. Începuse să se îmbrace foarte elegant şi chiar excentric şi, în general, era nepunctuală ; nu foarte nepunctuală (era prea politicoasă din fire pentru asta), dar tocmai atît cît să poată spune că a întîrziat îngrozitor, dar că n-a putut face altfel ; era în firea ei, firea ei feminină. Îi reproşa Catherinei că se îmbracă prea sobru.

— Ţi-ar trebui o îmbrăcăminte mai veselă, stăruia ea, mai fantezistă şi capricioasă. Te-ar face să te *simţi* mai fantezistă. Gîndeşti într-un mod prea masculin.

Şi ca s-o stimuleze să gîndească mai feminin, i-a dăruit şase perechi de mănuşi albe de căprioară, minunat garnisite cu piele colorată. Dar poate că partea cea mai feminină şi mai fantezistă în legătură cu mănuşile consta în faptul că erau cu multe numere mai mici decît mîna Catherinei.

Grace devenise în ultima vreme mult mai vorbăreaţă, şi stilul ei de conversaţie se schimbase. Ca şi îmbrăcămintea ei, devenise cu mult mai fantezist decît în trecut. Principiul după care făcea ea conversaţia era simplu : spunea tot ce-i trecea prin cap. Şi prin capul ei zăpăcit şi iresponsabil treceau cele mai năstruşnice lucruri. O sarabandă de imagini, care se schimbau la fiecare nouă impresie sau cu fiecare nouă asociaţie stîrnită de cuvintele interlocutorului, dănţuia continuu în cîmpul vizual al minţii ei. Transpunea în cuvinte tot ce i se întîmpla să vadă la un moment dat. De pildă, dacă se întîmpla să pomenesc de muzicianul Palestrina [1] :

— Da, da, zicea Grace, ce compozitor minunat ! Apoi, reacţionînd la legătura cu Italia, adăuga, fără să mai facă

[1] *Palestrina (Giovanni Pierluigi,* zis) (1524—1594), compozitor italian, reformator al muzicii religioase.

pauză : Şi cum sorb ei macaroanele ! Ca etichetele acelea care ies din gura caricaturilor. Ştii, nu ?

Uneori ştiam. Săream peste elipsele enorme din această gîndire aluzivă şi prindeam legătura. Uneori, cînd asociaţia de idei era mult prea personală, rămîneam fără să înţeleg. Noua tehnică era cam deconcertantă, dar într-un fel era totdeauna amuzantă. Caracterul neaşteptat al observaţiilor ei, însăşi lipsa lor de sens te surprindea, dîndu-ţi impresia că sînt spirituale.

De mic copil, Grace fusese muştruluită cînd vorbea în felul acesta aiurit, fantast. „Vorbeşte serios", îi spuneau guvernantele cu severitate, cînd ea le spunea la lecţia de geografie că nu-i place America de Sud deoarece seamănă cu o pulpă de berbec fiartă. „Nu fi proastă !" Grace fusese învăţată să se ruşineze de fantezia ei rătăcitoare. Ea încerca să vorbească serios — serios, aşa cum înţeleg guvernantele — i se părea că e foarte greu şi cădea în tăcere. Peddley era şi mai serios decît guvernantele, dar în acelaşi stil, distrugător de serios. Era incapabil să înţeleagă fantezia. Dacă Grace i-ar fi spus vreodată lui Peddley de ce nu-i place America de Sud, el ar fi fost nedumerit şi ar fi rugat-o să se explice. Şi aflînd că forma de pulpă de berbec a continentului de pe hartă îi stîrnea aversiune lui Grace, el i-ar fi prezentat date statistice asupra dimensiunilor reale ale Americii de Sud, i-ar fi demonstrat că se întinde de la tropice pînă aproape de cercul polar, că adăposteşte cel mai mare fluviu şi cîţiva dintre munţii cei mai înalţi din lume, că Brazilia produce cafea, iar Argentina vaci şi că, în consecinţă, nu era, de fapt, cîtuşi de puţin asemănătoare cu o pulpă de berbec. Cu Peddley, singurele soluţii adoptate de Grace erau ori să se străduiască să vorbească serios, ori să tacă de tot.

În schimb, în cercul lui Rodney, ea descoperi că darul ei pentru nonsens era apreciat şi aplaudat. Un entuziast al spiritului „fantezist" şi „feminin", Rodney o stimula să vorbească aiurea, aşa cum o îndemna fantezia ei asociativă. La început neîncrezătoare, Grace îşi dădu frîu liber ; conversaţia ei obţinu un succes imediat. Sentinţele ei nelegate, fragmentare, fură privite ca ultimul cuvînt în materie de spirit modern. Oamenii repetau poantele sale în chip de *bons*

mots[1]. Puţin uluită de ceea ce se întîmplase, Grace se pomeni deodată în mişcare, mărşăluind în fruntea forţelor contemporaneităţii. În secolul al XVIII-lea, cînd logica şi ştiinţa constituiau moda, femeile încercau să vorbească la fel ca bărbaţii. Secolul al XX-lea a inversat procesul. Rodney îi făcu lui Grace cinstea de a-şi însuşi extravaganţele ei cele mai izbutite.

Succesul îi dădu lui Grace încredere în sine, şi cu această încredere mergea tot mai departe, spre noi succese. Era pentru ea o experienţă nouă şi îmbătătoare. Trăia într-o stare de ameţeală spirituală cronică.

— Ce proşti sînt oamenii că nu sînt fericiţi, spunea ea ori de cîte ori discutam despre aceste teme eterne.

Cu Catherine, care luase locul meu de confident — locul meu, dar un loc mult mai intim şi mai confidenţial — vorbea despre dragoste şi despre Rodney.

— Nu pot să pricep cum ajung oamenii să fie nefericiţi din dragoste, zicea ea. De ce nu poate oricine să iubească liber şi vesel, ca noi? Dragostea altor oameni pare să fie neagră şi cu cocoloşi, ca frişca de Devonshire făcută cu cerneală. A noastră e ca şampania. Aşa trebuie să fie dragostea: şampanie. Tu nu crezi la fel?

— Cred că eu o prefer ca apa limpede, zise Catherine.

Mai tîrziu îşi exprimă îndoielile faţă de mine:

— Toată şampania şi veselia asta a ei nu-i a bună. E clar că Rodney e un tînăr care se teme teribil de încurcături emoţionale.

— Toţi am ştiut acest lucru, am răspuns. Cred că nu ţi-ai închipuit că o iubeşte?

— Am sperat, zise Catherine.

— Pentru că nu-l cunoşteai pe Rodney. Acum îl cunoşti. Şampanie — asta e formula. Problema însă este Grace.

Oare ea îl iubea într-adevăr? Catherine şi cu mine discutarăm această problemă. Eu eram de părere că da.

— Cînd Rodney o s-o şteargă, am continuat eu, Grace o să fie distrusă.

Catherine scutură din cap.

[1] Butade, vorbe de duh (fr.)

— Ea îşi închipuie doar că îl iubeşte. Numai emoţia pricinuită de senzaţionalul situaţiei o face fericită ; aceasta, împreună cu noutatea, cu conştiinţa importanţei ei şi cu succesul. N-are nici un fel de pasiune profundă pentru Rodney. Ea îşi poate închipui că e pasiune — o pasiune şampanoidă, dacă vrei. Dar nu e. Nu e pasiune ; e doar şampanie. Numai prestigiul lui şi plictiseala ei au făcut-o să-i cadă în braţe la început. Iar acum succesul şi hazul întregii situaţii o fac să se lipească de el.

Evenimentele aveau să arate că, de fapt, Catherine avea dreptate, sau, în orice caz, mai multă dreptate decît mine. Dar înainte de a descrie aceste evenimente, trebuie să povestesc cum a intrat Kingham din nou în viaţa mea.

Eu am făcut primul pas pentru a pune capăt certei noastre ridicole. Aş fi făcut încercarea mai devreme dacă Kingham n-ar fi lipsit din Europa. Scurtă vreme după gîlceava noastră, a plecat, cu un angajament de a scrie reportaje din drum, întîi în Africa de Nord şi de acolo în Orientul Îndepărtat. Am auzit de el o dată sau de două ori de la oameni care-l văzuseră la Tunis, la Colombo, la Canton. Şi i-am citit articolele, articolele lui de o admirabilă originalitate, publicate la anumite intervale în ziarul care i le comandase. Dar comunicare directă cu el n-am avut. Eu nu i-am scris ; în primul rînd pentru că nu eram sigur că scrisoarea mea va ajunge pînă la el. Şi în orice caz, chiar dacă am fi pus capăt certei noastre prin scrisori, la ce ar fi folosit ? Împăcările la o distanţă de opt mii de kilometri nu sînt niciodată prea satisfăcătoare. Am aşteptat pînă cînd am auzit că s-a întors, şi atunci i-am scris o scrisoare lungă. Trei zile mai tîrziu, şedea la noi la masă.

— E bine, zise el, e foarte bine. Se uită de jur împrejur, repede, cuprinzînd cu privirea totul — mobila, cărţile, pe Catherine, pe mine — cu ochii lui luminoşi şi ageri. Te-ai aşezat definitiv.

— Oh, să sperăm că nu chiar atît de definitiv, am rîs în direcţia Catherinei.

— Te invidiez, urmă el. Să pui mîna pe ceva stabil, ceva solid şi absolut, e minunat. Dragostea conjugală, căsătoria, în definitiv, ăsta e lucrul cel mai apropiat de un absolut pe care-l putem practic dobîndi. Şi lucrul acesta capătă o valoare şi mai mare cînd ai cutreierat lumea întreagă pentru o

fărîmă de absolut, cum am făcut eu. Lumea îţi dovedeşte că nimic n-are nici un fel de sens decît în raport cu altceva. Bine, rău, justiţie, civilizaţie, cruzime, frumuseţe. Credeţi că ştiţi ce înseamnă cuvintele astea. Şi poate că ştiţi, în Kensington. Dar duceţi-vă în India sau în China. Acolo constaţi că nu mai ştii nimic. La început e incomod, dar apoi ce fantastic e totul! Şi cît de bogată şi multilaterală devine viaţa ta! Dar tocmai din această pricină simţi nevoia unui fel de stabilitate şi precizie, a unui fel de absolut nu numai în imaginaţie, ci în viaţa reală. Aici îşi au locul dragostea şi atmosfera casnică. Ca să nu mai pomenim de Dumnezeu şi de moarte şi de nemurirea sufletului şi de toate celelalte. Cînd duci o viaţă îngustă şi tihnită, lucrurile acestea par absurde şi inutile. Nici măcar nu-ţi apreciezi cum se cuvine tihna. Dar caută să te multiplici prin călătorii, aruncă în aer toate vechile tale certitudini şi prejudecăţi şi deprinderi de gîndire, atunci vei începe să vezi adevărata semnificaţie a tihnei domestice şi vei aprecia realitatea şi importanţa tuturor celorlalte lucruri stabile.

Vorbea cu vechea lui înflăcărare. Ochii lui aveau aceeaşi strălucire febrilă, aproape nepămînteană. Faţa lui, care fusese netedă şi palidă cînd am văzut-o ultima oară, era arsă de soare şi brăzdată. Arăta mai matur, mai solid şi mai viguros decît înainte.

— Da, te invidiez, repetă el.

— Atunci de ce nu te însori şi dumneata? întrebă Catherine.

Kingham rîse.

— Într-adevăr, de ce nu? Mai bine l-aţi întreba pe Dick. Cred că mă cunoaşte destul de bine ca să răspundă.

— Nu, spune-ne tu, am replicat.

Kingham clătină din cap.

— Ar fi un act de cruzime faţă de animale, zise el enigmatic şi începu să vorbească despre altceva.

— Te invidiez, zise el din nou, mai tîrziu, în aceeaşi seară, după ce Catherine se retrăsese şi noi rămăsesem împreună, singuri. Te invidiez. Dar nu meriţi ceea ce ai. Tu nu ţi-ai cîştigat dreptul la un absolut domestic, stabil, ca mine. Eu am înţeles, am înţeles în mod intim şi personal, fluxul şi interdependenţa şi relativitatea lucrurilor; prin urmare, eu cunosc şi apreciez sensul şi valoarea stabilităţii. Pe cînd tu,

tu eşti casnic tot aşa cum eşti moral; eşti moral şi casnic prin natură, în mod inconştient, instinctiv, fără a fi cunoscut contrariile care dau acestor atitudini semnificaţiile — eşti ca o albină lucrătoare, de fapt ca o varză, care creşte pentru că nu poate face altfel.

Am rîs.

— Îmi place cum vorbeşti despre stabilitate, i-am răspuns, cînd tu însuţi eşti antiteza stabilă, neschimbată a acestor lucruri. Acelaşi vechi Kingham! Bine, dar tu eşti o stabilitate ambulantă; eşti Absolutul în carne şi oase. Cît de bine cunosc, de pildă, aceste vechi adevăruri despre viaţa cazanieră!

— Dar asta nu le împiedică să fie adevărate, insistă el, rîzînd, dar în acelaşi timp cam necăjit de ceea ce spusesem. Şi pe deasupra, m-am schimbat într-adevăr. Vederile mele asupra tuturor lucrurilor sînt foarte diferite. Un om sensibil nu poate să cutreiere lumea şi să se întoarcă înapoi cu aceeaşi filozofie a vieţii cu care a plecat.

— Dar poate să se întoarcă cu acelaşi temperament, cu aceleaşi deprinderi de a simţi, cu aceleaşi reacţii instinctive.

Kingham îşi trecu degetele prin păr şi emise acelaşi rîs nervos.

— Ei, bănuiesc că poate, recunoscu el cam în silă.

Realitatea a confirmat adevărul celor spuse de mine. Cîteva zile de intimitate reînnoită au fost suficiente pentru a mă convinge că Kingham rămăsese acelaşi vechi iubitor de scene, că gusta tot atît de mult ca şi înainte luxul unei băi de emoţie fierbinte. Într-o dimineaţă a năvălit la mine acasă, pierdut de furie, ca să-mi povestească cearta violentă pe care o avusese cu o seară înainte cu un oarecare tînăr student — puţin beat, se pare — care-i spusese (trebuie să recunosc că dăduse dovadă de destulă perspicacitate, în ciuda beţiei) că el, Kingham, era sau nesincer, sau isteric.

— Şi ce e mai îngrozitor e că s-ar putea să aibă dreptate, adăugă el după ce sfîrşi de povestit. Poate că *sînt* nesincer. Umbla prin cameră, neastîmpărat. Din cînd în cînd îşi scotea o mînă din buzunarul în care era înfundată adînc şi făcea un gest, sau îşi trecea degetele prin păr. Poate că nu sînt decît un actor, continuă el, un mestecător de vorbe, un palavragiu. Autoflagelarea îl durea, dar lui îi plăcea durerea. Oare sînt într-adevăr profund emoţionat? îşi continuă

el speculaţia. Sau mă înşel crezînd că sînt ? Nu cumva totul e doar o minciună ?

Operaţia continuă la nesfîrşit.

Studentul beat diagnosticase nesinceritate sau isterie. Stătea în puterea mea să-l eliberez pe Kingham de teama lui obsedantă de nesinceritate, asigurîndu-l că a doua dintre cele două alternative era cea mai justă. Dar mă îndoiam de eficacitatea acestei consolări ; şi apoi n-aveam nici un chef de ceartă. Mi-am ţinut limba.

Nu i-l prezentasem pe Kingham lui Grace ; ştiam că el îi purta lui Rodney o aprigă şi adîncă antipatie şi mă temeam ca, în ciuda prevenirilor mele preliminare (sau poate tocmai din pricina lor, de dragul de a crea o situaţie insuportabil de neplăcută), să nu izbucnească, în prezenţa lui Grace, într-o filipică denunţătoare la adresa iubitului ei. Era un risc care nu merita să fie înfruntat. Şi pe lîngă aceasta, nu-mi închipuiam că s-ar putea înţelege. Noi eram prieteni intimi cu amîndoi, dar îi ţineam, ca să zic aşa, în compartimente separate ale intimităţii noastre, închise ermetic.

Într-o zi, venind acasă la cină, am fost întîmpinat de Catherine cu o veste nouă.

— Rodney e infidel, mă înştiinţă ea. Biata Grace a fost astăzi aici la ceai. Se preface că nu-i pasă, că priveşte lucrurile astea foarte modern, cu veselie şi cinism. Dar mi-am dat seama că era îngrozitor de zguduită.

— Şi cine e fericita doamnă ? am întrebat.

— Doamna Melilla.

— O treaptă mai sus în lumea bună. M-am gîndit la smaragdele şi perlele imense, care adăugau şi mai multă strălucire la frumuseţea iudaică, şi aşa ameţitoare, a doamnei Melilla. În curînd va intra în rîndul baroneţilor şi *peer*-ilor.

— Ce porc ! exclamă Catherine cu indignare. Îmi pare îngrozitor de rău pentru Grace.

— Dar după teoria ta, ea nu e cu adevărat îndrăgostită de el.

— Nu, nu e, stărui Catherine. Nu e *cu adevărat*. Dar ea crede că este. Şi va crede şi mai mult, desigur, acum, cînd el o părăseşte. Şi apoi, Grace a pus prea mult din ea însăşi în această poveste ; se va pierde cu totul. S-a dăruit cu trup,

şi suflet lui Rodney şi rodneysmului. Aventura cu Rodney dădea un sens întregii ei existenţe. Nu înţelegi?

— Ba da, perfect.

Mi-am adus aminte de zilele în care Grace se văzuse în chip de critic muzical şi de modul crud în care uciseserm această viziune comodă despre ea însăşi prin mica mea farsă în legătură cu interpretul lui Rachmaninov. Acum, un vis mult mai plin de conţinut, mult mai îndrăgit, era ucis în forul ei intim.

Grace făcea tot ce-i sta în putinţă, cum spusese Catherine, de a lua lucrurile într-un mod foarte „modern". Am văzut-o cîteva zile mai tîrziu la una dintre reuniunile lui Rodney, fuma ţigară după ţigară, bea pahar după pahar de vin alb şi vorbea mai aiurit decît oricînd. Rochia ei era ca o teacă de mătase foarte strînsă pe corp, croită astfel încît cea care o purta să pară aproape goală. Obosiţi de nesomn, ochii îi erau încercuiţi de inele întunecate, vineţii; văzute în ansamblu cu obrajii şi buzele foarte viu colorate, de un roz nenatural, aceste cercuri întunecate păreau că ar fi fost pictate cu fard, pentru a scoate în evidenţă strălucirea ochilor, pentru a sugera în mod provocător oboseli voluptuoase şi nopţi de dragoste. Avea un succes enorm, şi admiratorii ei nu fuseseră niciodată atît de numeroşi. Flirta într-un mod scandalos cu toţi. Chiar atunci cînd vorbea cu mine, părea să simtă nevoia de a arunca priviri piezişe, languroase, de a se apleca spre mine, de parcă şi-ar fi oferit întreaga făptură dorinţelor mele. Dar uitîndu-mă la ea, am putut vedea sub fard doar chipul fetiţei dulci, dar cam urîţele; şi mi s-a părut că arată mai patetic decît oricînd.

Rodney se aşeză la masă ca să execute obişnuitul său desen *non-stop*.

— Ce să fie? întrebă el.

— Desenează-l pe Jupiter cu *toate* amantele lui! strigă Grace, care începuse să se cam ameţească. Europa şi Leda, şi Semele şi Danae — bătea din palme la fiecare nume — şi Io şi... şi Clio şi Dio şi Scio, şi Fi-fio şi Oh-vai-io...

Gluma nu era de cel mai bun gust. Dar cum mai toţi oaspeţii lui Rodney băuseră o bună cantitate de vin şi toţi erau mai mult sau mai puţin ameţiţi de atmosfera generală a unei petreceri reuşite, izbucni un hohot general de rîs.

Grace începu să rîdă şi ea, aproape isteric. Trecu multă vreme pînă cînd izbuti să se stăpînească.

Rodney, care nu făcuse nici o pregătire pentru improvizaţia unui tablou al amantelor lui Jupiter, găsi un pretext pentru a respinge sugestia. În cele din urmă o desenă pe doamna Eddy, urmărită de un satir.

Părăsită de Rodney, Grace încercă să facă să se creadă că ea este cea care pleacă. Rolul vampei capricioase i se părea mai corespunzător cu concepţia rodneyană despre eternul feminin şi în acelaşi timp mai puţin umilitor decît acela de victimă. Flirta în mod provocător, înjositor. În primele zile ale disperării ei, cred că ar fi acceptat avansurile oricărui bărbat cît de cît prezentabil. De pildă, Masterman, sau Gane ziaristul, sau Levitski ; judecînd după ceea ce văzusem la petrecere, unul dintre aceştia trei părea că va fi succesorul la fericirea lui Rodney, şi asta foarte curînd.

A doua zi după petrecere, Grace îi făcu din nou o vizită Catherinei. Îi aduse cadou un pufuleţ de pudră. În schimbul acestuia cerea, nu în atît de multe cuvinte, alinare, sfat şi mai ales aprobare. Într-un moment de criză, sub imboldul clipei, Grace putea fi de o impulsivitate tranşantă şi iraţională ; dar cînd avea timp să gîndească, cînd era cazul să traseze un plan deliberat, era fricoasă, nu putea suporta să stea singură şi să ia asupra ei răspunderea. Îi plăcea să ştie că rolul în care se vedea este aprobat şi de un judecător demn de încredere. Puful de pudră era o mită şi un argument ; un argument în favoarea eternului feminin, cu tot ceea ce implica acesta, şi o mită pentru judecător, un apel la afecţiunea sa, pentru ca acesta să-i aprobe sentimentele şi comportarea.

Grace îşi expuse cazul.

— Greşeala pe care o fac oamenii, zise ea, este aceea de a se lăsa antrenaţi, aşa cum se întîmplă cu omul de la *music-hall* cînd face figura cu hîrtia volantă. Eu refuz să mă las antrenată ; ăsta e principiul meu. Cred că trebuie să fii fără inimă şi doar să te amuzi, asta-i tot. Să nu te prăpădeşti cu firea pentru nimic.

— Dar crezi că omul se poate amuza cu adevărat dacă e fără inimă şi ia toate lucrurile cu uşurinţă ? întrebă Catherine. Să se amuze *cu adevărat* vreau să spun. Să fie

fericit, dacă-mi dai voie să folosesc un cuvînt demodat. Poate cineva să fie fericit în felul ăsta ?

Se gîndea la Levitski, la Gane şi la Masterman.

Grace tăcea ; poate că şi ea se gîndea la ei. Apoi, făcînd un efort, zise :

— Da, da, cu un fel de veselie încăpăţînată, hotărîtă, da, poate, sigur că poate !

În după-amiaza aceea am fost la un concert la „Queen's Hall". După concert, la ieşire, l-am zărit pe Kingham în mulţime.

— Hai la mine pentru o ceaşcă tîrzie de ceai şi rămîi la masă.

— Bine.

Ne-am urcat într-un autobuz şi am plecat spre partea de vest a oraşului. Soarele tocmai apusese. Jos, pe cer, drept în faţa noastră, erau fîşii de nori negri şi portocalii, iar deasupra lor, o întindere palidă, de un verde-apos, limpede şi calmă, urca spre zenit. Merserăm cîtva timp în tăcere, privind cît de frumos moare încă o zi din viaţa noastră.

— Totul e foarte frumos, rosti în cele din urmă Kingham, arătînd spre aceste seninătăţi ale apusului cu un gest al mîinii sale fine şi expresive, totul e foarte frumos, fără îndoială, pentru nişte oameni de afaceri obosiţi. Asta le aduce alinare, pot să spun ; îi face să simtă o căinţă plăcută pentru pungăşiile comise în timpul zilei şi altele asemenea. Oh, e plin de sublim, fără îndoială. Dar întîmplător eu nu sînt un om de afaceri obosit. Mie îmi face rău.

— Haide, haide ! am protestat.

Nu vru să mă asculte.

— Nu vreau să mi se bage pe gît *Elegia* lui Gray [1], zise el. Mai potrivit cu simţirea mea mi se pare *The Marriage of Heaven and Hell* [2], sau *Zarathustra*, sau *Les chants de Maldoror* [3].

[1] *Thomas Gray* (1716—1771), poet englez, autor al unor elegii pline de melancolie şi eleganţă.

[2] *Căsătoria cerului cu infernul*, una dintre „cărţile profetice" ale poetului *William Blake* (1757—1827), tratînd despre lupta dintre bine şi rău.

[3] Epopee în proză de *Isidore Ducasse*, conte *de Lautréamont* (1846—1870), avînd ca temă răzvrătirea omului împotriva divinităţii.

— Ei bine, tot ce pot să-ţi recomand (i-am recomandat cu blîndeţe) este să călătoreşti înăuntrul autobuzului şi să nu mai priveşti apusul soarelui.

— Eşti un măgar ! făcu el cu dispreţ.

Sosind acasă, am găsit-o pe Grace şezînd încă la o ceaşcă de ceai cu Catherine. Eram necăjit ; dar nu mai era nimic de făcut. L-am prezentat pe Kingham. Cu totul inconştient, jucam pentru a doua oară rolul lui Pandarus.

Sursele mele de documentare pentru istoria celei de a doua aventuri de dragoste a lui Grace sînt destul de copioase. În primul rînd, am avut posibilitatea observaţiei, personal, în timpul unei părţi considerabile din durata aventurii. O bună parte am auzit şi de la Kingham însuşi. Era tot atît de puţin capabil să păstreze secretul asupra acestei categorii de experienţe ca şi asupra oricărei alteia. Pur şi simplu trebuia să vorbească. Vorbirea reînnoia şi multiplica emoţiile pe care le descria. Vorbirea crea chiar emoţii noi, emoţii pe care nu le încercase în momentul acela, dar pe care, cînd descria scena, îi trecea prin minte că trebuie să le fi încercat. N-avea nici un scrupul cînd era vorba să proiecteze înapoi aceste *sentiments d'escalier* [1], în mod anacronic, în experienţa lui trecută, falsificînd istoria de dragul viitoarei drame. El adăuga complicaţii emoţionale la amintirile lui despre o scenă cu Grace, astfel încît scena următoare să poată fi şi mai vie. În focul povestirii îi veneau în minte. Istoria cea mai autentică, sau, în orice caz, mai autentică în liniile ei generale, mi-a fost transmisă însă prin Catherine de la Grace. În momentele de criză (şi această poveste de dragoste, în speţă, a însemnat o permanentă criză), Grace venea la Catherine după sprijin şi sfat.

Povestea a început cu o neînţelegere. Abia intrase Kingham în cameră, şi Grace, care stătuse de vorbă simplu şi firesc cu Catherine, îşi arboră deodată poza de dezmăţ „modern" de la serată şi începu cu un fel de disperată îndrăzneală să atragă atenţia şi să provoace dorinţele noului-venit. Cunoştea, desigur, numele lui Kingham şi totul despre el. În cercul lui Rodney se recunoştea, deşi cu oarecare rezervă, că tipul avea talent, dar era deplîns ca fiind un barbar.

[1] Sentimente ulterioare cauzei care le-a provocat ; încercate cu întîrziere.

— E unul dintre oamenii aceia obositori, l-am auzit odată pe Rodney plîngîndu-se, care sînt în stare să-ţi vorbească despre sufletul lor şi despre sufletul tău, ceea ce e şi mai rău. Curat Armata Salvării. Înfiorător. Nu m-aş mira să-l văd duminica în „Hyde Park" propovăduindu-le oamenilor ce trebuie să facă pentru a se mîntui.

La vederea lui, Grace simţise, fără îndoială, că ar fi amuzant să-l aducă pe acest animal sălbatic la picioarele ei şi să-l pună să facă tumbe. (Nu i-a trecut prin cap că s-ar fi putut să ajungă ea să facă tumbele.) Kingham era o fiinţă demnă de orice femeie-vînător. Totuşi, cred că Grace ar fi cochetat la fel de scandalos cu aproape orice om străin. Această atitudine provocătoare a ei — care poate fi descrisă ca o atitudine de universală şi cronică infidelitate — nu era decît replica ei la ingratitudinea soartei şi la infidelitatea lui Rodney. Dorea să captureze un nou amant — chiar şi mai mulţi amanţi — pentru a-i dovedi lui Rodney, întregii lumi şi, mai presus de orice, pentru a-şi dovedi ei însăşi că e modernă, că ştie să privească dragostea uşor şi vesel, ca pe cea mai delicioasă distracţie, şi că, într-un cuvînt, nu-i pasă de nimic. La altă femeie, această atitudine de cochetărie echivocă ar fi apărut dezgustătoare, chiar detestabilă. Dar Grace avea o anumită inocenţă fundamentală, care făcea ca ceea ce, după toate regulile, ar fi trebuit să apară drept cea mai reprobabilă dintre acţiuni să fie cu totul inofensivă. Moraliştii după manual ar fi numit-o stricată, cînd, de fapt, ea era doar patetică şi puţin de tot comică. Manualele aşază fiecare acţiune la locul ei în ierarhia morală ; moraliştii de manual judecă oamenii în mod exclusiv după acţiunile lor. Metoda e crudă şi neştiinţifică. Pentru că, în realitate, anumite caractere au darul de a steriliza o acţiune murdară, în timp ce altele infectează pînă la gangrenă acţiuni care, după carte, ar trebui considerate curate. Cei mai severi judecători sînt aceia care au fost atît de adînc hipnotizaţi de vraja cuvintelor din manual, încît au devenit insensibili la realitate. Ei pot să se gîndească numai la cuvinte — „puritate", „viciu", „depravare", „datorie" — iar existenţa reală a bărbaţilor şi a femeilor scapă observaţiei lor.

Cum am spus, Grace avea o inocenţă care reducea la absurd toate cuvintele care ar fi putut fi folosite pentru a-i descrie acţiunile. Pentru oricine, cu excepţia teoreticianului de manual, era evident că acţiunile ei n-aveau prea mare impor-

tanţă ; inocenţa ei rămînea neatinsă. Tocmai această inocenţă o ajuta să dea expresie — cu o perfectă degajare şi o totală lipsă de afectare ostentativă — acelor sentimente scabroase, acelor termeni mai mult decît ştiinţifici care erau, aproape *de rigueur* [1], în cercul lui Rodney. Într-o limbă străină poţi vorbi despre multe subiecte, poţi folosi cu uşurinţă unele cuvinte, a căror rostire, a căror menţionare în limba maternă ar fi grozav de jenantă. Pentru Grace, toate cuvintele acestea, în cea mai autentică *Old English* [2], toate temele acestea, oricît de intim ar fi fost legate de numele unor bărbaţi şi femei cunoscute, erau străine şi îndepărtate. Pînă şi limbajul universal al gesturilor cochete îi era străin ; îşi executa provocările şi insinuările cu o francheţe care ar fi fost neruşinată dacă Grace ar fi ştiut într-adevăr ce însemnau. Kingham intră în cameră ; ea îşi îndreptă spre el deodată toate bateriile de priviri şi zîmbete — un bombardament de provocări. O cunoşteam pe Grace atît de bine, încît în ochii mei reprezentaţia apărea de-a dreptul absurdă. Zîmbetele acestea, privirile piezişe, cu pleoapele lăsate fremătînd, tachineria batjocoritoare cu care îl aţîţa pe Kingham, ca să-l facă să-i dea atenţie, îmi sunau cu totul străine de Grace şi de aceea ridicole, mai ales neconvingătoare. Da, neconvingătoare. Nu puteam crede că cineva ar putea să nu vadă ce era Grace în realitate. Era oare cu putinţă ca Kingham să nu-şi dea seama, tot atît de bine ca şi mine, că Grace nu era, în spirit şi în înfăţişare, decît o fetiţă drăgălaşă, care se prefăcea, fără prea mare succes — în special în acest rol — că a crescut mare ?

Mi se părea de necrezut. Dar Kingham se lăsă prins. El o primi la valoarea înfăţişării ei din momentul acela special — drept o hedonistă aristocratică îndrăzneaţă, în căutare deşănţată de amuzament, de plăcere, senzaţie şi putere. Faţă de sirena primejdioasă drept care o luă el, Kingham reacţionă cu o emoţie amestecată, care era pe jumătate dispreţ mînios, pe jumătate curiozitate amoroasă. Kingham dezaproba din principiu, cu violenţă, pe accle *femmes fatales* [3] profesioniste, sirene, vampe, de fapt, pe toate femeile care-şi făceau din dra-

[1] De rigoare (fr.)
[2] Engleză veche.
[3] Femei fatale (fr.)

goste şi din subjugarea amanţilor principala ocupaţie a vieţii lor. Găsea că e scandalos ca nişte oameni demni şi folositori să se pomenească deodată la cheremul acestor fiinţe primejdioase şi iresponsabile. Şi ceea ce îi sporea indignarea morală era faptul că el însuşi le cădea mereu victimă. Tinereţea, vitalitatea, o personalitate puternică, viciul deschis şi neîngrădit reprezentau pentru el atracţii irezistibile. Uneori era atras spre cele mai vulgare purtătoare ale acestor caracteristici. Simţea că e o faptă nedemnă, o umilinţă (totuşi, cine ştie ? poate că la Kingham tocmai acest simţămînt al umilirii constituia o atracţie în plus), şi, cu toate acestea, era atras în mod infailibil. Rezista, dar niciodată cu destulă fermitate (ceea ce, în definitiv, ar fi stricat tot hazul). Rezista, sucomba şi era înrobit. Dar trebuie să recunoaştem că dragostea lui, oricît de abjectă putea fi în prima clipă a predării sale, era, în general, o răzbunare prin ea însăşi. Kingham putea să sufere ; dar de cele mai multe ori izbutea să pricinuiască tot atîta suferinţă cîtă primea. Şi în timp ce el, cel puţin cu o parte a spiritului său, se bucura efectiv de durere, oricît de acut şi de sincer ar fi simţit-o, călăii pe care îi chinuia la rîndul lui erau în majoritate femei tinere, pentru care plăcerile suferinţei n-aveau nici un farmec. El era în avantaj ; cu toate acestea, se considera drept victimă, şi în consecinţă se afla mereu într-o stare cronică de indignare morală.

Această primă întîlnire l-a convins pe Kingham că Grace e exact genul de femeie care încerca ea să-l facă să creadă (pe el şi mai ales pe ea însăşi) că ar fi — o vampă. Ca multe persoane slabe de caracter şi lipsite de încredere în sine, Grace era adesea teribil de îndrăzneaţă. În general pasivă şi acceptînd orice, se angaja cîteodată în mod nesăbuit în cele mai năstruşnice curse de acţiune, nu dintr-o hotărîre, ci tocmai pentru că nu ştia ce înseamnă a lua o hotărîre, pentru că era lipsită de simţul răspunderii şi era incapabilă să-şi dea seama de natura irevocabilă a unui act. Îşi închipuia că poate să facă tot felul de lucruri fără să răspundă şi fără să se angajeze, şi neavînd simţămîntul lăuntric al angajării, se îmbarca în acţiuni care — exteriorizate şi devenite o parte din imensa maşină a lumii — o tîrau, uneori fără voie, alteori cu voie, dar totdeauna plină de candidă surprindere, în situaţiile cele mai uluitoare şi neaşteptate. Această impulsivitate iresponsabilă a unui caracter lipsit de forţa de a lua hotărîri deliberate (îm-

binată cu fatala capacitate de a se vedea în orice rol care i se părea pentru o clipă atrăgător) făcuse din ea, la un moment dat, un propagandist socialist în cadrul alegerilor municipale ; în alt moment, un fumător de opiu ocazional în bomba aceea sordidă şi periculoasă de lîngă Docurile Comerciale, pe care o frecventa în mod obişnuit Tim Masterman ; în alt moment, deşi se temea îngrozitor de cai, o călăreaţă frenetică ; iar în altul, de la care, spre nesfîrşita ei dezolare, nu mai putuse să dea înapoi, pentru că stăruise cu uşurătate că nu ştie ce e modestia, modelul unuia dintre nudurile lui Levitski. Şi dacă acum se arunca în braţele lui Kingham (la fel cum, cu cîteva seri înainte, se aruncase în braţele lui Masterman, lui Gane, lui Levitski), o făcea în mod iresponsabil, fără să se gîndească la consecinţele acţiunii ei şi chiar fără să-şi dea seama pe deplin că ar putea exista nişte consecinţe. E adevărat, se vedea în chip de tînără femeie „modernă", iar abandonarea ei de către Rodney îi dăduse dorinţa arzătoare de a-şi captura un nou iubit, repede, pentru salvarea obrazului. Şi, totuşi, ar fi greşit să spunem că se hotărîse să facă uz de cochetăria provocătoare pentru a obţine ceea ce dorea. Nu hotărîse nimic ; pentru că hotărîrea e deliberată, e rodul unui calcul. Pur şi simplu ea se lăsa nebuneşte în voia acţiunii, întocmai aşa cum se lăsa în voia vorbirii aiurite, fără să se gîndească la ce o angajau faptele sau vorbele. Dar în timp ce inconsistenţele de logică au o extrem de mică importanţă, iar poziţiile intelectuale false pot să fie lesne abandonate, efectele acţiunii sau ale cuvintelor care duc la acţiune nu sînt atît de neglijabile. Pentru că acţiunea angajează ceva care e mult mai important decît intelectul : trupul. Să-ţi scoţi eul trupesc dintr-o poziţie falsă este o întreprindere dificilă şi adesea dureroasă. Grace, cea care nu ştia să ia hotărîri, cea care era prea lesne şi prea uşuratic împinsă spre acţiune, a descoperit adesea acest lucru pe socoteala ei. Dar asta n-a împiedicat-o să-şi repete greşeala. Experienţa nu ne împiedică niciodată.

Cum am spus, Kingham o luă drept ceea ce voia ea în mod iresponsabil să-l facă să creadă că este. Fu provocat în măsura cuvenită de ceea ce ea intenţionase să fie provocător. Era grozav de sensibil la genul acesta de tachinerie amoroasă. Atît de mult chiar, încît interesul lui pentru Grace nici nu era măcar un mare tribut plătit stilului ei. Era suficient ca o femeie să-şi manifeste un anumit interes activ, de cuceritoare,

față de el, pentru ca Kingham să cedeze atacului aproape cu siguranță. Îmi amintesc că o dată, la Paris, a fost pur și simplu făcut praf de atacurile stridente, metalice, ale unei baletiste americane de la „Folies Bergères".

Această primă impresie despre Grace — văzută ca o vampă „modernă", primejdios de provocătoare, efectiv dezmățată — a stăruit în mintea lui Kingham, și nici o evidență contrară nu a putut să i-o șteargă. În cursul primei lor întîlniri, el și-a compus atitudinea emoțională față de ea, și o dată compusă atitudinea, nu mai modifica nimic, oricît de palpabile ar fi fost dovezile că a greșit. Nu știu exact dacă Kingham nu mai putea face uz de inteligența lui și devenea incapabil de a mai recunoaște faptele care i-ar fi răsturnat ideile preconcepute, sau dacă închidea ochii în mod deliberat față de ceea ce nu dorea să vadă. Presupun că o emoție puternică avea dublul efect de a-l reduce în același timp la prostie și la perversitatea cea mai ingenioasă.

— Cred că femeile din generația asta au ceva cu adevărat diabolic, îmi spuse el, în felul lui emfatic și convins, vreo două-trei zile mai tîrziu. Ceva diabolic, repetă, cu adevărat diabolic.

Uza de trucul ăsta și în scris și în vorbire, de a prinde un cuvînt și, dacă-i plăcea cum sună, de a-l întoarce pe toate fețele, pînă la epuizare.

Am rîs.

— Ei, haide! am protestat eu. O găsești pe Catherine, de pildă, atît de diabolică?

— Ea nu face parte din generația asta, răspunse Kingham. Din punct de vedere spiritual nu-i aparține.

Am rîs iar; totdeauna era greu să discuți cu Kingham. Puteai crede la un moment dat că l-ai înghesuit la strîmtoare; îți ridicai ciomagul logic să-l faci fărîme. Și în clipa cînd îl lăsai în jos, el țîșnea de sub lovitură prin cine știe ce trapă nou descoperită și scăpa neatins de argument. Era imposibil să-i dovedești că n-are dreptate pentru simplul motiv că nu rămînea niciodată pe o poziție intelectuală destul de multă vreme pentru a i se putea dovedi ceva.

— Nu, nu Catherine, continuă el după o scurtă pauză. Mă gîndeam la femeia asta, Peddley.

— Grace? am întrebat cu oarecare uimire. Grace diabolică?

Dădu din cap.

— Diabolică, repetă cu convingere.

Cuvîntul, după cum am văzut, căpătase o semnificaţie enormă pentru el. Era sîmburele în jurul căruia toate gîndurile şi sentimentele lui se cristalizau în momentul acela. Întregul său univers se compunea în forme precise în jurul cuvîntului „diabolic", în jurul ideii de diabolism în general, şi diabolismul lui Grace în particular.

Am protestat. Dintre toţi oamenii nediabolici pe care i-am cunoscut vreodată, am spus, Grace mi se pare să fie astfel la modul superlativ.

— Nu o cunoşti, replică el.

— Dar o cunosc de ani de zile.

— Nu o cunoşti cu adevărat, stărui Kingham, strecurîndu-se din nou printr-o altă trapă dincolo de argument. Nu i-ai inspirat niciodată una dintre concupiscenţele ei diabolice. (M-am gîndit la Grace şi nu mi-am putut opri un zîmbet; zîmbetul îl scoase din sărite pe Kingham.) N-ai decît să rînjeşti, zise el. Închipuieşte-ţi că eşti atotştiutor, dacă asta-ţi face plăcere. Dar eu atîta-ţi spun : n-a încercat niciodată să te captureze.

— Bănuiesc că vrei să spui că seara trecută a fost o cochetărie stupidă, am zis eu.

Kingham dădu din cap.

— Era diabolică, zise el încet, mai mult pentru el însuşi decît pentru mine. Concupiscenţă diabolică.

— Dar te asigur, am continuat eu, că ceea ce s-a întîmplat în seara trecută era curată prostie. E copilăroasă, nu diabolică. Ea încă se vede în formula Rodney Clegg, asta-i tot. Şi vrea să ne convingă acum, cînd el a părăsit-o, că nu-i pasă. Nu sînt sigur dacă nu vrea cumva să ne facă să credem că ea este aceea care l-a părăsit pe el. Iată de ce caută să pună repede mîna pe un alt amant — pentru salvarea prestigiului. Dar de aici pînă la diabolism, zău, ideea e pur şi simplu absurdă. Nu e destul de bine definită pentru a fi un diavol. Grace este exact ceea ce se întîmplă să o facă împrejurările şi imaginaţia ei şi oamenii din jur. Un copil, asta-i tot ce e.

— Poţi crede că o cunoşti, insistă Kingham cu încăpăţînare, dar nu-i adevărat. Cum poţi s-o cunoşti dacă n-a încercat niciodată să te cucerească ?

— Fleacuri ! am zis eu, nerăbdător.

— Îţi spun că e diabolică, stărui el.

— Atunci cum se face că ai acceptat cu atîta promptitudine s-o inviţi la dejun ?

— Există lucruri inevitabile, răspunse el cu ton de oracol.

— Te las în plata Domnului, am spus eu, dînd din umeri. Omul mă scotea din fire. Cel mai bun lucru pe care-l poţi face, am adăugat, este să te duci la diavolul tău şi să te ia dracu cît mai repede cu putinţă !

— Chiar acolo mă şi duc. Şi, ca şi cum i-aş fi adus aminte de o întîlnire, Kingham se uită la ceas. Ei, Doamne, adăugă cu voce schimbată, va trebui să iau un taxi dacă vreau să ajung la timp.

Kingham părea că-şi pierduse busola, pentru că nu-i plăcea de loc să cheltuiască bani în mod inutil. Acum o ducea destul de bine ; dar încă îşi păstra deprinderile de cumpătare, aproape de avariţie, pe care le căpătase în mod dureros în vremea copilăriei lui de mic-burghez şi a noviciatului său literar, petrecut în mizerie. O invitase pe Grace să ia masa cu el în Soho ; chiar şi asta îl costase un efort. Iar acum era nevoit să ia un taxi, ca să poată ajunge la timp să plătească masa. Numai gîndul ăsta, şi îl făcea să sufere. Şi suferind pentru ea, suferind o durere meschină, inavuabilă, pentru care nu putea spera să obţină vreo simpatie, nici măcar pe a sa proprie, cauza supremă a acestei dureri, Grace i se părea cu atît mai diabolică.

— Fără scăpare, repetă el, încruntîndu-se totuşi, pe cînd îşi punea pălăria ca să plece. Pe chipul lui era o expresie limpede de ferocitate : Fără scăpare.

Se întoarse şi plecă.

„Biata Grace !“ mă gîndeam eu după ce am închis uşa din faţă şi m-am întors la biroul meu. Era la fel de fără scăpare pentru ea, ca şi pentru Kingham. Şi îl cunoşteam pe Kingham, astfel încît simpatiile mele mergeau în întregime spre Grace.

Aşa cum s-au întors lucrurile, am avut dreptate distribuindu-mi simpatiile în felul arătat. Căci dacă cineva a avut vreodată nevoie, a meritat vreodată simpatie, apoi aceea a fost biata Grace în jalnicele luni ale anului 1922. Ea s-a îndrăgostit de Kingham, deşi se dăruia pentru a treia oară, s-a îndrăgostit pentru prima oară, absolut prima oară în viaţa ei, şi s-a îndrăgostit dureros, cu disperare, nebuneşte. La început

îşi propusese să repete doar povestea ei cu Rodney. Totul avea să fie un joc amoros, de o perversitate încîntătoare, cu şampanie şi sandvişuri şi cu o conversaţie uşoară şi tandră în pauze, şi scrisorele delicioase în maniera secolului *dix-huitième*; şi serate; şi escapade amuzante. Aşa fusese cu Rodney. Trebuie să recunosc că el profesa genul acesta de dragoste cu un adevărat stil; era fermecător. Grace şi-a închipuit că o să-l repete exact în acelaşi fel cu succesorul lui Rodney. Şi ar fi putut-o face, mai mult sau mai puţin la fel, dacă succesorul ar fi fost Levitski, sau Masterman, sau Gane. Dar succesorul era Kingham. Alegerea era fatală; totuşi, cele mai rele consecinţe ale alegerii ar fi putut fi evitate dacă ea nu l-ar fi iubit. Neiubindu-l, ar fi putut, pur şi simplu, să-l părăsească atunci cînd el făcea situaţia prea insuportabilă. Dar îl iubea, şi prin iubire, Grace era absolut în puterea lui.

Kingham spusese că e un lucru fără scăpare; şi dacă pentru el era aşa, aceasta se datora nevoii pe care o simţea în mod pervers de a se deda periodic unor emoţii puternice, voluptăţii de a fi umilit şi umilitor, de a suferi şi de a-i face pe alţi oameni să sufere. Ceea ce iubise el întotdeauna era însăşi pasiunea, nu femeile care erau cauza sau pretextul acesteia. Aceste orgii ocazionale de pasiune îi erau necesare, aşa cum accesul periodic de băutură îi este necesar dipsomanului. După o anumită cantitate de consum, nevoia era satisfăcută, şi el se simţea cu totul liber de a se detaşa de iubita care-i fusese preţioasă numai ca stimulent al emoţiilor lui, nu pentru ea însăşi. Kingham putea să-şi satisfacă dorinţa arzătoare, era un apetit care putea fi potolit prin lăsarea în voia lui. Dar dorinţa lui Grace era din genul acela disperat, deznădăjduit de dorinţe care nu pot fi ostoite decît printr-un fel de miracol. Ceea ce dorea ea era nici mai mult, nici mai puţin decît să se unească pe deplin cu o altă fiinţă, să-l cunoască pînă în cele mai intime fibre, eliberîndu-se de orice taină dintre ei. Numai întîlnirea cu totul miraculoasă a două iubiri egale, a două temperamente egal încrezătoare poate aduce îndeplinirea acestei năzuinţe. Dar aici nu era vorba de o asemenea întîlnire.

Kingham îşi făcuse un obicei din a le spune tuturor cunoscuţilor săi, mai curînd sau mai tîrziu, ce gîndea despre ei,

ceea ce era în mod invariabil neplăcut. El numea această operaţie „limpezirea atmosferei". Dar de fapt asta nu limpezea niciodată nimic, întuneca şi tulbura, stîrnind furtună din cer senin. Chiar dacă Kingham nu recunoştea acest lucru, de fapt tocmai asta intenţiona el să provoace. Cerul senin îl plictisea ; îi plăceau furtunile. Dar totdeauna, după ce izbutea să provoace o furtună, îşi exprima uimirea sinceră faţă de neputinţa oamenilor în general de a suporta francheţea, oricît de evident era îndreptată spre binele lor. Jigniţi de vorbirea lui deschisă şi brutală, vechilor lui prieteni li se reproşa că se simt jigniţi. Foarte puţine din iubirile sau prieteniile lui Kingham supravieţuiseră multă vreme efectelor sincerităţii sale. Povestea cu Grace a fost una din excepţii.

Chiar de la început, Kingham găsise necesar să „limpezească atmosfera". Încă de la prima întîlnire, la noi acasă, a fost cam dur. Mai tîrziu deveni un fel de Timon din Atena. Frivolitatea ei, filozofia ei de viaţă, bazată pe voluptate, lipsa ei de inimă, senzualitatea ei diabolică, acestea erau trăsăturile caracteristice, despre care el îi declară părerea lui, cu indignare şi cu toată pasiunea concentrată de care era în stare.

L-am întîlnit din nou, la „Queen's Hall", a doua zi după masa din Soho.

— I-am spus ceea ce cred despre ea, îmi aduse el la cunoştinţă.

— Şi ea ce-a crezut despre ceea ce crezi tu ? am întrebat eu.

Kingham se încruntă.

— Părea să fie mai curînd încîntată, răspunse el. Asta-i puterea diabolică a acestor femei. Pur şi simplu se mîndresc cu trăsăturile de care ar trebui să se ruşineze. Le face impermeabile la orice lucru cuviincios. Impermeabile, şi de aceea nemiloase şi lipsite de scrupule.

— Ce romantic incorijibil eşti ! am rîs eu de el.

Cînd i-am spus — în definitiv, foarte blînd — ce cred despre el, Kingham a sărit ca un cal pişcat. Sinceritatea altor oameni îl jignea tot atît de mult cît jignea a lui pe alţi oameni ; poate mai mult. Singura diferenţă era că lui îi plăcea să fie jignit.

— Ce prostie ! începu el cu indignare.

Replica lui dură tot timpul pauzei şi fu doar înăbuşită de primele note trîmbiţate ale uverturii la *Maeştrii cîntăreţi*. Înşurubate în tăcerea obligatorie, ce emoţii îl frămîntau oare ?

M-am distrat încercînd să ghicesc. Diverse, emfatice; desfăşurîndu-se şi înfăşurîndu-se mereu în complicaţii din ce în ce mai încîlcite, nu erau ele oare contraponderea spirituală a muzicii pe care o ascultam noi acum ? Cînd tumultul wagnerian încetă, Kingham îşi continuă protestul întrerupt :

— Părea să fie mai curînd încîntată.

Aceasta fusese, după părerea lui Kingham, reacţia lui Grace la adevărurile lui crude. Gîndindu-mă mai bine, am fost sigur că observase just. Pentru că Grace încă se vedea în formula rodneystă — adică „modernă" şi „stil secolul XVIII" (e ciudat cum au ajuns termenii aceştia să se intervertească) şi aşa cum îşi închipuia Rodney că e „eternul feminin". Fără îndoială, ea era încîntată descoperind că Kingham o acceptase la valoarea pe care ea însăşi şi-o atribuise, şi nu numai că acceptase evaluarea făcută de ea, dar o mai şi sporise, adăugînd diabolismul la calităţile de „modernitate", stil „secolul XVIII" şi „etern feminin", pe care ea, cu modestie — cu prea mare modestie, cum constata acum — şi le atribuise. Grace lua acuzaţiile lui Kingham drept complimente şi zîmbea cu plăcere neafectată cînd el îi vorbea despre cruzimea ei de vampă, cînd îi imputa concupiscenţa diabolică pentru sufletele şovăielnice şi pentru carnea mai puţin şovăielnică a victimelor sale. În cercul lui Rodney, a avea temperament era tot atît *de rigueur* ca şi trena sau penele de struţ la curte. Grace se vedea pe sine ca pe o minune de temperament ; dar îi plăcea ca această imagine despre sine să-i fie confirmată de un martor dinafară. Adevărurile crude ale lui Kingham au convins-o că se văzuse just. Cu cît devenea Kingham mai violent, cu atît mai încîntată era, iar el îi plăcea şi mai mult. Simţea că el o ia în mod serios drept o femeie frivolă, că o apreciază aşa cum merită. Aprecierea lui i-a sporit încrederea şi, sub ploaia anatemelor lui, Grace îşi juca rolul cu o graţie mai degajată, cu un stil mai desăvîrşit. Văzînd că Grace înfloreşte în chip neobrăzat în loc să se simtă veştejită, cum intenţiona el s-o vadă, Kingham îşi ieşi din fire. O insultă şi mai violentă şi cu cît era violenţa lui mai mare, cu atît feminitatea ei eternă, modernă, stil „secolul XVIII" era de o seninătate mai aeriană.

În acest timp, în adînc, aproape în mod inconştient, Grace se îndrăgostea de el.

L-am văzut pe Kingham în raporturile lui cu mulţi bărbaţi şi femei. Nimănui nu-i era indiferent. Oamenii sau îl detestau — şi n-am cunoscut nici un om care să aibă duşmani mai mulţi şi mai înverşunaţi — sau îl iubeau. (Pot să adaug că mulţi dintre cei ce-l iubeau începeau mai tîrziu să-l urască.) Cînd îmi analizez propriile mele sentimente faţă de el, sînt silit să ajung la concluzia că eu însumi eram într-un anume fel îndrăgostit de el. Altfel, cum ar fi fost posibil ca eu, care îl cunoşteam atît de bine şi ştiam cît de nesuferit putea să fie şi chiar era în general, cum ar fi fost posibil să mă împac cu el, în ciuda a tot ce făcea? Şi de ce aş fi făcut mereu atîtea eforturi să potolesc certurile noastre nesfîrşite? De ce nu l-aş fi lăsat să se ducă dracului de fiecare dată, ca să-mi recapăt liniştea? Sau cel puţin să fi acceptat cu recunoştinţă înstrăinarea care urmase după cea mai violentă ciocnire a noastră — ciocnirea în jurul bietului Herbert cel mălăieţ — şi să fi lăsat despărţirea să se prelungească pînă la permanenţă? Singura explicaţie este că, asemeni tuturor acelora care nu-l detestau pe Kingham, eu eram oarecum îndrăgostit de el. Într-un fel, era o fiinţă importantă pentru mine, necesară şi plină de însemnătate. În prezenţa lui simţeam că fiinţa mea se dilată. Ca să spun aşa, în mine începea deodată fluxul, prin canalele uscate, dezolate, înfundate cu nisip ale fiinţei mele, viaţa curgea năvalnică, spumoasă. Şi Kingham era luna care o atrăgea în sus, peste deşert.

Toţi aceia care ne sînt simpatici exercită asupra noastră, la un grad mai înalt sau mai coborît, această influenţă lunară, atrăgînd în sus fluxurile vieţii şi umflîndu-le, pînă cînd ele acoperă ceea ce fusese uscat şi mort într-un mediu antipatic. Dar există unii indivizi care prin prezenţa lor provoacă un flux mai înalt şi într-un mult mai mare număr de suflete decît omul sau femeia obişnuită. Kingham era una dintre fiinţele acestea excepţionale. Oamenilor care-l socoteau simpatic le era mai simpatic decît alte cunoştinţe mult mai evident amabile. Omul avea un fel anumit de vioiciune, o strălucire, o iradiaţie. Putea să te farmece chiar cînd spunea lucruri cu care nu erai de acord, sau cînd făcea lucruri pe care le dezaprobai. Pînă şi duşmanii lui recunoşteau existenţa şi puterea farmecului lui strălucitor. Catherine, care nu-i era chiar un duşman, dar căreia îi displăcea profund modul lui

de viaţă şi deprinderile lui de gîndire, trebuia să admită că, atunci cînd el voia şi-şi dădea osteneala pentru aşa ceva, putea să-i reducă la tăcere, măcar pentru moment, toate ideile preconcepute şi să o oblige, atîta timp cît el se afla efectiv acolo, în aceeaşi cameră cu ea, să-l simpatizeze. Grace a pornit la drum fără vreo idee preconcepută împotriva lui, fără alte idei preconcepute în afară de opinia moştenită de la Rodney, că Kingham era un sălbatic ; şi, în definitiv, sălbaticii sînt mai curînd atrăgători decît respingători. Ea era influenţabilă şi putea fi uşor dominată de personalităţi mai puternice şi mai precis conturate decît a ei. Nu era de loc surprinzător să cedeze farmecului lui în asemenea grad încît mai întîi să-i placă omul şi apoi să-l iubească nebuneşte.

Trecu totuşi cîtva timp pînă să descopere Grace că-l iubeşte. În primele lor zile de intimitate, ea era prea preocupată să joace rolul femeii moderne pentru ca să-şi mai dea seama că simte o emoţie atît de nerodneyană. Iubirea, acest lucru cu adevărat nesănătos, era în dezacord cu caracterul pe care ea şi-l însuşise. A fost nevoie de un şoc brusc, zguduitor, care s-o facă să înţeleagă ce simte pentru el şi care, în aceeaşi clipă, s-o facă să uite să mai fie „modernă" şi „feminină" în sensul rodneyan al termenilor şi să devină... ce ? Aveam de gînd să spun „ea însăşi". Dar, la urma urmei, se poate spune despre cineva că e „el însuşi" cînd e transfigurat sau contorsionat în mod dureros de iubire ? În iubire nimeni nu e el însuşi ; sau dacă preferaţi, în mod romantic, să aşezăm lucrurile în direcţia cealaltă, nimeni nu este cu adevărat el însuşi decît dacă e îndrăgostit. Ceea ce e cam acelaşi lucru. Deosebirea dintre Grace în dragoste şi Grace în afara dragostei apărea cu mult mai mare, pentru că era deosebirea dintre o eternă femelă rodneyană şi o femeie, şi încă o femeie kinghamizată. Pentru că pînă şi în dragoste Grace se vedea în rol şi, în mod inevitabil, se vedea în formula iubitului ei. Rodneysmele ei dispărură şi fură înlocuite cu kinghamisme. Acum nu se mai vedea în chip de tînără aristocrată modernă, ci ca o primitivă întruchipare „pasională" („pasional" era unul dintre cuvintele favorite ale lui Kingham) a idealului feminin al noului ei iubit.

Intimitatea lor dura de mai bine de o lună, cînd Grace descoperi adevărata natură a sentimentelor ei. Curtea lui

Kingham fusese necruţătoare. Acuzaţiile lui de diabolism alternaseră cu rugăminţi pe lîngă ea ca să-i devină amantă. Grace lua acuzaţiile drept complimente şi le răspundea aiurea, cu orice absurditate îi trecea prin cap. Aceste replici uşuratice, fără cap şi fără coadă, pe care Rodney le-ar fi aplaudat ca pe o culme de spirit modern, i se păreau lui Kingham însăşi culmea diabolismului.

— E ca Nero, îmi spuse el într-o zi, cîntînd din liră deasupra Romei.

El era Roma — centrul universului — în flăcări. Grace, după ce dăduse foc, îl privea arzînd şi, în faţa prăbuşirii lui, vorbea aiurea.

Mai mult încă, ea nu voia să-i stingă vîlvătaia. În ciuda acelei „concupiscenţe diabolice" pe care Kingham i-o atribuise, în primele cinci sau şase săptămîni ale cunoştinţei lor refuză să-i devină amantă. Îl cucerise pe Kingham; era suficient pentru a-i restabili încrederea în sine şi imaginea aceea fantezistă despre sine, ca sirenă modernă şi plină de succese, pe care părăsirea de către Rodney o clătinase vremelnic. Să se rostogolească dintr-o dată în braţele lui, s-ar fi potrivit, poate, cu rolul *dix-huitième;* dar o anumită cuviinţă nativă o împiedica pe Grace să fie absolut consecventă.

Kingham socoti refuzul ei de a capitula imediat drept o altă dovadă de diabolism; conform cu teoria lui, ea exercita un autocontrol nefiresc numai ca să-l chinuiască pe el. La lista lui de acuzaţii se adăugă şi un gust pervers pentru cruzime. Grace fu încîntată de această dulce acuzaţie.

Pînă acum, atacurile lui Kingham i se păruseră mai mult amuzante decît dureroase, mai mult complimente decît insulte. Era încă apărată de armura indiferenţei ei. Descoperirea că îl iubeşte avea să sfîşie în curînd această armură şi, cu cît avea să-i sporească iubirea, spiritul ei dezgolit avea să devină din ce în ce mai fragil şi mai sensibil la asalturile lui Kingham.

Evenimentul critic, apocaliptic, s-a petrecut la locuinţa lui Kingham. Era o după-amiază fierbinte, înăbuşitoare, de vară timpurie. Cerul era acoperit de nori cînd sosi Grace, iar tunetul plutea în aer. Ea purta — faptul apăru în descrierea pe care i-o făcu Catherinei despre evenimentele după-amiezii — purta o rochie nouă, proaspăt sosită de la

Paris, de culoare gri, cu două nuanţe de roşu, subtil aproape discordant armonizate în jurul gulerului, şi o reluar a aceloraşi culori la manşete şi într-o vipuşcă de la fustă Cred că Poiret fusese creatorul; era foarte modernă şi d o eleganţă cam excentrică. Într-un cuvînt, o toaletă creat pentru amanta lui Rodney.

Grace, care era foarte conştientă de ea însăşi în diferit toalete, simţise nepotrivirea mai tîrziu într-un mod foart dureros. Şi cu atît mai mult cu cît intrînd, se simţise at de mulţumită de toaleta ei. Se gîndea cît de reuşită e şi c de elegantă, cît de originală trebuie s-o găsească oamen care o vedeau pe stradă. Se întreba ce efect va avea rochia asupra lui Kingham. Spera, credea că o să-i placă.

În felul lui, Kingham era un observator tot atît de aten în materie de îmbrăcăminte ca şi Rodney. E adevărat, însă că el n-avea ochiul aproape profesionist al lui Rodney pen tru stil, croială, eleganţă. Rodney era un mare croito *manqué* [1]. Croitorul la modă era vizibil în fiecare tablou a lui; îşi greşise cariera. Modul lui Kingham de a privi îm brăcămintea era diferit. El o privea cu ochiul unui moralist nu al unui croitor. Pentru el, hainele erau simboluri, expresi vizibile ale stărilor sufleteşti. Astfel, eleganţa izbitoare, uşo excentrică a lui Grace i se părea a fi simbolul diabolismulu ei. El îi socotea îmbrăcămintea un fel de eflorescenţă a spiri tului. Era o parte din ea, iar ea era direct şi deplin respon sabilă de hainele ei. Părea să nu-i fi dat niciodată prin minte că croitorii, creatorii de modele şi prietenii sfătuitori puteau să împartă această responsabilitate. El cuprinse rochia lu Grace dintr-o singură privire.

— Ai o rochie nouă, îi spuse el acuzator.

— Îţi place?

— Nu.

— De ce nu?

— De ce nu? repetă el. Ei bine, cred că din pricină c te exprimă atît de bine, pentru că îţi stă diabolic de bine

— Credeam că ăsta-i un motiv ca să-ţi placă.

— Oh, ar putea fi, fără îndoială, zise Kingham, ar pute fi dacă aş putea să te privesc ca pe un spectacol, ca pe ceva

[1] Ratat (fr.)

la care te poţi uita cu indiferenţă, să zicem ca pe o pictură. Dar nu-mi eşti indiferentă, şi dumneata o ştii, şi mă chinuieşti în mod deliberat. Cum ar putea să-mi placă ceea ce te face să pari şi mai diabolic atrăgătoare şi sporindu-mi astfel chinul ?

O fixă cu o privire feroce. Numai cu mare efort izbuti Grace să-şi menţină privirea fermă în faţa ochilor lui expresivi, negri, strălucitori. Înaintă spre ea şi-şi puse amîndouă mîinile pe umeri.

— Astăzi, îi spuse, ai să fii amanta mea.

Grace scutură capul, zîmbind cu un zîmbet capricios, etern feminin.

— Ba da, ai să fii !

Mîinile lui îi strînseră şi mai tare umerii.

— Nu, n-am să fiu, răspunse Grace.

Respiră adînc, cu destulă greutate ; strînsoarea lui o durea.

— Îţi spun că ai să fii !

Se priveau, cu feţele foarte aproape una de alta, ca doi duşmani. Inima lui Grace bătea violent. „La un moment dat am crezut că vrea să mă sugrume", îi spuse ea Catherinei.

Dar Grace îl respinse, şi cîştigă.

Kingham îşi retrase mîinile de pe umerii ei şi se întoarse. Trecu în partea cealaltă a odăii şi, rezemîndu-se de perete în deschizătura ferestrei, privi în tăcere spre cerul mohorît.

Cu o imensă uşurare, Grace se aşeză pe divan. Cu o mişcare obraznică şi sfidătoare, care, din nefericire, se pierdu neobservată în spatele întors cu încăpăţînare de Kingham, îşi strînse picioarele sub ea. Deschizîndu-şi poşeta, scoase din ea tabachera, o deschise, luă o ţigară şi o aprinse, totul într-un mod degajat şi calculat. Îşi stăpînea nervii pentru a rezista unui alt atac, îşi stăpînea nervii şi, poate, în acelaşi timp, se pregătea să-l necăjească, prin înfăţişarea ei nepăsătoare, atunci cînd el avea să se întoarcă.

Grace se aşteptase la o repetare a violenţei din momentul anterior, la acuzaţiile bine cunoscute din toate celelalte zile. Nu era pregătită pentru noul fel de atac pe care el îl lansă acum împotriva emoţiilor ei. Cînd, în sfîrşit — fumase mai mult de jumătate de ţigară pînă cînd lunga tăcere fu întreruptă — cînd, în sfîrşit, Kingham se întoarse şi veni spre ea, îl văzu că plînge.

Cum am mai spus, Kingham nu era un comedian. Sînt sigur că tot ceea ce declara el că simte simţea sincer. Dar simţea prea lesne şi-i plăcea prea mult să simtă. În situaţii în care alţii şi-ar fi pus singuri frînă, Kingham îşi dădea frîu liber emoţiilor, sau chiar şi le stîrnea şi le aţîţa efectiv, pentru a le prelungi acţiunea într-un mod mai violent. Nu avea nevoie de trucuri de fachir ca să se monteze, nici de dansuri, de urlete şi bătăi de tobe sau de autobiciuire. Putea să obţină acest lucru din interior printr-o concentrare intensă asupra obiectului dorinţei sau urii sale, asupra cauzei chinului sau plăcerii. Îşi rumega iubirile sau nemulţumirile, făcîndu-le să pară mai importante decît erau cu adevărat; le amplifica, chemîndu-şi în imaginaţie viziuni corespunzătoare — de desfătări nepermise, cînd suferea de chinurile dorinţei; de scene de insultă, umilinţă, furie, cînd era mînios pe cineva; propriul său cu nefericit, cînd dorea să simtă autocompătimire — el însuşi reprezentat în singurătate, neiubit de nimeni, părăsit de toţi, chiar murind...

Practica îndelungată îl făcuse un adept al artei de a-şi prelucra emoţiile, de a se menţine neîntrerupt într-o stare de fierbere, ca să zic aşa, pentru un timp îndelungat. În cursul acestor puţine săptămîni de curte, el izbutise să se convingă singur că interesul pe care i-l purta lui Grace era cea mai violentă pasiune şi că el suferea ca un cîine din pricina refuzului ei — diabolicul, sadicul ei refuz — de a-i deveni amantă. Se delecta cu adîncă durere. Ardoarea lui era în plină fierbere, n-avea încă senzaţia de saturaţie.

Lacrimile acestea erau rezultatul unui sentiment brusc şi copleşitor de autocompătimire, care urmase pornirii lui de violenţă. Observase deodată că violenţa era inutilă; era absurd să-şi închipuie că prin zguduire, bătaie sau sugrumare o va putea face să-l accepte. Se întorsese cu spatele, disperat. Era singur, părăsit, nimănui nu-i păsa de el; îşi irosea spiritul într-un deşert de ruşine — preţiosul, frumosul lui spirit — şi nu era nici un mijloc de salvare, nebunia era prea puternică. Era pierdut, absolut pierdut.

Stînd acolo, în cadrul ferestrei, îşi rumegase nefericirea, pînă cînd senzaţia acesteia îi devenise insuportabilă. Lacrimile îi veniră în ochi. Se simţea ca un copil, ca un copil ostenit, care se lasă, cu deznădejde, pradă durerii.

Toată însufleţirea pieri de pe chipul lui, care începu să semene cu chipul unui mort, încremenit într-o mască de durere calmă. Palid, cu o barbă aspră, cu trăsături delicate, semăna cu chipul unui Crist mort, sau muribund, dintr-o sumbră pictură flamandă.

Acest chip de Crist mort se întoarse acum spre Grace Peddley. Acest chip de Crist mort, şi numai cu o clipă în urmă se întorsese dinspre ea chipul lui Lucifer, arzînd de viaţă şi de patimă, ameninţător, primejdios de frumos. Ochii, care atunci străluciseră atît de viu, erau acum aproape închişi, dînd chipului înfăţişarea unui orb ; iar printre pleoapele pe jumătate lăsate, curgeau încet lacrimi.

La prima vedere a acestui chip suferind, Grace tresări cu un fel de spaimă. Dar spaima fu urmată aproape îndată de o mare milă. Chipul acesta, fără viaţă şi plin de suferinţă ! Şi lacrimile ! Nu mai văzuse niciodată un bărbat vărsînd lacrimi. Era copleşită de milă, de milă şi, la gîndul că era vina ei, de o dorinţă pătimaşă de căinţă şi de autoumilire, de o dorinţă de a repara totul. Şi în acelaşi timp Grace simţi o emoţie şi mai mare şi cu totul diferită, o emoţie în care erau cuprinse şi mila, şi căinţa, şi din care acestea îşi sorbeau ciudata lor intensitate. Sentimentul că, pentru ea, Kingham însemna singura fiinţă de pe lume care avea vreo importanţă. Era iubirea.

El străbătu odaia în tăcere, căzu în genunchi în faţa divanului pe care Grace, cu ţigara încă fumegîndu-i între degete, şedea, pe jumătate înclinată într-o parte, încremenită de uimire ca o statuie a modernităţii dezlănţuite, şi, punîndu-şi capul în poala ei, suspină în tăcere.

Vraja încremenirii lui Grace se rupse. Se aplecă asupra lui, îi mîngîie părul. Gestul îi aduse aminte de ţigara fumată pe jumătate ; o aruncă în cămin. Degetele ei îi atinseră creştetul capului, ceafa, urechile, obrazul întors în altă parte.

— Dragul meu, şopti ea, dragul meu. Nu trebuie să plîngi. E îngrozitor cînd plîngi.

Şi începu şi ea să plîngă. Multă vreme rămaseră în aceeaşi poziţie, Kingham în genunchi, cu faţa lipită de genunchii ei, Grace aplecată deasupra lui, mîngîindu-l pe păr, amîndoi plîngînd.

Gîndurile şi sentimentele noastre sînt interdependente. Ele sînt despărţite şi foarte net diferenţiate numai în limbaj,

nu şi în fapt. Unii oameni sînt mai buni matematicieni cînd sînt îndrăgostiţi decît cînd nu iubesc ; alţii sînt mai proşti. Dar în ambele cazuri, emoţia dragostei condiţionează activitatea intelectului. Şi mai puternic încă afectează ea celelalte emoţii, ca de pildă mila, curajul, ruşinea, teama de ridicol, pe care le sporeşte sau le slăbeşte, după caz. Se poate afirma ca o regulă generală că trăirea unei emoţii puternice ne predispune în mod automat la trăirea altor emoţii, oricît de neconcordante ar părea acestea cu cele dintîi. Astfel, bucuria poate predispune la milă, şi ruşinea, la mînie. Mînia şi durerea pot amîndouă să predispună la dorinţa senzuală. Certurile violente sfîrşesc adesea cu scene de dragoste ; şi uneori peste mormintele proaspăt săpate au loc orgii ciudate, orgii care în ochii unui spectator indiferent par cu totul deplasate, dar care de cele mai multe ori trebuie puse mai puţin pe seama unei cinice lipse de simţire, cît mai ales pe seama prezenţei sale abundente. Mîhnirea creează o senzaţie de singurătate, o dorinţă a celor ce o simt de a fi consolaţi. În acelaşi timp, prin zguduirea întregii personalităţi, ea face ca sufletul celui care suferă să devină deosebit de sensibil la efluviile voluptuoase şi cu totul incapabil, în starea aceea de dezorganizare, de a-şi mai exercita obişnuitele frîne de autocontrol ; astfel încît, în momentul cînd consolatorul dorit apare, se întîmplă cîteodată (cînd condiţiile de sex şi vîrstă sînt prielnice) ca simpatia să se transforme nu numai în iubire, ci în dorinţe care cer imediată satisfacere. Cam asemenea transformare s-a petrecut acum. Lacrimile făcură loc unor sărutări din ce în ce mai puţin înlăcrimate, unor dezmierdări şi îmbrăţişări. Urmară tăceri languroase şi extatice.

— Te iubesc, te iubesc, repetă Grace, şi fu aproape speriată de violenţa noilor emoţii, de intensitatea noilor şi acutelor senzaţii, exprimate prin cuvintele acestea vechi şi tocite. Te iubesc.

Şi Kingham o săruta şi, pentru moment, îşi îngădui să fie fericit fără rezervă şi fără comentariu lăuntric, fără nici o urmă de gînd anticipat, din acelea care transformă prezentul în istorie chiar în timp ce se desfăşoară şi — criticînd, apreciind, judecînd şi condamnînd — ia toată spuma faptului imediat. Era pur şi simplu fericit.

Veni timpul să se despartă.

— Trebuie să plec, spuse Grace oftînd.

Dar Grace care pleca era altă femeie decît acea Grace care venise cu două ore înainte. Era o Grace care adora, o Grace care venera, o Grace devenită umilă prin iubire, o Grace pentru care a fi „modernă" şi *grande dame* stil „secolul XVIII" şi în pas cu moda din punct de vedere intelectual încetase să mai aibă cea mai mică importanţă. Aranjîndu-şi părul în faţa oglinzii, fu izbită de nepotrivirea ţipătoare a rochiei ei noi, cu totul deplasată. Simţea că iubirea ei pentru Kingham e ceva imens şi plin de însemnătate, ceva de-a dreptul sfînt; în faţa acestei iubiri, rochia cea nouă părea un costum de clovn purtat într-o biserică. În ziua următoare îşi puse o rochie veche, din perioada prerodneyană, din muselin alb, cu buline negre; nu era nici ostentativă, nici la modă, nici excentrică. Sufletul său se îmbrăcase, ca să zic aşa, într-un costum potrivit.

Dar Kingham, care avusese timp în acest interval să-şi otrăvească amintirea bucuriei de ieri cu tot felul de gînduri veninoase, să descopere explicaţii subtile şi oribile pentru nişte acţiuni evident inocente şi simple, o primi de parcă ea nu şi-ar fi schimbat nici rochia, nici spiritul şi ar fi fost într-adevăr femeia al cărei rol îl jucase în toate aceste săptămîni.

— Ei bine, zise el deschizîndu-i uşa, văd că mai vrei încă o dată.

Grace, care se aşteptase să fie primită cu duioşia blîndă şi plăcută pe care el o manifestase cu o zi înainte, fu dureros surprinsă de brutalitatea tonului lui, de răceala şi amărăciunea expresiei lui.

— Încă o dată ce? întrebă Grace, şi în locul strălucirii exuberante, ochii ei căpătară o expresie de nelinişte, zîmbetul cu care intrase atît de grăbită în cameră se stinse. Se opri în faţa lui. Îl privi în ochi, îngrijorată. Încă o dată ce?

Kingham rîse tare, un rîs neplăcut, fără veselie, şi arătă spre divan. Concupiscenţa diabolică a lui Grace — iată ce-l preocupase aproape tot timpul de cînd o văzuse ultima dată.

În prima clipă Grace nu înţelese ce vrea să spună. Acest aspect particular al iubirii lor era atît de departe de mintea ei, încît nu putea să-şi închipuie că poate apărea în mintea lui Kingham. Apoi, deodată, sensul celor spuse de el îi apăru limpede. Sîngele i se urcă în obraji.

— Kingham ! protestă ea. (Kingham era unul dintre oamenii pe care toată lumea, pînă şi cei mai intimi prieteni, îl chemau pe numele de familie. În rest, n-avea decît nişte iniţiale — J. G. Niciodată n-am ştiut ce înseamnă. Cred că John George. Dar era incomod ; el era totdeauna Kingham, pur şi simplu.) Kingham ! Cum poţi spune asemenea lucruri ?

— Cum pot ? repetă el batjocoritor. Pot, pentru că eu nu ţin o frunză de viţă pe gură, acolo unde o ţin totdeauna oamenii cu adevărat respectabili, care nu vorbesc niciodată despre viciile lor. Fă ce-ţi place, dar nu vorbi despre asta ; iată ce înseamnă a fi respectabil. Dar, vai de mine, îşi continuă el batjocura, credeam că eşti dincolo de respectabilitate, aşa cum eşti dincolo de bine şi de rău, sau sub una şi sub cealaltă.

Grace, care intrase aşteptîndu-se la o sărutare şi la vorbe bune, se depărtă încet de el, trecînd în partea cealaltă a odăii, se aşeză pe divan şi începu să plîngă.

O clipă mai tîrziu, Kingham o ţinea în braţe şi-i ştergea lacrimile cu sărutări. Nu rostea un cuvînt ; sărutările deveniră mai pătimaşe. La început ea îşi întoarse faţa de la el. Dar în cele din urmă se lăsă în voia lor. O clipă fu fericită. Uită cuvintele lui Kingham, sau dacă şi le aminti, şi le aminti doar ca pe nişte cuvinte spuse într-un coşmar, adică din greşeală, nu în mod intenţionat, nu din seriozitate.

Începuse să se simtă aproape liniştită, cînd Kingham se eliberă brusc şi brutal din îmbrăţişarea ei, sări în sus şi începu să măsoare odaia în lung şi-n lat, pradă agitaţiei, zburlindu-şi părul în mers.

— Ce îngrozitor e să ai un viciu ! începu el. Ceva pe care-l porţi în tine peste tot, dar care nu eşti tu însuţi. Ceva ce e mai puternic decît tine, căruia vrei să-i reziştî şi pe care vrei să-l domini, dar nu poţi. Un viciu, un viciu ! Era încîntat de cuvînt ; pentru o clipă, acest cuvînt deveni inima universului. E îngrozitor. Sîntem posedaţi de diavoli, asta e nenorocirea noastră. Ne purtăm cu noi diavolii noştri personali, viciile noastre, şi ei sînt prea puternici pentru noi. Ne trîntesc la pămînt şi ne înving în chip înfricoşător. Se cutremură cu dezgust. E oribil să te simţi ucis de propriul tău viciu. Diavolul care te ucide, spiritualmente, care îţi înăbuşă sufletul cu carne moale şi caldă. Diavolul meu te foloseşte pe tine ca instrument al crimei ; diavolul tău mă

folosește pe mine. Viciile noastre conspiră ; e o conspirație, un complot criminal.

În acest timp Grace era mai nefericită decît fusese vreodată în viața ei. (Și, totuși, dacă în urmă cu două luni Rodney ar fi spus același lucru, exprimat puțin altfel — în chip de complimente pentru „temperamentul“ ei — ar fi fost încîntată.)

— Dar știi bine că te iubesc, *știi* doar, atîta putu ea să bîiguie. Ce te face să spui asemenea lucruri, din moment ce știi ?

Kingham rîse.

— Oh, știu, răspunse el, știu, și încă foarte bine. Știu ce înțeleg femeile ca tine prin „iubire“.

— Dar eu nu sînt o femeie ca... Grace șovăi ; „ca mine“ nu suna prea inteligent. Oricum... așa cum spui tu.

— Nu ești ca tine ? întrebă Kingham în bătaie de joc.

— Nu ca ceea ce crezi tu, stărui Grace, în cuvinte confuze și încîlcite. Vreau să spun, nu naivă, nu frivolă și așa mai departe. Nu cu adevărat. (Toate lunile acelea petrecute cu Rodney păreau un vis, și totuși ea le trăise cu adevărat. Și fusese cu adevărat șampanie și sandvișuri, și altceva decît conversații științifice...) Nu acum, în orice caz, adăugă ea. Acum te cunosc. E altceva ; nu poți să înțelegi. Cu totul altceva. Pentru că te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc...

Oricare altul s-ar fi lăsat convins, măcar pentru moment ; ar fi cerut iertare, ar fi sărutat-o și s-ar fi împăcat. Dar pentru Kingham ar fi fost prea ușor, prea lipsit de emoție. Rămase ferm pe poziție.

— Știu că mă iubești, răspunse el, întorcîndu-și privirea, pe cînd vorbea, de la chipul acela patetic, suferind, de la ochii aceia cenușii larg deschiși, nedumeriți și disperați, care priveau în sus spre el atît de implorător, cu atîta umilință chiar. Și eu te iubesc. Diavolul tău mă iubește. Diavolul meu te iubește pe tine.

— Ba nu, protestă cu glasul frînt Grace. Dar de ce ?

— Te iubește cu violență, continuă el cu glas tare, aproape strigînd, irezistibil. Și spunînd aceste cuvinte, se întoarse brusc și se repezi asupra ei cu un fel de furie. Știi tu ce înseamnă, continuă el, ținînd-o în brațe, în timp ce ea se zbătea puțin, refuzîndu-se, știi tu ce înseamnă să iubești nu o persoană, nici măcar trupul ei întreg, ci numai o parte din

el, nebunește? Știi tu cum e cînd diavolul-viciu își concentrează întreaga dorință într-un singur punct, îl fixează în mod inexorabil, pînă cînd nu mai există nimic altceva decît o ceafă, sau un mușchi pectoral, un picior, un genunchi, o mînă? Uite, mîna asta, de pildă. El îi luă mîna și o ridică spre fața lui. Și nici măcar o mînă întreagă, continuă el. Numai vîrful unui deget, numai mica perniță de carne, care e marcată separat de restul palmei prin linia vieții; numai perniță asta de carne moale, elastică, puternică.

Începu să sărute locul acela din palma lui Grace.

— Nu, nu. Nu trebuie.

Încercă să-și retragă mîna.

Dar Kingham o ținea strîns. Continuă să sărute pernuța de mușchi moale și rotundă de la baza palmei ei, insistent, iară și iară; și iar o săruta. Și uneori apuca între dinți carnea și mușca, mai întîi ușor, apoi cu o forță ce creștea treptat, pînă cînd durerea devenea aproape insuportabilă și Grace țipa; atunci el începea din nou cu sărutările, blînd și tandru, de parcă și-ar fi cerut iertare și ar fi încercat să ia durerea cu sărutările. Grace încetă să se mai zbată și-i lăsă mîna, să facă ce vrea cu ea. Și, puțin cîte puțin, acest diavolesc joc de dragoste, nebunește limitat, părea să provoace o anumită sensibilitate voluptuoasă în micul petic pătrat de carne asupra căruia se concentra. Întreaga ei capacitate de a simți plăcerea părea să se adune la baza mîinii stîngi. Chiar și durerea care creștea treptat, pe măsură ce dinții lui se înfigeau mai adînc în carne, avea ceva plăcut în ea. Se abandona; dar în același timp simțea că în această plăcere era ceva rușinos și chiar oribil. Ceea ce putea să fie simplu și frumos și plin de bucurie fusese transformat în ceva dureros, complicat, urît și tulbure. Kingham putea să se felicite pentru că crease o situație plină de cele mai promițătoare posibilități emoționale.

Am reprodus aceste scene în mod cam amănunțit deoarece erau caracteristice și tipice pentru întreaga istorie. În căutare de emoții intense și dureroase, Kingham desfășura o ingeniozitate perversă; niciodată nu-i lipsea pretextul pentru a complica ce era simplu și a contorsiona ceea ce era natural. Resursa principală rămăsese diabolismul lui Grace. Orb, așa cum numai Kingham putea fi orb față de orice evidență contrară, el se încăpățîna să o considere pe Grace o vampă

frivolă, un monstru de viciu nemilos. Vampirismul și viciul ei erau însușirile care-l atrăgeau spre ea; dacă ar fi putut fi convins că ea era cu adevărat simplă, inocentă și copilăroasă, că „diabolica ei concupiscență" era de fapt o adorație umilă și nefericită, interesul lui pentru ea s-ar fi stins. Pledoaria însemna pentru el tot atît de puțin ca și dovada. Dacă Grace protesta cu prea multă vigoare, Kingham îi scotea ochii cu povestea cu Rodney. Ce fusese asta decît un viciu curat, nemascat? Nu recunoscuse chiar ea că nu-l iubise? Nenorocită, disperată, Grace răspundea mărturisind că fusese desigur proastă, și frivolă, și ușuratică, dar că acum totul se terminase. Totul era altfel, și ea era altfel acum. Pentru că îl iubea. La care Kingham replica pierzîndu-se în demonstrații de o splendidă elocință despre ororile viciului, pînă cînd, în sfîrșit, Grace începea să plîngă.

Diabolismul lui Grace constituia materia primă și pretextul cronic al scenelor. Dar Kingham era inventiv și găsea mii de alte pretexte. Bun observator — căci el era totdeauna un observator pătrunzător atunci cînd nu prefera să fie orb — Kingham își dăduse seama curînd de natura cu totul precară și accidentală a ideilor lui Grace, a convingerilor, principiilor și opiniilor ei. El observă, de pildă, că ceea ce gîndea ea despre muzică nu era decît o versiune deformată și fragmentară a ceea ce gîndeam eu; că opiniile ei despre artă erau ale lui Rodney, învălmășite; că ideile ei filozofice și literare erau ca un homar fiert pe jumătate — culoarea neagră decolorîndu-se și cea roșie începînd să apară — adică jumătate ale lui Rodney și jumătate, de pe acum, ale lui. Și observînd aceste lucruri, își bătea joc de ea pentru ipocrizia și snobismul ei intelectual. Găsea mii de prilejuri pentru a o jigni și a o umili.

Alteori îi imputa necredința și meschina prefăcătorie, pentru că nu-i mărturisise deschis lui John Peddley că-l înșală.

— Nu vreau să-l fac în mod inutil nefericit, protesta Grace.

Kingham rîdea batjocoritor:

— Mult îți mai pasă de fericirea altuia, și mai ales de a lui! Adevărul e că vrei să profiți de amîndouă lumile — să fii și respectabilă și vicioasă în același timp. Nici un pic de sinceritate, cu nici un preț! Ca de obicei, frunza de viță e rău plasată.

Şi apoi urma o scenă îngrozitoare, un şir întreg de scene îngrozitoare, pentru că Grace nu voia să aibă un copil cu el.

— E singura noastră scuză, urla el la ea, singurul lucru care ne poate da o justificare, şi tu nici nu vrei să auzi de el. Preferi viciul de dragul viciului, nu-i aşa ? Doctrina estetică nealterată.

Alteori, devenind ciudat de grijuliu pentru binele copiilor lui Grace, îi reproşa că e o mamă rea şi neglijentă.

— Şi asta să ştii că e adevărat, îi mărturisi ea lui Catherine, cu o convingere plină de remuşcări. E foarte adevărat. Într-adevăr îi neglijez.

O invită pe Catherine să meargă cu ea şi cu cei doi copii la grădina zoologică în după-amiaza următoare. Peste capetele micuţilor Pat şi Mittie, printre elefanţi şi maimuţe, printre urşi şi papagali ţipători, ea îi vorbi Catherinei despre iubirea şi nefericirea ei. Şi din cînd în cînd Pat şi Mittie o întrerupeau cu cîte o întrebare :

— Mămico, de ce înoată peştii ?

Sau :

— Cum se fac broaştele-ţestoase ?

— Ştii, eşti o mare mîngîiere pentru mine, îi spuse Grace lui Catherine cînd se despărţiră. Nu ştiu ce m-aş face fără tine.

Cînd veni la noi data următoare, îi aduse Catherinei un nou dar ; de data asta nu era un puf, nici mănuşi, nici panglici, ci un exemplar din *Amintiri din casa morţilor* de Dostoievski.

— Trebuie s-o citeşti, stărui ea. Trebuie neapărat. E atît de teribil de *adevărată.*

Viaţa lui Grace din această perioadă a fost o nefericire aproape neîntreruptă. Spun „aproape neîntreruptă" pentru că uneori Kingham părea că a obosit de atîtea emoţii violente, de suferinţă şi de provocarea suferinţei ; erau momente cînd era tot numai tandreţe şi farmec irezistibil. Pentru aceste scurte clipe de fericire, Grace manifesta o recunoştinţă patetică. Iubirea ei, pe care o maltratare consecventă ar fi putut, în cele din urmă, s-o distrugă şi s-o anihileze, era reînviată prin aceste drăgălăşenii ocazionale şi se revărsa în valuri proaspete de adoraţie pasionată. De fiecare dată spera, şi aproape credea, că fericirea avea să fie permanentă. Aducînd cu ea cîteva aforisme selecţionate din

Nietzsche, un Leopardi de buzunar sau reproducerea unuia dintre tablourile lui Goya cu tema *Desastres de la Guerra*[1], ea venea şi-i spunea Catherinei cît e de fericită, cît de miraculos şi copleşitor de fericită. Era aproape gata să creadă că, de data asta, fericirea ei avea să dureze o veşnicie. Aproape; dar nu de tot. Totdeauna rămînea o îndoială, o teamă ascunsă, neexprimată, cumplită. Şi întotdeauna îndoiala se arăta justificată, teama se dovedea a fi prea bine întemeiată. După o vacanţă de două-trei zile din orgia lui emoţională — două sau trei zile de calm şi blîndeţe — Kingham apărea în faţa ei încruntat, cu faţa întunecată, cu ochi mînioşi şi acuzatori. Grace se uita la el, şi inima începea să-i bată neregulat, cu o violenţă dureroasă; simţea deodată că i se face rău de teamă şi nelinişte. Uneori el izbucnea imediat. Alteori — şi atunci era mult mai rău — o ţinea într-o stare de suspensie chinuitoare, care putea fi prelungită ore întregi, chiar şi zile, păstrînd o tăcere îmbufnată şi neguroasă şi refuzînd să spună despre ce e vorba cînd îl întreba Grace. Dacă ea cuteza să se apropie de el în timpul acestor stări, cu un sărut sau o dezmierdare, o împingea mînios la o parte.

Pretextele lui pentru aceste noi izbucniri de furtună după vremea bună erau dintre cele mai diverse. Una dintre perioadele de fericire s-a încheiat prin reproşul că a fost prea drăgăstoasă, prea diabolic concupiscentă cînd făcuse dragoste cu ea. Cu altă ocazie, crima ei era aceea că declarase, cu două zile înainte de a se fi hotărît el să-i reproşeze acest lucru, că-i plac eseurile critice ale lui Dryden[2]. („O asemenea probă de vorbărie afectată şi insuportabilă! se plînse el. Şi numai pentru că e la modă să admiri scriitorii ăştia clasici, stupizi şi plicticoşi. Pură ipocrizie, asta e!") Şi aşa mai departe. Altă dată se înfuriase pentru că Grace insistase să ia un taxi pentru tot drumul pînă la Hampton Court. E adevărat, ea propusese de la început să plătească. Cu toate acestea, cînd deschise poşeta să plătească, Kingham se simţise obligat din pură politeţe masculină să scoată portofelul. Timp de o clipă penibilă, se temuse că ea îi va accepta în-

[1] Dezastre ale războiului (sp.)
[2] *John Dryden* (1631—1700), poet, eseist şi autor dramatic englez.

tr-adevăr oferta. Apoi se răzbună pentru acest moment incomod acuzînd-o de risipă prostească şi uşuratică.

— Oamenii care s-au născut şi au crescut cu bani au în ei ceva extrem de grosolan, comentă el, au pielea groasă şi sînt lipsiţi de sensibilitate. Ce idee să cheltuieşti cîteva lire pe un simplu capriciu fără rost, cînd există sute de mii de oameni care n-au de lucru, trăiesc din mila statului, ca vai de ei, numai cît să nu moară de foame! Ce idee!

Grace, care propusese excursia pentru că se gîndise că Hampton Court e locul cel mai romantic din lume şi pentru că ar fi fost atît de minunat să fie în doi, îndrăgostiţi, pe malul de la Long Water, în arcadele adînci ale ferestrelor, în faţa vechilor oglinzi cenuşii, în faţa splendidelor tablouri de Mantegna [1], Grace fu înspăimîntată văzînd că realitatea se arăta atît de crunt diferită de visurile ei anticipative. Şi astfel, un alt moment de fericire trecuse în chip irevocabil.

Nu era de mirare că Grace ajunsese să arate obosită şi cam bolnavă. Era mai palidă decît înainte şi vizibil mai slabă. Tiviţi cu cearcăne întunecate, ochii ei păreau să fi devenit mai mari şi de un cenuşiu mai deschis. Chipul ei era tot chipul unei fetiţe dulci, dar cam urîţele, însă al unei fetiţe maltratate în mod oribil, care ducea o viaţă nefericită, resemnată şi fără speranţă.

În faţa acestei resemnări depline la nefericire, Catherine îşi pierdu răbdarea.

— Nimeni n-are nevoie să fie atît de resemnat, zise ea. Cel puţin, nu în zilele noastre. Noi am depăşit stadiul răbdătoarei Griselda [2].

Dar nenorocirea era că Grace nu-l depăşise. Ea iubea în chip umilitor. Cînd Catherine o îndemna şi o implora să rupă cu Kingham, ea scutura din cap.

— Dar eşti nefericită, stăruia Catherine.

— Nu-i nevoie să-mi spui tu asta, răspundea Grace, şi ochii i se umpleau de lacrimi. Crezi că eu nu ştiu?

— Atunci de ce nu-l laşi?

[1] *Andrea Mantegna* (1431—1506), pictor şi gravor italian, caracterizat prin vigoarea realismului său.

[2] Eroină a unei legende povestită pentru prima oară de Boccaccio în *Decameron* şi reluată apoi de nenumăraţi alţi autori. Griselda este simbolul răbdării, resemnării şi supunerii pasive în dragoste.

— Pentru că nu pot. Şi după ce plînse puţin, continuă cu o voce încă nesigură şi întreruptă de cîte un suspin: Parcă aş avea un diavol în mine, care mă tîrăşte împotriva voinţei mele. Un fel de diavol întunecat.

Începuse să gîndească în termenii lui Kingham chiar şi cînd era vorba de ea însăşi. Cazul părea disperat.

În vara aceea am plecat în străinătate, în Italia, pe litoral. La adăpostul acelui munte uriaş de piatră de var, care răsare brusc, ca muntele paradisului, din mlaştinile Pomptine şi din cîmpiile albastre ale Mediteranei, ne-am scăldat, am făcut plajă şi ne-am umplut de forţa soarelui dătător de viaţă. Aici, pe coasta acestui munte, şi-a avut palatul vrăjitoarea Circe. Circeus Mons — Monte Circeo — magia numelui ei a dăinuit, prin epoca romană, pînă în prezent. În bolţi săpate la poalele muntelui se află ruinele vilelor imperiale şi, înaintînd pe sub văgăunile dinspre apus, dai de fantoma unui port roman, cu iazurile lui Lucullus în apropiere, ca nişte ochi strălucitori care privesc în sus din cîmpie. În zori, înainte ca soarele să fi acoperit tot spaţiul cu vălurile sale fremătătoare şi cu strălucirea incoloră a luminii excesive, în zori şi pe seară, cînd aerul devine din nou limpede, iar culoarea şi forma îndepărtată par să renască, conturul unui munte se iveşte în zare, departe, peste golful albastru al Terracinei, conturul unui munte cu o şuviţă de fum alb, neclintit: Vezuviul. Şi o dată, căţărîndu-ne înainte de răsăritul soarelui pe creasta colinei noastre Circeene, le-am văzut pe amîndouă — Vezuviul, spre sud, peste marea palidă, iar spre nord, dincolo de mlaştinile verzi, dincolo de dealurile albane de un cafeniu-întunecat, marea catedrală simbolică a lumii, Sfîntul Petru, licărind deasupra ceţurilor orizontului.

Am rămas la Monte Circeo mai bine de două luni, timp suficient ca să ne bronzăm ca nişte indieni şi să uităm, sau cel puţin să devenim complet indiferenţi faţă de lumea dinafară. N-am văzut nici un ziar; ne-am descurajat toţi corespondenţii, nerăspunzînd la scrisorile pe care abia dacă ne dădeam osteneala să le citim; într-un cuvînt, am trăit o viaţă de sălbatici în soare, pe ţărmul unei mări calde. Toţi prietenii şi rudele noastre ar fi putut să moară, Anglia să fi fost cotropită de război, de foamete şi ciumă, toate cărţile, tablourile şi muzica să fi fost distruse, iremediabil, în lumea întreagă — la Monte Circeo nu ne-ar fi păsat nici un pic.

Dar sosi, în cele din urmă, momentul cînd trebuia să ne întoarcem la Londra şi să facem rost de ceva bani. Ne-am împovărat trupurile cu veşminte neobişnuite, ne-am strivit picioarele — picioarele noastre care se bucuraseră atît de multă vreme de libertatea sandalelor — în temniţa pantofilor, am luat autobuzul pînă la Terracina şi ne-am urcat în tren.

— Ei bine, am spus eu — după ce am izbutit, în sfîrşit, să ne strecurăm pe cele două locuri libere, pe care extraordinara exuberanţă a unui grup de napolitani le redusese la nişte proporţii dureroase — ne întoarcem la civilizaţie.

Catherine oftă şi se uită pe fereastră la muntele vrăjitoarei care ne făcea semne peste cîmpie.

— S-ar putea ierta celui care ar face o mică greşeală şi ar spune că ne întoarcem în inferm, răspunse ea.

A fost o călătorie îngrozitoare. Compartimentul era aglomerat, şi napolitanii fantastic de laţi, vremea fierbinte, tunelurile foarte dese, iar fumul deosebit de negru şi otrăvitor. Şi o dată cu neplăcerile fizice, se ivi şi o armată de neplăceri mintale. Cîţi bani aveam să găsim la bancă la sosirea acasă? Ce contracte ne aşteptau? Am să fiu în stare să termin cartea despre Mozart pînă la Crăciun, aşa cum am promis? În ce stare aveam să o găsesc pe sora mea invalidă? Va fi necesar să trec pe la dentist? Ce-o să facem ca să-i împăcăm pe toţi cei cărora nu le-am scris de loc? Îmi puneam toate aceste întrebări, înfipt între napolitani. Şi uitîndu-mă la Catherine, am putut vedea după expresia chipului ei că era preocupată de lucruri asemănătoare. Eram ca Adam şi Eva cînd porţile grădinii raiului s-au închis în urma lor.

La Genova napolitanii au coborît, şi locul lor a fost luat de nişte călători cu un volum mai normal. Presiunea din compartiment scăzu întrucîtva. Ne-am putut face rost de două locuri alăturate. Conversaţia deveni posibilă.

— Mă tot întreb, zise Catherine cînd, în sfîrşit, am putut sta de vorbă, ce s-o fi întîmplat în tot timpul acesta cu biata Grace. Ştii, ar fi *trebuit* să-i scriu neapărat.

Şi se uită la mine cu o expresie în care conştiinţa vinovăţiei era amestecată cu reproş.

— La urma urmei, am spus eu, răspunzînd mai mult expresiei decît cuvintelor ei, nu e vina mea dacă ţi-a fost prea lene să-i scrii. Nu-i aşa ?

— Ba da, e vina ta, răspunse Catherine. Eşti la fel de vinovat ca şi mine. Ar fi trebuit să-mi aminteşti să scriu, ar fi trebuit să insişti. În schimb, tu ai dat primul exemplu şi mi-ai încurajat lenea.

Am ridicat din umeri.

— Cu femeile nu se poate discuta.

— Pentru că ele au aproape totdeauna dreptate, zise Catherine. Dar nu-i asta problema. Problema e biata Grace. Ce s-o fi întîmplat cu ea, poţi să-ţi închipui ? Şi îngrozitorul acela de Kingham ce-o mai fi fost în stare să facă ? Îmi pare rău că n-am scris.

E adevărat că la Monte Circeo vorbiserăm deseori despre Grace şi Kingham. Dar acolo, sub soarele dizolvant, printre frumuseţile imense şi, pentru ochii unor nordici, aproape ireale ale peisajului mitologic, cei doi păruseră tot atît de departe şi tot atît de lipsiţi de importanţă ca orice altceva şi oricine altcineva din cealaltă viaţă a noastră. Grace suferea. Fără îndoială, ştiam acest lucru în mod teoretic, dar nu şi practic, ca să zic aşa, nu personal, nu cu înţelegerea afectivă. Sub soarele acela ar fi fost dificil să mai sesizăm altceva decît propria noastră stare de fericire. Expune la soare un trup de nordic, şi sufletul din el va părea că se evaporează. Influxul de viaţă fizică năvălind direct de la sursă, elimină viaţa spiritului. Trupul trebuie să se deprindă cu lumina şi viaţa înainte ca sufletul să se poată condensa din nou într-o existenţă activă. Cînd vorbisem despre Grace la Monte Circeo, fusesem două trupuri aproape fără suflet, în soare. Hainele, încălţămintea, oribila lipsă de comoditate din tren ne aduseseră înapoi sufletele. Acum vorbeam despre Grace cu o compasiune regăsită, făcînd tot felul de presupuneri neliniştite cu privire la soarta ei.

— Simt că într-un fel avem o oarecare răspundere faţă de ea, zise Catherine. Oh, ce rău îmi pare că nu i-am scris ! Dar de ce nu mi-a scris nici ea mie ?

Am expus o teorie roconfortantă.

— Probabil că nici n-a fost cu Kingham în acest interval, am sugerat. O fi plecat în străinătate, ca de obicei, cu

Peddley şi cu copiii. Probabil la întoarcerea acasă vom afla că povestea s-a sfîrşit.

— M-aş mira, zise Catherine.

Ne-a fost dat să descoperim adevărul, sau cel puţin o parte din el, mai curînd decît ne aşteptam. Prima persoană pe care am văzut-o pe cînd coboram din tren la Modane a fost John Peddley.

Stătea pe peron la zece sau cincisprezece yarzi distanţă, scrutînd cu nişte ochi care se învîrteau ageri în toate părţile feţele călătorilor care coborau din expres. Privirile lui erau cercetătoare, rapide, hotărîte. Părea un detectiv postat acolo la frontieră pentru a intercepta evadarea unui criminal. Simţeai că nici un pungaş, nici un bandit de clasă mare, oricît de dibaci, n-ar fi putut spera să se strecoare sau să scape de ochii aceia de vînător atotvăzător. Acest gînd şi înţelegerea faptului că situaţia era fără ieşire mă făcu să-mi stăpînesc primul impuls, de-a fugi — departe de gară, oriunde — să mă ascund în vagonul de bagaje, la lavabou, sub un scaun. Nu, partida era evident pierdută. Nu era posibilă nici o scăpare. Mai curînd sau mai tîrziu, orice aş fi făcut acum, trebuia să mă prezint la vamă, şi acolo avea să mă prindă negreşit. Iar trenul era programat să aştepte două ore şi jumătate!

— Sîntem pierduţi, i-am şoptit Catherinei pe cînd o ajutam să coboare pe peron.

Ea urmări direcţia privirii mele şi văzu primejdia care ne pîndea.

— Cerul să ne ajute! exclamă ea cu o cucernicie neobişnuită. Apoi adăugă pe alt ton: Dar poate că asta înseamnă că Grace e aici. Mă duc să-l întreb.

— Mai bine nu, am implorat-o eu, nutrind încă nebuneasca speranţă că am mai putea luneca pe lîngă el neobservaţi. Mai bine nu.

Dar în clipa aceea Peddley se întoarse şi ne văzu. Faţa lui lată, brună, frumoasă străluci de plăcere; o porni pur şi simplu în goană, ca să ne întîmpine.

Cele două ore şi jumătate petrecute în tovărăşia lui John Peddley la Modane îmi confirmară un fapt destul de curios, de care pînă atunci nu-mi dădusem seama decît într-un mod vag şi nelămurit: faptul că poţi simţi un interes adînc şi pătruns de compătimire faţă de sentimentele unor indivizi

ale căror gînduri şi opinii — într-un cuvînt, toate produsele intelectului lor — îţi sînt cu totul indiferente, ba chiar plicticoase şi respingătoare. Citim, de pildă, *Autobiografia* lui Alfieri[1], *Jurnalul* lui Benjamin Robert Haydon, şi le citim cu un interes pasionat. Dar tragediile lui Alfieri, sau tablourile istorice ale lui Haydon, toate creaţiile care au însemnat pentru aceşti oameni dreptul lor la atenţia lumii, au încetat să mai existe, cel puţin pentru noi. Din punct de vedere intelectual şi artistic, oamenii aceştia au fost mai mult de jumătate morţi. Dar din punct de vedere emoţional au trăit.

Mutatis mutandis[2], acelaşi lucru se întîmpla cu John Peddley. Îl cunoscusem pînă acum numai ca pe un reproducător de fapte, ca pe un debitant de teorii — pe scurt, ca pe un intelect; unul dintre intelectele cele mai înspăimîntător de neinteresante apărute pe lume. Îl cunoscusem numai sub aspectul lui public, ca să zic aşa, ca pe un conferenţiar de club, în foaier şi la dineuri. Nu avusesem nici o idee despre viaţa lui particulară. Nici nu e de mirare, pentru că aşa cum am mai spus, în vremuri obişnuite şi cînd lucrurile mergeau lin, Peddley nici n-avea o viaţă particulară mai complicată decît viaţa partioulară a trupului său. Sentimentele lui faţă de majoritatea semenilor săi erau emoţiile simple ale unui vînător: plăcere, cînd îşi prindea victima şi putea să-i vorbească pînă o ameţea; durere şi un uşor resentiment, cînd prada îi scăpa. Faţă de soţia lui simţea dorinţele unui bărbat sănătos cam de vîrstă mijlocie, îmbinate cu o afecţiune reală, dar lipsită de imaginaţie, rod al obişnuinţei. Era o afecţiune în general prea sigură de sine şi de obiectul său — Grace. În felul său propriu, Peddley îşi iubea soţia şi nu i-ar fi trecut niciodată prin cap că ea ar fi putut să nu nutrească acelaşi sentiment pentru el; i se părea firesc şi inevitabil, cum era faptul de a avea copii şi a ţine la ei, de a avea o casă şi servitori şi de a veni acasă de la birou seara şi a găsi cina aşteptîndu-l. Un lucru atît de firesc şi inevitabil, încît era inutil să vorbească despre el sau să se gîndească la

[1] *Vittorio Alfieri* (1749—1803), poet şi dramaturg italian, creatorul tragediei clasice în Italia.

[2] Făcînd schimbările necesare (lat.)

el ; firesc pînă la a-l considera drept garanţie publică, aşa ca posesiunea unui cont bancar.

Crezusem cu neputinţă ca Peddley să manifeste vreodată o viaţă particulară ; dar mă înşelasem. Nu prevăzusem posibilitatea unui şoc destul de violent încît să-i zguduie automulţumirea, obligîndu-l să-şi pună întrebări, un şoc destul de puternic încît să-i clatine edificiul comod al vieţii lui cotidiene, luată pe garanţie. Şocul acesta îl primise acum. Acela care alerga acum în întîmpinarea noastră era un Peddley nou şi necunoscut.

— Îmi pare atît de bine, îmi pare grozav de bine că vă văd, zise el cînd se apropie de noi. Nemaipomenit de bine, să ştiţi.

Niciodată nu mi se mai strînsese mîna cu atîta căldură ca atunci. Nici Catherinei, după cum am putut vedea din tresărirea ei cînd şi-a lăsat degetele pradă cordialităţii lui strivitoare.

— Eşti tocmai omul pe care doream în mod deosebit să-l văd, urmă el, întorcîndu-se din nou spre mine. Se aplecă şi apucă două dintre valizele noastre. Să ne repezim pînă la vamă. Şi apoi, după ce scăpăm de aceste formalităţi blestemate, să stăm puţin de vorbă.

L-am urmat. Uitîndu-mă la Catherine, am făcut o strîmbătură. Perspectiva de „a sta puţin de vorbă" mă înspăimînta. Catherine mă privi la rîndul ei, apoi grăbi pasul, ca să-l ajungă pe energicul şi grăbitul Peddley.

— Grace e aici cu dumneata ? întrebă ea.

Peddley se opri, cu cîte un geamantan în fiecare mînă.

— Păi, zise el, lent şi şovăielnic, ca şi cum ar fi putut avea îndoieli metafizice asupra răspunsului just la această întrebare, păi, de fapt, nu e... Într-adevăr, nu e.

Avea aerul că discută despre problema prezenţei reale.

Ca şi cum nu i-ar fi făcut plăcere să mai vorbească despre acest subiect, se întoarse şi se grăbi spre vamă, lăsînd fără răspuns întrebarea următoare a Catherinei :

— O găsim la Londra la întoarcere ?

Mica noastră discuţie, cînd îi veni timpul, fu foarte diferită de ceea ce presimţisem eu în mod tulbure.

— Crezi că soţia dumitale ar avea ceva împotrivă, îmi şopti Peddley, după ce vameşul terminase cu noi şi ne în-

dreptam spre restaurantul gării, dacă aş avea ceva de vorbit numai cu dumneata ?

Am răspuns că sînt sigur că nu şi i-am suflat un cuvînt Catherinei, care mi-a răspuns mie printr-o privire rapidă şi semnificativă, iar amîndurora printr-un surîs îngăduitor.

— Duceţi-vă şi discutaţi despre chestiunile voastre stupide, dacă vreţi, zise ea. Eu am să încep să mănînc.

Am ieşit pe peron. Începuse să plouă cu găleata, cum numai la munte plouă. Apa bătea în acoperişul de sticlă, boltit, al gării, umplînd tot spaţiul dedesubt cu un duduit continuu, monoton ; mergeam în interiorul unei tobe imense, bătută de nenumăratele degete ale ploii. Prin arcadele deschise de ambele laturi ale gării, contururile munţilor se desluşeau prin vălurile albe ale apei bătute de vînt.

Ne plimbarăm în sus şi în jos timp de cîteva minute fără să spunem un cuvînt. Niciodată, cel puţin în prezenţa mea, nu păstrase Peddley o tăcere atît de lungă. Ghicind ce frămîntări îl ţin în starea aceasta de muţenie, îl compătimeam. În cele din urmă, după ce am măsurat de cîteva ori peronul în sus şi în jos, făcu un efort, îşi drese glasul şi începu cu o voce pierită, care nu semăna de loc cu vocea aceea puternică, sigură de sine, asemănătoare unui trombon, cu care vorbea despre sistemul bancar elveţian.

— Iată despre ce voiam să-ţi vorbesc, începu el. Despre Grace.

Chipul pe care îl întoarse spre mine pe cînd vorbea exprima nefericire şi nedumerire. Masca aceea de o frumuseţe comună era brăzdată şi încreţită în chip ciudat. De sub sprîncenele ridicate, ochii lui mă priveau întrebători, disperaţi, neliniştiţi.

Am dat din cap fără să spun nimic ; părea calea cea mai bună pentru a-l încuraja să continue.

— Adevărul e, urmă el, întorcîndu-şi faţa de la mine şi uitîndu-se în pămînt, adevărul e...

Dar trecu multă vreme pînă se putu hotărî să-mi spună care era adevărul.

Cunoscînd atît de bine adevărul, eram să izbucnesc în rîs dacă mila n-ar fi fost mai puternică decît batjocura, cînd el se întoarse spre mine şi declară cu jumătate de gură, într-un eufemism patetic :

— Adevărul e că Grace... ei bine, cred că nu mă iubeşte. Adică nu aşa cum mă iubea. De fapt, ştiu acest lucru.

— De unde ştii? am întrebat după o scurtă pauză, în speranţa că poate îi parveniseră ceva bîrfeli, pe care aş fi putut să le dezmint.

— Ea mi-a spus, răspunse el.

Şi speranţa mea se stinse.

— O!

„Aşadar, Kingham a izbutit", mă gîndii eu. O convinsese pînă la urmă să-i spună lui Peddley adevărul inutil, numai de dragul de a face situaţia şi mai dificilă şi mai dureroasă decît era nevoie.

— Observasem de cîtva timp, continuă Peddley după un moment de tăcere, că Grace s-a schimbat.

Pînă şi Peddley putea fi perspicace după ce faptele se petrecuseră. De altfel, semnele iubirii ei în declin fuseseră destul de evidente şi de limpezi. Peddley putea să nu aibă o imaginaţie afectivă; dar, în orice caz, avea dorinţe, şi ştia cînd acestea sînt satisfăcute şi cînd nu sînt. Făcu aluzie la detalii lămuritoare.

— Dar niciodată nu mi-am închipuit, încheie el — cum aş fi putut să-mi închipui? — că era altcineva la mijloc. Cum aş fi putut? repetă el pe un ton de disperare candidă.

Se vedea foarte limpede că pentru el ar fi fost într-adevăr imposibil să-şi fi închipuit un asemenea lucru.

— Într-adevăr, am zis eu, confirmînd consolator nu ştiu care propoziţiune. Într-adevăr.

— Ei bine, într-o bună zi, urmă el, exact cu o zi înainte de data fixată de noi ca să plecăm în munţi, ca de obicei, Grace a venit la mine şi mi-a trîntit deodată totul în faţă, aşa, deodată, ştii, fără să mă prevină. A fost îngrozitor. Îngrozitor.

Urmă altă pauză.

— Tipul ăla, pe care-l cheamă Kingham, continuă el, rupînd tăcerea, îl cunoşti? E un prieten al dumitale, nu-i aşa?

Am dat din cap.

— Desigur, un om foarte capabil, zise Peddley, încercînd să fie imparţial şi să dea cezarului ce i se cuvenea. Dar trebuie să spun că, de fiecare dată cînd l-am întîlnit, mi s-a părut cam antipatic. (Mi-am imaginat scena: Peddley lansîndu-se în legea referitoare la companiile de asigurări, sau

aducîndu-şi aminte că băiatul era din domeniul literaturii, trăgîndu-i cu pianolele, sau cu arta modernă, sau cu teoria lui Einstein. Iar de partea cealaltă, Kingham, refuzînd ferm şi, după toate probabilităţile, foarte brutal să-i devină victimă.) Puţin cam prea excentric pentru gustul meu.

— Sucit, am confirmat eu, cu siguranţă. Uneori poate chiar puţin nebun.

Peddley dădu din cap.

— Ei bine, zise el domol, de Kingham e vorba.

N-am spus nimic. Poate că ar fi trebuit să „manifest uimire", cum se spune în lumea filmului ; uimire, oroare, indignare, şi mai ales uimire. Dar nu sînt un bun actor. N-am făcut nici o grimasă, n-am scos nici un strigăt. Mergeam încet, în tăcere, de-a lungul peronului. Ploaia bătea darabana pe acoperiş deasupra noastră ; prin arcada din marginea gării, fantomele abia vizibile ale munţilor se conturau vag pe după vălurile albe. Merserăm din Italia pînă în Franţa şi înapoi din Franţa pînă în Italia.

— Cine ar fi putut să-şi închipuie ? zise în cele din urmă Peddley.

„Oricine, i-aş fi putut răspunde, fără ezitare. Oricine care ar fi avut un pic de imaginaţie şi ar fi cunoscut-o pe Grace ; mai ales, oricine care te-ar fi cunoscut pe tine." Dar mi-am ţinut limba. Pentru că, deşi priveliştea unei mulţumiri de sine brusc dezumflată are ceva deosebit de caraghios, e meschin şi mărginit să rîzi de ea. Dezumflarea automulţumirii dă naştere unei dureri care poate fi tot atît de acută ca şi aceea pricinuită de tragedii mai nobile. Vanitatea jignită şi îngîmfarea pulverizată pot fi comice ca spectacol, privite dinafară ; dar pentru cei care le simt chinul, care le privesc dinăuntru, sînt departe de a fi caraghioase. Sentimentele şi opiniile actorului, chiar în dramele de cea mai joasă calitate morală, merită tot atîta respect ca şi ale spectatorului. Uimirea lui Peddley că soţia lui putea să-i prefere un alt bărbat era neîndoios, din punctul meu de vedere, o privelişte ridicolă. Dar descoperirea umilitoare îl durase în mod sincer ; uimirea fusese amestecată cu o durere reală. Simpla batjocură ar fi însemnat o negare a drepturilor actorului în favoarea spectatorului. Mai mult încă, durerea pe care o simţea Peddley nu era exclusiv produsul unei automulţumiri ofensate. Cu emoţiile de factură inferioară şi caraghioase se

amestecau altele, mai demne de respect. Cuvintele lui următoare îmi tăiară orice poftă de rîs.

— Ce să mă fac? continuă Peddley după o altă pauză lungă şi mă privi din nou, mai nefericit şi mai rătăcit decît oricînd. Ce *trebuie* să fac?

— Păi, am zis eu prudent, neştiind ce sfat să-i dau, asta depinde de sentimentele dumitale faţă de întreaga situaţie, şi îndeosebi faţă de Grace.

— Sentimentele mele faţă de ea? repetă el. Ei bine, şovăi încurcat, ţin la ea, desigur. Se opri apoi, şi cu un mare efort, dărîmînd bariere pe care ani de tăcere mulţumită, ani de insensibilă garanţie a securităţii le clădiseră în jurul acestui subiect, urmă: O iubesc.

Rostirea acestui cuvînt hotărîtor păru să-l uşureze pe Peddley. Parcă ar fi fost dată la o parte o piedică; şuvoiul confidenţelor începu să curgă mai lesne şi mai din belşug.

— Ştii, continuă el, cred că pînă acum nici nu-mi dădusem seama cît de mult o iubesc. Asta face ca totul să fie atît de îngrozitor — gîndul că ar fi trebuit s-o iubesc mai mult, sau măcar mai conştient, atunci cînd a fost cazul, cînd ea mă iubea. Gîndul că dacă aş fi făcut aşa, astăzi n-aş fi fost aici singur, fără ea. Îşi întoarse faţa şi rămase tăcut un timp în care parcurserăm jumătate de peron. Mă gîndesc tot timpul la ea, ştii, continuă el. Mă gîndesc cît de fericiţi eram împreună şi mă întreb dacă vom mai fi vreodată fericiţi, sau dacă totul s-a sfîrşit, pentru totdeauna. Urmă o altă pauză. Şi apoi, reluă Peddley, mă gîndesc că ea e acolo, în Anglia, cu omul acela, că e mai fericită cu el, poate mai fericită decît a fost vreodată cu mine; pentru că pe mine poate că nu m-a iubit niciodată, în orice caz nu aşa ca pe el. Dădu din cap. Oh, e îngrozitor, ştii? îngrozitor! Încerc să-mi scot gîndurile astea din cap, dar nu pot. Pribegesc pe dealuri pînă cad mort de oboseală; caut să mă distrag stînd de vorbă cu oameni care trec pe aici cu trenul. Degeaba. Nu pot să-mi alung gîndurile.

Aş fi putut, de bună seamă să-l asigur că neîndoielnic, Grace era infinit mai puţin fericită cu Kingham decît fusese cu el. Dar mă îndoiam că spusele mele ar putea ajuta într-adevăr cu ceva.

— Poate că nu e ceva serios, am sugerat slab. Poate că n-o să dureze. O să-şi vină în fire cît de curînd.

Peddley oftă.

— Aşa sper şi eu, mereu, desigur. La început m-am supărat cînd mi-a declarat că nu vine cu mine în străinătate şi că are de gînd să rămînă în Anglia cu omul acela. I-am spus că din partea mea poate să se ducă la dracu. I-am spus că n-o să mai aibă veşti de la mine decît prin avocat. Dar la ce a folosit? Nu vreau să se ducă la dracu; vreau să fie aici, cu mine. Acum nu mai sînt furios, ci numai nenorocit. Mi-am călcat chiar şi peste mîndrie. Ce rost are să fii mîndru şi să nu revii asupra hotărîrilor tale dacă acestea te fac nefericit? I-am scris, spunîndu-i că doresc să se întoarcă şi că am să fiu fericit şi recunoscător dacă vine înapoi.

— Şi ce-a răspuns? am întrebat.

— Nimic.

Mi-am imaginat biata scrisoare convenţională a lui Peddley, plină de frazele acelea uzate, care-şi fac apariţia cu o regularitate funebră în toate scrisorile ce se citesc în tribunalele de divorţuri, sau în faţa procurorului, cînd oamenii se aruncă sub trenuri pentru o dragoste neîmpărtăşită. Cuvinte mizere, reci, nepotrivite! Avocat el însuşi, le dictase, desigur de nenumărate ori, unor clienţi care doreau ca pledoaria pentru restituirea drepturilor conjugale să fie aşternută negru pe alb, în mod succint şi elegant, pentru uzul judecătorului care avea să-i dea autoritatea legală prin formalităţile de rigoare. Fraze vechi, tocite, în care numai simpatia cititorului avea puterea de a turna un strop de viaţă vremelnică — iată că de data aceasta trebuise să le scrie pentru sine însuşi, neprofesional.

Eram sigur că Grace îi arătase lui Kingham scrisoarea. Mi-am închipuit cruzimea batjocoritoare a comentariilor lui. Aproape orice scrisoare de dragoste poate fi redusă la inepţie şi absurditate printr-o analiză judicioasă a stilului ei. Kingham va fi făcut această analiză cu voluptate şi cu o măiestrie diabolică. Neîndoios că prin bătaia lui de joc o va fi făcut pe Grace să se ruşineze de primele ei sentimente spontane; şi ea lăsase scrisoarea fără răspuns. Dar nu mă îndoiam că sentimentele dăinuiau încă în adîncul inimi ei; milă pentru John Peddley şi remuşcare pentru ceea ce făcuse. Iar Kingham, eram sigur, avea să găsească vreo metodă ingenioasă pentru ca mai întîi să-i stimuleze, apoi să-i zeflemisească emoţiile. Aceasta

avea să complice în mod plăcut relaţiile dintre ei, făcînd ca pentru Grace iubirea să constituie o sursă de chin mai mare decît oricînd.

Peddley rupse tăcerea, încărcată de ropotul ploii, şi cursul speculaţiilor mele spunînd :

— Şi dacă e serios, dacă ea refuză şi mai departe să-mi răspundă cînd îi scriu, atunci ce va fi ?

— Ah, aşa ceva nu se va întîmpla, am spus eu, vorbind cu o convingere născută din cunoaşterea caracterului lui Kingham. Mai curînd sau mai tîrziu, acesta avea să facă ceva care ar fi împiedicat chiar şi pe cea mai umilă îndrăgostită să-l mai poată suporta. Poţi fi sigur că nu se va întîmpla.

— Aş dori să pot, zise Peddley cu îndoială. El nu-l cunoştea pe Kingham, ci numai pe Grace, şi nici pe ea prea bine. Nu pot să ghicesc ce are de gînd să facă. Totul a fost atît de neaşteptat din partea ei. Niciodată nu mi-am închipuit... (Pentru prima oară începuse să-şi dea seama că nu cunoştea femeia cu care era căsătorit. Conştiinţa acestei ignoranţe era unul dintre elementele componente ale disperării sale.) Dar dacă e serios ? urmă el după o pauză, stăruind cu încăpăţînare în examinarea celei mai rele posibilităţi. Ce-o să mă fac ? S-o las să plece aşa, fără să lupt ? Să-i dau libertatea să plece şi să fie fericită pentru totdeauna şi în mod respectabil cu omul acela ? (În faţa acestei imagini provocate de el, a unui Kingham domesticit, am zîmbit în sinea mea.) Cred că pentru ea aşa ar fi cel mai drept. Dar de ce să fiu nedrept cu mine însumi ?

Am continuat discuţia noastră zadarnică, sub degetele ploii care băteau darabana în preajma munţilor fantomatici, învăluiţi în ploaie. La sfîrşit l-am convins ca deocamdată să nu facă nimic. Să aştepte, să vadă ce vor aduce zilele, sau săptămînile, sau lunile următoare. Era singura atitudine posibilă.

Cînd ne-am întors în restaurantul gării, Peddley era în mare măsură mai vesel decît cînd ieşisem. Nu-i oferisem nici o consolare efectivă, nu inventasem nici o soluţie magică a problemelor lui ; dar simplul fapt că fusese în stare să vorbească şi că eu îi arătasem înţelegere însemnase pentru el o mîngîiere şi o uşurare. Cînd se aşeză lîngă Catherine, îşi freca realmente mîinile.

— Ei bine, doamnă Wilkes, zise el cu tonul acela de o cordialitate profesională pe care îl dobîndesc atît de lesne clericii, medicii, avocaţii şi toţi cei a căror îndeletnicire e să stea de vorbă mereu şi îndelung cu oameni pe care nu-i cunosc, ei bine, doamnă Wilkes, mă tem că v-am neglijat în mod ruşinos. Mă tem că nu mă veţi ierta niciodată că v-am răpit soţul în felul acesta brutal...

Şi aşa mai departe.

După cîtva timp, părăsi terenul acesta de politeţe graţioasă pentru o conversaţie mai serioasă :

— Am întîlnit un om foarte interesant în gara aceasta acum cîteva zile, începu el. Un grec. Îl cheamă Theotocopulos. Un om remarcabil. Mi-a povestit o mulţime de lucruri revelatoare despre regele Constantin şi despre actuala situaţie economică din Grecia. De pildă, m-a asigurat că...

Şi informaţiile despre regele Constantin şi situaţia economică a Eladei începură să curgă şuvoi. Era evident că în domnul Theotocopulos, John Peddley găsise un suflet înrudit. Cînd un grec întîlneşte alt grec, are loc un schimb de anecdote despre suveranii detronaţi din Europa de est — într-un cuvînt, culmea pisălogelii. Din viaţa particulară, Peddley se întorsese în viaţa publică. Am fost mulţumiţi cînd a sosit timpul să ne continuăm călătoria.

Kingham locuia la etajul al doilea al unei case, frumoasă odinioară, într-un nobil stil „secolul XVIII", a cărei faţadă de cărămidă înnegrită dădea într-o stradă de reşedinţe particulare, acum ruinată, mergînd dinspre Theobald's Road spre partea cea mai de răsărit din Bloomsbury Square. Era o stradă de mahala, pe care, după război, se mutase o întreagă colonie de oameni săraci, dar „pitoreşti". La ferestre, perdele de muselină murdară alternau cu perdele portocalii, cu perdele roşii, cu perdele în carouri mari colorate. Nu era greu să-ţi dai seama unde se încheia mahalagismul onorabil şi unde începea boema veselă.

Uşa de intrare de la numărul 23 era totdeauna deschisă. Am intrat şi m-am îndreptat spre scări. Ajungînd la al doilea palier, am găsit cu surprindere uşa apartamentului lui Kingham întredeschisă. Am împins-o şi am intrat.

— Kingham, am strigat, Kingham !

Nici un răspuns. Am străbătut micul vestibul întunecos şi am bătut la uşa camerei principale.

— Kingham! am strigat din nou, mai tare.

Nu voiam să inoportunez vreo scenă de fericire casnică, sau, mai probabil, avînd în vedere relaţiile existente între Grace şi Kingham, vreo ceartă.

— Kingham!

Tăcerea rămase neclintită. Am intrat. Odaia era goală. Continuînd să chem discret din mers, m-am uitat într-a doua cameră, în bucătărie, în dormitor. Chiar în uşa dormitorului se aflau două geamantane gata făcute. „Unde or fi plecînd?" m-am întrebat, cu speranţa că îi voi vedea înainte de plecare. Între timp am aruncat o privire şi în baie şi în cameră; micul apartament era parcă fără viaţă. Probabil că ieşiseră, lăsînd uşa din faţă deschisă în urma lor la plecare. Dacă zăpăceala şi distracţia ar fi simptome ale iubirii, atunci, mi-am zis eu, ar însemna că lucrurile merg grozav de bine.

Ceasul meu arăta şase fără douăzeci. M-am hotărît să-i aştept pînă or să se întoarcă. Dacă nu se întorceau într-o oră, le-aş fi lăsat un bilet, cerîndu-le să treacă pe la noi, şi aş fi plecat.

Cele două camere de zi din apartamentul lui Kingham, mici şi monstruos de înalte, fuseseră cîndva o singură cameră de nobile proporţii clasice. Un perete de paiantă despărţise o cameră de cealaltă, împărţind în două părţi asimetrice desenul cu contururi graţioase care împodobise tavanul camerei iniţiale. O singură fereastră glisantă, înaltă, care n-avea nici un raport proporţional cu peretele pe care se afla plasată în mod întîmplător, lumina ambele camere — pe cea mai mare în mod insuficient, pe cea mai mică aproape excesiv. Kingham îşi avea cărţile şi masa de scris în camera mai mică şi mai luminoasă. Am intrat în aceasta din urmă, m-am uitat la rafturile cu cărţi şi, după ce-am ales două sau trei volume amestecate, mi-am tras un scaun la fereastră şi m-am aşezat la citit.

„Nu pot să-i suport, am citit (deschisesem un volum din scrierile lui Kingham), nu pot să-i suport pe profeţii imbecili şi negustorii de utopii, care ne oferă perspective de fericire neîntreruptă. Nu-i pot suporta. Sînt oare prea proşti ca să-şi dea măcar seama de prostia lor? Oare nu pot să vadă că dacă fericirea ar fi neîntreruptă şi bunăstarea universală, acestea ar înceta să mai fie fericire şi bunăstare şi ar deveni

numai plictiseală, şi pîine cotidiană, şi treburi cotidiene, şi *Daily Mail*[1] ? Oare nu pot să înţeleagă că dacă totul în lume ar fi verde ca mazărea, n-am mai şti ce înseamnă verde ca mazărea ? «Măgari, maimuţe şi cîini !» (Nici Milton — slavă ţie, Doamne, pentru Milton ! — nu-i suporta uşor pe proşti. Satan este portretul artistului.) Măgari, maimuţe şi cîini. Sînt oare prea imbecili ca să vadă că, pentru a realiza fericirea şi virtutea, oamenii trebuie să cunoască în aceeaşi măsură mizeria şi păcatul ? Utopia pe care o ofer eu este o lume în care fericirea şi nefericirea sînt mai intense, în care ele alternează mai repede şi mai violent decît aici, la noi. O lume în care bărbaţii şi femeile, înzestraţi cu mai mult decît sensibilitatea noastră modernă, mai mult decît conştiinţa noastră modernă, ascuţită şi multilaterală, vor cunoaşte plăcerile neîngrădite, cruzimile şi primejdiile lumii vechi, împreună cu toate scrupulele şi remuşcările creştinismului, cu toate extazurile sale, cu toate temerile sale înspăimîntătoare. Aceasta este Utopia pe care v-o ofer eu — nu o creşă sterilizată, cu gimnastică suedeză înainte de micul dejun, cu bucătărie vegetariană, muzică clasică la radio, cu băi de soare mixte în mod cast şi cu amor liber raţional, în cearceafuri aseptice. Măgari, maimuţe şi cîini !"

Un lucru, cel puţin, îmi spuneam eu întorcînd paginile cărţii în căutarea altor paragrafe atractive, un lucru, cel puţin, se putea spune în favoarea lui Kingham : că nu era doar un teoretician academic. Kingham practica ceea ce predica. El definise Utopia, şi făcea tot ce putea pentru a o realiza — împreună cu Grace.

„Jurămintele de castitate — cuvintele îmi reţinură privirea, aşa că am citit mai departe — jurămintele de castitate sînt făcute de obicei în perioada aceea rece, plină de dezgust şi de remuşcări, care urmează după exces. Cel care face jurămîntul crede că acesta este un lanţ indestructibil legat în jurul cărnii sale. Dar greşeşte, jurămîntul nu e un lanţ, ci numai o funie de cînepă. Cînd sîngele e rece, funia ţine bine. Dar cînd, o dată cu renaşterea firească a poftei, sîngele devine flacără, acest foc arde cînepa — cînepa uscată

[1] Joc de cuvinte : *daily* — cotidian ; *Daily Mail* — titlul unui ziar englez.

ca iasca, pe care legătorul o crezuse o funie de oțel — o arde, iar carnea rămîne liberă. O dată cu noua saţietate, vine răceala, dezgustul, remuşcarea, de data aceasta mai acute decît înainte şi împreună cu ele, o repetare a jurămintelor stygiene. Şi aşa mai departe, roata se învîrteşte, ca zilele săptămînii, ca vara şi iarna. Zadarnic, veţi spune fără îndoială ; lipsit de voinţă. Dar eu nu sînt de acord cu voi. Nimic din ceea ce intensifică viaţa şi o accelerează nu e zadarnic. Aceste jurăminte, aceste remuşcări şi sentimentul adînc înrădăcinat din care ele izvorăsc — sentimentul că plăcerea simţurilor este ceva rău — ascut această plăcere pînă la maximum, multiplică emoţiile pe care ea le stîrneşte, creînd, paralel cu desfătarea trupului, spaima şi tragedia spiritului."

Citisem şi înainte aceste eseuri prescurtate sau maxime dezvoltate (nu ştiu cum să le numesc ; Kingham însuşi le intitulase simplu „noţiuni") ; le citisem de mai multe ori şi le gustasem violenţa, ciudăţenia, sinceritatea lor tulburătoare. Dar de data aceasta mi se părea că le citesc cu mai multă înţelegere decît înainte. Cunoaşterea relaţiilor dintre Kingham şi Grace mi le lumina în chip deosebit ; iar scrierile, la rîndul lor, aruncau lumină asupra lui Kingham şi a relaţiilor sale cu Grace. Iată, de pildă, această cugetare despre iubire : „Orice iubire este, prin natura ei, o răzbunare ; bărbatul se răzbună pe femeia care l-a prins şi l-a umilit ; femeia se răzbună pe bărbatul care i-a înfrînt rezervele şi reticenţele, care a îndrăznit s-o convertească dintr-o unitate individuală într-o simplă membră şi mamă a speciei." Acum mi se părea cu totul semnificativ. Îmi amintesc că am remarcat şi cîteva cuvinte despre păcatul împotriva Sfîntului Duh. „Numai aceia care cunosc Sfîntul Duh sînt ispitiţi să păcătuiască împotriva lui şi pot, într-adevăr, să păcătuiască împotriva lui. Nu poţi să pierzi un bun decît dacă mai întîi îl posezi. Nu poţi să faci ceva rău, sau stupid, sau zadarnic decît dacă mai întîi ştii ce e bine, ce e raţional, ce merită să fie făcut. Ispita începe o dată cu cunoaşterea şi creşte pe măsură ce creşte cunoaşterea. Un om ştie că are un suflet de mîntuit şi că e un suflet preţios ; tocmai de aceea îşi petrece timpul astfel, încît să trebuiască neapărat să fie osîndit. Tu, cititorule, se încheia paragraful în mod caracteristic, tu, care n-ai un suflet de mîntuit, nu vei pricepe probabil despre ce vorbesc eu."

Încercam să privesc aceste cuvinte în lumina cunoştinţelor mele recent sporite despre Kingham, cînd deodată am fost întrerupt în toiul meditaţiilor mele de glasul lui Kingham însuşi.

— N-are nici un rost, spunea glasul. Nu poţi să pricepi? Vocea sună deodată mai tare, cînd uşa camerei mai mari se deschise, pentru a permite să intre vorbitorul şi însoţitorul său. Paşii lor răsunară pe scîndurile goale. De ce vrei să mergem aşa mai departe? Vorbea plictisit, ca unul care a obosit să tot fie sîcîit şi nu doreşte decît să fie lăsat în pace. De ce?

— Pentru că te iubesc.

Vocea lui Grace era joasă şi înăbuşită. Părea să exprime un fel de suferinţă încăpăţînată.

— Da, ştiu, ştiu! zise Kingham cu o nerăbdare înăbuşită de oboseală. Oftă zgomotos. Dacă ai şti cît de rău mi-a făcut toată această inutilă tocmeală şi discuţie!

Tonul era aproape patetic; părea să-ţi solicite compătimirea pentru vorbitor, îţi venea să faci tot ce-ţi stă în putinţă pentru a-l cruţa de chin. După tonul acestei voci, ţi-ai fi putut închipui că Kingham era victima persecutată a unei Grace nemiloase. Şi într-adevăr aşa se vedea acum, dacă, după cît am înţeles, atinsese faza aceea de încheiere inevitabilă a tuturor pasiunilor sale — faza de saţietate emoţională. Băuse din sentimentul puternic pînă cînd îşi făcuse plinul; repriza se încheiase, de data aceasta spuma orgiei se consumase. Nu mai voia decît să trăiască liniştit, sobru. Şi iat-o pe Grace, bătîndu-l la cap să continue orgia. O orgie făcută cu sînge rece — puah! Pentru un bărbat devenit sobru prin deplina saţietate, ideea însăşi era dezgustătoare, să te înfiori numai gîndindu-te la ea. Nici o mirare că vorbea atît de plîngăreţ.

— Ţi-am spus că s-a terminat, continuă el. Definitiv. O dată pentru totdeauna.

— Vrei într-adevăr? Vrei să pleci definitiv?

— Definitiv, zise Kingham.

— Atunci fac şi eu ce am spus, replică vocea nenorocită, monotonă în încăpăţînarea ei. Definitiv. Mă omor dacă pleci.

Prima mea pornire, cînd am auzit glasul lui Kingham, fusese — Dumnezeu ştie de ce — să mă ascund. Un sentiment brusc de vinovăţie, spaima elevului de a fi prins, pusese în întregime stăpînire pe mine. Cu inima bătînd, am sărit în

sus şi am căutat un loc unde să mă ascund. Apoi, după cîteva clipe, raţiunea mea s-a restabilit. Mi-am adus aminte că nu sînt un şcolar în pericol de a fi prins şi bătut cu băţul ; că, la urma urmei, aşteptasem aici ca să-i invit pe Kingham şi pe Grace la cină, şi că, în loc să mă ascund, trebuia să-mi anunţ imediat prezenţa. Între timp, altercaţia lor înăbuşită continuase, frază după frază. Mi-am dat seama că se angajaseră într-o ceartă îngrozitoare, de moarte, şi dîndu-mi seama de acest lucru, am ezitat să-i întrerup. Te simţi stingherit să dai buzna peste o demonstraţie de sentimente intime şi puternice. Să năvăleşti, îmbrăcat şi blindat în armura indiferenţei cotidiene, peste nişte suflete nude şi fremătînde, este o insultă, simţi că e aproape o necuviinţă. Evident, nu era o gîlceavă vulgară, care putea fi potolită prin puţin tact, o faţă radioasă şi un duş cald de platitudini. Poate că era ceva atît de serios, atît de disperat, încît trebuia să i se pună capăt imediat. Mă întrebam ce să fac. Trebuia oare să intervin ? Cunoscîndu-l pe Kingham, mă temeam că intervenţia mea ar putea doar înrăutăţi lucrurile. În loc să-l potolească, făcîndu-l să se ruşineze, ar fi avut probabil efectul de a-i stîrni toate violenţele latente. A continua o scenă intimă emoţională în prezenţa unei a treia persoane, e un fel de necuviinţă. Mă gîndeam că Kingham ar fi foarte bucuros să sporească şi să complice caracterul dureros al scenei, introducînd în ea acest element de ofensă spirituală. Stăteam pe loc, şovăind, întrebîndu-mă ce trebuie să fac. Să intru la ei şi să înfrunt riscul de a înrăutăţi lucrurile ? Sau să rămîn unde eram, cu riscul contrar, de a fi descoperit peste o jumătate de oră şi de a trebui să-mi explic prezenţa mea inexplicabilă ? Încă mai şovăiam, cînd, din cealaltă cameră, vocea înăbuşită, îndărătnică a lui Grace rosti aceste cuvinte :

— Dacă pleci, mă omor.

— Nu, n-ai să te omori, răspunse Kingham. Te asigur că nu.

Oboseala din tonul lui era pigmentată de o anumită ironie batjocoritoare.

Mi-am închipuit ce torturi s-ar dezlănţui dacă i-aş oferi lui Kingham un public pentru o asemenea dramă, şi m-am hotărît să nu intervin, cel puţin, nu încă. Am traversat odaia

în vîrful picioarelor şi m-am aşezat într-un loc unde ar fi fost imposibil să fiu văzut prin uşa deschisă.

— Am jucat şi eu farsa asta, continuă Kingham. O, de nenumărate ori! Da, şi în momentul acela eram convins chiar eu că e un articol de un tragism autentic.

Chiar fără intervenţia mea, batjocura lui era destul de brutală.

— Am să mă omor, repetă Grace, încet şi îndărătnic.

— Dar după cum vezi, urmă Kingham, sînt încă în viaţă. În vocea lui obosită apăruse o vioiciune nouă. În viaţă şi perfect intact. Cianura de potasiu se dovedea totdeauna a fi îngheţată de migdale; şi oricît de atent mi-am ţintit cerebelul, niciodată n-am reuşit altceva decît să ratez.

Rîse de propria lui glumă.

— De ce vorbeşti aşa? întrebă Grace cu o răbdare ostenită. Atît de stupid, de crud?

— Eu pot să vorbesc oricît, zise Kingham, dar tu acţionezi. M-ai distrus, m-ai otrăvit; eşti o otravă care mi-a intrat în sînge. Şi te mai plîngi că vorbesc!

Se opri, aşteptînd parcă un răspuns, dar Grace nu spuse nimic. Spusese tot ce avea de spus atît de des, spusese de atîtea ori „te iubesc", şi cuvintele ei fuseseră înţelese atît de greşit şi de răuvoitor de fiecare dată, încît, fără îndoială, i se părea o risipă de energie să-i mai răspundă.

— Îmi închipui că e trist să pierzi o victimă, continuă Kingham pe acelaşi ton ironic. Dar nu-mi poţi cere să cred că e atît de trist încît din asta trebuie să te omori. Haide, haide, dragă Grace. E cam mult.

— Nu-ţi cer să crezi nimic, răspunse Grace. Am spus doar ce am de gînd să fac, şi asta-i tot. Am obosit.

După scîrţîitul arcurilor, am înţeles că ea se trîntise pe divan. Urmă o tăcere.

— Şi eu, zise Kingham, rupînd în sfîrşit tăcerea. Am obosit de moarte. Toată energia îi pierise din glas; era din nou uscat şi fără viaţă. Urmă un nou scîrţîit de arcuri, evident, se aşezase lîngă ea pe divan. Haide, continuă el, pentru Dumnezeu, hai să fim rezonabili. Din partea lui Kingham apelul acesta era deosebit de convingător; nu m-am putut împiedica să zîmbesc. Acum îmi pare rău că am vorbit aşa. Am vorbit prosteşte, din furie. Şi ştii cum o vorbă atrage după sine altă vorbă; te ia valul. N-am vrut să te jignesc. Hai

să vorbim calm. Ce rost are să facem atîta tevatură? Este ceva inevitabil, fatal. Proastă treabă, poate; dar hai să încercăm să luăm din ea ce e bun, nu ce e rău.

Ascultam cu uimire cum desfăşoară Kingham, plictisit, un ghem de platitudini. Plictisit, plictisit; părea că se plictiseşte singur de moarte cu propriile lui cuvinte. Oh, să termine, să plece, să fie liber, să n-o mai vadă în ochi niciodată! Îmi închipuiam gîndurile lui, dorinţele lui.

În orice legătură amoroasă sînt momente cînd asemenea gînduri îi vin unuia sau altuia dintre amanţi, cînd iubirea s-a transformat în plictiseală şi dezgust, şi singura dorinţă e dorinţa de singurătate. Cei mai mulţi amanţi învinge această plictiseală vremelnică pur şi simplu interzicînd minţilor lor să zăbovească asupra ei. Sentimentele şi dorinţele cărora nu le dai atenţie mor curînd de inaniţie; pentru că atenţia conştientă este hrana şi substanţa lor. După un anumit timp, iubirea se restabileşte, şi clipa de plictiseală e uitată. Pentru Kingham, însă, Kingham, care îşi îndrepta întreaga atenţie asupra oricărei emoţii sau dorinţe ce-i atingea conştiinţa, pentru Kingham cea mai uşoară undă de plictiseală căpăta o profundă semnificaţie. În cazul lui nici nu exista, de altfel, o iubire reală şi răbdătoare pentru obiectul dezgustului său nutrit prin preocupare, nu exista o afecţiune puternică şi fermă, capabilă să învingă ceea ce ar fi trebuit să fie doar o plictiseală temporară. El iubea pentru că simţea nevoia unei emoţii violente. Grace era un mijloc pentru un scop, nu un scop în sine. Scopul — satisfacerea nevoii lui de excitare emoţională — fusese atins; de aceea mijlocul îşi pierduse orice valoare pentru el. Dacă Grace s-ar fi arătat în această criză tot atît de rece pe plan emoţional pe cît se simţea el, i-ar fi fost acum doar indiferentă. Dar sentimentele lor nu erau sincronice. Grace nu era plictisită; dimpotrivă, ea îl iubea mai pătimaş decît oricînd. Inoportuna ei ardoare conspirase cu deprinderea lui spre introspecţie pentru a transforma plictiseala şi neutralitatea emoţională în dezgust efectiv şi chiar în ură. Totuşi, Kingham făcea un efort ca să nu dezvăluie aceste sentimente violente; mai mult încă, era obosit, prea obosit pentru a mai dori să le dea expresia adecvată. I-ar fi plăcut să se strecoare de acolo în linişte, fără pic de zgomot. Plictisit de moarte, îşi picura frazele liniştitoare. Ar fi putut tot atît de bine să fie un

preot care stătea de vorbă cu Grace, de la suflet la suflet, despre viaţă.

— Trebuie să fim rezonabili, zise el. Şi există şi alte lucruri în afară de iubire.

Îi vorbi chiar despre autocontrol şi despre mîngîierea muncii. Cîtva timp trecu aşa. Deodată Grace îl întrerupse.

— Opreşte-te! strigă ea cu o voce surprinzător de puternică. Pentru numele lui Dumnezeu, opreşte-te! Cum poţi fi atît de necinstit şi de prost?

— Nu sînt, răspunse Kingham îmbufnat. Spuneam pur şi simplu...

— Spuneai pur şi simplu că te-ai săturat de mine! zise Grace, curmîndu-i din zbor cuvintele. O spuneai pur şi simplu într-un mod josnic, stupid, necinstit. Că te-ai săturat de mine pînă-n gît si că doreşti din toată inima să plec şi să te las în pace. Oh, am s-o fac, am s-o fac! Nu trebuie să te frămînţi... emise un fel de rîset.

Urmă o lungă tăcere.

— De ce nu pleci? zise Grace în cele din urmă.

Vocea ei era înfundată, de parcă ar fi zăcut cu faţa îngropată într-o pernă.

— Bine, răspunse Kingham încurcat. Poate că ar fi mai bine. Trebuie să fi încercat începutul unei senzaţii de imensă uşurare, o bucurie pe care ar fi fost necuviincios să o arate, dar care se simţea clocotind aproape de suprafaţă. Atunci rămîi cu bine, Grace, zise el pe un ton aproape vesel. Să ne despărţim prieteni.

Rîsul lui Grace fu înăbuşit de pernă. Apoi probabil s-a ridicat în picioare, pentru că vocea ei, cînd vorbi o clipă mai tîrziu, era limpede şi nealterată.

— Sărută-mă, ceru ea cu hotărîre. Vreau să mă mai săruţi numai o dată.

Urmă o tăcere.

— Nu aşa! vocea lui Grace se auzi aproape supărată. Sărută-mă cu adevărat, cu adevărat, ca şi cum m-ai mai iubi.

Kingham trebuie să fi încercat s-o asculte; orice pentru o viaţă liniştită şi o eliberare promptă. Urmă o altă tăcere.

— Nu, nu! Supărarea din vocea lui Grace se transformase în disperare. Pleacă, pleacă de aici! Ţi-e atît de silă de mine, încît nu mai poţi nici măcar să mă săruţi?

— Dar, dragă Grace... protestă el.

— Pleacă, pleacă, pleacă!

— Foarte bine, atunci, replică Kingham, pe un ton de demnitate uşor jignită. Dar în sinea lui, ce bucurie! Libertate, libertate! Zăvorul fusese dat la o parte, uşa temniţei se deschidea. Dacă vrei să plec, am să plec. L-am auzit sculîndu-se de pe divan. Am să-ţi scriu cînd ajung la München, zise el.

Se îndreptă spre uşă, trecînd prin dormitor, de unde presupun că şi-a luat geamantanele. Clanţa zdrăngăni, uşa scîrţîi din balamale cînd se deschise, scîrţîi cînd se închise; se auzi ecoul unei izbituri.

M-am sculat de pe scaunul meu şi am privit precaut pe la marginea uşii în cealaltă odaie. Grace zăcea pe divan, exact în poziţia pe care mi-o închipuisem, cu faţa îngropată într-o pernă, nemişcată. Am stat acolo vreo jumătate de minut, pîndind-o, întrebîndu-mă ce să-i spun. Orice aş spune, ar suna nepotrivit, m-am gîndit eu. De aceea, poate că cele mai nepotrivite cuvinte, cele mai deplin banale, mai comune şi plate ar fi cele mai bune.

Chibzuiam aşa, cînd deodată trupul încremenit ca în moarte începu să se mişte. Grace îşi ridică faţa din pernă, ascultă încordată o clipă, apoi, cu o serie de mişcări rapide, se întoarse pe o parte, îşi înălţă spatele, îşi lăsă picioarele în jos şi, sărind de pe divan, străbătu în grabă odaia spre uşă. M-am retras instinctiv în ascunzătoare. Am auzit-o trecînd prin vestibul, am auzit zăngănitul şi scîrţîitul uşii din faţă care se deschidea. Apoi vocea ei, o voce stranie, neomenească, gîtuită, chemă: „Kingham!" şi din nou, după o tăcere încordată, care păru exagerat de lungă: „Kingham!" Nici un răspuns.

După altă tăcere, uşa se închise. Paşii lui Grace se apropiară încă o dată, străbătură odaia, se opriră. M-am uitat din ascunzătoarea mea. Stătea lîngă fereastră, cu fruntea apăsată de geam, şi privea afară, ba nu, mai curînd privea în jos. Două etaje, trei, dacă socoteai şi terenul care se deschidea ca o groapă adîncă la piciorul zidului, sub fereastră. Oare calcula înălţimea? Ce gînduri îi treceau prin cap?

Deodată îşi îndreptă trupul, întinse mîinile şi începu să ridice fereastra. Am păşit în cameră spre ea.

La sunetul paşilor mei se întoarse brusc şi se uită la mine, dar se uită cu ochii aceia neliniştitori de neutri şi cu chipul lipsit de expresie al unui orb. Părea că mintea îi era prea preocupată de ideea ei uriaşă şi înspăimîntătoare pentru a mai fi în stare să se concentreze dintr-o dată asupra banalităţilor vieţii.

— Dragă Grace, am zis eu. Te căutam. Catherine m-a trimis să te invit să iei masa cu noi.

Continuă să mă privească fără să mă vadă. După cîteva secunde, sensul cuvintelor mele păru să ajungă pînă la ea; părea să fie undeva departe şi că ascultă nişte sunete care-şi croiau drum cu greu prin mari genuni de spaţii. Cînd, în sfîrşit, îmi auzi cuvintele, le auzi cu mintea ei absentă, îşi scutură capul, şi buzele ei făcură mişcarea unui „nu".

Am luat-o de braţ şi am condus-o departe de fereastră.

— Dar trebuie să vii, am spus.

Vocea mea păru să ajungă la ea mai repede de data aceasta. Doar o clipă după ce terminasem de vorbit, scutură din nou din cap.

— Trebuie, am repetat eu. Am auzit tot, să ştii. Am să te silesc să vii cu mine.

— Ai auzit? repetă ea, privindu-mă fix.

Am dat din cap, dar n-am vorbit. Luînd pălăria ei mică, strîmtă, în formă de caschetă, care zăcea lîngă divan, pe podea, i-am întins-o. Ea se întoarse cu o mişcare automată spre oglinda tulbure, cenuşie, de Veneţia, care atîrna lîngă cămin, şi-şi aşeză pălăria pe cap; o şuviţă de păr îi atîrna deasupra tîmplei; o dădu la o parte cu grijă.

— Acum să mergem, am spus şi am condus-o afară din apartament, în jos pe scări, în stradă.

Mergînd pe jos spre Holborn în căutarea unui taxi, am făcut o conversaţie uşoară. Îmi amintesc că i-am vorbit despre meritele autobuzelor spre deosebire de metrou, despre librăriile de anticariat şi despre pisici. Grace nu spunea nimic. Păşea alături de mine de parcă mergea prin somn.

Privind chipul acela înoremenit, nefericit — chipul unui copil care a suferit mai mult decît poate îndura — am fost cuprins de o milă care era aproape remuşcare. Simţeam că sînt oarecum vinovat; că era cruzime şi lipsă de sensibili-

tate din partea mea să nu fiu şi eu tot atît de nefericit ca ea. Simţeam, aşa cum am simţit adesea în faţa celor bolnavi, în faţa unor săraci mizeri şi fără speranţă, că sînt dator să cer scuze. Simţeam că trebuie să-i cer iertare pentru că sînt fericit în căsnicie, sănătos, destul de bine situat, mulţumit de viaţa mea. Are cineva dreptul să fie fericit în prezenţa nefericiţilor, să se bucure de viaţă în faţa celor care îşi doresc moartea? Are cineva dreptul?

— Populaţia de pisici a Londrei, îi demonstram, trebuie să fie aproape tot atît de mare ca şi populaţia omenească.

— Şi eu cred la fel, şopti Grace după ce trecuse un timp destul de îndelungat pentru ca să audă ceea ce spusesem peste abisurile care despărţeau mintea ei de a mea. Vorbea cu mare efort; abia i se auzea glasul.

— Pur şi simplu milioane, am urmat eu.

Şi atunci, din fericire, am zărit un taxi. În drum spre Kensington i-am vorbit despre vacanţa noastră petrecută în Italia. N-am socotit necesar, totuşi, să-i povestesc despre întîlnirea cu Peddley la Modane.

Sosind, i-am povestit Catherinei în două vorbe ce se întîmplase şi, lăsînd-o pe Grace în grija ei, m-am refugiat în camera mea de lucru. Trebuie să mărturisesc că simţeam o mulţumire profundă şi egoistă de a fi din nou acolo, singur, cu cărţile şi cu pianul meu. Era o mulţumire de felul aceleia pe care o simţi cînd pleci cu maşina din oraş pentru *week-end*, pentru a evada din mahalalele întunecoase şi sordide spre o casă de ţară comodă şi cu o grădină răcoroasă, unde poţi uita că mai există şi alte fiinţe omeneşti afară de tine şi de prietenii tăi amuzanţi şi cultivaţi, şi că nouăzeci şi nouă la sută dintre ei sînt sortiţi suferinţei. M-am aşezat la pian şi am început să cînt *Arietta*, opus 111, de Beethoven.

Cîntam foarte prost, pentru că mai mult de jumătate din mintea mea era preocupată de altceva decît de muzică. Mă întrebam ce se va întîmpla acum cu Grace. Fără Rodney, fără Kingham, ce o să facă? Ce-o să mai fie? Întrebarea nu-mi dădea pace.

Şi apoi, deodată, pagina de muzică imprimată din faţa ochilor mei îmi dădu răspunsul de oracol. *Da capo*. Hieroglifa mă trimise înapoi la începutul pasajului. *Da capo*. La

urma urmei, era evident. *Da capo.* John Peddley, copiii, casa, existența goală a cuiva care nu știe să trăiască fără să fie ajutat. Apoi un alt critic muzical, al doilea eu — introducere la tema a doua. Apoi o a doua temă, *scherzando:* alt Rodney. Sau *molto agitato,* echivalentul lui Kingham. Și apoi, inevitabil, cînd agitația s-a agitat pînă la culmea tăcerii, *da capo,* din nou la Peddley, casă, copii, pustiul vieții ei neajutorate.

Miracolul *Ariettei* își lua zborul, fremătînd de sub degetele mele. Ah, dacă muzica destinelor noastre ar putea fi la fel!

Sîmbătă după-amiază

Era o splendidă după-amiază de sîmbătă. În lumina difuză a soarelui de primăvară, Londra părea frumoasă, ca un oraş plăsmuit de fantezie. Luminile erau aurii, umbrele albastre şi violete. Cu optimismul lor incorijibil, copacii din „Hyde Park", înnegriţi de funingine, începeau să înfrunzească ; iar verdele nou era neverosimil de proaspăt, de luminos şi transparent, de parcă frunzele subţiri ar fi fost decupate din fîşia centrală de smaragd a unui curcubeu. Miracolul apărea evident pentru toţi cei ce se plimbau prin „Park" în după-amiaza aceea. Ceea ce fusese mort renăscuse ; funinginea dădea muguri de un verde de curcubeu. Da, era evident. Mai mult încă, cei care percepeau această miraculoasă schimbare de la moarte la viaţă erau ei înşişi schimbaţi. Miracolul primăverii avea ceva contagios. Iubindu-se mai mult, perechile ce hoinăreau pe sub copaci erau mai fericite, sau şi mai profund nefericite. Bărbaţii solizi îşi scoteau pălăriile şi, în timp ce soarele le săruta capetele pleşuve, luau hotărîri eroice — în legătură cu *whisky*-ul, cu dactilografa drăguţă de la birou, cu sculatul de dimineaţă. Acostate de băieţii aţîţaţi de primăvară, fetele, în ciuda întregii lor educaţii şi a temerilor, acceptau să meargă la plimbare. Domni în vîrstă, care traversau parcul, în drum spre casă, simţeau deodată cum inimile lor închistate şi întunecate de afaceri dădeau muguri de blîndeţe şi generozitate, la fel ca şi copacii. Se gîndeau la nevestele lor, se gîndeau la ele cu o subită undă de tandreţe, în ciuda celor douăzeci

de ani de căsnicie. „La întoarcere trebuie să mă opresc în drum, își spuneau, și să-i cumpăr doamnei un mic dar. Ce să-i iau ? O cutie de fructe glasate ? Îi plăceau fructele glasate. Sau un ghiveci cu azalee ? Sau..." Și apoi își aduceau aminte că era sîmbătă după-amiază. Magazinele erau închise. Și poate că, își spuneau ei oftînd, și inima doamnei avea să fie închisă ; pentru că doamna nu trecuse pe sub copacii înmuguriți. Așa e viața, reflectau ei, privind cu tristețe la bărcile de pe sclipitoarea Serpentine, la copiii care se jucau, la îndrăgostiții care ședeau, mînă în mînă, pe iarba verde. Așa e viața ; cînd inima ți-e deschisă, magazinele sînt în general închise. Cu toate acestea, luau hotărîrea intimă ca pe viitor să-și controleze stările sufletești.

Asupra lui Peter Brett, ca și asupra oricărui om intrat în raza lor de influență, lumina strălucitoare a soarelui de primăvară și copacii proaspăt înmuguriți acționau puternic. Din pricina lor se simți deodată mai singur și mai deprimat decît se simțise vreodată înainte. În contrast cu luminozitatea din jur, sufletul lui părea și mai întunecat. Copacii dăduseră în frunză, dar el rămînea uscat. Îndrăgostiții se plimbau perechi-perechi, el mergea singur. În ciuda primăverii, în ciuda soarelui, în ciuda faptului că azi e sîmbătă și mîine o să fie duminică — sau, mai curînd, tocmai din pricina tuturor acestor lucruri care ar fi trebuit să-l facă fericit și care-i făceau pe alții fericiți — el colinda prin miracolul din „Hyde Park" simțindu-se profund nefericit.

Ca de obicei, apelă la imaginație pentru a găsi mîngîiere. De pildă, se făcea că o tînără făptură, foarte drăguță, aluneca pe o piatră desprinsă, chiar în fața lui, și-și scrîntea glezna. Mai înalt și mai frumos decît în viață, Peter se repezea imediat să-i dea primul ajutor. O ducea într-un taxi (pentru care avea bani să plătească) pînă acasă la ea, în Grosvenor Square. Descoperea apoi că ea e fiica unui *pair*. Se iubeau...

Sau se făcea că salvează un copil care căzuse în Round Pond, și astfel își cîștiga recunoștința veșnică, și mai mult decît recunoștința, tinerei mame, văduvă și bogată. Da, văduvă ; Peter preciza întotdeauna calitatea ei de văduvă. Intențiile lui erau absolut onorabile. Era încă foarte tînăr și primise o bună educație.

Sau nu se întîmpla nici un accident preliminar. Se făcea doar că vede o fată așezată pe o bancă, părînd foarte singuratică și tristă. Se apropia cu îndrăzneală, dar cu politețe, își scotea pălăria, zîmbea. „Mi se pare că sînteți singură", i se adresa el; și vorbea cu eleganță și ușurință, fără vreo urmă din accentul lui de Lancashire, fără măcar o umbră din oribila bîlbîială care, în viața reală, făcea din vorbire un chin pentru Peter. „Mi se pare că sînteți singură. Și eu sînt singur. Pot să iau loc lîngă dumneavoastră?" Fata zîmbea, și el se așeza. Apoi îi spunea că e orfan și că n-are pe lume decît o soră măritată, care locuiește la Rochdale. Și fata răspundea: „Și eu sînt orfană". Asta crea o legătură puternică între ei. Și își spuneau unul altuia cît de nefericiți sînt. Fata începea să plîngă. Și atunci el îi spunea: „Nu plînge. Acum mă ai pe mine." La aceste cuvinte ea se mai înseninа puțin. Apoi se duceau împreună la cinema. Și, în cele din urmă, își închipuia el, se căsătoreau.

Fără îndoială însă că în realitate nu se întîmpla nici un accident, iar el n-avea niciodată curajul să spună cuiva cît e de singur; iar bîlbîiala lui era un defect îngrozitor; și, pe deasupra, era mic de statură, purta ochelari și aproape totdeauna avea coșuri pe față; iar costumul lui gri-închis ajunsese destul de ponosit și se cam scurtase la mîneci; iar ghetele, deși lustruite cu grijă, păreau la fel de ieftine cum erau în realitate.

În după-amiaza aceasta, ghetele puseră capăt închipuirilor lui. Mergînd gînditor, cu ochii plecați, era tocmai pe punctul de a hotărî ce-i va spune tinerei și frumoasei fete a *pair*-ului în taxiul care-i ducea spre Grosvenor Square, cînd deodată deveni conștient de ghetele sale, care pășeau una după alta, îndesîndu-se, negre, printre fantasmele transparente ale vieții lui lăuntrice. Ce urîte erau! Și cît de trist se deosebeau de ghetele acelea elegante și de o luxoasă strălucire care împodobeau picioarele bogătașilor! Arătaseră destul de urît și cînd fuseseră noi; vîrsta le făcuse însă de-a dreptul respingătoare. Nici un fel de calapod nu reușise să repare efectele mersului, iar părțile de deasupra, de lîngă bombeuri, erau adînc și urît încrețite. Pe sub lustru se întrezărea o rețea de nenumărate mici crăpături în pielea uscată și scorojită. Pe partea dinafară a ghetei stîngi bombeul se descususe și fusese cîrpit la loc în mod grosolan; cîrpeala

era destul de vizibilă. Roase de atîta încheiat şi descheiat, butonierele îşi pierduseră lacul negru şi îşi dezveleau ostentativ nuditatea metalică.

Oh, ghetele lui erau îngrozitoare, dezgustătoare! Dar era nevoie să-l mai ţină încă multă vreme. Peter începu să refacă socotelile pe care le făcuse de atîtea şi atîtea ori. Dacă cheltuia zilnic cu trei *penny* şi jumătate mai puţin pentru prînz; dacă, pe vreme frumoasă, se ducea pe jos la serviciu în loc să ia autobuzul... Dar cu oricîtă grijă şi oricît de des şi-ar fi calculat veniturile, douăzeci şi şapte de şilingi şi şase *penny* pe săptămînă rămîneau de fiecare dată douăzeci şi şapte de şilingi şi şase *penny*. Ghetele erau scumpe; şi cînd avea să economisească destul pentru a-şi cumpăra o pereche nouă, rămînea deschisă problema hainelor. Şi, peste toate, era primăvară; frunzele încolţeau, soarele strălucea şi, printre perechile de îndrăgostiţi, el umbla singur. Realitatea era astăzi mai tare decît închipuirile lui; nu putea să scape. Ghetele îl urmăreau oriunde ar fi încercat să fugă, şi-l trăgeau înapoi, silindu-l să-şi contemple mizeria.

Cele două femei tinere părăsiră drumul aglomerat care urma malul cotit al Serpentinei şi o luară în sus, pe o cărare mai îngustă, în direcţia statuii lui Watts. Peter le urmă. O dîră de parfum plăcut plutea în aer în urma lor. Îl respiră cu lăcomie, şi inima începu să-i bată cu o violenţă neobişnuită. Îi se păreau nişte făpturi minunate, aproape neomeneşti. Erau tot ce putea fi mai frumos şi mai inaccesibil. Le întîlnise pe cînd se plimba de-a lungul Serpentinei, fusese copleşit de imaginea aceea de frumuseţe voluptuoasă şi sfidătoare, se întorsese imediat din drum şi pornise în urma lor. De ce? Prea bine nu ştia nici el. Numai ca să poată fi în apropierea lor; şi poate cu speranţa fantastică, nepotolită, că ceva s-ar fi putut întîmpla, vreo minune care l-ar fi proiectat în viaţa lor.

Adulmeca lacom dîra de parfum fin; se uita la ele, le studia cu un fel de disperare, de parcă ar fi fost în joc viaţa lui. Amîndouă erau înalte. Una dintre ele purta un mantou

de stofă gri, garnisit cu blană gri-închis. Mantoul celeilalte era în întregime de blană ; o duzină sau două de vulpi aurii fuseseră ucise ca ei să-i fie cald printre umbrele răcoroase ale acestei după-amiezi de primăvară. Una purta ciorapi gri, iar cealaltă ciorapi de culoarea pielii. Una călca în piele de viţel gri, cealaltă în piele de şarpe. Purtau pălării mici şi bine fixate pe cap. Un mic buldog negru franţuzesc le însoţea, alergînd cînd în urma, cînd înaintea lor. Zgarda cîinelui era tivită cu blană de lup, care forma un fel de guler în jurul capului negru.

Peter mergea atît de aproape în urma celor două femei, încît, cînd se depărtară de mulţime, putu să prindă frînturi din conversaţia lor. Una avea o voce dulce ca un gîngurit ; cealaltă vorbea cam răguşit.

— Ce bărbat divin, spunea vocea răguşită, un bărbat cu adevărat divin !

— Aşa mi-a spus şi Elizabeth, gînguri cealaltă.

— Şi ce petrecere grozavă ! continuă Răguşita. Ne-a făcut să rîdem toată seara în hohote. Şi toată lumea se cam ameţise. La plecare, am spus că merg pe jos, în speranţa c-o să am norocul să găsesc un taxi pe drum. La care el m-a invitat să caut un taxi în inima lui. Spunea că sînt destule acolo, şi toate libere.

Rîseră amîndouă. Larma unui grup de copii care îi ajunseseră din urmă şi treceau tocmai în clipa aceea îl împiedică pe Peter să audă continuarea. În sinea lui îi blestemă pe copii. Drăcuşori afurisiţi, îl făceau să-şi piardă revelaţia ! Şi ce revelaţie ! A unei vieţi atît de ciudate, de străine şi de fastuoase ! Visurile lui Peter fuseseră totdeauna idilice şi pastorale. Chiar şi cu fiica de nobil avea de gînd să-şi ducă viaţa la ţară, într-un mod cuminte şi cazanier. Lumea în care există petreceri grozave, în care toată lumea se cam ameţeşte şi bărbaţi divini invită zeiţe tinere să caute taxiuri în inima lor îi era cu totul necunoscută. Acum prinsese în zbor o licărire din această lume ; ceea ce întrevăzuse el îl fascina prin ciudăţenia sa exotică şi tropicală. Toată ambiţia lui era acum să intre în lumea aceasta somptuoasă, să se amestece oricum şi cu orice preţ în vieţile tinerelor zeiţe. Să zicem că în clipa asta aveau să se împiedice amîndouă, o dată de rădăcina aceea ieşită în afară şi că aveau să-şi scrîntească gleznele. Să zicem... Dar amîndouă păşiră tefere

peste rădăcină. Şi atunci, deodată, se ivi speranţa sub forma cîinelui.

Buldogul negru lăsase cărarea şi acum adulmeca trunchiul unui ulm care creştea la cîţiva metri mai spre dreapta. Adulmecase, mîrîise, lăsase o sfidătoare amintire a vizitei sale, şi acum, furios, îngrămădea lîngă copac, cu labele dinapoi, pămînt şi crengi, cînd un terier galben irlandez se apropie şi începu la rîndul său să adulmece, mai întîi copacul, apoi buldogul. Buldogul îşi înceta zgrepţănatul în murdărie şi adulmecă spre foxterier. Cele două animale se ocoliră cu prudenţă, pufnind şi mîrîind. Peter le privi o clipă cu o curiozitate vagă şi indiferentă. Mintea lui era aiurea; abia vedea cîinii. Şi apoi, într-o străfulgerare, îi veni ideea că animalele ar putea să se încaiere. Dacă se băteau, era un om făcut. Avea să se repeadă între cîini, să-i despartă, eroic. Ar fi putut chiar să fie muşcat. Dar asta n-avea importanţă. Ba ar fi fost chiar mai bine. O muşcătură ar fi însemnat încă un drept la recunoştinţa zeiţelor. Spera cu înfocare că cei doi cîini au să se bată. Ar fi fost însă îngrozitor ca zeiţele sau proprietarii terierului galben să fi observat şi să fi intervenit înainte de începerea luptei. „Oh, Doamne, se rugă el cu ardoare, nu le lăsa să cheme acum cîinii şi să-i despartă. Dar fă-i să se încaiere! În numele lui Isus Cristos! Amin.“ Peter fusese crescut în credinţă.

Copiii trecuseră. Glasurile zeiţelor se putură auzi din nou.

— ...Un pisălog îngrozitor, spunea cea cu vocea ca un gîngurit. Nu pot să fac un pas fără să dau peste el. Şi are un obraz gros! I-am spus că nu pot să-i sufăr pe evrei, că îl socotesc urît, şi prost, şi lipsit de tact, şi impertinent, şi plicticos. Dar se pare că nimic nu-l poate clinti.

— Ar trebui să profiţi de pe urma lui, spuse Răguşita.

— Oh, aşa şi fac, afirmă Gîngurita.

— Ei, atunci tot e ceva.

— Ceva, recunoscu Gîngurita. Dar nu prea mult...

Urmă o pauză. „Oh, Doamne, se rugă Peter, nu le lăsa să observe cîinele!“

— Şi măcar, începu Gîngurita pe un ton meditativ, măcar dacă bărbaţii ar înţelege că...

Fu violent întreruptă de o explozie de mîrîituri şi lătrături îngrozitoare. Cele două tinere femei se întoarseră în direcţia de unde venea zgomotul.

— Pongo ! strigară cle în cor, neliniştite şi poruncitoare. Şi din nou, mai stăruitor : Pongo !

Dar strigătele lor fură zadarnice. Pongo şi terierul galben erau prea furios angajaţi în bătălie ca să le mai dea vreo atenţie.

— Pongo ! Pongo !

Şi apoi :

— Benny ! strigară tot atît de zadarnic fetiţa şi doica solidă, cărora le aparţinea terierul galben. Benny, vino aici !

Sosise clipa pătimaş anticipată, fatidica clipă. Plin de elan, Peter se năpusti asupra cîinilor.

— La o parte, bestie ! strigă el, pocnindu-l pe terierul irlandez. Căci terierul era inamicul, iar buldogul francez — buldogul *lor*, francez — era prietenul pe care venise să-l ajute, asemenea unuia dintre zeii olimpici din *Iliada*. La o parte !

În emoţia lui, uitase că se bîlbîie. Litera *p* îi făcea totdeauna greutăţi ; dar de data asta făcu astfel, încît „la o parte" sună fără urmă de şovăire. Trase cîinii de cozile lor scurte, îi apucă de ceafă şi încercă să-i despartă. Din cînd în cînd îl pocnea pe terierul galben. Dar buldogul fu cel care-l muşcă. Mai prost chiar decît Ajax, buldogul nu pricepuse că nemuritorul lupta de partea lui. Dar Peter nu simţi nici o supărare şi, în înflăcărarea momentului, aproape nici o durere... Sîngele ţîşni printr-un şirag de muşcături dinţate din mîna lui stîngă.

— Vai ! strigă Gîngurita, de parcă mîna ei ar fi fost muşcată.

— Bagă de seamă, îl sfătui îngrijorată Răguşita. Bagă de seamă.

Sunetul vocilor lor îi dădu ghes spre noi isprăvi de vitejie. Lovi şi trase şi mai vîrtos ; şi în cele din urmă reuşi să despartă, pentru o fracţiune de secundă, animalele furioase. Timp de o fracţiune de secundă nici unul dintre cîini nu mai avu în gură vreo porţiune din anatomia celuilalt. Peter profită de ocazie şi apucînd buldogul francez de piele de pe ceafă, îl ridică în aer ; animalul pufnea furios, mîrîind şi zbătîndu-se. Terierul galben stătea în faţa lui, lătrînd şi sărind mereu în sus, forţîndu-se nebuneşte să apuce labele negre ale inamicului său, care se bălăngăneau în aer. Dar Peter, cu gestul cu care Perseu înălţase capul tăiat al Gorgonei, îl ridică la înălţimea braţului său pe Pongo cel ce se

tot zvîrcolea, scoţîndu-l astfel din raza primejdici. Cu piciorul ţinea la distanţă cîinele galben ; iar doica şi fetiţa, care între timp îşi redobîndiseră în oarecare măsură prezenţa de spirit, se apropiară pe la spate de furiosul animal şi izbutiră, în sfîrşit, să-i pună zgarda de gît. Cu cele patru labe lunecînd pe iarba în care el le înfipsese ţeapăn, terierul era tîrît de acolo de o forţă superioară ; lătra încă, dar slab, pentru că era pe jumătate sugrumat de sforţările făcute pentru a se elibera. Suspendat la şase picioare deasupra pămîntului, atîrnînd de pielea neagră a cefei, Pongo se zvîrcolea în van.

Peter se întoarse şi se apropie de zeiţe. Răguşita avea ochi alungiţi şi o gură tristă ; o faţă îngustă, cu aspect tragic. Gîngurita era mai rotundă, mai alb-trandafirie, cu ochi albaştri. Peter se uita de la una la alta şi nu putea să se decidă care era mai frumoasă.

Îl lăsă în jos pe Pongo, care încă se zbătea. „Poftiţi cîinele", vru el să spună. Dar drăgălăşenia strălucitoarelor fiinţe îi redeşteptase brusc toată timiditatea şi, o dată cu timiditatea, bîlbîitul. „Poftiţi c..." începu ; dar nu putu rosti cuvîntul „cîinele". Şi litera *c* îi crease totdeauna dificultăţi.

Pentru toate substantivele comune care începeau cu o literă dificilă, Peter avea gata o serie de sinonime mai uşoare. Astfel, totdeauna le spunea pisicilor „motani", nu din prină că nu-şi dădea seama de deosebire, ci pentru că *m* era ai uşor de pronunţat decît imposibilul *p*. Cărbunele îl prima în forma mai concretă de „lignit". Gunoiul, pentru era totdeauna „murdărie". Devenise aproape tot atît de enios în descoperirea sinonimelor ca şi poeţii aceia anglo-oni, care, folosind aliteraţia în loc de rimă, ajunseseră, eforturile lor de a face marea (să zicem) să înceapă cu leaşi litere ca valurile sau talazurile sale, să o numească lea balenei" sau „talgerul lebedei". Dar Peter, care nu-şi ea permite toate licenţele poetice ale strămoşilor săi oni, era nevoit uneori să silabisească vorbele cele mai di-ile, pentru care se întîmpla să nu găsească un sinonim po-vit sau prozaic. Astfel, el nu era niciodată foarte sigur acă în loc de cană poate spune vas sau c, a, n, ă. Şi deoarece ovum" părea să fie singurul sinonim pentru „ou", era tot-deauna nevoit să vorbească despre „o-u-ă".

În clipa aceasta, cuvîntul nenorocit „cîine" îl ţinea ţintuit pe loc. Peter avea mai multe sinonime pentru cîine. *J* fiind

o literă ceva mai uşor de pronunţat decît *c*, putea să spună, atunci cînd nu era prea nervos, „javră". Sau dacă nici *j* nu venea prea lesne, putea numi animalul, cu o notă artificioasă şi ironic eroică, un „dulău". Dar prezenţa celor două zeiţe era atît de copleşitoare, încît Peter se văzu cu disperare în situaţia de a nu putea rosti nici un *j*, nici un *d*, nici un *c*. Şovăia chinuit, încercînd să scoată, pe rînd, mai întîi cîine, apoi javră, apoi dulău. Faţa i se înroşi. Era în culmea disperării.

— Poftiţi fiara, izbuti să spună în cele din urmă.

Îşi dădea seama că era un cuvînt cam prea shakespearear pentru o conversaţie obişnuită. Dar era singurul pe care puti să-l scoată.

— Mulţumesc din toată inima, spuse Gîngurita.

— Ai fost admirabil, admirabil! adăugă Răguşita. Da mi-e teamă că eşti rănit.

— Oh, nu-i nimic, declară Peter. Şi înfăşurîndu-şi mîn muşcată în batistă, o înfundă în buzunar.

Între timp, Gîngurita prinsese capătul lesei de zgard lui Pongo.

— Acum poţi să-l laşi jos, spuse ea.

Peter făcu ceea ce i se spuse. Căţelul negru se repezi imediat în direcţia inamicului său, care se retrăgea forţat. Ajunse la capătul priponului cu un salt care-l aruncă în sus pe picioarele dindărăt şi-l ţinu aşa, lătrînd, în poziţia verticală a unui leu pe un blazon.

— Eşti sigur că nu e nimic? stărui Răguşita. Dă-mi voie să mă uit.

Ascultător, Peter îşi desfăcu batista şi întinse mîna. I se păru că totul se întîmplă aşa cum sperase. Atunci observă cu spaimă că avea unghiile murdare. Vai, dacă măcar s-ar fi gîndit să se spele înainte de a ieşi! Ce-au să creadă despre el? Înroşindu-se, încercă să-şi retragă mîna. Dar Răguşita i-o apucase.

— Stai, spuse ea. Şi apoi adăugă: E o muşcătură periculoasă.

— Îngrozitoare, afirmă Gîngurita, care se aplecase şi ea să vadă. Îmi pare atît de rău că dobitocul meu de cîine a...

— Trebuie să te duci imediat la un farmacist, declară Răguşita, întrerupînd-o, să-l pui să-ţi dezinfecteze mîna şi să ţi-o bandajeze.

Își ridică ochii de la mîna lui și-l privi în față.

— La un farmacist, repetă Gîngurita, privindu-l de asemenea.

Peter se uita de la una la alta, ametit în aceeași măsură de ochii mari, albaștri, ca și de ochii înguști, verzui, plini de taine. Le zîmbi vag și-și scutură capul tot atît de vag.

Fără șovăială, își înfășură din nou mîna în batistă și o asînse vederii.

— Nu-i nimic, zise el.

— Ba trebuie, insistă Răgușita.

— Trebuie, strigă Gîngurita.

— N-nimic, repetă el.

Nu voia să se ducă la farmacie. Voia să rămînă cu zeițele. Gîngurita se întoarse spre Răgușita.

— *Qu'est-ce qu-on donne à ce petit bonhomme ?* [1] întrebă vorbind foarte repede și cu glas coborît.

Răgușita ridică din umeri și făcu o strîmbătură care exprima nesiguranța.

— *Il serait offensé, peut-être* [2], sugeră ea.

— *Tu crois ?* [3]

Răgușita furișă o privire rapidă spre obiectul discuției lor, examinîndu-l critic de la pălăria ieftină de fetru la ghetele ieftine, de la fața palidă, pistruiată la mîinile cam murdare, de la ochelarii cu ramă de metal la cureaua ceasului. Peter văzu că-l privește și-i zîmbi într-un extaz confuz și sfios. Ce frumoasă era ! Se întrebă despre ce și-or fi vorbind în șoaptă. Poate că se sfătuiau dacă să-l invite la ceai. Și nu apucă bine să-i vină ideea, că se și convinse că așa era. În mod miraculos, lucrurile se întîmplau exact ca în visurile lui. Se întrebă dacă va avea curajul să le spună — așa, de prima dată — că ar putea să caute taxiuri în inima lui.

Răgușita se întoarse din nou spre tovarășa ei. Ridică iar din umeri.

— *Vraiment, je ne sais pas* [4], șopti ea.

— *Si on lui donnait une livre ?* [5] sugeră Gîngurita.

[1] Ce să-i dăm omului ? (fr.)
[2] Poate că s-ar simți jignit (fr.).
[3] Crezi ? (fr.)
[4] Zău că nu știu (fr.).
[5] Dacă i-am dat o liră ? (fr.)

Răguşita dădu din cap.

— *Comme tu voudras* [1].

Şi în timp ce Gîngurita se întorsese să scotocească pe neobservate în geantă, ea i se adresă lui Peter.

— Ai fost grozav de curajos, îi spuse, zîmbind.

Peter nu putu decît să scuture din cap, să se înroşească şi să-şi lase ochii în jos în faţa acelei priviri reci, ferme, sigure de sine. Ardea de dorinţa de a o privi ; dar cînd ajungea la acest punct, pur şi simplu nu putea să-şi ţină ochii fixaţi cu fermitate asupra ochilor ei neclintiţi.

— Probabil că eşti obişnuit cu cîinii, adăugă. Ai şi dumneata unul ?

— N-nu, izbuti Peter să spună.

— Ah, atunci ai fost cu atît mai curajos, spuse Răguşita. Apoi, observînd că Gîngurita găsise banii pe care-i căutase, îi luă mîna băiatului şi i-o scutură cu însufleţire. Ei, cu bine, spuse ea, zîmbindu-i mai fermecător decît oricînd. Îţi sîntem grozav de recunoscătoare, grozav ! repetă ea.

Şi pe cînd vorbea, se întreba de ce folosea atît de des cuvîntul grozav. De obicei nu-l prea folosea. I se păruse oarecum potrivit acum, vorbind cu fiinţa aceasta. Era totdeauna foarte inimoasă şi expansivă şi vorbea în argo, ca un băieţoi, cînd se afla în faţa claselor inferioare.

— C-c-c... începu Peter.

Puteau oare să plece ? se întrebă el disperat, trezindu-se subit din visul lui plăcut şi trandafiriu. Să plece de-a binelea, fără să-l invite la ceai sau să-i dea adresele ? Ar fi vrut să le implore să mai stea puţin, să-i permită să le mai vadă. Dar ştia că nu va fi în stare să pronunţe cuvintele necesare. În faţa rămasului bun al Răguşitei se simţea ca un om care vede apropiindu-se o catastrofă îngrozitoare şi nu poate face nimic pentru a o împiedica. „C-c..." gîngăvi el slab. Dar se pomeni dînd mîna cu cealaltă înainte de a fi putut ajunge la sfîrşitul acelui fatal „cu bine".

— Ai fost, într-adevăr, admirabil, spuse şi Gîngurita, pe cînd îi strîngea mîna. Într-adevăr admirabil. Şi trebuie neapărat să te duci la farmacie ca să-ţi dezinfecteze imediat rana. Rămîi cu bine şi îţi mulţumesc foarte, foarte mult. Pe cînd

[1] Cum vrei (fr.).

rostea aceste ultime cuvinte, îi strecură în palmă o bancnotă de o liră, frumos împăturită, şi cu amîndouă mîinile îi închise degetele deasupra hîrtiei. Îţi mulţumesc mult, repetă ea.

Roşind violent, Peter scutură din cap.

— N-nu... începu el şi încercă să o facă să-şi ia bancnota înapoi.

Dar ea zîmbi şi mai dulce.

— Ba da, ba da, stărui. Te rog.

Şi fără a aştepta un răspuns, se întoarse şi o luă uşor la fugă după Răguşita, care pornise mai departe, în susul cărării, ducîndu-l pe îndărătnicul Pongo, încă lătrînd şi zbătîndu-se eroic în lesă.

— Ei bine, totul e în regulă, spuse ea cînd îşi ajunse din urmă prietena.

— A primit ? întrebă Răguşita.

— Da, da. Dădu din cap. Apoi, schimbînd tonul : Ia să vedem, continuă ea, despre ce vorbeam cînd ne-a întrerupt blestematul ăsta de cîine ?

— N-nu, izbuti Peter să spună în cele din urmă.

Dar ea se şi întorsese şi se depărta grăbită. Făcu cîţiva paşi pe urmele lor, apoi se opri. N-avea nici un rost. N-ar fi ajuns decît la o nouă umilinţă dacă ar fi încercat să explice. Mai mult, ele ar fi putut crede, văzîndu-l cum se străduieşte să scoată cuvintele din gură, că le-a urmărit ca să ceară mai mult. Ar fi putut să-i strecoare încă o liră în mînă şi apoi să plece şi mai repede. Se uită după ele pînă cînd dispărură din vedere pe creasta dealului ; apoi se întoarse înapoi spre Serpentine.

Jucă din nou scena, în închipuire, dar nu aşa cum se întîmplase în realitate, ci cum ar fi trebuit să se întîmple. Cînd Gîngurita îi strecura bancnota în mînă, el zîmbea şi i-o înapoia politicos, zicînd : „Mă tem că aţi făcut o greşeală. O greşeală explicabilă, recunosc. Pentru că am o înfăţişare sărăcăcioasă şi sînt într-adevăr sărac. Dar sînt un om de neam, să ştiţi. Tatăl meu a fost doctor în Rochdale. Mama mea era fiică de doctor. Am învăţat la o şcoală selectă pînă cînd mi-au murit părinţii. Au murit cînd aveam şaisprezece ani, unul după celălalt la un interval de cîteva luni. De aceea a trebuit să încep a munci înainte de a-mi fi terminat şcoala. Dar, după cum vedeţi, nu pot primi bani de la dumneavoas-

tră.“ Şi apoi, devenind mai curtenitor, personal şi confidenţial, continua : „Am despărţit cîinii ăştia afurisiţi pentru că doream să fac ceva pentru dumneavoastră şi pentru prietena dumneavoastră. Deoarece mi-aţi apărut atît de frumoasă şi de minunată. Din această cauză, chiar dacă n-aş fi un om de neam, tot n-aş primi bani de la dumneavoastră.“ Gîngurita era adînc mişcată de acest scurt discurs. Îi strîngea mîna şi-i spunea că-i pare foarte rău. Şi el o liniştea, asigurînd-o că greşeala ei poate fi lesne înţeleasă. Şi atunci ea îl întreba dacă i-ar face plăcere să vină cu ele şi să ia o ceaşcă de ceai. De la acest punct încolo închipuirile lui Peter deveneau mai tulburi şi mai trandafirii, pînă dădeau în visul lui de toate zilele cu fiica *pair*-ului, cu văduva recunoscătoare şi cu orfana singuratică ; numai că acum existau două zeiţe, şi figurile lor nu mai erau nişte vagi plăsmuiri ale închipuirii, ci reale şi precise.

Dar pînă şi în toiul visării era conştient că lucrurile nu se petrecuseră aşa. Ştia că fetele plecaseră înainte ca el să fi putut spune ceva, şi că, chiar dacă ar fi fugit după ele şi ar fi încercat să-şi ţină micul discurs explicativ, n-ar fi fost niciodată în stare să-l rostească. De pildă, ar fi trebuit să spună că tatăl lui a fost „doctor“, nu medic (*d* fiind o literă mai uşoară decît *m*). Dar cînd ajungea să le spună că părinţii săi muriseră, ar fi trebuit să spună că „dispăruseră“, ceea ce ar fi sunat artificial, de parcă ar fi încercat să-şi bată joc. Nu, nu, adevărul trebuie privit în faţă. Luase banii, şi ele plecaseră, crezînd că au de-a face cu un fel de vagabond, care riscase o muşcătură pentru un bacşiş bun. Nici nu le trecuse prin minte că l-ar putea trata ca pe un egal. Darmite să-l invite la ceai şi să şi-l facă prieten...

Închipuirea lui însă continua să lucreze. Îi veni în minte că de fapt n-ar fi fost de loc necesar să dea vreo explicaţie. Ar fi putut pur şi simplu să-i vîre bancnota în mînă cu forţa, fără să spună o vorbă. De ce nu făcuse aşa ? Trebui să-şi găsească o scuză. Ea se depărtase prea repede ; acesta era motivul.

Sau, ce s-ar fi întîmplat dacă el ar fi luat-o înaintea lor şi ar fi dăruit în mod ostentativ banii primului ştrengar de pe stradă care i-ar fi ieşit în cale ? Bună idee ! Din păcate, nu-i venise la timp.

Toată după-amiaza Peter hoinări și hoinări, gîndindu-se la cele întîmplate, imaginîndu-și tot felul de alternative credibile și satisfăcătoare. Dar în tot acest timp era conștient că toate aceste alternative erau simple închipuiri. Uneori amintirea umilinței era atît de vie, încît îi dădea o tresărire și un fior.

Lumina începu să pălească. În amurgul cenușiu și violet îndrăgostiții se lipeau mai strîns unul de celălalt, se îmbrățișau mai fără oprelişti pe sub copaci. Fîșiile de lumină galbenă ale felinarelor țîșneau prin întunericul crescînd. Sus, pe cerul palid de deasupra capului, își făcu apariția un sfert de lună. Se simți mai nefericit și mai singur decît oricînd.

Mîna muşcată începuse să-l doară îngrozitor. Părăsi parcul și merse pe Oxford Street pînă găsi o farmacie. După ce își văzu mîna dezinfectată și bandajată, intră într-o cafenea și comandă un o, u fiert, un c, o, r, n și o moca, pe care trebui s-o traducă pentru chelnerița nedumerită prin o c, e, a, ș, c, ă de c, a, f, e, a.

„Am impresia că mă luați drept un vagabond sau un pungaș". Așa ar fi trebuit să-i spună, cu indignare și demnitate. „M-ați insultat. Dacă ați fi bărbat, v-aș face una cu pămîntul. Luați-vă înapoi banii murdari!" Dar atunci, se gîndi el, după asemenea cuvinte, cum s-ar mai fi putut aștepta la prietenia lor? Gîndindu-se mai bine, își dădu seama că indignarea n-ar fi slujit la nimic.

— Vă doare mîna? întrebă chelnerița cu compasiune, pe cînd îi punea pe masă oul și ceașca de moca.

Peter dădu din cap.

— M-muşcat de un cc...c... de un d-dulău. Cuvîntul ieși, în sfîrșit, cu explozie.

Amintirea rușinii suferite îl făcu să roșească pe cînd vorbea. Da, îl luaseră drept un cerșetor, îl trataseră ca pe un nimic, de parcă nici n-ar fi existat, de parcă n-ar fi fost decît un instrument pentru care plătești pentru a te sluji de el și căruia, după ce ai plătit taxa, nu-i mai acorzi nici o atenție. Amintirea umilinței era atît de vie, conștiința suferinței atît de adîncă și de totală, încît se răsfrîngea nu numai asupra minții lui, ci și asupra trupului. Inima îi bătea cu o viteză și o violență neobișnuite; se simțea rău. Cu mare greutate izbuti să-și mănînce oul și să-și bea ceașca de moca.

Retrăind mereu realitatea durcroasă, continuînd totuşi cu înfrigurare să-şi făurească diverse alternative ale întîmplării, Peter ieşi din cafenea şi, cu toate că era foarte obosit, îşi reluă mersul fără ţel. O porni pe Oxford Street pînă la Oxford Circus, coti pe Regent Street, se opri în Piccadilly Circus, ca să privească zbănţuirea epileptică a firmelor luminoase, o luă în sus pe Shaftesbury Avenue şi, întorcîndu-se spre sud, îşi croi drum pe străduţe laterale către Strand.

Pe o stradă în apropiere de Covent Garden o femeie îi ieşi în cale.

— Capul sus, drăguţule, îi zise. Nu mai fi aşa posac.

Peter o privi uimit. Era oare cu putinţă să-i fi vorbit lui ? O femeie, era cu putinţă ? Desigur, îşi dădu seama că era ceea ce oamenii numesc o stricată. Dar faptul că îi vorbise părea totuşi extraordinar ; şi, oricum, nu putea să-i găsească vreo legătură cu „stricăciunea“ ei.

— Vino cu mine, îl ademeni ea.

Peter dădu din cap. Nu putea crede că-i adevărat. Femeia îl luă de braţ.

— Ai bani ? întrebă îngrijorată.

El dădu iar din cap.

— Arăţi de parcă vii de la o înmormîntare, zise femeia în continuare.

— Sînt s-singur, explică el.

Îi venea să plîngă. Ba chiar dorea să plîngă — să plîngă şi să fie mîngîiat. Vocea îi tremura cînd vorbi.

— Singur ? Ce nostim ! Un băiat aşa drăguţ ca tine n-are de ce să fie singur.

Rîse cu înţeles şi fără veselie.

Odaia ei era învăluită într-o lumină slabă şi trandafirie. Un miros de parfum ieftin şi de lenjerie nespălată plutea în aer.

— Stai un pic, spuse ea şi dispăru pe o uşă care dădea într-o cameră interioară.

Peter se aşeză şi aşteptă. După un minut femeia se întoarse îmbrăcată într-un kimono şi papuci. I se aşeză pe genunchi, îşi încolăci braţele în jurul gîtului lui şi începu să-l sărute.

— Amoraşule, zise ea cu o voce spartă, amoraşule.

Avea ochi aspri şi reci. Răsuflarea îi mirosea a alcool. Văzută atît de aproape, era de-a dreptul înfiorătoare.

Peter avu impresia că acum o vede pentru prima oară — o văzu şi-şi dădu seama pe deplin de hidoşenia ei. Îşi întoarse faţa. Amintindu-şi de fata de *pair* care îşi scrîntise glezna, de orfana părăsită, de văduva al cărei copil căzuse în Round Pond, amintindu-şi de Gîngurita şi de Răguşita, îi descolăci braţele, o împinse la o parte, sări în picioare.

— S-scuză-mă, zise el. T-trebuie să pl... am u-uitat c-ceva. Am...

Îşi luă pălăria şi se îndreptă spre uşă.

Femeia fugi după el şi-l apucă de braţ.

— Hei, băieţaş ! strigă ea, cu faţa schimonosită de o furie înspăimîntătoare şi greţoasă. Inviţi o fată şi pe urmă încerci s-o ştergi fără să plăteşti ? A, nu, nu se poate, n-ai să pleci. Ai să...

Şi furia izbucni din nou.

Peter îşi bägă mîna în buzunar şi scoase bancnota frumos împăturită a Gînguritei.

— L-lasă-mă s-să p-plec, spuse el întinzîndu-i-o.

În timp ce femeia o despăturea bănuitoare, el ieşi în grabă, trîntind uşa în urmă-i, şi coborî în fugă scara întunecoasă, pînă ajunse în stradă.

Salonul era la etajul întîi. Zgomotul difuz, nedesluşit de glasuri plutea în jos pe scară, ca uruitul unui tren îndepărtat. Gregory îşi scoase pardesiul şi-l întinse cameristei.

— Nu te osteni să mă conduci, spuse el. Cunosc drumul.

Cît de atent era întotdeauna ! Şi, totuşi, din anumite motive, servitorii nu se ofereau niciodată să-l servească ; îl disprețuiau şi nu le era pe plac.

— Nu te osteni, stărui el.

Fata din casă, tînără, cu obrajii rumeni şi păr blond, îl privi cu un dispreț mut, după cum i se păru lui, şi ieşi. După toate probabilităţile, îşi spuse el, nici nu avusese de gînd să-l conducă sus. Se simţi umilit — încă o dată.

La piciorul scării se afla o oglindă. Îşi examină imaginea, îşi netezi părul, îşi strînse cravata. Avea o faţă netedă şi ovală ; trăsături regulate, păr de culoare deschisă şi o gură foarte mică, cu buza de sus puternic arcuită. O faţă de prelat. În forul lui interior se considera frumos şi se mira întotdeauna că alţii nu erau de aceeaşi părere cu el.

Gregory urcă scara, ştergîndu-şi din mers monoclul. Larma creştea. De pe palier, la curbura scării, putea să vadă uşa salonului deschisă. Întîi zări numai sfertul de sus al uşii înalte şi, prin el, un petic din tavan ; dar cu fiecare pas văzu mai mult — o fîşie de perete de dedesubtul cornişei, un tablou, capetele oamenilor, trupurile, apoi picioarele în întregime. La penultima treaptă îşi fixă monoclul şi-şi puse batista la loc în buzunar. Păşi înăuntru cu umerii drepţi —

aproape militărește, își spuse el, flatîndu-se singur. Amfitrioana se afla lîngă fereastră, în partea cealaltă a încăperii. Înaintă spre ea, zîmbind de pe acum mecanic, în semn de salut, deși încă nu-l văzuse. În salon era mare înghesuială, o căldură înăbușitoare și fum gros de țigară. Zgomotul era aproape material ; Gregory avea senzația că își croiește cu greutate drum printr-o materie densă. Cufundat pînă la gît în zgomot, înainta ca prin apă, ținîndu-și cu grijă surîsul deasupra valului. Îl prezentă, nevătămat, amfitrioanei.

— Bună seara, Hermione.

— Ah, Gregory ! Ce plăcere ! Bună seara.

— Ador rochia asta, spuse Gregory, urmînd conștiincios sfatul prietenului lui, om cu succese de invidiat, care-i spusese că nu trebuie să neglijezi să faci un compliment, oricît de evident nesincer ar fi. (Și, de fapt, nici nu era o rochie urîtă. Dar, fără îndoială, biata Hermione avea darul de a strica tot ce punea pe ea. Ea era infernal de urîtă și dizgrațioasă, parcă o făcea dinadins, așa i se păruse totdeauna lui Gregory.) Foarte drăguță, gînguri cu vocea lui cam ascuțită.

Hermione zîmbi încîntată.

— Îmi pare foarte bine, începu ea.

Dar înainte de a fi putut continua, o întrerupse un glas puternic, care cînta pe nas :

— Priviți la monstrul Polifem [1], priviți la monstrul Polifem ! cită glasul, pe muzică din *Acis și Galateea* [2].

Gregory roși. O mînă mare îl plesni în mijlocul spinării, sub omoplați. Trupul lui scoase un sunet înăbușit, ca de tobă spartă.

— Ei, Polifem — glasul nu mai cînta, ci vorbea — ei, Polifem, ce mai faci ?

— Bine, mulțumesc, răspunse Gregory, fără să se uite înapoi. Era bestia aia sud-africană, Paxton. Bine, mulțumesc, Silenus [3], adăugă el.

Paxton îl botezase Polifem din cauza monoclului : Polifem, ciclopul cu un ochi, cu ochiul cît o roată. Dinte pentru

[1] Personaj mitologic ; conform legendei, ciclopul Polifem s-a îndrăgostit de Galateea, care la rîndul ei îl iubea pe păstorul Acis.

[2] *Acis și Galateea* pastorală pe muzică de Lully (1633—1687).

[3] *Silenus*, personaj mitologic, părinte al satirilor și mentor al lui Bacchus.

dinte mitologic. Pe viitor o să-i spună lui Paxton numai Silenus.

— Bravo! urlă Paxton. Gregory tresări şi se înecă la al doilea ghiont, mai puternic. O petrecere grozavă, de mare clasă. Ce zici, Hermione? Şi de înalt nivel cultural, nu? Nu se întîmplă în fiecare zi ca o gazdă să-şi audă oaspeţii bombardîndu-se cu spirite greco-romane. Te felicit, Hermione! Îi cuprinse talia cu braţul. Te felicit pentru noi.

Hermione se desprinse.

— Nu fi plicticos, Paxton, spuse ea iritată.

Paxton rîse teatral: „Ha, ha!" Un rîs de intrigant pe o scenă de melodramă. Şi nu numai rîsul era teatral, toată înfăţişarea lui era o parodie de tragedian din alte vremuri. Profilul abrupt acvilin, ochii adînciţi în fundul capului, părul negru, pe care-l purta cam lung, toate erau caracteristice.

— Mii de scuze! Vorbea cu o politeţe ironică: Bietul colonial, şi-a uitat lungul nasului. Bur necioplit şi prostcrescut!

— Imbecil! spuse Hermione şi se îndepărtă.

Gregory făcu o mişcare, vrînd s-o urmeze, dar Paxton îl prinse de mînecă.

— Spune-mi, întrebă el serios, de ce porţi monoclu, Polifem?

— Ei bine, dacă vrei într-adevăr să ştii, răspunse Gregory ţeapăn, pentru simplul motiv că din întîmplare sînt miop şi astigmatic la ochiul stîng, şi nu la dreptul.

— Miop şi astigmatic? repetă celălalt pe un ton de uimire afectată. Miop şi astigmatic? Dumnezeu să mă ierte, credeam că-l porţi ca să arăţi ca un duce dintr-o comedie muzicală!

Rîsul lui Gregory voia să exprime un amuzament sincer nemărginit. Era cu putinţă ca cineva să-şi închipuie una ca asta?! De necrezut, comic! Dar dincolo de amuzament, se ghicea o notă de jenă şi de stinghereală. Pentru că, fără îndoială, Paxton avusese o intuiţie aproape diabolică. Conştient pînă la suferinţă de insignifianţa sa, de provincialismul şi de lipsa sa de prestanţă, Gregory găsise în diagnosticul oculistului un pretext pentru încercarea sa de a arăta mai elegant, mai degajat, mai impresionant. Zadarnic. Monoclul nu-i dăduse de loc mai multă încredere în sine. Nu se simţea niciodată în apele lui cînd îl purta. Purtătorii de monoclu, deduse el,

sînt ca şi poeţii : născuţi, nu făcuţi. Universitatea din Cambridge nu izbutise să smulgă din el pe elevul liceului de provincie din centrul Angliei. Cultivat, cu înclinaţii literare, era în permanenţă conştient că e bogatul moştenitor al unui fabricant de încălţăminte. Nu se putu obişnui cu monoclul. În cea mai mare parte a timpului, în ciuda recomandărilor oculistului, monoclul se bălăngănea la capătul panglicii, pendulînd cînd mergea şi băgîndu-se nepoftit, cînd mînca, în supă şi în ceai, în marmeladă şi în unt. Numai din cînd în cînd, în împrejurări deosebite, şi-l fixa Gregory la ochi ; dar şi mai rar îl ţinea, o dată fixat, mai mult de cîteva minute, de cîteva secunde chiar, fără să-şi ridice sprînceana şi să-l lase să-i cadă din nou. Şi cît de rare erau împrejurările prielnice monoclului lui Gregory ! Uneori ambianţa era prea sordidă pentru un monoclu, alteori prea elegantă. Să porţi monoclu în prezenţa oamenilor săraci, nefericiţi, analfabeţi, pare o aluzie prea evident jignitoare la adresa soartei lor. Mai mult încă, săracii şi analfabeţii au un foarte prost obicei de a rîde batjocoritor la vederea unor asemenea simboluri ale castei superioare. Gregory nu putea suporta rîsul ; îi lipsea încrederea nobiliară şi indiferenţa purtătorilor de monoclu înnăscuţi. Nu ştia să-i ignore pe cei săraci, să-i trateze, atunci cînd era absolut necesar să aibă de-a face cu ei, ca pe nişte maşini sau animale domestice. Văzuse prea mulţi în zilele cînd trăia tatăl lui şi cînd îl obligase să se ocupe de afaceri. Aceeaşi lipsă de încredere în sine îl făcea să poarte cu atîta prudenţă monoclul în prezenţa oamenilor bogaţi. În faţa lor nu era niciodată sigur că are dreptul la monoclu. Se simţea un parvenit în domeniul monocularităţii. Şi apoi veneau intelectualii. Societatea lor era cît se poate de neprielnică monoclului. Cum să vorbeşti despre lucruri serioase cu monoclul în ochi ? „Mozart, ai putea spune, de pildă, Mozart e atît de pur, de o frumuseţe spirituală atît de elevată.“ Nici nu te puteai gîndi să rosteşti asemenea cuvinte cu un disc de cristal răsucit în orbita ochiului stîng. Nu, ambianţa era foarte arar prielnică. Totuşi, uneori se iveau şi împrejurări favorabile. De pildă, petrecerile semiboeme ale Hermionei. Dar îl uitase pe Paxton.

Amuzat, uimit, rîse. Ca din întîmplare, monoclul alunecă din ochi.

— Oh, pune-l la loc, strigă Paxton, pune-l la loc, te implor! şi apucă el însuşi lentila, care atîrna pe stomacul lui Gregory, şi încercă s-o aşeze la loc.

Gregory făcu un pas înapoi; cu o mînă îl împinse la o parte pe persecutor, cu cealaltă încercă să-i smulgă monoclul dintre degete. Paxton nu-i dădu drumul.

— Te implor, repeta mereu Paxton.

— Dă-mi-l imediat, spuse Gregory cu furie, dar cu voce coborîtă, ca nu cumva lumea să se întoarcă spre ei şi să vadă pricina ridicolă a certei. Niciodată nu suferise o batjocură atît de insultătoare.

Paxton i-l dădu în cele din urmă.

— Iartă-mă, zise el, cu căinţă batjocoritoare. Iartă un biet colonial beat, care nu ştie ce se face şi ce nu se face în înalta societate. Nu uita că eu nu sînt decît un beţiv, un biet beţivan, care munceşte din greu. Cunoşti formularele de înregistrare care se dau în hotelurile din Franţa? Numele, data naşterii şi aşa mai departe. Le ştii? Gregory dădu din cap cu demnitate. Ei bine, cînd ajung la rubrica „profesiunea", eu scriu întotdeauna *ivrogne* [1]. Asta, cînd sînt destul de treaz ca să-mi amintesc cuvîntul franţuzesc. Dacă am depăşit măsura, pun doar *beţiv*, pe englezeşte. Astăzi toată lumea ştie englezeşte.

— Oh, făcu Gregory cu răceală.

— Este o profesiune importantă, îl încredinţă Paxton. Îţi permite să faci tot ce doreşti — orice trăsnaie îţi trece prin cap. Să iei în braţe o femeie care-ţi place, să-i spui cele mai grosolane şi absurde obrăznicii, să insulţi oamenii, să le rîzi în nas, totul îi este îngăduit unui beţivan, mai ales dacă nu e decît un biet colonial şi nu prea ştie multe. *Verb. sap.*[2] Ascultă-mă pe mine, băieţaş. Lasă monoclul. Nu-i bun de nimic. Fă-te beţivan; o să ai mai mult haz. Asta îmi aminteşte că trebuie să mă duc să mai găsesc cu orice preţ ceva de băut. Încep să mă trezesc.

Dispăru în mulţime. Uşurat, Gregory se uită în jur, căutînd chipuri cunoscute. În timp ce se uita, îşi lustrui mo-

[1] Beţiv (fr.).

[2] Prescurtarea dictonului latin: *Verbum sapienti satis est* — celor înţelepţi le este de ajuns doar un cuvînt.

noclul, profită de ocazie şi-şi şterse fruntea, apoi îşi puse sticla la ochi.

— Scuzaţi-mă... Îşi făcu drum cu efort şi se strecură printre scaune, se furişă ca un ţipar. Scuzaţi-mă... printre spinările aproape alăturate a două grupuri care stăteau în picioare. Scuzaţi-mă...

Văzuse nişte cunoscuţi în partea cealaltă, lîngă cămin: Ransom şi Mary Haig şi domnişoara Camperdown. Intră în conversaţie: vorbeau despre doamna Mandragore.

Toate anecdotele vechi şi cunoscute despre această faimoasă vînătoare de celebrităţi se repetau din nou. El însuşi repetă vreo două-trei, cu pantomima adecvată, perfecţionată de sutele de povestiri anterioare. Deodată, în mijlocul unei strîmbături, la capătul unui gest executat cu măiestrie, se văzu strîmbîndu-se, gesticulînd, îşi auzi brusc cadenţele propriei voci repetînd, pe de rost, vechile fraze. De ce să te duci la petreceri, de ce, Doamne? Mereu aceiaşi oameni plicticoşi, aceeaşi bîrfeală insipidă şi propriile tale poante de salon neschimbate. De fiecare dată. Totuşi, se maimuţări, îşi jucă, îşi cîntă şi îşi behăi anecdota pînă la capăt. Ascultătorii izbucniră chiar în rîs; fu un adevărat succes. Dar Gregory se simţi ruşinat de el însuşi. Ransom începu să povestească anecdota cu doamna Mandragore şi maharajahul din Pataliapur. Gemu în sinea sa. „De ce? se întrebă. De ce, de ce, de ce?" În spatele lui se vorbea despre politică. Prefăcîndu-se în continuare că zîmbeşte la povestea cu Mandragore, ascultă.

— E începutul sfîrşitului, spunea politicianul, proorocind dezastre cu un glas puternic şi vesel.

— „Dragul meu maharajah, imita Ransom vocea pătrunzătoare a Mandragorei şi gesturile ei insinuante şi lascive, dacă aţi şti cît *ador* Orientul!"

— Poziţia noastră unică s-a datorat faptului că am lansat înaintea tuturor sistemul industrial. Acum, cînd restul lumii ne-a urmat exemplul, faptul că am pornit cei dintîi e în detrimentul nostru. Tot echipamentul nostru e demod...

— Gregory, strigă Mary Haig, cum e povestea dumitale cu soldatul necunoscut?

— Soldatul necunoscut? spuse Gregory nehotărît, încercînd să prindă ce se discuta în spatele lui.

— Ultimii-sosiţi au maşini de ultimul tip. E evident. Noi...

— Ştii care. Petrecerea de la doamna Mandragore, ştii doar...

— Ah, cînd ne-a invitat la ceai ca să ne întîlnim cu mama eroului necunoscut ?

— ...ca şi Italia, spunea politicianul cu vocea lui puternică, veselă. Pe viitor vom avea totdeauna un milion sau două de oameni în plus faţă de cei cărora le putem da de lucru. Trăind pe socoteala statului.

Un milion sau două. Se gîndi la un derbi. Acolo, în mulţimea aceea puteau să tot fie vreo sută de mii de oameni. Deci, zece derbiuri, douăzeci de derbiuri, toţi flămînzi, mărşăluind pe străzi, cu fanfare şi drapele. Lăsă monoclul să-i cadă. „Trebuie să trimit cinci lire la «London Hospital»", se gîndi el. Avea patru mii opt sute pe an. Treisprezece lire pe zi. Minus impozitele, desigur. Impozitele erau îngrozitoare. Monstruoase, domnule, monstruoase ! Încercă să se simtă tot atît de indignat din pricina impozitelor ca şi domnii aceia bătrîni care se congestionează cînd vorbesc despre ele. Dar nu prea izbuti. Şi în definitiv, impozitele nu puteau fi o scuză, nici o justificare. Se simţi deodată profund deprimat. Totuşi, încercă el să se consoleze, din venitul lui n-ar fi putut trăi mai mult de douăzeci sau douăzeci şi cinci dintre cei două milioane de şomeri. Douăzeci şi cinci din două milioane... era absurd, caraghios ! Dar nu se simţi mai liniştit.

— Şi ce e mai ciudat — Ransom vorbea tot despre Mandragore — e că nu se preocupă de loc de leii ei. Începe să-ţi povestească ce i-a spus Anatole France şi pe la jumătate uită despre ce era vorba, din pură plictiseală.

„Oh, Doamne, Dumnezeule", gîndi Gregory. De cîte ori îl auzise pe Ransom făcînd aceleaşi reflecţii cu privire la psihologia Mandragorei ! De cîte ori ! Acuma o să scoată într-o clipă şi povestea cu cimpanzeii. Doamne ajută !

— V-aţi uitat vreodată cu atenţie la cimpanzeii din grădina zoologică ? se porni Ransom. I-aţi văzut cum apucă un fir de pai sau o coajă de banană şi cum o examinează cîteva secunde cu o atenţie pasionată ? Execută o pantomimă simiescă. Apoi, brusc, se arată plictisiţi, lasă obiectul să le scape printre degete şi se uită în jur, nehotărîţi, căutînd ait-

ceva. Cimpanzeii îmi aduc aminte totdeauna de doamna Mandragore şi de musafirii ei. Cum începe ea, cu seriozitate, de parcă numai tu ai exista pe lume pentru ea, şi apoi, deodată...

Gregory nu mai putu suporta. Îngăimă către domnişoara Camperdown cum că ar fi văzut pe cineva cu care trebuia să stea de vorbă şi dispăru. „Scuzaţi-mă"... strecurîndu-se ca un ţipar prin îmbulzeală. Oh, ce jalnic, ce înfricoşător de trist era totul! Într-un colţ îl găsi pe tînărul Crane, şi alţi doi-trei bărbaţi, cu pahare în mîini.

— Ah, Crane, zise el, pentru numele lui Dumnezeu, spune-mi, de unde aţi luat băutura asta?

Fluidul acela auriu părea să fie singura speranţă. Crane arătă spre arcada care dădea în salonul din fund. Îşi ridică paharul în tăcere şi bău, făcîndu-i cu ochiul lui Gregory. Avea o faţă care arăta ca un accident. Gregory înotă cu greu prin mulţime. „Scuzaţi-mă", spunea tare; dar în sinea lui spunea: „Doamne, ajută-mi".

La capătul cel mai îndepărtat al salonului din fund se afla o masă cu sticle şi pahare. Beţivul profesionist şedea pe o sofa alături, cu paharul în mînă, şi-şi comunica sieşi observaţiile personale cu privire la toţi cei care intrau în raza auzului său.

— Isuse! tocmai spunea cînd Gregory se apropie de masă. Isuse! Ia te uită la *asta*!

Asta era deşirata doamnă Labadie, care purta o rochie de aur şi perle. Isuse! Doamna Labadie năvălise peste un tînăr sfios, care se refugiase în spatele mesei.

— Spune-mi, domnule Folkey, începu ea, apropiindu-şi foarte tare faţa cavalină de obrazul tînărului şi vorbindu-i insinuant, dumneata, care ştii *totul* despre matematică, spune-mi...

— E cu putinţă? exclamă beţivul profesionist. În frumoasa şi verdea ţară a Anglici? Ha, ha, ha! rîse cu rîsul său melodramatic.

„Prost cu pretenţii, gîndi Gregory. Se crede un romantic! Filozoful vesel, nu? Se îmbată pentru că lumea nu-i destul de bună pentru el. Leit micul Faust."

— Uite-l pe Polifem, îşi urmă monologul Paxton, micuţul nostru Polifem! Rîse din nou. Moştenitor al tuturor veacurilor. Isuse!

Gregory îşi turnă cu demnitate puţin *whisky* şi îşi umplu paharul cu sifon — cu demnitate, cu precizie şi graţie conştientă, de parcă ar fi jucat rolul unui om care se serveşte pe scenă cu *whisky* şi sifon. Sorbi o înghiţitură ; apoi interpretă cu minuţiozitate rolul cuiva care-şi scoate batista şi-şi suflă nasul.

— Cu oameni ca ăştia începi să crezi şi în controlul naşterilor, continuă beţivul profesionist. Măcar dacă părinţii lor ar fi putut avea în prealabil o convorbire intimă cu un medic ! — He-hei ! Scoase un oftat shakespearean stilizat.

„Măscărici, îşi spuse Gregory în gînd. Şi ce-i mai rău e că atunci cînd cineva l-ar numi astfel, ar pretinde că şi el şi-a spus la fel tot timpul. Şi aşa şi face, fără îndoială, ca să scape cu obraz curat. Dar, în realitate, e evident că omul se crede un fel de Musset sau de Byron modern. Un suflet frumos, pe care experienţa de viaţă l-a întunecat şi l-a umplut de amărăciune. Puah !"

Prefăcîndu-se mereu că nu bagă de seamă vecinătatea beţivanului de profesie, Gregory continuă să execute gesturile omului care soarbe.

— Vai, ce *limpede* explici ! exclama doamna Labadie drept în nasul matematicianului.

Îi zîmbi. „Calul, se gîndi Gregory, are o expresie grozav de omenească !"

— Ei bine, spuse cu nervozitate tînărul matematician, acum să trecem la Riemann.

— Riemann ! repetă doamna Labadie, cu un fel de extaz. Riemann ! de parcă în numele geometricianului i-ar fi fost cuprins şi sufletul.

Gregory ar fi dorit să aibă pe cineva cu care să vorbească, cineva care să-l salveze din situaţia de a juca indiferenţa absentă în faţa privirii scrutătoare a lui Paxton. Se rezemă de perete, în atitudinea cuiva care s-ar fi cufundat deodată într-o adîncă meditaţie. Gînditor şi inexpresiv, se uita ţintă la un punct de pe peretele opus, sus de tot, sub tavan. „Oamenii trebuie să se întrebe nedumeriţi, reflectă el, la ce mă gîndesc." Şi, de fapt, la ce se gîndea ? La el însuşi. Deşertăciune, deşertăciune. Oh, ce tristeţe, ce urîţenie generală !

— Polifem !

Se prefăcu că nu aude.

— Polifem ! De data asta strigase.

Gregory jucă uşor şarjat rolul cuiva care e trezit brusc din cea mai profundă meditaţie. Se mişcă ; clipind des, uşor ameţit, întoarse capul.

— Ah, Paxton ! Silenus ! Nu observasem că eşti aici.

— Zău ? răspunse beţivul profesionist. Foarte inteligent din partea ta. La ce te gîndeai într-o poziţie atît de pitorească ?

— O, la nimic, replică Gregory, zîmbind cu modestia stingherită a gînditorului prins asupra faptului.

— Exact ceea ce mi-am închipuit, zise Paxton. La nimic. La absolut nimic. Isuse Cristoase ! adăugă el ca pentru sine.

Zîmbetul lui Gregory era cam forţat. Îşi întoarse capul şi se cufundă din nou în meditaţie. În asemenea împrejurare părea să fie lucrul cel mai bun pe care îl avea de făcut. Cu un aer visător, de parcă n-ar fi fost conştient de ceea ce face, îşi goli paharul.

— Vax ! îl auzi mormăind pe beţivul profesionist. Parcă am fi la o înmormîntare. Trist, trist !

— Hei, Gregory !

Gregory tresări din nou cu graţie, clipind des, ameţit. Se temuse o clipă că Spiller o să-i respecte meditaţia şi n-o să-i vorbească. Ar fi fost foarte neplăcut.

— Spiller ! exclamă el cu plăcere şi mirare. Dragul meu ! îi strînse cordial mîna.

Cu faţa pătrată, cu gura mare şi o frunte imensă, încadrată de un păr abundent şi buclat, Spiller arăta ca o celebritate din epoca victoriană. Prietenii lui declarau că ar fi putut deveni o celebritate şi în epoca georgiană de n-ar fi fost faptul că prefera să vorbească în loc să scrie.

— Am picat la ţanc, explică Spiller. N-aş mai fi putut suporta nici un ceas viaţa la ţară. Toată ziua să stau să lucrez. Fără altă companie decît eu însumi. Mă plictisesc de moarte pe mine însumi.

Se servi cu un *whisky*.

— Isuse ! Omul cel mare ! Ha, ha ! Beţivul profesionist îşi acoperi faţa cu mîinile şi se cutremură de rîs.

— Vrei să spui că ai venit anume pentru *asta* ? întrebă Gregory, cuprinzînd cu un gest larg întreaga adunare.

— Nu anume. Întîmplător. Am auzit că Hermione dă o petrecere, şi am picat şi eu.

— De ce merg oamenii la petreceri? întrebă Gregory, împrumutînd, fără să-şi dea seama, ceva din maniera amar byroniană a beţivului profesionist.

— Ca să-şi satisfacă cerinţele instinctului gregar. Spiller răspunse întrebării retorice fără ezitare şi cu un aer pontifical de infailibilitate. Aşa cum se ţin după femei pentru a satisface cerinţele instinctului de reproducţie.

Spiller avea un mod impresionant de a da celor spuse de el un aer foarte ştiinţific; totul părea să sune exact ca la carte, ca să zic aşa. La mintea lui împrăştiată, Gregory îl găsea un bun stimulent.

— Vrei să spui că mergem la petreceri numai pentru a ne afla în mijlocul mulţimii?

— Exact, răspunse Spiller. Ca să simţim căldura turmei în jurul nostru şi să adulmecăm mirosul semenilor noştri, oameni. Aspiră aerul fierbinte, gros.

— Cred că ai dreptate, reflectă Gregory. E greu să te gîndeşti la altă explicaţie.

Privi de jur împrejurul sălii ca şi cînd ar fi căutat alte explicaţii. Şi spre surpriza lui, găsi una: Molly Voles. N-o văzuse mai înainte; probabil că tocmai sosise.

— Mi-a venit o idee grozavă de înfiinţare a unui ziar nou, începu Spiller.

— Da?

Gregory nu manifestă prea mare curiozitate. Ce gît frumos avea, şi ce braţe delicate!

— Artă, literatură şi ştiinţă, continuă Spiller. Ideea e într-adevăr foarte modernă. Urmăreşte să aducă ştiinţa în contact cu arta şi, prin aceasta, în contact cu viaţa. Viaţă, artă, ştiinţă — toate trei vor învinge. Vezi sensul?

— Văd, zise Gregory, văd.

Se uita la Molly, sperînd să-i poată prinde privirea. O prinse, în sfîrşit, privirea aceea rece, de un cenuşiu rigid. Ea zîmbi şi dădu din cap.

— Îţi place ideea? întrebă Spiller.

— O găsesc splendidă, răspunse Gregory cu o căldură subită, care-l surprinse pe interlocutor.

Faţa severă şi latră a lui Spiller strălucea de plăcere.

— O, îmi pare bine, îmi pare foarte bine că-ţi place.

— O găsesc splendidă, repetă Gregory grandilocvent. Pur şi simplu splendidă.

I se păruse că Molly se bucură cu adevărat că-l vede.

— Mă gîndeam, urmă Spiller cu o dezinvoltură studiată, mă gîndeam că poate ţi-ar face plăcere să-mi dai o mînă de ajutor pentru a pune treaba pe roate. Cu un capital de o mie de lire am putea să-i dăm drumul foarte bine.

Entuziasmul se stinse pe faţa lui Gregory ; rotunzimea ei clericală îşi pierdu culoarea. Scutură din cap.

— Dacă aş avea o mie de lire ! făcu el, plin de regret.

„Dracu să-l ia ! îşi spuse în gînd. Să-mi întindă o cursă ca asta."

— Dacă ! îl îngînă Spiller. Dar bine, dragul meu prieten ! Rîse. Şi apoi, e o investiţie sigură de şase la sută. Află că pot aduna un grup tare de colaboratori.

Gregory clătină din nou din cap.

— Păcat, spuse, păcat !

— Şi pe deasupra, insistă Spiller, ai fi un binefăcător al societăţii.

— Imposibil !

Gregory era ferm ; îşi înfipse picioarele în podea, ca un catîr, şi nu mai vru să se clintească. Banii erau singurul domeniu în care fermitatea lui se manifesta fără nici o dificultate.

— Stai puţin, stărui Spiller, stai. Ce înseamnă o mie de lire pentru un milionar ca tine ? Ai un venit... ce venit ai ?

Gregory îl privi drept în ochi ca prin sticlă.

— O mie două sute pe an, spuse el. Să zicem o mie patru sute. (Îşi dădu seama că Spiller nu-l crede. „Să-l ia dracu !" De fapt, nici nu se aştepta să-l creadă, totuşi...) Dar adaugă impozitele, făcu el pe un ton plîngăreţ, şi contribuţiile la operele de caritate. Îşi aduse aminte de cele cinci lire pe care avea de gînd să le trimită la „London Hospital" : De pildă, „London Hospital" e totdeauna în criză de bani. Clătină capul cu tristeţe : Mă tem că e un lucru absolut imposibil.

Se gîndi la toţi şomerii, la mulţimea aceea de zece ori cît un derbi, lihnită de foame, manifestînd cu steaguri şi fanfare. Simţi că roşeşte. „Dracu să-l ia pe ăsta !" Era furios pe Spiller.

Două voci îi răsunară simultan în urechi : a beţivului profesionist şi alta, a unei femei, vocea lui Molly.

— Vampa, bolborosi beţivul profesionist. *Il ne manquait que ça!* [1]

— Imposibil? se auzi vocea lui Molly, repetînd pe neaşteptate ultimul lui cuvînt. Ce e imposibil?

— Ei... făcu Gregory încurcat şi şovăind.

Explicaţia o dădu Spiller.

— Bine, dar Gregory poate să scoată fără nici o dificultate o mie de lire, zise Molly după ce află subiectul discuţiei.

Se uită la el cu indignare şi dispreţ, de parcă i-ar fi reproşat avariţia.

— Atunci înseamnă că ştii mai bine decît mine, replică Gregory, încercînd să adopte o atitudine de cordialitate degajată. Îşi aminti de ceea ce-i spusese prietenul lui cu succese de invidiat în legătură cu complimentele: Ce drăguţă eşti în rochia asta albă, Molly! adăugă el şi-şi moderă cordialitatea zîmbetului cu o privire care voia să fie în acelaşi timp obraznică şi drăgăstoasă. Foarte drăguţă! repetă el şi-şi puse monoclul, ca s-o privească.

— Mulţumesc, spuse Molly, întorcîndu-i privirea fără să şovăie.

Ochii ei erau calmi şi limpezi. În faţa acestei priviri ferme şi pătrunzătoare, veselia lui, ca şi tentativa de a fi obraznic şi drăgăstos se desumflară, de parcă ar fi fost împunse cu un ac. Îşi întoarse ochii, lăsă monoclul să-i cadă. Era o armă pe care nu cuteza s-o folosească — îl făcea ridicol. Semăna cu doamna Labadie, cea cu faţa cavalină, care flirta, jucîndu-se cochet cu evantaiul.

— Aş dori, în orice caz, să discutăm problema, i se adresă lui Spiller, bucuros să găsească o scuză pentru a scăpa de privirea aceea. Dar te asigur că într-adevăr nu pot... În nici un caz o mie întreagă, adăugă, simţind cu disperare că fusese silit să cedeze, împotriva voinţei lui.

— Molly! zbieră beţivul profesionist.

Ascultătoare, fata se duse şi se aşeză pe sofa lîngă el.

— Ei, Rom, spuse ea şi-şi aşeză mîna pe genunchiul lui. Ce faci?

— Ce fac întotdeauna cînd eşti tu pe aproape, răspunse pe un ton tragic beţivul profesionist. Înnebunesc! Îi cu-

[1] Asta mai lipsea! (fr.)

prinse umerii cu braţul şi se aplecă spre ea. Înnebunesc de tot.

— Aş prefera să nu stăm aşa, înţelegi?

Fata îi zîmbi, se priviră în ochi. Apoi Paxton îşi retrase braţul şi se lăsă înapoi în colţul lui de pe sofa.

Uitîndu-se la ei, Gregory se simţi deodată convins că cei doi erau amanţi. Trebuie neapărat să iubim tot ce e mai josnic cînd îl întîlnim. Toţi amanţii lui Molly erau aşa: nişte bădărani.

Se întoarse spre Spiller.

— Ce-ar fi să mergem la mine? sugeră el, întrerupîndu-l în mijlocul unei lungi tirade explicative în legătură cu viitoarea gazetă. O să fie mai linişte şi mai puţină înghesuială. (Molly şi Paxton, Molly şi bestia aia beţivă! Să fi fost cu putinţă? Era sigur, n-avea nici o îndoială.) Haide să ieşim repede din locul ăsta afurisit, adăugă el.

— Foarte bine, consimţi Spiller. O ultimă picătură de *whisky*, ca să ne ţină pe drum. Întinse mîna după sticlă.

Gregory bău aproape o jumătate de pahar, fără să-l mai dilueze. În stradă, după cîţiva paşi, îşi dădu seama că e cam ameţit.

— Cred că instinctul meu gregar e foarte slab dezvoltat, zise el. Nu pot să sufăr adunăturile astea!

Molly şi Silenus-Paxton! Îşi imagină scenele lor de dragoste. Şi mai crezuse că ea se bucură că-l vede cînd îi prinsese privirea prima oară.

Ieşiră în Bedford Square. Grădinile erau încărcate de întuneric tainic, ca un codru des. Codru pe dinafară, *whisky* pe dinăuntru, îmbinare care dădu glas melancoliei lui Gregory: „*Che farò senz'Euridice?*“ [1] cîntă el încetişor.

— Poţi să te lipseşti foarte bine de ea, zise Spiller, răspunzînd citatului. Asta e şmecheria şi prostia iubirii. De fiecare dată eşti convins că e ceva colosal de însemnat şi etern; te simţi în infinit. De fiecare dată. După trei săptămîni începi să o găseşti plicticoasă; sau altcineva îţi face ochi dulci, şi emoţiile infinite îşi schimbă adresa şi eşti gata să porneşti la un nou *week-end* etern. E un fel de farsă.

[1] *Ce voi face fără Euridice?* — celebră arie din opera *Orfeu* de Gluck.

Stupidă şi neplăcută. Dar umorul naturii nu seamănă cu al nostru.

— Crezi că sentimentul acesta fără margini nu-i decît o farsă ? întrebă Gregory cu indignare. Eu nu cred. Eu socotesc că reprezintă ceva real, din afara noastră, ceva ce face parte din însăşi structura universului.

— Un univers diferit la fiecare amantă, nu ?

— Dar dacă ţi se întîmplă numai o dată în viaţă ? întrebă din nou Gregory cu o voce plîngăreaţă.

Ardea de dorinţa de a-i spune însoţitorului său cît de nefericit se simţea din pricina lui Molly, mult mai nefericit decît se simţise cineva vreodată pînă atunci.

— Nu se poate ! decretă Spiller.

— Dar dacă-ţi spun eu că se poate ? sughiţă Gregory.

— Asta se datoreşte doar lipsei unor ocazii favorabile, replică Spiller în modul său foarte precis ştiinţific, *ex cathedra.*

— Nu sînt de acord cu tine, doar atît putu să spună Gregory, slab.

Se hotărî să nu pomenească de nefericirea sa. S-ar putea ca Spiller să nu fie un ascultător prea sensibil. Drac bătrîn împieliţat !

— Personal, continuă Spiller, am încetat de mult să mai caut un sens. Nu fac decît să iau aceste emoţii infinite drept ceea ce sînt — foarte bune stimulente şi excitante atît cît durează — şi nu mai încerc să le argumentez sau să le explic. Este singurul mod sănătos şi ştiinţific de a trata lucrurile.

Urmă o tăcere. Ajunseseră în strălucitoarea Tottenham Court Road. Asfaltul lucios reflecta scînteierea felinarelor. Intrările în cinematografe erau ca nişte peşteri de lumină galbenă orbitoare. Două autobuze trecură huruind.

— Sînt primejdioase emoţiile astea infinite, reluă Spiller, foarte primejdioase. O dată eram cît pe ce să mă însor sub imperiul unei astfel de emoţii. A început pe un vapor. Ştii cum sînt vapoarele. Extraordinarele efecte afrodiziace pe care le produce călătoria pe mare asupra oamenilor neobişnuiţi cu ea, mai ales asupra femeilor ! Un fiziolog competent ar trebui să le studieze odată. Fără îndoială, ar putea fi pur şi simplu un rezultat al trîndăviei, al hranei abundente şi al permanentei apropieri, deşi mă îndoiesc că ai ajunge la

aceleaşi rezultate în împrejurări asemănătoare pe uscat. Poate că schimbarea totală a ambianţei, de la pămînt la apă, subminează prejudecăţile terestre obişnuite. Sau poate că însăşi durata scurtă a călătoriei ajută, dîndu-ţi senzaţia că totul se va sfîrşi atît de repede încît trandafirul trebuie cules în floare, iar fînul trebuie cosit cît timp mai străluceşte soarele. Cine ştie? Dădu din umeri. În orice caz, e extraordinar. Ei bine, după cum ţi-am spus, a început pe un vapor.

Gregory asculta. Cu cîteva minute înainte copacii din Bedford Square se legănaseră în bezna sufletului lui amărît şi singuratic. Acum luminile, zgomotul, mişcarea de pe Tottenham Court Road erau în mintea şi în ochii lui. Asculta rînjind. Povestea ţinu pînă în Charing Cross Road.

În clipa cînd se sfîrşi, Gregory se simţea într-o stare de mare veselie şi bună dispoziţie. Se asociase cu Spiller; aventurile lui Spiller erau ale lui. Pufni în rîs, îşi fixă la loc monoclul, care atîrnase în tot acest timp la capătul şnurului şi se bălăngănise la fiecare pas, ciocnindu-se de nasturii vestei. (Pentru oricine e înzestrat cu o cît de slabă sensibilitate, e evident că o inimă zdrobită nu poate purta monoclu.) Acum era şi el un tip dat dracului. Sughiţă; o anumită senzaţie de greaţă îi domoli veselia, dar nu era mai mult decît o uşoară senzaţie. Da, da; acum ştia şi el totul despre viaţa de pe vapoare, chiar dacă cea mai lungă călătorie maritimă pe care o făcuse fusese numai de la Newhaven la Dieppe.

Cînd ajunseră în Cambridge Circus, teatrele tocmai îşi vărsau afară spectatorii. Trotuarele erau înţesate, aerul încărcat de zgomot şi de parfumul femeilor. Deasupra capului, firmele luminoase clipeau şi zvîcneau. Vestibulurile teatrelor străluceau orbitor. Era o opulenţă vulgară, lipsită de noblеţe, faţă de care Gregory se simţea superior fără nici o dificultate. Prin monoclul său ciclopic privea ţintă, cu un aer cercetător, la fiecare femeie pe lîngă care treceau. Se simţea grozav de îndrăzneţ (greaţa se manifesta doar ca o vagă bănuială a unei senzaţii neplăcute), se simţea foarte vesel şi — da, oricît ar părea de curios — mare: mai mare decît viaţa. Cît despre Molly Voles, o s-o înveţe el minte.

— Încîntătoare făptură, spuse arătînd o mantilă de mătase trandafirie cu auriu şi un cap blond, tuns foarte scurt.

Spiller dădu din cap, indiferent.

— În legătură cu gazeta aceea a noastră, zise el gînditor. Cred că am putea începe cu o serie de articole despre baza metafizică a ştiinţei, despre argumentele istorice şi filozofice de care dispunem pentru a dovedi că adevărul ştiinţific e adevărat.

— Î-hm, făcu Gregory.

— Şi paralel cu astea, o altă serie despre sensul şi rolul artei. Să pornim chiar de la început în ambele direcţii. E o idee bună, nu-i aşa?

— Bună, zise Gregory.

Una dintre ocheadele lui monoculare fusese primită cu un zîmbet de invitaţie; era urîtă, din păcate, şi, evident, profesionistă. Îşi lăsă privirea să alunece pe lîngă ea, cu un aer superior, de parcă femeia nici n-ar fi existat.

— Dar că Tolstoi are dreptate, continuă Spiller pe un ton meditativ, nu sînt de loc sigur. E adevărat ce spune el, că arta are funcţia de a comunica emoţii? În parte, da, aş spune, dar nu exclusiv, nu exclusiv. Clătină din capul lui mare.

— Am impresia că sînt din ce în ce mai beat, rosti Gregory, mai mult pentru sine decît pentru însoţitorul lui.

Mergea încă destul de corect, dar era conştient, prea conştient de acest fapt. Iar bănuiala de greaţă începea să capete temei. Spiller nu auzi sau, auzind, trecu peste această observaţie.

— Pentru mine, urmă el, funcţia principală a artei este aceea de a transmite cunoştinţe. Artistul ştie mai multe decît noi, ceilalţi. El s-a născut ştiind mai multe despre sufletul lui decît ştim noi despre al nostru, şi mai multe despre relaţiile existente între sufletul lui şi cosmos. Artistul anticipează ceea ce va face parte din cunoaşterea comună într-un stadiu superior de dezvoltare. Cei mai mulţi dintre modernii noştri sînt primitivi în comparaţie cu cei mai avansaţi dintre morţi.

— Aşa e, confirmă Gregory fără să asculte. Gîndurile lui rătăceau în altă parte, ca şi ochii lui.

— Mai mult încă, urmă Spiller, artistul poate să exprime tot ceea ce cunoaşte şi se poate exprima în asemenea mod, încît cunoştinţele noastre rudimentare, incoherente, neconcretizate despre ceea ce spune el se grupează într-o formă finită — la fel ca pilitura de fier sub influenţa magnetului.

Erau trei — de o tinereţe cuceritoare, provocătoare — adunate în grup pe marginea trotuarului. Sporovăiau, priveau ţintă cu ochi ironici şi strălucitori la bărbaţii care treceau, comentau în şoapte auzibile, izbucneau în hohote de rîs nestăvilit. Cînd Spiller şi Gregory se apropiară, fură observaţi de una dintre ele, care făcu semn celorlalte două.

— Oh, cerule!

Chicotiră, rîseră zgomotos, se contorsionară în bătaie de joc.

— Uite la ţapul bătrîn!

Asta era pentru Spiller, care mergea cu capul gol, ţinînd în mînă pălăria lui mare, de culoare gri.

— Şi geamul!

Alt hohot de rîs pentru monoclu.

— Puterea magnetică, îi dădea înainte Spiller, cu totul inconştient de batjocura graţioasă al cărei obiect era, puterea aceasta de a organiza haosul mintal într-o formă finită face ca adevărul exprimat poetic, în artă, să fie mai valoros decît un adevăr exprimat ştiinţific, în proză.

Cu un reproş glumeţ, Gregory le făcu semn cu degetul. Urmă un chiot şi mai strident. Cei doi bărbaţi trecură; Gregory privi în urmă zîmbind. Se simţea mai vesel şi mai bine dispus decît oricînd; dar bănuiala din el creştea spre certitudine.

— De pildă, spuse Spiller, eu pot să ştiu destul de bine că oamenii sînt muritori. Dar această cunoştinţă este organizată şi capătă o formă, ba este chiar dezvoltată şi adîncită, atunci cînd Shakespeare vorbeşte despre zilele noastre de ieri, care le-au luminat nebunilor drumul spre întunecata moarte.

Gregory căuta în minte un pretext pentru a-i face vînt tovarăşului lui şi a se întoarce să flirteze cu cele trei. Le-ar fi iubit pe toate deodată.

La touffe échevelée
Des baisers que les dieux gardaient si bien mêlée.[1]

[1] Mănunchiul stufos de sărutări, pe care zeii îl păstrează atît de încîlcit (fr.).

Versul lui Mallarmé îi reveni în memorie, modelînd dorinţele lui vagi (bătrînul Spiller avea dreptate, idiotul) în cea mai elegantă formă. Cuvintele lui Spiller ajungeau la el ca de la o mare distanţă.

— Iar uvertura *Coriolan* este o piesă de cunoaştere nouă, şi în acelaşi timp un organizator al cunoştinţelor haotice existente.

Ar fi vrut să-i sugereze să intre o clipă la „Monico", pretextînd o necesitate naturală, şi o dată acolo, să o şteargă şi să nu se mai întoarcă. Idiot bătrîn, să-i dea înainte cu gura, tot drumul ! Nu că n-ar fi putut fi interesant într-un moment mai potrivit. Dar acum... Şi îşi mai închipuia, fără îndoială, că avea să-l tapeze pe el, Gregory, de o mie de lire ! Îi venea să rîdă cu glas tare. Dar batjocura lui era pigmentată de senzaţia tulbure că beţia din el luase în mod hotărît o formă nouă, îngrijorătoare.

— Unele dintre peisajele lui Cézanne, îl auzi pe Spiller zicînd.

Deodată, din umbra unei uşi, în josul străzii, la cîţiva metri în faţa lor, se ivi încet, tremurător o umbră : o legătură de boarfe negre, care se mişca pe o pereche de ghete vechi, scîlciate, avînd în creştet o pălărie zdrenţăroasă, cu boruri largi. Umbra avea un chip pămîntiu, livid. Avea şi mîini, iar într-una din ele ţinea o tăviţă cu cutii de chibrituri. Îşi deschise gura, din care lipseau cîţiva dintre dinţii îngălbeniţi ; cînta, dar abia auzit. Gregory crezu că recunoaşte imnul *Mai aproape, Doamne, de tine.* Se apropiară.

— Unele fresce de Giotto, unele sculpturi vechi greceşti... continua Spiller interminabilul său catalog.

Făptura se uită la ei, Gregory se uită la făptură. Ochii li se întîlniră. Gregory îşi lărgi orbita ochiului stîng. Monoclul căzu la capătul şnurului de mătase. Pipăi în buzunarul drept al pantalonilor, buzunarul în care ţinea monedele de argint, căutînd un şase *penny*, sau chiar un şiling. Buzunarul conţinea numai patru monede de cîte o jumătate de coroană [1]. O jumătate de coroană ? Şovăi, scoase pe jumătate o monedă, apoi o lăsă să cadă cu un zornăit. Îşi băgă mîna

[1] O jumătate de coroană — 2 şilingi şi şase *penny*.

stîngă în celălalt buzunar al pantalonilor şi o scoase apoi plină. Lăsă pe tava întinsă trei *penny* şi jumătate.

— Nu, n-am nevoie de chibrituri, zise el.

Recunoştinţa întrerupse imnul. Gregory nu se simţise în viaţa lui atît de ruşinat. Monoclul clincănea, lovindu-se de nasturii vestei. Punea un picior înaintea altuia cu chibzuinţă, păşind în mod corect, dar ca pe frînghie. Încă o insultă la adresa făpturii aceleia. Ar fi dorit din toată inima să fie treaz. Ar fi dorit din toată inima să nu fi tînjit cu atîta acuitate după acel „mănunchi stufos de sărutări". Trei *penny* şi jumătate! Dar ar putea să alerge înapoi şi să-i dea o jumătate de coroană, două jumătăţi de coroană. Ar mai putea să alerge înapoi. Pas cu pas, ca pe frînghie, înainta, ţinînd pasul cu Spiller. Patru paşi, cinci paşi... unsprezece paşi, doisprezece paşi, treisprezece paşi... Oh, ce nenorocire! Optsprezece paşi, nouăsprezece... Prea tîrziu; acum ar fi ridicol să se întoarcă, ar fi o prostie prea evidentă. Douăzeci şi trei, douăzeci şi patru de paşi. Bănuiala devenise o certitudine, o certitudine crescîndă; îi era greaţă.

— În acelaşi timp, spunea Spiller, nu văd de loc cum ar putea vreodată vasta majoritate a adevărurilor şi ipotezelor ştiinţifice să devină subiect de artă. Nu văd cum ar putea căpăta o semnificaţie poetică, emoţională, fără să-şi piardă exactitatea. De pildă, cum ai putea exprima teoria electromagnetică a luminii într-o formă literară emoţionantă? Pur şi simplu nu se poate.

— Oh, pentru numele lui Dumnezeu, strigă Gregory cu o bruscă izbucnire de furie, pentru numele lui Dumnezeu, taci din gură! Cum poţi vorbi aşa într-una? Sughiţă din nou, mai adînc şi mai ameninţător decît înainte.

— Şi de ce naiba nu? întrebă Spiller cu o uşoară uimire.

— Să vorbeşti despre artă, despre ştiinţă şi poezie, spuse Gregory pe un ton tragic, aproape cu lacrimi în ochi, cînd în Anglia există două milioane de oameni care mor de foame. Două milioane. Voise ca repetiţia să sune impresionant, dar din păcate sughiţă încă o dată; simţea că-i e rău de-a binelea. Locuind în cocioabe împuţite, continuă el *descrescendo*, în promiscuitate, îngrămădiţi în turme, laolaltă, ca animalele. Mai răi decît animalele.

Se opriseră; se priviră în faţă, înfruntîndu-se.

— Cum poți ? repetă Gregory, încercînd să reproducă indignarea generoasă din clipa precedentă.

Dar aburii de greață se înălțau din stomacul lui ca o miasmă dintr-o mlaștină, înnegurîndu-i mintea, alungînd orice gînd, orice altă emoție în afară de teama îngrozitoare că o să vomite.

Fața lui Spiller își pierdu deodată aspectul monumental de celebritate victoriană ; păru că se destramă. Gura i se deschise, ochii îi ieșiră din orbite, fruntea i se brăzdă de riduri, iar liniile adînci, care duceau de fiecare parte a nasului pînă la colțurile gurii, se întinseră și se contractară violent, ca niște extensoare de mănuși apucate de nebunie. Un sunet puternic ieși din el. Trupul lui mare era zguduit de un uriaș hohot de rîs.

Răbdător — răbdarea era tot ce-i mai rămăsese, răbdarea și o speranță din ce în ce mai slabă — Gregory așteptă să treacă momentul de paroxism. Se făcuse de rîs ; era luat în bătaie de joc. Dar acum nu-i mai păsa.

Spiller își veni în fire atît cît să poată vorbi.

— Ești formidabil, dragul meu Gregory, zise el, înecîndu-se. Avea încă lacrimi în ochi. De-a dreptul superb !

Îl luă de braț cu afecțiune și, rîzînd încă, porni mai departe. Gregory porni și el fără voia lui ; n-avea încotro.

— Dacă n-ai nimic împotrivă, spuse după cîțiva pași, aș zice să luăm un taxi.

— Cum, pînă în Jermyn Street ? întrebă Spiller.

— Cred că e mai bine, stărui Gregory.

Urcîndu-se în mașină, izbuti să-și agațe monoclul în mînerul ușii. Șnurul se rupse : sticla căzu pe jos. Spiller o ridică și i-o dădu în mînă.

— Mulțumesc, zise Gregory și o puse, în afara oricărui pericol, în buzunarul de la vestă.

Zîna cea bună

La numărul 17 din Purlieu Villas a avut loc sosirea zînei celei bune. „Daimler"-ul enorm — părea mai mare chiar decît casa — luneca de-a lungul străzii, fîşîind uşor. Era albastru-închis şi cu un luciu discret. („Ca stelele pe mare — „Daimler"-ul cu luciri întunecate îi amintea totdeauna Susanei de melodia ebraică — cînd valul albastru lunecă noaptea peste adînca Galilee.") Ochi ascunşi pe după perdelele de dantelă îl urmăreau trecînd ; nu se întîmpla prea des ca patruzeci de cai putere să treacă pe sub ferestrele acestea din suburbie. La poarta cu numărul 17 augurii se opriră. Şoferul sări afară şi deschise uşa. Zîna cea bună îşi făcu apariţia.

Doamna Escobar era înaltă şi zveltă, atît de anormal de înaltă şi zveltă, încît, îmbrăcată cum era după ultima modă, părea o reclamă dintr-un jurnal de mode — de o eleganţă fantastică, întrecînd orice realitate.

Astăzi era îmbrăcată în negru — un costum negru foarte fin, tivit la manşete şi la guler, la buzunare şi la cusăturile fustei cu roşu. Un guler înalt de muselină îi înconjura gîtul, iar din el pornea un volan lucrat cu măiestrie, care vălurea printre reverele jachetei ca aripa lasciv unduitoare a unui peşte tropical. Avea pantofi roşii ; o stropitură de roşu se afla şi în garnitura mănuşilor, alta la pălărie.

Coborî din maşină şi, întorcîndu-se spre portiera deschisă, zise :

— Ei, Susan, parcă nu prea te grăbeşti să ieşi.

Susan, care se aplecase să culeagă pachetele risipite pe podeaua maşinii, privi în sus.

— Vin imediat, zise ea.

Luă în grabă buchetul de trandafiri albi şi cutia cu *foie gras*. Apucîndu-le, scăpă cutia în care se afla torta de ciocolată.

Doamna Escobar rîse.

— Gîscă mică, zise ea, şi o nuanţă de fermecătoare batjocură făcu să-i vibreze adînc vocea. Ieşi afară şi lasă-l pe Robbins să ducă lucrurile. Ai să le duci, Robbins, adăugă ea pe un alt ton, întorcîndu-se spre şofer, nu-i aşa că o să le duci? Se uita la el cu o expresie de intimitate, zîmbetul ei era ademenitor, aproape languros. Nu-i aşa, Robbins? repetă ea, ca şi cum ar fi cerut cea mai mare favoare personală.

Acesta era felul de a fi al doamnei Escobar. Îi plăcea să îmbrace orice relaţie, chiar cea mai întîmplătoare, cea mai practică sau mai oficială, într-un aer de intimitate, de la suflet la suflet. Discuta cu vînzătoarele de prăvălie despre iubiţii lor, le zîmbea servitorilor de parcă ar fi vrut să-i transforme în confidenţi sau amanţi, discuta filozofie cu instalatorul, dădea ciocolată băieţilor de prăvălie, ba chiar, dacă aveau o înfăţişare deosebit de angelică, îi săruta matern. Dorea „să intre în contact cu oamenii", cum spunea ea, să le pipăie şi să le strîngă în mînă sufletele şi să le stoarcă tainele inimii. Dorea ca toţi să o bage în seamă, să o simpatizeze şi să o adore de la prima vedere. Ceea ce nu o împiedica să se năpustească furioasă asupra vînzătoarelor care nu o puteau servi pe loc exact cu lucrul pe care-l voia, să certe cu violenţă servitorii atunci cînd nu răspundeau la sonerie cu destulă promptitudine, să-l facă hoţ şi mincinos pe instalatorul întîrziat, să-l trimită înapoi pe comisionarul care aducea un dar de la un admirator nedorit, nu numai fără ciocolată şi nesărutat, dar chiar fără bacşiş.

— Nu-i aşa? Şi privirea ei părea să adauge: „De dragul *meu*".

Avea ochii lungi şi înguşti. Pleoapele de jos descriau o linie orizontală aproape dreaptă, cea de sus o curbă gradată, între pleoape, o pereche de irişi albastru-deschis îşi roteau expresiv luminile încoace şi încolo.

Şoferul era tînăr şi nou în slujbă. Roşi şi îşi întoarse privirea.

— Oh, da, desigur, doamnă, zise el, cu mîna la chipiu.

Susan lăsă torta de ciocolată şi cutia de *foie gras* şi coborî. Braţele îi erau pline de pachete şi de flori.

— Parcă ai fi un mic Moş Crăciun, zise doamna Escobar pe un ton glumeţ şi afectuos. Stai să iau şi eu ceva.

Alese buchetul de trandafiri albi, lăsîndu-i Susanei punga cu portocale, friptura de pui, limba şi ursuleţul.

Robbins deschise poarta ; intrară în mica grădină.

— Unde-i Ruth ? zise doamna Escobar. Nu ne aşteaptă ?

Glasul ei exprima dezamăgire şi cuprindea un reproş. Evident, se aşteptase să fie întîmpinată la poartă şi escortată de-a lungul grădinii.

— Bănuiesc că n-a putut să lase singur copilul, zise Susan, privind-o cu nelinişte pe doamna Escobar pe deasupra grămezii de pachete. Nu poţi fi sigur că ai să poţi face ceea ce doreşti cînd ai copii, nu-i aşa ?

Totuşi, ar fi dorit să o vadă pe Ruth la poartă. Ar fi îngrozitor dacă doamna Escobar ar crede-o neglijentă sau nerecunoscătoare. „Oh, Ruth, hai, vino !“ o imploră în sinea ei, şi dori acest lucru atît de puternic, încît se pomeni cu pumnii strînşi şi cu muşchii stomacului încordaţi.

Pumnii şi muşchii abdominali îşi făcură datoria, pentru că uşa casei se deschise deodată cu forţă, şi Ruth coborî în fugă treptele, purtînd copilaşul în braţe.

— Vă rog să mă scuzaţi, doamnă Escobar, începu ea. Dar vedeţi, copilaşul tocmai...

Doamna Escobar nu-i permise să-şi termine fraza. Întunecată o clipă, faţa ei se lumină din nou. Zîmbi cuceritor. Pleoapele ei se apropiară şi mai mult una de alta, iradiind în dungi subţiri o bună dispoziţie încîntătoare.

— Uite-l pe micul Moş Crăciun, zise ea, arătînd-o pe Susan. Încărcat cu Dumnezeu ştie ce. Poftim şi cîteva biete flori de la mine. Ridică trandafirii pînă-n dreptul buzelor, îi sărută şi atinse obrazul lui Ruth cu florile pe jumătate deschise. Ce mai face această delicioasă făptură ?

Luă mînuţa copilului şi o sărută. Copilul o privi cu ochi mari şi gravi — candizi şi, din pricina candorii, profund critici, ca ochii unui înger în ziua judecăţii de apoi.

— Bună ziua, spuse el cu vocea lui solemnă, copilărească.

— Dragul de el ! zise doamna Escobar şi nu-i mai acordă atenţie. N-o interesau prea mult copiii. Şi tu, draga mea ? întrebă ea, adresîndu-se lui Ruth.

O sărută. O sărută pe buze.

— Foarte bine, mulţumesc, doamnă Escobar.

Doamna Escobar o examină de la lungimea braţului, ţinînd o mînă pe umărul lui Ruth.

— Arăţi într-adevăr foarte bine, copilă dragă, zise ea. Şi mai drăguţă decît oricînd. Aruncă mănunchiul mare de flori în scobitura braţului liber al tinerei mame. Ce madonă dulce şi mică ! exclamă ea. Şi, întorcîndu-se spre Susan : Ai văzut vreodată ceva mai fermecător ? întrebă. (Susan zîmbi şi dădu din cap, cam stîngaci ; în definitiv, Ruth era sora ei mai mare.) Şi atît de absurd, *absurd* de tînără ! Doamna Escobar continuă : Dar e de-a dreptul un *détournement de mineure* [1] să fii măritată şi să ai şi un copil ! Să ştii, draga mea, că pari chiar mai tînără decît Susan. E o ruşine.

Stingherită de laudele cam răspicate ale doamnei Escobar, Ruth roşi, şi nu numai modestia făcu să i se urce sîngele în obraji. Stăruinţa aceasta asupra înfăţişării ei tinereşti o umilea. Pentru că aerul copilăresc se datora, în cea mai mare parte, îmbrăcăminţii ei. Îşi cosea singură rochiile — mai degrabă nişte mici înjghebări „artistice" din ţesături de in viu colorate sau cu carouri mari — şi le făcea în singurul fel pe care-l ştia sau pentru care avea timp : drepte de sus pînă jos, cu o platcă şi fără mîneci, putînd fi purtate peste o cămaşă. Cu o monotonie de uniformă şcolară. Dar ce poţi face dacă nu-ţi poţi permite să cumperi îmbrăcăminte ca lumea ? Şi părul ei tăiat scurt şi drept era tot atît de îngrozitor de şcolăresc. Ştia asta. Dar iarăşi, ce putea să facă ? Să-l lase să crească ? Ar fi cerut atîta bătaie de cap ca să-l ţină în ordine, şi ea avea atît de puţin timp. Să-l mai tundă ? Dar asta ar fi însemnat să-l onduleze, şi ar fi trebuit să-l coafeze la un coafor bun. Toate astea însemnau bani. Bani, bani, bani !

Nu, dacă arăta atît de ostentativ tînără, se datora pur şi simplu faptului că era săracă. Susan era un copil, cu cinci,

[1] Corupere de minoră (fr.).

ani mai tînără decît ea. Dar părea mai mare. Părea matură, pentru că era îmbrăcată cum se cuvine, cu rochii făcute de un croitor adevărat. Îmbrăcăminte de om mare, deşi n-avea decît 17 ani. Iar părul ei castaniu, tuns scurt, era foarte frumos ondulat. Doamna Escobar îi dădea Susanei tot ce dorea. Absolut tot.

Deodată se pomeni urînd-o şi disprețuind-o pe sora asta a ei, demnă de invidiat prin fericirea care i se oferise. La urma urmei, ce era ea? Nimic decît un cățeluş răsfăţat în casa doamnei Escobar. Pur şi simplu o păpuşă; pe doamna Escobar o distra s-o îmbrace, să se joace cu ea, să o pună să-i zică „mamă". Era o situaţie de disprețuit, josnică. Dar chiar cînd se gîndea la situaţia înjositoare a Susanei, se plîngea de soarta care n-o lăsase şi pe ea să aibă parte de asemenea fericire. De ce Susan să aibă totul, în timp ce ea...

Dar apoi, brusc, îşi aduse aminte de copilaş. Îşi întoarse capul, pornită, şi sărută obrazul rotund, de culoarea piersicii pîrguite, al copilului. Pielea era moale, netedă şi rece, ca o petală de floare. Copilaşul o făcu să se gîndească la Jim. Îşi închipui cum are s-o sărute cînd o să vină acasă de la lucru. Şi astă-seară, în timp ce ea o să coasă, el o să citească tare din *Declinul şi prăbuşirea* lui Gibbon[1]. Cum îl iubea cînd şedea acolo, cu ochelarii pe nas, şi citea! Şi cît de ciudat rostea el cuvîntul „persanii" — nu persani, ci „perzani". Gîndul la „perzani" o făcu să dorească violent prezenţa lui acolo, lîngă ea, ca să-şi poată arunca braţele în jurul gîtului lui şi să-l sărute. „Perzani, Perzani", repetă cuvîntul în sinea ei. Vai, *cum* îl adora!

Cu o izbucnire bruscă de dragoste, accentuată în acelaşi timp de căinţa pentru gîndurile ei odioase şi de amintirea lui Jim, se întoarse spre sora ei.

— Ei, Sue! o strigă.

Se sărutară pe deasupra puiului fript, rece, şi a limbii.

Doamna Escobar se uită la cele două surori şi, uitîndu-se, se simţi năpădită de plăcere. Cît de fermecătoare sînt, se gîndi; cît de proaspete, de tinere, de drăguţe! Se simţea mîndră de ele. Pentru că, în definitiv, nu erau, într-un

[1] *Edward Gibbon* (1737—1796), istoric englez, autorul tratatului *Istoria declinului şi prăbuşirii Imperiului roman.*

anume fel, propria ei creaţie? Două fete tinere, crescute acasă în bune condiţii, chiar în lux; rămase deodată orfane şi fără un ban. Ar fi putut pur şi simplu să se dea la fund, să dispară, şi nimeni n-ar mai fi auzit de ele. Dar doamna Escobar, care o cunoscuse pe mama lor, le-a sărit în ajutor. Să vină şi să locuiască la ea — bieţii copii! — iar ea avea să le fie mamă. Puţin cam nerecunoscătoare, cum i se păruse întotdeauna, Ruth preferase să accepte cererea lui Jim Waterton şi să facă o căsătorie prematură şi hazardată. Waterton n-avea bani, desigur; nu era decît un băiat care trebuia să-şi facă o carieră. Dar Ruth îşi alesese singură soarta, în mod deliberat. Acum erau căsătoriţi de aproape cinci ani. Doamna Escobar fusese puţin jignită. Totuşi, îşi făcuse în mod periodic vizitele de zînă bună la Purlieu Villas; îi fusese şi naşă copilului. Între timp, Susan, care la moartea tatălui ei avusese numai 13 ani, crescuse sub îngrijirea doamnei Escobar. Acum se apropia de 18 ani şi era fermecătoare.

„Cea mai mare plăcere pe lumea asta, îi plăcea doamnei Escobar să spună, este să fii bun cu alţi oameni. Mai ales, ar fi trebuit ea să adauge, cînd ceilalţi oameni sînt nişte mici făpturi tinere şi încîntătoare, care te divinizează."

— Dragii mei copii, li se adresă ea şi, venind între ele, îşi trecu oîte un braţ în jurul taliei fiecăreia. Se simţi dintr-o dată năpădită de o emoţie profundă şi nobilă, foarte asemănătoare cu aceea pe care o simţea cînd auzea citindu-se tare în biserică predica de pe munte sau parabola femeii care a fost prinsă în adulter. Dragii mei copii!

Vocea ei plină tremură puţin, ochii i se umeziră. Le strînse pe cele două fete mai aproape. Înlănţuite, merseră pe cărarea ce ducea spre uşa casei. Robbins le urmă la o distanţă respectuoasă, ducînd cutia cu *foie gras* şi torta de ciocolată.

II

— Da' de ce nu mi-a adus un tren? întrebă copilul.

— Bine, dar ursuleţul e atît de drăguţ!

— Atît de frumos... sublinie şi Susan.

Chipurile celor două surori exprimau o încurcătură plină de nelinişte. Cine ar fi putut să prevadă una ca asta? Bă-

iatul nu putea suferi ursuleţii. El voia un tren, şi nimic altceva decît un tren. Iar doamna Escobar alesese singură ursuleţul. Era un urs cu totul deosebit, de un comic realizat cu artă, ştiţi, de bună seamă ; făcut din catifea neagră, cu ochi mari din piele albă şi butoni de gheaţă.

— Şi uite cum merge, îl ispiti Ruth. Îi dădu animalului un brînci ; acesta porni pe podea. Pe roate, adăugă ea.

Puştiul avea o slăbiciune pentru roate.

Susan întinse mîna şi trase ursul înapoi.

— Şi cînd tragi de şnurul ăsta, explică, mormăie.

Trase de şnur. Ursul mîrîi răguşit.

— Da' eu vreau un tren, stărui copilul. Cu şine, cu tuneluri şi semnale. (Le spunea *semănale*.)

— Altă dată, scumpul meu, zise Ruth. Acum du-te şi dă-i ursului o sărutare. Bietul moş Martin, e atît de trist !

Buzele copilului tremurară, chipul i se încreţi de supărare, începu să plîngă.

— Vreau semănale, urlă el. De ce nu-mi aduce semănale ?

Arătă acuzator spre doamna Escobar.

— Păpuşă mică ! zise doamna Escobar. O să-şi capete *semănalele* !

— Nu, nu ! imploră Ruth. Să ştiţi că adoră ursuleţii, zău ! Nu-i decît o idee prostească pe care şi-a vîrît-o în cap.

— Păpuşă mică şi scumpă, repetă doamna Escobar.

„Dar ce prostcrescut e copilul ăsta, se gîndi ea. Atît de răzgîiat şi de *blasé*[1] de pe acum !" Ea îşi dăduse atîta ostenealâ cu ursul ăsta. O adevărată operă de artă. Trebuie să i se spună lui Ruth pentru binele ei şi al copilului. Dar e atît de sensibilă. Ce proşti sînt oamenii cînd sînt sensibili pentru asemenea lucruri. Poate că cel mai bine ar fi să vorbească cu Susan despre asta şi apoi s-o lase pe ea să discute cu Ruth în linişte, cînd vor fi singure.

Ruth încercă o diversiune.

— Ia uite ce carte frumoasă ţi-a adus doamna Escobar ! Şi ridică un exemplar nou, proaspăt ieşit de sub tipar, din *Cartea prostiei* de Lear. Ia te uită ! Întoarse paginile cu un gest îmbietor în faţa ochilor copilului.

[1] Blazat (fr.).

— Nu vreau să mă uit! replică băieţaşul, hotărît să facă pe martirul. În cele din urmă, totuşi, nu putu să reziste pozelor. Ce-i asta? întrebă el, îmbufnat, încercînd să se prefacă neinteresat.

— Ţi-ar plăcea să-ţi citesc unul din poemele acestea frumoase? întrebă doamna Escobar, turnînd gaz peste focul dispreţuitorului de urşi.

— Oh, da, desigur! strigă Ruth cu o grabă neliniştită. Da, vă rog!

— Vă rog, repetă Susan.

Puştiul nu spuse nimic, dar cînd mama lui vru să-i întindă doamnei Escobar cartea, el încercă să reziste.

— E cartea mea, spuse el pe un ton de văicăreală mînioasă.

— Ssst! făcu Ruth, mîngîindu-l pe cap, pentru a-l potoli.

Copilul dădu drumul cărţii.

— Care să fie? întrebă doamna Escobar, întorcînd paginile volumului. *Pif-Paf-Puf?* Sau *Ariciul fără degete?* Sau *Bufniţa şi Motanul?* Care? Se uită în sus, zîmbind întrebător.

— *Ariciul*, sugeră Susan.

— Cred că mai bine ar fi să începem cu *Bufniţa şi Motanul*, spuse Ruth. E mai uşor de înţeles decît celelalte. Nu-i aşa că ai vrea să asculţi povestea cu motanul Miau, dragul meu?

Copilul dădu din cap, fără entuziasm.

— Păpuşă dulce! făcu doamna Escobar. O să-şi asculte motanul. Şi mie-mi place. Găsi în carte locul căutat. *Bufniţa şi motanul Miau*, anunţă ea cu o voce mai plină şi mai modulat vibrantă decît de obicei.

Doamna Escobar studiase arta vorbirii cu cei mai buni profesori şi-i plăcea să joace teatru, din caritate. Fusese de neuitat în *Tosca*, pentru sprijinirea spitalului de copii „Hoxton". Şi mai avea în repertoriu rolul Portiei pentru spitalele ortopedice, „Mrs. Tanqueray" pentru tuberculoşi (sau „Mrs. Tanqueray" era pentru incurabili?).

— Ce-i aia bufniţă? întrebă băiatul.

Întreruptă, doamna Escobar începu o lectură preliminară a poemului pentru sine — buzele ei se mişcau în timp ce citea.

— O bufniță e un fel de pasăre mare și caraghioasă, răspunse mama copilului, și-și trecu un braț în jurul lui. Spera că va sta mai liniștit dacă îl va ține așa.

— Obufnițele mușcă?

— Bufnițe, drăguțule, nu obufnițe.

— Mușcă?

— Numai cînd le necăjesc oamenii.

— De ce le necăjesc oamenii?

— Șst! făcu Ruth. Acum trebuie să asculți. Doamna Escobar o să-ți citească îndată o poveste frumoasă despre o bufniță și un pisoi.

Între timp, doamna Escobar studiase poemul.

— Încîntător! spuse ea, fără adresă precisă, zîmbind, pe cînd vorbea, cu ochii și cu buzele. E poezie autentică, deși e un nonsens. La urma urmei, ce e poezia decît un nonsens? Nonsensul divin. Susan dădu din cap, aprobînd. Să încep? întrebă doamna Escobar.

— Da, desigur, zise Ruth, fără să înceteze să dezmierde părul mătăsos al copilului.

Acum se mai potolise.

Doamna Escobar începu:

— „Bufnița și motanul porniră pe mare
Într-un vapor frumos, (după o mică pauză și cu intensitate)
ca mazărea de verde.
Luară cu ei miere și (vocea plină urcă un ton și apoi coborî)
bani grămezi luară,
Ce într-o bancnotă (mică pauză) de cinci lire (mică pauză)
înfășurară."

— Ce este o bancnotă de cinci lire? întrebă puștiul.

Ruth își apăsă mîna pe capul lui cu mai multă greutate, de parcă ar fi vrut să-i înăbușe curiozitatea crescîndă.

— Șșșș, făcu ea.

Fără să ia în seamă întreruperea, doamna Escobar continuă, după o scurtă tăcere dramatică, abordînd strofa a doua.

— „Bufnița privea al stelelor șirrag, (vocea ei vibră adînc de patima nopții tropicale amoroase)
Și la ghitara-i mică tot cînta..."

— Mămico, ce e aia ghit... ?
— St, scumpule, sst !

Aproape că putea simți cum spiritul interogativ al copilului se strecoară afară printre degetele ei strînse.

Cu o scînteiere verde de smaragde și o sclipire multicoloră de diamante, doamna Escobar își puse mîna lungă și albă pe inimă și-și ridică ochii spre constelații imaginare.

— „Oh, pissule iubit, pisoiul meu drrag,
Ce (vocea ei se ridică și apoi coborî cu semnificație) *minunată* e ființa ta,
Ce *minunată* e ființa ta !"

— Mămico, dar bufnițelor le plac pisicile ?
— Nu vorbi, iubitule.
— Dar tu mi-ai spus că pisicile mănîncă păsările.
— Pisica asta nu, scumpule.
— Dar tu mi-ai spus, mămico...

Doamna Escobar începu strofa următoare :

— „Măiastră pasăre, motanu-i spuse ei,
Ce dulce-i cîntul tău, îmbătător (vocea doamnei Escobar deveni languroasă).
Să ne luăm, că prea tînjesc de dor.
Dar un inel (pauză ; doamna Escobar făcu un gest de deznădejde, iluminat de inele) inel (pauză, apoi vocea i se ridică în semn de întrebare) de unde poți să iei ?
Și iar la drum, o zi și-un an plutiră
Spre țara-n care pomul-bong creștea..."

— Ce-i aia pomulbongcreștea, mămico ?

Doamna Escobar își ridică ușor vocea, ca să acopere întreruperea copilului, și-și continuă lectura :

— „Și-acolo, (pauză) în pădure, (pauză)
Un porc mistreț găsiră,
Care-un inel..."

— Dar, mămico...

— „Care-un inell (repetă doamna Escobar şi mai tare, descriind în aer, pe cînd vorbea, un cerc scînteietor) în vîrful nasului avea..."

— Mămico! Copilul clocotea de nerăbdare şi smuci braţul mamei. De ce nu-mi spui? Ce este un pomulbongcreştea?

— Trebuie să aştepţi, scumpule.

Susan îşi duse degetul la buze. „Şşşt!" Vai, cum ar fi dorit să fie copilul cuminte! Ce-o să creadă doamna Escobar? Şi citea atît de frumos!

— „Care-un inell (doamna Escobar descrise un cerc şi mai mare) în vîrful nasului avea."

— E un fel de copac, şopti Ruth.

— „«Drrag mistreţ, n-ai vrea pe-un şiling să ne dai
Inelul tău?» «Ba da», mistreţul răspundea.
Inelul îl luară. Şi hai la nuntă, hai!
Nun le fu curcanul ce pe deal trăia (nota visătoare din glasul doamnei Escobar dădu dealului curcanului o splendidă nuanţă albastră, romantică şi îndepărtată),
Nun le fu curcanul ce pe deal trăia.
Mîncară şi fructe, şi carne, şi-alune
La cina de nuntă, se spune.
Şi..."

— Ce e cina de nuntă?

— Ssst, dragule!

— „...mînă în mînă (vocea deveni un gîngurit duios, catifelîndu-se ca o piersică sentimentală) pe-ntinsele..."

— Da' ce mă tot sîsîieşti aşa? strigă băieţaşul. Era atît de furios, încît începu să dea în maică-sa cu pumnii.

Întreruperea era atît de zgomotoasă, încît doamna Escobar fu nevoită să o observe. Se mulţumi să se încrunte şi să-şi pună degetul pe buze.

— ...„pe-ntinsele dune (tot oceanul era în vocea doamnei Escobar)
Dansară (cu cîtă veselie şi totuşi cu cîtă gingăşie, cu

cîtă tandreţe nupţială !) sub clarul (vorbea acum foarte lent ; îşi lăsa mîna, pe care o ridicase, să coboare încet, ca o pasăre ostenită, pe genunchi) de lu-u-nă."

Dacă cineva ar fi putut să audă aceste din urmă cuvinte, ar fi auzit spaţiul interstelar, şi tainele mişcării planetare, şi serenada lui Don Juan, şi balconul Julietei. Dacă cineva ar fi putut să le audă. Dar răcnetul pe care-l scoase puştiul fu atît de pătrunzător, încît cuvintele rămaseră aproape neauzite.

III

— Cred că ar trebui să stai de vorbă într-o zi foarte serios cu Ruth, spuse doamna Escobar pe cînd se întorceau de la Purlieu Villas. În legătură cu copilul. Nu cred că-l creşte prea bine. E răzgîiat.

Acuzaţia fusese formulată în termeni foarte generali. Dar Susan începu imediat să ceară scuze pentru ceea ce considera ea că fusese jignirea specială comisă de copil.

— Desigur, se precipită ea, nenorocirea a fost că poemul avea prea multe cuvinte greu de înţeles pentru el.

Doamna Escobar fu nemulţumită văzîndu-se înţeleasă atît de bine.

— Poemul ? repetă ea, ca şi cum n-ar fi înţeles despre ce vorbeşte Susan. Ah, nu mă gîndeam la asta ! Mi s-a părut că era atît de cuminte, de atent în timp ce citeam. Ţie nu ţi s-a părut la fel ?

Susan roşi cu vinovăţie.

— Mi s-a părut că v-a întrerupt de prea multe ori, zise ea.

Doamna Escobar zîmbi cu indulgenţă.

— Dar ce poţi să ceri de la un copil atît de mic ? Nu, nu ; mă gîndeam la purtarea lui, în general. La ceai, de pildă... Trebuie neapărat să discuţi cu Ruth despre asta.

Susan făgădui că va discuta.

Schimbînd subiectul, doamna Escobar începu să vorbească despre Sydney Fell, care în seara aceea venea la masă. Ce fiinţă încîntătoare ! Îi plăcea din ce în ce mai mult. Avea o

gură foarte frumoasă ; atît de fină şi de senzitivă şi totuşi în acelaşi timp atît de puternică, de senzuală. Şi era atît de spiritual şi un curtezan atît de desăvîrşit. Susan asculta într-o tăcere nefericită.

— Tu nu crezi tot aşa ? întrebă doamna Escobar, stăruind asupra întrebării. Nu-l găseşti fermecător ?

Susan izbucni deodată :

— Îl urăsc ! spuse ea şi începu să plîngă.

— Îl urăşti ? întrebă doamna Escobar. De ce ? De ce ? Doar nu eşti geloasă, nu-i aşa ? Rîse.

Susan dădu din cap, negînd.

— Ba eşti ! insistă doamna Escobar. Eşti.

Susan continua să scuture din cap cu îndărătnicie. Dar doamna Escobar ştia că izbutise să se răzbune.

— Copil prost ce eşti, spuse ea cu o voce în care zăceau comori de afecţiune.

Îşi trecu braţul în jurul umerilor fetei, o trase spre ea cu blîndeţe şi duioşie şi începu să-i sărute faţa umedă. Susan se lăsă în voie pradă fericirii.

CUPRINS

Prefață 5
Cura de odihnă 23
Familia Claxton 61
Surîsul Giocondei 91
Banchetul Tillotson 122
Mica mexicană 146
Fard 176
Portretul 182
Micul Arhimede 195
Librăria 231
Două sau trei grații 237
Sîmbătă după-amiază 356
Monoclul 372
Zîna cea bună 393

Redactor responsabil : ANTOANETA RALIAN
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 06.05.1966, Bun de tipar 18.07.1966. Apărut 1966. Tiraj 60.170. Broşate 55.090. Legate 5080. Hîrtie tipar înalt tip B sul de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 23,30. Coli tipar 25,5. A. nr. 2402. C.Z. pentru bibliotecile mari 82. C.Z. pentru bibliotecile mici 82—32=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60.283 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

Aldous Huxley

Huxley este în Anglia
unul dintre primii romancieri
de cultură cu adevărat modernă,
capabil să mînuiască fără dificultate
ideile vechi şi cele noi,
care formează, la începutul veacului XX,
concepţia despre lume
a unui om inteligent.

. . . . . .

Originalitatea talentului său
constă în îmbinarea
unei naturi poetice
cu o cultură ştiinţifică.

André Maurois

Editura pentru literatură universală

Lei 10.50